

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

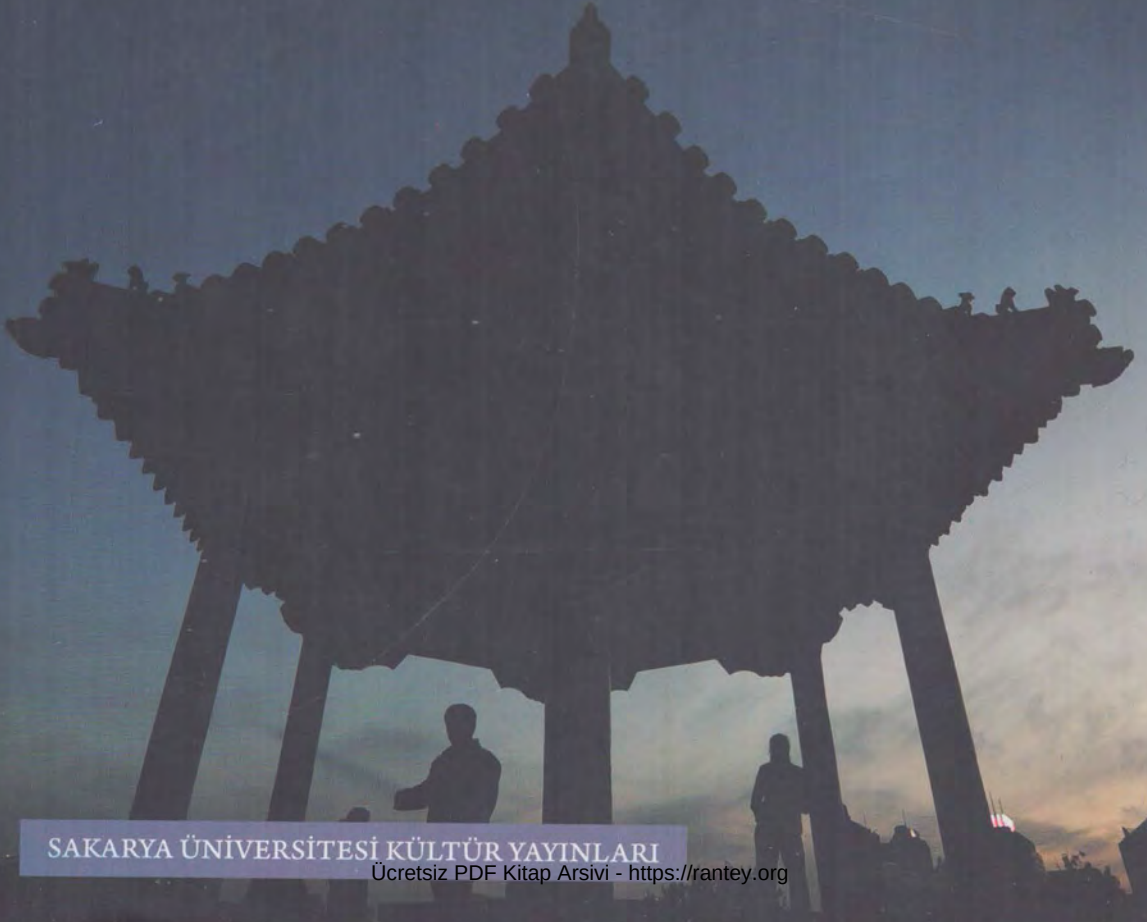
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

BATI KÖKENLİ OLMAYAN ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİSİ

Asya Üzerine ve Asya'nın Ötesinde Çeşitli Perspektifler

AMITAV ACHARYA VE BARRY BUZAN

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ KÜLTÜR YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
KÜLTÜR YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

BATI KÖKENLİ OLMAYAN ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİSİ

Asya Üzerine ve Asya'nın
Ötesinde Çeşitli Perspektifler

Derleyen
AMITAV ACHARYA
VE
BARRY BUZAN

Çeviren: Ebru Thwaites Diken

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ KÜLTÜR YAYINLARI

Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları -16-

Batı Kökenli Olmayan Uluslararası İlişkiler Teorisi
Asya Üzerine ve Asya'nın Ötesinde Çeşitli Perspektifler
Derleyen: Amitav Acharya ve Barry Buzan

Çeviren: Ebru Thwaites Diken

Kitabın Özgün Adı: Non-Western International Relations Theory
Perspectives on and beyond Asia

© 2010 Editöryal seçim ve konu, Amitav Acharya ve Barry Buzan; Bireysel bölümler, katkıda bulunanlar.

Her hakkı saklıdır.

Taylor & Francis Group üyesi Routledge tarafından yayınlanan İngilizce edisyonun izinli çevirisidir.

Çeviri Editörü ve Yayın Koordinatörü
Nebi Miş

Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları
Sakarya Üniversitesi Esentepe Kampüsü, Ortadoğu Enstitüsü
54187 Serdivan Sakarya
Tel: 0 264 295 36 02
Sertifika No: 27377
Web: www.ormer.sakarya.edu.tr
E-Posta: kulturyayinlari@sakarya.edu.tr

1. Basım

Nisan 2018- Sakarya

ISBN: 978-605-5077-17-4

Çeviri Editör ve Yayın Koordinatör Yardımcıları: Mustafa Caner - Ömer Behram Özdemir
- Ahmet Arda Şensoy

Tasarım: Kannca Ajans
Dr. Mediha Eldem Sokak No: 56/1 Kızılay - Ankara
Tel: 0312 431 54 83 / **Faks:** 0312 431 54 84

Baskı: Eflal Matbaacılık
Zübeyde Hanım Mah. Kazım Karabekir Cad. No: 95-1A Altındağ - Ankara
Tel: 0312 341 47 48

Bu kitabın Türkiye yayın hakları Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınlarına aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

■ Batı Kökenli Olmayan Uluslararası İlişkiler Teorisi

Batı sömürgeciliğinin geçmişte kaldığı ve Batılı olmayan kültürlerin siyasi özerkliklerini büyük ölçüde kazandıkları gözönünde bulundurulursa; Batılı olmayan seslerin uluslararası ilişkilerde ilgili tartışmalardaki görünürlüğünün, sadece Batılı ekollerin takipçileri olarak değil, aynı zamanda, kendi yaklaşımlarının mucitleri olarak arttığını söyleyebiliriz. Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisi alanında ilk olmanın avantajlarından yararlanmış ve çok değerli yaklaşımlar geliştirmiştir; ancak çok az kişi bu yaklaşımların dünya siyaseti hakkındaki tüm bilinmezlere cevap üretebildiğini düşünür.

Bu kitapta, Acharya ve Buzan Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler geleneklerini Batılı uluslararası ilişkiler camiasına tanıtmakta ve uluslararası ilişkiler alanındaki Batı egemenliğine belli itirazlar geliştirmektedirler. Bu alandaki uzmanlardan oluşan uluslararası bir ekip, uluslararası ilişkiler disiplininin Batı'ya odaklanmış olduğunu ve bu nedenle, uluslararası ilişkilerin kavramsallaştırılması için önem arzeden Batılı olmayan toplumların geleneklerini, edebiyatlarını ve tarihlerini okuyucuya aktarmak suretiyle, dünya tarihinin çoğunu yanlış anlamlandırdığına ve temsil ettiğine dair mevcut eleştirileri pekiştirmektedir.

Bu kitapta, Çin, Japon, Güney Kore, Güneydoğu Asya, Hindistan ve İslami uluslararası ilişkiler üzerine yapılan alan çalışmaları bu dengesizliği yeniden ele almakta ve uluslararası ilişkiler düşüncesinin nasıl ve neden bu şekilde geliştiğine dair karşılaştırmalı kültürler arası bir perspektif sunmaktadır. Bu perspektifin uluslararası ilişkiler teorisi ile ilgilenen Batı kökenli ve Asyalı okuyucular için paha biçilmez değerinde bir okuma olduğuna inanıyoruz.

Amitav Acharya ABD’de Amerikan Üniversitesi’nde Uluslararası İlişkiler alanında profesördür.

Barry Buzan İngiltere’de London School of Economics’te Uluslararası İlişkiler profesörüdür.

BATI KÖKENLİ OLMAYAN ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİSİ

Asya Üzerine ve Asya'nın
Ötesinde Çeşitli Perspektifler

Derleyen
AMITAV ACHARYA
VE
BARRY BUZAN

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ KÜLTÜR YAYINLARI

İçindekiler

Açıklamaların Listesi ix

Katkıda Bulunanların Listesi xi

Teşekkürler xiii

Bölüm 1

Neden Batı Kökenli Olmayan bir Uluslararası İlişkiler
Teorisinden Yoksunuz?

Giriş 15

Amitav Acharya ve Barry Buzan

Bölüm 2

Neden Çin Kökenli bir Uluslararası İlişkiler Teorisi Yok? 51

Yaqing Qin

Bölüm 3

Neden Batı Kökenli Olmayan bir Uluslararası İlişkiler
Teorisi Yok? Japonya Örneği 85

Takashi Inoguchi

Bölüm 4

Neden Batı Kökenli Olmayan bir Uluslararası İlişkiler
Teorisi Yok? Kore Üzerine Düşünceler ve Kore'den Bazı Katkılar 111

Chaesung Chun

Bölüm 5

Hindistan'da Uluslararası İlişkileri Yeniden Düşünmek 143

Navnita Chadha Behera

Bölüm 6

Güneydoğu Asya: Modernleşme ve Gelenek Arasında Teori? 179

Alan Chong

Bölüm 7

Uluslararası İlişkiler Teorilerine Endonezya Kökenli Yaklaşımlar 223

Leonard C. Sebastian ve Irman G. Lanti

Bölüm 8

Uluslararası İlişkiler Teorisi ve İslami Bakış Açısı **259**

Shahrbano Tadjbakhsh

Bölüm 9

Dünya Tarihi ve Batı Kökenli Olmayan Uluslararası İlişkiler **291**
Teorisinin Gelişimi

Barry Buzan ve Richard Little

Bölüm 10

Sonuç: Batı Kökenli Olmayan bir Uluslararası İlişkiler **321**
Teorisinin İmkanları Üzerine

Amitav Acharya ve Barry Buzan

Dizin 349

Açıklamalar

Şekil

- 5.1. Hint Kökenli Uluslararası İlişkilerin Teorik Çabaları **153**

Tablolar

- 2.1. Beş Çeviri Serisindeki Kitaplar **57**
- 2.2. *World Economics and Politics* Dergisinde
(1989'a kadar) Uluslararası İlişkilerdeki Makaleler **60**
- 2.3. *World Economics and Politics* ve *European Studies* Dergisi
(1990'dan beri) Uluslararası İlişkilerdeki Makaleler **61**
- 6.1. Güneydoğu Asya'ya İlişkin Uluslararası İlişkiler 'Teorisi' ve
Contemporary Southeast Asia 'sayı/saha' çalışmaları kapsamı 1979-2005 **198**

Katkıda Bulunanlar

Amitav Acharya, ABD'deki Amerikan Üniversitesinde ASEAN Çalışmaları Merkezi Başkanı ve Uluslararası İlişkiler profesörüdür.

Navnita C. Behera, Hindistan'da, Delhi Üniversitesi, Siyaset Bilimi Bölümünde profesördür.

Barry Buzan, İngiltere, London School of Economics'de Montague Barton Uluslararası İlişkiler Profesörü ve Kopenhag ve Jilin Üniversitelerinde fahri profesördür.

Alan Chong, Singapur, Nanyang Teknoloji Üniversitesinde S. Rajaratnam Uluslararası Çalışmalar Bölümünde yardımcı doçenttir.

Chaesung Chun, Kore'de Seoel Ulusal Üniversitesinde Uluslararası İlişkiler Bölümünde Yardımcı Doçenttir.

Takashi Inoguchi de, Japonya'da Tokyo Üniversitesinde Emeritus Profesördür. Şu anda Niigata Vilayet Üniversitesinin rektörü olarak görev yapmaktadır.

Irman G. Lanti, Endonezya'da, Demokrasiyi Derinleştirme, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programında Program Direktörüdür.

Yaqing Qin, Çin Dış İlişkiler Üniversitesi (CFAU) Uluslararası Çalışmalar Profesörü ve Başkan Yardımcısıdır ve Uluslararası Çalışmalar alanında Çin Ulusal Derneğinin Başkan Yardımcısıdır.

Leonard C. Sebastian, Singapur, Nanyang Teknoloji Üniversitesi'nde, S. Rajaratnam Uluslararası İlişkiler Okulunda yardımcı doçent ve lisans çalışmaları başkanıdır.

Shahrbanou Tadjbakhsh, *Pariste L'Institut d' Etudes Politiques*'te (Siyaset Bilimi) Barış ve İnsan Güvenliği Çalışmaları Programının direktörüdür.

Bu kitabı oluşturan orijinal fikir editörlerin 1990'lı yıllarda kendi aralarında yaptıkları konuşmaların ürünüdür. Acharya'nın Üçüncü Dünya ve Asya'nın Güvenliği ile ilgili çalışmaları, onun kendi çalışmalarıyla uluslararası ilişkiler teorisi (IRT) arasındaki çarpıcı uyum eksikliğinin farkına varmasına yol açmıştır. Buazn'ın ara sıra Asya ile ilgili yaptığı çalışmalar onda, bu bölgede çok az miktarda – o da eğer varsa, yerli bir uluslararası ilişkiler teorisi geliştigi izlenimini bırakmıştır. Buna ek olarak, Richard Little ile yaptığı ortak çalışma, bir çok uluslararası ilişkiler teorisinin spesifik olarak Batı tarihine bağımlılığının altını çizmiştir.

Bu kitaptaki altı bölüm (Çin, Japonya, Hindistan, Güneydoğu Asya ve daha önceki bölümlerde giriş ve sonuç) ilk kez, *International Relations of the Asia-Pacific* dergisinin özel sayısında (cilt 7, no 3, 2007) bir arada basılmıştır. Derginin editörü Yoshinobu Yamamoto'ya özel sayının inceleme sürecini düzenlediği ve dergiyi yayınlayan Oxford Üniversitesi Yayıncılık'a bu makaleleri burada yeniden yayınlamamıza izin verdiği için teşekkürü borç biliriz. Routledge'da çalışan Stephanie Rogers, bizi, özel sayıyı, dört yeni bölüm (Güney Kore, Endonezya, İslami uluslararası ilişkiler tarihi ve dünya tarihi) ve yeniden gözden geçirilmiş birer giriş ve sonuç bölümü ekleyerek, bir kitaba dönüştürmeye teşvik ettiği için özel bir takdiri haketmektedir.

Aynı zamanda, Singapur'daki Nanyang Üniversitesinde, şu anki ismi S. Rajaratnam Uluslararası Çalışmalar Okulu olan Savunma ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'ne de minnettarız. Acharya burada 11-12 Temmuz 2005 tarihlerinde kitabın teması konulu bir konferansı desteklemek için hem araştırmannın şefi hem de müdür yardımcısı olarak görev yapmıştır. Kanti Bajpai ve Tan See Seng konferans sırasında yapılan sunumlara değer-

li yorumlarda bulunmuşlardır. Acharya'ya editörlük işinde yardımcı olduğu için, şu anda Amerikan Üniversitesi'nde öğrenci olan Shanshan Wang'a da teşekkürü borç biliriz.

Amitav Acharya, Washington DC,
ve Barry Buzan, Londra, 2009

Bölüm 1

Neden Batı Kökenli Olmayan Bir Uluslararası İlişkiler Teorisinden Yoksunuz?

Giriş

Amitav Acharya ve Barry Buzan

Martin Wight (1966: 20) kırk yılı aşkın bir süre önce yazıldığı günden bu yana, alanında klasik bir eser haline gelmiş, okuyucusunu düşünmeye sevkeden deneme yazısında şu soruyu yöneltir: ‘neden uluslararası bir teori yok?’ Wight’a göre, ‘uluslararası teori, o da literatürde teori adına yazılıp çizilen şeyler varsa, dağınık, sistemsiz, çoğunlukla da alanda uzman olmayanların erişimine kapalıdır’. Wight bunun niye böyle olduğunu açıklamak için, siyaset teorisi ile uluslararası teoriyi karşılaştırır. Siyaset teorisi egemen devletin en gelişmiş siyasal biçim olduğuna dair yaygın bir inanışa dayanır. Ancak, bu inanış bir dünya devleti kurulması olasılığı üzerine kafa yoracak akademisyenlerin konuya ilgisiz kalmasına yol açmıştır. Siyaset teorisi ve hukuk ‘olağan ilişkiler ve hesaplanabilir sonuçlar alanındaki deneyim haritalarını ve eylem sistemlerini’ bünyesinde barındıran iyi yaşam olgusunu konu edinirken; uluslararası ilişkiler alanı kendini sürekli yineleyen, aynı melodramı tekrar tekrar sahneye koyan, rekabetçi bir hayatta kalma savaşının süregeldiği bir alandır.

Biz bu projede, Wight’ın sorusundan esinlenen, ancak onunkinden daha spesifik olan bir soruyu ele alıyoruz. Söze günümüzde uluslar ilişkiler alanında aslında zengin bir teori birikimi olduğu önermesiyle başlıyoruz; hatta bu teorilerin bazıları Wight’ın alanında örnek oluşturan siyaset teorisi anlayışına uygun düşmektedir. Bizim için bilmece, dikkat çekici bir biçimde, uluslararası ilişkiler teorilerinin (IRT) kaynaklarının bu teorilere konu olan olguların küresel dağılımına karşılık gelmemesidir. O halde bizim sorumuz şöyle formüle edilebilir: ‘neden Batı kökenli olmayan uluslararası bir teoriden yoksunuz?’ Genel olarak uluslararası bir teorinin olmayışının Wight’ın ilgisini çektiği gibi, Batı-dışı coğrafyalarda teorinin olmayışı da bizim merakımızı celbediyor. Ancak, bizim bu bilmece hakkındaki

araştırmamız daha geniş bir sorgulama hattı izlemektedir. Wight'ın ana mesajı, ilerleme peşinde koşan bir siyasal durum ve devlet bünyesinde sürdürülen iyi yaşam ile yetinmenin, kendini sürekli yineleyen bir devletlerarası ilişkiler melodramı olarak kabul edilen bir teori geliştirme ihtiyacına ket vurduğudur. Öyleyse, Batı kökenli olmayan uluslararası teorinin, o da eğer varsa, neden 'dağınık, sistemsiz ve erişime kapalı' olduğuna dair basmakalıp bir açıklama bulunabilir. Bugün, Batı-dışı coğrafyalar yaşam savaşı verilen yerler olma özelliğini sürdürürken, Batı coğrafyası bugün 'iyi yaşam' kavramına karşılık gelen - demokratik barış, dayanışma, kaynaşma ve kurumsallaşmış düzenin yanısıra 'olağan ilişkiler ve hesaplanabilir sonuçlar'ın merkezi olma özelliğini korumaktadır (Goldgeiger ve McFaul 1992). Wight, siyaset teorisi için olağanüstü olan durumların (devrim ve iç savaş gibi) uluslararası teori için olağan hadiseler olduğunu savunmaktadır. Biraz abartıya kaçarak, Wight'ın görüşünde siyaset teorisi için olağanüstü olan bu durumların, bugün yalnızca Batı coğrafyasında bulunan merkez ülkelerin uluslararası ilişkileri nezdinde olağanüstü bir hal aldığını, Batı-dışı coğrafyalarda ise bu durumların hala gündelik gerçeklikten sayıldığını söyleyebiliriz.

Fakat Batı kökenli olmayan bir uluslararası ilişkiler teorisinin eksikliği, Batı-dışı coğrafyalardaki çatışmacı anarşi ortamını kolaycı bir ön kabulünden daha girift bir açıklamaya gereksinim duymaktadır. Doğrusu, biz Wight'ın uluslararası teorinin, siyaset teorisinden farklı olarak bir hayatta kalma savaşından ibaret olduğu veya olması gerektiği görüşüne katılmıyoruz. Hem Batı, hem de Batı-dışı coğrafyaların ilerleme ve dönüşme olasılıklarının farkındayız. Batı kökenli olmayan bir uluslararası teorisinin eksikliği konusundaki açıklamalarımız, Batı-dışı coğrafyaların 'iyi yaşam' olgusundan mahrum olmasına değil; Gramsciyan hegemonyaları, etno-merkezciliği ve dışarıda bırakma siyasetini değişen oranlarda körükleyen fikirsel ve algısal güçlere odaklanmaktadır. Bu açıklamaların bazıları Batı'daki uzmanlar, bazıları Batı-dışındaki uzmanlar, bazıları ise her ikisinin etkileşiminden etkilenen uzmanlar tarafından yapılmaktadır. Bu açıklamalar, güç ve servet eşitsizliği gibi maddi değişkenleri pekiştiren disiplinin, Waever'in deyimiyle (1998) 'sosyolojisi' ile fazlaca ilgilidir.

Biz bu kitapta, Batı kökenli olmayan bir uluslararası teorisinin eksikliğinin sebeplerini ve bu eksikliği biraz olsun gidermek için neler yapılabileceğini araştırmak için yola koyulduk. Çalışmamızın odak noktası Asya,

çünkü Asya hem güç ve servetin belli bir bölgede yoğunlaşması açısından Batıyla kıyaslanabilecek yegane çağdaş Batı-dışı mekandır; hem de Batı'dan oldukça farklı, uzun bir uluslararası ilişkiler geçmişine sahiptir. Tarih uluslararası ilişkiler için önemlidir, çünkü - aşağıda, şekil 3'de gördüğümüz üzere, Batı'nın uluslararası ilişkiler teorisi üzerine biraz kafa yormak, bu teorinin çoğunlukla modern Avrupa tarihinin sunduğu modelden bariz bir şekilde esinlendiğini göstermektedir. Tarihi uluslararası ilişkilerin gelişimine, diğer bölgelerle eşit özgünlükte kaynaklık eden Ortadoğu'yu araştırmamızın dışında tuttuğumuzun bilincindeyiz.

Devlet geleneklerinin tarihi çoğunlukla Ortadoğu ve Avrupa'ya bağlı olan, devletle ilgili olmayan tarihi ise zaten uluslararası ilişkilerin ilgi alanına pek girmeyen (gerçi bu algının kendisi de düzeltilmesi gerekenlerin bir parçası olsa da) Afrika da incelememizin dışında kalır. Bu bölgeler uzmanlık alanımız olmadıkları için ve onları araştırmaya dahil etmek, kaynaklarımızın elverdiğinden daha büyük bir proje çalışması yürütmeyi gerektirdiği için inceleme dışı bırakıldı. Bizden sonra başka araştırmacıların bu bayrağı devralmalarını, bizim burada Asya için yaptığımızı başka bölgeler için yapmalarını ve bunu yaparken de bu kitapta benimsenen yaklaşımı yararlı bulacaklarını umuyoruz.

Amacımız, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler geleneklerini Batı kökenli uluslararası ilişkilerin okuyucu kitlesine tanıtmak ve Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler düşünürlerini Batı kökenli olmayan teorilerin egemenliğine meydan okumaya davet etmektir. Bunu Batı'ya karşı düşmanlık beslediğimiz veya Batı'da geliştirilen uluslararası ilişkiler teorilerini hor gördüğümüz için değil; fakat hem bu teorilerin kaynakları çok kısıtlı olduğu için, hem de etkilerinin, geniş anlamda, içinde yaşadığımız sosyal dünyayı anlamayı kendisine amaç edinen projenin sağlıklı bir şekilde yürümesi için iyi olamayacak kadar baskın olduğu için yapıyoruz. Uluslararası ilişkiler teorisi doğuştan Batı'ya özgü değildir; aksine, Batılı olmayanların, hiç değilse bu teorilerin uygulamasına/pratiğine katıldıkları oranda katkı sağlamalarını beklemenin makul sayılabileceği bir alandır.

Buna ek olarak, Robert Cox'un (1986: 207) bir iddiası vardır: 'Teori her zaman birisi içindir ve bir amaca yöneliktir'. Uluslararası ilişkiler teorisi tarafsızmış gibi görünmeyi sever; yine de bu teorisyenlerin pek çoğunun çalışmalarını Cox'un iddiası ışığında değerlendirebiliriz, özellikle de sadece çözümleme yapmak için değil, çözüm önermek için yapıldığını düşünürsek, dünyanın neye

benzediğine (Realizm, İngiliz Okulu Çoğulcuları) veya benzemesi gerektiğine (liberalizm, Marksizm, eleştirel kuram, İngiliz Okulu Solidaristleri/Dayanımcıları) dair bir vizyon sunan teorileri. Cox'un perspektifinden, liberalizm, özellikle de ekonomik liberalizm sermayenin adına konuşuyor gibi görülebilir. Realizm ve İngiliz Okulu Çoğulcuları statüko ve süper güçler lehine ve uluslararası sistem/toplumdaki baskın konumlarını pekiştirmek için konuşurlar. Bunların evrensel teoriler olduğu ileri sürülse de, hatta birçoğu tarafından evrensel kabul edilse de; üçünün de Batı'nın lehine, onun gücünü, refahını ve nüfuzunu sürdürmek adına konuştukları söylenebilir. Marksizmin çeşitli kolları ve eleştirel teori dışlanmış ve marjinal grupları (işçiler, kadınlar ve Üçüncü Dünya ülkeleri) temsil etmeye ve çevrede kalanların konumlarında bir iyileşme sağlamaya çalışmıştır. Bu Cox'cu perspektiften, onları ve onların çıkarlarını temsil eden bir uluslararası ilişkiler teorisi Asya devletlerinin çıkarıdır. Ne Çin ne Japonya, realizm ve liberalizmin çerçevelerine rahatça sığmaz. Çin güçlendikçe statükoya bir tehdit olarak değerlendirilmekten kaçınmaya çalışmaktadır, ve Çin kökenli bir uluslararası ilişkiler okulu geliştirme yönündeki çabaların tümü bu soruna odaklanır. Japonya diğerlerinin kendisini 'olağan' bir süper güç olarak algılamasını önlemeye çalışmakta ve bir 'ticaret devleti' ve 'sivil güç' olarak statüsü de realist beklentilerle çalışmaktadır. ASEAN, düzenin yerli super güçler tarafından sağlanması gerektiğini savunan realist, liberal ve İngiliz Okulu mantığına karşı çıkmaktadır. Güney Kore ve Hindistan realist modellere muhtemelen daha yakındır; ne var ki ikisi de kendisine uluslararası toplumda ne tür bir yer edinmek istediğinden emin görünmemektedir. Uluslararası ilişkiler teorisi ele aldığı gerçekliği kurucu olduğu oranda, oyunun bir parçası olmak Asya devletlerinin çıkarıdır. Eger yapmamız gereken uluslararası ilişkiler teorisini bir bütün olarak geliştirmekse, o zaman Batı kuramını sadece içeriden değil, aynı zamanda dışarıdan tartışmaya açmaya gereksinim duyulacaktır.

Bir sonraki bölüm uluslararası ilişkiler teorisinden ne anladığımızı ele alacaktır. Üçüncü bölüm uluslararası ilişkiler teorisinde Batı egemenliğinin nasıl sağlandığını gözler önüne serecektir. Dördüncü bölüm uluslararası ilişkiler düşüncesine Batı kökenli olmayan katkıları inceleyecektir. Beşinci bölüm uluslararası ilişkiler teorisinde Batı egemenliğinin olası nedenlerini araştıracaktır. Son olarak, altıncı bölüm kitabın yapısını ortaya koyacak ve ilerleyen bölümlerdeki tartışmaların kısaca özetleneceğini.

Uluslararası İlişkiler Teorisinden Neyi Kastediyoruz?

En başta, uluslararası ilişkilerde ‘teorinin’ ne anlama geldiğine dair bir kavrayış geliştirmek önemlidir. Teoriden ne kastedildiği, Amerika’da egemen olan katı pozitivist yaklaşımlar ile Avrupa’da daha yaygın olan daha yumuşak, düşünümsel yaklaşımlar arasındaki ikilik yüzünden tartışmalıdır (Waever 1998). Birçok Avrupalı, bu kavramı, bir alanı sistematik olarak örgütleyen, soruları yapılandıran ve birbiriyle bağıntılı, tutarlı bir kavramlar ve kategoriler dizisi kuran her şeye karşılık gelecek şekilde kullanmaktadır. Oysa egemen Amerikan geleneği, genellikle teorinin pozitivist açıdan ifade edilmesini talep eder, ki bu talep terimlerin işlevsel bir şekilde tanımlanması, ve sonra nedenleri ve etkileri arasındaki ilişkilerin açıklanması yönündedir. Bu tür bir teori ya nedensel doğanın sınanabilir hipotezlerini içermelidir, ya da onları üretebilmelidir. İki gelenek arasındaki söz konusu farklar, Hollis ve Smith’in (1990) yaygın olarak kullandıkları, anlayış ve açıklama arasındaki ayrımda gözler önüne serilmektedir. Bu farkların, kabataslak bir Avrupa-Amerika ayrımını aşan epistemolojik ve ontolojik kökenleri vardır, ve tıpkı Avrupa’da hakim olan görüşlerin savunucuları ile Amerika’da karşılaşılabileceğimiz gibi, Amerika’da hakim olan görüşlerin savunucuları ile Avrupa’da da karşılaşılabiriz. Bu formların her ikisinde de, teori, olayları gündelik gerçekliklerinden soyutlayarak, onlardan modeller inşa etme girişimi ile ve olayların kümelenendirilmesi ve sınıflandırılması ile ilgilidir. Bundan dolayı, teori gerçekliği sadeleştirmekle ilgilidir. Oldukça temel anlamda, teori, hiç bir olayın tekil olmadığı, kendisiyle önemli benzerlikler taşıyan başka olaylarla birlikte kümelenebileceği varsayımına dayanmaktadır. Her güç rekabeti (gelişim yörüngesi, savaş veya imparatorluk), kimi kendine özgü, kimi de kendi türünden olanlarla paylaştığı ortak özelliklere sahiptir. Bu bağlamda, fazla basite indirgeme pahasına da olsa, sosyal teorinin tarihin zıddı olduğunu söyleyebiliriz. Tarihçiler her bir olay kümesini olayların şekillendiği şartlar açısından değerlendirirken, sosyal teorisyenler zamana ve mekana yayılmış bir çok olaya uygulanabilir genel açıklamalar ve yaklaşımlar bulmaya çalışırlar. Tarihçiler için amaç belli bir olaylar dizisine mümkün olan en iyi açıklamayı getirmektir. Teorisyenler için amaç az sayıda faktörün çok sayıda durumu açıklayabildiği, en güçlü açıklamayı bulmaktır.

Aklımızda olan araştırma için, teori hakkında, bilgi felsefesi hakkındaki tartışmalardan çıkan sonu gelmeyen/dipsiz ihtilaflarla meşgul olmanın gerekli veya yerinde olduğunu düşünmüyoruz. Sosyal dünyanın maddi dünyayla aynı şekilde ele alınıp alınamayacağı konusundaki kaygıları bir tarafa bırakıyoruz. Teoriye, spektrumun bir ucunda daha katı, pozitivist, akılcı, maddeci, ve niceliksel, öbür ucunda daha düşününsel, sosyal, sosyal inşacı ve post-modern yaklaşımlara kucak açan, çoğulcu bir bakış ortaya koymaktan memnunuz. Bu çoğulcu haletiruhiye içinde, araştırmamıza, odak noktası o kadar da dünyayı olduğu gibi anlamak veya açıklamak olmayan, fakat ortaya dünyanın nasıl iyileştirilebileceği ve neden iyileştirilmesi gerektiği hakkında sistematik fikirler koyan normatif teoriyi de dahil ediyoruz. Normatif teorinin sosyal dünyayı olduğu gibi analiz etmekten farklı bir amacı olmasına rağmen; bu teori genel olarak teorinin, gerçeklikten soyutlama yapan ve bazı ortak özellikleri taşıyan olaylar silsilesine uygulanabilir, genel ilkeler peşinde koşan temel niteliğine sahiptir. Bir tür teoriye ayrıcalık tanımak, bizim, Asya'da uluslararası ilişkiler alanında ne olduğunun bir ön araştırmasını yapmayı hedefleyen girişimimizi amacından fazlasıyla saptırır. Teoriye daha geniş bir bakış açısı, dar bir bakış açısına kıyasla, bizim yerel üretimi keşfetme şansımızı artırır ve belli görüşlere sahip olanlar, araştırmaları için anlamlı olan bulguları olmayanlardan ayırmak için, bu keşifleri kendi süzgeçlerinden geçirebilirler.

Bir araştırma konusu olarak uluslararası ilişkilerin özellikleri düşünüldüğünde, uluslararası ilişkiler teorisinin kapsamının evrensel mi olması gerektiği (örneğin bütün sisteme uygulayarak); yoksa, aynı zamanda tekil ve biricik (örneğin kendine has özellikleri olduğu gerekçesiyle bir alt-sisteme uygulayarak) olup olamayacağı hakkında bir kaç söz söylemekte fayda var. Yukarıda belirtildiği gibi, teorisyenlerin en çok istedikleri şey, en çok sayıda olay için en yüksek düzeyde genelleme yapabilmektir. Bu dürtü kuvvetle, Waltz'inki gibi, tüm uluslararası sisteme sonsuz kere uygulanabilirlik iddiasında olan evrenselci uluslararası ilişkiler teorilerine işaret etmektedir (Yine de Waltz bile bu noktada, görünüşte kendi kendini yeniden üretebilen uluslararası anarşi tezini sorgulayan bir olguyu, imparatorlukların uzun tarihsel dönemler boyunca iktidarlarını koruyabilmelerini görmezlikten gelmekle suçlanabilir – Buzan ve Little 2000). Yine de istisnacılığın da yeri vardır. Muhtemelen, verilebilecek en başlıca örnek, Avrupa Birliği'nin oluşumunun yerli ve uluslararası ilişkiler teorisiyle uyumlu olarak uygulanabilecek bölgesel

bir siyasi yapı yaratmadığı Avrupa çalışmalarıdır. Vestfalya modeli dünya düzeni içinde addedilmek için anarşiden fazlasıyla uzaklaştırılmış; aynı zamanda, bir imparatorluk veya yerli bir siyasi alan sayılmak için hiyerarşiden çok uzak kalmıştır. Bu Vestfalya sonrası deneyin bir istisna olarak addedilme istemi makul bir taleptir, ve bu deney ‘çok düzlemli yönetimsellik’ ve benzeri, özel olarak tasarlanmış kavramlar yönünden kuramsallaştırılmaktadır. Prensip olarak, alt-sistemik kuramsallaştırmanın esas yeri alan çalışmaları olmalıdır. Asya’ya ilişkin olarak, bu unsurlara Doğu Asya’nın Vestfalya kostümünü giydiği halde Vestfalya oyununu oynamadığına ilişkin fikirde rastlanabilir. Konfüsyüsçü kültürü nedeniyle, Doğu Asya devletlerinin güce karşı olmaktansa güçten yana olmaları daha olasıdır. Bu düşünce hattı (Fairbank 1968, Huntington 1996: 229-238, Kang 2003), Asya’nın geleceğini geçmişinin bir izdüşümü olarak kurgular. Asyalı alt-sistemin yapay bir şekilde, Batı modeli egemen devletlerden oluşan yapıya dönüştürülmesine rağmen, Fairbank’in ‘Çin Dünya Düzeni’ olarak sınıflandırdığı, uluslararası ilişkilerin Çin-merkezli ve hiyerarşik bir formu Doğu Asya kültürlerinde süregelmiştir. Doğu Asya hakkında bu istisnacı kuramlaştırma hattı çok da gelişkin değildir, ve temelde, Amerika Birleşik Devletleri kaynaklıdır. Alan çalışmalarındaki sorun şu ki; alan çalışmaları alt-sistemik, istisnacı kuramlaştırma için doğru yer olmasına rağmen bu alana genellikle kuramlaştırmaya pek ilgisi olmayan ve etkin bir biçimde, istisna olma halini kuramlaştırmamak için bir gerekçe olarak kullanan disiplinler hükmetmektedir. Avrupa (Avrupa Çalışmaları biçiminde) bir kez daha bu disiplinlerden ayrı bir duruş sergilemektedir.

Uluslararası ilişkilerde alt-sistemik kuramlaştırma az gelişmiştir. Alan çalışmaları uzmanları çoğunlukla bu konuyla ilgilenmezler ve çoğu ana akım uluslararası ilişkiler teorileri de sistem düzlemine yoğunlaşırlar (realizm ve süper güçler, liberalizm ve ‘evrensel’ değerler, İngiliz Okulu ve uluslararası toplum, küreselleşme ve dünya ekonomisi). Prensipte uluslararası toplum fikrinin alt-sistemlere uygulanamayacağını düşünmek için bir sebep olmamasına, hatta teoride ve uygulamada uygulanması gerektiğine işaret eden pek çok sebep bulunmasına rağmen, İngiliz Okulu teorisinin genel olarak bölgesel düzlemi, özellikle de Avrupa Birliğini görmezlikten gelmesi oldukça dikkate değerdir (Buzan 2004: 205-207). Bölgecilik hakkında çoğunlukla evrenselci ve karşılaştırmalı kuramlaştırmalar yapılmaktadır. Uluslararası ilişkiler alanında sistem düzleminde kuramlaştırmaların

etkin hakimiyetine rağmen, çok zorlanırsa, istisnacı iddiaların tezi evrenselci uluslararası ilişkiler teorilerinin ve aslında tüm evrensel sosyal teorinin olabilirliğini reddedecekleri açıktır. Eğer kültürel farklar bu denli güçlü ise, sistem düzleminde ortak olan özellikler evrenselci teorileri destekleyemeyecek kadar zayıf kalacaklardır. Burada, yukarıda tartışılan Cox'cu teoriyle ilginç bir bağlantı kurmak mümkündür. Eğer tüm teoriler bir kişi içinse ve bir amaca yönelikse; bu yalnızca bu teorilerin inşasını teşvik edenlerin laik çıkarlarına bir kılıf sağlamaz; aynı zamanda evrenselci teorinin olabilirliğini geçersiz kılar¹. Uluslararası ilişkilerdeki Anglo-Amerikan egemenliğinin bu topluluğun konuya rastgele merakıtan çok öte bir anlam taşıdığı düşünüldüğünde, E. H. Carr'ın, 'İngilizce konuşan halklar kendi bencil ulusal çıkarlarını insanlığın genel çıkarı kisvesi altında gizleme sanatının eski ustalarıdır' uyarısı bu Cox'cu perspektifin göbeğine oturur. Bundan çıkan sonuç, uluslararası ilişkiler hakkında, ister sistemik ister alt-sistemik düzlemde olsun, kuramlaştırma eylemlerinde sürekli bir gerilim olduğudur. Düzenin nasıl işlediğini anlamaya ve açıklamaya kalkışırken bağımsız bir bilimi arzulamak mümkün müdür; yoksa, tüm bu girişimler temelde parçalı ve kaçınılmaz olarak egemen görüşü ve bu görüş kimin çıkarlarına hizmet ediyorsa, onların egemenliğini sürdürme veya koltuğundan etmeye yönelik bir siyasi oyunun bir parçası olarak mı görülmelidir?

Tüm bunlar gözönüne alındığında, ve son sorunun nasıl cevaplandırıldığından bağımsız olarak, bu proje neyin uluslararası ilişkiler teorisine katkı sayılıp neyin sayılmayacağı konusunda bir bilinç edinmemizi gerektirmektedir. Bir kriter belirlemediğimiz sürece, ne şimdiki durumu değerlendirmek, ne de ilerlemeyi ölçmek mümkün olur. Amacımız kısmen var olan durumu araştırmak olduğundan, bunun için oldukça geniş bir kriter belirlemek ve ilk olarak, olabildiğince çok bulguyu mercek altına almak uygun görünmektedir. Teori olanı olmayandan ayırabilecek, kabul edilmiş, su götürmez tanımları inşa etmenin muhtemelen imkansız olduğunun farkındayız. Bu temelde, bir bulguyu, aşağıdaki koşullardan en azından birini karşıladığında uluslararası ilişkiler teorisine yapılmış bir katkı sayacağız.

- Uluslararası ilişkiler akademik topluluğu tarafından büyük ölçüde kabul gördüğü takdirde;
Ana akım uluslararası ilişkiler akademik topluluğu tarafından geniş ölçüde kabul görmese dahi, teorinin kurucuları tarafından uluslararası ilişkiler teorisine katkı mülkiyeti olarak kabul edildiği takdirde;

Ne ölçüde onay aldığı dikkate alınmaksızın, teorinin inşasının teoriyi uluslararası ilişkiler veya uluslararası ilişkilerin konusu ile ilgili genelleme yapmak için sistematik bir girişim olarak tanımlaması durumunda.

Bunlara ek olarak, 'teori-öncesi' denen olguya da; yani, kendi başına bir teori adı altında toplanma şartı taşımayan, yine de bunun için bazı başlangıç noktaları teşkil eden düşünce unsurlarına bakacağız. Uluslararası ilişkiler teorisi akademisyenlerin uzmanlık dalıdır; fakat, bizim kriterlerimizi karşıladığı veya onlara meylettigi sürece saha araştırmalarının düşüncelerini de kapsam dışı bırakmayacağız. Uluslararası ilişkiler belirgin sınırları olmayan büyük bir projedir. Tarihe, ekonomiye, sosyolojiye, iç politikaya, psikolojiye, hukuka ve askeri stratejiye temas eden birçok keşif alanı vardır. Uluslararası ilişkilerin bu niteliğini temel alarak, sadece teorinin ne olduğuna değil, neyi kuramlaştırdığına dair açık fikirli olup, buna uygun bir görüş benimseyeceğiz.

Batı-Merkezci Uluslararası İlişkiler Teorisi

Batı-merkezcilik uluslararası ilişkiler teorilerinde iki şekilde açığa çıkmaktadır. Biri bir çok ana akım uluslararası ilişkiler teorisinin Batı felsefesinde, siyaset teorisinde ve/veya siyasi tarihdeki kökleri yoluyla olmaktadır. İkincisi bu teoriyi dünya tarihinin Avrupa-merkezci bir çerçeve içinde düşünülmesidir; ki bu düşünce teoriyi baştan sona belirlemektedir. Batı-merkezciliğin yalın gerçekliği tartışmalı bir husus olmadığı için bu savı ayrıntılı bir biçimde kanıtlamaya gerek yoktur. Ancak, uluslararası ilişkiler teorisinin ana kollarının bu açıdan kabataslak bir özeti Batı-merkezciliğin yapısı ve kaynakları hakkında, teoriye dair Batı-merkezci olmayan düşünce biçimleriyle karşılaştırmalar yapmakta faydalı olabilecek genel bir fikir vermektedir.

Devletin egemenliğine, askeri güce ve milli çıkarlara odaklanan *klasik realizmin* kökeni, modern Avrupa'nın 1945 yılına kadarki diplomatik ve siyasi uygulamalarında yatmaktadır. Klasik realizm, Hobbes, Machiavelli, Thucydides gibi Avrupa siyaset kuramının klasiklerinin entelektüel soyağacının devamı olduğunu düşünmekten haz duyar ve bu iddiayı güç siyasetinin insan doğasının doğal bir parçası olduğunu, ve bu nedenle insanlık durumunun kalıcı ve sürekli olarak özelliğinden dolayı, onu güçlendirmek

için kullanır. Bu iddia da, sırayla kişisel çıkara, kuşkuya, ihtiyata ve öngörüye dayalı bir dış politika formülüne dayanak sağlamaktadır. *Neorealizm* temelde güç siyasetinin kaynağını anarşik uluslararası sistemin yapısının bir parçası olan devletlerin varlıklarını sürdürme ihtiyacına dayandırmasıyla klasik realizmden ayrılmaktadır. Hem klasik hem yeni realizm uluslararası anarşi ve güç politikaları dengesinin Avrupa-kaynaklı hikayesini dünya tarihinin geri kalanına uygular. Bu iki düşünce akımı gerek Batı tarihinden (klasik dönem Yunan, Rönesans İtalyası, modern Avrupa), gerekse Batılı olmayan ancak Avrupa tarihine paralel giden örnekleri (Hindistan, Çin ve Mayalıların dünyasındaki 'savaşan devletler' dönemi) gerekçe göstererek bu hareketi desteklerler. Anarşik yapıya ve güç politikası dengesine bağlılığından dolayı realizm hem Batılı (Roma), hem Batılı olmayan - Hun, Pers, İnka ve Aztek gibi imparatorlukların hakim olduğu dünyanın tarihini büyük ölçüde gözardı eder. Gerçekçiliğin tarihine dair anlatılacak esas hikaye Batılı güçlerin hem kendi aralarında savaştığı hem de dünyanın geri kalanının yönetimini üstlendiği modern bir tarihin hikayesidir; bunu demişken realizm Batılı olsun olmasın büyük güç olarak tanımlanabilen tüm devletleri tereddütsüz tanır ve meşru kabul eder. Böylece ondokuzuncu yüzyılın sonlarında Japonya, komünistler yönetimi ele geçirdikten sonra da Çin bu realizmin kurduğu model çerçevesinde ele alınabilir. Realizm'in Batılı güçlere tanıdığı mevcut ayrıcalıklar tarihsel rastlantılardır, teoriye içkin değillerdir. Realizm Uluslararası İlişkiler'in ana akım konularını devlet-merkezci bir biçimde tanımlamakta önemli bir rol oynamıştır. Bu anlamda Batı'nın dünyanın geri kalanına dayattığı siyasi sistemi kabul ederek ve onu tüm dünya tarihi için bir model ilan ederek Batı'nın egemenliğine suç ortağı olmuştur.

Stratejik Araştırmalar realizmle yakından bağlantılıdır, dünyanın işleyişine dair realist yaklaşımı kabul eder ve bu çerçevede askeri gücün teknik, taktiksel ve stratejik yönlerine ve kullanım alanlarına odaklanır. Stratejik Araştırmaların kökeni Batı'nın savaş yöntemleri geleneğine ve bu konudaki klasik eserlere dayanır: Clausewitz (Napolyon Savaşları), Mahan (İngiliz deniz harp uygulamaları ve stratejileri), ve Batı'nın askeri teknolojilerinin gelişimine verilen tepkilerin çokluğu (tanklar, uçaklar, nükleer silahlar, vesaire). Stratejik Araştırmalar, Soğuk Savaş boyunca aynı anda nükleer silahların ve uzun menzilli füzelerin geliştirilmesine tepki olarak ortaya çıkan caydırıcılık kuramı bağlamında ve onunla ilişkili olarak temelde gelişmiş-

tir. Bu uğraşısında Batı'nın ekonomik düşününden esinlenilmiş rasyonel tercih teorisinin analiz yöntemlerinden çokça etkilenir. O zamandan beri, Stratejik Araştırmaların konusunu, silahlara ve taktiklere uygulanan, çoğunlukla ABD önderliğindeki sensör, üretim ve iletişim teknolojilerinde vucüt bulan sözde 'Askeri İşlerdeki Devrim' oluşturur. Fakat en azından bu literatüre Batılı olmayan isimlerin de katkısı olmuştur. Örneğin, Mao Zedung ve Che Guavera gerilla savaşı, Sun Tzu da stratejik düşünce üzerine birer yazar statüsü elde etmişlerdir. Realizm gibi Stratejik Araştırmalar'ın da Batı'yı kayırma eğilimi kendisine içkin olmaktan ziyade tarihsel olarak rastlantısalıdır.

Liberalizmin ve neoliberalizmin Avrupa'nın ekonomik ve siyasi teorisinde (Condén, Hobson, Kant, Locke, Smith) ve Batı'nın ondokuzuncu yüzyıldan bu yanaki politik ekonomi pratiklerinde belirgin kökleri vardır. Liberalizmin bireycilik ve piyasa (ve çekincelerini saklı tutarak demokrasi) gibi asli unsurlarının tamamının kökeni Batı düşünce ve pratikleridir; ne var ki bunlar tarihsel bağlamından koparılarak tüm insanlar için uygulanabilecek ve uygulanması tüm insanlar için faydalı olan evrensel gerçekler olarak sunulur. Liberalizmin genel siyasi reçetesi tüm gezegende ekonomik ve politik pratikleri ve insan hakları ilkesini liberal çizgide tanımlayarak tektipleştirmektir. Realizm Avrupa deneyiminin geçmişe dönük bir değerlendirmesini yaparken (işlerin nasıl sürdüğü ve her zaman nasıl süreceği), liberalizm ileriye dönük bir değerlendirmesini yapar: geçmişteki uygulamaların nasıl iyileştirileceği ve insanlığın daha huzurlu, müreffeh ve adil bir geleceğe doğru nasıl ilerleyeceği. Bu açıktan emperyal olan bakış açısını meşrulaştıran gerekçe Batı'nın dünyanın geri kalanı ile karşılaştırıldığı zaman, son iki yüzyılda elde ettiği göreceli başarılarıdır (güç, refah ve adalet açısından). Liberalizmin bir dalı olarak biçimsel teorinin Batı ekonomisinin içindeki başarılı gelişimi, doğa bilimlerinin metodolojisini sosyal dünyaya uygulamak isteyenler için önemli bir destek sağlamıştır. Bu davranışsalcilık, yeni gerçekçiliğin gelişimi ve çok çeşitli sosyal olgulara rasyonel seçim teorisinin uygulanması şeklinde kendini göstermiştir. Liberalizmin genel bakışı doğrultusunda, bu yöntemler aynı zamanda insanlık hali ve onun nasıl kuramlaştırılacağı hakkında evrenselci varsayımları bünyelerinde barındırırlar. Realizm ekonomik sektörü devlet gücünün bir unsuru olarak tayin ederken; ekonomik liberalizmin doğal eğilimi, ekonomik ve politik alanları, ekonominin biçimsel analizine uygulamayı bir çalışma alanı,

politikayı ise – ekonomi liberal ilkelerle çalıştırılırsa, büyük ölçüde dikkate alınacak bir fazlalık olarak görüp birbirinden ayırmaktır. Uluslararası politik ekonomi (IPE) ekonomik ve politik sektörlerin özerk olarak görülebileceği fikrini reddederek, aksine bunların güçlü bir biçimde birbirine bağlı olduğunu kabul ederek, bu eğilimlerin her ikisine karşı mücadele eder.

Batı'da bir sanayi ekonomisinin yükselişine liberalizmin verdiği cevaba karşı esas tepki ve karşı duruş Marksizmden gelmiştir. İlelebet müreffeh bir gelecek için sermayenin gücünü açığa çıkarmak üzere bireycilik ve pazar ekonomisini kullanmaktansa, Marksizm liberal formülü son derece istikrarsız ve kaçınılmaz olarak sınıf savaşına yol açacak bir formül olarak görür. Marksizm kolektivizmi (ortaklaşıcılık) bireyciliğe tercih etmesiyle, planlama ve iktisadi faaliyetin bireyler tarafından değil, merkezi yönetim tarafından yapılmasını savunmasıyla liberalizmin tam zıddıdır. Aynı zamanda, realizmin bazı inançlarını – örneğin, insanlığın durumundaki çatışma halinin sürekliliğine olan inancını paylaşır. Ama liberalizm gibi, Marksizm de geçmişi reddeder ve daha iyi bir gelecek umar, hem de kendi reçetesini evrensel olarak geçerli görür. Sovyetler Birliği varolduğu zamanlar Marksistler geleceğe ilişkin taleplerini ona referansla meşrulaştırabiliyorlardı. Ama Sovyetler Birliği başarısız olunca ve Çin de komünizmin özünü bir kenara bırakıp düzenin oyununu oynamaya başladığında, Marksizm insanların gözünde sanayi toplumunun geleceğine ilişkin bir model olma mertebesini hızla kaybetti.

Her ne kadar Grotius'a ve devletlerin kendi aralarında bir uluslararası toplum oluşturabileceğine ve oluşturması gerektiği fikrine daha çok önem verse de, İngiliz Okulu'nun kökleri de realizm ve liberalizm gibi, yine Batı kökenli siyaset teorisinde yatar. Batılı olmayan bağlamlarda uluslararası toplumların modernite öncesi dönemde de varlığını kanıtlamak için bazı çalışmalar yapılmışsa da, bunun asıl modelleri Avrupa tarihinde – hem klasik Yunanistan'da hem de modern Avrupa'da bulunmaktadır. İngiliz Okulu'nun dünya tarihine temel katkısı Avrupa'da oluşan uluslararası toplumun dünyayı ele geçirmek için nasıl yayıldığını göstermek olmuştur. Avrupa kendi emperyalizmi hüküm sürdüğü sürece dünyayı siyasi olarak, kendisine benzer şekilde egemen devletler, diplomasi ve uluslararası hukuk bağlamında yeniden düzenledi. Sömürgecilerin kolonilerden çekilmesi bazı yerlerde oldukça iyi, diğer yerlerde ise kötü bir Avrupa imajı bıraktı. İngiliz Okulu kültür olarak küresel Avrupalı bir uluslararası toplumu,

bu toplumun kuruluşuna zemin sağlayacak güçlü bir ortak kültürden yoksun olan küresel ölçeğe yaymanın sonuçları ile meşgul olmuştur. Çin, Japonya, Osmanlı İmparatorluğu ve diğer bazı Batılı olmayan ülkelerin Avrupa uluslararası toplumuyla karşılaşmalarının hikayelerini hakkıyla anlatmıştır. Ancak İngiliz Okulun esas hikayesi Avrupa'nın bugüne kadar nasıl dünyayı tekrar tekrar düzenlediği konusudur. Uluslararası toplum kavramı prensipte Batılı olmayan toplumlara uygulanabilir, ancak bu yönde çok az çalışma yapılmıştır.

Tarihsel Sosyoloji muhtemelen uluslararası ilişkiler teorisinin sınırları içinde yer alır. Marx, Weber ve diğer Batılı klasik sosyolojik düşünürlerle bağlantılı bir daldır. Tarihsel Sosyoloji literatürünün bir kısmı, özellikle Wallerstein (1974), Mann (1986), ve Hobson (2004) dünya tarihine ait temaları ele almış olmasına rağmen, bu literatürün esas odak noktası Vestfalya devlet sisteminin kuruluşudur; böylece, Tarihsel Sosyoloji de İngiliz Okulu gibi Avrupa tarihini analizlerinin merkezine koyar. Tarihsel Sosyolojinin bazı mensupları, başta Tilly olmak üzere, devlet ile savaş arasında kurdukları bağlantıda gerçekçiliğe yaklaşırlar.

Eleştirel Teorinin kökleri Marksizmde ve Habermasçı çağdaş Avrupa sosyal teorisindedir. Bu okulların hepsi 'önemli olanın yalnızca dünyayı anlamak değil, aynı zamanda onu değiştirmek olduğu' konusunda hemfikirlerdir. Marksizm ve liberalizm gibi oldukça somut gelecek vizyonları sunan diğer ilerici uluslararası ilişkiler teorilerinin aksine, eleştirel teori genel olarak ayrımcılığa karşı olduğunu ve kurtuluştan yana olacağını vaad eder. Diğer ilerici teoriler gibi evrenselcidir, ancak onların aksine (ve Tarihsel Sosyolojiye benzer biçimde) her durumu o durumun tekil koşulları bağlamında anlamaya çalışır. Bir anlamda, eleştirel teori Batılı normatif teori ve imtiyazlı Batılı değerleri teşvik etme geleneğinin bir ürünüdür. Ayrıca Barış Araştırmalarının bir halefi olarak ta görülebilir. Uluslararası ilişkilerde, eleştirel teori Robert Cox, Ken Booth ve Andrew Linklater tarafından ve onların önderliğinde tanıtılmıştır. Uluslararası ilişkiler üzerine geliştirilen, özellikle de Batı kökenli siyasal ve toplumsal pratiklerde güçlü kökleri bulunan, feminist yazının hepsi olmasa da çok büyük bir bölümü bu başlık altında yer alır.

Sosyal inşacılığın ve postmodernizmin kökleri Batı kökenli bilgi felsefesi ve sosyal teoride yatar ve her iki yaklaşım da, özellikle Bourdieu ve Foucault gibi Avrupa modern sosyal teorisyenlerinin çalışmalarının üzerine

bina edilmiştir. Onlar kendilerini gerçekçiliği ve liberalizmi destekleyen materyalist, pozitivist bilgi kuramlarına karşı alternatif olarak kurarlar ve sosyal dünyayı, ortak anlayışların oluşturduğu, kendine özgü koşulları baz alınarak ele alınması gereken öznelerarası bir alan olarak görürler. Bu çerçevede sosyal inşacılık kendi içinde normatif bir içerik taşımayan, esas olarak metodolojik bir yaklaşımdır. Bu okulun temsilcileri Emanuel Adler aracılığı ile yeni yeni rasyonalistler arasında köprüler kuran Alexander Wendt'ten Nicholas Onuf ve Fritz'e Alexander Kratochwil'e kadar geniş bir yelpazeyi kapsar. Postmodernizm bilgi ve güç arasındaki sonsuz açılımlı ilişkiyi arayıp bulduğu ve ona meydan okuduğu, üst-anlatıları ve Aydınlanma projesini reddettiği ve "gerçeği" zaman ve mekanla sınırlı geçici bir sosyal yapı olarak gördüğü için daha radikal olma eğilimindedir. Hem sosyal inşacılar hem postmodernistler kendilerini yöntemleri uygulama açısından evrenselcidirler, ama sosyal yapıları zaman ve mekan içinde sınırlı ve karşılaştırılması çok zor ya da imkansız gördükleri için yerelci (partikülarist) olarak görülebilirler. Geri kalan feminist yazının önemli çoğunluğu bu başlıklar altında bulunur.

Bu kısa araştırma yalnızca Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorilerinin çarpıcı çeşitliliğini göstermez, aynı zamanda sık sık dile getirdikleri evrenselcilik iddialarına rağmen, bu teorilerin köklerinin ne ölçüde Avrupa tarihi ve Batı kökenli sosyal teori ve pratiğin geleneklerinde olduğunu gösterir. Batılı olmayan düşünce ve aktörlere çeşitli noktalarda parçacıklar halinde ve esas olarak evrensel iddiaları doğrulamak için izin verilir. Şüphesiz Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisi içindeki fikirlerin evrensel olduğuna dair önemli bir kanı vardır. Ancak, başka bir açıdan bakıldığında, onların da kendi iddialarını güçlendirmek için evrenselciymiş gibi davrandığı, ancak esasen yerel, dar görüşlü ve Avrupa-merkezci olduğu düşünülebilir. En azından bu tür bir Batı-merkezcilik, Batı-dışı toplumların kendi geçmişleri ve sosyal teorilerine dayalı bir uluslararası ilişkiler anlayışı oluşturmalarının ve hatta bunların evrensel geçerliliği olan önermeler olarak yansıtılmasının mümkün olduğunu göstermektedir.

Batı Kökenli olmayan Katkılar

Uluslararası ilişkiler teorileri içinde genel olarak bizim uluslararası ilişkiler anlayışımıza uygun olup da Batı kökenli olmayan katkılar vardır, ancak

bunlar salt teori sayılmak için gerekli kriterleri neredeyse hiç karşılamazlar. Bunun yerine, klasik ve çağdaş dönemlerine ait inançlara ve fikirlerle odaklanmak suretiyle daha yumuşak kavramlara daha yakındırlar. Genel olarak, ‘yumuşak teori’ olarak tanımlanabilecek başlıca dört tür çalışma vardır. Aşağıda her birine kısaca değinilecektir.

İlk olarak, Batılı uluslararası teorinin temel olarak Thucydides, Hobbes, Machiavelli, Kant gibi önemli isimlere odaklanmalarına paralel bir şekilde Asya kökenli klasik gelenekler ve üzerinde ikincil bir ‘siyaset teorisi’ olarak sınıflandırabileceğimiz çalışmalar bulunan, örneğin Sun Tzu, Konfüçyüs ve Kautilya gibi klasik dini, siyasi ve askeri figürlerin düşünceleri de vardır (Sharma 2001). Bunlardan nedensel teoriler türetme girişimleri mevcut olmasına rağmen nadirdir (bakınız örneğin Modelski 1964 ; Hui 2003). Bu tür çalışmaların –ki, bu illa bir sınırlama sayılmasa da, önemli bir özelliği neyin yerel, neyin uluslararası ilişkiler olduğu konusunda açıkça belirlenmiş sınırları olmamasıdır. Daha da önemlisi, bu klasik yazarların fikir ve yaklaşımlarına müracaat etme edimi çoğunlukla kişilerin siyasi kanaatlerinden etkilenir. Örneğin, 1980 ve 90’ların başındaki ‘Doğu Asya Mucizesi’nin yayılma döneminde Konfüçyüs’ün düşünceleri ve cemaatçilik hakkındaki fikirleri, bölgedeki elitler tarafından Batılı bireyci liberal değerlere alternatif olarak sunulan bir ‘Asyalı değerler’ bakış açısının temeli olarak zikredilmiştir. Ayrıca ‘demokratik barış’ liberal mantrasının egemen hırslarına meydan okuyabilecek, ‘Doğu Asyalı uluslararası düzen’ için tasarlanmış alternatif bir kavramsallaştırma olarak sunulmuştur. Hindistan’da, Hindistan’ın nükleer silah satın alması Vedizm’in strateji ve siyaset hakkındaki fikirleriyle meşrulaştırılmıştır (Karnad 2002). Bu hiçbir yanıla sıradan bir vaka değildir; fakat bir çok kişinin gözlemlediği gibi, uluslararası ilişkiler teorisinin gelişimi çoğu kez gerçek dünyadaki gelişmeleri yansıtır ve Robert Cox’un bize hatırlattığı gibi, ‘teori her zaman ya birisi içindir ya da bir amaca yöneliktir’. Ama uluslararası ilişkilerde belirli bir yaklaşımı meşrulaştırmak için Konfüçyüs’e ve Vedizm’e başvurmanın çarpıcı bir yanı da bu açıklamaların belli ulusların gücünün arttığı zenginlik zamanlarında gelmiş olmasıdır: buna denk olacak şekilde Asya’da krizleri veya ulusların düşüşünü açıklamak için klasik fikirlere başvurulması söz konusu olmamıştır.

Asya’da yumuşak uluslararası ilişkiler teorisi olarak adlandırılabilir çalışmaların ikinci kategoriyi oluşturan, Nehru, Mao, Myanmar’ın Aung

San'ı, Filipinler'in Jose Rizal San'ı, Endonezya'nın Sukarno'su gibi Asyalı liderlerin düşünceleri ve dış politika yaklaşımlarını konu edinir. Bu yaklaşımlar Keohane ve Martin'in (1993) uluslararası düzeni kurmak için 'kural haline gelmiş fikirler' olarak adlandırdıkları yöntemi önerirler. Onların düşüncelerinin büyük bir kısmı Batı'da veya evde Batı kökenli metinleri kullanarak aldıkları eğitimden kaynaklanmasına rağmen (Sukarno gibi bazıları da yerel eğitim almıştır), aynı zamanda süregelen ve değişen yerel ve küresel koşullara cevap olarak gelişen Batılı entelektüel geleneklerden bağımsız fikir ve yaklaşımlar da üretmişlerdir. Buna somut bir örnek de, 1950'lerde, her ne kadar Batı'daki nötralizm kavramından uyarılansa da, Nehru ve onun akranı olan diğer Asyalı ve Afrikalı liderler tarafından geliştirilen bağlantısızlık fikridir, ki bu bir çok açıdan bağımsız bir kavramdır. Aynı zamanda, Nehru Avrupa'nın klasik güçler dengesi modeline dayanan askeri bloklar fikrine karşı dışlayıcı olmayan bölgecilik fikrini desteklemiştir. Aung San'ın fikirleri Myanmar'ın askeri yönetim altındaki dış politikasını tanımlayan tecrit politikasından daha ziyade karşılıklı bağımlılık ve çok taraflılığı vurgulayan liberal ve enternasyonalist bir uluslararası ilişkiler vizyonu olarak görülebilecek bir çerçeve sunmuştur (Aung San 1974; Silverstein 1972). Nehru'ya benzer şekilde, ama ondan farklı olarak hem güvenlik alanına, hem de ekonomik alana odaklanarak, ekonomik bloklar ve tercihler gibi ayrımcılık uygulayan bölgesel blokları reddetmiştir. 1960'larda, Sukarno uluslararası düzen hakkında OLDEFOS ve NEFOS ('eski kurulan güçler' ve 'yeni ortaya çıkan güçler') gibi, kendi milliyetçi geçmişinin yanında uluslararası liderlik arayışından da beslenen bazı fikirler geliştirip yaymıştır. Başka bir örnek te Mao'nun üç dünya teorisi ve savaş ve strateji hakkında fikirleri olabilir. Bu noktada, devlet adamları ve generallerin uluslararası ilişkiler alanındaki Batı düşüncesi üzerindeki etkisiyle bir paralellik kurulabilir: teorinin her zaman mevcut politika hedeflerine hizmet ettiği ve entelektüel katkıyı pratikten ayırmanın zor olduğu Clausewitz, Bismark, Metternich, Wilson ve Lenin örnekleri gibi.

Ancak, bu Batılı uygulayıcıların durumlarından farklı olarak, Asyalı liderlerin düşünceleri ve yaklaşımları uluslararası ilişkiler teorilerinde uzmanlaşmış bilim insanları tarafından değil, büyük ölçüde biyografi yazarları ve alan araştırmaları uzmanları tarafından ele alınmıştır. Asyalı olsun olmasın, Asya liderlerinin yazılarını uluslararası ilişkiler teorisi açısından yorumlama ve geliştirme misyonunu üstlenen/bilim insanlarının sayısı ol-

dukça azdır. (Önemli bir istisna için, bakınız Bajpai 2003). Ama bu durum açıkça bu fikirlerin, özellikle de Asya'nın en milliyetçi liderleri tarafından dile getirilenlerin 'teorik' olarak kayda değer olduğu savıyla çelişir.

Jawaharlal Nehru örneği özellikle ilginç ve iyi seçilmiş bir örnektir; çünkü Nehru hem Hindistan'ın içinde, hem de genel olarak dünyada sadece bir siyasi stratejist olarak değil, başlı başına bir düşünür olarak tanınır. Onun görüşleri Asya'nın diğer milliyetçilerinin ilk dış politika inançlarının ve yaklaşımlarının şekillenmesinde etkili olmuştur. Hatta, günümüzün diğer siyasi liderlerinin aksine, Nehru, Nicholas Spykman ve Walter Lippmann gibi Batı kökenli realist entelektüel yazınla da ilgilenmiştir. Nehru, Nicholas Spykman'ın 'Hindistan'ın Keşfi' eserinde, 'ahlaki inançların ve 'adalet, doğruluk ve hoşgörü' değerlerinin sadece ve sadece gücün amaçlarına hizmet ettiği veya en azından gücün çıkarlarıyla çatışmadığı zaman devlet adamları tarafından hedeflenen değerler olduğu görüşüne katılmaz (Nehru 2003: 538). Nehru aynı zamanda Walter Lippmann'ın savaş sonrası dünya düzeninin her biri büyük bir gücün yörüngesi altında yer alan ittifaklar etrafında düzenlenmesi gerektiği önerisine de karşı çıkar. Lippmann'ın önerdiği gibi, Hindistan'ın gelecekte olası bir Güney Asya 'Hindu-Müslüman' blokunun lideri sayılması Nehru'yu pek etkilememiştir. Güç politikaları hakkında öne sürülen böyle fikirler Nehru tarafından Avrupa'nın 'güç politikaları geleneğinin devamı' olarak görülmüştür ve bu görüş Nehru'nun 'geçmişin boş kabuğuna' bağlı kaldığı ve 'günümüzün çetin gerçeklerini' anlamadığı için gerçekçiliği eleştirmesine yol açmıştır. Myanmar'ın Aung San'ı da büyük güçlerin yörüngesi altındaki askeri ittifakları reddetmiştir; ona göre, Myanmar'ın iştirak etmesi istenen herhangi bir 'birlik, milletler topluluğu veya blok' 'yukarıdan dayatılan değil, gönüllü kurulan bir ilişki' olmalıydı. Bu ilişki 'klasik güç dengeleri anlayışının sığ ruhu' içinde tasarlanmamalıydı (Aung San 1946). Kısacası, Nehru'ya göre, 'gerçekçiliğin' dünyanın sorunları için önerdiği çözümler, dünyayı sürükleyen yeni güçlerin varlığını göz ardı etmiştir (İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batılı sömürgeci güçlerin fiziksel ve ekonomik düşüşü, milliyetçiliğin yükselişi, ve eski sömürgelerdeki özgürlük talepleri gibi). 'Realizm' bu eğilimleri görmezden gelerek bir çok insanın sözde idealizmine nazaran 'daha yaratıcı oluyor ve bugünün ve yarının problemlerinden daha çok sıyrılıyordu' (Nehru 2003: 539).

Bu yazıların ve söylemlerin uluslararası ilişkilerin çekirdek literatüründe yer edinmemesi önemli bir göstergedir. Madem ki uluslararası ilişkiler teorisi Woodrow gibi öncelikle politikacı ya da diplomat olan insanların düşüncelerine ve yaklaşımlarına itibar ediyor (Metternich ve Castlereagh gibi Avrupalı stratejistlerin piri olanlardan söz etmeye bile gerek yok); o halde Nehru'nun önce bir siyasi lider, sonra bir entelektüel olması (İngilizler tarafından hapse atıldığı zaman) buna gerekçe gösterilemez. Başka bir örnek te Kissinger olabilir. Gerçi Nehru sonradan teorisyen olan bir politikacı iken, Kissinger'in eğitilmiş bir akademisyenken sonradan sahada çalışmaya başlayıp 'uygulayıcı' olduğu söylenebilir.

Birbirinden çok farklı geçmişlerden gelmelerine ve farklı koşullarda yaşamış olmalarına rağmen Asya'nın milliyetçilerinin fikir ve yaklaşımları bazı önemli ortak öğeleri paylaşmıştır. İlk olarak, milliyetçilik ve enternasyonalizm arasında kaçınılmaz bir çelişki görmemişlerdir. Aksine, bu milliyetçilerin bazıları uluslararası ilişkileri düzenleyen temel prensibi milliyetçilik olarak gören yaklaşımları eleştirenlerin önde gelenleri arasında yer aldı. Hindistan'ın radikal milliyetçi lideri olan Subhash Chandra Bose de, Nobel ödüllü Rabindranath Tagore de bu kategoriye girer (Tagore 2004). Bu düşünce kaynağını ulusal kurtuluş mücadelesi için uluslararası desteği seferber etmek arzusundan alıyor olabilir. Asya'nın bu 'açık milliyetçiliği' bazı açılardan Avrupa'nın dışlayıcı ve bölgesel milliyetçiliklerinden farklı olmuştur. Bir Myanmar yurtseveri ve sadık bir milliyetçi olsa da, Aung San, milliyetçilik, bölgelilik ve enternasyonalizm arasında kaçınılmaz bir çelişki görmemiştir. O bölgesel işbirliğinin Myanmar'ın savunma ve ekonomi alanlarındaki zayıflıklarını telafi edeceğine inanmıştır. Bu milliyetçilerin bazıları daha sonra, kısmen Soğuk Savaş'ın devreye girmesiyle, kısmen de süper güçlerin etkisiyle dış politika ve güvenliğe dair *reelpolitik* bir yaklaşım kabul edeceklerdir. Asya'nın henüz olgunlaşmamış olan enternasyonalizminin en önemli özelliği Asya birliğinin ve bölgeliliğinin savunulması olmuştur. Nehru, Asya'da sömürgeciliğin şiddetli bir biçimde kesintiye uğrattığı kültürel ve ticari ilişkilerin zorunlu bir onarımı olarak gördüğü Asya birliğinin erken savaş sonrası dönemdeki en hararetli savunucusu olmuştur. 1947 Konferansını ve özellikle Endonezya'ya bağımsızlık vermesi için Hollanda üzerinde uluslararası baskı yaratmaya yönelik olan 1949 Asya İlişkileri Konferanslarını organize etmiştir.

Bu figürlerin ütopyacılık ya da ‘idealizm’e çok bilinçli bir biçimde mesafeli durmaları dikkat çekicidir. Japonya’daki milliyetçiliği eleştirirken, Tagore, kendisine ‘pratik olmayan’ lakabının takılmasından, bu lakabın üzerine yapışıp kalmasından ölesiye korkmuştur. (Tagore 2002: 50). Aung San şöyle der: ‘Ben enternasyonalistim, kendisinin yeryüzünden silinmesine izin vermeyecek olan bir enternasyonalist’ (Aung San 1974). Benzer şekilde, Nehru, Lippmann’ın büyük güç yörüngelerinin birbirlerini dengelemesi ve Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı (kısaca SEATO) ve Merkezi Antlaşma Örgütü (CENTO) gibi bölgesel savunma paktları görüşlerini eleştirirken; 1955 yılında düzenlenen, Asya ve Afrika ülkelerinin temsil edildiği Bandung Konferansı’na katılanlar tarafından kendisine yöneltilen ‘aşırı idealist’ suçlamasına karşı savunmuştur. Nehru, bölgesel paktlar savunma paktı üyesi komünizmin yarattığı tehdide karşı Nehru’nun Çin ve Sovyetler Birliği ile işbirliği yapma ve onlarla angaje olma fikrinden daha gerçekçi bir yanıt olduğu gerekçesiyle, bu konferansta Türkiye tarafından dile getirilen ‘dünyanın durumunun sözde gerçekçi bir değerlendirmesini’ yapma fikriye alay ederdi. Bir pasifistten (şiddetsizlik ilkesini izlemek) beklenenin tam aksine, henüz bağımsızlığını kazanmış ulusların bu paktlara üye olmasına ilişkin çelişkileri ve tehlikeleri ‘gerçekçi bir bakış açısıyla ele aldığını’ iddia etmiştir. Bu paktlar onun için sömürgeciliğin ölüm yatağında sancılar içinde olduğu bir zamanda, Batı egemenliğinin yeni bir formunu temsil eden ve Asya’da ve Afrika’da Avrupa-tipi gerginlik ve çatışmalara yol açabilecek oluşumlardı (Nehru 1955). Bu nedenle Bandung Konferansı idealist-realist tartışmasına (Batı üniversitelerindeki yüksek lisans öğrencilerinin okumak zorunda olduğu sözde ‘paradigmalar arası tartışmaların’ ilki) bir cevap olabilir. Devletler arası veya uluslararası ilişkiler alanlardaki klasik ve modern siyasi fikirlerin dışında, üçüncü bir yaklaşım tarzı Batı-merkezci uluslararası ilişkiler teorisini benimsemekle birlikte Batı kökenli olmayanların çalışmalarıdır. Uluslararası ilişkiler alanında bir çok Asyalı akademisyen teori konusunu, Batı-merkezci teorileri yerel bağlamlara ve bilmecelere uygulamak ve uygunluklarını ölçmek suretiyle ele alır. Bir kaç örnek vermek gerekirse, Hindistan’da Kanti Bajpai ve A.P. Rana, Kore’de Chung-In Moon, Malezya’da Muthiah Alagappa (ABD’de çalışan), Japonya’da Inoguchi ve Çin’de Yongjin Zhang (Yeni Zellanda’da çalışan) bunlardan birkaçıdır. Onların çalışmalarını, Batı-merkezci olmayan uluslararası ilişkiler teorisinin gelişim süreci bir parçası olarak görmek,

Singapur Atölyesi'nde sözü edilen ve yaygın olarak tartışılan iki nedenden ötürü sorunludur. Bu nedenlerden birincisi bu tür bilim insanlarının pek çoğunun eğitimlerini Batı'da almış ve çalışma hayatlarının önemli bir bölümünü Batının kurumlarında geçirmiş olmasıdır. Bu nedenle, onlar gerçekten 'yerli' akademisyenler, çalışmaları da gerçekten Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorilerine 'yerli' bir katkı olarak kabul edilebilir mi? Bu soru Singapur Atölyesi'nde önemli tartışmalara neden olmuştur. Bir grup bu çalışmaların yerli bir katkı olarak kabul edilmemesi gerektiğini savunurken; başka bir grup ta, yapılan katkıların içeriğinin katkırı yapanların eğitim gördüğü ve meslek hayatlarını geçirdikleri yerden daha önemli olduğu kanısındalar. Biz editörler olarak, ikinci pozisyona daha yakınız. Ancak bu pozisyon başka bir sorunu gündeme getirir. Peki ya bu bilim insanlarının çalışmaları, yalnızca, Batı kökenli kavramları ve modelleri Asya'ya uygulayıp test etmekle yetiniyorlarsa? Bu tür çalışmalar, Asya'daki deneyimlerden yola çıkarak bağımsız genellemeler yapan, bölgeler arası ya da evrensel geçerliliği olabilecek teorilere kıyasla, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorilerine özgün bir katkı iddiasında bulunabilirler mi?

Örneğin, Muthiah Alagappa, Asya'nın tartışmaya, Batı kökenli kavramları ve rakip teorileri test etmeye ve geliştirmeye, ve etnik-merkezci önyargıları etkisiz hale getirmeye verimli bir zemin olduğunu ileri sürer (Alagappa 1998). Ama Asya'nın tecrübelerinin oluşturduğu arşivin öncelikli olarak Batılı bilim insanları tarafından geliştirilen teorileri test etmek için kullanılması Batı'nın egemenliği sorununu ortadan kaldıracak mıdır? Ya da bu saha çalışmalarına Batı kökenli teorilere 'ham veri' sağlayıcısı olmaktan hallice bir değer biçerek Batı kökenli teorilerin egemenliğini güçlendirecek midir? (Shea 1997: A12-A13)

Uluslararası ilişkiler alanında Asya'ya dair dördüncü tür çalışmaların oluşturduğu başka bir literatür de mevcuttur. Bu literatür içinde alternatif bir yol bulunabilir. Bu çalışmalar Asya'daki olayları ve deneyimleri inceler ve Asya'yı büyük uluslararası sistem içinde konumlandırmak ve dünyanın diğer yerleri ile karşılaştırmak için, uluslararası ilişkilerdeki genel şablonların analiz araçları olarak kullanılacak kavramlar geliştirir. Bu çalışmaların arasından seçilebilecek örneklerden bazıları karşılaştırmalı siyaset bilimi ve uluslararası ilişkilere ilham veren, Anderson'un 'hayali cemaatleri' ve Scott'ın 'gündelik düzeni' kavramlarıdır (Mittelman 2000; Scott 1985,

Anderson 1983)' (Adler 1994). Antropolog Edmund Leach'ın 'Dağlık Burma'nın Siyasi Sistemleri' adlı eseri, başka bir disipline ait, fakat etnik kimliğin Güneydoğu Asya ve ötesindeki akışkan nosyonlarının altını çizmek için kullanılan bir örnektir. Bu tür çalışmaları diğerlerinden ayıran şey, bu çalışmaları yapan bilim insanlarının Asya'yı Batı kökenli sosyal bilimler teorisinin deneme tahtası durumuna düşürmüyor olmasıdır. Bu çalışmalar, daha ziyade, Asya'da ve diğer yerel bağlamlardaki süreçlerin dış dünyadaki olay ve olguları açıklamak için elverişli olanlarını tespit ederler. Bu kategorideki diğer çalışmalar Wolters'in 'Mandala devlet' (1982), Geertz'in 'Negara' (1980), Fairbank en 'Çin Dünya Düzeni' (1968), Huntington 'Konfüçyüs uluslararası sistemleri' (1996) ve Kang'ın 'hiyerarşi' kavramlarıdır (2003-4). Bunlar uluslararası ilişkiler alanındaki bilim insanlarına dünyanın diğer bölgelerini anlamak konusunda yardımcı olmayabilirler, ancak özgün Asya kökenli modelleri ve deneyimleri gözler önüne seren ve Asya'daki uluslararası ilişkileri daha genel modellerle karşılaştırmamanın temelini oluşturabilir. Burada dikkate alınabilecek başka bir çalışma türü de karşılıklı bağımlılık, Asya'nın bölgesel kurumsal yapılanması ve 'ASEAN Yolu' gibi Asya'ya özgü bölgesel uygulamalar hakkındaki genellemelerden yararlanırlar. Bu tür çalışmalar henüz gelişme aşamasındadır. Bu kurgular istisnai kabul edilir, ama gerçekte öyle değillerdir. Örneğin, oybirliğiyle karar alma çok taraflı kurumlar için dünya çapında kabul gören bir uygulamadır. Ama yerel bağlamlarda arklı bir nitelik kazandığına dair bir mite ihtiyaç duyar ve bu şekilde tanınır ve kabul edilir. Bu nedenle, Asya'ya özgü bölgecilik iddiaları çok taraflılık ve bölgecilik üzerine yazılan uluslararası ilişkiler teorisi literatüründe gitgide daha fazla kabul görmüştü (Johnston 2003). Editörler olarak biz, disiplinin bekçiliğini yapıyor olmakla suçlanma olasılığından çekiniyoruz. Bu yüzden, bu tartışmada kesin bir tavır almak konusunda tereddütlüyük. İkinci tür katkıdan yana tarafgiriz; ama nihai kararı, bu cilde katkıda bulunanlar da dahil olmak üzere, sahadaki bilim insanlarına bırakıyoruz. Ayrıca, Asyalı bilim insanlarının çalışmalarının önemi hakkında hüküm verirken, James Rosenau'nun tanımladığı anlamda 'ön-teori' addedilebilecek katkıları da tespit etmeye çalışabiliriz: yani Amerikan tarzı uluslararası ilişkiler teorisi ile ilişkilendirilen, tamamıyla nedensel ya da tahmine dayalı niteliklere sahip olabilecek aktörlerin davranışlarına dair özerk ve devamlı gelişen modeller önermeye başlayabi-

lecek şumüllü çalışmaları. Singapur Atölyesinde konuyla ilgili ifade edilen görüşlerin çeşitlilik arzemesi sağlıklı bir gelişmedir ve Asya-merkezli uluslararası ilişkiler çalışmalarında teori ihtiyacını daha büyük bir duyarlılıkla ele alacak eleştirel düşüncelerin gelişmesine de yol açmıştır.

Sınırlı olmasına rağmen Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler literatürü, özgün pratiklere odaklandığı ölçüde, potansiyel olarak zengin bir kaynak olmaya devam etmektedir. Ve birkaç istisna dışında, Asya'da da Asyalı bilim insanları bu tür çalışmalar yapmaya teşebbüs etmemiştir. Asyalı bilim insanları tarafından yürütülen teorik çalışmalar genellikle Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorilerini Asya'ya ait ulusal veya bölgesel bir bağlamda test etmekle alakadar olurlar. Amerikan üniversitelerinde Asyalı bilim adamları tarafından yazılan sayısız lisansüstü tezleri bu eğilimi açığa vurur. Bu nedenle, Asya'daki uluslararası ilişkiler teorilerini zorlayan önemli bir konu da, 'yerel bilginin' küresel süreçleri analiz etmek için nasıl bir analiz birimine dönüştürülebileceğini araştırmaktır. Batı'nın yerel şablonlarının genellenerek uluslararası ilişkiler teorisi kavramları haline getirildiği bu tür çalışmalar Batı'da yaygındır. Bu nedenle, Avrupa ittifakı (the Concert of Europe) 'güvenlik rejimleri' literatürü için temel oluşturmuştur; Avrupa Birliği tüm neoliberal teorinin temel sıçrama tahtasıdır ve Avrupa'daki klasik güç dengeleri sisteminin, (şimdi Çin'in yükselişini açıklamak için uygulanan) gücün intikali, ittifak dinamikleri ve 'savaşın nedenleri' literatüründeki kuramlaştırma çabalarını önemli ölçüde şekillendirir. Bu nedenle, sorulması gereken soru şudur: 'Avrupa ve Kuzey Atlantik bölgesel politikaları uluslararası ilişkiler teorilerine kaynaklık edebiliyorsa, Asya'nın bölgesel siyaseti neden edemesin?' (Acharya 2001)

Ancak Batılı olmayan araştırmacılar bu tür çalışmalara kalkıştıkları zaman Singapur Atölyesi'nde hararetli tartışmalara yol açan başka soruları da yokmuş varsayarlar: bu çalışmalar Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorilerinin bünyesine mi eklenir, yoksa bu çalışmaların bu teorilerin ötesine mi geçtiler, veya orjinal olarak kökenleri Batı'da olan bu fikirlerin Batı kökenli olmayan özgün türevleri addedilebilecek katkılar mı yaptılar? Bağımlılık teorisi bu sonuncu kategoride yer almaya adaydır (Frank 1966; Smith 1979). Bu teorinin Üçüncü Dünya ülkelerinin deneyimlerinden yola çıkarak geliştirildiği sanılıyordu. Ancak bu kanı da genelleştirilmiş bir çerçeve haline geldi. Batı kökenli olmayan yaklaşımların uluslararası ilişkiler teorisindeki özelliğini yitirdikçe Batı teorisine kayıtlı olarak pekişti. Shamir

Amin veya Cardoso Batı kökenli teorilerin takipçileriydi; ama onlar Kore, Tayvan ve Japonya'da olduğu gibi bu teorileri test etmekle kalmadılar, aynı zamanda kendi fikirlerini de geliştirdiler. Yerli teori sayılmaya daha güçlü bir aday da post-kolonyal teoridir. Hintli bilim insanlarının gelişiminde önemli bir rol oynadığı 'Madun / Ast-grup Çalışmaları' şimdilerde uluslararası ilişkilerde göze çarpan bir değişken haline geldi: 'Madun Çalışmaları' üzerine yazan Homi Bhabba (1994) ve küreselleşme üzerine yazan Arjun Appadurai (1996). Bu yazarlar Oryantalizme ve Batı'nın egemenliğine isyan ediyorlar; ve dolayısıyla bu yazarların ilham kaynağının başlangıç noktası negatiftir. Ancak post-kolonyalizmin özerk doğasını da gözümüzde fazla büyütmememiz gerekir. Post-kolonyalizm Batı'nın egemenliğine olan itirazının kökeni bu egemenliğin nahoş sonuçlarıdır. Gayatri Spivak Foucault'yu Avrupa'yı içine kapalı ve kendi kendini üreten bir oluşum olarak ele almakla ve Avrupa'nın kuruluşunda emperyalizmin oynadığı merkezi rolü ihmal etmekle suçlamıştır (Ahmad 1977: 374). Edward Said de Foucault'ya benzer eleştiriler yöneltmiştir; Foucault'yu sadece Avrupa emperyalizmini değil, aynı zamanda Avrupa dışında emperyalizme karşı verilen mücadeleyi de gözardı etmekle suçlamıştır. Postkolonyalizm de görelliği ve postmodern teoride yaygın olarak kullanılan Birinci Dünya-Üçüncü Dünya, Kuzey-Güney, merkez-çevre gibi ikili ayrımları ortadan kaldırmak ve yerel toplumlardaki küreselliği karmaşık heterojenitesi ve olumsuzluğuyla tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermek ister (Dirlik 1994: 329). Bunlar Batı-merkezci olmayan uluslararası ilişkiler teorileri arayışında yarar sağlayabilecek katkılardır. Yine de post-kolonyalizm Batı-merkezciliğe karşı otantik bir girişim olarak kabul edilemez; çünkü Arif Dirlik'in işaret ettiği gibi, ortaya çıkışı temelde Batı'dan kaynaklanan kültürel söylemler içinde şekillenmiştir. Postkolonyalizmin amacı 'Avro-Amerikan kültürel eleştirinin merkezi mekanlarında ortaya çıkan entelektüel kaygıların ve yönelimlerin küresel uzantısı olan kültürel söylemlerin otantik küreselleşmesini' sağlamak olmuştur (1994: 329). Diğer bir deyişle, postkolonyalizm:

'yakın zamana dek Üçüncü Dünya olarak adlandırılan mekanlara dair taze bilgi üretmeyi değil, varolan bilgi birikimini postyapısalcı paradigmalar içinde yeniden inşa etmeyi, ve Avro-Amerikan kültürel üretimin merkezi mekanlarında oluşan ilgi ve yönelimleri küreselleştirerek Avro-Amerikan bölgeleri dışındaki kültürel üretimin mekanlarını işgal etmeyi ister (Ahmad 1997: 368)'

Post-kolonyalizmin Güney Asya dışındaki akademisyenler arasında Asya'da, özellikle de Çin de pek rağbet görmemesi de kaydadeğer bir olgudur.

Batı'nın Egemenliğinin Nedenleri

Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorilerinin muazzam bir şekilde baskın olduğuna hiç şüphe yoktur. Bunun neden böyle olduğunu anlamak önemlidir. Buna dair birçok açıklama mevcuttur; ancak, mevcut açıklamalardan bazıları Batı kökenli olmayan teorilerin uğradığı haksızlıkların telafisine hiç imkan tanımaz, bazıları ise Batı'nın egemenliğinin geçici olma ihtimalinin yüksek olduğunu öne sürer. Aşağıdaki liste bu ölçekte bir tahrifatı prensipte açıklayabilecek bazı olasılıkları sıralar².

1. Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorileri uluslararası ilişkileri anlamak için doğru yolu keşfetmiştir.

Eğer bu önerme doğruysa, bu açıklama, uluslararası ilişkiler teorisini, teorileri akla yatkın bir biçimde kültürel bağlamdan bağımsız olarak evrensel geçerlilik iddiasında bulunabilen fizik, kimya ve matematik gibi bilim dallarıyla bir tutar. Öyle olsaydı, bu kitabın Batı kökenli olmayanları yerleşik teorik tartışmalarla ilgilenmeye teşvik etmekten öte bir amacı olmazdı. Nitekim Batılılar tarafından değil de, Asyalılar tarafından tartışıldığı için fizik veya uluslararası ilişkilerin kanunlarının değişken olması beklenemez; ama katılımcıların daha büyük bir çoğunluğunun eleştirinin, düşünömselliğin ve uygulamanın kalitesini artırmaları beklenebilir. Bu iddianın kayıtsız şartsız savunulamayacağını düşünüyoruz; çünkü Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorilerinin çoğu kaynaklarını modern Batı tarihinden alırlar. Uluslara 'Vestfalya deli gömleği' nin giydirilmesinin bir sonucu da, anarşiye aşırı vurgu yapılması ve uluslararası sistem ve toplumların nasıl inşa edildiği ve edilebileceği üzerine değerlendirilebilecek pek çok olasılığın geri plana atılmasıdır. 'Bilimsel' statü arayışında olan ana akım Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorileri, güç politikaları, strateji ve ekonomi alanlarında dar anlamıyla rasyonel seçim saikleriyle ziyadesiyle meşgul olmuşlardır. Kimlik, onur, gelenek vb gibi daha geniş olasılıkların mevcut olduğu alanlarla ise yeni yeni uzlaşmaya başlamışlardır. Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisinin metlelerini yitirmeyi üzülmek için

önemli katkılar sağladığına ve konuya ilgi duyan herkes tarafından ciddiye alınması gerektiğine şüphe yok. Aynı zamanda bu teorisin kaynağını çok spesifik bir tarihten aldığına ve daha dünya-tarihsel bir perspektifin başka görüşlere yer açması gerektiğine de şüphe yok.

Bir de yukarıda belirtilen Cox'çu görüşü hatırlayalım: sosyal teorisin her zaman birisi için ve bir amaca yönelik olmasından dolayı kaçınılmaz olarak özünde politik bir girişim olduğu görüşü. Güç dengesi, hegemonik istikrar, demokratik barış ya da tek kutupluluk gibi teoriler kabul edildikleri ölçüde, açıkladıklarını iddia ettikleri dünyayı inşa etmeye mecburdurlar. Maddi ve sosyal faktörler arasındaki etkileşimin dengesi hakkında tartışmanın zemini vardır; ama insanların bu fikirleri kabullenip kabullenmemesinin önemli olmadığını iddia etmek için saf bir materyalizme sıkı sıkıya bağlı olmak gerekir. Birçoklarının düşündüğü gibi dünyayı tek kutuplu addetmek uluslararası düzeni anlamının diğer yollarını önlemekle kalmaz; ABD'yi otomatik olarak tekil ve ayrıcalıklı bir konuma yerleştirir. Maddesel anlamda tek kutupluluk işlerin nasıl yürüdüğü konusunda açıklayıcı olmasa da, bu açıklamayı kabul etmenin kendisi bazı etkiler üretir. Sosyal teoriyi, açıklamaya yeltendiği gerçeklikten ayrı düşünmenin imkansızlığı, uluslararası ilişkiler teorilerini kimin ürettiği konusunun önem taşıdığı anlamına gelir. Bu anlamda, yukarıda Bölüm 2'de E.H. Carr'dan yapılan alıntıdaki gibi, uluslararası ilişkiler teorilerinde Anglo-Amerikan bilim insanlarının baskınlığı şüpheyle karşılanmıyor ve karşılanmamalı da.

2. Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorileri Gramsci'nin kullandığı anlamda hegemonik bir konum kazanmıştır.

Bu açıklama Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisinin gerçeğe çıkan yolları keşfetmiş olmasıyla ilgili değildir. Son birkaç yüzyıl boyunca Batı'nın uluslararası ilişkileri Batılı egemen güçler tarafından yürütüldüğü için, teorisin doğru olup olmamasından bağımsız olarak, başkalarının zihninde büyük ölçüde bilinçdışı mekanizmalarla işleyen Gramsci'ci anlamda hegemonik bir statü kazanıp kazanmaması ile ilgilidir. Bu noktada, Batı emperyalizminin entelektüel etkisinin ve güçlülerin kendi anlayışlarını Batılı olmayan dünyanın belleğine ve pratiğine kazırmadaki başarısını da hesaba katmak gerekir. Yukarıda da belirtildiği gibi, de-kolonizasyon (sömürgelelikten çıkarma) süreci, arkasında Avrupa devletinin ve Avrupa'nın uluslararası ilişkilerinin emperyalizminin yapılmaması için uygun olarak yeniden

düzenlenmiş (bazen kötü yapılmış bile olsa) bir dünya bırakmıştır. Bağımsızlığın bedeli yerel elitlerin bu yapıyı kabul etmesi olmuştur; ve bunu zorlamayla yapmadıklarına, her yerde ve farkedilir bir biçimde egemenlik, bölgencilik ve milliyetçilik de dahil olmak üzere politik ekonomi pratikleri hakkında, kendilerine ait, Batılı, anahtar niteliğinde bir fikirler bütünü oluşturduklarına ve bu fikirleri soğurduklarına inanmak için yeterli kanıt vardır. Demokrasi, pazar ve insan hakları gibi diğer Batı kökenli fikirler daha tartışmalı olmuş ve daha az kabul görmüştür; ama yine de Batı dışında yaygınlaşıp etkili olmuştur. Üçüncü Dünya elitleri Vestfalya egemenliğinin temel unsurlarını benimsemiş ve hatta kapsamını genişletmiştir. Örneğin, Vestfalya egemenliğinin ikincil normu olan müdahale etmeme doktrini Batı'da şiddetli itirazlarla karşılaşmıştır ve bir miktar erozyona uğramıştır; fakat Üçüncü Dünya'da sağlam kalmıştır. Aslında, Batı'da müdahale etmeme doktrininin düşüşü bu doktrinin Üçüncü Dünya'daki yükselişine paralel olmuştur. Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorileri doğru oldukları için hegemonik iseler, Batı kökenli olmayan katkılara zaten fazla alan açılmaz. Ama eğer Batılı güçlerin sırtında yükselip hegemonik oldularsa, Batılı olmayanların kendilerini ifade etmeleri için hem yeterli neden hem de fırsat vardır. Burada özellikle önemli olan, Batı emperyalizminin yalnızca, yerel düşünce ve bilgi geleneklerini ne ölçüde ezdiği değil, Batılı olmayan halkların kendilerini anlamlandırma mekanizmalarını Batı-merkezci bir tarihsel çerçeveye oturtarak bu insanların tarihleriyle olan bağlarını da büyük ölçüde kesmiş olmasıdır. Önemli sayılabilecek bir başka unsur da, bizim Batı hegemonyası hakkındaki bilincimizdir, onun tarafından tuzağa düşürülmeyi önleme arzumuzdur, ve tuzağa düşme tehlikesi barındırdığı için teoriyle angajmandan kaçınmamızdır.

3. Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorileri vardır, ama görünür değildirler.

Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorileri mutlaka vardır, ancak dil engellerinden veya dolaşıma girmelerini önleyen diğer nedenlerden dolayı küresel tartışmalarda görünür değildirler. Görünür olmamalarının nedeni kültürel veya dilbilimsel ise, bu yalnızca Batı'daki tartışmaların değil, Batılı olmayan dünyadaki tartışmaların da dışında kalmalarıyla sonuçlanırdı. Örneğin, Japonya'da sürdürülen teorik tartışmaların Çin'de veya Hindistan'da bir dizi tartışma konusu bulup bulamayacağı açık değildir.

Avrupa'da bile - Almanya, Fransa ve başka ülkelerde, uluslararası ilişkiler alanındaki tartışmalar genellikle yerel dillerde yürütülür ve bunların İngilizce yürütülen tartışmalarla bağı oldukça zayıftır (Friedrich'in 2004). İngilizce tartışmaları takip edenlerin okuyacağı kaynak sayısı çok fazladır; ancak çoğunluk genellikle bu kaynakları inceleyecek dil becerilerinden yoksundurlar. İngilizce dil becerisine sahip olanlar genellikle çalışılan alanın özgünlüğüne odaklanan, genel anlamda teori ile fazla ilgilenmeyen alan çalışmalarında üslenirler.

Görünür olmamanın nedenleri arasında aynı zamanda Batılı söylemlerin bir parçası olmanın önüne konan engeller de olabilir. Burada söz konusu olan Batılı bilimin, etnik-merkezciliğinden, başkalarının gerçeğini kendi deneyiminin ışığında yorumlamasından ve kendi kültürel modelini üstün görme eğiliminden kaynaklanan, Batı kökenli olmayan katkıları kabul etmeye hazır olmaması mıdır? (bakınız Acharya 1999). Uluslararası ilişkiler teorilerinde Batı egemenliğinin ayrıntılı ampirik göstergeleri için (Wæver 1998, Tickner ve Wæver, 2009)'e bakınız. Uluslararası ilişkiler teorilerine Latin Amerika kökenli bir perspektif sunmak için yapılan ilginç bir katkı da Tickner'in (2003) çalışmalarıdır. Anglo-Sakson uluslararası ilişkiler disiplininin çekirdek grubuna mensup olanlar, İngilizceyi ortak dil olarak kullanmanın materyali herkes için erişilir hale getireceğini düşünürler. Bu varsayımda bir nebze gerçeklik payı vardır; ama anadili İngilizce olmayan bilim insanlarının düşüncelerini yabancı bir dile aktarırken sarfetmek zorunda olduğu çaba ve makalelerinin uluslararası ilişkiler alanında önde gelen İngilizce dergilerden red alma oranlarının yüksek oluşu, bilimle aralarına pekala bir dil bariyeri kurmaktadır. Böyle akademisyenlerin ana akım bir uluslararası ilişkiler dergisinde yayın yapmak için harcadıkları zaman ve enerji, aynı yayını kendi dillerinde yapmak için harcadıklarından kat be kat fazladır. Ana dili İngilizce olanlar Japonya, Almanya, Fransa ve daha bir çok yerde geniş uluslararası ilişkiler toplulukları olduğunu ve bu topluluklara mensup akademisyenlerin doyurucu bir meslek hayatı yaşadığını sıklıkla unuturlar.

Eğer Batı kökenli olmayan bir teori varsa ve dışlanmışsa, o zaman bu kitabın amacı bu teorinin varlığını ifşa etmektir. Problem böyle bir teoriyi inşa edip dolaşıma sokmak değildir. Batılı olmayan akademisyenlerin katkılarının görünür olmaması, neredeyse tamamı Batı'da derlenen, alanın önde gelen dergilerinde yayınlanarak <http://www.sagepub.com> yetersizliklerinden

mi ileri geliyor? Bu dergilerde basılan, hem tarihsel hem güncel makalelerin temaları ağırlıklı olarak Batı'nın sorunları, teorileri ve bağlamını konu edinirler. Bu dergilere Batılı olmayanların yaptığı katkılar sayıca azdır ve olanlar da genellikle Batılı ülkelerde üslenmişlerdir. Batı'da uluslararası ilişkiler alanındaki akademisyenler Batı'nın hakimiyetine başkaldırdıklarında, genellikle Amerikan geleneğinin baskın olmasını eleştirirler, özellikle de rasyonel seçim teorisinin pozitivizmini. Belirledikleri alternatifler genelde Asya'dan ziyade, İngiliz veya Avrupa kökenli olur (ve bir ölçüde Avustralya), (örneğin, bakınız Smith 2000 Crawford ve Jarvis 2000; Ikenberry ve Mastanduno 2003). Crawford ve Jarvis'in derlemesi uluslararası ilişkiler teorisinin ABD ötesindeki uzantılarının nasıl da İngiltere ve Avustralya'nın sınırlarına dayanınca durmasının başka bir örneğidir. Ikenberry ve Mastanduno derlemesine katkı yapan sadece bir Asya kökenli akademisyen vardır.

4. Yerel koşullar uluslararası ilişkiler teorilerinin üretimini zorlaştırıyor.

Batı dışındaki akademik çevrenin uluslararası ilişkiler teorilerinin üretimi için elverişli olmamasını açıklayabilecek, tarihi, kültürel, siyasi ve kurumsal, çeşitli yerel koşullar vardır. İşin tarihsel kısmında, bazı anlatılar Batı kökenli uluslararası ilişkiler disiplininin kendi durumunu ölçebilen, bilinçli bir özne haline gelmesinde Birinci Dünya Savaşı'nı bir dönüm noktası, İkinci Dünya Savaşı'nı da bunu pekiştiren bir olay olarak görürler. 1914-18 savaşının beraberinde getirdiği öngörülemeyen korku, maliyet ve yıkım Batı medeniyetini hazırlıksız yakalamıştır. Bu medeniyeti topyekun bir savaşın kendisinin sonu habercisi olabileceği korkusu sarmıştır. Bu geçmiş işin başından itibaren uluslararası ilişkileri ve özellikle uluslararası ilişkiler teorisini güçlü bir problem çözme yönelimiyle donatmıştır. Liberalizm ve gerçekçilik, kendine özgü yöntemlerle, savaş korkusunun neden yenilgi korkusuna eşit ve hatta bu korkudan daha büyük bir korku olduğu sorusuna yanıt aramıştır. Barış ve savaşın daha iyi anlaşılması ihtiyacı bu korkudan hasıl olmuştur. Uluslararası ilişkiler alanı da bu amaç etrafında kurumsallaşmıştır. Bu mahalli travma Batı'ya özgü, Batı'nın uluslararası ilişkiler teorisinin gelişimini belli bir şekilde yönlendirmiş olabilir. Ancak İkinci Dünya Savaşı süresince Asya'nın deneyiminin bütünüyle farklılık arzettiği de söylenemez. Eğer uluslararası ilişkiler teorisinin doğumu için

olan totaliter devletlerde, dar bir disipliner program dışında, uluslararası ilişkiler teorilerinin gelişmesi beklenemez. Sovyetler Birliği'nin deneyimi bu duruma bir örnek teşkil etmektedir. Avrupa tarihinde otoriter devletlerin sosyal teorisyenlere (örneğin Kant) karşı illa düşmanca bir tavır takınmadıklarına, ancak bu dostane tavrın belki de aydın bir despotun varlığıyla açıklanabileceğine dair güçlü kanıtlar vardır. Demokratik olmayan hükümetlerin uluslararası ilişkiler teorilerine, kendi topraklarında bu teorilerin gelişimini engelleyecek kadar önem verip vermedikleri de ilginç bir sorudur. Şunu da belirtmek gerekir ki, Batı'nın tipik akademik deneyimi hükümetlerin uluslararası ilişkiler teorilerini hemen hemen hiç önemsemedikleri, onlarla çok az ilgilendikleri ya da hiç ilgilenmedikleri ve kendi otoritelerine karşı bir tehdit olarak görmedikleri yönündedir. Bu hükümetler bazı politikaları (örneğin caydırıcılık, demokratik barış gibi) desteklemek için uluslararası ilişkiler teorilerinin belli unsurlarına başvuru-
racaklar ve gerçekçiliğin genel ilkeleri de dış politika elitleri aracılığıyla yayılacaktır. Belki de hikimtle bilim insanları arasındaki en yakın bağlantılar akademisyen olan teorisyenlerin (örneğin Henry Kissinger, Zbigniew Brzezinski, Joseph Nye, Stephen Krasner gibi) hükümette önemli roller üstlendiği ABD'de mümkün olmuştur. Ne var ki, bu bağlantı bu kişilerin teorisyen olarak duruşlarıyla ilgili değil, parti sistemi içinde siyasi aktivizm yapmayı sürdürmeye istekli olmalarıyla ilgilidir. Genel bir kural olarak, uluslararası ilişkiler çalışmaları hükümetlerle ve dış politika kuruluşlarıyla ne kadar yakından bağlantılı ise, daha az teorik olmaları o kadar muhtemeldir. Uluslararası ilişkiler ve dış politika düşünce kuruluşları genellikle teoriden haz etmezler, bugünün sorunlarıyla ilgili ampirik çalışmaları desteklerler. Belki de bunun bir istisnası nükleer caydırıcılık konusunda hükümetle akademik düşünce arasında güçlü bir etkileşimin olduğu stratejik teori olmuştur.

Uluslararası ilişkiler teorisinin gelişimini engelleyen yerel koşul kurumsal engeller olabilir. Bundan kastedilen uluslararası ilişkiler teorileri üretenlerin, özellikle akademisyenlerin, kaynakları nasıl kullandığı, iş yükleri, kariyer yapıları ve entelektüel ahlaklarıdır. Batı'daki akademide, araştırmayı teşvik eden şey akademik kariyerin buna bağlı olmasıdır: bunu yapmadan ne terfi edirsiniz, ne de çevrenizde itibar görürsünüz. Teorik araştırmaların itibarı genellikle yüksektir, ve bir akademisyenin kendi alanında yüksek rütbe elde etmesi ampirik araştırmalardan ziyade teori ya-

parak daha kolaydır. Bu araştırmalar bir noktaya kadar finanse edilir ve yine bir noktaya kadar, araştırmacının kariyer yolu zaman açısından önceden programlanmıştır. Araştırmayı desteklemek için bilgi teknolojileri ve kütüphaneler gibi diğer kaynaklar da genellikle yeterlidir. Bu koşulların hepsi ya da en azından bazıları mevcut değilse akademik camianın teori üretmesi beklenmemelidir. Genel olarak araştırma, ya da özel olarak teori rağbet görmediği sürece üretilmeyecektir. Rağbet görse de, eğer akademisyenler çok fazla öğretim yapıyorlarsa veya idari iş yükleri fazla ve kaynakları azsa, teori gene üretilmeyecektir. Bu kurumsal açıklama araştırma kültürünün olmaması noktasında kültürel açıklamayla benzeşebilir, ama kurumsal açıklama daha çok yetersiz kaynaklara ilişkin bir problemdir. Bir ülkenin uluslararası ilişkilerle nasıl tanıştığı, disiplinin kurucu liderlerinin kimler olduğu, uluslararası ilişkiler kuramının gelişiminin aleyhine işleyen disiplinler bağlantılarıyla alakalı oldukça yerel nedenler olabilir. Anglo-Amerikan uluslararası ilişkiler dünyası, bu alanda teori üretmeye eğimli bir disiplin olan siyaset bilimi disipliniyle yakından bağlantılı olmuştur. Ama uluslararası ilişkiler tarih, hukuk ve alan çalışmaları gibi daha az teorik eğimli disiplinler ile bağlantılı da olabilir ve olmuştur. Uluslararası ilişkilerin sosyoloji ve siyaset bilimiyle bağlantıları daha çok teorik araştırmayı teşvik ederken, bu tür bağlantılar yerel bir uluslararası ilişkiler camiası içinde hem teorik hem de anti-teorik temayülleri özendirebilir.

5. Batı yarışa önde başlamıştır, ama şahit olduğumuz şey aradaki farkı kapatma dönemidir.

Bu açıklama doğru ise, o zaman asıl sorun zaman ve kaynak meselesidir. Uluslararası ilişkiler çalışmaları için kaynakların mevcut olduğu yerlerde, müsait kaynakların olduğu nispette teoride yerli atkılarının düzenli bir şekilde ortaya çıkmasını bekleyebiliriz. Bu kaynakların mevcut olduğu yerlerde, Batı kökenli olan ve olmayan arasındaki farkın kapandığına tanık olabiliriz ve daha geniş bir modernleşme sürecinde bu farkın, aşağı yukarı Batı'ya yetişme hızına paralel olarak kapanmasını beklemek mantıksız olmayabilir. Bu akıl yürütme tarzına bir itiraz Ayoob'un (1995) Üçüncü Dünya devletlerinin Batı'nın kalkınma rotasını takip etmek zorunda olduklarına ilişkin 'farkı kapatma' teorisine ilişkindir. Devletlerin kalkınması ve uluslararası ilişkiler teorisi arasındaki fark Batı'da'nın kalkınmasını

Batı'nın artan hakimiyeti ve penetrasyonunun gölgesinde gerçekleştirmek zorunda olmasıdır.

Bu açıklamalar tabii ki birbirini dışlamaz. Örneğin, belli bir örnek özelinde, Batı hegemonyası, işleri kolaylaştırmayan yerel koşullar ve Batı'ya yetiştirme angajmanının bileşimini hayal etmek zor değildir. Yetiştirme hızına dair hedeflere olumsuz koşullar nedeniyle ulaşamayabilir. İleriki bölümlerin bir amacı spesifik durumlarda bu önermelerin açıklayıcı gücünü ölçmek ve belki de onlara başka açıklamalar eklemektir.

Derlemenin Yapısı

Bu derlemede yer alan bölümlerin hem Çin, Japonya, Güney Kore, Hindistan, Endonezya gibi tek tek ülkeleri kapsayarak, hem de Güneydoğu Asya'nın bölgesel olarak araştırılmasına ve Arap dünyası'na özel bir önem vererek İslami uluslararası ilişkiler görüşüne tematik olarak odaklanarak anlattığı birbirinden farklı hikayeler vardır. Her biri kendi içinde aşağıdaki temalara değinir:

- İlgili ülkede / bölgede nasıl ortaya çıktığını ve nasıl geliştiğini, ne kadar iyi organize ve kapsamlı olduğunu, sosyal bilimlerdeki genel düşünce kalıpları ile nasıl ilişkilendiğini, ve tartışmaların odak noktasının ne olduğunu dikkate alarak uluslararası ilişkiler teorisinin düşünüş biçimlerini tetkik etmek

Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorilerini ilgili ülkenin / bölgenin uluslararası ilişkilerini anlamak için bir yaklaşım olarak ele alarak, bu teorilerin ülkeler üzerindeki etkisini değerlendirmek: hangi açılardan bu ülkelerin uluslararası ilişkilerine ışık tutuyor ve onlara açıklık kazandırıyor, hangi açılardan içeriğini gizliyor veya tahrif ediyor?

İlgili ülkede / bölgede uluslararası ilişkileri düşünüş biçimlerinin, uluslararası ilişkiler teorisi hakkında Batı'daki tartışmaları nasıl etkilediği ve onlardan nasıl etkilendiğini araştırmak ve değerlendirmek

Eğer ilgili ülkede / bölgede yerli uluslararası ilişkiler teorileri varsa, bu teorilerin Batı'da tartışan çevreler tarafından mı dışlandığı, onların kendi kendilerini mi izole ettikleri, yoksa dil engelleri gibi bariyerlerden dolayı otomatik olarak mı dışlandıklarını tespit etmek.

İlgili ülkenin / bölgenin tarihsel, siyasi ve felsefi kaynakları (örneğin anahtar tarihsel deneyimleri, siyasi liderleri, ideolojik gelenekleri ve felsefi düşünürleri) ve bunların uluslararası ilişkiler teorisi hakkında tartışmalara eklemlenip eklemlenmediğini incelemek, ve eklemleniyorsa Batı kökenli olmayan yerli bir uluslararası ilişkiler teorisinin temelini nasıl oluşturacağını değerlendirmek. Egemenlik, devlet olma hali, meşruiyet, güç dengesi, uluslararası hukuk, adalet, savaş, diplomasi, milliyetçilik, özel mülkiyet ve büyük güç gibi anahtar Batı kökenli uluslararası ilişkiler kavramları, yerel gelenekler ve uygulamalar ile uyumlu mudur, uyumsuz mudur? Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorilerinde dengi olmayan, ancak uluslararası ilişkileri alakadar eden, yerel siyasi inanç ve uygulamaları etkilemiş veya etkilemeye devam edebilecek olan yerli siyasi ve stratejik gelenekler ve inançlar var mıdır?

KAYNAKLAR

- Acharya, Amitav (2000), 'Ethnocentrism and Emancipatory IR Theory', in Samantha Arnold and J. Marshall Bier (eds), *Displacing Security*, proceedings of the YCISS Annual Conference, 1999, Toronto, Centre for International and Security Studies, York University.
- (2001), 'Identity Without Exceptionalism: Challenges for Asian Political and International Studies', keynote address to the inaugural workshop of the Asian Political and International Studies Association (APISA), 1–2 November, Kuala Lumpur, Malaysia.
- Adler, Emanuel (1994), 'Imagined (Security) Communities', paper prepared for delivery at the 1994 Annual Meeting of the American Political Science Association, New York Hilton, 1–4 September.
- Ahmad, Aijaz (1977), 'Postcolonial Theory and the "Post"-Condition', in Leo Panitch (ed.), 'Ruthless Criticism of all that Exists', *The Socialist Register* 1997, Merlin Press, London.
- Alagappa, Muthiah (1998), 'Introduction', in Alagappa (ed.) *Asian Security Practice: Material and Ideational Perspectives*, Stanford University Press, Stanford.
- Anderson, Benedict (1983), *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Verso, London.
- Appadurai, Arjun (1996), *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*, University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Aung San (1946), 'Problems for Burma's Freedom', Presidential address delivered to the First Congress of AFPFL, 20 January.
- Aung San Su Kyi (1974), *Burma's Challenge*, South Okklapa, Myanmar.
- Ayoob, Mohammed (1995), *The Third World Security Predicament*, Lynne Rienner, Boulder, CO.
- Bajpai, Kanti (2003), 'Indian Conceptions of Order & Justice: Nehruvianism, Gandhianism, Hindutva and Neo-liberal', in Rosemary Foot *et al.*, *Order & Justice in International Relations*, pp. 236–61.
- Bhaba, Homi (1994), *The Location of Culture*, Routledge, London.
- Buzan, Barry (2004), *From International to World Society?: English School Theory and the Social Structure of Globalisation*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Buzan, Barry and Richard Little (2000), *International Systems in World History*, Oxford University Press, Oxford.
- Carr, E. H. (1946), *The Twenty Years Crisis*, 2nd edn, Macmillan, London.
- Cox, Robert (1986), 'Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory', in Robert O. Keohane (ed.) *Neorealism and its Critics*, Columbia University Press, New York, pp. 204–54.
- Crawford, Robert A. and Darryl S. L. Jarvis (eds) (2000), *International Relations – Still an American Social Science?: Toward Diversity in International Thought*, State University of New York Press, New York.

- Dirlik, Arif (1994), 'The Postcolonial Aura: Third World Criticism in the Age of Global Capitalism', *Critical Inquiry*, (Winter).
- Fairbank, John K. (ed.) (1968), *The Chinese World Order*, Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Frank, Andre Gunder (1966), 'The Development of Underdevelopment', *Monthly Review*, vol. 18, no. 4.
- Friedrichs, Jörg (2004), *European Approaches to International Relations Theory*, Routledge, London.
- Geertz, Clifford (1980), *Negara: The Theatre State in Nineteenth-Century Bali*, Princeton University Press, Princeton.
- Goldgeiger, J. M. and M. McFaul (1992), 'A Tale of Two Worlds: Core and Periphery in the Post-Cold War Era', *International Organization*, vol. 46, no. 2, pp. 467–91.
- Goldstein, J. and Keohane, R. O. (eds) (1993), *Ideas & Foreign Policy*, Cornell University Press, Cornell, New York.
- Hobson, John M. (2004), *The Eastern Origins of Western Civilisation*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Hollis, Martin and Steve Smith (1990), *Explaining and Understanding International Relations*, Clarendon Press, Oxford.
- Hui, Victoria Tin-bor (2003), 'Toward a Dynamic Theory of International Politics: Insights from Comparing Ancient China and Early Modern Europe', *International Organization*, vol. 58, no. 1.
- Huntington, Samuel P. (1996), *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon and Schuster, New York.
- Ikenberry, G. John, and Michael Mastanduno (eds) (2003), *International Relations Theory and the Asia Pacific*, Columbia University Press, New York.
- Johnston, Alastair Iain (2003), 'Socialization in International Institutions: The ASEAN Way and International Relations Theory', in G. John Ikenberry and Michael Mastanduno (eds) (2003), *International Relations Theory and the Asia Pacific*, Columbia University Press, New York.
- Kang, David (2003), 'Getting Asia Wrong: The Need for New Analytical Frameworks', *International Security*, vol. 27, no. 4, pp. 57–85.
- Karnad, Bharat (2002), *Nuclear Weapons and Indian Security: The Realist Foundations of Strategy*, Macmillan, Delhi.
- Leach, Edmund R. (1954), *Political Systems of Highland Burma: A Study of Kachin Social Structure*, Harvard University Press, Cambridge.
- Legge, John David (1984), *Sukarno: A Political Biography*, Allen & Unwin, London.
- Mann, Michael (1986), *The Sources of Social Power Vol 1: A History of Power from the Beginning to ad 1760*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Mittleman, James H. (2000), *The Globalization Syndrome: Transformation and Resistance*, Princeton University Press, Princeton.

- Modelski, George (1964), 'Foreign Policy and International System in the Ancient Hindu World', *American Political Science Review*, vol. 58, no. 3, pp. 549–60.
- Nehru, Jawaharlal (2003), *The Discovery of India*, Oxford University Press, New Delhi.
- Scott, James C. (1985), *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Peasant Resistance*, Yale University Press, New Haven, CT.
- Sharma, Ram Sharan (2001), *Aspects Of Political Ideas And Institutions In Ancient India*, Motilal Banarasidass, New Delhi.
- Shea, Christopher (1997), 'Political Scientists Clash Over Value of Area Studies', *Chronicle of Higher Education*, 10 January, pp. A12–A13.
- Silverstein, Josef (1972), *The Political Legacy of Aung San*, Ithaca, New York, Department of Asian Studies, Southeast Asian Program Cornell University [Data paper 86].
- Smith, Steve (2000), 'The Discipline of International Relations: Still an American Social Science', *British Journal of Politics and International Relations*, vol. 2, no. 3.
- Smith, Tony (1979), 'The Underdevelopment of Development Literature', *World Politics*, vol. 31, no. 2.
- Tagore, Rabindranath (2002), *Nationalism*, Rupa & Co, New Delhi.
- Tickner, Arlene B. (2003), 'Hearing Latin American Voices in International Relations Studies', *International Studies Perspectives*, vol. 4, no. 4.
- Tickner, Arlene B. and Wæver, Ole (eds) (2009) *International Relations Scholarship Around the World*, New York: Routledge.
- Tilly, Charles (1990), *Coercion, Capital and European States AD 990–1990*, Basil Blackwell, Oxford.
- Wæver, Ole (1998), 'The Sociology of a Not So International Discipline: American and European Developments in International Relations', *International Organization*, vol. 52, no. 4, pp. 687–727.
- Wallerstein, Immanuel (1974), *The Modern World-System*, Academic Press, New York.
- Wight, Martin (1966), 'Why Is There No International Theory?', in Martin Wight and Herbert Butterfield (eds), *Diplomatic Investigations*, Allen & Unwin, London.
- Wolters, O. W. (1982), *History, Culture, and Region in Southeast Asian Perspectives*, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore.

SONNOTLAR

- 1 Bu gözlem için Tang Shiping'e minnettarız.
- 2 Bu bölümde çoğunlukla, hepsi 11-12 Temmuz 2005 tarihinde düzenlenen Singapur Çalıştay'ı sırasında toparlanan ülke bölümlerinin ilk taslaklarında bulunan, hem Kanti Bajpai'nin mülahazalarına hem de onlar üzerine olan analiz ve tartışmalara bağlı kaldık.

Bölüm 2

Neden Çin Kökenli Bir Uluslararası İlişkiler Teorisi Yok?

Yaqing Qin

Çin'in uluslararası ilişkiler alanındaki akademik camiası her zaman uluslararası ilişkiler teorileri ile ilgilenmiştir. Çin'in entelektüel geleneklerinin uzun bir geçmişi vardır ve Çin, tarihsel olarak, uluslararası alanda hatırı sayılır bir oyuncu olmuştur. Peki, öyleyse, neden Çin kökenli bir uluslararası ilişkiler teorisinden yoksunuz? Bu bölümde bu soruya deneme niteliğinde bir cevap vermeyi deneyeceğim ve uluslararası ilişkiler teorileri alanında yeni bir Çin okulunun gelişmesinin büyük bir potansiyele sahip olduğunu öne süreceğim.

I. Sosyal teori: Bir fikirler sistemi

Teori fikirlerin sistemleştirilmiş halidir. En yetkin sözlükler teoriiyi gerçekleri tespit eden ve uygulama ile ilişkilendirebilen genellemelerin sistematik bir hale getirilmesi olarak tanımlarlar (Oxford 1971: 3284; Webster 1986: 2371; Cihai 1980: 1213). Her ne kadar yetkin sözlükler tarafından yapılan genel tanımla taban tabana zıt düşmeseler de, uluslararası ilişkiler alanına girdiğimiz anda teorinin iki tanımıyla karşılaşırız. Acharya ve Buzan'ın giriş bölümünde belirttiği gibi, iki çeşit teori vardır: '...yelpazenin bir ucunda katı, pozitivist, rasyonalist, materyalist ve nicel teori; öbür ucunda da düşünümsel sosyal, inşacı ve postmodern teori' (Buzan and Acharya 2007: 290-91). Amerika ve Avrupa kökenli uluslararası ilişkiler teorileri pek çok farklı özelliklere sahip olmalarına rağmen, her ikisi de teorinin bir sistem olduğuna dair genel tanımı kabul ederler. Bu anlamda birbirlerinden öz itibarıyla değil, derece itibarıyla farklılaşırlar. Her ikisi de teorinin tanımı konusunda fikir birliği içindedirler.

Kenneth Waltz belki de en aşırı uçta yer almaktadır. Onun için, teori sistematik, sebep - sonuç ilişkisine dayandırılabilir olmalı ve mutlak suret-

te basit olmalıdır (Waltz 1995: 67–82). Waltz, ‘ilahi olguların bütüncül bir açıklamasını yaptığı’ için Newton’un evrensel çekim teorisine övgüde bulunur. Bu teori, gücünü, tek bir açıklayıcı sistemin altında toplanabilecek, birbirine hiç benzemeyen ampirik genellemelerin ve yasaların çoklğundan alır (Waltz 1979: 6). Onun yapısal realizmi Newtoncu yaklaşımın etkili bir örneğidir: güç dağılımı ve anarşi içinde birbirleriyle etkileşen ulus-devlet birimleri açısından tanımlanmış bir yapıyı içinde barındıran ve muntazam bir biçimde kendi kendini idame ettiren bir sistem (Waltz 1979). Waltz, uluslararası politikayı müstakil bir disiplin olarak kurgulamak amacıyla yapay bir alan açtığında, doğası gereği sistematik olan bir teori inşa etmiş olmaktadır.

Waltz, yumuşak, düşünömsel çalışmaların, neden-sonuç ilişkilerini sistematik olarak açıklamaktan aciz oldukları için ‘ne tatminkâr açıklamalar yapabilecek ne de bir teorinin inşasına katkı sağlayabilecek’ teori-öncesi çabalar olduğuna inanmakla birlikte (Waltz 1995: 68–9, vurgu eklenmiştir), ‘düşünömsel yaklaşım’ adıyla anılan teorinin de bir sistem oluşturduğunu düşünmektedir. Bu açıklayıcı bir sistem olmasa da, büyük ölçüde yorumlayıcı bir sistemdir. Kuramlaştırmanın tipik ve tanımlayıcı bir özelliğinin, teorinin kendisinin bir sistem olduğu gerçeğini kabul etmek olduğu genel olarak benimsenmiş bir yaklaşımdır. 1966 yılında yazdığı, geniş bir okur kitlesi tarafından bilinen makalesinde, Martin Wight, uluslararası ilişkiler teorisinin dört ayrı kaynağını (İrenistlerin yazıları, Makyavelistler, siyasi filozoflar ve siyasi tarihçiler ve politikacılar) açıkladıktan sonra; kısmen ‘uluslararası kuramın, -o da eğer hala bu kuram adına yazılıp çizilen bir şey varsa-, dağınık, sistemsiz, çoğunlukla da alanda uzman olmayanların erişimine kapalı’ olmasından dolayı (Wight 1995: 19, vurgu eklenmiştir) bir uluslararası teori olmadığından şikâyet etmektedir. İngiliz okuluna mensup birçok bilim insanı, teorinin bir sistem ve sistematik bir genellemeler kümesi olduğunu örtük veya açık bir biçimde kabul etmiştir. Epistemoloji ve metodoloji alanlarındaki farklılıklara rağmen, birçok uluslararası ilişkiler teorisinin sınırları, uluslararası olguların açıklamalarını, tariflerini, yorumlarını yapılandıran fikirlerin, kavramların ve kategorilerin sistematik bir organizasyonunu yapmak suretiyle çizilmektedir. Logo-merkezciliğin her türlüşüne karşı çıkan yapı bozumculuk bile Batı kökenli logo-merkezci geleneğin hegemonik hakimiyetini yapı bozuma uğratmak isterken aslında kendi teorik sistemini inşa etmektedir.

Çin özelinde, teorinin iki anlamı vardır. Biri eylem odaklıdır, teoriyi eylem için yol gösterici bir rehber olarak algılar. Mao'nun 'bir tarafa yaslanma stratejisi' ve Nixon doktrini bu tür teoriye birer örnek teşkil eder, çünkü bu tür teori, politika ve eylem üzerinde hemen ve derhal etki yapar. Diğer tür teori ise bilgi odaklıdır, teoriyi dünyayı anlamak için bir perspektif ve bilginin üretiminin ve yeniden üretiminin sonucunda elde edilen bir kazanım olarak algılar: Giddens, Waltz ve Bull'un teorileri buna örnektir. Ben bu yazıda ikinci tanımı kullanıyorum ve teoriyi bilgi odaklı olarak ele alıyorum.

Bu tanıma göre, teori ile ilgili araştırmalar üç farklı, ama birbirleriyle ilişkili türden oluşur. Bunlar, mevcut teorilerle kıyaslanamayacak olan yeni tür bir teori, orijinal teori (1. tür); orijinal teorinin giriş niteliğinde ve eleştirel bir analizi (2. tür); ve teorinin uygulaması ve test edilmesi (3. tür) şeklinde sıralanabilir. Orijinal teorinin ayırd edici özelliği başka bir teorinin temel varsayımlarıyla kıyaslanamayacak varsayımlar içermesidir. Çekirdeği oluşturan bileşen farklı ise, o zaman müstakil bir araştırma programı, meta-teori ya da paradigma olabilir. Orijinal teorinin giriş niteliğinde eleştirel bir analizi böyle ayrımlara yer vermez ve yeni bir teori inşa etmez, fakat orijinal teorinin ya iyi bir tarifini, ya da iyi bir eleştirisini yapar. Üçüncü tür ise orijinal teorinin birçok kez sınındığı yerdir.

Biz Çin kökenli bir uluslararası ilişkiler teorisinin olmadığını söyleyen, teorinin bilgiye dayalı anlamını kullanıyor ve birinci tür teoriyi de ikinci türü tanımlayan bir teori olarak ele alıyoruz.

II. Çin'de Uluslararası İlişkiler disiplini: Gelişim Seviyesi

Çin'in uluslararası ilişkiler araştırmalarında bugün geline nokta akademik açıdan yoğun ilgi görmüştür. Çin'de uluslararası ilişkiler teorilerinin nasıl geliştirileceği hakkında hem yurtiçinde hem de yurtdışında birçok tartışma olmuştur (Wang 2001; Johnston 2003). Bu bölümde gelişmeye yardımcı olabilecek üç faktörü inceleyeceğim: kurumsal gelişim, çeviri yoluyla yapılan katkılar ve Çin'deki uluslararası ilişkiler camiasında yapılan araştırmaların sunduğu katkılar. Bu konuda büyük ilerleme olmasına ve Çin kökenli uluslararası ilişkiler kuramının geliştirilmesi için büyük bir potansiyel olmasına rağmen Çin'de birinci tür teorinin ortaya çıkması için henüz erken olduğu kanısındayım.

1. Kurumsal Gelişme

1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) kuruluşundan bu yana, Çin'de uluslararası ilişkilerin gelişimi süresince kurumsal yapılanmanın üç aşamasından bahsetmek mümkündür. İlk aşama 1953'den 1964'e kadar geçen süreyi kapsar. Çin Halk Cumhuriyeti ilk defa uluslararası ilişkiler ile ilgili akademik bölüm düzeyinde bir programı, 1953 yılında, Çin Renmin Üniversitesi bünyesinde kurmuştur. Bu program iki yıl sonra Dışişleri Koleji adı altında bağımsız bir kurum olarak yeniden kurulmuştur¹. Bu kolejin misyonu Çin'in gelecekteki diplomatlarını eğitmek ve uluslararası ilişkiler alanında araştırma yapmaktır. Daha sonra, iki enstitü daha kurulmuştur: Uluslararası İlişkiler Enstitüsü ve Uluslararası Politika Enstitüsü². Bu iki kurum da, tıpkı Dışişleri Koleji gibi, özellikle ulusal güvenlik ve kamu güvenliği alanlarında acil olarak yetenekli eleman ihtiyacını karşılamak için kurulmuştur. Bu çalışmaların önceliği disiplini geliştirmek değildi (Liang 2002: 456-7).

İkinci aşama, 1964 ile 1979 yılları arasındaki dönemi kapsar. Bu aşamanın karakteristik özelliği, Pekin, Renmin ve Fudan Üniversiteleri gibi Çin'in üç büyük üniversitesinde uluslararası politika alanında üç bölüm kurulması olmuştur. Bu üç bölüm şöyle bir iş bölümü yapmıştır: Pekin Üniversitesi Üçüncü Dünya'daki ulusal kurtuluş hareketleri, Renmin Üniversitesi dünyadaki komünist hareketler, Fudan Üniversitesi ise Batı dünyasının uluslararası ilişkileri hakkında çalışmalar yürütmüştür. Bu bölümler üniversitelerin bünyesinde yer almalarına rağmen, asıl görevleri Marx, Lenin ve Mao gibi devrimci liderlerin klasikleri yorumlamaktır ve buna uygun olarak Mao'nun 'üç dünya teorisi' ve 'stratejik üçgen'³ teorisi gibi eylem odaklı teoriler üzerine yoğunlaşmışlardır. Aynı zamanda devrimci liderlerin düşüncelerini (örneğin Lenin'in emperyalizm teorisi gibi) ve Batı düşüncesini (ya düşmanı anlamak için bir araç olarak ya da eleştiri oklarını yöneltecekleri bir hedef olarak) konu edinen kurslar açılmıştır. Bu model 1979 yılında, Çin Deng Xiaoping yönetiminde reformlara başlayana kadar sürmüştür.

Üçüncü aşama da 1979'dan günümüze kadar olan zamanı kapsar. Bu dönem, Çin'de uluslararası ilişkilerin bir disiplin olarak en çok gelişme gösterdiği dönemdir. Reformlar ve dışı açılım, Çin'deki uluslararası ilişkiler camiasının dünyanın geri kalanı ile kapsamlı bir karşılıklı alış veriş ilişki-

sine girmesi için iyi bir fırsat sunmuştur. Bu dönemde Çin'deki kurumlar hızlı bir şekilde çoğalmıştır. 1979'a kadar uluslararası ilişkiler ile ilgili eğitim ve araştırma yapan sadece üç üniversite bölümü ile uzmanlaşmış üç enstitü vardır. 1979 yılından bu yana ülkenin dışı açılması sayesinde bu alana yönelik talep büyük oranda artmıştır. 1980 yılında ülke çapında ilk akademik dernek olan Ulusal Uluslararası İlişkiler Tarihi Derneği kurulmuştur. 1999 yılında daha net bir kimliğe ve daha geniş bir kapsama sahip olacak şekilde, adı Çin Ulusal Uluslararası Araştırmalar Derneği (CNAIS) olarak değiştirilmiştir. 2004'teki CNAIS'in genişlemesi, Çin'de uluslararası ilişkilerin tüm önemli kurumlarının bu kuruma dahil olmasını sağlamıştır. CNAIS'e üyelik ile ilgili en son istatistikler, Çin'deki üniversiteler ve araştırma enstitüleri arasında, 54'ünün lisans veya yüksek lisans programları ve 29'unun ise Uluslararası İlişkiler Doktora programları olduğunu göstermektedir.

2. Çeviri yoluyla öğrenme

Çeviri yoluyla öğrenme sürecini ilk olarak yirminci yüzyılın başlarında Avrupa, ABD ve Japonya'da öğrenim görmüş Çin'li öğrenciler başlatmıştır. Ünlü bir bilim adamı ve çevirmen olan Yan Fu, Adam Smith, Mill ve birçok Batılı düşünürün yayınlarını tercüme ederek Çin'deki akademik ve entelektüel gelişime önemli katkılarda bulunmuştur. Batı'da uluslararası ilişkiler, nispeten genç bir disiplin olduğu için çeviri için gerekli çaba ancak 1979 yılından bu yana gösterilmiştir. Beş ana çeviri dizisi özellikle etkili olmuştur.

İlk çeviri dizisi 1990 yılında yapılmaya başlanmış ve Hans J. Morgenthau'nun 'Milletler Arasında Politika' adlı eseri çeviri dünyasında bir kilometre taşı olmuştur. Bu çeviri, kitabın ilk baskısının 1948 yılında yayımlanmasından tam 42 yıl sonra yayımlanmıştır. Waltz'ın çalışmaları bile kitabın İngilizce yayımlanmasından 13 yıl sonra Çince'ye çevrilmiştir. Çevirinin basılmasına kadar en az 10 yıllık bir zaman geçmesine rağmen, teoriyi bir fikirler şeması ve uluslararası ilişkiler olgularının açıklamaları olarak tanımlayan bir bilinç oluşmaya başlamıştır. Bu bir dönüm noktasıdır. Ne zaman ki uluslararası ilişkiler camiası uluslararası ilişkileri akademik bir çaba ya da bir politika aracı olarak gören kavramsal yaklaşımlar arasında bir ayırım yapar, o zaman bir teori bilinci açığa çıkabilir.

1990'ların ortasından sonuna doğru çeviriye daha çok önem verilmiştir. Çin'deki uluslararası ilişkiler söyleminde realizmin egemenliğinin tahakkuk etmesi bilinçli olarak sağlanmış ve öğrenme süreci, realizmin uluslararası ilişkiler teorisinin ta kendisi olduğuna dair yanlış algıyı benimsemeye eğilimli olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesi bu bilinci artırmıştır. Bu dönemde realizm dışındaki teorileri tanıtmak için de yoğun çaba harcanmıştır. Liberalizm, yapısalcılık ve diğer klasik yaklaşımlar da aynı dönemde çeviri yoluyla literatüre girmiştir (Qin 2002a: 1–7). O zamandan beri dört çeviri dizisi daha piyasaya sürülmüştür: Shanghai Halk Yayınevi'nin 'Doğu' hakkındaki Çeviri Serisi, Zhejiang Halk Yayınevi'nin Uluslararası İlişkiler Teorisi Hakkında Çağdaş Klasikleri, Dünya Meseleleri Yayınevi'nin Uluslararası İlişkiler Teorisinin Klasikleri ve Pekin Üniversitesi'nin Dünya Siyaseti Çalışmalarında Yeni Ufuklar. Tablo 2.1 bu dört dizinin odak noktasını göstermektedir.

Toplamda bu beş çeviri dizisi, 53 önemli Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorilerine ilişkin çalışmaların Çince'ye çevrilmesini mümkün kılmıştır. Buna ek olarak, iki dizi daha Pekin Üniversitesi Yayınları ve Şangay Halk Yayınevi tarafından çevrilmeye başlanmıştır. Bu yayınevleri hala kitap yayınlamayı sürdürmektedir. Diğer yayıncılar Barry Buzan, James Rosenau ve Immanuel Wallerstein gibi uluslararası ilişkiler akademisyenlerinin çalışmalarını çevirerek benzer işler yapmaktadırlar. Bu çalışmaların çoğu son beş yıl içinde yapılmıştır. Uluslararası ilişkilerin bağımsız bir akademik disiplin olarak kurulması için Çinli bilim insanlarının çalışmalarına ivme kazandıran şey, bir dereceye kadar çeviri sistemi olmuştur. Birçok Çinli bilim insanının, özellikle de genç olanların Batı kökenli uluslararası ilişkiler disiplinin standartlarını yakalaması, çeviri sistemi sayesinde mümkün olmuştur.

Yirminci yüzyılın sonunda, Çinli uluslararası ilişkiler camiası hemen hemen tüm büyük Batı kökenli teorilere aşina olmuş ve bu teoriler yayınlanır yayınlanmaz tüm lisansüstü programlarda yer almışlardır. Teorik çalışmalara erişim açısından Çin, Batı'nın gerisinde kalmış değildir. Öğrenme süreci, uluslararası ilişkiler teorisi alanında dünyadaki en yeni gelişmelere paralel olarak ivme kazanmıştır. Realizm, liberalizm, yapısalcılık, İngiliz Okulu ve tüm diğer önemli Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorileri Çin'deki literatüre girmiş ve hepsi de Çin uluslararası ilişkiler camiasındaki sözcülerini bulmuştur. Ana teorilerin bir haritası çıkarılmış olsa bile, daha ayrıntılı bir haritaya hala ihtiyaç vardır.

Tablo 2.1. Beş Çeviri Serisindeki Kitaplar

Yayıncı	Kitap İsmi
Çin Halkları	Morton A. Kaplan, <i>System and Process in International Politics</i>
Kamu Güvenliği	Hans Morgenthau, <i>Politics Among Nations</i>
Üniversitesi	J. W. Burton, <i>Global Conflict: The Domestic Sources of International</i>
Yayınları (7 kitap)	<i>Crisis</i>
[burada sadece 6'sı	A-B. Кукулка, Проблемы теории международных отношений
sıralanmış]	[A Study of International Relations]
	Robert Keohane and Joseph Nye, <i>Power and Interdependence</i>
	Kenneth Waltz, <i>Theory of International Politics</i>
	Robert Gilpin, <i>War and Change in World Politics*</i>
	David Baldwin, <i>Neorealism and Neoliberalism</i>
	Martha Finnemore, <i>National Interests in International Society</i>
Zhejiang	Joseph A. Camilleri and Jim Falk, <i>The End of Sovereignty</i>
Hakları Yayınevi	Stephen Krasner, <i>Structural Conflict</i>
(10 kitap)	James C. Hsiung, <i>Anarchy and Order</i>
	Barry Buzan et al., <i>Security: A New Framework for Analysis</i>
	James De Derian, <i>International Theory: Critical Investigations</i>
	Yosef Lapid and Friedrich Kratochwill (eds), <i>The Return of Culture and Identity in IR Theory</i>
	John G. Ruggie, <i>Multilateralism Matters</i>
	Christine Sylvester, <i>Feminist Theory and International Relations in a Postmodern Era</i>
Peking	Robert Keohane (ed.), <i>Neorealism and Its Critics</i>
Üniversitesi	Robert Keohane and Joseph Nye, <i>Power and Interdependence</i> ,
Yayınları	3rd edn
(6 kitap)	Robert Keohane and Helen V. Milner, <i>Internationalization and Domestic Politics</i>
	Robert Keohane, <i>Liberalism, Power and Governance in a Partially Globalized World**</i>
	Margaret Keck and Kathryn Sikkink, <i>Activists Beyond Borders</i>
	Judith Goldstein and Robert Keohane (eds), <i>Ideas and Foreign Policy</i>
Dünya Meseleleri	Hedley Bull, <i>The Anarchical Society: A Study of Order in World</i>
Yayınları	<i>Politics</i>
(11 kitap)	James Dougherty and Robert Pfaltzgraff, <i>Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey</i> , 5th edn
World Affairs	Robert Jervis, <i>Perception and Misperception in International Politics</i>
Yayınları	John S. Odell, <i>Negotiating the World Economy</i>
(11 kitap) devam	Martin Wight, <i>Power Politics</i>
edecek.	Edward Carr, <i>The Twenty Years' Crisis</i>
	Robert Cox, <i>Production, Power and World Order</i>
	Dani Rodrik, <i>The New Global Economy and Developing Countries</i>
	Williamson Murray (ed.), <i>The Making of Strategy: Rulers, States and War</i>
	Paul Kennedy (ed.), <i>Grand Strategy in War and Peace</i>

Shanghai	Jim Rohwer, <i>Asia Rising: Why America Will Prosper as Asia's</i>
Halkları	<i>Economies Boom</i>
Yayınevi	Zbigniew Brzezinski, <i>The Grand Chessboard</i>
(19 kitap)	Eric J. Hobsbawm, <i>Nations and Nationalism Since 1780</i>
	Alexander Wendt, <i>Social Theory of International Politics</i>
	Robert A. Pastor, <i>A Century's Journey: How the Great Powers Shape the World</i>
	Robert Gilpin, <i>The Challenge of Global Capitalism</i>
	Robert Keohane, <i>After Hegemony</i>
	Angelo M. Codevilla, <i>The Character of Nations</i>
	Walter Lippmann, <i>Public Opinion</i>
	Joseph Nye, <i>Understanding International Conflict</i>
	Benedict Anderson, <i>Imagined Communities</i>
	David P. Calleo, <i>Rethinking Europe's Future</i>
	Kenneth Waltz, <i>Theory of International Politics</i>
	Robert Gilpin, <i>Global Political Economy</i>
	David Held, <i>Democracy and the Global Order</i>
	John Mearsheimer, <i>The Tragedy of Great Politics</i>
	Charles A. Kupchan, <i>The End of the American Era</i>
	Amitav Acharya, <i>Constructing a Security Community in Southeast Asia</i>
	Ido Oren, <i>Our Enemies and US</i>

* Aynı diziye dahil edildi fakat başka yayınevi tarafından basıldı (Renmin University Press)

** Çin'de basılması için özel olarak hazırlanan Robert Keohane'nin kitabıdır.

3. Araştırma Programlarındaki Gelişmeler

Çinli uluslararası ilişkiler topluluğunda kaydedilen ilerlemeyi anlamak için teorik gelişmenin üç aşamasını birbirinden ayırmak gerekir: teori öncesi aşama, teori öğrenme aşaması, ve teori oluşturma aşaması. Teori öncesi aşamada teoriye dair oluşmuş bir bilinç yoktur ve araştırmalar ağırlıklı olarak bireysel deneyimlerle ve entelektüel merakla yapılır. Bu aşamada çok sayıda işe yarar fikir bulunabilir, ama bu fikirleri sistematik olarak inşa edilmiş teorik bir paradigmaya dönüştürmek için bilinçli bir çabadan söz edilemez. Genellikle, ilgili disiplin belirgin bir kimliği olmayan diğer disiplinler ile karıştırılır.

Teori-öğrenme aşaması, ilgili alandaki akademik topluluk kolektif bir bilince sahip olmaya ve teori ile ilgili araştırmaların ikinci ve üçüncü türleri için bir gündem üretmeye başladığında başlar. Bu aşamada, giderek artan sayıda, ana teorilere giriş ve bu teorilerin eleştirel bir analizini yapan (2. tür) ve ana teorileri doğrulama veya yanlışlama amacıyla test eden araştırma sonuçları (3. tür) elde edilir. Yeni fikirler ortaya çıkabilir, ancak temel varsayımları bütünüyle farklı olan yepyeni bir teori ortaya çıkmaz. Diğer

ulusal akademik topluluklarda bu alanda mevcut teoriler olduğu takdirde, bir akademik topluluğun bilim adamlarının bu teorileri diğer topluluklardaki meslektaşlarından öğrenmeleri mümkün olur. Ancak bu öğrenme tek başına, nadiren yaratıcı bir teorinin geliştirilmesi ile sonuçlanır.

Üçüncü aşama, bir teori yaratma sürecidir. Çünkü bu aşamada farklı temel varsayımları olan yeni bir teori ortaya atılır ve bu teori, gerçekliğin yetkin bir açıklaması olarak hizmet verir. İlgili akademik alanda hiçbir hazır teori yoksa bilim insanları, dikkatlerini ilham kaynağı olacak başka alanlara yöneltirler⁴. Bir disiplin bünyesinde mevcut teoriler varsa, ortaya atılan yeni teoriler, temelde iki işlev görür: eski teorilerin temel varsayımlarını kısmen veya tamamen yanlışlamak suretiyle geçersiz ilan etmek veya eski teorilerin yerine yenilerini koyacak farklı temel varsayımlar oluşturmak. Ulusal bir akademik topluluk üçüncü aşamaya ulaştığında, yeni bir düşünce okulunun ortaya çıktığını ve bu okulun, o ulusun adından esinlenerek adlandırılacağını söyleyebiliriz.

Çin’de teoriye ilişkin uluslararası ilişkiler araştırmalarının üç aşamasını gözlemlemek zor değildir. Uluslararası ilişkiler disiplininin başlangıcını 1953 yılında Renmin Üniversitesi’nde Diplomatik Çalışmalar Bölümünün kurulması olarak alalım. 1953-1989 yılları arasındaki sürenin ilk aşama, ya da ön-teori aşaması olduğunu söylemek uygun olur. Bu aşamada teori terimi ilk anlamıyla kullanılmıştır⁵. Eylem odaklı olmuştur. Çinli bir bilim insanının gözlemlediği gibi, uzun bir süre boyunca uluslararası ilişkiler teorilerinin oluşturulması ve geliştirilmesi, sadece üst düzey liderlerin yapabileceği kadar önemli bir mesele olmuş, uluslararası ilişkiler araştırmacılarının işi de, bu sürecin öncesinde bu liderlere bilgi sağlamak, sonrasında ise yorum yapmak olmuştur (Zi 1998: 4–5). Böylece, Çin bağlamında teori, pratik ve eylem için bir kılavuz ile izlenecek kural ve ilkelerin bir açıklaması olarak anlaşılmıştır.

Teori, ağırlıklı olarak siyasi liderlerin öne sürdüğü politika ve strateji olarak anlaşıldığından bu yana, akademik çevrelerin çok az bir kısmı teoriyi bilgiye dayalı bir olgu olarak düşünecek bilinç ve lükse sahip olmuştur. Uluslararası ilişkilere ağırlık veren bazı dergiler bu dönemde var olmuş, bazıları sonradan çıkarılmış, fakat içlerindeki makalelerin hemen hemen hepsi siyasi olaylar hakkında yorumlar, güncel uluslararası etkinliklerin arka planlarının anlatımı ve tasvirleri hakkında olmuştur. Bu yayınlardaki hemen hemen hiçbir teori Çin dışından gelmemiştir. 1964 yılında kuru-

lan üç uluslararası siyaset bölümünün açıkça tanımlanmış bir disipliner yönelimi yoktur ve 'bir proje, fikirler sistemi veya bir gerçekler dizisinin ya da olayın açıklayıcısı olarak benimsenmiş bir ifadeler sistemi anlamında bir uluslararası ilişkiler teorisi geliştirmek konusunda az bir farkındalıkları vardır, egemen söylem Çin'in entelektüel kültür geleneğinin çizgisinde değildir. Tablo 2.2 uluslararası ilişkilerle ilgili bu teori-öncesi dönemde yapılmış çalışmaları göstermektedir.

İkinci aşama 1990'dan günümüze kadar geçen süredir ve bu sürede belli başlı üç özellik ön plana çıkmaktadır. Bu 15 yılın en göze çarpan özelliği, siyasetin yorumlanması ve akademik araştırmanın birbirinden giderek daha net bir şekilde ayrılmasıdır. Aslında, Çinli uluslararası ilişkiler camiası 1980'lerin sonunda, teorinin yalnızca politika oluşturmada bir kılavuz olmadığını, aynı zamanda insanların uluslararası ilişkiler dünyasını gözlemlemekte kullandığı bir perspektif, uluslararası ilişkiler dünyası hakkında yaptıkları soyutlamaları sınadıkları bir hipotez ve onun aracılığı ile uluslararası ilişkiler dünyasını anladıkları bir genelleme olduğunu farketmeye başlamıştır.

*Tablo 2.2 World Economics and Politics Dergisinde (1989'a kadar)
Uluslararası İlişkilerdeki Makaleler*

<i>Yıl</i>	<i>Uİ ile ilgili makaleler</i>	<i>ÜİT ile ilgili makaleler</i>
1979*	0	0
1980*	0	0
1981*	0	0
1982	45	6
1983	63	5
1984	52	5
1985	55	5
1986	56	5
1987	67	10
1988	64	10
1989	89	13

* 1979 ve 1981 yılları arasında bu dergi Reference About World Economy adıyla çıktı ve Uİ ile alakalı makaleler içermiyordu.

Bu aşamanın göze çarpan ikinci özelliği, daha yazılırken tercümesi yapılan yayınların çok hızlı bir biçimde çoğalmasındır. Bu dönemde akademik dergiler, Çin dışından gelen teorileri tanıtan ve eleştiren makalelerle doludur. 'Avrupa' dergisi, uluslararası ilişkiler teorisi için özel bir sütun kurmak suretiyle bir ilki gerçekleştirmiştir. 'Dünya Ekonomisi ve Siyaseti' gibi diğer dergiler de bu öğrenme sürecini dikkatle takip etmiş ve buna katkılar

sunmuştur. Çin’de sosyal inşacılığın gelişimi buna bir örnektir. Wendt’in kitabı, 2000 yılında, İngilizce yayımlanmasından tam bir yıl sonra tercüme edilmiştir. Şubat 2003 sonu itibariyle, 7 akademik monograf (tercüme edilmiş üç çalışma, iki monograf, sosyal inşacılığı da içeren iki uluslararası ilişkiler kitabı) ve 42 akademik makale (4’ü tercüme, 28’i teori analizi ve 10’u vaka çalışması olmak üzere) ortaya çıkmıştır (Yang 2003: 21–2). Tablo 2.3’de uluslararası ilişkiler teorisinin tanıtımını ve eleştirel analizini yapan bu eğilim açıkça görülebilir.

Tablo 2.3 World Economics and Politics(WEP) ve European Studies (ES) dergilerinde çıkan UI ile ilgili makaleler (1990’dan beri)

Yıl	WEP		ES	
	UI ile ilgili makaleler	UIT ile ilgili makaleler	UI ile ilgili makaleler	UIT ile ilgili makaleler
1990	15	5	0	0
1991	18	4	0	0
1992	15	3	0	0*
1993	20	7	14	13
1994	15	4	24	14
1995	28	10	28	23
1996	27	8	19	14
1997	36	11	33	25
1998	36	11	33	27
1999	45	32	30	23
2000	44	32	39	34
2001	48	40	33	28
2002	88	66	37	28
2003	93	88	34	29
2004	80	67	33	29

*1990-1992 yılları arasında *European Studies* dergisi *Western European Studies* olarak yayınlanmış ve bu yıllarda hiç UI ile ilgili makale içermemiştir.

Üçüncü özellik ise araştırmanın neredeyse Çin dışındaki ülkelerdeki kadar geniş bir yelpazeyi kapsamasıdır. Yakın zamandaki bir çalışma, 1996 ile 2001 arasındaki dönemde, Çin’de önde gelen 10 uluslararası ilişkiler dergisinin uluslararası ilişkiler alanında 9 farklı konuda (uluslararası ilişkiler teorisi, büyük güç ilişkileri, güvenlik, alan çalışmaları, uluslararası kuruluşlar, uluslararası rejimler, uluslararası politik ekonomi, insan hakları ve küreselleşme / küresel yönetim) 3,398 tane makale yayımladığını göstermektedir (Wang 2001). Başka bir çalışma da, ABD’deki akademik dergiler (International Organization Uluslararası Örgüt, International Studies Quarterly - Üç Ayda bir Yayınlanan Uluslararası Çalışmalar, ve Journal of Conflict Resolution - Çatışma Çözümü Dergisi) ve (Foreign Affairs – Dış

İlişkiler, Foreign Policy - Dış Politika ve Washington Quarterly- Üç Ayda bir Yayınlanan Washington) gibi politika dergileri tarafından ele alınan belli başlı konuların Çin kökenli dergilerde bu dergilerdeki kadar geniş bir biçimde ele alınmadığını, ancak özellikle son iki-üç yıl içinde bu konulara duyulan ilginin arttığını göstermiştir. Ayrıca, bütün bu konular arasında, özellikle üç araştırma alanında istikrarlı ve bazen de göze çarpan bir artış söz konusudur: 1) çok taraflılık ve uluslararası kuruluşlar, 2) uluslararası toplum, 3) devlet dışı aktörler ve küresel yönetim (Qin 2002b).

İkinci aşamanın en belirgin özelliği, uluslararası ilişkiler teorisinin sırf politikanın yorumlanması için bir araç değil, aynı zamanda bilgi odaklı bir yapı olduğuna dair bir farkındalığın gelişmiş olmasıdır. Kaydedilen en büyük ilerleme, Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorilerinin Çin'in meselelerine uygulanmasıdır. Ancak bu farkındalık ve uygulamalar, esas itibarıyla Batı klasiklerinin çevrilmesi sonucu azimli bir öğrenme süreciyle elde edilmiş ve bu da Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorilerinin baskın rolünü daha da pekiştirmiştir. Böylece ikinci evre, Aydınlanma fikirlerinin iktibas edilerek Uİ disiplinininde modernizasyon programının uygulandığı bir dönem olmuştur. Çin'deki uluslararası ilişkiler araştırma programları, giderek artan bir biçimde Batı kökenli Uİ araştırma programlarıyla aynılaşmaktadır.

Teori oluşturma evresi olan üçüncü aşamada bazı olumlu belirtiler gözlenmesine rağmen henüz elle tutulur bir başarı sağlanamamıştır. Üçüncü aşamanın en belirleyici özelliği yeni bir Uİ teorisinin ortaya çıkması olmalıdır. Şu ana kadar, Batı kökenli tanımlar ve teori kavramsallaştırmaları sürekli pekiştirilmiş, bunun yanında Uİ teorisi alanında Çin Kökenli bir okul kurma bilinci de uyanmıştır (Qin 2005). Genel olarak, bu geline nokta Çin bağlamına uyarlanmış Batı kökenli bir söylemdir. Henüz Çin kökenli bir Uİ teorisi diyebileceğimiz bir teori yoktur. Özgün bir paradigmatik teori henüz üretilmemiş olsa da, giderek artan sayıda 2. tür ve 3. tür üretimlerin varlığı sebebiyle Çin'in Uİ teorisi geliştirmede ikinci evrede olduğunu ileri sürüyorum. Bu sebeple, şu anda Çin'de uluslararası ilişkiler disiplini mevcuttur ancak bu, kendi teorisi olmayan bir disiplindir.

III. Neden Çin kökenli bir uluslararası ilişkiler teorisi yok?

Çin'in Uİ teorisindeki gelmiş olduğu nokta yoğun bir akademik ilgi görmüştür. Hem yurtiçinde hem de yurtdışında Çin'de Uİ teorisinin nasıl geliştirileceği konusunda birçok tartışma yapılmıştır (Wang 2001; Johnston 2003). Çin, köklü entelektüel geleneklerin olduğu bir yerdir ve son yıllarda uluslararası ilişkiler, hem akademik programlar hem de çeşitli düzeylerde akademik çalışma yürüten öğrenci sayısında hızlı bir artışın görüldüğü son derece cazip bir disiplin haline gelmiştir. Bundan dolayı, Çin'de şimdiye kadar önemli bir Uİ teorisinin geliştirilememiş olması dikkat çekici ve şaşırtıcı bir durumdur (Zi 1998: 12–13).

O halde, neden Çin kökenli bir Uİ teorisi yok? Bu konuda göze çarpan üç faktörün üzerinde durabiliriz: 'uluslararası-lık' konusunda bir farkındalığın olmayışı, Batı kökenli UİT söyleminin egemen oluşu ve teorik bir çekirdeğin eksikliği. Bunlar aşağıda sırasıyla tartışılacaktır.

'Uluslararası-lık' konusundaki farkındalık eksikliği

Çin'in geleneksel entelektüel zihin haritasında, egonun 'öteki'ne karşı durduğu bir yapı olmadığı için, 'uluslararası-lık' kavramına karşılık olabilecek bir kavram yoktu. Çin kültüründe sınırları belirgin ve açık bir şekilde tanımlanmış bir dünya ya da devlet algısı da yoktu. Çin'deki dünya algısı, yeryüzündeki ve cennetin altındaki her şeye karşılık gelmekteydi. Bir merkez ve merkezden kademeli bir şekilde uzaklaşan bir çevreden söz edilebildiği için bir mekân algısı mevcuttu; nesiller boyu Çinlilerin düşüncelerinde ve pratiklerinde tarih ve gelecek, günümüzden kademeli olarak ileriye ve geriye doğru uzaklaşan sonsuz bir süreklilik şeklinde tasavvur edildiği için bir zaman algısı da mevcuttu (Hall and Ames 2005: 11–13). Yasak Şehrin arkasındaki İmparatorluk Bahçesinde bir tepe üzerinde durduğunuzda, kare şeklinde bir binalar kompleksini çevreleyen daha büyükçe bir kare ve yine onu çevreleyen daha da büyük bir kare ve yine onları da çevreleyen sonsuz sayıda daha büyük kareleri görürsünüz. Çin imparatorunun sarayının merkezinde olduğu, zaman ve mekân açısından sonsuz olan bu yapı, Çin'deki dünya algısını ifade etmektedir. Bu dünya, içinde hiçbir ikili karşıtlığın olmadığı bir tek bir bütündür. Sonuç olarak, bu dünyada sadece bir ego vardır: 'ötekisi' olmayan tek bir ego.

Geleneksel Çin entelektüel zihninin dünya görüşü, M.Ö. 221'den 1800'lere kadar, Çin imparatorunun merkezinde yer aldığı ve onun tarafından yönetilen haraca dayalı bir sistemde vücut bulmuştur. Bu dünya görüşünde devletler de insanlar gibidir. Geleneksel olarak Çinliler, devletlerarasındaki ilişkilere de insanlar arasındaki ilişkiler gibi yaklaşmışlardır. Bu anlamda, devletler topluluğu, tıpkı bireyler topluluğu gibi, Çin'in entelektüel zihninde çok önceden beri yer etmiş bir kavramdır. Haraca dayalı sistem adı verilen, bu eşitsiz, yarı-uluslararası sistemde Çin, istikrarı ve günümüzde kabaca Doğu Asya olarak nitelendirilen bölgedeki devletlerarası etkileşim için gerekli kurumsallaşmış mekanizmaları sağlayan bir süper güç olmuştur.

Haraca dayalı sistem, gerçek anlamda uluslararası bir sistem değildir. Bu sistem, İmparatorun bir toprak parçası üzerinde kayıtsız şartsız hâkimiyetinin olduğu, ona bağlı prenslerin de bu toprak parçası içindeki derebeylikleri yönettiği bir imparatorluk-prenslik sistemi olan Zhou hanedanını (771 MÖ 1.046 BC) model almıştır. Egemenlik fikri ve kurumları olmaksızın, Çin imparatorluk sarayı merkezdir ve çevresindeki devletler de bu saraya bağımlı devletlerdir. Haraca dayalı sistem, eşit üyelerden oluşan bir sistem değildir, ama yine de 2000 yıl boyunca fazla bir değişikliğe uğramadan süregelmiştir. Çin bölgenin en güçlü devleti ve en gelişmiş medeniyeti olarak, kamu mallarını tedarik etmek ve sistemi yönetmek suretiyle barışın ve ticaretin idame ettirilmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Bu sistemdeki ticaret ilişkisinde, haraç veren devletler Çin'den daha fazla fayda görmektedir. Çin aynı zamanda, bir devlet başka bir devlet tarafından işgal edildiği zaman müdahale ederek dengeleyici güç rolünü de üstlenmiştir (Fairbank 1968; Fairbank and Reischauer 1989).

Genişletilmiş benlik, doğası gereği aynı ontolojik statüye sahip olmasına rağmen, aynı sosyal statüye sahip değildir. Merkezden uzaklık, sosyal statüdeki farkı oluşturmuştur. Bu statü farkı, sistemin işleyiş ilkesini oluşturmuştur. Haraca dayalı sistemin özü, egonun çevreye yayılmasıdır - merkezinde 'Ben' olarak Çin'in yer aldığı ve çevredeki diğer devletlerin merkezdeki devlete haraç ödediği bir sistem. Bu, egoyla 'ötekisi' arasında hiçbir ayrımın olmadığı bir sistemdir. Sistemin birimlerinin ontolojik statüsü aynı zamanda merkezin ontolojik statüsüdür. Sistem, Konfüçyüs'ün 'devlet' kavramı üzerine, bu devlet kavramı da Konfüçyüs'ün 'aile' kavramı

üzerine bina edilmiştir. Böylece devlet, genişlemiş bir aile ya da yetki alanı genişletilmiş bir devlet haline gelmiştir.

John Fairbank haraca dayalı sistemin devletlerarası bir sistem değil, bir dünya sistemi olduğunu söylediğinde, bu Çin-merkezli sistem hakkında çok önemli bir noktaya değinmiştir: bu sistemin içinde, yalnızca hukuken dahi birbiriyle eşit konumlandırılmış birimler yoktur. Bu sistem uluslar – ‘arası’ değildir, çünkü birimler arasında hukuki anlamda bir eşitlik yoktur ve dolayısıyla Waltz’ın söylediği gibi birbirine benzer birimler de yoktur. Haraca dayalı sistem, Çin’in yerel sisteminin genişletilmiş halidir ve aslında Çin’in geleneksel zihin yapısında iki sistem de birbirinin aynısıdır. Bu yüzden, haraca dayalı sistem mekânsal ve kavramsal olarak, ontolojik açıdan birbiriyle aynı ancak mesafe bakımından birbirinden farklı, eşmerkezli karelere benzetilebilir. Çevre, merkezin uzantısıdır; dolayısıyla, egoyla ‘ötekisi’ arasında ikili bir konumlandırma hiç bir zaman var olmamıştır.

Böyle bir sistemde ‘uluslararası-lık’a yer yoktur ve bu yüzden geleneksel olarak, Çin’de ne ‘uluslararası-lık’ bilinci, ne de buna ilişkin egemenlik ve toprak bütünlüğü gibi kavramlar oluşmamıştır. ‘Uluslararası-lık’ konusunda herhangi bir farkındalık oluşmadığı için, bir uluslararası ilişkiler teorisi geliştirmeye gerek duyulmamış olması doğaldır. Birinci Dünya Savaşı’ndan hemen sonra Aberystwyth’te ilk kürsü kurulduğunda Çinliler hala ‘Seçmeler’in yarısının tüm dünyayı yönetmek için yeterli’ olduğuna inanıyordu.

Çin bağlamında Batı kökenli uluslararası ilişkiler söyleminin hâkimiyeti

Çin’in ÜİT geliştirilmesi için zemin oluşturabilecek zengin entelektüel gelenekleri vardır. Ancak, Çin’in on dokuzuncu yüzyılda Batı’yla tanışması sonucu girilen modernizasyon projesinin başarısızlığı, entelektüel kültürün silsilesinde bir kırılmaya sebep olmuştur (Zhu 1984; Fairbank 1942). Batı’nın inanılmaz gücü, Çinlilerin birdenbire kendi geri kalmışlıklarının farkına varması, ülkeleri, gelenekleri ve kendileri hakkında dış dünyanın değişen fikirleri gibi birçok faktör biraraya geldiğinde, iki ucu bir araya gelmeyecek bir fay kırığı oluşturmuş ve Çin’in entelektüel tarihinde geriye doğru bir dönüş temayülünü başlatmıştır. Nedenle, haraca dayalı sistemin çöküşü aslında Çin kültür geleneğinin çöküşü olmuştur.

Ancak, Afyon Savaşı'nın sonuçları, savaş meydanlarında alınan yenilgiden çok daha büyük ve derin olmuştur. Çinliler 1840'ların ortalarında yenildiklerinde, bunu teknolojik geri kalmışlıklarına bağladılar: Onlar mızrak ve bıçaklarla savaşırken, Batılılar ateşli silahlar kullanıyorlardı. Bu tespitin bir sonucu olarak üst düzey Çinli yetkililer, Çin'in askeri teknolojilerini geliştirmek için Batılılaşma hareketi başlattılar. Çin irfanının işin özü ve temeli, Batı'dan öğrenilen bilginin ise sadece pratik uygulama için gerekli olduğu konusunda ısrarlıydılar. Ancak, 1800'lerin sonlarında tek sorunun geri kalmış teknolojileri olmadığını, yönetim sistemlerinin de yanlış olduğunu farkettiler.. Yetkililer ve bilim adamları sistemi sorgulamaya başlamış ve sistemin sorunlu olduğunu iddia etmişlerdir. Hem Kang Yuvey ve Liang Qichao tarafından başlatılan 1898 reformu hem de Dr Sun Yat-sen liderliğindeki 1911 devrimi, siyasi sistem ve kurumlarında değişiklik talebinde bulunmuşlardır. İnsanlar siyasi ve ekonomik sistemi sorgulamaya başladıklarında, mesele sadece teknolojik bir mesele olmaktan çıkıp kurumsal düzeye taşınmıştır. Bu, 1919 yılındaki 4 Mayıs Hareketi'ne kadar böyle sürmüştür (Li 2003: 309–38).

4 Mayıs Hareketi belki de, Çinlilerin tarihinde kendi durumları üzerine bu denli derinlemesine düşündüğü ilk dönemdir; çünkü Çinliler, Çin'in yalnızca teknolojisi ile siyasi ve ekonomik sistemini sorgulamakla kalmamışlar, aynı zamanda Konfüçyüsçülük başta olmak üzere Çin kültürünü de sorgulamışlardır. Birbirine kategorik olarak muhalif iki kamp oluşmaktaydı. Bunlardan biri, modern neo-Konfüçyüsçülerin temsil ettiği 'Çin-Öğrenme' Okulu'ydu. Bu okulun mensupları, Konfüçyüsçülük ruhunu savunmuş ve modernleşme bağlamında geçerli olabilecek şekilde dönüştürmeye çalışmışlardır. Konfüçyüsçülüğün kişinin ahlaki karakterini terbiye eden ve mizacını geliştiren bir bilgi olduğunu, bu sebeple beşeri bilimler içindeki diğer bilgi türlerinden daha üstün olduğunu çok güçlü bir şekilde savunmuşlardır. İkinci kamp, 'Batı'dan Öğrenme Okulu'dur. Bu okul, Çin'deki başarısız modernleşmenin temel sebebinin Çin kültürü (geri kalmışlığı, muhafazakar yapısı ve bilimin ihmal edilmesi) olduğunu düşünmüştür. 'Topyekün Batılılaşma'yı savunmuşlar, Konfüçyüsçülüğün bir 'bozgunculuk doktrini' olduğuna inanmışlar, 'Kahrolsun Konfüçyüsçülük!' sloganları atmışlardır. Dolayısıyla, Çin'de iki düşünce okulunun arasındaki çatışma iki kültür arasındaki çatışmayı yansıtmıştır. Çinli Marksistlerin, ilk dönemlerinde bir dereceye kadar ikinci okula mensup bilim insanları olduğu söylenebilir (Ge 2001; Li 2003; Zhang 2005).

Geleneksel ‘Çin-Öğrenme’ okulu Çin irfanını edinmeyi bir amaç, Batı kaynaklı bilgiyi edinmeyi araç olarak benimsemişler, Batı’dan öğrenme okulu ise bunun tam tersini savunmuştur. Kimin galip geldiğine dair resmi bir ilan olmamasına rağmen, Batı’dan Öğrenme Okulunun baskın çıktığı ve Çin’de egemen söylem haline geldiği açıktı. Bu, Aydınlanma fikirlerinin ve Newton’cu kültürün bir zaferiydi. Bu anlamda Çin, modernleşme sürecine uluslararası etkileşimde bulunarak ve Vestfalyacı Batılıların dayattığı öğretim yoluyla girmiştir. Çinlilerin Batılılardan öğrendikleri fikirlerin arasında uluslararasılık ve egemenlik kavramları yer almaktaydı.

Haraca dayalı sistemin çöküşü ve Çinli entelektüeller arasındaki büyük tartışmalar gibi paralel gelişmeler, Çinlileri iki zıt gelenekle karşı karşıya getirmiştir: Konfüçyüs ve Batı. Öyle görünüyor ki, o zaman Konfüçyüsçülük muhafazakarlık ve geri kalmışlığın sembolüydü, Batı ise yegane bilgi kaynağıydı. Batı’yla Doğu karşılaştınca, Çinlilerin entelektüel kültürünün gelişimi büyük bir kesintiye uğradı. Yirminci yüzyılın başında, çekirdeğini Konfüçyüsçülüğün oluşturduğu Çin kültürü meydan okunup yenilgiye uğratıldığında, bu kültürün ihtiva ettiği inanç sistemi de buna bağlı olarak çözülmüştür. Bu durum, Çinlilerin içeriden bir bakış açısıyla kendi kültürleri üzerine kafa yormalarına sebep olmuştur.

Bu şartlarda, teorileştirilen şey her ne olursa olsun, teorinin ruhu Batılı olacaktır. Bu nedenle, ne uluslararası ilişkiler teorisi, ne de diğer sosyal teoriler alanında müstakil bir Çin okulu kurulamamıştır. Bu durum, günümüze kadar devam etmiştir. 1949’dan 1979’a kadar geçen otuz yılda, Mao’nun Batı karşıtı tutumu nedeniyle kısmi bir kesinti yaşanmıştır. 1979’dan beri, özellikle Çin’in Uİ’si öğrenme aşamasına girip bağımsız bir disiplin olmaya çalıştığında, sürece devam edilmiş ve Batı’dan öğrenme, Çin’in Uİ camiasının oluşmasında itici bir güç olmuştur. Çeviri konusunda yukarıda bahsedilen çabalar ve Batı kökenli Uİ klasiklerinin Çin’de edindikleri büyük piyasa, bunun çarpıcı örnekleridir⁶.

Teorik bir Çekirdeğin Eksikliği

Sosyal teorinin bir çekirdeği olmalıdır. Öğrenme sürecinde eksik olan tek unsur budur. Imre Lakatos bir dizi teoriyi, bir meta-teori veya paradigma kategorisinde değerlendirebilecek bir araştırma programı gibi ele almaktadır. Lakatos’un araştırma programı, bir çekirdek ve koruyucu tabaka gibi

bir sistemin sahip olması gereken temel özelliklere sahiptir. Bu özelliklerin her biri kendi fonksiyonlarını yerine getirmektedir. Lakatos'un bu konu ile ilgili en önemli argümanı, herhangi bir bilimsel araştırma programının kendisini farklı kılan ve diğer araştırma programlarından ayıran bir çekirdeğinin olduğudur. Her teorinin kendine has bir çekirdeği ve bu çekirdeğin zarar görmesini ve aşınmasını önlemeye yarayan, çekirdekten daha esnek bir koruyucu tabakası vardır (Lakatos 1978: 6).

Bu çekirdek, teoriyi tanımlamaktadır. Yeni bir çekirdek oluştuğunda yeni bir teori doğmaktadır. Lakatos, bu çekirdeğin oluşumunu tartışmakla birlikte, bir araştırma programının oluşumunun bir başlangıç model'inden başladığını, zamanla ve yoğun çabalar sonucunda bir araştırma programına dönüştüğünü söylemektedir. Bu süreç, çekirdeğin oluşumu ya da bir teorinin çekirdeğinin oluşumunu niteleyen ve 'çekirdeklenme' olarak adlandırılan sürece benzer bir süreçtir.

Eğer bu argüman geçerliliğini koruyorsa, herhangi bir teori hakkında çok önemli bir soru sormamız gerekmektedir: bu teorinin çekirdeği nedir? Doğa bilimleri söz konusu olduğunda bu sorunun cevabını vermek daha kolaydır. Örneğin, yerçekimi prensibi Newton teorisinin çekirdeğini oluşturmaktadır. Bu prensip, bir elmanın neden gökyüzüne doğru uçmayıp da yere düştüğünü açıklayan nedensel bir ilişkinin tasviridir. Ancak, sosyal bilimlerde bu çok daha karmaşıktır; çünkü sosyal bilimler, yalnızca süreklilikleri ve nedensel ilişkileri bulmayı amaçlamamakta, aynı zamanda içeriği sosyal bir bağlamda anlamlandırmaya çalışmaktadır. Bu nedenle, sosyal teorinin çekirdeğinin iki bileşenden oluştuğunu iddia ediyorum: fiziksel / maddi ve metafizik / düşünsel. Bu çiftlerden ilki, birinci dereceden bir sorgulama çerçevesi gibi, maddi dünya ile ilişkilidir; ikincisi ise ikinci dereceden bir çerçeve gibi, spekülatif dünya ile ilgilidir⁷. Bu kavramsallaştırmaya göre, çekirdeğin fiziksel bileşeni dış dünya hakkındaki teorilerin temel varsayımları ve hipotezlerini oluşturmaya yararken, metafizik bileşeni, teorinin ontolojik özünü (ve dolayısıyla epistemolojik ve metodolojik türevlerini) üretmektedir (Wendt 1999: 4–5). Çekirdeğin fiziksel kısmı temel alınarak geliştirilmiş hipotezler belli bir zaman ve mekan dilimindeki ampirik deneyimlere dayandığı ve bu deneyimler ampirik doğrulama veya yanlışlamaya tabi olduğu halde, metafizik bileşeninden kaynaklanan fikirler ampirik incelemeye tabi değildir. Bunlar, tanımları gereği (gerçeklikle ilişkili olsalar ve gerçekliği kursalar da) gerçeklikten kaynaklanma-

yan spekülatif fikirlerdir. Bu bileşen, bir halkın kültürel bağlamında yıllar içinde oluşmaktadır: halkın tarihi, entelektüel gelenekleri, dünya görüşü, evrensel vizyonları, düşünce ve yaşam tarzları – bir bütün olarak kültürü⁸.

İki bileşen de birbirleriyle ilgilidir ve karşılıklı etkileşim içerisindedir. Gerçek dünyaya ilişkin bir sorun ortaya çıktığında, fiziksel bileşen faaliyete geçmekte ve bu sorunu yorum veya çözümlere gereksinim duyan bir sorun olarak sunmaktadır. Sorun bu şekilde temsil edildiği zaman, bu sorunu nasıl anlamamız, yorumlamamız ve çözmemiz gerektiği konusunda bir cevap üretebilmek için metafizik bileşeni ayrıntılı bir biçimde incelemektedir. Bu iki bileşen iyi koordine edildiğinde ve bileşenlerin fonksiyonları birbirlerini tamamladıklarında başarılı bir teori ortaya çıkmaktadır. Kendine özgü ve orijinal bir teoriden söz ettiğimizde kastettiğimiz şey, ya eldeki teorik sorunun fiziksel bileşen tarafından farklı bir şekilde sunulduğu ya da metafizik bileşenin sorunun çözümüne farklı bir yaklaşım getirdiğidir. İkincisi özellikle önemlidir, çünkü özgün bir sosyal teoriyi ifade etmektedir.

Batı kökenli Uİ'deki bilimsel tartışmalar, genellikle bir teorinin çekirdeğindeki bu metafizik bileşeni ihmal etmektedirler. Bunun iki sebebi olabilir: ya metafizik bileşeni verili olarak kabul etmekte ya da kökeni antik Yunan felsefesine, Rönesans'a ve özellikle Aydınlanma'ya kadar gidebilecek olan benzer bir zihin yapısına (ikinci dereceden zihin yapısı) sahiptirler. William A. Callahan, Amerikan Uİ teorisini, İngiliz Okulunu ve Çin kökenli özellikler taşıyan Uİ teorisini karşılaştırmaktadır. Callahan, ulusal bir kimliği olan herhangi bir teorinin büyük bir fikre dayanması gerektiğini iddia etmektedir: bu fikir Amerikan Uİ teorisi için demokratik barış; İngiliz Okulu için uluslararası toplum; Çin kökenli Uİ teorisi için Datong'dur (evrensel büyük uyum). Büyük bir fikir, büyük bir teorinin ortaya çıkmasına vesile olmaktadır (Callahan 2002: 6). Callahan'ın burada sorgulamadığı şey, neden Amerikalıların, İngilizlerin ve Çinlilerin birbirlerinden farklı büyük fikirlere sahip olduklarıdır. Bana göre, büyük fikir dediğimiz şey, bütünüyle mevcut gerçeklikten elde edilen bir şey değildir. Belirli bir kültürel ve geleneksel bakış açısıyla algılanan ve belirli bir temsili sistem üzerinden tasavvur edilen mevcut problemin ta kendisidir. Yani metafizik bileşenin, fiziksel bileşenin uluslararası anarşiye verdiği tepki üzerindeki işleridir.

Büyük bir fikir genellikle büyük bir soruna ilişkin olarak ortaya çıkar. Burada herhangi bir teorinin çekirdek oluşturabilecek, teoriyi canlı

ve tek başına açıklayıcı kılablecek kendine özgü bir probleminin olması gerektiğini iddia ettim (Qin 2005). ABD'deki ana akım Uİ teorilerinin ortak bir yönü vardır: bir hegemon olarak ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası sistemde karşılaştığı sorunları nasıl çözeceği veya hegemonyanın nasıl sürdürüleceği kaygısı (Gilpin 1980; Organski and Kugler 1980; Krasner 1983; Keohane 1984). Vurgunun 'kaba güç' veya 'yumuşak güç' üzerinde olup olmadığına (Mearsheimer 2001; Nye 2002, 2004) ve önemli olanın hegemon güç konumunun muhafaza edilmesi mi veya bir bütün olarak hegemonik sistemin devamlılığı mı⁹ olup olmadığına bakılmaksızın, ABD'nin savaş sonrası dönemde karşılaştığı büyük sorun, tüm bu teorilerin özünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla, büyükfikir bir ulus-devletin uluslararası bir aktör olarak karşı karşıya kaldığı büyük bir soruna cevaben ortaya çıkmaktadır. Ancak, hem Callahan'ın hem de benim kendi makalemdede odaklandığımız şey, çekirdeğin fiziksel bileşeninin türevleridir. Sorun spesifik, halihazırda geçerli, belirgin ve şu anda mevcut olan bir sorundur. Bu durum, hem teorisyeni hem de politikacıyı benzer şekilde endişelendirmektedir. Sorunlara çözüm bulunması icab eder. Robert Cox'n dediği gibi, 'Teori her zaman birilerine ya da bir amaca yöneliktir' (Cox 1986: 207). Bu anlamda, teori bir araçtır: aktörlerin karşı karşıya kaldıkları sorunları çözmek için kullandıkları bir araç (Zalewski 1996: 341). Bu makalelerin değinmediği veya eksik kalan şey, diğer bileşendir: metafizik bileşen. İnsanların akıllarında bir sorun belirdiğinde, bu sorunun çözümü kendi kendine ortaya çıkmaz. . Haraca dayalı sistemdeki Çin usulü liderlik veya hâkimiyet, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş sonrası durumlarda sergilediği liderlik tarzından oldukça farklıydı (Womack 2011)¹⁰. Ancak, her iki ülkenin de sorunları benzerdi: hâkimiyetin ya da liderliğin nasıl sürdürüleceği. Zihin sorunu anlamlandırır, üzerinde düşünür ve tasvir eder. Bu tasvir çerçevesinde, çözümlerden bir tanesi mümkün olurken bir başkası imkânsız hatta düşünülemez olur. Bu tasvir, kültüre özgüdür ve kendinden önceki tasvirlerden etkilenecek şekilde şekillenmiştir. Metafizik ya da bir teorinin çekirdeğinin ikinci dereceden bileşeni dediğimiz şey, tam da buna işaret etmektedir. İnsan deneyimlerinin tarihi referans alınarak kurulmuş ve dönüştürülmüş bir yaşam ve düşünce biçimi, bir kültürün parçası ve teorinin yapısıdır. Bu metafizik bileşen, bir teoriyi diğerinden ayırt ederek o teorinin kimliğini belirlemektedir. Bu nedenle, herhangi bir sosyal teorinin, başlangıç aşamasında doğası gereği etnik-merkezci olduğunu söyleyebiliriz.

Çin'in entelektüel geleneği, bir zamanlar kendine has metafizik bir bileşeni olan bir çekirdeğe sahipti. Fakat yirminci yüzyılın başındaki başarısız modernizasyon projesi, bu çekirdeği darmadağın etmiştir. Modern uluslararası sistem ile uzun ve çetrefil mücadelesinde sırasında Çin, aslında kendini yeniden inşa etmiştir. Çin'in entelektüel kültürünün bu şekilde yeniden inşası, kaçınılmaz olarak Çin'in geleneğindeki metafizik bileşenin çöküşüne yol açmış ve Batılı Aydınlanma zihniyetine benzer bir oluşum, geleneğe karşı mücadeleyle eşgüdümlü olarak gelişmiştir. Diğer alanlarda olduğu gibi, uluslararası düşünceler de bu yolu takip etmiş ve yerli Çin entelektüel fikirler sistemi ve kavramlardan gitgide uzaklaşmışlardır. Uluslararası ilişkiler çalışmalarının gelişimi, bu eğilimi yansıtmış ve bu eğilimin adım adım güçlenmesine tanıklık etmiştir. Çin entelektüel kültürünün metafizik bileşeninin çöküşü ve onun yerini Batı-merkezci bir bileşenin almasının doğal bir sonucu, uluslararası ilişkiler çalışmalarının Batı-merkezci söylemleri Çin bağlamında kullanması olmuştur.

IV. UİT alanında bir Çin okulu kurulmasını mümkün kılacak potansiyel kaynaklar

UİT alanında bir Çin Okulu (veya okullarının) ortaya çıkması mümkün ve hatta kaçınılmaz mıdır? Sosyal teori ve insan pratikleri, devam eden bir ilerleme içerisinde etkileşimli bir ilişkide olan ikiz kardeşler olduklarından, Çin kökenli uluslararası ilişkilerin Çin'in geçirmekte olduğu büyük toplumsal dönüşüm sürecinde geliştirilmesi muhtemeldir. Şimdi, UİT alanında bir Çin okulunun üç farklı potansiyel kaynağını tartışacağım. Bunların her biri, bir düşünce ve pratik şeklinde çiftlerden oluşmaktadır.

'Tianxia' dünya görüşü ve haraca dayalı sistemi

Konfüçyüsçülüğün haraca dayalı sistemi rasyonalize etmek ve açıklamak için kullandığı, evren veya *Tianxia* dünya görüşü hakkında önemli bir kavramı vardır. *Tianxia* sözlük anlamıyla 'cennetin altındaki boşluk' anlamına gelmektedir. Fakat Çinlilerin geleneksel zihin kalıplarında bu kavram, doğal dünya ve coğrafi olarak tanımlanmış bir alandan çok daha fazlasına karşılık gelmekteydi. *Tianxia*, doğa, tanrı ve ahlakın bir bileşimidir. Bu nedenle, orada söz konusu olan, sadece maddi bir varlık değildi. Daha

ziyade, belirli bir ahlak sistemi ya da cennete giden yol anlamlarını içeren kültürel bir kavramdı.

Tianxia felsefesine dayanan haraca dayalı sistem, eşitsiz bir sistemdi. İnsanların eşit olarak kabul görme arzularına aykırı olan kısmı burasıdır. Bununla birlikte, bu sistem ve oldukça müspet olan felsefi dayanağı, başka birçok önemli fikirleri ve uygulamaları da içinde barındırmaktadır. İlki, bütünsel (holist) yaklaşımdır. *Tianxia*, 'birleşik bir bütün' olduğu için öz-nellik kavramı ya da öznel 'ben', hiç de dikkat çekici bir kavram değildi ve bu nedenle kendisi ile 'ötekisi' arasında hiçbir ikilik yoktu. Qian Mu'nun dediği gibi, 'Çinlilerin tutumu genellikle içe kapalıydı. İçe kapalılıktan kastım, herşeyin öznel bir ben içinde yaşandığıdır' (Qian 1994: 14). Sonuç olarak, Çinlilerin zihninde zaman ve mekân açısından kendilerinden uzakta bir şey varolmuş olabilir; ama bu, karşıt, hoşgörüsüz ve fethedilmesi gereken bir şey hiçbir zaman olmamıştır. Uzakta olan, gerçekte kendisinin bir uzantısıdır: zamansal bir çerçevede büyük-büyük babalar ve torunların torunları veya mekânsal çerçevede su yüzünde bir dalgalanmanın merkezi ve onun çevresinde giderek yayılan daireler gibi. Bu bütüncül dünya görüşü, Batılıların zıtlıklara dayanan ikili dünya görüşünden oldukça farklıdır ki bu dünya görüşünde, çatışmanın kaçınılmaz olduğu fikri zımnen yer almaktadır.

İkinci fikir, *Tianxia* felsefesinin en yüksek idealidir - *Datong* (büyük-uyum). İkiliğe dayanan bir felsefede, Keohane'in uyum ve koordinasyon arasında yaptığı ayrımın gösterdiği gibi, büyük uyum mümkün değildir (Keohane 1984). Bütüncül bir dünya görüşünde ise, görünüşte birbirinin zıddı olan unsurlar daima birbirlerini tamamladıkları için büyük uyum sadece mümkün değil, aynı zamanda kaçınılmazdır da. *Tianxia* tüm dünyayı gözeten, uyumlu bir bütünün mümkün olduğuna inanan ve bunu amaçlayan bir kavramdır. İnsan ve doğanın, ideal ve gerçeğin, ahlaki ve maddi olanın bir araya geldiği bir alandır. Dolayısıyla, *Tianxia Datong*'u doğal dünyaya teşmil edebilecek ve Çin'in entelektüel geleneğinde önemli bir fikir olan 'insan ve doğanın birliğini' gerçekleştirebilecek fiziksel ve kültürel bir kavramdır. Giderek küreselleşen bir dünyada, böyle bir bütüncül dünya görüşü hem yeni teori hem de yeni bakış açılarını şekillendirmekte yardımcı olabilir.

Üçüncü fikir, düzendir. Konfüçyüs felsefesi için düzen, toplumun en önemli ilkesidir. Haraca dayalı sistem, eşit olmayan sosyal ilişkiler fikri ile başlar, ancak Konfüçyüsçü bilim adamının gözünde bu eşit olmayan ilişki,

Hobbes'un ormanında birbirleriyle eşit, fakat birbirlerine düşman hayvanlar; Locke'un toplumunda birbirleriyle eşit ve rekabetçi insanlar; Kantçı kültürde birbirleriyle eşit ve dostane devletler arasındaki ilişkiler gibi değildir. Daha ziyade, Konfüçyüs aile modelindeki eşitsiz ama müşfik bir baba-oğul ilişkisi gibidir. En azından bu, geleneksel Çin zihnindeki ideal ilişkidir ve uygun olan toplumsal düzenin de temelidir. En başından beri, bir orman değil bir toplum tasavvur etmektedir. Törenler, normlar ve kurumlarda bir yapının mensuplarını birarada tutan şeyler Konfüçyüsçülük'te muhafaza edilmiş ve Çin'in hanedanlık sisteminde de uygulanmıştır. Konfüçyüs tarafından tanımlanan ve Konfüçyüsçü bilim insanları tarafından yorumlanan Çin tarzı yönetimin temeli olarak tesis edilen çekirdek, beş ilişki (baba-oğul, imparator-bakan, ağabey-erkek kardeş, karı-koca ve arkadaş-arkadaş) ve dört sosyal bağ türünden (edep, doğruluk, dürüstlük ve utanç duygusu) oluşmuştur. Bu sosyal ilişkiler ve bağlara dayalı yönetim ve nüfuz tarzına '*Lizhi*' adı verilmektedir. *Lizhi*, ahlaki ilkeler ve erdemle yönetmek anlamına gelmektedir. Bu, biraz da Martha Finnemore (Finnemore 1996) tarafından tartışılan 'uygunluk mantığı' terimine karşılık gelmektedir (Finnemore 1996).

Böylece, *Tianxia* felsefi ve haraca dayalı sistem, Batı uluslararası felsefesinden bariz bir şekilde farklı ve Batı kökenli Uİ söylemi çerçevesinde anlaşılması ve açıklanması mümkün olmayan bir unsur içermektedir. Bunu anlamak için yapısal eşitsizlik varsayımını bir kenara bırakmak, bütüncül yaklaşım ve kurumsal düzen gibi değerli unsurları veya daha basitçe söylersek, *Tianxia* dünya görüşü ve *Datong* idealini incelemek gerekmektedir.

Modernizasyon düşüncesi ve Çin devrimleri

Çin'in moderniteye dair bir farkındalık geliştirmesi, Afyon Savaşlarının başlangıcına denk gelmektedir. Kang Yuvey'den Yan Fu'ya, Yan Fu'dan Sun Yet-san'a ve Mao Zedung'a reform ve devrim, Çin'in modernizasyon sürecini hızlandıran baskın tema olmuştur. Egemenlik ve milliyetçilik gibi fikirler, ülkenin kapılarının zoraki açılmasının ve modernizasyona verilen toplu refleksin ürünüdür. Reform, 1898 yılında başarısız olduğu için devrim, en önemli entelektüel ideal ve popüler pratiği teşkil etmiştir. O günden beri devrim, hem aydınlar hem de kitleler için baskın tema olmuştur. Devrimin hedefi ise eski Çin'i parçalamak ve yeni bir Çin kurmaktır.

Bu devrimci saikin özünde, Çin'de daha sonraki nesilleri şekillendirmeye yardımcı olan üç çatışma vardı. İlk çatışma, haraca dayalı sistem ve Vestfalya Sistemi arasındaki çatışmadır ve haraca dayalı sistemin yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Haraca dayalı sistem, eşitsizlik ilkesi nedeniyle eleştirilmiş ve bu anlamda sonsuza dek ortadan kalkmıştır. Rönesans ve Aydınlanmadan bu yana eşitlik, bir norm, bir değer ve evrensel olarak kabul edilen bir ideal haline gelmiştir. Eşitsizlik, ulusal ve uluslararası düzlemlerde fiili olarak varlığını sürdürse de eşitsizliği ortadan kaldırmak, birçok devrimin ve reform hareketlerinin hedefi olmuştur. On dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda Batı kökenli fikirler tarafından şekillendirilen devrimci düşünce, geleneksel Çin dünya görüşünü ve eşitsiz sosyal ilişkilere dayalı düzeni akıldışı ve feodal bulmuştur. Bu yüzden, devrimin amacı, bu düzenin yıkılması olmuştur.

İkinci çatışma, düzen fikrine dayalı Çin felsefesi ve insan ilişkilerine hâkim olan içekapanık bir rasyonalite ile Batı'nın rekabetçientelektüel geleneği ve materyalizme dayalı dışa dönük bir rasyonalite arasındadır. Geleneksel Çin felsefesi, insan ilişkileri üzerine daha fazla yoğunlaşmıştır. Bu nedenle, insan davranışlarının duygusal yanlarını vurgulamış ve kişiler arası ilişkileri uygun bir biçimde tesis etmek için yoğun çaba harcamıştır. Batı felsefesi ise maddi kazançlara daha fazla yoğunlaşmış, insan davranışlarının rasyonel yanlarını vurgulamış, insan-doğa ve insan-insan ilişkilerinde elde edilecek nispi kazançlar için çaba harcamıştır. Bu çekişme, Çin felsefesinin yenilgisiyle sonuçlanmış ve insan rasyonalitesinin bir yansıması olarak maddi kazançlara öncelik verilmiştir.

Üçüncü çatışma, Çinlilerin evreni anlamaya dayalı bütüncül yaklaşımı ile Batılıların dünyayı bireysel olarak keşfetme yaklaşımı arasındadır. Batı'dan öğrenme sürecini, güçlü ve müreffeh bir ulus-devlet sahibi olma isteği tetiklemiştir. Bu süreç, dünyadaki diğer devletlerle olan ilişkiler bakımından belki de en önemli kavram olan egemenliğin de aralarında bulunduğu birçok Batı kökenli kavramın kaçınılmaz bir şekilde kabulünü de beraberinde getirmiştir. Eşitlik kavramı, bireylerin bağımsızlığı fikrine dayanmaktaydı ve böylece *Tianxia* kavramını da zamanla aşındırmıştır. İkiliğe dayalı bakış açısı kök salmaya başlamıştır. Geriye dönüp baktığımız zaman, 'ego' ve egonun düşman 'ötekisi' arasındaki ikili ayrım ve radikal bölünme, Çin'in geçirmiş olduğu bütün devrimlerin ruhuna işlemiştir.

Etkili olan fikirler, bu çatışmalardan doğmuştur. Modernleşme arzusu ile birleşen devrimci düşünce, 1840'lardan itibaren modern Çin tarihinde

o kadar önemli bir yer tutmuştur ki, UİT alanında Çin kökenli bir okulun kurulabilmesi için önemli bir kaynak teşkil etmektedir. 'Biz' ve 'onlar' veya 'arkadaş' ve 'düşman' ayrımları arasında çizilen net çizgiden doğan Mao'nun 'birleşik cephe', 'bir tarafa yaslanma' ve üç dünya teorileri bunun bazı örnekleridir. Mao'nun izlediği strateji 'biz', 'müttefik' ve 'düşman' kategorileri arasında ayırım yapmıştır. Bu ayırımı yaptıktan sonra 'düşmanlara' karşı 'müttefikleri' birleştirmemiz gerektiğini söylemektedir. Mao, yurt içinde, bir kısmı müttefik, bir kısmı düşman olan farklı sınıfların olduğuna inanmıştır. Benzer bir inancı uluslararası ilişkiler alanında da sahip olmuştur. Mao'nun üç dünya teorisi aslında, yurt içindeki birleşik cephe ve sınıf mücadelesinin genişletilmiş haliydi. Bu net ayırım yapıldığı andan itibaren, insanlar kime saldıracaklarını kesin bir şekilde bileceklerdir.

1898 Reformundan 1911 devrimine, 1911'den Komünist Devrime kadar, fikir ve uygulamalar baskın bir biçimde devrimci nitelik taşımıştır. Rusların devrim anlayışının Çin'de kabul görmesi ve uygulanmasından daha doğal bir şey yoktur. Çin'in modern tarihiyle ve 100 yıl boyunca aşağı görülmesinden kaynaklanan kompleks ile eşgüdümlü gelişen bu süreç, dünyanın bir parçası olma sürecinde Çinlilerin zihin yapılarının şekillenmesinde etkili olmuştur.

Reformist düşünce ve uluslararası sisteme entegrasyon

1970'lerin sonlarında başlatılan reform, beraberinde büyük bir ekonomik kalkınma ve toplumsal dönüşüm getirmiştir. Reformu, Deng Xiaoping'un oldukça pragmatik olan bir fikri başlatmıştır. Xiaoping, Çin ekonomisinin geliştirilmesi ve Çin halkının zengin olması gerektiğini düşünmüştür. Çin'in güneyinde uzak ve yoksul bir köyde birkaç çiftçi, kolektif tarım sistemini ortadan kaldırmaya karar verdiğinde oldukça basit bir fikirden yola çıkmışlardı. Açlıktan ölmek için karınlarını doyurmaları gerekiyordu. Deng, bu olayı fırsat bilmiş ve tüm ülkede reform hareketini başlatmıştır. Bu, devrimlerden ve devrimci zihniyetten tam bir kopuştu. Aslında, reform fikirleri ve uygulamaları halkın zihniyetinde büyük etki bırakarak, Çinlilerin hayatına üç önemli değişiklik getirmiştir. Aradan, Çin'in UİT'sini geliştirmek için çok değerli bir miras bırakan bir otuz yıl geçti. Bu dönemde gerçekleşen üç değişikliğin özel bir önemi vardır.

İlk değişiklik kurumsal alanda olmuştur. Deng'in reformları en başından beri Kruşçev'inkilerden farklıdır, çünkü Çin'i dünyaya açmayı amaç-

lamaktadırlar. Bu nedenle Deng için, reform ve dünyaya açılma fikirleri birbirini tamamlamakta ve beslemektedir. Çin'deki reformcular dünyaya açılma fikriyle meşruiyet kazanmışlardır. Deng'in ve onun haleflerinin de reformlara devam etmesi sayesinde Çin hızlı bir ekonomik büyüme sürecine girmiş ve kurumsal değişim geçirmiştir. Çin'in uluslararası kuruluşlardan bir şeyler öğrenme süreci bu değişimin gerçekleşmesinde belirleyici olmuştur. 2004 yılına gelindiğinde Çin, 266 tane çok taraflı uluslararası anlaşmaya imza atmış ve hükümetler arası örgütlerin (IGO'lar) çoğuna katılmış durumdadır. Bu doğrultuda Çin, ulusal kurumlarının uluslararası rejim, norm ve standartlara uyum sağlaması için önemli düzenlemeler yapmıştır. Uluslararası sisteme katılma fikri ve Çin'in son otuz yıldaki uygulamaları, UİT alanında muhtemel bir Çin okulunun beslenebileceği önemli bir kaynaktır.

İkinci değişim, sosyal alanda (Çin'in kimliğindeki değişim) gerçekleşmiştir. Ulusal kimlik, bir devletin uluslararası toplum ve bu toplumla ilişkisi referans alınarak tanımlanan kimliğidir. İşlevsel açıdan, bu kimlik üç aşamadan geçerek oluşmaktadır: pozitif özdeşim, özdeşimsizlik ve statükoyu, bağlantısız ve devrimci devletleri temsil eden negatif özdeşim (Qin 2003). Pozitif özdeşim kuran bir devlet kendisini uluslararası toplumun bir üyesi olarak görmekte ve bu topluluğun meselelerine müdahil olmaktadır. Özdeşim kurmayan bir devlet ise kendini bu toplumun dışında görmekte ve kendi isteğiyle uluslararası ilişkiler kurmaktan kaçınmaktadır. Negatif özdeşim kuranlar ise uluslararası topluma karşı bir tavır almaktadırlar. Çin, ulusal kimliğinin yeniden tanımlanması sürecinden geçmektedir (devrimci bir devletten statükocu bir devlete ve uluslararası toplumun üyesi olmayan bir devletten üye bir devlete dönüşmektedir). Bu dönüşüm, 1970'lerin başında başlamıştır. 1980'lerin başında reform ve dışı açılma politikası benimsendiğinde büyük ölçüde ivme ve hız kazanmıştır. Ayrıca, uluslararası sistem ve kurumlarına entegre olduğu ölçüde, kendini bu topluluğun sorumlu bir üyesi olarak tanımlamaktadır.

Üçüncü değişiklik, düşünsel alanda gerçekleşmiştir. Yukarıda anlatıldığı gibi, 1840 yılından bu yana modern Çin'in ana teması devrim olmuştur. Kang Yuvey ve Liang Qichao'nun reform düşünceleri bir hayalden ibaret olmakla itham edilmiş, devrim ve hatta şiddet içeren devrim fikirleri Çin halkının fikirlerine iyice kazanmış ve uygulamalarında yer etmiştir. 1911 yılından bu yana, Çin'de devrimler ardı ardına gerçekleşmiştir. Kültür Devrimi, bir ölçüde, bu devrim dalgalarının doruğa ulaştığı noktadır.

Bu devrimlerin arkasında yatan fikirler, Çin kültürünün geleneksel değer ve normları ile mücadele sürecinde filizlenip gelişmişlerdir. Çin'deki reform ve otuz yıl önce dünyaya açılması süreci, devrimsiz bir dönemin başlangıcı olmuştur. Hızlı, somut bir gelişme dönemine paralel gelişen geleneğin canlanması ve Batılı olana duyulan ilgi, düşünsel değişimin yaşanmasını da normal ve gerekli kılmıştır. Devrimlerin iki hedefi, uluslararası normlar ve geleneksel değerler, ilham verici fikirler olarak zamanla yeniden canlanmıştır. Aynı zamanda, milliyetçilik gibi diğer modern kavram ve duygular da Çinlileri etkilemektedir. Düşünsel değişim, ekonomik gelişme ve ulusal imkânlardaki görünür artıştan çok daha aslidir.

Bu değişiklikler, Çin'deki reform döneminin karakteristik belirtilerindendir. Bu değişiklikler, UİT alanında Çin kökenli bir okul geliştirmeyi hedefleyenler açısından değerli bir miras bıraktığı için de ayrıca önemlidir ve temel bir konuma sahiptir.

V. Sonuç: UİT alanında Çin kökenli bir okulun temel sorunu

UİT alanında Çin kökenli muhtemel bir okulun beslenebileceği üç kaynağı tartıştık. Ancak, yukarıda da belirtildiği gibi, bir sosyal teorinin çekirdeğinin oluşabilmesi için o çekirdeğin çevresinde oluşabileceği temel bir soruna ihtiyaç vardır. Çin'in Uİ camiası, şimdiye kadar böyle bir sorunu formüle edememiştir. Ben, temel sorun olma niteliğine en çok sahip olan konunun Çin ve uluslararası toplum arasındaki ilişki olduğunu iddia ediyorum.

Bu sorun, Çin'de 150 yıldır çözülmeyi bekleyen bir sorundur. Hara-ca dayalı sistemin 2,000 yıllık geçmişi boyunca, Çin'deki dünya görüşü egemenlik, milliyetçilik veya uluslararasılık gibi kavramları içermediği için Çin'in böyle bir sorunu oluşmamıştır. 1840'dan 1980'e kadar geçen 140 yıl içinde Çin, daima uluslararası sistem ile olan ilişkisine dair problemlerle ile karşı karşıya kalmış, fakat bu probleme uygun bir çözüm getirememiştir. Aslında bu 140 yıl içinde Çin, uluslararası toplumun dışında kalmış, kendisine yabancı olan bu dünyaya ait olmaya çabalamış, kimi zaman bunda tereddüt etmiş, kimi zaman da kendisine yabancı ve bazen de hasım olan bu dünyaya dikkatle bakmıştır. Bu, bir yüzyıldan fazladır Çin'i meşgul eden bir sorundur. Kendisinden sonra gelen diğer Çin hükümetleri gibi Qing hanedanı da bu sorunu çözmemiştir. 1950'lerde, Çin gelişmeye

başlamıştır; ancak Soğuk Savaş, ideolojik bölünme ve iç kaos bu sorunun ele alınmasını engellemiştir.

Reform ve 1979 yılındaki dış dünyaya açılım, Çin'in bu soruna bir çözüm aramasını mümkün kılmıştır. Aslında Çin, uygulamada uluslararası topluma giriş sürecine başlamıştır. Çin, düşünce ve uygulamaların yukarıda tartışılan üç kaynağından ne şekilde ilham alacaktır? Batı kökenli Uİ ve sosyal düşünceden nasıl beslenecektir? Eğer küreselleşme çağında Çin kökenli bir okul ortaya çıkacaksa, bunlar cevaplanması gereken sorulardır.

KAYNAKLAR

- Barkin, Samuel (2003), 'Realist Constructivism', *International Studies Review*, vol. 5, pp. 325–42.
- (2004), 'Realist Constructivism and Realist Constructivisms', *International Studies Review*, vol. 6, pp. 349–52.
- Buzan, Barry and Richard Little (2000), *International Systems in World History: Remaking the Study of International Relations*, Oxford University Press, Oxford.
- (2001), 'The English School: An Underexploited Resource in IR', *Review of International Studies*, vol. 27, pp. 471–88.
- Callahan, William A. (2002), 'Nationalizing International Theory: The Emergence of the English School and IR Theory with Chinese Characteristics', paper presented at IR Theory in the 21st Century: British and Chinese Perspectives, Renmin University of China.
- Cihai (A Chinese Dictionary)* (1980), Shanghai Dictionary Publishing House, Shanghai.
- The Compact Edition of the Oxford English Dictionary* (1971), Oxford University Press, Oxford.
- Confucius (1997), *The Analects*, trans. by Arthur Waley, Foreign Language and Research Press, Beijing.
- Cox, Robert (1986), 'Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory', in Robert Keohane (ed.), *Neorealism and its Critics*, Columbia University Press, New York, pp. 204–54.
- Dan, Xingwu (2005), *Liangda Guoji Tixi de Chongtu yu Jindailzhongguo de Shengcheng (Clash of the two International Systems and the Formation of Modern China)*, Ph. D. dissertation.
- Dunne, Timothy (1998), *Inventing International Society*, Houndmills, Basingstoke; Macmillan, Hampshire and London.
- Fairbank, John K. (1992), *China: A New History*, Cambridge University Press, Cambridge, MA.
- and Edwin O. Reischauer (1989), *China: Tradition and Transformation*, Houghton Mifflin, Boston.
- Feng, Youlan (1991), *Selected Philosophical Writings of Feng Youlan*, Foreign Languages Press, Beijing.
- (2005), *Zhongguo Zhaxue Xiaoshi (A Brief History of Chinese Philosophy)*, Renmin University of China Press, Beijing.
- Finnemore, Martha (1996), *National Interests in International Society*, Cornell University Press, Ithaca, NY.
- (2001), 'Exporting the English School', *Review of International Studies*, vol. 27, no. 3, pp. 509–13.
- Ge, Zhaoguang (2001), *Zhongguo Sixiang Shi (A Chinese Intellectual History)*, Fudan University Press, Shanghai.

- Gilpin, Robert (1980), *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press, New York.
- Hall, David and Roger T. Ames (2005), *Anticipating China: Thinking Through the Narratives of Chinese and Western Culture*, Chinese edition, Xuelin Press, Shanghai.
- He, Zhaowu, *et al.* (1991), *An Intellectual History of China*, Foreign Language Press, Beijing.
- Hoffmann, Stanley (1977), 'An American Social Science: International Relations', in Der Derian (ed.), *International Theory: A Critical Investigation*, New York University Press, New York, pp. 212–41.
- Hurrell, Andrew (2001), 'Keeping History, Law and Political Philosophy Firmly Within the English School', *Review of International Studies*, vol. 27, no. 3, pp. 489–94.
- Jervis, Robert (1976), *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton University Press, Princeton, NJ.
- Johnston, Alastair Iain (1995), *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*, Princeton University Press, Princeton.
- (2002), 'The State of International Relations Research in China: Considerations for the Ford Foundation', *International Relations Studies in China: A Review of Ford Foundation Past Grant-making and Future Choices*.
- Kennedy, Paul (1989), *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, Vintage, New York.
- Keohane, Robert (1984), *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press, Princeton.
- Keohane, Robert (1989), 'International Institutions: Two Approaches', in Robert Keohane (ed.), *International Institutions and State Power*, Westview, Boulder, CO, pp. 158–79.
- Krasner, Stephen (ed.) (1983), *International Regimes*, Cornell University Press, Ithaca and London.
- (1999), *Sovereignty: Organized Hypocrisy*, Princeton University Press, Princeton.
- Kuhn, Thomas S (1970), *The Structure of the Scientific Revolution*, 2nd edn, University of Chicago Press, Chicago.
- Lakatos, Imre (1970), 'Falsification and the Methodology of Scientific Research Programs', in Imre Lakatos and A. Musgrave (eds), *Criticism and Growth of Knowledge*, Cambridge University Press, Cambridge, pp. 91–196.
- (1978), *The Methodology of Scientific Research Programmes: Philosophical Papers, Volume I*, Cambridge University Press, London.
- Legro, Jeffrey W. and Andrew Moravcsik (1999), 'Is Anybody Still a Realist?', *International Security*, vol. 24, no. 2, pp. 5–55.
- Li, Zehou (2003), *Zhongguo Xiandai Sixiangshi Lun (On the Intellectual History of Modern China)*, Tianjing Social Sciences Academy Press, Tianjin.

- Liu, Zhiyong (2005), *Zhongguo Guojia Shenfen yu Waijiao Zhanlue de Xuanze* (China's Identity and its Diplomatic Strategy), PhD dissertation.
- Mastanduno, Michael (1993), 'Do Relative Gains Matter? America's Response to Japanese Industrial Policy', in David Baldwin (ed.), *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*, Columbia University Press, New York, pp. 250–68.
- Mearsheimer, John (2001), *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Norton, New York and London.
- Milner, Helen (1993), 'The Assumption of Anarchy in International Relations Theory: A Critique', in David Baldwin (ed.), *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*, Columbia University Press, New York.
- Morgenthau, Hans J. (1973), *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Kropf, New York.
- Nye, Joseph (1990), *Bound to Lead, The Changing Nature of American Power*, Basic Books, New York.
- (2002), *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go it Alone*, Oxford University Press, New York.
- (2004), *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, New York.
- Popper, Karl (1963), *Conjectures and Refutations*, Routledge and Kegan Paul, London.
- (1972), *Objective Knowledge*, Clarendon Press, Oxford.
- Qin, Yaqing (1999), *Baquan Tixi yu Guoji Chongtu* (Hegemonic System and International Conflict), Shanghai People's Publishing House, Shanghai.
- (2002a), 'Foreword', for the Translation Series *New Directions of the Study of World Politics*, Peking University Press, Beijing.
- (2002b), 'IR Theory and Foreign Policy in China', paper presented to the Sino-US Symposium on International Relations, Beijing.
- (2005), 'Guoji Guanxi Lilun de Hexin Wenti yu Zhongguo Xuepai de Shengcheng' (The Core Problematic and the Emergence of a Chinese School of IR), *China Social Sciences*, 2005 (3): 165–76.
- Ruggie, John (1996), 'What Makes the World Hang Together: Neo-Utilitarianism and the Social Constructivism Challenge', in Katzenstein, Keohane and Krasner (eds), *Exploration and Contestation in the Study of World Politics*, The MIT Press, Cambridge, MA, pp. 215–45.
- (1998), *Constructing the World Polity: Essays on International Institutionalization*, Routledge, New York.
- Shaw, Martin (2000), 'Waltzing Alexander: Constructing the New American Ideology', <<http://www.sussex.ac.uk/Users/hafa3/wendt.htm>> (accessed 29 September 2008).
- Smith, Steve, Ken Booth and Marysia Zalewski (eds) (1996), *International Theory: Post-Positivism and Beyond*, Oxford University Press, Oxford.
- Spanier, John (1988), 'American Foreign Policy Since World War Two', *Congressional Quarterly Inc.*, Washington, DC.

- Spence, Jonathan D. (1990), *The Search for Modern China*, W. W. Norton, New York and London.
- Swaine, Michael D. and Ashley J. Tellis (2000), *Interpreting China's Grand Strategy: Past, Present, and Future*, Rand, Santa Monica, CA.
- Wæver, Ole (1998), 'The Sociology of a Not So International Discipline: American and European Developments in International Relations', in Peter Katzenstein, Robert Keohane and Stephen Krasner (eds), *Exploration and Contestation in the Study of World Politics*, The MIT Press, Cambridge, MA, pp. 47–87.
- Wallerstein, Immanuel (1974), *The Modern World-System I*, Academic Press, New York.
- Waltz, Kenneth (1979), *Theory of International Politics*, McGraw-Hill, New York.
- (1995), 'Realist Thought and Neo-realist Theory', in Charles W. Kegley (ed.), *Controversies in International Relations Theory: Realism and the Neoliberal Challenges*, St Martin's, New York, pp. 67–82.
- Wang, Jisi (1998), 'Guojiguanxi Lilun yu Zhongguo Waijiao Yanjiu (IR Theory and the Study of China's Foreign Policy)', in Zi Zhongyun (ed), *Guoji Zhengzhi Lilun Tansuo zai Zhongguo (IR Study in China: Theoretical Exploration)*, pp. 297–9.
- (2001), 'International Studies in China Today: Achievements, Trends, and Conditions', in Ford Foundation, *International Relations Studies in China: A Review of Ford Foundation Past Grant-Making and Future Choices*.
- Watson, Adam (1992), *The Evolution of International Society*, Routledge, London.
- Webster's Third New International Dictionary of the English Language (1986), Merriam-Webster, Springfield, MA.
- Wendt, Alexander (1992), 'Anarchy is What States Makes of It: The Social Construction of Power Politics', *International Organization*, vol. 46, no. 2, pp. 391–425.
- (1999), *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Wight, Martin (1995), 'Why Is There No International Theory', in James Der Derian (ed.), *International Theory: Critical Investigations*, New York University Press, New York.
- Womack, Brantly (2003), 'Sustainable International Leadership: Lessons from the Sino-Vietnamese Relationship', manuscript, pp. 968–1885.
- Yang, Guang (2003), 'Jiangouzhuoyi Yanjiu Zai Zhongguo (Development of Social Constructivism as an IR Theory in China)', *Europe*, 4: 21–2.
- Zacher, Mark W. and Richard A. Mathew (1995), 'Liberal International Theory: Common Thread, Divergent Strands', in Charles W. Kegley (ed), *Controversies in International Relations Theory: Realism and the Neoliberal Challenge*, St Martin's, New York, pp. 107–50.
- Zhang, Wenru and Guo Jianing (eds) (2003), *Zhongguo Xiandai Zhexue (Modern Philosophy of China)*, Beijing University Press, Beijing.

- Zhou, Jirong (ed.) (1992), *Guoji Zhengzhixue Hanyi Mingzhu* (Translation of Classics in International Politics), China Public Security University Press, Beijing.
- Zi, Zhongyun (1998), 'Foreword', in Zi Zhongyun (ed.), *Guoji Zhengzhi Lilun Tansuo zai Zhongguo* (IR Study in China: Theoretical Exploration), Shanghai People's Publishing House, Shanghai.

SONNOTLAR

- 1 Bu kurumun şimdiki adı Çin Dış İlişkiler Üniversitesi'dir ve Çin'in Dışişleri Bakanlığına bağlıdır.
- 2 Bu kurumun şimdiki adı Halkın Kamu Güvenliği Üniversitesi'dir.
- 3 Bu, ABD, Sovyetler Birliği ve Çin'in arasındaki üçgen ilişkiye işaret eder.
- 4 Örneğin, Kenneth Waltz piyasa benzeri bir uluslararası sistem inşa etmek için mikro-ekonomiden, Robert Jervis psikolojiden, Wendt ağırlıklı olarak sosyolojiden esinlenir.
- 5 Xiong Zhiyong'a bakınız. Teorinin iki anlamı hakkında ayrıntılı ve aydınlatıcı bir tasvir için Wang Jisi'ye bakınız, "Guojiguanxi Lilun yu Zhongguo Waijiao Yanjiu (IR Theory and the Study of China's Foreign Policy)", içinde Zi Zhongyun (eds.), age. s. 297-9.
- 6 Alastair Ian Johnson'ın makalesi 16 terimin tamamını hesaba katmıştır ve Çin'deki akademik dergilerde ne sıklıkla kullanıldıklarını hesaplamıştır. Bu 16 terim şunlardır: demokratik barış, feminizm, geleneksel anlamda kullanılmayan güvenlik, küresel yönetimsellik, çok-kutupluluk, karşılıklı bağımlılık, etnik çatışma, kimlik, kriz yönetimi, psikoloji, IGO'lar, uluslararası politik ekonomi, barış araştırmaları, uluslararası organizasyon, çok taraflılık, ve bölgesel organizasyon. Bakınız Johnston 2002: 141-2.
- 7 Son zamanlarda Çin'de yazılan doktora tezleri de Amerika'dakilere benzemeye başlamıştır: literatür taraması, teorik çerçeve, hipotezler, sahada uygulanabilirlik, ve sonuç bölümlerinden oluşur. Kullanılan teorilerin çoğu Batı kökenlidir: Waltz, Keohane, Wendt en çok referans verilen teorisyenlerdir.
- 8 Wendt ikinci dereceden soru diye bir terim kullanır. Bu terim sosyal araştırmanın 'temel varsayımlarıyla ilgilenir: özne olmanın doğası, ve bunun sosyal yapıyla ilişkisi, sosyal hayatta fikirlerin ve maddi güçlerin rolü, sosyal açıklamaların doğru biçimi, ve benzeri' (Wendt 1999: 5). Ben ikinci derece çerçevenin daha çok maddi olmayan, fikri boyutlarını ele alıyorum.
- 9 Örneğin, Çin ve Batı kökenli düşünce şekilleri arasında bariz farklar olduğu söylenir: ilki mütakabil düşünmeye, ikincisi nedensel düşünmeye meyillidir. Bakınız. David Hall and Roger T. Ames (2005), *Anticipating China: Thinking through the Narratives of Chinese and Western Culture*, Chinese edition, Xuelin Press, Shanghai, pp. 22-3.
- 10 Realistlerin çoğu için esas mesele, hegemonun kendi güç pozisyonunu korumasıdır, fakat bir çok liberal için hegemon sistemin değerinin korunması ve düzenin devamı da eşit önemlidir.

Bölüm 3

Neden Batı Kökenli Olmayan Bir Uluslararası İlişkiler Teorisi Yok? Japonya Örneği¹

Takashi Inoguchi

Japonya'da herhangi bir uluslararası ilişkiler teorisi var mıdır? Bu soruya cevabım, şartlı bir evettir. Ben, Japonya'da uluslararası ilişkiler teorilerinin varolduğunu iddia ediyorum. 'Uçan kaz modeli' bölgesel bütünleşme teorisi, ortaölçekli bir pozitivist teori örneğidir. Normatif alanda da Japon'yanın 'proto-inşacı' kimlik oluşumuna dair bir teorisinden söz edilebilir. Bunu, yazının ilerleyen bölümlerinde tartışacağım. Ancak, yine de yukarıdaki soruya cevabım şartlı bir evet olacaktır; çünkü Japonya, İkinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkıp dünyanın ikinci büyük ekonomisi haline gelmiş olsa bile, geçmişte ölü doğmuş bir bölgesel hegemon olmuştur. Büyük güçler genellikle uluslararası ilişkiler teorileri üretirler. Ancak Japonya'nın, geçmişte Amerikan hegemonyasına karşı başarısız olmuş bir meydan okuma deneyiminin olması ve bugün Amerika Birleşik Devletleri'nin egemen olduğu küresel yönetim sisteminin bir parçası olması, Japonya'daki teorik gelişmeleri engellemiştir. Bu deneyim, Japonya'daki sosyal bilimler çalışmalarında pozitivist bir yaklaşımla hipotez test etme geleneğinin nispeten zayıf olması, buna karşılık betimleyici çalışmaların daha güçlü bir geleneğe sahip olmasıyla birleşince, bu durum Japon kökenli bir uluslararası ilişkiler teorisinin gelişimine ket vurmuştur.

Bu bölüm, üç kısımdan oluşmaktadır. İlk olarak, 1868– 2005 yılları arasında Japonya'da uluslararası ilişkiler çalışmalarının gelişimini özetleyeceğim (Inoguchi and Bacon 2000: 1–20; Inoguchi 2002: 111–26; 2003). Bu dönemde, Staatslehre (devlet çalışmaları), tarihselcilik, Marksizm ve pozitivism olmak üzere belirgin dört anafikri akım mevcuttur (Inoguchi in eds Easton, Gunnell and Stein 1994: 269–94). Devlet çalışmaları, ülkenin nasıl yönetildiğine dair devlet-merkezli bir bakış açısıyla yapılan çalışmalarını kapsar. Bu akımın Japonya'daki etkisi, Tokyo İmparatorluk

Üniversitesi'nden Kihei Onozuka'nın yazdığı ilk siyaset bilimi ders kitabında görülebilir (Onozuka 2003). Tarihselelikten kastımız, her şeyin doğrulanabilir belge ve malzemeler temelinde tarihsel olarak incelenmesini esas alan yöntemdir. Bu gelenekteki eserler arasında en çok satanlardan biri, Tokutomi Soho'nun dünya tarihidir (Tokutomi 1991). Marksizmden kastımız, çeşitli olguları, üretici güçler ve ilişkilerinin diyalektiğine ve bunların politik göstergelerine odaklanarak inceleyen siyasi ve entelektüel doktrindir. Bu geleneğin en iyi bilinen eserlerinden biri, Toyama Shigeki'nin Meiji Restorasyonu üzerine yaptığı çalışmadır (Toyama 2000). Pozitivizm ise her şeyin ampirik olarak incelenmesi ve test edilmesi gerektiğini savunan bir ideolojik doktrindir. Bu geleneğin en çok satan eserlerinden biri, ironik bir şekilde Fukuzawa Yukichi'nin yazdığı *Gakumon no Susume*'dir (Fukuzawa 1978). Bu bölüm, Japonya'da İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası ilişkiler akademisinin büyümesine rağmen, Amerikan tarzı pozitivizm'in Japonya'daki uluslararası ilişkiler alanında fazla kök salmamasının sebeplerini göstermeyi amaçlamaktadır (Inoguchi and Harada 2002).

İkinci olarak, Japon topraklarında filizlenen teorik gelişmelerin mevcut olduğunu kanıtlamak için, 1945 öncesi dönemlerde yazan Nishida Kitaro, Tabata Shigejiro and Hirano Yoshitaro isimli üç yazara değineceğim. Savaş koşulları ve sindirme politikaları yüzünden kısıtlı imkânlarına rağmen, bu yazarlar oldukça sağlam bir teori geliştirdiler (bu derlemenin giriş bölümünde Acharya ve Buzan tarafından geniş çapta dile getirildiği gibi).

Üçüncü olarak, Japonya'daki uluslararası ilişkiler akademisinin kendi yaklaşımları ve yönelimlerine dayanarak yaptığı önceki deneysel gözlemler ve Nishida, Tabata ve Hirano gibi yazarların yaptığı önemli katkılar temel alınarak, pekâlâ 'Japon özelliklerine sahip inşacı' olarak nitelendirilebileceğimiz güçlü teorik çalışmalar geliştirildiğini ileri süreceğim (Ong 2004: 35-58; bakınız Jones 2004). Bunlara verilebilecek iki örnek, Hugo Grotius gibi, halkın egemenliğinin devletin egemenliğinden önce geldiğini savunan normatif bir uluslararası hukuk kuramcısı (Sakai 2003: 95-106), ve sosyal demokrat bir enternasyonalist olan Samuel von Pufendorf (Sakai 2004: 79-95). Uluslararası ilişkiler camiasının büyüklüğüne bakılarak uluslararası ilişkilere Amerikan tarzı pozitivist yaklaşımın geliştirilmediği argümanına temkinli yaklaşmak gerekir; çünkü bu argüman, otomatik olarak Japonya'da uluslararası ilişkiler teorilerinin olmadığı anlamına gel-

memektedir. Bilakis iki dünya savaşı arası dönem ve savaş dönemlerinde, Japonya'da 1945 sonrası uluslararası ilişkiler araştırmalarına temel oluşturabilecek birçok teorik gelişmeler olmuştur.

1. Japonya'da uluslararası ilişkilerin gelişimi

Diğer toplumlarda olduğu gibi, Japonya'daki uluslararası ilişkiler alanı da sosyal bilimlerdeki önemli akımlardan etkilenmiştir. Bu akımlar aşağıdaki gibi sıralanabilir: (Inoguchi, Dyer ve Mangasarian 1989: 257–64 içinde; Inoguchi, Easton, Gunnell ve Stein 1994 içinde; Inoguchi, Smelser ve Baltes 2001 içinde). Bu çalışmalar, devlet çalışmaları geleneğinin ilk örnekleridir; savaş öncesi dönemde askeriye ve sömürgecilik ile ilgili çalışmaları önemli ölçüde etkilemiş ve 1945 sonrası dönemde bile başkalaşıma uğramış bir biçimde etkisini sürdürmüştür. Bu geleneğin özelliği, her türlü karmaşıklığı aydınlatan zengin, betimleyici ayrıntılara yaptığı vurgudur. Bu gelenekte öncelik, tarihsel-kurumsal arka plan hakkında yeterli bilgi sağlamaya, olayları ve kişilikleri kendi bağlamlarına oturtarak açıklamaya ve bunların sonuçlarını dakika dakika bildirmeye verilmiştir. Bu yaklaşım, Japonya'nın dış ilişkilerini etkileyebilecek uluslararası değişim konusundaki eğilimleri analiz etmekteki başarısı oranında değerli görülmüştür. Ancak, 1945'ten sonra bile alan çalışmalarının büyük bir kısmı, özellikle de devlet bağlantılı düşünce kuruluşları tarafından yürütülen çalışmalar, Devlet Çalışmaları geleneğinde devam etmiştir. Hükümet destekli araştırmalarda bu geleneğin ağırlığının tam aksine, akademik alanda uygulamaya konan alan çalışmalarının birçoğu, sosyal bilimlerle ilgili ya da hükümet politikası için yararlı olmaktan daha ziyade yoğun bir hümanist çizgi izlemiştir. Japonya'nın uluslararası ilişkiler çalışmalarında alan çalışmalarının ağırlığı, Navnita'nın (2009) tasvir ettiği Hindistan'daki durumdan çok farklı değildir. Bu durum, Staatslehre geleneğinin egemenliğine akademisyenlerin gösterdiği tepkiyi kısmen yansıtmaktadır. Güçlü Staatslehre geleneğinin doğal bir sonucu olarak siyaset bilimi ve sosyolojiden ziyade hukuk ve ekonomiye daha çok önem verilmiştir. Örneğin, üniversitelerde hukuk ve iktisat fakülteleri mevcutken, siyaset bilimi ya da sosyoloji bölümleri yoktur. Bu bölümler, bir yüzyıldan fazla bir zamandır hukuk ve edebiyat fakültelerine birer eklenti olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Yir-

mi birinci yüzyılın başlangıcında bile Japonya, Asya'da müstakil bir siyaset bilimi bölümü bulunmayan çok az sayıdaki ülkeden biridir.

İkinci gelenek ise 1920'lerden 1960'lara kadar çok güçlü bir gelenek olan Marksizmdir. Bu gelenek, sosyal bilim anlayışı olarak *Oppositionswissenschaft*, yani muhalif bilimle bağlantılıdır. 1920'lerden 1960'lara kadar bu Marksist okul, adeta Devlet Çalışmaları geleneğine meydan okuyan bir gelenek olarak göze çarpmıştır. Siyasi analizin Marksist kategorileri, siyasi olayların gözlemi ve gözlemcinin ideolojik önyargılarının farkına varılması gibi konularda eleştirel görüşler sunmuştur. 1920'lerde, *shakai kagaku* (sosyal bilim) terimi Japonya'da ilk kez kullanılmaya başlandığı zaman, genellikle Marksizm ile ilişkilendirilerek neredeyse onunla eşanlamlı kullanılmıştır. 1930'larda Japonya'daki sosyal bilim, tam anlamıyla Marksistleştirilmişti. Marksizm'in etkisi, 1925'teki iç güvenlik yasasının yokluğunda ve 1945'ten sonra daha da yaygınlaştı ve savaşın bitiminden 1960'ların ortalarına kadar sosyal bilimler - ekonomi, siyaset bilimi ve sosyoloji - genellikle Marksist veya Marksist eğilimli bilim insanları tarafından yönlendirilmiştir. Uluslararası ilişkiler de bundan nasibini almıştır. Marksizm o kadar etkili ve sosyal bilimlere o kadar nüfuz etmiş durumdaydı ki, diğer sosyal bilim teorileri, özellikle de Marksist olmayan teoriler tam anlamıyla etkilerini yitirmişlerdi. Marksist bir çerçeve içinde 'tersine çevrilmeyen ikinci imaj' gibi uluslararası ilişkiler teorileri ve 'hegemonik istikrarsızlaştırma' gibi önermeler ortaya atılmıştır. Güçlü Staatslehre geleneği ve 1950'lerin ortalarından bu yana neredeyse yarım yüzyıldır süregelen tek parti hâkimiyeti göz önüne alındığında, akademisyenler ve benzer şekilde gazeteciler için, hükümetin politikalarına eleştirel yaklaşan ve hükümetin gücünü dengeleyen bir karşı güç oluşturması doğal veya arzulanan bir şey olarak karşılanmıştır. Soğuk Savaş sonrasında, birçok Marksist post-Marksist olurken, birçoğu da hükümetin politikalarına eleştirel yaklaşımlarını korumuşlardır. Soğuk Savaş ve 11 Eylül sonrasında bu kişilerin bir kısmı, post-modern, radikal feminist ve komünist olmayan radikal entelektüellere dönüşmüşlerdir. Yine de, 1970'lere gelene kadar Japon akademisyenlerinin fiilen Marksizmden arındırıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Üçüncü gelenek, tarihselci gelenektir. Bu akım çok güçlü olmuştur ve bunun bir sonucu olarak bugün uluslararası ilişkiler çalışmalarının büyük bölümü tarihsel araştırmaya yakındır ve bu nedenle sosyal bilimlerden ziyade beşeri bilimler bir dalıdır. Staatslehre'nin aksine tarihselciler, üreti-

len bilimin politika yapımına yararlı olup olmayacağını önemsememekte ve çalışmalarında genellikle 1945 öncesi olay ve kişiliklere yer vermektedirler. Uluslararası ilişkiler çalışmalarının çoğunu yönlendiren anlayış, genellikle Ranke'nin tarih kavramına (wie es eigentlich gewesen ist) ya da genel olarak 'gerçekler kendi adına konuşsun' yaklaşımına benzemektedir. Aynı zamanda bu gelenek, insanların ve ulusların zihinlerini, dürtülerini, kalplerini, tutkularını, anılarını ve bireylerin psikotarihlerini araştırdığı için bazı tarihçileri 'inşacılık benzeri bir yönetime' yönlendirmiştir. Amerikalılar inşacılığı icat etmeden önce birçok Japon uluslararası ilişkiler tarihçisi baştan beri kendilerini inşacı olarak konumlandırmıştır.

Yakın zamanda alana giriş yapan Amerikan siyaset biliminin bakış açıları ve yöntemleri Savaş sonrası uluslararası ilişkilerin dördüncü akımı şekillendirmiştir. Savaş öncesi dönemde Avrupalı sosyal bilimsel düşüncenin özümsemesi, – özellikle de Max Weber, Emile Durkheim, Leon Walras ve Alfred Marshall'ın çalışmaları aracılığıyla - sosyal bilimlerin alanındaki güçlü Marksist etkinin panzehiri olmuştur. 1945'ten sonra, Amerikan sosyal bilimleri de benzer bir rol oynamıştır. Amerikan tarzı uluslararası ilişkilerin, iki tanesi en önemlileri olmak üzere, birçok bileşeni vardır. Bu iki önemli bileşen, teori oluşturmaya ve detaylı ampirik testlere yatkınlıktır. Bu entelektüel gelenek, 1970'lerden 2000'lere kadar daha da güçlenmiştir.

Bu dört farklı akımın, bugün dahi Japonya'nın uluslararası ilişkiler çalışmalarında gayet belirgin olduğunu ve entegrasyona yönelik fazla bir çaba harcamadan oldukça barışçıl bir şekilde bir arada yaşayabildiklerini belirtmek gerekir. İllik konferans ve dergi sayfalarının tahsisini düzenleyen oturumlar gibi birçok dernek faaliyeti, bu dört bloğun - tarih, saha çalışmaları, teoriler ve temel konular- hemen hemen eşit temsili tarafından belirlenmektedir. Organizasyonel entegrasyonun olduğu, fakat disipliner entegrasyonun olmadığı bir çeşitlilik hali, Japonya'daki akademik camianın özelliklerinden biridir. Bunun nedeni kısmen, bir buçuk yüzyıllık ulus oluşturma, ekonomik kalkınma, savaş ve ardından barış deneyimlerinden kaynaklanan dört farklı ana sosyal bilim geleneğinin bıraktığı güçlü mirastır.

Japon uluslararası ilişkiler camiasındaki akademisyenlerin bu dört geleneğe sıkı sıkıya bağlılıkları, *bumi putra* (toprağın oğulları) adı verilen bazı Japon akademisyenlerinin yoğun ABD etkisi altında olan (kimilerine göre yeni sömürgeci) Kore, Tayvan ve Çin gibi Doğu Asyalı komşularıyla tar-

tışmalarını zorlaştırmaktadır (Inoguchi 2004). Süregelen akademik başarılarının birikimi temelinde, Japon akademisyenlerini dünyadan bir miktar izole olmuş Japon akademik topluluğundan kurtarıp dünyaya açma girişimleri de sürmektedir. Bu girişimlerin en güçlüsü İngilizce yayımlanan (ve Oxford Üniversitesi Yayınları tarafından yılda iki kez basılan) *International Relations of the Asia-Pacific* dergisinin yayın hayatına başlaması olmuştur. Bu derginin kurucu editörü, aynı zamanda bu makalenin yazarıdır. Hakemlerin dağılımı, bir metinde ele alınan konunun gerektirdiği uzmanlık alanına göre küresel ölçekte yapılır. Hakemlerin kabaca yüzde 50'si Kuzey Amerika'dan, yüzde 30'u Japonya ve Avustralya da dâhil olmak üzere Asya'dan seçilmektedir. Dergiye gönderilen makaleler de benzer bir coğrafi dağılım sergilemektedirler. Bu derginin Japon uluslararası ilişkiler camiasının, yavaş fakat köklü bir biçimde küresel ölçekte fikir ve yaklaşımlar üretme ve bunları aktarma konusunda eskiye nazaran çok daha istekli olması, dikkate değer bir durumdur. Japon akademisyenlerin yayınladığı İngilizce eserlerin sayısında düzenli bir artış olmuştur. Topluluğun kabaca 2,000 kûsur üyesinden 100 tanesi kitaplarını, 300'den fazla üyesi ise makalelerini İngilizce olarak yayınlamıştır. Amerika doktoralı öğrencisi sayısı göze çarpmayacak kadar az olduğu için (Doğu Asyalı komşularıyla, örneğin Kore ile karşılaştırıldığında, - Kore Uluslararası Çalışmalar Derneği üyelerinin yüzde 60'ı Amerika doktoralıyken, Japon Uluslararası İlişkiler Derneği üyelerinin yaklaşık yüzde 6'sı Amerika doktoralıdır) küresel topluma dâhil olma çabaları övgüye değer bulunmaktadır. Buna paralel olarak, küresel çaptaki uluslararası ilişkiler topluluğunun Japon uluslararası ilişkiler topluluğu hakkındaki algısı yavaş yavaş değişiyor gibi görünmektedir. *International Relations of the Asia-Pacific* (Asya-Pasifik Uluslararası İlişkileri)'in uluslararası ilişkilerde yeni düşünce okullarının yeşermesi için elverişli bir ortam sağlayıp sağlamayacağını görmek için beş yıl muhtemelen yeterli bir süre olmayacaktır. Zira bu dergi yayına başlayalı sadece beş yıl olmuştur.

2. 1945 yılından bu yana Japonya'da uluslararası ilişkileri şekillendiren temel sorular

Japonya'daki uluslararası ilişkiler araştırmalarının içeriğini daha yakından görmek amacıyla, bu alandaki entelektüel gündemi belirleyen temel sorular açısından ülkedeki uluslararası ilişkilerin gelişiminin son yarım yüz-

yılına dönüyorum (Inoguchi 2004). İlk olarak, Japonya'da, dört büyük tartışmanın ABD'de ele alındığı şekilde tartışılmadığını söylemek yerinde olacaktır. Uluslararası ilişkiler alanındaki Japon akademisyenler, kendi tarihsel topraklarına Doğu Asyalı komşularına kıyasla çok daha fazla kök salmıştır. Ayrıca, bu dört gelenek ve bunların Japonya'daki uluslararası ilişkiler alanına etkisi sürmüştür. Hatta bunların kısmen de olsa birbirlerini karşılıklı olarak şekillendirmeye devam ettiğini söylemek mümkündür. Ancak burada mesele uluslararası ilişkiler teorilerini Japonlaştırmak değil, Amerikan uluslararası ilişkiler teorilerinden bazılarını tarihsel bağlamlarına oturtmak ve tarihi ve kültürel karmaşıklığa çok daha duyarlı, bunları hesaba katan önermeler ve anlayışlar geliştirmektir. Ekonomi ve sosyoloji gibi diğer sosyal bilim disiplinleri, İkinci Dünya Savaşının öncesinde de Japonya'da mevcuttur; ama uluslararası ilişkiler nispeten yenidir ve birçok yerde olduğu gibi ancak savaştan sonra ortaya çıkmıştır. 1945 yılından bu yana uluslararası ilişkiler disiplininin gelişiminde ortaya çıkan üç temel soru şunlardır:

1. Japonya'da uluslararası ilişkiler alanında ters giden neydi?
2. Ne tür uluslararası düzenlemeler barış sağlamada en etkin yöntemlerdir?
3. Neden diplomasimizde arzulandığı halde yerine getirilemeyen bu kadar çok şey var?

Bu üç soru birbirleriyle ilişkilidir. Ama şunu da belirtmek gerekir: zaman geçtikçe, ağırlık birinci sorudan ikinciye, sonra ikinciden üçüncüye doğru kaymıştır. İlk soru, Japonya'nın uluslararası ilişkilerinin önce savaşa, sonra yenilgiye, sonra da ülkenin işgaline yol açtığı günlerden beri sorulan bir sorudur ve bugün de uluslararası ilişkiler çalışmalarının temel sorularından biridir. Bu soru, Japonya'daki uluslararası ilişkiler öğrencilerini tarih-diplomatik tarihin yanı sıra modern Japon tarihinin ekonomi, sosyoloji ve siyaset bilimi gibi ilintili alanlarında da çalışmaya yöneltmiştir. Japonya'da tüm soruların bu temel sorudan kaynaklandığı kanısı hâkimdir. Ekonomik bakış açısı, üretim kapasitesinde ve Japon ekonomisinin üretim ilişkilerinde var olduğu iddia edilen bozulmaların ülkeyi yanlış ve uzun bir savaşa sürüklediği üzerinde durmaktadır. Sosyolojik perspektif, var olduğu iddia edilen feodal toplumsal ilişkilere ve bu savaşı desteklemek ve sürdürmek için devlet tarafından manipüle edilen ve sürdürülen devlet destekli sosyal seferberliğe odaklanmaktadır. Siyaset bilimi ise zamanını, son derece ye-

tersiz demokratik düzenlemeler ve kurumların çalışmasına adanmıştır. Bunlardan bazıları Emperyal yasama organı, siyasi partiler, bürokrasi, seçimler ve silahlı kuvvetlerdir. Yirminci yüzyılın üçüncü çeyreğinde önde gelen savaş sonrası bilimsel çalışmaların çoğunun gündemi bu ilk anahtar soru etrafında oluşmuştur. Masao Maruyama, *Thought and Behavior in Modern Japan* (Modern Japonya'da Düşünce ve Davranış) (Maruyama 1963) kitabında bu soruyu irdeleyen önde gelen bilim insanlarından biridir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında yaşayan Japon sosyal bilim topluluklarına mensup insanların temel bir soru seçme şansı olsaydı, herkesin seçimi 'yanlış giden neydi?' sorusundan yana olurdu. Bu anlamda Japonya'nın sosyal bilim topluluğu her ne kadar 'geçmişi unutmayın' telkinlerine maruz kalsa da, İkinci Dünya Savaşı deneyiminin gölgesinde yaşamaya devam etmektedir.

Uluslararası ilişkiler alanındaki çalışmalarda öğrencilerin ilgisini çeken temel soru, Japonya'nın yabancı güçlerle diplomatik etkileşimi olmuştur. O zaman yeni kurulmuş olan Japon Uluslararası İlişkiler Derneği (JAIR), 1950'lerde ve 1960'larda sahada aktif olan, bir kısmı Marksist akademisyen ve diplomatik tarihçileri seferber ederek 'Pasifik Savaşına Giden Yol' adlı bir kaç ciltten oluşan çalışmayı toplayıp derlemiştir (ed. 20 Nihon Kokusai Seiji Gakkai 1962-3). Bu çalışmanın yaklaşımı, benzer konuları ele alırken Marksizm ve költürcülüğün ilginç bir karışımını benimseyen diğer disiplinlere taban tabana zıttır. Analitik veya teorik olmaktan ziyade ağırlıklı olarak betimleyicidir.

Pasifik Savaşı çalışması, 'nerede yanlış yaptık?' sorusunu nirengi noktası kabul etmekte ve her bölümü Japonya'nın dış ilişkilerinin diplomatik ve siyasi dinamiklerinin sürükleyici ayrıntılarının izini sürmeye ve incelemeye ayırmaktadır. Bu çalışma, öncelikle Dışişleri Bakanlığı'nın son zamanlarda yayımladığı kamu belgelerinin araştırmasına dayalı olduğu için tüm ciltler, felakete yol açan ve yeni açığa çıkan ayrıntılarla doludur. Olayın birçok aktörü, görevlendirildikleri makamlarda görevlerini hakkıyla ifa eden kişiler olarak temsil edilmiştir. Ne yazık ki bu aktörlerin kolektif görev bilinci ve çalışkanlıkları, dünyanın geri kalanı ile savaşın önlenmesine hiç bir katkıda bulunmamıştır. Aksine her aktörün ayrı ayrı görev bilinci ve çalışkanlığı, toplu afetlere yol açmıştır. JAIR eski başkanları arasında, bu büyük çalışmada yer alan ve çalışmalar tamamlandıktan ve yayımlandıktan sonra dahi alanında uzun süre lider kalan kişiler vardır. Araştırmanın iskeletini oluşturan soru, bu anlamda da tüm disiplin üzerinde çok güçlü bir

etki bırakmıştır. Son yarım yüzyıl boyunca diplomatik tarih, JAIR'de güçlü bir konuma sahip olmuştur.

JAIR'ın Pasifik Savaşı projesi ile birlikte, gazete ve dergiler de uluslararası ilişkilerin akademik gündemlerinin çerçevesini çizmede önemli bir rol oynamıştır. Basın için temel soru ikincisiydi: 'Barışı korumak için en iyi düzenlemeler nelerdir?' İtilaf devletleriyle barış konusu üzerinde tartışma başlamıştır: 'San Francisco Barış Antlaşması imzalanmalı mıydı?' Soğuk Savaş şartlarında doğru seçim neydi?: 'Batılı güçlerle kısmi bir barış mı, yoksa tüm müttefiklerle topyekün bir barış mı?' Bir siyaset felsefecisi ve aynı zamanda Tokyo Üniversitesi Rektörü olan Nambara Shigeru, kapsamlı bir barış çağrısına imza atmakla ikinci pozisyonu benimsemiştir (Nambara 1950, aynı zamanda bkz. Tsuchiyama 2005).

İlk pozisyon realizm, ikinci pozisyon idealizm olarak nitelenmiştir. Realizm ve idealizm arasındaki büyük tartışma 1960 ve 1970'lerde başlamıştır. Bu tartışma ilk bakışta, ABD'deki ilk büyük idealizm-realizm tartışmasını andırmaktadır. Ama ABD'nin aksine Japonya'da, realizmin idealizme karşı zaferi biraz sönük kalmıştır. (Bir parantez açmak gerekirse, gelenekçilik ve bilimsel okul arasındaki ikinci büyük tartışma da gündeme gelmemiştir). Japonya'daki uluslararası ilişkilerde davranışsal devrim kendine yer bulmamıştır. Neo-realizm ve neo-liberalizm arasındaki üçüncü büyük tartışma da gerçekleşmemiştir. Akılcılık ve düşünümSELLİK arasındaki dördüncü büyük tartışma da söz konusu olmamıştır. Birçok Japon akademisyen, kendilerini ifade edebilme konusundaki yetersizlikleri ve nispeten daha az gelişmiş metodolojilerine rağmen, 'düşünümSELLİK' yaklaşımını Amerikalılar keşfetmeden çok önce uygulamaya koyduklarını düşünmektedir. En çok okunan gazete ve popüler dergilerde yer alan bu tartışmanın en dikkat çekici yanı şudur: tartışmanın ana eksenini akademi değil, gazetecilik olmuş ve gazetecilik eksenindeki bu tartışmalara katılan kişiler daha sonra bu alanın en bilinen isimleri olmuşlardır.

Bu tartışmanın yapılmasında herhangi bir sakınca yoktur. Medyada fikirlerini paylaşan entelektüeller, son 60 yıl boyunca son derece önemli roller oynamışlardır. Asıl problem, uluslararası ilişkiler akademik topluluğundaki profesyonellerin sosyal bilimlerin diğer alanlarındaki meslektaşlarına nazaran, çalışmalarında daha özensiz davranır hale gelmesidir. İkinci soru, temelde politikaya ilişkin bir sorudur, ama Japon toplumunun ne

şekilde örgütlendiği düşünüldüğünde, akademi mensuplarının politika alanında uzmanlaşarak kariyer yapmaları veya politika konusunda tecrübe kazanmaları ve politika oluşturan çevrelerle iyi bağlantılar kurmaları çok da mümkün değildir. Sektörler arası işgücü hareketliliği o kadar sınırlıdır ki, politika üzerine yapılan gazetecilik düzeyindeki tartışmalarda aktif olan bilim insanlarının bile kariyerlerinin bir parçası olarak politika yapımına aktif bir biçimde katılmayı gerçekçi olarak düşünememektedir. Bu nedenle, politika tartışmaları olarak görünen şey büyük oranda yanıltıcıdır. Sonuçta, ‘gazeteci akademisyenler’ akademik camiada özel bir tür teşkil etmiştir. Japonya’daki durum, ABD’deki durumla tam bir karşıtlık göstermektedir. Zira ABD’de son yarım yüzyılda profesyonelleşme açısından büyük ilerlemeler kaydedilmiş ve akademisyenler dinamikleri sayesinde kendilerine özerk bir yapı edinmişlerdir.

Üçüncü soru nispeten daha sonra ortaya çıkmış bir sorudur. Bir anlamda ikinci soruya benzer olsa da, ne yapılması gerektiği konusunda teorik araştırmalardan daha ziyade ampirik araştırmalara yol açmıştır. Bu anlamda üçüncü soru, bilim insanlarını titiz ampirik çalışmalar yapmaya teşvik etmiştir. Bu eğilim, 1980’li ve 1990’lı yıllarda egemen olmuştur. Kusano Atsushi, Japonya ile ABD arasında piyasa, büyük perakende mağazaları ve tarımda ticaretin serbestleştirilmesi konularında yapılmış politika tartışmaları hakkında titizlikle araştırılmış kitaplar yayınlamıştır (Kusano 1991). O zamandan bu yana, Kusano televizyon programlarında politika ve siyaset hakkında sık sık yorumlar yapan bir figür olmuştur. Ayrıca, Tadokoro Masayuki ABD doları ve Japon yeninin politik ekonomisi konusunda oldukça iyi kavramsallaştırılmış bir çalışma yayınlamıştır (Tadokoro 2001). Tadokoro aynı zamanda kendisinin de düzenli şekilde politika sütununa katkıda bulunduğu bir aylık derginin eş-editörü olarak oldukça aktif bir rol almıştır. Ancak, ABD’deki ampirik çalışmaların aksine Japonya’dakiler, araştırmalarını görkemli ve bazen neredeyse zorlayıcı olabilecek teorik planlar çerçevesine sokma gereği duymazlar. Bu eğilim, tüm olumsuzluklara rağmen Japonya’da uluslararası ilişkiler alanındaki akademisyenlerin gitgide artan profesyonelleşme düzeyini kısmen yansıtmaktadır. JAIR’e üyelik oranının artışına paralel olarak uluslararası ilişkiler akademisyenleri arasındaki rekabet artmıştır. Ocak 2005 tarihi itibarıyla, üyelerin sayısı 2000 ‘i geçmiş durumdadır.

Yukarıda çizilen tablo, uluslararası ilişkiler alanının Japonya'nın genel kalkınmasından doğrudan etkilenmiş olduğu izlenimini verebilir. Diplomatik tarih, 'politika-benzeri' tartışmalar ve ampirik analizler, savaş sonrası Japonya'nın gelişiminin farklı dönemlerinde hakim olan ve değişkenlik gösteren belirgin türler olarak tasvir edilmektedir. İskeleti oluşturan anahtar sorular, 1940'lardan 2000'lere kadar değişkenlik gösterdiği için, Japonya'nın dış ilişkilerinin çeşitli yönlerine dair ampirik analizler hakim bir tür haline gelmiştir.

Burada doğal olarak soru, dinamik tartışmaların Japonya'nın saydığımız dört geleneği arasında yer alıp almadığıdır. 1945 yılından bu yana geçen yıllar içinde, ilk iki geleneğin, Staatslehre ve Marksizm'in etkisi azalmış gibi görünmektedir. Diğer iki geleneğin, yani tarih odaklı çalışmaların ve Amerikan sosyal biliminin etkisindeki çalışmaların etkisinin arttığını görmekteyiz. Ama bu dört geleneğin uzun yıllar boyunca varlığını sürdürebilmesi, üniversitelerde akademisyen atamaları, bütçe ve akademik disiplin açısından müstakil siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler bölümlerinin eksikliği sebebiyle mümkün olmuştur. Bir parantez açmak gerekirse, kurumsallaşmış bir siyaset bilimi bölümünün yokluğu, on dokuzuncu yüzyıla dayanan hukuk eğitilmiş bürokratik elit adaylar yetiştirme geleneği ve 'sistem' için yıkıcı olabilecek 'siyaset bilimi' alanında işsiz genç elitler yığını üretme korkusu ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle, bu dört geleneğin etkilerinin azalması ve artması, aralarındaki dinamik tartışmalardan ziyade Japon toplumunun gelişimiyle - yani hızlı sanayileşme, yüksek gelir düzeyine sahip bir toplumun oluşması ve devletin etkisinin göreceli olarak azalmasıyla ilişkilidir. 1) yirminci yüzyılın üçüncü çeyreğinde 'idealizm', Vietnam savaşı sonrasındaki yıllarda 'realizm' ile yer değiştirecektir. 2) yirminci yüzyılın son çeyreğinde 'realizm'in yerini sosyal inşacılık, kurumsalcılık, feminizm ve benzeri düşünce akımları alacaktır. İdealizmden kastım, anayasanın dokuzuncu maddesi uyarınca barışçıl politikayı merkeze yerleştirme ve Japonya-ABD Güvenlik Antlaşması'nın Japonya'ya biçtiği rolü önemsememe eğilimidir. Realizmden kastım, ABD ile ittifakı öncelik sırasında en üstte tutma ve anayasanın tasarı aşamasında öngördüğü rolü önemsememe eğilimidir. Kısaca da olsa, Japonya'nın uluslararası ilişkilerini iki savaş arası dönemde, savaş sırasında ve savaş sonrası dönemde (Vietnam sonrası, Soğuk Savaş sonrası ve 9/11 sonrası dönem de dâhil olmak üzere) inceledikten sonra, Japonya'nın uluslararası ilişkilerini teorize etmede aktif rol alan yazarları mercek altına alacağım.

3. Japon kökenli uluslararası ilişkiler teorilerine örnek olarak üç teorisyen

Aşağıda sözü edilen üç düşünür, yeni tomurcuklanan teorik gelişme olarak görülebilecek gelişmelerin 1930'larda veya tükenmekte olan bir faşizm ile derinleşmekte olan bir demokrasinin kritik bir kavşağında oluştuğunu göstermek için seçilmiştir: 1) Bu kişiler, dönemlerinin felsefe, uluslararası hukuk ve ekonomi alanlarındaki en bilinen akademisyenlerdir. 2) Aynı zamanda bu kişiler, İkinci Dünya Savaşı sonrası Japon uluslararası ilişkiler düşünce ve uygulamalarıyla paralellik gösteren düşüncelerini ayrıntılı bir biçimde ifade etmişlerdir.

3.1. Doğal bir sosyal inşacı olarak Nishida

Kimlik, uluslararası ilişkiler çalışmalarının en önemli kavramlarından biridir. Yine de 'sadece Anglo-Amerikan pozitivist yöntemlerle yeterince kavramanın' kolay olmadığı temel bir kavramdır (Williams 1996; Ong 2004). Japonya ne Doğu'da, ne Batı'da, fakat ikisinin ortasında olan yerini belirlemeye çalışırken Nishida, uluslararası ilişkilerdeki Japon kimliğine dair bu çetrefilli sorunu gidermek için çalışmıştır. Soru şudur: 'Kendisini entelektüel, kültürel ve ahlaki açıdan üstün gören bir Batı medeniyetinin yarattığı normatif bir aşağılık duygusunun' (Ong 2004) hâkim olduğu bir ortamda Japon tarihsel bilinci nasıl yeniden canlandırılabilir? Özetle bu, Nishida'nın kimlik felsefesinin itici gücüdür.

Nishida, Kartezyen mantığı reddetmekte ve diyalektiği benimsemektedir. Ancak onun diyalektiği daha çok Hegelcidir. Onun diyalektiğinde tez ve antitez bir sentez oluşturmadan bir arada varolmaktadır. Çelişkiler kendilerini somut şekillerde göstermektedirler. Çelişkilerin, özünde kendisiyle çelişmeyen yeni bir sentez oluşturmaları kaçınılmaz değildir. 'Daha ziyade bağlamından koparılmış şeyleri reddetmektedirler; nesneleri nesnelerin kendi bağlamlarında görmeyi arzulamaktadırlar' (Nisbett 2003, Ong 2004'den alıntılanmıştır). Nishida, Japon kimliğinin Doğulu ve Batılı olmak üzere karşıtların bir arada yaşamasıyla ortaya çıktığını savunmaktadır. Kendi ifadesiyle,

Basitçe ifade etmek gerekirse, eğer gerçek olan her şey somut ve belirli ise bu, şekillenmekte olan daha büyük bir gerçekliğin ifadesidir ve bu

daha büyük gerçeklik evrenselidir. Bir bireyin kimliği ve özgür iradesi, aynı zamanda evrensel olanın kendi kimliğini bireyler üzerinden belirlemesinin bir tezahürüdür.

(Heisig 2001)

Nishida'nın felsefesi hakkında çarpıcı olan şey, Japon kimlik inşasını yerelden ziyade evrensel olarak anlaşılabilir bir hale getirmeyi amaçlamasıdır. Nishida'nın yönelimi, Nihonjinron'un 1980'lerde ve 1990'larda yazdığı, Japon kültürünün eşsiz, istisnai ve dolayısıyla mahalli olduğunu iddia eden eserlerinden nitelik açısından oldukça farklıdır. Kendi sözleriyle, 'Japon olanın ayırt edici özelliğisadece yerel olarak anlamlıdır, özü çıkarılabilir ve dünya ölçeğinde bir şeye dönüştürülebilirse gelişir' (Heisig 2001).

Birçok Amerikan sosyal inşacıları rasyonalizmin kavramları ile konuşmaktadır. Ama Nishida, hiçbir felsefesiyle iştigal etmemektedir (1958). Ben bu alandaki Japon teorilerinin çok engin olduğunu iddia ediyorum. Ralph Pettman ve Christopher Goto-Jones gibi yazarlar tarafından ifade edildiğinde, Nishida'nın doğal sosyal inşacılığı, bütün farklı kanaatlere sahip okuyucular tarafından açıkça anlaşılır hale gelmektedir.

3.2. Bireylerin doğal özgürlüğünü varsayım olarak kabul eden bir uluslararası hukuk teorisini olarak Tabata

Devlet egemenliği, uluslararası ilişkiler çalışmalarının en önemli kavramlarından biridir. Uluslararası hukukun köklü geleneği, devlet egemenliği ve demokrasi konusunda tecrübeli olan Tabata Shigejiro, adeta demokratik, Batı karşıtı ve anti-hegemonik bir uluslararası hukuk anlayışının gelişini önceden haber veren bir uluslararası hukuk teorisi ortaya koymuştur.

Devlet egemenliği konusunun nasıl ele alınacağı uluslararası hukukta temel bir sorudur. Devletlerin eşitliğini tartışırken Tabata (Tabata 1946), 1945'ten önce yazılmış ama daha sonra bir kitap olarak yayınlanmış eserinde, devletlerin eşitliği kavramının hem bireylerin doğal özgürlüklerinin, hem de doğal hukuktan doğan görevlerinin tanındığı bir varsayım dayandığını vurgulamaktadır (Sakai 2003, 2004). Tabata, Hugo Grotius tarafından geliştirilen devlet egemenliği teorisine karşılık olarak Emmerich de Vattel ve Samuel von Pufendorf tarafından geliştirilen halk egemenliği teorisini esas almaktadır. Grotius'un devlet egemenliği teorisi, evrenselci

bir pozisyon olarak iki savaş arası dönemde daha yaygın ve güçlü bir kabul görmüştür. Ancak Grotius'un devlet egemenliği teorisi, kendi erken modern döneminde var olanla uzlaşma eğilimindedir ve Hobbes'un uluslararası toplumdaki sürekli mücadele içinde kendini koruma kavramını bir önkabul olarak benimsemektedir. Buna karşılık, Pufendorf, örneğin, şu savı geliştirmiştir: yalnızca bireylerin eşit olması durumunda, 'Başkalarına zarar vermeyeceksin' gibi normatif görevlerin yürürlükte olduğu bir düzende devletlerin eşitliği söz konusu olabilir.

Tabata'nın teorisi 1944 ve 1950 yıllarında yaygın bir biçimde uygulamaya konmuştur (Sakai 2003, 2004). 1944 yılında 'Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı' planı çerçevesinde devletlerin eşitliği ilkesinin yadsınmasına karşı çıkmış ve yine bu plan çerçevesinde devletlerin eşitliği ilkesinin hayata geçirilmesini takiben Batılı devletlerin Asya'daki kolonilerine derhal bağımsızlık verilmesini savunmuştur. Müttefik güçlerin işgali sırasında, 1950 yılında sadece komünist olmayan müttefik güçler ile bir barış antlaşması imzalanmasına karşı çıkmıştır. Zira müttefiklerden yalnızca bir kısmı ile bir barış antlaşması imzalanmasının, devletlerin eşitliği ilkesinin yadsınması anlamına geldiğini düşünmekteydi. Tabata'ya göre, egemenlik milletindir ve hükümetin bir barış antlaşması yapmayı önerirken bu demokratik prensibi göz önünde bulundurması gerekmektedir. Kamuoyu da buna dikkate değer bir ölçüde karşı olduğu için, Tabata'nın kamuoyunun hislerine tercüman olduğunu söyleyebiliriz. Tabata, barışa katkıda bulunacağını düşündüğü devletlerin eşitliği ve halk egemenliği ilkeleri temelinde devlet egemenliğinin aşkınlığını savunmuştur.

Devletlerin eşitliğini ve onun halk egemenliğine dayalı demokratik temellerini savunurken argümanlarındaki tutarlılık ve bütünlük hayranlık uyandırıcıdır. Tabata aynı zamanda, iki savaş arası dönemde yaygınlaşmış olan misilleme anlayışına ve savaşın hemen ertesinde yerleşmekte olan hegemonik tek taraflılık ilkesine karşı çıkmıştır. 2005 yılında Japonya, küresel yönetimdeki birçok politika alanında, başkalarının koyduğu kuralları uygulayan bir aktör rolünü terk ederek kural koyuculardan biri haline gelmiştir (Inoguchi 2005: 112–17). Bu alanda da Japonya'nın uluslararası ilişkileri, yakın gelecekte genişleme potansiyeli olan bazı çıgırların temelini atmıştır. Birkaç örnek vermek gerekirse, 2000'li yılların başında uluslararası hukuk alanındaki Japon akademisyenler 'medeniyetler arası hukuk'u kuramsallaştırmaya çalışmaktadırlar. İnsan haklarına ilişkin farklı kavram-

sallaştırmalar, uluslararası ticari muamelelere ilişkin normları ve yasaları belirlemek, yeni-çokulusçuluk çerçevesinde barışçıl amaçlarla kullanılacak nükleer enerji için ‘özel düzenleme hakları’na ilişkin planları formüle etmekle uğraşmaktadırlar (Onuma 1998; Hurrell 2004; Inoguchi 2005).

3.3. Bölgesel bütünleşmeyi devlet egemenliğinin üstünde tutan bir ekonomist olarak Hirano

Bölgesel ekonomik bütünleşme, uluslararası ilişkiler çalışmalarının en temel kavramlarından biri olmuştur. Japonya, 1856’dan 1911 yılına kadar geçen uzun dönem boyunca gümrük tarifelerini belirlemek konusunda özerkliği olmamasına rağmen dünya ekonomisinden soyutlanmaktan kurtulmuştur. Bu koşullarda birçok Japon ekonomist, Japonya’nın tek başına kendi ayakları üzerinde durabileceği ve aynı zamanda komşularıyla bölgesel bir ekonomik birliktelik yaratabileceği sağlam bir ekonomik yapı oluşturmayı hedeflemiştir. Hirano, 1924 yılında modernite ve onun toplumsal sözleşmeye dayalı sosyal ilkesinin (kapitalizm şeklinde okunmalı) toplulukçu bir sosyal ilkeyle (sosyalizm şeklinde okunmalı) ikame edilebileceğini savunmuştur (Hirano 1924). Sosyalizm, komünizm ve anarşizmin geniş kitleler tarafından tehlikeli düşünceler olarak kabul edildiği dönemlerde Hirano, sosyalizm ve kapitalizme işaret etmek için ‘toplulukçu’ ve ‘sözleşmeye dayalı’ kavramlarını kullanmıştır. Hirano, Japonya’nın rakip Marksist analizlerinden birinin öncüsüdür; Meiji Restorasyonu’nun mutlak monarşiyi ve Japon stilini temsil ettiğini, devrimcilerin görevinin kapitalist gelişmeyi hızlandırarak sosyalist bir devrimi tetiklemek olduğunu savunmuştur. 1944 yılında Hirano, emperyalist egemen güçler arasındaki mücadelenin değil, toplulukçu bir prensibi hayata geçirme hayalinin sonunda gerçekleşebileceğini söylemiş ve bu amaçla ‘Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı’ kurulmasını savunmuştur. Hirano’nun aniden taraf değiştirip ‘Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı’ savunması gerçekten inanarak yaptığı bir şey mi, yoksa örtülü bir *tenko* mu olduğu (hükümet karşıtı pozisyonundan vazgeçip, baskı ve rüşvet nedeniyle hükümet yanlısı bir pozisyona soyunmak) tartışmaya açık bir sorudur. Ertesi yıl Japonya yenilmiş ve Komünist Parti, ABD liderliğindeki Müttefikleri özgürleştirici bir kuvvet olarak karşılamıştır (Johnson 1990).

1945 öncesi ve 1945 sonrası Japon düşünce geleneğindeki süreklilikler gözlemlendiğinde, birbirlerinden olağanüstü farklı birikimlere sahip düşünürlerin çarpıcı bir biçimde düşüncelerini 'Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı' fikrini oluşturmaya yoğunlaştırdıkları görülebilir. Mühendislik diplomasına sahip genç bir bürokrat olan Saburo Okita ve genç bir gazeteci olan Hotsumi Ozaki, birlikte Fumimaro Konoe'nin başbakan olduğu kritik yıllarda (1939-41) onun için çalışmışlardır. Hotsumi Ozaki, bir Sovyet casusu olan Richard Sorge'un casus çetesinin bir üyesi olmakla itham edilip devlete ihanetten idam cezasına çarptırılmıştır. Saburo Okita ise bürokraside kariyer merdivenlerini tırmanmış ve Avustralya Ulusal Üniversitesi'nden John Crawford ile birlikte bölgesel bütünleşme fikri ve politikasını geliştirmişlerdir. Japonya'daki bölgesel bütünleşme teorisi (uçan kaz modeli kalkınma) onların 1930'lar ve 1940'lardaki düşüncelerinden doğmuştur (bkz. Korhonen 1994: 93–108). Teori 1970'lerde yeniden canlanarak etkinliğini sürdürmüştür.

4. 'Neden uluslararası ilişkiler alanında bir Japon teorisi yok?' sorusuna geçici bir cevap

Bu soruyu cevaplamak için Japonya'nın uluslararası ilişkiler alanındaki dört büyük akımı inceledik. Staatslehre'nin teoriden ziyade politikaya ağırlık verdiğini; tarihselciliğin kısmen kendisi için, kısmen özgürlüklerin sınırlı olduğu 1945 öncesi dönemde siyasi pozisyonlarını gizlemek için, kısmen de proto-yapısalcılık tarzını benimseyen aktörlerin normlarını ve mantık yürütme tarzlarını inşa etmek için doğrulanabilir belgelere dayanarak olayları ve kişiliklerin ayrıntılı tasvirlerini yapmakla ilgilendiğini; 1970'lere kadar Marksizmin çok teorik analizler yaptığını – ki, bu zamana kadar akademisyen olmayanlar da tıpkı akademisyenler gibi Marksizmden kopmuşlardır; ve son olarak Amerikan tarzı pozitivizmin Japonya'daki uluslararası ilişkiler alanında egemen bir konuma gelemediğini gördük. Eğer uluslararası ilişkiler teorilerini dar anlamıyla Amerikan tarzı uluslararası ilişkilerin pozitivist teorileri olarak tanımlarsak, Japonya'daki uluslararası ilişkiler alanını teori üreten bir alan olarak görmek pek mümkün olmaz. Japonya'da ne hegemonik istikrar teorisi ne de demokratik barış teorisi gelişmiştir. Japonya'nın uluslararası ilişkilerinde pozitivizm önemli

bir akım olmamıştır. Elbette, büyüklük iddiasında bulunmadan teori konusuna bilinçli yaklaşan ampirik çalışmalar mevcuttur².

Yine de bu soruya nitelikli bir cevap vermek için Nishida Kitaro, Tabata Shigejiro ve Hirano Yoshitaro tarafından ortaya konan proto-teorik argümanları açıkladık. Nishida doğal bir sosyal inşacı, Tabata uluslararası hukuk alanında bir halk egemenliği teorisyeni ve Hirano da Marksist bir bölgesel entegrasyon teorisyeni olmak üzere, bu kuramcılarının hepsi son derece ciddi teorik tartışmalara katkıda bulunmuştur. Bu kuramcılarının çalışmaları, İngilizce'ye tercüme edilmiş ve uygun bir forumda yayınlanmış olsaydı evrensel bir akademik kitleye hitap edebilecek türde teoriler geliştirdikleri anlaşılabilirdi.

Bu üç kuramcının özelliği, 2000'li yıllarda Japon uluslararası ilişkilerinin karşı karşıya kaldığı sorunlara değinmiş olmalarıdır. İlk olarak, Japonya'nın Yasukuni tapınağı, Kuala Lumpur Doğu Asya zirvesi ve Japonya'da ABD askeri üslerine ilişkin yaşadığı sorunlardan anlaşıldığı üzere Japonya, Batı ile Doğu arasında sıkışıp kalmış kimliğiyle henüz hesaplaşmamıştır. İkinci olarak 'uçan kaz modeli' bütünleşme, piyasaya uyumlu ve fakat kalkımcı hiyerarşilerin bilincinde olan iki taraflı liberalleşme stratejilerini savunmaktadır. Bu stratejiler, çok taraflı bölgesel bütünleşme anlaşması stratejisi ile bir ölçüde çelişmektedir. Üçüncü olarak, sınırları aşan, halk temelli barışçıl politikanın da etkisi henüz kaybolmamıştır. Aksine, anayasanın dokuzuncu maddesini revize etme sürecinde Öz Savunma Kuvvetleri adlı silahlı gücün varlığı açıkça kabul edilse de, Liberal Demokrat Parti'nin taslağı uzlaştırıcı niteliğini korumaktadır.

Özetle, eğer uluslararası ilişkiler teorilerini dar anlamıyla Amerikan tarzı pozitivist teoriler olarak okursak, bu soruya cevabım uluslararası ilişkiler alanında hiçbir Japon kökenli teori olmadığıdır. Eğer uluslararası ilişkiler teorileri sosyal inşacıları, normatif teorileri, pozitif teoriyi, hukuk teorilerini ve biçimsel olarak titiz kuramsallaştırma çabalarından daha azını ifade eden çalışmaları kapsıyorsa, cevabım şartlı bir evet olacaktır.

Daha dolaylı olsa da aslında, Japonya'daki uluslararası ilişkiler alanının doğasını teorik süreklilik açısından anlamaya çalışırken, aşağıdaki dört faktörü vurgulamanın önemli olduğunu söyleyebilirim.

1. Japonya'nın uluslararası ilişkiler araştırmaları, birarada yaşayan farklı metodolojik geleneklerin oluşturduğu bir mozaik gibi gelişmektedir. Siyaset biliminin alana önemli bir disipliner çerçeve sağladığı ABD'deki uluslararası ilişkilerden farklı olarak Japon-

ya'daki uluslararası ilişkiler, diplomasi tarihi, uluslararası hukuk, uluslararası ekonomi, bölge çalışmaları ve çeşitli siyaset teorileri gibi farklı disiplinler gelenekleri barındırmaktadır. Bu karışık yapı, Japonya'daki uluslararası ilişkiler topluluğunun teori üretmesini zorlaştırmaktadır.

2. Japonya'nın uluslararası ilişkiler araştırmaları, *bumi putra* (yerli) bir türdür, çünkü Japonya Batı tarafından sömürgeleştirilmemiştir. Sömürgecilik, uluslararası ilişkiler çalışmalarını kolaylaştıran yabancı dil öğrenmenin önünü açmıştır. 1945-1952 yılları arasında müttefiklerin ABD önderliğindeki işgali, dolaylı olarak gerçekleştirilen bir işgaldir. Bundan kastım şudur: Japon bürokratlar işledikleri savaş suçlarından dolayı suçlu ilan edilen küçük bir azınlık dışında genelde pozisyonlarını, Amerikalılar da en tepedeki konumlarını korumuşlardır. Dolaylı bir yönetim, büyük çaplı değişimleri gerçekleştirme konusunda oldukça yetersiz kalmaktadır. Bu gerçek, Japonya'daki uluslararası ilişkileri bırakınız Hindistan, Pakistan, Bangladeş, Singapur, Malezya ve Filipinleri, Kore, Tayvan ve Çin'deki uluslararası ilişkilerle karşılaştırdığımızda bile çok göze çarpmaktadır.
3. Japonya'nın uluslararası ilişkiler araştırması, adeta bir kutsal kitap mevkiisindeki 'King/Verb/Keohane' pozitivist metodolojiden kısmen farklı şekilde işlemektedir. Ralph Pettman'ın çalışmalarının postmodern bakış açısı sayesinde bir kısmının farkedilebileceği tarihi ve kültürel mirası yansıtmaktadır (King, Keohane and Verba 2001; Pettman 2004).
4. Aslında, Japonya'nın uluslararası ilişkiler alanı, gelişimini üç aşamada tamamlamıştır:
 - a. Qin ve Han hanedanlarına kadar uzanan ve bu hanedanların hükümrانlığında geçen dönemde, Çinli yöneticilerin haraca dayalı sistem çerçevesinde hükümdarına meşruiyet bahsettiği, yeni gelişmekte olan küçük çevre bir ülke olarak Japonya
 - b. Haraç toplama misyonlarının ve ticari faaliyetlerin askıya alındığı içe kapanma dönemi ve sonrasında Sui, Tang, Song Yuan ve Ming hanedanlarının bin yıllık hükümrانlığı boyunca, haraç toplama benzeri münferit ticari faaliyetlerle birlikte görülen özel ticaret akışı

- c. Tokugawa *bakufu*'nun (askeri hükümet) Japonya'nın hemen hemen tüm dış savunması ve ticaretine ek olarak iç iletişim ve güvenliğini de kontrol altına alarak (yine de 300 bölge fiili özerkliğini korumuştur) modern Japonya'nın erken döneminde ülkeyi idare etmek suretiyle Japonya merkezli bir dünya düzeni kurduğu olgunlaşma dönemi (Inoguchi in Rozman et al. 2005; Inoguchi 2005: 362–403).
5. Erken modern dönemde gelişmekte olan Japonya merkezli bölgesel düzenin en çok göze çarpan tipik özellikleri şunlardır:
 - a. Japonya'nın yüksek medeniyetlerinsembollerinin, dinlerinin, silahlarının ve kurumlarının, ülkeye tümüyle nüfuz etmesine olanak tanımadan, yavaş yavaş ve ayıklayarak seçtiği geçirgen bir yalıtım durumu (Schaede ve Grimes 2003). Bu sadece antik çağlardaki Çin ve Kore'de değil, aynı zamanda ortaçağdaki Portekiz ve İspanya'da, modern zamanlarda İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde de geçerliydi.
 - b. Çin ve Batı'yla hem dostluk ilişkisi kurmak hem de onlara mesafe koymak: Japonya'nın Çin ve Kore ile ilişkileri, Birleşik Krallık'ın Avrupa ile ilişkilerine benzemektedir (Inoguchi 2005: 392–6). Birleşik Krallık gibi Japonya da, kıtaya karşı ikircikli bir pozisyonadadır. Diğer bir deyişle Japonya, Asya'nın parçası olduğu kadar Asya'dan ayırdır da.
 - c. Tokugawa *bakufu* çoğunlukla Hollanda ve Çin ile Nagasaki'nin Deshima limanında yürüttüğü bir dış ticaret tekeli kurmuşken, örneğin Satsuma'nın egemenlik alanınınRyukyu krallığı; Tsushima egemenlik alanının Chosun krallığı; Matsuma'nın egemenlik alanının Ainus ve Rusya ile karşı karşıya geldiği, dış aktörlerin sınırlara bitişik arazileri idare edecekleri Japon merkezli bir dünya düzeni kurulmuştu (Fairbank 1968; Satoru 2005). 1818 yılında Çin İmparatoru Jiaqing haraca dayalı devlet yapısı ve karşılıklı ticarete dayalı devlet yapısı olmak üzere, iki tip devlet tanımlamıştır. Haraca dayalı devletler Kore, Vietnam ve İngiltere'yken, karşılıklı ticarete dayalı devletler Hollanda, Fransa ve Japonya idi. Çin, Japonya'yı saygısızca haraç toplama misyonunu sürdüren ve bu amaçla görevliler gönde-

ren ekonomik bir hayvan olarak; Japonya ise Çin'i resmi bir ilişki kurmadığı, fakat ticaret yaptığı, devlet-dışı bir aktör olarak görmekteydi (Banno 1972).

6. Yerel, bölgesel ve küresel ölçekte adım adım gelişmekte olan Japon tarzı bütünleşmenin üç ayırt edici özelliği vardır:
 - a. Ulaşım ve piyasaya odaklanmaktadır (Rozman 1974). Erken modern dönemde iç ticaret, geçici olarak 300 küsur bölgede teşvik edilmiştir. Askeri hükümet köprüler, limanlar ve depolardan oluşan sosyal altyapıyı sağlamlaştırmıştır. Modern dönemde limanlar, gemiler, kömür, petrol ve vergi özerkliği kilit önem taşımıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ise, nüfus, resmi kalkınma yardımı, dış ticaret, teknolojik işbirliği ve doğrudan yabancı yatırım kilit önemde olmuştur.
 - b. Japonya, Asya ve tüm dünyadaki tedrici kalkınmacılığın olgunlaşmasından yararlanmaktadır. Buna, bazen lider kazı vekil kazın, vekil kazı da ekonomik rakipleri olan geri kalan diğer kazların takip ettiği uçan kazlar modeli denmektedir. Osaka ve Edo'yu (Tokyo) ve ülke çapında diğer limanları birbirine bağlayan ticaret yollarının geliştirilmesinin erken dönem modern Japonya'yı geliştirmesi gibi, Asya'da endüstrinin gelişimi de (tekstil, giyim, ayakkabı ve gıda gibi hafif sanayi ile çelik, petrokimya, makine ve elektronik ve bilgi endüstrileri gibi ağır sanayi) resmi kalkınma yardımı, ticaret ve doğrudan yatırımla sağlanmıştır. Bu, Japonya'nın bir adım önceki gelişimi ile paralel gerçekleşmiştir. Küreselleşme çağında Japon tarzı işlevsel bütünleşmenin ne yönde gelişeceğini belirlemek için, duruma göre karmaşık modeller üretilmektedir. Japonya'da şu anda devam eden, bir Doğu Asya toplululuğu oluşturma tartışmasında işlevsel bütünleşme anahtar bir kavramdır. Diğer bir deyişle, güvenlik, fikirler, değerler, kurum ve benzeri konulara fazla önem vermeden, ekonomik, mali, teknolojik ve örgütsel bağlantılar aranmaktadır (Inoguchi 2005: 56–61).
 - c. Japon İmparatorluğu'nun Deniz Kuvvetleri, tüm Batı Pasifik'teki hâkimiyeti ile yurtiçinde ve kendine yakın bölgelerdeki silah ve enerji kaynaklarını kaybedince, Japon İmpara-

torluk Ordusu, Büyük Doğu Asya Ortak Zenginlik Alanı fikrini ortaya atmıştır. Bu fikir, ırkların eşitliği, Batı'nın tekelinden kurtulma, Doğu Asya'nın eşitliği ve dayanışması ilkelerinin tümünü içermekteydi. Ancak, bu fikir 1944 ve 1945 yıllarındaki siyasi uygulamalar bir tarafa, askeri güç ve ekonomik kaynaklarla bile desteklenmemiştir. Yine de, Nishida, Tabata ve Hirano gibi bazı yazarlar, Japonya'nın Batı sömürgeciliği fikrini terketmesinin ve askeri gücünü kısmen kaybetmesinin, nihayet Japonya tarafından sömürgeleştirilmiş olan Doğu'nun kurtuluşu ile sonuçlanabileceğini savunmuşlardır. Oysa bu fikir, hem kendi içinde çelişkilidir hem de fikrin hayata geçirilmesi oldukça güçtür. Nishida bu fikri, Japonya'nın kendi kimliğini kurmasının bir yolu olarak; Tabata, olabildiğince devlet fikri üzerine kurulu olmayan uluslararası hukuk anlayışının yerleştirilmesinin bir yolu olarak; Hirano ise eşitlik temelinde bölgesel bir bütünleşmeyi sağlamanın bir yolu olarak tasarlamıştır. Her üçü de gerçekleşmesi imkânsız hayallere kapılmışlardır; çünkü Japonya tümüyle ABD'nin askeri saldırısı altındayken fikir, zor kullanmanın geçerli olduğu bir ortamda varlığını sürdürememiştir (Inoguchi 2005). Eğer Japon İmparatorluk Ordusu ve Deniz Kuvvetlerinin askeri gücünün yerini tümüyle Amerika Birleşik Devletleri'nin Silahlı Kuvvetleri almış olsaydı, büyük bir Doğu Asya Ortak Zenginlik Alanı kurulması süreci başlayabilirdi.

Uluslararası ilişkiler teorileri ve araştırmalarındaki Amerikan hegemonyası hakkında bir kaç şey söylemek istiyorum. Amerika'daki uluslararası ilişkiler alanının, daha önce belirtilenlerin dışında, daha büyük ve daha güçlü bir yapıya sahip olmasının nedenleri hakkında çeşitli fikirler yürütülebilir. Benim görüşüme göre, kısmen birden fazla anonim hakemlik mekanizması, kısmen büyüklüğü, kısmen Fransız dilinin kullanımı, işe alma / terfi ve yayın performansı arasındaki bağlantının değerlendirilmesi nedeniyle, Amerika'daki akademik topluluk dinamik, rekabetçi ve kendine özel bir kalite anlayışı geliştirmiştir. Diğer uluslararası ilişkiler toplulukları, bu topluluğun canlılığına ve gücüne uyum sağlayamamıştır. Batı Avrupalılar, bazı alanlarda bir nebze Amerikalılara eşit kalitede bir akademik topluluk

yaratmayı başarmışlardır. 'Review of International Studies, European Journal of International Relations and Journal of Peace Research' gibi Avrupa merkezli uluslararası ilişkiler dergilerinin dünya piyasasındaki konumları tescillidir ve bu da bu değerlendirmenin açık bir kanıtıdır. Ancak bu dergiler ve benzeri diğer 'seçkin' dergilere, Amerikan yazarların yaptığı katkıları da gözdardı etmemek gerekir. Tersten söylemek gerekirse, Amerika kökenli olmayan seçkin dergiler var olmakla birlikte bunda kısmen Amerika'da yaşıyanyazarların bu dergilere yaptığı katkıların payı da vardır. Batı Pasifik kökenli Asyalılar ise kendi ayakları üzerinde durmak için olağanüstü bir çaba göstermişlerdir. *International Relation of the Asia-Pacific*, sadece makalelerin akademik düzeyini artırmak için değil, bölgedeki uluslararası ilişkilerin daha iyi ve daha derinlikli bir biçimde anlaşılmasına önayak olmak için fikirlerin kaynaşmasını ve farklı kavrayışların geliştirilmesini teşvik etmek amacıyla çıkarılan bir derginin bölgede yayınlanmasına öncülük etmiştir. Örneğin, benzer şekilde ilgi alanı bölgesel olan *Pacific Review* dergisiyle karşılaştırıldığında *International Relations of the Asia-Pacific*, Batı Avrupa'nın ve Asya-Pasifik'in bölgeselcilikleri arasında oldukça kalıplaşmış bir karşılaştırmaya (son derece kurumsallaşmış, ama herkese açık) gereksinim duymamıştır. Daha ziyade, bölgeselciliğin daha tarihsel ve kültürel bağlamda yapılan analizleriyle ilgilenmiştir. Yine de bu derginin kendi konumunu dünyaca ünlü akademik ilgi odaklarından biri olarak ilan edebilmesi için, gücünü önemli oranda artırmaya ihtiyacı vardır.

Bir dipnot olarak ben de Japon siyaset bilimcilerin, alanlarında ilerleyerek 'dünya sahnesinin merkezine' geldiklerini ekleyebilirim. *American Political Science Review* dergisinin Haziran 2005 sayısındaki iki makale, Japon siyaset bilimciler tarafından birlikte kaleme alınmış ve *Journal of Conflict Resolution* dergisindeki makalelerden biri (Haziran 2005'teki Sage yayınlarının tüm dergilerinin en çok okunanı) benzer şekilde Japon akademisyenlerin ortak çalışmasıdır (Hill and Matsubayashi 1999: 215-24; Imai 2005; Richardson 1974; Goldsmith et al. 2005: 408-29). Diğer bir deyişle, Japonya'nın bu alandaki artan etkinliği göz ardı edilemeyecek çaptadır. Üç makale de, son derece esaslı ve pozitivist ruhludur. Küreselleşmenin derinleştiği bir çağda, fikirler hızlı ve topluca yayılmakta ve nüfuz etmektedir. Amerikan karşıtlığı üzerine yazılan ikinci yazının en sık okunan makale olması, Japonya'nın uluslararası ilişkiler araştırmalarının yerli özelliklerini olduğundan daha önemsiz göstermeye gereksinim duymadan,

dünya çapında kabul görmeye başladığını göstermektedir. Benzer şekilde, uluslararası ilişkiler alanındaki bazı Batı kökenli olmayan teoriler de kısmen, Taocu stratejiler, Budist ekonomi, İslam yurttaşlık bilgisi, Konfüçyüs Marksizmi, Hindu yapısalcılığı, Pagan feminizmi ve doğacı çevrecilik gibi metafiziksel meseleleri deşifre eden ve temsil eden Ralph Pettman gibi Batılı yazarlar sayesinde daha anlaşılır hale gelmiştir (Pettman 2004).

KAYNAKLAR

- Banno, M. (1972), *Kindai Chugoku seiji gaikoshi* (Modern Chinese Political and Diplomatic History), University of Tokyo Press.
- Fairbank, John K. (ed.) (1968), *The Chinese World Order*, Harvard University Press, Cambridge.
- Fujita, S. (2005), *Kinsei kouki seijishi to taigai kankei*, University of Tokyo Press, Tokyo.
- Fukuzawa, Yukichi (1978), *Gakumon no susume (An Encouragement of Learning)*, Iwanami Bunko, Tokyo.
- Goldsmith, E. B., Y. Horiuchi and Takashi Inoguchi (2005), 'American Foreign Policy and Global Opinion: Who Supported the War in Afghanistan?', *Journal of Conflict Resolution*, vol. 49, no. 3, pp. 408–29.
- Goldstein, J. (2005), *International Relations*, Pearson and Longman, New York.
- Heisig, J. (2001), *Philosophers of Nothingness: An Essay on the Kyoto School*, Routledge, London.
- Hill, Q. K. and Tetsuya Matsubayashi (1999), 'Civic Engagement and Mass-Elite Policy Agenda Agreement in American Communities', *American Political Science Review*, vol. 99, no. 2, pp. 215–24.
- Hirano, Y. (1924), *Mimpo niokeru Roman ho to German ho (The Roman Law and the Germanic Law in Civil Law)*, Yuukikaku, Tokyo.
- Huntington, S. (1997), *The Clash of Civilizations and The Remaking of World Order*, Simon and Schuster, New York.
- Hurrell, A. (2004), Remarks made on Japan's international law at the International Studies Association, Montreal, 17–21 March.
- Inglehart, R. and Christian Welzel (2005), *Modernization, Economic Change and Democracy*, Cambridge University Press, New York.
- Inoguchi, K. (2005), 'New Multilateralism', *Japan Echo*, vol. 32, special issue, <<http://www.japanecho.co.jp/sum/2005/32sp10.html>>.
- Inoguchi, T. (1994), 'Democracy and the Development of Political Science in Japan', in David Easton, John Gunnell and Michael Stein (eds), *Regime and Discipline: Democracy and the Development of Political Science*, University of Michigan Press, Ann Arbor, MI, pp. 269–94.
- (1995), 'Distant Neighbors? Japan and Asia', *Current History*, vol. 94, no. 595, pp. 392–96.
- (2001), 'Area Studies in Relation to International Relations', in Neil Smelser and Paul Baltes (eds), *International Encyclopedia of Behavioral and Social Sciences*, vol. 2, pp. 707–11, Elsevier, New York.
- (2002), 'The Sociology of a Not-So-Integrated Discipline: The Development of International Relations in Japan', *Journal of East Asian Studies*, vol. 2, no. 1, pp. 111–26.
- (2003), 'Are One Hundred Flowers About to Blossom? International Relations Studies in East Asia: Japan, Korea, Taiwan and China', paper presented at the International Studies Association, Montreal, 17–21 March.

- (2005a), 'Three Modes of Ordering amidst Globalization', in David Held (ed.), *Global Governance*, Polity Press, Cambridge, pp. 112–17.
- (2005b), 'Asiabarometer ni mirareru kyodotai ishiki (Community Consciousness as seen in the AsiaBarometer Survey)', *Gaiko Forum*, no. 10, pp. 56–61.
- (2006), 'China's Intervention in Vietnam and its Aftermath (1786–1802): A Re-examination of the Historical East Asian World Order', Institute of International Relations (English Series), Taipei, no. 52, pp. 362–403.
- (2007), 'How to Assess World War II in World History: One Japanese Perspective', presented at the conference on World War II, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore, 4 August.
- (forthcoming), 'Japanese Visions of Regional Order', in Gilbert Rozman *et al.* (eds), *Korea at the Center*, M. E. Sharpe. New York.
- Inoguchi, T. and Paul Bacon (2000), 'The Study of International Relations in Japan: Toward a More International Discipline', *International Relations of the Asia-Pacific*, vol. 1, pp. 1–20.
- Inoguchi, T. and Harada Shiro (2002), 'Kokusai seiji kenkyusha no senko senryaku (Strategies if Specialization by IR Scholars)', *Tahenryo Kaiseki Jisui Handbook* (Handbook of Multivariate Analyses), Asakura shoten, Tokyo.
- Johnson, C. (1990), *An Instance of Treason: Ozaki Hotsumi and the Soviet Spy Ring*, Stanford University Press, Stanford.
- Jones, C. (2004), *Philosophy in Modern Japan*, Routledge, London.
- King, G., Robert Keohane and Sidney Verba (2001), *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research*, Princeton University Press, Princeton.
- Korhonen P. (1994), 'The Theory of the Flying Geese Pattern of Development and its Interpretation', *Journal of Peace Research*, vol. 31, pp. 93–108.
- Imai, Kosuke (2005), 'Do Get-Out-The-Vote Calls Reduce Turnout? The Importance of Statistical Methods for field Experiments', *American Political Studies Review*, vol. 99, no. 2, pp. 283–300.
- Maruyama, Masao (1964), *Gendai Seiji no Shiso to Kodo*, Miraisha.
- Nambara Shigeru (1951), collective appeal made on the *Sekai* magazine. Nihon kokusai seiji gakkai (ed.) (1962–1963), *Taiheiyo senso e no michi*, Asahi Shimbunsha, Tokyo.
- Nisbett, E. R. (2003), *The Geography of Thought: How Asians and Westerners Think Differently and Why*, Nicholas Brealy Publishing, London.
- Nishida, Nishida (1958), *Intelligibility and the Philosophy of Nothingness: Three Philosophical Essays*, Shinzinger, Robert (tr.), Honolulu: East-West Center Press.
- Ong, G. G. (2004), 'Building an IR Theory with "Japanese Characteristics": Nishida Kitaro and "Emptiness"', *Millennium*, vol. 33, no.1, pp. 35–58.
- Onozuka, K. (2003), *Seijigaku Taiko (Fundamentals of Political Science)*, Hakubunko, Tokyo.

- Onuma, Yasuaki (ed.) (1998), *Jinken Kokka, bunmei fuhen shugi teki jinken ron kara bunsaiteki jinken ron e* (Human Rights, the State and Civilizations: From the Universalities Argument on Human Rights to the Inter Civilizational Arguments on Human Rights), Chikuma Shobo, Tokyo.
- Pettman, R. (2004), *Reason, Culture, Religion: The Metaphysics of World Politics*, Palgrave Macmillan, New York.
- Richardson, Bradley M. (1974), *The Political Culture of Japan*, University of California Press.
- Rosenau, J. (2002), *Distant Dynamics: Dynamics Beyond Globalization*, Cambridge University Press, New York.
- Rozman, Gilbert (1974), *Urban Networks in Ch'ing China and Tokugawa Japan*, Princeton: Princeton University Press.
- Sakai, T. (2003), 'Kokusai kankeiron to kokusai hogaku (International Relations and International Law)', *Sekaiho nempo*, no. 22 (January), pp. 95–106.
- (2004), 'Idealism and Realism in the Post-War Foreign Policy Debate in Japan', in B.S. Chimni *et al.* (eds), *Asian Yearbook of International Law*, vol. 9, pp. 79–95.
- Schaede, U. and William Grimes (eds) (2003), *Japan's Managed Globalization*, M. E. Sharpe, New York.
- Tabata, S. (1946), *Kokka byodo kannen no tenkan* (The Transformation of the Concept of Equality of States), Akitaya, Kyoto.
- Tadokoro, Masahiko (2001), *Amerika o Koeta Doru: Kinyu Globalization to Tsuka Gaiko* (Dollars That Have Gone Beyond the United States: Financial Globalization and Currency Diplomacy), Tokyo: Chuokoronsha.
- Tokutomi, Soho (1991), *Kindai Nihon Kokuminshi* (History of Modern Japanese), Kodansha Gakujutsu Bunko, Tokyo.
- Toyama, S. (2000), *Meijiishin* (Meiji Restoration), Iwanami Gendai Bunko, Tokyo.
- Tsuchiyama, J. (2005), 'Japanese Relations Theories: Kosaka Masataka, Nagai Yonosuke and Wakaizumi Kei', paper prepared for presentation at the International Studies Association, San Diego, March 2005.
- Williams, D. (1996), *Japan and the Enemies of Open Political Science*, Routledge, London.
- Zakaria, F. (2005), *The Future of Freedom: Illiberal Democracy at Home and Abroad*, Norton, New York.

SONNOTLAR

- 1 Makalenin ikinci ve üçüncü kısımları için Takashi Inoguchi'nin "The Sociology of a not-so integrated Discipline: The Development of International Relations in Japan" isimli eserinden yararlanıyorum. *Journal of East Asian Studies*, vol. 2, no. 1, February 2002, pp. 111–26; revised 12 December 2005.
- 2 Ek olarak Motoshi Suzuki, Keisuke Iida, Yusaku Horiuchi and Takashi Inoguchi gibi yazarlar bu alanda ayrıntılı araştırmalar yapmıştır.

Bölüm 4

Neden Batı Kökenli Olmayan Bir Uluslararası İlişkiler Teorisi Yok? Kore Üzerine ve Kore'den Düşünsel Katkıları

Chaesung Chun

Hegel'in 'Philosophy of Right' (Hukuk Felsefesinin Prensipleri) isimli kitabında söylediği gibi, 'Minervanın baykuşu alacakaranlık çöktüğünde kanatlarını açar'. Aynı şekilde uluslararası ilişkiler teorisi de gerçek dünyayla temas edince geliştirilebilecek bir şeydir. Kore tarihi, her daim nefes kesici olaylarla dolu olduğundan, geriye dönüp baktığımızda Koreli uluslararası ilişkiler teorisyenlerinin kendi uluslararası gerçeklikleri üzerinde düşüncelerinin zor olduğunu söyleyebiliriz. Tarih, Koreli bilim insanlarının düşünmesine fırsat vermeyecek kadar hızlı ilerlemiştir.

Koreliler için dönüm noktası, 1876 yılında limanların Japonlara açılması olmuştur. Kore Japonya ile yaptığı anlaşmayı 'egemen' bir devlet olarak imzalamıştı ve bu kavram, o dönem Korelilere çok yabancıydı. O tarihten itibaren Kore, modern Batı devlet sistemi içine katılmış ve Batılı devletlerle antlaşmalar imzalamıştır. 1876'dan 2005'e kadar 130 yıl geçti. Bu süre zarfında, Koreliler emperyalizm, Japon sömürgeciliği, Yarımada'nın bölünmesi, Kore Savaşı, Soğuk Savaşın yarattığı çatışma ortamı, Soğuk Savaşın çöküşü, anti-terör döneminin başlangıcı ve muhtemelen postmodern geçiş olgularıyla modern güçler dengesi sistemi çerçevesinde yaşamıştır.

Eğer Kore'nin limanlarını açışını, Batı Avrupa'nın Vestfalya devletler sistemine geçişi ile karşılaştırsak, Avrupa'da yaklaşık 360 yıldır devam eden geçiş sürecinin (1648-2005) Kore'de 130 yılda tamamlandığını söyleyebiliriz. Ve bu, emperyalistlerin ve süper güçlerin rekabeti sonucu olmuştur.

Bu gelişmeler ışığında, Kore'de uluslararası ilişkilerin fazla gelişmemiş olduğu söylenebilir (Moon 1988; Kim 1989, 2002; Choi 2003)¹. Sistemik ve sistemin kendi içinden doğmuş bir teori inşa sürecinin yokluğunda birçok uluslararası ilişkiler teorileri Batı'dan, özellikle de Amerika'dan ithal edilmiştir. Soğuk Savaş şartlarını göz önüne alırsak, birçok kültürel

üründen yalnızca biri olarak uluslararası ilişkiler teorileri, Korelilerin dünyaya bakışlarını ve değerlerini şekillendirmenin en güçlü araçlarından biri olmuştur. Soğuk Savaş bittiği ve Koreliler, dünyayı değerlendirirken daha bağımsız bir bakış açısına sahip olduğu için Kore’de şimdiye kadar yaygın olan teoriler mercek altına alınmıştır. Sorulması gereken soru ‘Buradan nereye gidilecek?’ sorusudur.

Bu bölümde ilk olarak, modern uluslararası sistemin başlangıcından günümüze kadar Kore’deki uluslararası ilişkilerin durumunu inceleyeceğim. İkinci olarak, Kore’nin neden kendine özgü bir uluslararası ilişkiler teorisinden yoksun kaldığını anlamak için Kore tarihini uluslararası ilişkiler teorileri ışığında değerlendirmeye alacağım. Sonra, Kore’de uluslararası ilişkiler alanının göreceli olarak az gelişmesinin altında yatan bazı sebepleri açıklayacağım. Bu kısmı, Kore’nin teorik bakış açısının gelecekte nasıl şekilleneceği hakkında bazı öngörüler izleyecek.

Modern zamanlarda ‘Güney Kore’li uluslararası ilişkiler teorilerinin az gelişmişliği

Batı emperyalizminin gelmesinden önce, çoğunluğu Konfüçyüsçü felsefeciler olan Kore bilim insanlarının, bölgesel politika ve hanedanlar arası ilişkiler konusunda bazı görüşleri vardı. Açıkta pozivist olan bir sosyal bilimin eksikliğinde, dikkatlerini Çin’in merkezine, Kuzeyli kabilelere ve Japonya ile ilişkilerin normatif temellerine yoğunlaştırmışlardır. Onlar, medeniyetin Çin’in merkezinden geldiğini ve Kore medeniyetinin de standartlarını Çin’i referans alarak oluşturduğunu düşünmüşlerdir. Aileden bireye ve devletten tüm dünyaya nüfuz eden tutarlı bir entelektüel ahlaki çerçeve kurarken, Koreli bilim insanları, Çin-merkezciliği ve haraca dayalı devlet mekanizmasını benimsemişlerdir (Chung 2004; Namgung 1999; Park 2001; Fairbank 1969).

Geçiş dönemi (1876-1910) sırasında, Koreliler geleneksel bölgesel siyasetten modern uluslararası sisteme geçerken bazı zorluklar yaşamışlardır. Koreli bilim adamları ilk olarak ulusal egemenlik kavramını anlamaya çalışmışlardır. Ancak emperyal egemenlik geleneği, onların egemenlerin eşitliği ve işlerine müdahale etmeme prensiplerini kavramalarını güçletmiştir. İkinci olarak, uluslararası sistemin normatif yapısı ve hukuki işleyişi arasındaki mesafe, reel politik ve uluslararası ilişkilerin sert gerçekliği Korelilerin kafasını karıştırmıştır. Koreli bilim insanları, ülkenin modern

bir anlaşmanın tarafı olduğu için egemen bir devlet olarak kabul edilmesini takiben toprak bütünlüğünün otomatik olarak tanınacağını düşünmüşlerdir. Ancak, deneyimleri beklentilerini boşa çıkarmıştır. Yasadışı toprak işgali ve birçok kez iç işlerine müdahale edilmesi, Korelilere yasal düzenlemelerin gerçek hayatta egemenliğin ve hatta hukuki egemenliğin garantisini sayılamayacağını öğretmiştir. Üçüncü olarak, Korelilerin modern bir devlet sistemine geçişi, emperyalizmin dünya sahnesinde egemen olduğu bir aşamada gerçekleşmiştir. Emperyalistlere göre, ulusal egemenlik sadece güçlülerin sahip olduğu bir şeydir. Bu da Korelileri egemenlik kavramının korumasından mahrum bırakmıştır. İmparator Chosun beyhude bir çaba içinde, 1907 yılında Lahey Barış Konferansı'na, 1919'da da Versailles Anlaşmasına temsilci gönderdiği zaman, Koreliler kendi ulusal kaderini tayin ilkesinin emperyalist mantık karşısında geçersiz olduğunu fark etmişlerdir² (Cho 2005; Choi 2003; Ha 2002; Hyun Chul Kim 1999; Ki Jung Kim 1990; Soo Am Kim 2000; Lee 2004; Palais 1975; Gong 1984).

Kore'de uluslararası ilişkiler 1945'ten sonra, Kore, Japon sömürgeciliğinden kurtulmaya başladığı zaman kurulmuştur. Bundan önce, Kore'nin uluslararası ilişkiler alanında kendi bakış açısını ya da teorilerini geliştirmesini hayal etmek zordu. Zira Kore, 1876'da modern devletler sistemine dâhil olduğundan bu yana, önce Batı emperyalizminin gölgesinde, sonra 35 yıl süren Japon egemenliği altında yaşamıştır (Ku 1985). Bu koşullar altında, ancak 1948 yılında Güney Kore hükümetinin kurulması, Kore'nin uluslararası ilişkilerini bu bilim dalının teorileri perspektifinden kuramsallaştırmaya başlaması açısından bir dönüm noktasıydı. Tarihinde ilk defa Güney Kore, uluslararası toplum tarafından egemen bir hukuk devleti olarak tanınmıştır. Bu dönemin en göze çarpan özelliği, Japon akademisinin Kore'nin uluslararası ilişkiler alanı üzerindeki etkisinin önemli ölçüde azalması ve Batı'nın, özellikle ABD'nin, Güney Kore'deki akademik çalışmalar üzerindeki etkisinin artması olmuştur. 1950'lerden itibaren, Güney Koreli bilim adamları Kore Yarımadası ve çevresindeki uluslararası ilişkileri analiz etmek için Batı kökenli teorileri referans alarak çalışmışlardır (Ha 1987; Lee 1997; Pak 1978; Park 1987; Rhee 1979; Ro 1988).

Entelektüel kaynaklardan yoksun olmak ve uluslararası ilişkilerin hızla değişmesi, Korelilere uluslararası ilişkiler alanını geliştirmek için nefes alabilecekleri bir alan bırakmamıştır. 1950-1953 yılları arasında süregelen Kore Savaşı da bu anlamda aşılması zor engeller teşkil etmiştir. Ulus-devlet

kurma süreci, yarımadanın bölünmesi, bölgedeki Soğuk Savaş ve Kore'nin kendisini çevreleyen ülkelere ilişkin dış politikası bunlardan bazılarıdır. Bağımsızlığın ilanından Kore Savaşı'nın sonuna kadar geçen sürede, Japon kökenli akademik çalışmalar ile Japonya sisteminde eğitim görmüş Koreli entelektüeller hala etkili ve Amerikan sisteminin etkisi de yavaş yavaş artmaktaydı³ (Yong Hee Lee 1955; Cho 1955; Sin 1950).

Kore Savaşı'ndan sonra uluslararası ilişkiler alanını Güney Koreli bilim insanları yönlendirmeye başlamıştır. 1953 yılında, Kore Siyaset Bilimi Derneği (KPSA) kurulmuştur. Bu dernek, hala Kore siyaset bilimi alanındaki en büyük akademik kuruluştur ve 2000 'den fazla üyesi vardır. Seul Ulusal Üniversitesi liderliği altında birçok üniversitedeki siyaset bilimi bölümleri, uluslararası ilişkiler, dış politika ve güvenlik çalışmaları üzerine dersler açmıştır. 1956'da ilk büyük uluslararası ilişkiler dersi Seul Ulusal Üniversitesi'nde açılmış ve burası 1959 yılında bağımsız bir bölüm haline gelmiştir. Ayrıca, Uluslararası Kore Derneği Çalışmaları (KAIS) 1956 yılında kurulmuş ve bu dernek bugün 1300 'den fazla üyesi ile Kore'deki uluslararası siyaset bilimciler topluluklarının en büyüğü haline gelmiştir.

1950'lerde uluslararası ilişkiler alanında çalışan Güney Koreli bilim insanları, Amerikan akademisinden yoğun bir biçimde etkilenmiştir. Bir yandan doktoralarını Birleşik Devletler'den alan Güney Koreli bilim insanları, öte yandan 1953 yılında Karşılıklı Savunma Antlaşması'nın sonuçlanması ve bu antlaşmanın sonucu olarak kurulan iki ülke arasındaki güçlü ittifak, uluslararası ilişkiler meselelerine getirilen farklı bakış açılarını birleştirici bir rol oynamıştır. ABD ve Güney Kore, özellikle Kuzey Kore'den gelen komünist tehdide karşı birleşmişlerdir. Bu süre boyunca, uluslararası ilişkiler alanındaki teorik perspektiflere siyasi realizm hâkim olmuştur. E. H. Carr, Hans Morgenthau, George Kennan and Henry Kissinger gibi klasik realist yaklaşımlara sahip yazarların kitapları çevrilmiştir. Bu da Koreli bilim insanlarının uluslararası ilişkiler alanında kitap yayınlamasının yolunu açmıştır. Harold Nicolson, Hans Kelsen, and C. W. Mills gibi yazarların da çalışmaları yavaş yavaş literatüre girmiştir. Dış politika, güvenlik politikaları, uluslararası kuruluşlar, özellikle Birleşmiş Milletler ve uluslararası ilişkiler kuramı, Koreli bilim insanlarının üzerinde düşündüğü konular olmuştur.

Dikkat çekilmesi gereken bir nokta da, uluslararası kuruluşlar ile ilgili çalışmaların, özellikle de Birleşmiş Milletler hakkında olanların, ulus-devlet kurma ve Soğuk Savaş sürecinde geliştiğidir. 1940'ların sonunda ABD,

Kuzey Kore'ye karşı tek meşru hükümet olabilecek Güney Kore hükümetini kurmaya çalışmıştır. Ayrıca 1950'ler boyunca, her iki Kore devleti arasında Üçüncü Dünya ile daha fazla diplomatik ilişkiler kurmak için rekabet sürmüştür. Bu rekabet, aynı zamanda uluslararası kuruluşlar hakkındaki çalışmaların gelişmesine katkıda bulunmuştur (Choi 1964, 1965).

1960'larda ise, 1950'lerden beri süregelen önemli bir eğilim devam etmiş, ancak bu eğilim çeşitlendirilmiştir. Koreliler George Kennan, Harold Nicolson, R. Osgood and John F. Dulles gibi daha fazla sayıda Amerikalı yazarları daha çok okumaya başlamış ve bu yazarların eserleri hakkında çalışmalar yapılmıştır. Bu dönemde Güney Kore, kendi bakış açısını geliştirme denemeleri yapmıştır. Örneğin, Lee Yong-Hee'nin kitabı, *A General Theory of International Politics in Relation with its Historical Aspects* (Tarihsel Yönleriyle Birlikte Genel bir Uluslararası Siyaset Teorisi), Güney Kore'nin uluslararası tarihi ve durumuna ilişkin yazarın kendi bakış açısına dayalı bir uluslararası ilişkiler teorisi kurma çabasıydı. Topos Teorisi olarak anılan teori de, ulus-devletten daha geniş bir birimi, uygarlık alanını ya da coğrafi alanı en önemli analiz birimi ilan etmiştir. Bu teori, Asya'nın uluslararası politikasını düzenleyen prensibin dönüşümünün kökenini oluşturan Batılı devletler sistemi ile Asya'nın medeniyet alanı arasındaki çatışmayı konu edinmiştir⁴.

İki akademik dergi, KPSA tarafından yayınlanan 'Korean Political Science Review (KPSR)' ve KAIS tarafından yayınlanan 'Korean Journal of International Studies (KJIS)', genel olarak uluslararası ilişkiler üzerine çok sayıda makale yayınlamaya başlamıştır. Güney Kore'nin uluslararası ilişkileri ile ilgili Güney Kore-ABD ilişkileri, Güney Kore-Japonya ilişkisi, modernleşme, diplomasi tarihi ve uluslararası ilişkiler teorileri ile ilgili birçok makale yayınlanmıştır.

1950'ler ve 1960'ların, 'nihai ürünleri ithal dönemi ya da atıf yapma dönemi' diye adlandırılması uygun olur (Ha 1987; Park 1987). Güney Koreli bilim insanlarının çabalarına rağmen Amerikan teorileri, özellikle realizm, Güney Korelilerin düşünme tarzı üzerinde büyük bir etki bırakmıştır. Bu dönemde uzmanlar, Güney Kore'nin uluslararası ilişkilerini bu teoriler ışığında yorumlamak durumunda kalmışlardır.

1970'lerde Güney Kore'deki uluslararası ilişkiler uzmanlarının sayısındaki artış, teorik kaygıların çeşitlenmesini ve güvenlik çalışmalarının kalıcı hâkimiyetini beraberinde getirmiştir. Ayrıca bu on yılda, daha fazla akademik dergi piyasaya çıkmıştır. Ama 1970'lerin en ayırt edici özelliği,

davranışsalcılık ya da bilimsel yaklaşımın literatüre girmesi ve yükselişi olmuştur.

ABD’de davranışsalcılığın yükselişi, Güney Kore’deki akademik topluluğa da yansımış ve bu okulun etkisi 1960’larda daha belirgin hale gelmiştir. Ancak davranışsalcılık, etkisini 1960’ların sonuna kadar karşılaştırmalı siyaset alanında daha belirgin bir biçimde göstermiştir. 1970’lerde bu davranışçı akımın etkisi altında yazılmış birçok araştırma, Güney Kore’de tercüme edilmiştir. Bu tercüme yoluyla bu metinler üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Bu, birçok paradigmatik değişikliğe yol açmıştır. İletişim teorisi gibi, sibernetik teorisi, oyun teorisi ve sistem teorisi gibi çeşitli teoriler, doktoralarını ABD’deki üniversitelerden almış Güney Koreli bilim insanları tarafından incelenmiştir⁵ (Rhee 1964; Yun 1959).

Davranışsalcılığın etkisi ile metodolojik bir dönüş yaşayan Soğuk Savaş dönemindeki çatışmanın tam ortasında kalan Güney Kore’nin, özel konumu gereği güvenlik çalışmalarının, deneysel ve uygulamalı araştırmaların odak noktası olması doğal görünmektedir. Manyu akademisyenleri, güvenlik sorunlarını analiz edip değerlendirirken geleneksel ve tarihsel bir yaklaşımı benimsemişlerdir. Realist bir bakış açısının egemenliği bu dönemde devam etmiştir.

Buna ek olarak, uluslararası politik ekonomiye yönelik ilgi, 1970’lerin başındaki petrol krizi, Güney Kore ekonomisinin ve özellikle ABD ile ticaret ilişkilerinin hızlı gelişmesi nedeniyle artmıştır. Ayrıca liberal bir paradigmayı sınırlı bir ölçüde tanıtan karşılıklı bağımlılık teorisi de ithal edilmiştir.

Bu faktörlerin tümünü gözönünde bulundurduğumuz da, bu dönemi ‘ithal ikamesi dönemi’ olarak adlandırabiliriz. Güney Koreli bilim insanları, Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorilerini ithal etmeyi sürdürmüşler ama bu teorileri Güney Kore’nin uluslararası gerçeklerini açıklayacak şekilde geliştirip uyarlamışlardır.

1970’li ve 1980’li yıllarda gerçekleşen pek çok değişiklik, örneğin karşıt gruplarla ilişkilerin yumuşaması, petrol krizi, Üçüncü Dünya ülkelerinin yükselişi, demokratikleşme hareketi ve yeni sanayileşen ekonomilerden (NIE’ler) biri olarak Güney Kore’nin ekonomik kalkınması, uluslararası ilişkiler uzmanlarının ilgi alanlarına ve çözmeye çalıştıkları sorunlara yansımıştır. Ayrıca, karmaşık bağımlılık, rejim teorisi, bağımlılık teorisi, uluslararası sistemleri teorisi ve eleştirel teori gibi küresel ölçekteki uluslararası

ilişkiler teorilerinin gelişimi de, Güney Koreli bilim insanlarının akademik çalışmalarına ivme katmıştır⁶ (Ha 1965, 1972; Rhee 1977; Ro 1980; Roy 1969).

Amerikan etkisi ile Kore'deki literatüre girmiş olan bağımlılık teorisi de rahatlatıcı bir etki yaratmıştır. Birçok genç bilim insanı bağımlılık teorisinin ana temaları üzerine çalışmış, bunları dönüştürmüş ve Güney Kore'nin uluslararası gerçeklerine uyarlamıştır. Bu çaba, sadece Güney Kore'nin ekonomik gelişmede izlediği yöntemleri değil, aynı zamanda şimdiye kadar nadiren eleştirel bir gözle incelenmiş olan ABD ile ilişkilere de eleştirel bir yaklaşım getirmek için gereklidir (Ki Jung Kim 1990; Odong Kim 1979; Lee 1993; Park 1985; Roy 1969; Cumings 1981,1990).

Bu yönelim, sadece uluslararası ilişkiler alanında değil, daha geniş anlamıyla sosyal bilim alanında da demokratikleşme hareketi ile yakından ilgili olmuştur. 1970'ler boyunca, Başbakan Park Chung-Hee'nun otoriter siyasi liderliği önemli eleştiriler almıştır. Washington'ın Park rejimini savunması ve onu meşrulaştırmadaki rolü de şiddetli biçimde eleştirilmiştir. Demokrasi çağrısıyla beraber Amerikan etkisinden kurtulmak, 1980'lerde uluslararası ilişkilerin egemen paradigmalarına karşı geliştirilen eleştirel kavramların sayısını artırmakla beraber, yapısalcılığa, özellikle de bağımlılık teorisi ve uluslararası sistemler teorisine olan ilgiyi artırmıştır. Güney Kore kapitalizminin ve sınıf yapısının karakteri hakkındaki eleştirel yaklaşımlar ve ABD ile ilişkilerde bağımlılıktan kurtulmaya yönelik çabalar, Güney Kore'deki uluslararası ilişkileri çeşitlendirilmiş ve bu dalda öğrenim gören öğrencilerin tutumlarını da etkilemiştir.

Güney Kore'nin uluslararası ilişkileri hakkında daha eleştirel bir bakış açısına ve Amerika'nın akademik hegemonyasını aşmak için çok yönlü bir bakış açısına sahip olmak sonuçta iyi bir şeydi. Ama halen, temel teorik unsurlar Batı'dan ya da Latin Amerika'dan ithal ediliyordu ve Kore'nin gerçeklerini analiz etmek için Kore kökenli teorilerden yoksunlardı.

Küresel düzeydeki çeşitli değişikliklere paralel olarak, 1980'li yılların sonundan itibaren Güney Kore'de de pek çok değişiklik olmuştur. En önemlisi, Soğuk Savaş'ın sonunun küresel ve bölgesel düzeyde Güney Kore'nin uluslararası ilişkiler alanındaki bilim insanları üzerinde büyük etkisi olmasıydı (Jin 2003; Moon 2003; Westad and Kahng 2001). İki Kore'nin de kaderini çizecek olan değişen güç dengesi dağılımı, Güney Koreli uluslararası ilişkiler akademik topluluğu için zorluk teşkil etmiştir.

Küreselleşme, 1990'ların ana temasıdır. Güney Kore 1990'ların başından itibaren küreselleşme eğilimini iddialı bir biçimde takip etmiş, hızlı bir ekonomik küreselleşme dalgasına kapıldığı için 1997 finansal krizinin kurbanı olmuştur. Ayrıca, Çin'in yükselişi ve Çin merkezli bölgesel düzenin yeniden ortaya çıkma olasılığı, Güney Koreli uluslararası ilişkiler uzmanlarını medeniyetler çatışması gibi daha geniş konularla ilgilenmeye teşvik etmiştir. Son olarak Güney Kore, bilgi teknolojisi alanında en gelişmiş ülkelerden biri haline gelmiştir. Birçok değişiklik, siyasi süreci ve uluslararası durumu etkileyen bilgi devrimi sayesinde gerçekleşmiştir. İnternet, iletişim, bilgi ve kültürle ilgili konular Güney Koreli uluslararası ilişkiler uzmanlarının ilgi odağı olmuştur.

Bu büyük değişikliklerin ışığında, Güney Kore'de uluslararası ilişkiler alanındaki kuramlaştırma çalışmalarının çeşitli özelliklerinden söz edilebilir. İlk olarak, Amerikan etkisi zayıflamaktadır. 1980'lerin sonlarında ortaya çıkan meta-teorik düşünce tarzı, uluslararası ilişkiler topluluğuna, büyük teorilere epistemolojik, ontolojik ve aksiyolojik açılardan gözden geçirme şansı tanımıştır. Post-pozitivizm, yapısalcılık ve eleştirel teoriler, mevcut paradigmalara meta-teorik sorular yönelten yaklaşımlara birkaç örnektir (Choi 1995, 2003; Chun 1999; Hong 1999; Jin 2003; Kim 2005; Shin 1998). Bu küresel eğilim, uluslararası ilişkiler alanındaki Güney Koreli bilim insanlarının, egemen teorileri ya 'problem çözücü' teoriler ya da 'Amerikan sosyal bilimlerine' ait teoriler olarak düşünmelerini sağlamıştır. 1980'lerden itibaren bağımlılık teorisi ve Neo-Marksizm gibi bazı eleştirel teoriler, yeni nesil Koreli bilim insanlarının düşüncelerini etkisi altına almıştır.

İkinci olarak, 'Kore kökenli' bir uluslararası teorisi geliştirme gerekliliği vurgulanmaya başlanmıştır (Chun ve Park 2002, Ha 2002, 2005, Park 2004, Ay ve Chun 2003). Eğer her teorinin, en azından bilimsel kaygıları ifade etmek ve araştırma alanlarını belirlemek açısından değer-yüklü olduğunu düşünürsek, değerlerin ve bakış açılarının teorileri formüle etmede ve geliştirmede önemli bir yer tuttuğunu söyleyebiliriz. Post-pozitivist ya da postmodern sorunsal tarafından 'Üçüncü Tartışma' olarak tanımlanan problemden sonra Güney Koreli bilim insanları, Güney Kore'nin çıkarlarına ve perspektiflerine dayalı bir teori formüle etmek ve geliştirmek için çalışmışlardır. Bu süreçte egemenlik, uygarlık, Asya bölgeselciliği ve yumuşak güç gibi yeni ilgi alanları ortaya çıkmıştır.

Üçüncü olarak, uluslararası teorilerle uğraşan akademik dernek sayısı, araştırma enstitüleri ve çalışma ekiplerinin sayısı artmıştır. KPSA ve KAIS'e ek olarak bir kaç isim vermek gerekirse, Twenty-First Century Political Science Association (Yirmi Birinci Yüzyıl Siyaset Bilimi Derneği) gibi dernekler, Korean Peace Research Institute (Kore Barış Araştırmaları Enstitüsü), (Sejong Institute) Sejong Enstitüsü ve Institute for Far Eastern Studies (Uzak Doğu Çalışmaları Enstitüsü) gibi enstitüler kurulmuştur⁷ Bu kurumların çoğu, uluslararası ilişkiler alanında teoriye odaklanan dergiler yayınlamayı amaçlamaktadır. Mevcut teorileri eleştirel bir gözle okuyan, yeni teorileri Güney Kore'nin uluslararası ilişkilerine uygulayan ve Güney Kore kökenli bir 'bakış açısı' geliştiren makaleler yayınlamaktadırlar. Güney Koreli bilim insanları tarafından kaleme alınmış bazı makaleler de, Amerikan menşeli dergilerde yayınlanmıştır. Bunların çoğu, Amerika kökenli teorileri Asya'ya veya Güney Kore'ye ilişkin meselelere uygulamaya çalışmaktadır.

Teorik bir perspektiften Kore'nin uluslararası tarihi

Uluslararası ilişkiler, Kore tarihini çok etkilemiştir. Kore, bölgedeki devletler arasında görece zayıf bir devlet olduğu için Kore hanedanlarının kaderi, Asya kıtasındaki değişiklikler tarafından belirlenmiştir. Geriye dönüp Kore'nin uluslararası tarihine baktığımızda, teori inşasının ve bu durumu aydınlatacak teorik açıklamalar getirmenin kolay bir iş olmadığını görürüz. Batı'da uluslararası ilişkiler teorisi, devletlerin kalkınmanın her aşamasını net bir şekilde tamamlayarak oluşturduğu modern devletler sistemindeki devletlerarası ilişkileri ele alırken, Kore'nin uluslararası tarihi, hala geleneksel bölgesel düzen ile Batı medeniyeti arasındaki çatışma, birbiriyle üstüste gelen aşamalarda yaşanan modern ve postmodern geçişler ve bölgesel siyasetin çoklu örgütleyici prensiplerinin bileşiminden etkilenmiştir.

Kore'nin tarihi, bölgesel siyasetin geleneksel örgütlenme ilkesinden başlayarak, rakip imparatorluklar arasında oluşan hiyerarşiyle nitelendirilebilir. Çin topraklarının ortasındaki şiddetli rekabet, Kore hanedanlarının kaderini çizmiştir. Geleneksel bölgesel politikalar, iki dönemde sınıflandırılabilir. İlk dönem, Moğol gücünün azaldığı ve Kore Yarımadası'nda Chosun hanedanı ile Çin'de Ming hanedanının kurulduğu on dördüncü yüzyıl civarındır. O tarihten önce Kore hanedanları ve Çin imparatorlukla-

rı arasındaki ilişkiyi belirleyen unsur, saf güç rekabetiydi (yedinci yüzyıla kadar). Üç Milletler Dönemindeki bölgesel politika ve Koryo hanedanı dönemi (918-1392), güçlü bir normatif yapının olmadığı imparatorluklar arası rekabet dönemi şeklinde tanımlanabilir. Kore hanedanlarının sadece Çin hanedanları ile değil, aynı zamanda birçok Kuzey imparatorluğu ile şiddetli askeri çatışmaları vardı. Bu dönemde, toprak ilhakı ve birbirlerinin topraklarını fethetme, egemenliğe saygı fikri olmadığından oldukça yaygındı.

Bu dönemde Kore, hayatta kalmaya ve gücünü artırmaya çalışmış, özellikle de askeri güce dayalı olarak ülke toprakları üzerindeki egemenliğini korumayı amaçlamıştır. Korelilerin egemenlik algısı, diğer imparatorluklar ile çevrili bir imparatorluğun sahip olduğu türde bir egemenlik algısıydı. Bu anlamda, bölgesel politikalar birden fazla imparatorluğun bir arada var olmasına dayalı bir anarşi ile nitelenmiştir.

On dördüncü yüzyılın sonlarında Ming hanedanı, askeri gücü ve normatif yapısı olan güçlü bir imparatorluk kurmuştur. Moğol imparatorluğu ile çekişmeleri, Çinliler'in, siyasi yapısı iyi gelişmiş güçlü bir imparatorluk kurmasına hız kazandırmıştır. Çinliler askeri, siyasi, ekonomik ve kültürel hâkimiyete sahip evrensel bir imparatorluk kurmayı amaçlamıştır. Etkili bir felsefi sistem olan Neo-Konfüçyüsçülük sayesinde Ming hanedanı, hâkimiyetini meşru kılmış ve bölgesel düzeni (büyüklerin izinden gitmeye, küçükleri himaye etmeye dayalı bir düzen) kurmuştur. Onikinci yüzyılda ortaya çıkan Neo-Konfüçyüsçülük, Çin milliyetçiliğinin özelliklerini taşımaktaydı. Çünkü Çinliler, Güney Sung Hanedanı zamanında Jurchen en Jin hanedanı gibi Kuzey imparatorluklarının tehdidi altında yaşamıştır. Moğol hâkimiyetini yaşamak, Çin milliyetçiliğini daha da güçlendirmiştir. Hatta Ming Hanedanının Neo-Konfüçyüsçülüğü, Çin-merkezli dünya görüşünü merkeze alıp bu normatif perspektifi evrenselleştirmek istemiştir. Kore Yarımadası'ndaki Chosun hanedanı da bu bölgesel düzene dâhil olmuştur.

On dördüncü yüzyıldan ondokuzuncu yüzyıla kadar Kuzeydoğu Asya'nın bölgesel siyasetine Çin-merkezli dünya sistemi ve evrensel imparatorluk sistemi hâkim olmuştur. Neo-Konfüçyüsçülük aileden millete, milletten dünyaya hiyerarşik bir değerler sistemi kurmayı başarmıştır. Sonunda, sıradan bir Koreli, cennetin anahtarının Çin imparatoru, Kore kralı ve yerel üst sınıfın lütfuyla elde edilebileceğini varsaymıştır. Bu açıdan

bakıldığında, bölgesel düzenin, merkez ve çevreden oluşan hiyerarşinin örgütlenme ilkesini temel aldığı söylenebilir.

Bu sistem ayrıca karşılıklı haklar ve sorumluluklardan oluşan bir sistemdi. Çin imparatoru, cennetten bahsedilen mutlak egemenliğin sahibi olarak kabul edilmiştir. Aynı zamanda imparator veya imparatoriçe, birbirine komşu küçük krallıklara karşı da sorumluluk sahibiydi. Onların statülerini ve yaşam koşullarını gözetmek zorundaydı. Japonya, 1592 yılında Kore Yarımadasını işgal ettiğinde Chosun, Çin'den yardım istemiştir. Çin, yarımada'ya asker gönderdiğinde, Çin yüksek mahkemesinde Çin'in bundan ne çıkarı olacağına dair bir tartışma yaşanmıştır. O zamanki Çin imparatoru, Çin'in evrensel bir imparatorluk olmasının bir gereği olarak, komşu krallıklar diğer krallıklar tarafından haksız yere işgal edildiğinde, yardım etme sorumluluğu olduğunu savunmuştur. Bu, bölgedeki güvenlik düzeninin, nihai olarak başka bir sisteme yardım etme sorumluluğu ile sağlandığı anlamına geliyordu. Bu sorumluluk aslında, hanedanın kolektif güvenliğini sağlayan unsur olmuştur. Kuzeydoğu Asya'da barış yaklaşık 500 yıl boyunca korunmuştur. Realist bir bakışla barış, Çin İmparatorluğu'nun hegemonik hâkimiyeti ile mümkündür. Ancak Korelilerin düşünce tarzına baktığımızda, Koreliler Çin imparatorluğu'na saldırmayı ve hatta karşı gelmeyi bile planlamamışlardı, çünkü Kore İmparatorluğu, Çin'in bir parçası olarak kurulmuştu. Sosyal inşacı terminolojiyi takip edersek, hanedanların çıkarları algısı, zaten emperyalist düşünce tarzına uygun olarak inşa edilen sosyal bir kurgudur.

Bu arka plana dayanarak, Japon işgali 'medeni olmayan', komşu krallıkların iyi ilişkilerine zarar veren bir siyaset olarak yorumlanmıştır. Bu olay sırasında Çinlilerin zihin haritasında iyice yer eden realist düşünce tarzı, hanedanlığı en üst düzeye çıkarma amacı, aslında işe yaramıştır. Japonya'nın savaş stratejisi önce Kore'yi işgal ederek Çin topraklarını fethetmek olduğu için Çinliler, Kore ordusuna Kore Yarımadası'nda yardım etmenin kayıpları azaltacağını ve Çin anakarasından olası toprak kayıplarını önleyeceğini düşünmüştür. Bununla birlikte neo-Konfüçyüsçü normatif sistem, bu çıkarların sosyal olarak nasıl tanımlanacağı konusunda fikir oluşturmaya çalışmıştır. Bu anlamda, Kuzeydoğu Asya hanedanları arasında, hanedanların kolektif güvenliğine dayalı bir güvenlik rejimine ve hiyerarşinin örgütlenme prensibine dayalı olan 'Konfüçyüsçü Barış' korunmuştur.

On dokuzuncu yüzyıla geldiğimizde, Koreliler için Kore'nin uluslararası ilişkilerine dair teorik bir anlayışa sahip olmanın neden bu kadar zor olduğunu anlayabiliyoruz. Sadece geleneksel düzen hala işlevsel olduğu için değil, aynı zamanda geleneksel ve modern örgütlenme prensiplerinin bileşimi yüzünden ve geçiş mantığı da hala bu düzene hâkim olduğu için zor olmuştur. Japonya, Kore'ye modern bir devlet sistemi dayattığı zaman, Chosun'un halkı için ulusal egemenlik oldukça yabancı bir fikirdi. Chosun'u modern uluslararası hukukun yasal öznesi sayarsak, özneyi de bağımsız bir şekilde modern anlaşmaların tarafı olma ve sonuçlandırma gücüne sahip bir özne olarak tasarlırsak, Japonların Chosun halkının dünyaya bakışını dönüştürmeye başladığını söyleyebiliriz. İngiltere, ABD ve Fransa gibi Japonya'yı takip eden birçok Batılı ülke, ticari anlaşmaları sonuçlandırmak için Kore'ye gelmiştir. Modern devlet sisteminin temellerini yavaş yavaş kabul ederek Chosun, kendisini düşük mevkide bir kralıktan Çin imparatorluğuna eşdeğer bir statüye yükseltmiştir. Kore'nin, kendini Kore İmparatorluğu (1897) olarak ilan etmesi 30 yılı almış ve bu, 1895 yılında Japonya'nın Çin'i yenmesinden sonra olmuştur.

Kore, 1876'dan 1910'a kadar geçen 35 yıl boyunca Japon sömürgeciliğinin ağına düştüğü zaman Koreliler, Avrupa egemen devletler sisteminin mantığını anlamaya çalışmıştır; çünkü Çin, hala evrenin merkezidir ve Korelilere göre tek egemen politik güçtür. Kore, kendisini güçler dengesi sistemi ve emperyalistlerin işgaline adapte etmek zorunda kalmıştır. Üç farklı sistemik zorunluluğun (geleneksel bölgesel siyasi düzen, modern devletlerarası sistem ve emperyalizm) aynı anda sürmesinden ötürü, bu düzene uyum sağlamak özellikle zor olmuştur. Kore için, 1870'ler ve 1880'ler, Çin'in geleneksel hegemonya ve modern emperyalizm karışımı bir yöntemle Kore Yarımadasına hâkim olmaya çalıştığı bir dönemdir. Çin ve Japonya arasındaki bölgesel hegemonik rekabette Çin, modern emperyalist ekonomik mantık çerçevesinde Kore Yarımadasını sömürgeleştirmek için imparatorluk yetkililerini göndererek geleneksel siyasi düzenden tam olarak yararlanmaya çalışmıştır. 1882'den 1895'e kadar Çin, Japonya tarafından yenildiği dönemde, Yuan Shih-k'ai'nin müdahale politikası ile Kore siyasetini yönetiyordu. Bu süreçte Çin, karşılıklı sorumluluk ve haklar sistemini terk etmiş ve salt sömürmeye dayalı bir sistemi uygulamaya koymuştur. Diğer yandan Japonya, yarımada üzerinde Çin'in geleneksel haklarını inkâr etmek için Chosun'u egemen bir devlet olarak tanımıştır.

Japonya'nın gerçek niyeti, modern emperyalist mantık çerçevesinde, geçici olarak modern devlet sistemini kullanmak için Kore'yi sömürgeleştirmekti. Batılı güçler, Kore'nin egemen bir devlet olarak varolma hakkını önce kabul etmiş, ancak ampirik olarak Kore'nin topraktan tahakkuk eden haklarını hariç tutarak eşit koşullarda olmayan anlaşmalarla, gümrüğe ilişkin tek tarafı kayıran haklar elde ederek sömürmeye çalışmışlardır.

1890'ların ortalarından itibaren, bölgesel hegemonik rekabette Çin, Japonya'ya yenildikten sonra haraca dayalı geleneksel sistemin tüm kalıntıları silinmiştir. Hukuki egemenliği muhafaza ederek önce Chosun, sonra Kore İmparatorluğu (1897'den itibaren), Japonya, Rusya ve Batılı güçler arasındaki emperyalist rekabetten ciddi şekilde zarar görmüştür. Bu dönemde, modern devlet sistemi mantığı aldatıcı olmuştur. Çünkü Kore, egemenliğini ancak birbiriyle rekabet halindeki güçlerin geçişken dengesi sayesinde koruyabilmiştir. İngiltere ve Rusya arasındaki küresel rekabet, Kore Yarımadası'nda, İngiltere Rusya'nın güneye inmesini engellemeye çalıştığında daha da kızışmıştır. 1902 yılında Anglo-Japon anlaşmasının imzalanmasıyla İngiltere, Kore Yarımadası'nı Japonya'ya teslim etmiş, Japonya da topraklarını Kore Yarımadası'nın kuzeyine doğru genişletmek için çok çaba sarfetmiştir. Rusya-Japonya Savaşı, Japonya'nın beklenmedik zaferiyle sonuçlanınca Kore, 1905'te önemli milli meselelerde ulusal egemenliğinin önemli bir bölümünü kaybetmiştir. Batılı güçler Japonya'ya, Kore Yarımadası'nı sömürgeleştirme hakkını bahşetmiş, Kore'yi kaderiyle başbaşa bırakmışlardır.

İlk başta Koreli bilim insanları, devletlerin büyüklüğünden ve gücünden bağımsız olarak eşit yasal haklarla donatılması anlamına gelen milli egemenlik kavramının mantığını anlamakta güçlük çekmişlerdir⁸ (Chung 2004). Antik Çin'in, hiçbir siyasi gücün bireysel krallıkların üzerine çıkamadığı, devletlerin savaş halinde olduğu dönemdeki tarihsel deneyimi ile kıyaslama yoluyla anlamaya çalışmışlardır. Koreli entelektüellere, modern Batılı devletlerarası sistemi anlamaları için bir ipucu sağlayan güçler dengesi mantığı bu sisteme uygulanmıştır. Wheaton tarafından yazılmış uluslararası hukukun tercüme edilmiş hali olan 'Devletler Hukuku'nun ithal edilmesi, Korelilere eşit şartlarda egemenliğe sahip olma konusunda umut vermiştir. Ancak bu dönemde egemenliğe dayalı sistem ile emperyalizm birbirine karışmıştı. 1980'lerin ortasında Güney Kore'deki Hamilton limanı, Rusya'nın güneye inmesini önlemek için bir deniz üssü kurmak

isteyen İngiltere tarafından işgal edilmiştir. Koreliler toprak bütünlüğünün korunmasını gerektiren egemenlik ilkesini kabul ettikten hemen sonra gerçekleşen bu işgale anlam vermekte zorlanmışlardır. Korelilerin o dönemde anlamadıkları şey, egemenliğe dayalı devletler sisteminin kandırıcı ve emperyalist genişlemeyi geçici bir süre de olsa maskeleyen bir kılıf olduğuydu. Çok trajik olaylar yaşadıktan sonra Koreliler, 'bin tane uluslararası hukuk kitabının bir silah değerinde olmadığını' anlamışlardır. Belçika gibi tarafsız bir statü elde etmek veya ABD gibi Batılı güçlerle ittifaka son vermek gibi çeşitli siyasi alternatifler denenmiş, ancak Japonya'nın emperyalist genişlemesini durdurmak için çok geç kalınmıştır.

Japon emperyalizmi Korelilere, Batılı devletler sistemi mantığının acımasız yüzünü göstermiştir. Kore, çeşitli yöntemlerle bağımsızlığını yeniden kazanmaya çalışmıştır. 1907'de Kore imparatoru, Hague Barış Konferansı'na temsilciler göndermiş, fakat Batılılar fiilen hala bir sömürge olan bir ülkenin temsilcisini dinlemeye tenezzül etmemişlerdir. 1919 yılında Woodrow Wilson'un, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı fikrine dayalı Versailles Barış Konferansı sürerken, Kore yine temsilci göndermiş, fakat bu prensibin, yenilmiş emperyalist güçlerin eski sömürgelerine uygulanacağını öğrenmişlerdir. Bu olaydan sonra Koreliler, ülke çapında barışçıl bir bağımsızlık hareketi başlattılar. Bu hareket Çin'in, 'May Forth' hareketine ivme katmıştır. 1919 Nisan'ında Shanghai'da, Koreli halkı demokratik olarak temsil eden bir göçmen hükümeti kurulmuştur. Göçmen hükümetinin, Kore tarihinde ilk defa demokrasi prensibine dayanarak kurulan bir hükümet olduğunun altını çizmek gerekir. Bu, liberalizmin güçlendiğinin de kanıtıdır. Aynı zamanda, 1921'de Kore Komünist Partisi'nin Bolşevik devriminden esinlenerek kurulduğunu da belirtmek gerekir. 1920'lerden itibaren Koreliler, egemenliklerini ve bağımsızlıklarını geri kazanmak amacıyla uluslararası meselelerde küresel rüzgarı yakalamak konusunda aktif davranmışlardır.

Kore yarımadasının bölünmesi, beklenmedik bir olaydır. Geleneksel Çin merkezli sistem ve emperyalizm yeryüzünden silinmişken Koreliler, sonunda gerçekten egemenliğe dayalı bir sistemin kurulmasını ummuşlardır. Ancak kazanan taraflar arasındaki çekişme, Korelilerin egemenliklerine kavuşmalarına fırsat tanımamıştır. Koreliler birleşmiş, modern, toprak bütünlüğü olan bir devlet kurmayı başaramamışlardır. Başka bir deyişle, modern politik anlamda devlet inşası yarım kalmıştır. Her iki Kore'nin

de Kore halkını temsil ettiklerini iddia ettikleri bir durumda, devlet egemenliği sorunu çözümsüz kalmıştır. Başarısızlığa uğramış ulus devlet ve millet inşası, Soğuk Savaşın başlangıcındaki rekabetle de yakından ilişkilidir. Kore, Japon sömürgeciliğinden kurtulmuş, ancak birbiriyle çatışan iki farklı kampa bölünmüştür. John Lewis Gaddis bir keresinde, Soğuk Savaşın bitiminde hem ABD'nin hem Sovyetlerin, Wilson ve Lenin'in felsefelerine dayanarak ulusların kendi kaderlerini tayin hakkında ısrarcı davrandıklarını, böylece yeni imparatorluklar kurduklarını yazmıştır. Bunlar, anti-emperyalist imparatorluklardır (Gaddis 1998). İmparatorluk inşa etme sürecinde birbirinden farklı iki kamp oluşmuş ve Kore, egemen bir ulus devlet inşa etmekte başarısız olmuştur.

Kore Savaşı, Soğuk Savaşın yapısını hem küresel hem de bölgesel ölçekte pekiştirmiştir. Kore Savaşı süresince ve sonrasında ABD ile Sovyetler arasındaki ideolojik ve diplomatik çekişme, yerini daha düşmanca ve daha askeri bir mücadeleye bırakmıştır. İki süper gücün birbirine karşı askeri pozisyonlarını belirginleştirmesi, iki Kore'nin arasındaki çekişmeyi geri dönülemez bir noktaya getirmiştir. Her iki Kore de kendisinin hamisi olan süper güçle politik, ekonomik, askeri ve diplomatik bağlarını askeri ittifaklar, ekonomik ortaklık ve diplomatik taraftarlık yoluyla güçlendirmiştir. Küresel ölçekteki Soğuk Savaşın bölgesel ve yarımada ölçeğinde hayata geçirilmesi, Kore'nin uluslararası ilişkileri üzerinde muazzam bir etki bırakmıştır.

İlk olarak şunu belirtmek gerekir: her iki Kore de ulusun ikiye bölünmesinden dolayı değil, bir süper gücün kampında yer aldıkları için egemen devletler kuramamışlardır. İttifak, her iki Kore'nin güvenliğini sağlasa da politik özerkliklerini ciddi şekilde zedelemiştir. Egemen devletler sisteminin en önemli normlarından biri olan iç işlere müdahale etmeme prensibi, Soğuk Savaşın ideolojik mücadelesi adı altında sık sık ihlal edilmiştir.

İkinci olarak, her iki Kore de Soğuk Savaş süresince edindikleri kimlikleri içselleştirmişlerdir. Geleneksel olarak bir ulus yalnızca siyasi sebeplerle değil, kültürel, fıkırsel ve normatif sebeplerle de bölünebilir. Kore Savaşı'nın yol açtığı tamir edilemez travmayı deneyimleyen Koreliler, birbirlerini şeytanlaştırmışlardır. Bu bağlamda bir ulus inşa etmek neredeyse imkânsızdır (Chun 2001).

Üçüncü olarak, her iki Kore de, diğer olası ittifakları dışlayan tekелci ittifaklar kurarak bölgesel Soğuk Savaşın yapısına uyumlu hareket etmek-

teydi. Güney Kore, 1953 yılında ABD ile askeri ittifakı sonuçlandırmış, 1965'te eski emperyalist Japonya ile diplomatik ilişkileri normalleştirmiştir. Komünist Çin ve SSCB ile ilişki kurmak zaten tasavvur edilemeyecek bir şeydir. Madalyonun diğer yüzünde de aynı şey geçerliydi. Kuzey Kore'nin de SSCB ve Çin ile ABD ve Japonya'ya dışlayan ittifakları vardı.

İttifak teorisi, her ittifakta, özellikle de asimetrik ittifaklarda güvenlik ve siyasi özerklik arasında bir denge kurulması gerektiğini iddia etmektedir (Chun 2000). İki Kore'nin de ittifakları, bu noktayı oldukça iyi kanıtlamaktadır. Her iki Kore'nin de dış politikası, hamilerinin küresel ve bölgesel kaygıları ile sınırlandırılmıştır. Örneğin, 1972'den itibaren bu iki ülke arasındaki ilişkilerde bir yumuşama olmuştur. O dönemde, iki Kore birbirleriyle çok çatışmacı bir ilişki içindeydiler. ABD ve Çin, süper güçlerin işbirliği çerçevesinde, her iki Kore'ye de Kore Yarımadası'ndaki siyasi iklimde hafif bir yumuşama sağlanmasını tavsiye etmiştir. Her iki güç de aslında bu yumuşamaya tam olarak niyetlenmedikleri için yumuşama dönemi fazla uzun sürmemiştir. 1973'ün sonlarından itibaren, halihazırda birbirleriyle iyi ilişkiler kurmak için samimi bir niyet beslemeyen bu iki ülke arasındaki ilişkiler gitgide bozulmuştur.

Özetle Korelilerin, uluslararası toplumun toprak bütünlüğü ve iç işlerine karışmama normlarıyla güvence altına aldığı modern egemen bir devlet inşa etme hayalleri Soğuk Savaş döneminde gerçekleşmemiştir. Japon sömürgeciliğinin yerini yeni hamiler, birbirine karşı savaşan küresel süper güçler almıştır. Bu dönem boyunca uluslararası ilişkiler, küresel bir devlet sistemi ve anarşinin örgütlenme prensibine dayanıyor olsa da, her iki Kore'nin deneyimlediği sistem, kamp içi hiyerarşi, iş bölümü ve gücün eşitsiz dağılımına dayalı bir sistemdir. Bu, sadece yarımadaya ait bir olgu değildir. Diğer iki Kuzeydoğu Asya ülkesi, Çin ve Japonya'nın da modern devletler inşa etme projeleri farklı nedenlerden dolayı başarısız olmuştur. Çin, modern geçiş sürecini tamamlayamadığı için bölünmüş bir ülke olarak kalmıştır. Japonya da, ironik bir biçimde ABD'ye yaptığı saldırılardan başarılı sonuçlar aldığı halde, sonradan yenilgiye uğrayan bir güç olduğu için 'olağandışı' bir devlet konumuna girmiştir.

Kuzeydoğu Asya bölgesinde Soğuk Savaş dönemindeki uluslararası ilişkileri tipik bir modern uluslararası ilişkiler olarak sınıflandırmak pek mümkün değildir. Soğuk Savaş'ın devletlerin 'egemenliği' prensibini ciddi derecede sarstığı bir ortamda, beş ülkenin her biri de – iki Kore, iki Çin ve Japonya, diğer ülkelerle birçok sorun yaşamalarına neden olan modern

geçiş sürecini tamamlamak için büyük çaba sarfetmişlerdir. Bu model, hiç bir yönüyle uluslararası anarşi ilkesi çerçevesinde birbirine benzer birimlerin varlığını sürdürdüğü Vestfalya sistemini andırmamaktadır. Sözü edilen anarşi, siyasi kamplardaki hiyerarşi içinde kuruluş aşamasını tamamlamamış modern devletlerin, modern geçiş sürecini tamamlamaya çalıştıkları bir ortamda, iki süper güç arasındaki anarşidir.

1989-1991 yılları arasında Soğuk Savaş, küresel düzeyde sona ererken Güney Kore, huzurlu bir siyasi ortamda yaşamak ve ulusal birliği yeniden kurmak gibi beklentiler ve umutlarla doluydu. Güney Kore, 1990 yılında Sovyetler Birliği ile, 1992 yılında ise Çin ile diplomatik ilişkilerini normalleştirmiştir. Güney Kore, Kuzey Kore ile de Uzlaşma, Saldırmazlık ve İşbirliği Anlaşmaları imzalamıştır. Bu anlaşmalar gereği barışçıl bir biçimde birarada yaşamının gerekliliği, silahların azaltılması, sosyal ve kültürel alışveriş ile ulusal birliğin tesisi için yol haritaları çizilmiştir. Öte yandan Kuzey Kore ve Çin, Kuzey Kore ve Rusya arasındaki askeri ittifaklara dayalı bağların zayıflaması, Kuzey Kore'yi oldukça izole bir diplomatik pozisyona itmiştir. Sosyalist piyasanın çözülmesi ve güçlü askeri hamilerin kaybı, Kuzey Kore'nin tüm zamanını nükleer programlar geliştirmeye yöneltmiştir. Bu durum, 1993 yılındaki ilk nükleer krize sebebiyet vermiştir.

Bölgesel güvenlik düzeni, 1996'da ABD ve Japonya'nın ittifakı, Çin'in yükselişi, ASEAN Bölgesel Forumu (ARF), Kuzeydoğu Asya İşbirliği Diyalogu (NEACD) gibi uluslararası güvenlik kuruluşlarının tohumlarının atılması ve tüm Kuzeydoğu Asya ülkeleri arasında daha canlı bir ekonomik ilişkinin başlamasıyla daha da karmaşık bir hale gelmiştir. Yerel bağlamda Güney Kore, Japonya ve Tayvan'ın demokratikleşmesi, bu ülkelerdeki sivil toplumun büyümesine ve farklı ülkelerdeki sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkilerin önemine işaret etmiştir.

Kuzeydoğu Asya'da bölgeselciliğin gelişimi, piyasadaki uzlaşma havası, ticari barış ya da demokratik barış olasılığı ve çok taraflı kuruluşların oluşturulması gibi hedefler mütevazı ölçülerde gerçekleşmiştir. Çok taraflı güvenlik kurumlarının yokluğunda, bölgedeki örgütlenme ilkesi Wendt'in terminolojisini (Wendt 1999) kullanan bir Lockeçu ya da Kantçı anarşi yerine, Hobbesçu anarşi olarak tanımlanabilir. Güvenlik rekabetinin modern mantığı, güvenlik ikilemi, silahlanma yarışı, güçler dengesi, ittifaklar arası rekabet, göreceli kazançlar problemi, hile, mahkûmlar açmazı (noksan bilgi ve öteki tarafın açık olmayan niyetleri) gibi unsurlar hala bölgenin

güvenlik düzenine hâkimdir. Özellikle Çin'in yükselişi ve gücün intikali olgusu daha belirgin hale geldikçe, ABD, Japonya ile bağları güçlendirmeye gereksinim duymaktave bazı mekanizmaları kullanarak Çin'i askeri abluka altına almaktadır. Bu bağlamda, Soğuk Savaş sonrası dönemin güvenlik ortamları, Çin'in ve Japonya'nın bölgesel hegemonya için yarıştığı, Japonya'nın bölge dışında küresel bir egemen güç olan İngiltere ile 1902 yılında ittifaka girdiği ondokuzuncu yüzyılın sonlarındaki ortamları andırmaktadır. Özetle, şiddetlenen bölgesel ve küresel rekabetin ortasında Kore, büyük güçlerin yarattığı boşluğu dolduracak bir aktör görevi görmemiştir.

Ne var ki Kore ve Çin toprak bütünlüğüne dayalı modern ulus devletler inşa etme konusunda henüz tamamlanmamış görevlerini, bölünmüş ulusları birleştirerek ifa etmeye çalıştıkça işler daha da karmaşık bir hal almaktadır. Bölünmüş uluslar arasındaki çatışma ve iki Kore arasındaki rekabet, güvenlik ortamlarını daha karmaşık bir hale getirip, bu durumlarından faydalanmak isteyen büyük güçlere ayrıcalık tanımaktadır. Hem modern geçiş mantığı hem de modern güç dengeleri mantığı, bu bölgedeki uluslararası ilişkileri, hali hazırda egemen olan ulusal birimlerin varlığını veri olarak alan Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorilerinin varsayımlarına eleştirel bir yaklaşım getirmeye teşvik etmektedir. Çin ve Kore, yarı-devlet (devlete benzeyen siyasi oluşum) ya da aciz devlet (failed state) değildir (Jackson 1993; Krasner 1999). Buna rağmen, ikisi de egemenliğe dayalı ulus devleti inşa etme sürecini tamamlamamıştır ve bu durum her iki ülkenin de dış politikasını daha karmaşık hale getirmektedir.

Şu anda geçerli olan güvenlik düzeninin gelecekte ne getireceği, Koreli bilim insanları için endişe kaynağıdır (Chung 2001). İki seçenek olasıdır: 1) yalın bir güçler dengesi sisteminden, müteakabiliyet prensibine normatif bağlılığa dayalı politik denge sistemine geçiş (Vişana İttifakı'nda hayata geçirildiği gibi) (Schroeder 1994) ve son olarak muhtemelen çok taraflı güvenlik kuruluşları ve güvenlik topluluğuna geçiş, 2) yalın bir güçler dengesi sisteminden, iki kutuplu bir bölgesel çatışma sistemine geçiş ve güvenlik ikileminin kötüleşmesine bağlı olarak iki kutup arasında topyekün bir çatışma: muhtemelen bir yanda Çin, öte yanda ABD-Japonya ittifakı. İkincinin gerçekleşmesi durumunda, Güney Kore hala büyük güçlerin çekişmesinden doğan boşluğu doldurabilecek güçten yoksun olacak ve hayatta kalmak ve onların aralarında özerk bir sese sahip olmakta zorlanacaktır.

Kuzeydoğu Asya için yirmi birinci yüzyıl, sadece Soğuk Savaş sonrası bölgesel güç dengesi ile değil, aynı zamanda postmodern geçiş dönemiyle tanımlanmaktadır (Moon and Chun 2003). 11 Eylül trajik terörist saldırısı sonrasında ABD'nin güvenlik politikası, radikal bir biçimde değişmiş ve bu değişikliklerin Kuzeydoğu Asya bölgesinde birçok yansıması olmuştur. Ayrıca, diğer köklü değişiklikler de bu bölgedeki uluslararası meseleleri karmaşık hale getirmektedir. Yirmi birinci yüzyılın küresel sistemik özelliklerini dört faktör belirlemektedir: postmodern güvenlik tehditleri, küreselleşme, bilgi ve iletişim teknolojileri (ICT) ve demokratikleşme. İlk olarak, modern teknolojiye dayalı, fakat siyasi meşruiyeti olmayan, şiddetle başvuran terörist gruplar gibi yeni düşmanlar, küresel güvenliği tehdit etmektedir. Şu anda, asimetrik tehditler olarak adlandırılan tehditler, tüm devletlerin güvenliği için bir numaralı tehlikedir. İkinci olarak, küreselleşme, karşılıklı ekonomik bağımlılık ve kültürler arası etkileşim, uluslararası ilişkileri çok daha karmaşık bir hale getirmektedir. Sert güç dengelerinin ve ideolojik çatışmaların, ittifakın yapılandırılmasını belirlemek gibi bir etkileri yoktur ve bu, aktörlerin güvenlik çıkarlarını hesaplamasını zorlaştırmaktadır. Üçüncü olarak, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi, postmodern tehditlere karşı postmodern tepkiler geliştirilmesine olanak sağlamıştır. Ağ tabanlı kapasiteye dayalı askeri dönüşüm, aynı anda birçok yerde olabilme, hızlı dağıtım ve kesinlik gibi şeyler bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi sayesinde mümkün olmuştur. Madalyonun diğer bir yüzü olarak, terörist gruplar da bilgi işlem tabanlı, şiddet uygulama kapasitesine sahip teknolojilere ve ağlara sahiptirler. Bilgi işlem teknolojileri aynı zamanda, nihai kertede kozmopolit demokrasinin yolunu açan ulusal ve uluslar üstü sivil toplumun gelişmesini hızlandırmaktadır. Dördüncü olarak, küresel ölçekte bir demokratikleşme, gelişmekte olan ülkelerde dış politika yapılması sürecini etkilemektedir. Şu anda gelişmekte olan ülkeler, isabetli bir uluslararası ilişkiler algısı olmayan kamuoyu tepkisini hesaba katmaktadırlar. Demokratikleşen bir dünya ile başa çıkmak için, yumuşak güç, özellikle de ABD gibi büyük güçler için daha da önemli hale gelmiştir. ABD ve teröristler arasındaki ile ABD yanlısı ve ABD karşıtı devletler arasındaki yumuşak güç dengesi, ABD'nin stratejisinin başarı veya başarısızlık oranını doğrudan etkilemektedir.

Yukarıda bahsedilen dönüşümlerle birlikte anti-terör/silahsızlanma çağında Güney Kore, beklenmedik köklü değişiklikler ile karşı karşıya kal-

mıştır. Her şeyden önce ABD, tek ittifak ortağı olarak Güney Kore'den, kendi stratejik amaçlarını paylaşmasını istemiştir. ABD, Güney Kore'den Irak'a asker göndermesini ve Afganistan ile Irak'taki savaş sonrası düzenlemeler için ABD'ye mali yardım yapmasını istemiştir. ABD ayrıca, Kore Cumhuriyeti - ABD ittifakı üzerinde baskı oluşturarak, ittifakın niteliğinin değişmesine yol açacak askeri dönüşümü de yürütmektedir. ABD, askeri işlerini daha esnek bir biçimde yürütebilmek için, terörizme bağlı küresel zorluklarla daha kolay başa çıkmak gerekçesiyle Kore'ye, ABD güçlerinin serbestçe hareket etmesine olanak tanıyacak stratejik esneklik fikrini kabul ettirmeye çalışmıştır. Güney Kore'nin modern düşmanına karşı (Kuzey Kore) kendini savunmak için stratejik bir kesinliğe ihtiyacı varken, bu ittifakın ağır bir baskı altında olması normaldir.

Kuzey Kore'nin nükleer programı konusu, Güney Kore'nin modern endişelerinin ve ABD'nin postmodern stratejisinin birbiriyle ters düştüğü alanlara bir örnek teşkil etmektedir. ABD, krizi temelde postmodern bir sorun olarak ele almaktadır. ABD'nin en çok korktuğu şey, Kuzey Kore'nin nükleer maddeleri ABD'ye, bu kitle imha silahlarını kullanarak saldırabilecek terörist gruplara transfer etmesidir. Ancak Kuzey Kore'deki nükleer kriz, sadece bir silahsızlanma sorunu değildir. Kuzey Kore'nin niyeti, nükleer malzemenin gelişimi ister müzakere amaçlı olsun, ister askeri avantaj sağlamak amaçlı olsun, kökenini modern bir mantıktan almaktadır. Diğer bir deyişle, Kore'nin birçok müttefikinin Kuzey Kore'nin hayati çıkarlarına zarar verdiği için komünist sistemden vazgeçtiği Soğuk Savaş sonrası dönemde, Kuzey Kore varlığını sürdürmeye ve modern uluslararası ilişkileri savunmaya devam etmiştir. Geleneksel savunma mantığı ve modern devletlerarası rekabette caydırıcı olmak, Kuzey Kore'nin nükleer silah geliştirmek istemesinin en temel nedenidir. Bu anlamda Güney Kore, olaya sadece bir anti-terör/silahsızlanma meselesi olarak bakmamakta, aynı zamanda Korelilerin kendi aralarında bir uzlaşma ve işbirliği meselesi olarak bakmaktadır. Bazı gözlemciler, Güney Kore ile ABD arasındaki anlaşmazlığın kökenini, güvenlik stratejilerindeki farklılıklarda aramaktadırlar. Ama mesele, bundan çok daha karmaşıktır. Meselenin kökeni, önleyici saldırıların önemine vurgu yapan ve insan hakları konusunu ulusal egemenlikten daha öncelikli gören postmodern ABD stratejisi ile, geçiş sürecini tamamlama görevini üstlenmiş Kore stratejisi arasındaki fikir ayrılığıdır. Özetle, yirmi birinci yüzyılın başlarında Kuzeydoğu Asya'nın güvenlik düzeni, hem

modern (yani devletlerarası çatışma ve güç dengesi) hem de postmodern (yani uluslararası terörizm) sorunların etkisiyle şekillenmiştir. Kuzeydoğu Asya ülkelerinde (modernite öncesi veya modernizme geçiş süreci de dâhil olmak üzere) hala tarihsel düşmanlık, şüphe ve intikam duygusu hâkimdir. Güçlü çok taraflı kurumlar (modern mantığa uygun) olmaksızın yalın bir güç dengesi mantığı ile ABD ve terörist gruplar arasında asimetrik bir güvenlik ikileminin tırmanmasıyla başlatılan postmodern geçiş, bölgede istenen etkiyi sağlamıştır. Bu nedenle Güney Kore, üç zorlukla karşı karşıyadır: sömürge geçmişine ait anıların şimdiki dış politikayı etkilemesi (Japonya ile tarih kitaplarının anlatıları ve Yasukuni tapınağı konusunda yaşanan uzlaşmazlık gibi); güçler dengesi mantığına uyum sağlayarak büyük güçler arasında var olabilme ihtiyacı; ve Güney Kore'nin postmodern dönüşüme uyum sağlamasını isteyen ABD ile artan gerilim.

Kore'de uluslararası ilişkiler alanında kuramsallaşmanın gelişmemesinin nedenleri

Daha önceki bölümlerde bahsedilen tarihsel arka planı gözönüne alarak, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler alanında Kore kökenli teori üretilmemesinin nedenlerini düşünürken, aşağıdaki noktalar gözönünde bulundurulmalıdır:

İlk olarak, modernite öncesi geleneksel bölgesel politikaları kuramsallaştıran akademik ve felsefi kazanımlar, modern uluslararası ilişkilerin ortaya çıkışından sonra yapılan akademik çalışmalardan kopuktur. Geleneksel bilim insanları, neo-Konfüçyüsçü bir dünya görüşüne dayanan, geleneksel bölgesel düzen hakkındaki normatif endişelerini ve perspektiflerini korumuşlardır. Siyasi gerçekliği kuramlaştırmaya çalışan pozitivist çabaların yokluğunda bile Koreli bilim insanları, küresel siyasi düzenden bölgesel ve ulusal siyasi düzene geçişi anlamlandırmak için tutarlı ve açıklayıcı bir çerçeve kurmaya çalışmışlardır. Barışçıl bir bölgesel siyasi düzen kurmayı ve Çin hanedanlarından bağımsızlıklarını korumayı amaçlamışlardır. Ancak, Batı kökenli devletler sisteminin Kore siyasetine ani ve şiddetle girişiyle birlikte, gerçekliği anlamaya yönelik akademik çabalar, Batılı dünya düzeninin evrimi hakkında sistematik bir bilgiden yoksun oldukları için muazzam zorluklarla karşılaşmışlardır. Kısacası, Kore'de geleneksel çabalar ve modern eserler arasındaki metinler arası ilişkiler tamamen kopmuştur.

İkinci olarak, Batı kökenli teoriler, teori yapma süreci hakkında fikir üretme yetisinden yoksun tamamlanmış ürünler olarak ithal edilmişlerdir. Robert Cox'un bir keresinde yazdığı gibi 'Teori her zaman belli bir amaca yöneliktir ve belli bir kişi için üretilir' (Cox 1986). Batılı ülkelerin modern geçiş sürecine ilişkin deneyimleri ve Batı'da modern uluslararası ilişkilerin evrimi, Asya ülkelerinininkinden radikal farklılıklar göstermektedir. Batılı ülkelerin 1648-2005 yılları arasında deneyimledikleri durum, Kore'nin uluslararası ilişkilerine 1876'dan 2005'e kadar geçen 130 yılda aktarılmıştır. Daha da kötüsü, emperyalistler ve süper güçlerin müdahalesiyle aktarılmıştır. Batı kökenli teorileri, onlara temel oluşturan tarihsel bağlamlarını gözönünde bulundurarak doğru bir şekilde ihraç etsek, karşılaştırmalı bir tarihsel gelişim kavramı geliştirebiliriz. Ancak, bu zahmetli girişimlerin yürütülmesi için daha çok zamana ihtiyaç vardır. Evrensel geçerlilik iddialarına rağmen, farklı teoriler farklı tarihsel bağlamlarda üretilmekte ve farklı normatif endişelere karşılık gelmektedir. Batı kökenli teorileri, Batı'nın tarihsel ve normatif bağlamları içinde çalışmak, Koreli bilim insanları için kolay olmamıştır. Diğer bir deyişle, her bir teorinin epistemolojik, ontolojik ve normatif meta-kuramsal temelleri üzerinde teker teker düşünülmemiştir.

Bir anlamda, Kuzeydoğu Asya'nın ve Batı'nın farklı zaman dilimlerinde yaşadıkları söylenebilir (Kissinger 2001)⁹. Örneğin, Batı Avrupa'nın temel güvenlik kaygıları, sadece geleneksel güvenlik sorunları değil, aynı zamanda geleneksel güvenlik algıları kapsamında değerlendirilemeyecek insan güvenliğine ilişkin sorunlardır. Yine de, Kuzeydoğu Asya'da güvenlik ikilemi, gücün el değiştirmesi ve toprak anlaşmazlıkları gibi geleneksel güvenlik sorunları, bölgesel siyasetin temel motiflerinin belirlenmesinde merkezi bir yer tutmuştur. Bu çağdışı fark hakkında net bir fikir oluşmadıkça, Kuzeydoğu Asya'da ve Kore'de teori inşası, sadece Batı kökenli teorileri ithal ederek tamamlanamayacaktır.

Üçüncü olarak, Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorileri, kasıtlı veya kasıtsız olarak, Üçüncü Dünya'nın pozisyonunu ve tarihini marjinalize etmişlerdir. Örneğin, liberal uluslararası ilişkiler teorisi, istikrar ve denge normlarını benimsemiş, eşitlik ve kurtuluş normlarını marjinalleştirmiştir. Burada önemli olan, birbiriyle rekabet eden etik normların görece önemi değerlendirilmek için, meta-etiksel kararlarla ilgili kaygıların söz konusu olmasıdır. Çoğu zaman, uluslararası ilişkiler alanında Koreli akademisyen-

leri meşgul eden normlar, siyasi özerklik ve eşitlik olmuştur. Bu normlarla meşgul olmak, Batılı akademisyenler için yabancı bir olguydu. Uluslararası ilişkiler teorilerinin problem çözücü olmak yerine eleştirel olması gerektiği durumlarda, Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorileri, Koreli bilim insanları ve siyasi aktörler için teorik ve pratik kılavuz görevi görmeyi bırakmaktadır.

Dördüncü olarak, Asya'nın uluslararası ilişkilerinin gerçekliği, içinden çıkılamayacak derecede karmaşıktır. Her zaman, birden fazla sayıda örgütlenme prensibi ile yapısal gereklilikler birarada olmuştur. Kuzeydoğu Asya ülkeleri hem entelektüel hem de pratik olarak, aynı anda birden fazla görevi idrak etmeye ve yürütmeye ihtiyaç duyuyordu. Kuzeydoğu Asya ülkelerinin, devlet inşasını tamamlaması gereken modern geçiş süreci, hali hazırda yürürlükte olan modern güçler dengesi mantığına adapte olma sorunu ve anti-terör çalışmalarıyla ve bunu müteakip, modern uluslararası hukuku aşmak için gösterilen çabalar gibi, postmodern geçiş sürecine ait olgularla birbirine dolanmıştı. Bu çok katmanlı bilmeceyi çözmek için Koreli bilim insanlarının mevcut Batı kökenli teorileri, daha yapılandırılmış bir biçimde entegre etmeleri gerekmektedir.

Beşinci olarak Koreli insanların kaderini çizecek belli başlı etkilerin çoğu, genelde bölgesel düzlemde veya yarımadadan değil, küresel düzlemde gelmektedir. Sömürgecilik süreci, yarımadanın bölünmesi, Kore Savaşı'nın patlak vermesi, ROK-ABD ittifakının sonuçlanması, Soğuk Savaşın bitiminden sonra Korelilerin kendi aralarında bir mutabakat sağlaması, ABD'nin terörle mücadele mantığını takiben ittifakın şimdiki yeniden yapılandırılması gibi etkilerin tümü, küresel düzeydeki uluslararası ilişkilerden gelen dış etkilerdir. Görünüşte küçük olan yerel düzlemdeki olaylar, küresel siyasetten türerken Koreli bilim insanları, bu olayların kökenlerine gitmek için çok çaba harcamıştır.

Altıncı olarak, bazı Batı kökenli teoriler, Kore deneyimine doğrudan uygulanabilir. Örneğin, ittifak teorileri, güç dengesi, güvenlik ikilemi ve hegemonik denge teorileri ufak uyarlamalarla Kore'nin gerçeğini analiz etmek için kullanılabilir. Bu uygulanabilirliğin nedeni, bu teorilerin mikro teoriler olmasıdır. Asya'daki mikro düzeydeki meseleler, diğer alanlarla genellikle benzerlikler göstermektedir. Ve problem çözücü teoriler olarak mikro teoriler, Koreli bilim insanlarına ve politikacılara kısa vadeli yarar sağlamaktadırlar. Ancak, makro veya büyük (grand) teorileri araş-

tırdığımız zaman, durumun farklı olduğunu görürüz. Örneğin, neo-realizm ve neo-liberalizm, devletlerin egemen aktörler olduklarını ve rasyonel stratejik hesaplara göre davranma kapasitesine sahip olduklarını iddia etmektedirler. Ancak, Kuzeydoğu Asya'daki devletler, oluşum aşamasındaki devletlerin egemenliği kullanma kapasitesinden farklı bir kapasiteye sahiptirler. ABD'nin diplomatik, ekonomik ve askeri politikaların yardımıyla kurulan Güney Kore, ABD'nin etkisinden tam anlamıyla kurtulup siyasi özerkliğe kavuşamaz. Güney Kore, hala savaş zamanlarında kendi ordusunu komuta hakkına sahip değildir. Bu durumda, Waltz'ın neo-realizmi gibi aktörlerin işlevsel 'farklılaşmamasını' varsayan teoriler, Kore örneğini incelerken eksik kalacaktır. Bu noksanlıklar, büyük teoriler düzeyindeki temel varsayımlarla ilgilidir.

Yedinci olarak, Kore akademisinde tarih ve uluslararası ilişkiler alanları göreceli olarak ayırmıştır. Tarih alanının kendi yaklaşımları ve uluslararası ilişkiler alanının yaklaşımlarından edindiği bazı teorik varsayımları vardır. Yine de tarihi, teori inşası ile birleştirmeden tam teşekküllü bir teori üretmek mümkün değildir (Elman and Elman 2001; Kim 2005).

Sekizinci olarak, Kuzeydoğu Asya ülkelerindeki akademik toplulukların kendi içlerinde kurdukları iletişim de oldukça sınırlıdır. Uluslararası ilişkiler alanında Kore, Çin ve Japonya'daki bilim insanlarının farklı yaklaşımları, Batı kökenli teorilerin kullanışlılığı hakkında değişen görüşleri ve farklı normatif kaygıları vardır. Aynı bölgede yaşayan bilim insanları arasında sistemik bir iletişim olmadan, bölgesel ölçekte tutarlı uluslararası teoriler inşa etmek zordur.

Buradan Nereye?

Neden Batı dışındaki dünyanın gerçekliğini açıklamak için Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorilerine ihtiyacımız vardır? Bir teorinin doğasında evrensel geçerlilik ilkesi yok mudur? Farklı teorisyenler, farklı ulus-devletler veya farklı bölgeler için farklı teorilere ihtiyacımız yok mudur? Eğer yoksa ne tür bir teori hem Batı'yı hem de Batı-dışı dünyayı açıklayabilir?

İlk olarak, uluslararası ilişkiler teorileri tarihsel gerçeklikleri temel almaktadırlar. Belirli bir uluslararası ilişkiler teorisi, belirli bir bölgenin tarihini yansıtıyorsa, o zaman mekânsal olarak sınırlı bir teoridir. Aynı za-

manda, bu teorilerin zamansal boyutu da vardır. Eğer Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorileri, modern Batı dünyasının deneyimiyle sınırlıysa, geleneksel düzenin devamı olan Batı dışı dünyanın gerçekliği, Batı kökenli uluslararası teoriler çerçevesinde kuramlaştırılmaz (Cox 1997).

İkinci olarak, her teorinin hem açıklayıcı hem de normatif bir boyutu vardır. Eleştirel teoriler açısından bakıldığında, teorisyenlerin değerlerden bağımsız bir teorik gündeminin veya yöneliminin olması mümkün değildir. Teorisyenler ilgi alanlarına ve değerlerine dayalı araştırma konuları seçmekte ve diğer konuları marjinalleştirmektedirler. Açıklayıcı veya analitik bir teori inşa etmek için, normatif temeller belirlemek de bir teorisyen için gerekli bir şeydir. Teorisyenlerin ihtiyacı olan şeyler: kuramlaştırmalarının normatif boyutlarına dair bir farkındalık ile meta-etik ve meta-normatif standartlara dayanan normatif pozisyonlarını, başka teorisyenlere aktarmak umuduyla bu normatif yönelimi, akademik bir gündem çerçevesinde ele alma konusunda bir açıklıktır (Frost 1986; Harbour 1999; Nardin ve Maple 1992). Örneğin, bir liberal uluslararası ilişkiler kuramcısı, eşitlik veya özgürlükten ziyade, işbirliğinin değerini vurgulayabilir. Öte yandan, Marksist yönelimli yapısalcı bir uluslararası ilişkiler teorisyeni, küresel sınıf mücadelesine daha fazla önem verebilir ve özgürleşme kavramını yüceltebilir. Bizim, analitik kuramlar ve normatif kuramlar arasındaki bağlantıları incelememiz ve bu ilişkiyi akademik bir gündem çerçevesinde ele almamız gerekmektedir.

Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorileri, özellikle realizm ve güvenlik çalışmaları, Kore'nin uluslararası ilişkilerini açıklamakta çok yararlı olmuştur (Ikenberry and Mastanduno 2003; Alagappa 2003). Kuzeydoğu Asya bölgesi, güç dengesi sistemi ve güvenlik rekabeti ile nitelendirildiği için, güç dengesi, hegemonya, güvenlik ikilemi ve gücün dönüşümü hakkındaki teoriler özellikle yararlı olmuştur. Bu durum, bu bölgenin modern boyutunun Batı kökenli uluslararası ilişkiler ışığında incelenmesini gerektirmektedir. Çünkü bu teorilerin uğraştıkları gerçeklikler, Kuzeydoğu Asya'nın gerçekliğinin belli bir boyutuna karşılık gelmektedir. Mikro-teoriler, makro ya da büyük teorilerden daha iyi uygulanmaktadır. Ancak Batı dünyasının uzun vadede modern dönüşümü ile iyi tanımlanmış ve sınırları iyi çizilmiş bir modernite, Kuzeydoğu Asya ülkeleri tarafından deneyimlenmemiştir. Yukarıda belirtildiği gibi, Batı'nın 360 yıllık deneyimi, Kore örneğinde 130 yıla sığdırılmıştır. Kore örneğinde, geçmiş

şimdiki zamanla birliktedir. Birbiriyle üstüste gelen tarihsel gerçeklikler ve zamansal boyutlar, bölgesel düzenin yapılanmasını daha karmaşık hale getirmekte, uluslararası ilkeleri düzenleyen farklı prensipleri buluşturmakta ve aktörlere birden fazla kimlik kazandırmaktadır. Kuzeydoğu Asya'daki siyasi gruplar, farklı siyasi kimliklere sahiptirler – geleneksel kimlik (uygar merkez-çevre boyutu), erken modern kimlik (emperyalist-sömürge boyutu), modern kimlik (bireysel-ulus-devlet) ve postmodern kimlik (ulus ötesi sivil toplum, çok taraflı kurumların üyeleri). Ayrıca, egemenlik sorunu da çok karmaşık olabilir. Çin ve Kore'de, üniter bir toprak egemenliği anlayışı henüz yerleştirilememiştir. Japonya'da, özellikle askeri meseleler, savaş sonrası dönemde barış-sever bir anayasa ile sınırlandırılmıştır. Bölgesel güç dağılımında nispeten zayıf devletler olan iki Kore'nin de egemenliklerini kullanma kapasitesi yoktur ve Kore Savaşı'ndan sonra teknik anlamda bir ateşkes halinde birbirleriyle yarışmaktadırlar. Örneğin, devam eden savaş, Güney Kore'nin savaş zamanlarında askeri güçleri üzerindeki komuta yetkisini sınırlandırmaktadır.

Analitik boyutun bu karmaşıklığı, doğal olarak Batı kökenli teorilerin normatif temellerini gündeme getirmektedir. Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorilerinin, Batılı insanların etik kaygılarını yansıtması gibi, onlar için önemli olan değerler de, analitik kaygılarını yönlendirmektedir. İstikrarlı bir güvenlik düzeni kurmak; geleneksel olmayan ve insan güvenliğine ilişkin sorunları çözmek; Batı dünyasının liderliğinde küresel düzeni idare etmek; Üçüncü Dünya'nın süregelen piyasalaştırılması ve demokratikleşmesi süreçleri bir kaç örnek teşkil etmektedir. Öte yandan, Batı kökenli olmayan düşünceler de farklı kaygılar ve hak talepleri tarafından yönlendirilmektedir. Ekonomik ve politik anlamda gelişmiş ülkelerin hâkimiyetinden özerklik kazanma, devletlerarasında egemenlik bakımından eşitlik, Batı sömürgeciliğini devam ettirdiği düşünülen statükoyu dönüştürmek ve bu konuda yardım almak, bu kaygılara verilebilecek bazı örneklerdir. Birbirinden farklı değerlere ve gelecek beklentilerine sahip olan insanların dünyaya bakışları farklılaşmaktadır. Farklı teorilerin normatif boyutlarının doğruluklarını ya da kapsayıcılıklarını referans alarak ölçebileceğimiz meta-etik standartlar hakkında doğru argümanlar kuramadığımız sürece, analitik tartışma, özellikle Batı kökenli olan ve olmayan teorilerin altında yatan gerçek çelişkileri sorunsallaştırmadan sürüp gidecektir. Şimdi bir geçiş döneminde yaşamaktayız. ABD, terörizme karşı mücadelesinde muhteme-

len tek taraflı bir bakış açısıyla askeri caydırıcılık gücünü ve 'özgürlüklerin genişletilmesi' kapsamında başka ulusların içişlerine politik müdahaleyi meşrulaştırmaktadır. ABD, kendi değerleri ve maddi gücüne dayanarak belli bir standart belirlemekte başarılı olursa, ulusal egemenlik fikri ciddi anlamda bir dönüşüm geçirecektir. Eğer gelecekte teori, sadece ABD'deki ve gelişmiş Batılı ülkelerdeki olgulara karşılık gelirse, Batı dışı dünya, sadece uluslararası ilişkilerde değil, aynı zamanda kuramlaştırma alanında da göreceli olarak zayıf ve görünmez kalacak ve teorik çalışmaların nesnesi olarak değerini yitirecektir. Kuramlaşmamış bir Batı dışı dünya, siyasetçiler tarafından da anlaşılamayacaktır. Bir şey kuramlaştırıldığında, akademik ve pratik hayatta da sorunsallaşmaktadır.

Hem coğrafi hem de tarihi olarak, hem gelişmiş ülkeleri hem de az gelişmiş ülkeleri açıklayan, kapsayıcı bir teori inşa etmek güçtür. Ancak bu ülkelerdeki gelişmeler, birbirleriyle ilişkilidir ve birbirlerinden etkilenmektedirler. Dolayısıyla bu kısmi kuramlaştırma, kaçınılmaz olarak eksik kalmaktadır. Farklı aşamaların birarada bulunmasındaki güçlük ve farklı bölgelerde hâkim olan farklı bakış açıları, tutarlı teorik çerçeveler içinde ele alınmalıdır. Dünyayı bölmelere ayıran modernitenin aksine, uluslararası ilişkiler alanındaki postmodern proje, Batı dışı dünyanın gerçekliğini ve bilgisini de kapsamaktadır. Batı dışındaki akademik topluluk için zor olan şey, postmodern uluslararası ilişkiler teorisine ya da postmodern küresel politik teorisinin yapımına katkıda bulunmaktır.

KAYNAKLAR

- Alagappa, Muthiah (ed) (2002), *Asian Security Order: Instrumental and Normative Features*, Stanford University Press, Stanford.
- Chang, Noh Soon (2003), 'Theoretical Implications of International Politics in Bush Administration's Security Strategy' (in Korean), *Korean Political Science Review*, vol. 37, no. 2, pp. 365–84.
- Cho, Han Seung (2005), 'The First Sino-Japanese War and the Russo-Japanese War: A War Theoretical Review' (in Korean), *Korea and International Politics*, vol. 21, no. 2, pp. 125–52.
- Cho, Hyowon (1955), *International Politics* (in Korean), Mun Chong Gak, Seoul.
- Choi, Ajin (2003), 'The Power of Democratic Cooperation', *International Security*, vol. 28, no. 1.
- Choi, Chong Ki (1965), 'Developments of International Politics in the U.N.' (in Korean), *Korean Journal of International Studies*, 4, pp. 23–63.
- Choi, Chong Ki (1964), 'The Analysis on the Financial Crisis of the United Nations' (in Korean), *Journal of Administration*, vol. 2, no. 1, pp. 157–89.
- Choi, Jung Woon (2003), 'Traditional, Modern and Postmodern in Korean Diplomacy' (in Korean), *The Study of Korean Politics*, vol. 12, no. 1, pp. 57–87.
- Choi, Jung Woon (1995), 'The Eye of Foucault: Critical Phenomenology and the Departure of Archeology' (in Korean), *Korean Political Science Review*, vol. 29, no. 4, pp. 4181–214.
- Chun, Chaesung (2003), 'Theoretical Basis of "Engagement Policy" and South Korea's Reconciliation and Cooperation Policy Toward the North' (in Korean), *Korean Journal of International Studies*, vol. 43, no. 1, pp. 231–51.
- Chun, Chaesung (2001), 'The Cold War and Its Transition for Koreans: Their Meaning from a Constructivist Viewpoint', in Chung-in Moon (ed.), *Ending the Cold War in Korea: Theoretical and Historical Perspective*, Yonsei University Press, Seoul.
- Chun, Chaesung (2000), 'Theoretical Approaches to Alliance: Implications on the R.O.K.– U.S. Alliance', *Journal of International and Area Studies*, vol. 7, no. 2, pp. 71–88.
- Chun, Chaesung (1999), 'Critical Realist International Relations Theory of E. H. Carr' (in Korean), *Korean Political Science Review*, vol. 33, no. 3, pp. 391–408.
- Chun, Chaesung and Park Kun Young (2002), 'Reflections on International Relations Theories in Korea: In Search of Alternatives' (in Korean), *Korean Journal of International Studies*, vol. 42, no. 4, pp. 7–26.
- Chung, Jae Ho (2001), 'South Korea Between Eagle and Dragon: Perceptual Ambivalence and Strategic Dilemma', *Asian Survey*, vol. 41, no. 5, pp. 777–96.
- Chung, Yong Hwa (2004), 'Changing Process of Sino-centric Ideas in the Late 19th Century Korea' (in Korean), *Korean Journal of International Studies*, vol. 44, no. 1, pp. 95–115.

- Cox, Robert W. (1997), *The New Realism: Perspectives on Multilateralism and World Order*, United Nations University, New York.
- Cox, Robert W. (1986), 'Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory', in Robert O. Keohane (ed.), *Neorealism and its Critics*, Columbia University Press, New York.
- Cummings, Bruce (1981, 1990), *The Origins of the Korean War*, 2 vols, Princeton University Press, Princeton.
- Elman, Colin and Miriam Fendius Elman (2001), *Bridges and Boundaries: Historians, Political Scientists, and the Study of International Relations*, MIT Press, Cambridge.
- Fairbank, John K. (1969), *The Chinese Traditional Order*, Harvard University Press, Cambridge.
- Frost, Mervin (1986), *Towards a Normative Theory of International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Gaddis, John Lewis (1998), *We Now Know: Rethinking Cold War History*, Oxford University Press, Oxford.
- Gong, Geritt W. (1984), *The Standard of 'Civilization' in International Society*, Clarendon Press, New York.
- Ha, Kyung Keun (1972), *Politics in Africa* (in Korean), Il Cho Gak, Seoul.
- Ha, Kyung Kun (1965), 'Nationalism in Underdeveloped Countries' (in Korean), *Korean Journal of International Studies*, 4, pp. 5–22.
- Ha, Young Sun (2005), 'The History of Concept Diffusion' (in Korean), *The Journal of World Politics*, vol. 25, no. 2, pp. 3–13.
- Ha, Young Sun (2002), 'Conceptual History: World Politics of Civilization: The Conceptual History of "Civilization" in Nineteenth Century Korea' (in Korean), *The Journal of World Politics*, vol. 24, no. 1, pp. 319–44.
- Ha, Young Sun (1987), 'International Relations: A Trend Report of Current Theory; Towards a New Theory of International Relations: The Case of War Studies' (in Korean), *The Journal of World Politics*, vol. 11, no. 1, pp. 1–33.
- Harbour, Frances V. (1999), *Thinking about International Ethics: Moral Theory and Cases from American Foreign Policy*, Westview Press, Boulder, CO.
- Hong, Sung Min (1999), 'Culture and Symbolic Violence: Comparative Analysis of Fetishism in Marx and Bourdieu' (in Korean), *Korean Political Science Review*, vol. 33, no. 3, pp. 59–76.
- Ikenberry, John G. and Michael Mastanduno (2003), *International Relations Theory and the Asia-Pacific*, Columbia University Press, New York.
- Jackson, Robert H. (1999), *Quasi-States: Sovereignty, International Relations, and the Third World*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Jin, Jang Cheol (2003), 'The End of the Cold War and International Relations Theories: Focusing on the Constructivist Approach' (in Korean), *Kangwon University Social Science Studies*, 42, pp. 156–80.

- Kim, Hyun Chul (1999), 'Pak Yong-hyo's Ideas of Enhancing the Right of the People Expressed at His "Reform Memorial of 1888"' (in Korean), *Korean Political Science Review*, vol. 33, no. 4, pp. 9–24.
- Kim, Ki Jung (1990), 'Structural Conditions of the World – System and Foreign Policy – Making – A Search for Theoretical Framework of U.S. Foreign Policy Toward Korea, 1901–5' (in Korean), *Korean Journal of International Studies*, vol. 30, no. 1, pp. 331–52.
- Kim, Myungsub (2005), 'On Huntington's Civilizational Paradigm: A Reappraisal', *Issues & Studies*, vol. 41, no. 2, pp. 217–48.
- Kim, Odong (1979), 'The Dependency Theory and its Applicability to Korean Development', *Korean Journal of International Studies*, 19, pp. 223–30.
- Kim, Sang Bae (2003), 'Information Technology and International Relations Theories: Searching for a Constitutive Understanding of Technology and Global Politics in the Information Age' (in Korean), *Korean Journal of International Studies*, vol. 43, no. 4, pp. 33–58.
- Kim, Soo Am (2000), 'The Clash of Two World Views and Chosun's Diplomatic Framework in 1880s' (in Korean), *Korean Political Science Review*, vol. 34, no. 2, pp. 323–39.
- Kim, Woosang (2002), 'Power Parity, Alliance, Dissatisfaction, and Wars in East Asia, 1860–1993', *Journal of Conflict Resolution*, vol. 46, no. 5, pp. 654–72.
- Kim, Woosang (1989), 'Power, Alliance, and Major Wars, 1816–1975', *Journal of Conflict Resolution*, June 1989, vol. 33, pp. 255–73.
- Kim, Young Ho (2005), 'The Issues and Theoretical Tasks on the Interdisciplinary Study Between Diplomatic History and International Relations Theory: A Case Study on the Great Debate in the United States During the Post-Cold War Period' (in Korean), *Journal of Korean Political and Diplomatic History*, vol. 25, no. 2, pp. 185–211.
- Kissinger, Henry (2001), *Does America Need a Foreign Policy?: Towards a New Diplomacy for the 21st Century*, Simon and Schuster, New York.
- Krasner, Stephen (1999), *Sovereignty: Organized Hypocrisy*, Princeton University Press, Princeton.
- Ku, Dae-Yeol (1985), *Korean Under Colonialism: The March First Movement and Anglo Japanese Relation*, Seoul Computer Press, Seoul.
- Lee, Sam Sung (1997), 'The Post-War Evolution of International Relations Theory and the International Environment: The Contextual Sensitivity of the Balance Between Realism and Liberalism' (in Korean), *Korean Journal of International Studies*, vol. 36, no. 3, pp. 3–59.
- Lee, Shinwha (2001), *Environment Matters: Conflicts, Refugees & International Relations*, WHDI Press, Tokyo and Seoul.
- Lee, Soo Hoon (1993), *World Systems Theory* (in Korean), Na Nam, Seoul.
- Lee, Tae Jin (2004), 'Chosun Korea's Adoption of International Law and Its Struggle to Cast Off Traditional Relations with China in the 1880s' (in Korean), *The Journal of Historical Studies*, 181, pp. 131–57.

- Lee, Yong Hee (1962), *A General Theory of International Politics in Relation with its Historical Aspects* (in Korean), Bak Young Sa, Seoul.
- Lee, Yong Hee (1955), *International Politics* (in Korean), Chang Wang Sa, Seoul.
- Moon, Chung-In (1988), 'Complex Interdependence and Transitional Lobbying: South Korea in the United States', *International Studies Quarterly*, vol. 31, no. 2 (Spring 1988).
- Moon, Chung-In and Chaesung Chun (2003), 'Sovereignty: Dominance of the Westphalian Concept and Implications for Regional Security', in Muthiah Alagappa (ed.), *Asian Security Order: Instrumental and Normative Features*, Stanford University Press, Stanford.
- Moon, Chung-in, Odd Arne Westad and Gyoo-hyoung Kahng (eds) (2001), *Ending the Cold War in Korea: Theoretical and Historical Perspectives*, Yonsei University Press, Seoul.
- Namkung, Gon (1999), 'A Study of East Asian Peace System: The 18C Tribute System Through Chosun Diplomat Records' (in Korean), *Korean Political Science Review*, vol. 33, no. 3, pp. 219–40.
- Nardin, Terry and David R. Maple (1992), *Traditions of International Ethics*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Pak, Chi Young (1978), 'The Current State of the Discipline: The Past, the Present and the Future of the Korean Political Science: Studies on International Relations in Korea: Some Notes' (in Korean), *Korean Political Science Review*, 12, pp. 129–36.
- Palais, James (1975), *Politics and Policy in Traditional Korea*, Harvard University Press, Cambridge.
- Park, Hong Kyu (2001), 'The Center-Periphery Issue in the 17th century Tokugawa Japan – in comparison with China Chosun' (in Korean), *Korean Political Science Review*, vol. 35, no. 4, pp. 277–96.
- Park, Sang Sop (2004), 'Evolution of Modern Concept of Sovereignty' (in Korean), *The Journal of World Politics*, 25–1, pp. 95–123.
- Park, Sang Sop (1987), 'The Scope and Method of Korean Political Science: The Forty Years of the Study of International Relations in Korea – the Current State, Direction and a New Possibility' (in Korean), *The Journal of World Politics*, vol. 21, no. 2, pp. 2175–90.
- Park, Sang Sop (1985), *Theories of Capitalist State* (in Korean), Han Wool, Seoul.
- Rhee, Sang Woo (1979), 'Articles on the Current State of the Korean Political Science: Koreanization of the Study of International Relations: Merits and Limits' (in Korean), *Korean Political Science Review*, 13, p. 81–96.
- Rhee, Sang Woo (1977), 'International Peace Order from Weak States' Perspective' (in Korean), *Korean Journal of International Studies*, 17, pp. 11–25.
- Rhee, Yong Pil (1964), 'On the Use of Game Models in International Politics' (in Korean), *Korean Journal of International Studies*, 3, pp. 5–32.

- Ro, Jai Bong (1988), 'Development of International Politics in Korea: Presentation: Intellectual Reflection on International Politics in a Historical Perspective' (in Korean), *Korean Journal of International Studies*, vol. 28, no. 1, pp. 35–40.
- Ro, Jai Bong (1980), 'Third World Countries and International Politics: The Third World – Its Status in International Politics' (in Korean), *The Journal of World Politics*, vol. 6, no. 1, pp. 5–16.
- Roy, Jyung Dong (1969), 'A Criticism on the Economic Theory of Imperialism' (in Korean), *Korean Journal of International Studies*, 9, pp. 72–104.
- Schroeder, Paul W. (1994), *Transformation of European Politics 1763–1848*, Oxford University Press, Oxford.
- Shin, Wook Hee (1998), 'Constructivism in International Relations Theory' (in Korean), *Korean Political Science Review*, vol. 2, no. 2, pp. 147–68.
- Sin, Sang Woo (1950), *Introduction to International Relations* (in Korean), Sam Il, Seoul.
- Wendt, Alexander (1999), *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Yun, Cheon Ju (1959), 'The Role of Behavioral Science in Political Studies' (in Korean), *Korean Political Science Review*, 1, pp. 108–29.

SONNOTLAR

- 1 Uluslararası ilişkiler alanındaki bazı Koreli bilim insanları Amerikan akademik dergilerine makaleleriyle katkıda bulunmuştur. Ne var ki, bu yazarların ilgi alanları genellikle Güney Kore'nin gerçekliklerine dayanarak teori inşa etmek değil, teorilerin uygulamasıdır.
- 2 1876'dan 1910'a kadar geçen süredeki gelişmeler Güney Koreli bilim insanları için çok önemli olmuştur. Sistemik dönüşüm, medeniyetler çatışması, emperyalizmin rolü, güç sistemi dengesi, ve uluslararası hukukun rolü kucamcılarının dikkatini çeken önemli meselelerden birkaçıdır.
- 3 Bu dönemde yetişen bir çok bilim insanı Japonya'da eğitim görmüştür, ancak özgürlüklerini kazandıktan sonra daha özerk fikirler geliştirmeye başlamışlardır.
- 4 O her ikisi de 1956'da kurulan Kore Siyaset Bilimi Derneğinin ve Seoul Ulusal Üniversitesindeki Uluslararası İlişkiler Bölümünün kurucusudur.
- 5 Sistem teorisi, sibernetik teori, oyun teorisi, ve istatistik teorisi doktoralarını ABD'de yapan Güney Koreli bilim insanları üzerinde etkili olmuş teorilerdir.
- 6 Üçüncü Dünya Çalışmaları da bu dönemde geliştirilmiştir.
- 7 KPSA küçük ölçekte bir çalışma grubunu biraraya getirmek için Şubat 2006'da bir konferans düzenlemiştir.
- 8 İyi bir örnekte 1876 yılında Japonya ile anlaşmayı tamamlamaktan sorumlu olan Shin Hun'un verdiği cevaptır. 'Anlaşmanın egemen öznesi' kavramını anlamakta zorluk çekmiştir.
- 9 Kissinger Soğuk Savaş sonrası Asya'yı erken ondokuzuncu dönem Avrupa'sı ile kıyaslar.

Bölüm 5

Hindistan'da Uluslararası İlişkileri Yeniden Düşünmek

Navnita Chadha Behera

Uluslararası ilişkiler alanında, Hint kökenli bir okul yoktur ve Hintli bilim insanlarının uluslararası ilişkiler teorisine yaptıkları katkılarını nasıl değerlendireceğimiz, neyi uluslararası ilişkiler teorisi olarak algıladığımıza bağlıdır. Bu bölüm, Hindistan'daki uluslararası ilişkiler teorisini eleştirel bir biçimde gözden geçirmekte ve kavramlaştırmadaki eksikliklerin disiplinler, pedagojik ve söylemsel nedenlerini analiz etmektedir. Ancak bu değerlendirme, analitik nedenlerle geleneksel uluslararası ilişkiler olarak adlandırılan uluslararası ilişkiler konusunda, çok dar bir disiplinler vizyonu ifade etmektedir. Bir sonraki bölüm, 'ana-akım' uluslararası ilişkilerin post-positivist alanında tartışılan meseleler üzerinde düşünmek amacıyla, Hindistan'daki uluslararası ilişkilerin disiplinler çekirdeğinin dışında kalan kalkınma çalışmaları, post-kolonyalizm ve feminizmden kaynaklanan bilimsel çabaları analiz etmektedir. Bu tartışmalara, Hintli uluslararası ilişkiler disiplini tarafından sahip çıkılmadığı ve bu entelektüeller, bu disiplinin bilimsel topluluğu tarafından onaylanmadığı sürece, yeni uluslararası ilişkiler olarak adlandırılabilirler. Özetle bu bölüm, uluslararası ilişkiler alanında bilgi üretmek için farklı platformlar oluşturmak gerektiğini savunmaktadır. Bu amaçla farklı araçlar tasarlamayı, şu ana kadar hukuken geçersiz kılınmış veya uluslararası ilişkiler alanındaki bilgi üretimi için gereksiz addedilmiş kaynakların, repertuarını araştırmayı amaçlamaktadır.

Hindistan'da uluslararası ilişkileri yeniden düşünmek, Hint kökenli bir uluslararası ilişkiler okulu kurmakla değil, uluslararası ilişkilerin kendisini yeniden tanımlamakla ilgili bir şeydir. Bu, bizim sorumlumuzun temel üslubunu ve formülasyonunu sorunsallaştırmaktadır: 'neden Hindistan'da Batı kökenli olmayan bir uluslararası ilişkiler disiplini yok?' sorusunu, bu alanın sadece tanımlayıcı değil, aynı zamanda hiyerarşik olan (hâkim Batı

ve hükmedilen Batı-dışı) ama örtük ikili karakterinin altını çizerek sormaktadır. Bu açıdan, Hintli bilim insanları, Hint kökenli bir uluslararası ilişkiler okulu kurmakta başarılı olsalar da, bu en iyi ihtimalle uluslararası ilişkilerin (bkz. Batı kökenli uluslararası ilişkiler¹) ana anlatısı içinde küçük ve kompartımanlaşmış bir yer edinebilir. O halde zor olan, Hindistan'da Batı kökenli olmayan bir teori keşfetmek veya üretmek değil, fakat Hint kökenli bir uluslararası ilişkiler topluluğunun, Batı kökenli teorilerin ötesinde bir teori inşa etmesidir.

Gelenek En İleri Nokta

Hindistan, 1947 yılında bağımsızlığını ilan ettiğinde onun yönetici eliti, Hindistan'ın coğrafi yerleşimi, tarihsel deneyimleri ve güç potansiyeli ile orantılı olarak Asya ve dünya meselelerinde önemli bir rol oynayacağına inanmıştı. Bu arzunun, uluslararası ilişkiler disiplininin gelişmesine yardımcı olması beklenirdi. Yine de bu disiplin, ancak 60 yıl sonra bağımsız bir disiplin statüsü kazanacaktır. Şu anda, bu alanda açılmış hiçbir lisans programı mevcut değildir ve dünyanın en büyük uluslararası ilişkiler okuluna (Jawaharlal Nehru Üniversitesi Uluslararası Çalışmalar Okulu (SIS)) ev sahipliği yapan üniversitesi Hindistan'da bulunsa dahi, ülkede sadece dört üniversite bu alanda yüksek lisans programı sunmaktadır. Hindistan'ın 'sosyal bilim araştırma kapasitesi' ekonomik, siyasi ve demografik faktörler (Abraham 2004; Chatterjee et al. 2002) nedeniyle krizde olsa da, uluslararası ilişkilerin zayıf konumunun ayrıntılı bir analizi, dikkatleri başka bir noktaya çevirmektedir.

Disiplinin Konumu

Uluslararası ilişkilerin ata disiplinleri olan siyaset bilimi ve bölge çalışmalarıyla ilişkisi, bu disiplinin genişlemesini hızlandırmıştır. 'Uluslararası çalışmalar' olarak bilinen Hindistan'daki uluslararası ilişkiler kavrayışı, bölge çalışmaları ve disiplin odaklı uluslararası ilişkilerin kendine özgü bir birleşimidir (Rana and Misra 2004: 74). Bölge çalışmaları disiplinlerarası bir alandır ve uluslararası ilişkiler, benimsediği disiplinlerden sadece birisidir; ama yanlış bir biçimde, çalışılan alanların yerli değil, 'yabancı' olduğu gibi basit bir varsayıma dayanarak uluslararası ilişkiler disipliniyle özdeşleşti-

ilmektedir. Bölge çalışmaları başlığı altındaki uluslararası ilişkiler için finansman temini mühim bir hataydı. Çünkü bölge çalışmaları, uluslararası ilişkileri ileri taşımak yerine geri götürmüştür (age).

Uluslararası ilişkilerin siyaset bilimi bölümlerindeki disiplinler konumu da, ciddi bir biçimde marjinalleşmesine neden olmuştur. Daha büyük ve daha iyi tanınmış bölümlerde dahi 'sosyal bilimin bu alanına ayrılmış olan akademik alan ... korkutucu derecede ... nispeten ... küçülmüştür...' (age. 76). Kökleri derinlemesine bir biçimde politik teoride yatan siyaset biliminin aksine, Hint kökenli uluslararası ilişkilerin teorik bileşeni zayıftır. Birçok ders programı, büyük güçlerin (Avrupa) Birinci, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş dönemindeki diplomatik tarihlerinin birleşimi ve Hindistan'ın dış ilişkilerinden oluşmaktadır. Uluslararası ilişkilerdeki teorik tartışmalara ve temel kavramlara fazla yer verilmemektedir.

Güvenlik çalışmaları, barış ve çatışma çalışmaları ile uluslararası politik ekonomi de dahil olmak üzere uluslararası ilişkilerin alt dalları, yüksek lisans düzeyindeki seçmeli derslerle sınırlıdır ve ekoloji, küreselleşme ve toplumsal cinsiyet çalışmaları nadiren öğretilmektedir. Bu durum, disiplinin çok dar bir entelektüel zeminde gelişmesiyle sonuçlanmıştır.

Pedagojik Kaygılar

Ulusal ve bölgesel düzeyde İngilizce, Hintçe ve yerel dilde ders kitaplarının üretimi ve öğretmenlerin eğitimi eksik kalmıştır. Öğrencilerin aynı disipline mezun olduğu diğer sosyal bilimlerden farklı olarak uluslararası ilişkiler, birçok öğrenciye sadece lisans ve doktora düzeyinde ayrı bir disiplin olarak tanıtılmaktadır. Öğrenciler bu kurslara 'ikinci sınıf bir sosyal bilim öğrenme' bilinciyle katılırlar (Bajpai 2004: 28). Neden alan değiştirdikleri sorulduğunda genelde cevapları, uluslararası ilişkilerin teorisi olmadığını, konunun güncel olduğunu, dolayısıyla pratik nedenlerle geldiklerini söylemektedirler. Bununla birlikte birçoğu, gazete ve güncel meselelerle ilgili dergiler okumanın bu konuyu incelemek için yeterli olduğuna inanmaktadır.

Finansman ve altyapı eksikliği, uluslararası ilişkilerin büyümesini ciddi oranda engellemiştir. Yaklaşık 37 yıldır, bölge çalışmaları programları düzenli olarak fonlansa bile, Baroda Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü dışında (bir de Jawaharlal Üniversite'sindeki SIS) bu disiplin için finansman mevcut değildir. Üniversite Ödenekler Komisyonu'nun yüksek öğrenim

için verdiği devlet desteği oldukça merkezi olmuştur. Bu komisyon, dağıtımda eşitlik gibi bir siyasi zorunluluğun baskısıyla davranırken, neyi desteklediği konusunda da çok seçiciydi. Sosyal Bilimler Araştırmaları Hint Konseyi de benzer kısıtlılıklar altında hareket ediyordu. Yerel aktörlerin hayırsever olanları ve kurumsal sektörün yerel sermayesi, uluslararası araştırmaları fonlamak için mali kaynak ayırmamıştır. Ne var ki bu durum, son zamanlarda değişmeye başlamıştır². Uluslararası ilişkiler için yabancı finansman, Nehru'nun Hindistan'ın dış ilişkilerine 'yabancı' müdahaleden kaçınması nedeniyle de teşvik edilmemiştir (Behera 2003). Bu durum, son yirmi yılda önemli ölçüde değişmiştir, ancak bu tür konulara ayrılan finansmanın miktarı yine de azdır. Mevcut kaynaklar da merkezi Yeni Delhi ve birkaç diğer metropolde bulunan araştırma kurumlarına aktarılmakta ve bunlar da ağırlıklı olarak 'politikayla ilgili' araştırmalar için ayrılmaktadır.

Hint kökenli uluslararası ilişkiler alanında çalışan bilim insanlarının, sıkı sıkıya bağlı oldukları bir topluluk yoktur. Aralarında etkileşim olsa da bu bilim insanları toplu olarak, uluslararası ilişkiler alanında 'diyalektik bir ilişki içindeki disiplinler kaygılara ve problemlere ilişkin sınırları iyi çizilmiş alanlarda tutarlı bir araştırma birikimi oluşturmaya' çalışmamışlardır (Rana and Misra 2004: 111). Güncel konularda bazı seminerler düzenlenmekte ama bir bölüm içinde dahi, disiplinler temalar üzerinde yapılan ortak çalışmalar nadirdir. Akademik kültürde hakemlik kurumunun eksikliği göze çarpmakta ve akademisyenlerin karşılıklı olarak birbirlerinin bilimsel otoritesini kabul etmemesi, disiplindeki dipnot koyma protokollerinde bariz bir biçimde açığa çıkmaktadır. Uluslararası ilişkiler uzmanlarının katkıda bulunabileceği hakemli dergi sayısı ikidir ve bunlar da teorik tartışmalar ile epistemolojik meselelere çok nadir değinmektedirler. Bu durum, 'bilimsel birikimin sağlanamaması ve üretilenlerin de birbiriyle alakasız olmasına yol açan, üstünkörü dergiler basma eğilimiyle birlikte' daha da kötü bir hal almıştır (age 102). Kariyer fırsatları çok sınırlıdır ve ağır işyükü altındaki öğretmenler, araştırma yapmaya zaman bulamamaktadırlar. Uluslararası ilişkiler disiplininin Delhi-merkezli olması da başka bir engel teşkil etmektedir. Başkentte eğitim görmüş olanlar kaynakların, özellikle kütüphane tesislerinin eksikliği nedeniyle bölgesel üniversitelere rağbet göstermemektedirler. Bu durum, bölgesel üniversitelerdeki yerli bilim insanlarının da araştırma yapmasını baltalamaktadır.

Uluslararası İlişkilerin Uygulanması

Nehru, bağımsızlıktan sonraki yaklaşık iki yıl boyunca, dış meselelerin entelektüel analizlerini ve politika oluşturma sürecini kontrolü altında tutmuştur. Nehru'nun uluslararası konular hakkındakiengin bilgisi, uluslararası ilişkiler uzmanlığının büyük ölçüde Dışişleri Bakanlığı'nda yoğunlaşmasıyla sonuçlanmıştır. Üniversitelerin öncülük ettiği alternatif bir fikir havuzunun yokluğunda Güney Bloğu, deneyim kazanarak baskın bir güç haline gelmiş ve bu durum, akademiyle bürokrasi arasında kalıcı bir bölünme ile sonuçlanmıştır. Bunun başka bir nedeni de, Hindistan dışişlerinin yapısının, akademisyenlerin yatay geçiş yapmasına veya memurların akademik kurumlarda görev almasına olanak tanınamamasıdır. Bu durum, son zamanlarda Milli Güvenlik Danışma Kurulunun kurulmasıyla değişmeye başlamıştır. Akademi ve hükümet yetkilileri arasında kalın şüphe duvarları mevcudiyetini korusa da, bu kurulun kendine has ve işlevsel bir sekreteryası vardır.

Söylemsel Alan: Geneleneksel Uluslararası İlişkiler

Hint kökenli uluslararası ilişkilerin disiplin olmaya yönelik bir gelişme göstermesi, alanın durumuna ilişkin eleştirilerde açığa çıkmıştır (Rana 1988a, 1988b, 1989; Rajan 1997). Kuramsallaşma aynı zamanda, 'sosyal bilim bir işe yaramalıdır' anlayışından dolayı gelişmemiştir. Gerçi bu olgu, uluslararası ilişkilere ya da Hindistan'a özgü bir olgu değildir. Uluslararası ilişkiler de dâhil olmak üzere Hindistan'da sosyal bilimler, Batı kökenli teorik çerçevelerin hâkimiyetiyle rekabet halinde olmuştur (Misra and Beal 1980; Bajpai and Shukul 1995; Ray 2004).

Hint kökenli uluslararası ilişkilerin bugünkü durumunda, kuramlaşmanın yokluğunu iki düşünce okulu açıklamaktadır. Kısaca ifade etmek gerekirse ilki şöyle der: sorun Batı kökenli çerçevelerde değil, kuramlaştırmayan biziz; ikincisi ise: 'biz teori üretiyoruz, ama bizim ürettiklerimiz hâkim Batı kökenli teoriler tarafından teori olarak kabul görmüyor'. İki savı da mutlak olarak doğru görmemek önemlidir. Zira kritik noktalarda çakışmaktadırlar. Bajpai, kendi bakış açısını delillendirmek için Rana'nın görüşünü referans almaktadır:

'Hint kökenli uluslararası ilişkilerin, ABD veya İngiltere'de üretilen uluslararası ilişkiler yazınına görmezden gelme çağırısı, her ne kadar yerli

olduğu için olumlanabilir gibi görünse de, hemen hemen olanaksızdır ve aynı zamanda disiplinin kendi gelişimini baltalamasına ve sığ kalmasına yol açmaktadır Rana, Hint kökenli bir uluslararası ilişkiler disiplininin üretilmesine ve uluslararası ilişkilerin Batılı kökenlerini tümüyle kavramış ve yeri geldiğinde bu kökenleri eleştiren ve aşabilen bir uluslararası ilişkiler teorisi geleneği oluşturmayı dilerdi'

(1995: 12-13)

Bajpai, Hindistan'daki uluslararası ilişkilerin Batılı kökenlerini mutlaka bir sorun olarak görmemektedir. Ancak, Hintli bilim insanlarının uluslararası ilişkiler alanında kuramlaştırmaya olan ilgisizliğinden hayıflanarak Rana'nın aksine, bu konuda son derece iyimserdir (Bajpai and Mallavara-pu 2004). Harshe, Hint kökenli uluslararası ilişkiler alanında çalışan bilim insanlarının yüksek bir kuramlaştırma potansiyeli olduğunu ve farklı yerlerde yerleşik akademisyenlerin çok iyi işler çıkardıklarını söylemektedir³. S.D. Muni tarafından geliştirilen ikinci düşünce okulu da, Hintli bilim insanları arasında kuramsal çalışmaları olanların bulunduğunu kabul etmekte; ancak Batı'yı bir referans noktası olarak almanın doğurduğu teorik ve 'politik' sonuçları eleştirmektedir⁴.

İlk argümana geri dönmek gerekirse: Batılı düşünce sistemi içinde yer alan tüm entelektüel çabalar, birer kuramlaştırma egzersizi sayılabilmek için, uluslararası ilişkiler kuramlarını kendi 'yerel' bağlamlarında yaratıcı bir biçimde uygulamak istemektedirler. Hint kökenli uluslararası ilişkiler bünyesinde, Acharya ve Buzan'ın bu derlemede 'istisnai' veya 'alt-sistemik' olarak nitelendirdikleri birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalar, nükleer caydırıcılık (Singh 1998; Subrahmanyam 1994; Tellis 2001; Basrur 2005; Karnad 2002), Güney Asya'da bölgeselcilik (Sisir Gupta 1964; Muni 1980; Wignaraja and Hussain 1986; Bhargava et al. 1995) ve çatışmalar ve barış süreçleri (Phadnis 1989; Ali 1993; Samaddar and Reifeld 2001) konuları gibi pek çok konuyu kapsamaktadır. Başka tür bir yazın da, uluslararası düzen (Behera 2005; Bajpai 2003), küreselleşme (Harshe 2004) ve uluslararası hukuk (Chimni 1993) gibi küresel meselelerde Hint kökenli bakış açılarıyla ilgilenmektedir. Bir kısım neo-Marksist yazın da, Dutt'un 'ikinci aşama öncesi emperyalizm' formülasyonunu (1984), Vanaik'in küreselleşme hakkındaki yazılarını (2004), Harshe'nin emperyalizm hakkındaki çalışmalarını (1997) kapsamaktadır. Bu örnekler, yeterince açıklayıcı olmakla beraber çok da ayrıntılı değildir. Buna rağmen Hint kökenli

uluslararası ilişkilerin, genelde alt-sistemik düzlemdeki kuramlaştırma çabalarına örnek teşkil etmektedirler.

Muni, neyin sistemik, neyin alt-sistemik kuramlaştırma olarak nitelenebileceğine kimin karar verdiğini sorgulayarak, bu tabirin geçerliliğini sorgulamaktadır. Muni, Cox'un 'teori gerçekliğin ardından gelir', ve Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorileri gücünü, Batı'nın gücünden alır' görüşlerini paylaşmaktadır.

Tuner, 'disiplinlerin kapı bekçiliği yapma' uygulamalarının altını çizerek, uluslararası ilişkilerin çekirdek grubunda yer alan akademik toplulukların, kendileri tarafından sistematik olarak tanımlanmış analitik kategorilere ve araştırma programlarına öncelik tanıyarak bunları desteklediğini ve bu programların ne söyleyeceğine, nasıl söyleyeceğine, söylenen şeyin konuyla ilgili olup olmadığına ve bilgiye önemli bir katkı sunup sunmadığına karar verme yetkisine sahip olduklarını söyler' (2003: 297, 300; Aydlini and Matthews 2000).

Bu, en açık biçimde bağlantısızlık hareketinin felsefesi ve teorik formülasyonları referans gösterilerek ispatlanabilir.

Jawaharlal Nehru, bağlantısızlık hareketinin kurucu babası olarak kabul edilmektedir. Yugoslavya lideri Josip Broz Tito ve Mısır lideri Cemal Abdül Nasır da dahil olmak üzere, bir çok Üçüncü Dünya lideri de zamanla Nehru'nun izinden gitmiştir. Bağlantısızlık hareketi, dünyadaki jeopolitik görünümü tümüyle değiştiren sömürgeciliğin dağılması sürecini destekleyen, Asya, Afrika, Avrupa, Arap dünyası, Latin Amerika ve Karayiplerdeki 100'den fazla devletten oluşan bir koalisyon oluşturmuştur. Bağlantısızlık hareketinin kavramlaştırmaları 'sistemik' olarak nitelensin veya nitelenmesin, uluslararası ilişkiler teorisi, bu kavramlaştırmalarda kullanılan kıstaslara göre şekillenecektir. Eğer ilk kıstasa göre değerlendirilirse – 'bir teorinin uluslararası ilişkiler topluluğunun büyük bölümü tarafından teori olarak kabul edilmesi koşulunda teori sayılacağı', testi geçemeyecektir. Bağlantısızlık hakkındaki teorik yazılar, 1950'lerden 1970'lere kadar geçen zamanda, Kuzey Amerika ve Avrupa'da yayınlanan belli başlı uluslararası ilişkiler dergilerinde pek yer almamıştır. Aksine, pek çoğu 'tarafsızlığın farklı çeşitlemeleri' oldukları gerekçesiyle reddedilmiştir (Armstrong 1956–1957). 'Bağımsız' ya da 'tarafsız' gibi aslında bu ülkelerin itibarını zedeleyen yakıştırmalar, bağımsızlığın siyasi meşruiyetini de tartışmaya açmıştır (Debrah 1961; Dinh 1975). Hintli bilim insanlarının, bağlantısızlık

hareketi üzerine, dağıtımı Hintli yayıncılar tarafından yapılan kitaplar yazmaktan başka seçenekleri yoktu (Khan 1981; Jaipal 1983; Bajpai 1985). Bu kitapların çoğu, muhtemelen Batılı okuyucuya ulaşmamış, 'Indian and Foreign Affairs (Hindistan ve Dış İlişkiler)', 'Socialist India (Sosyalist Hindistan)', 'Seminar (Seminer)', 'Yugoslav Survey (Yugoslavya Araştırmaları)', 'The Indonesian Quarterly (Üç Aylık Endonezya Araştırmaları Dergisi)', 'Economic and Political Weekly (Haftalık Ekonomi ve Politika Dergisi)' and 'Africa Report (Afrika Raporu)' gibi hiçbir ana akım uluslararası ilişkiler dergisi olmayan dergilere katkı sunmuştur. O halde bağlantısızlık, yalnızca ikinci veya üçüncü kıstaslara göre değerlendirildiği zaman, uluslararası ilişkiler evreninde bir yer edinebilir. Bu kıstaslar sırasıyla: 'ana akım uluslararası ilişkiler topluluğu tarafından uluslararası ilişkiler teorisi olarak nitelenmese de, kuramcılarının kendilerinin ürettikleri teoriyi teori olarak adlandırması' ve 'ne derece kabul gördüğünden bağımsız olarak, kuruluş amacı itibarıyla uluslararası ilişkilerin çalışma alanlarının birinde genellemeler yapmaya yönelik sistematik bir çaba olarak nitelenmesi'dir. Küresel devlet sisteminin nasıl çalışması gerektiği konusunda alternatif bir dünya görüşü sunmasına rağmen, bağlantısızlık hiçbir dönemde sistemik bir uluslararası ilişkiler teorisi olarak kabul görmemiştir. Çünkü egemen güçlerin çıkarlarıyla uyumlu söylemler geliştirmemiştir.

Aynı şekilde, ne Nehru'nun dışlayıcı olmayan bölgeselcilik fikri, 'panchsheel' kavramı, ne de 'mandala bölgeselcilik teorisi' çekirdek uluslararası ilişkiler literatüründe kabul görmüştür. ABD veya Avrupa üniversitelerinde çalışan veya yazdıkları metinlerin basımı ve dağıtımı bu ülkelerdeki yayınevleri tarafından yapılan Hintli bilim insanları istisnadır. Ayoob'un Üçüncü Dünya'da devlet inşa etme süreçleri ve bu devletlerin güvenlik açmazları hakkındaki çalışmaları kabul gören istisnai vakalardır. Ancak bu çalışmalar da çoğunlukla Üçüncü Dünya Çalışmaları bağlamında tanınmıştır (1995). Bu çalışmaları yerel ölçekten evrensel ölçeğe taşımak kolay değildir. Yerli modellerin evrensel geçerliliği olan uluslararası ilişkiler teorisi kavramlarına dönüşmesinin yaygın bir uygulama olduğu Avrupa'nın aksine, bu seçenek, Hindistan da dâhil olmak üzere Üçüncü Dünya için geçerli değildir. Neden? Çünkü uluslararası ilişkiler teorisinin disiplinler sınırları, ontolojik ve epistemolojik olarak bu olasılığı dışarıda bırakacak şekilde çizilmiştir. Bu nedenle, Hint kökenli uluslararası ilişkilerde kuramsal çalışmaların eksikliği, bu alanın epistemolojik temellerini ve sınırlarını incelemeden açıklanamaz. Asıl mesele, Hint kökenli uluslara-

rası ilişkiler teorisinin, gerek ulusal gerekse uluslararası ölçekte, devleti hiç de eleştirel olmayan bir biçimde, 'baskıcı' bir kurum yerine 'yardımsever, koruyucu bir figür' olarak kavramasıdır. Öğretilerin, bilinçaltında da olsa tümüyle içselleştirilmesi, felsefi kültür vezihinsel yapılarda siyasi realizmin meşruiyeti, entelektüel soruşturmaların kapsamını muazzam bir biçimde daraltmıştır. Bütün bunlar bir araya geldiğinde, daha önceden geleneksel uluslararası ilişkiler olarak adlandırılan yapıyı nitelendirmektedirler. Bu tür uluslararası ilişkiler, Hint devletinin etkinliğini ve karakterini eleştirel bir sorgulamaya tabi tutmaktan kaçınmaktadır. Özellikle sahadaki gerçekler birçok Üçüncü Dünya ülkesinde olduğu gibi tümüyle farklıyken, Vestfalya devletini tarihsel bağlamında ele almak konusundaki başarısızlığı, devletin neo-realist bir kavrayışının Batı modeli bir ulus devleti işaret ettiği anlamına gelmemektedir. Başka mecralarda da söylediğim üzere, devletin iç zaafı ve insanların güvensizliklerinin kaynağı, belli bir tür Vestfalya devletini taklit etme sürecinde gizlidir (Behera 2000: 21–31).

Devlet-merkezli güç politikasının realist kavramları, geleneksel uluslararası ilişkiler tarafından içselleştirilmiştir. Rana ve Misra, bunu Hindistan'ın uluslararası ilişkilerinin 'örtük teorik tabanı' olarak nitelemektedir. Aynı zamanda bu teorik zeminin,

'açıkça bilinçli bir şekilde yürütülmüş bir aktivite olmadığını, devletin uygulamalarından fazlasıyla etkilenen bilim insanlarının çalışmalarının ürünü olduğunu' söylerler. Değişim fikri bile devletin uygulamalarını taklit etmek üzerine kuruludur. Devletin ilgilendiği şey ... değişimi gerçekleştirmek için realist vasıtalar, realist önermelerin ötesine geçmeye çalışan bir değişim değildir.'

(Rana and Misra 2004: 79)

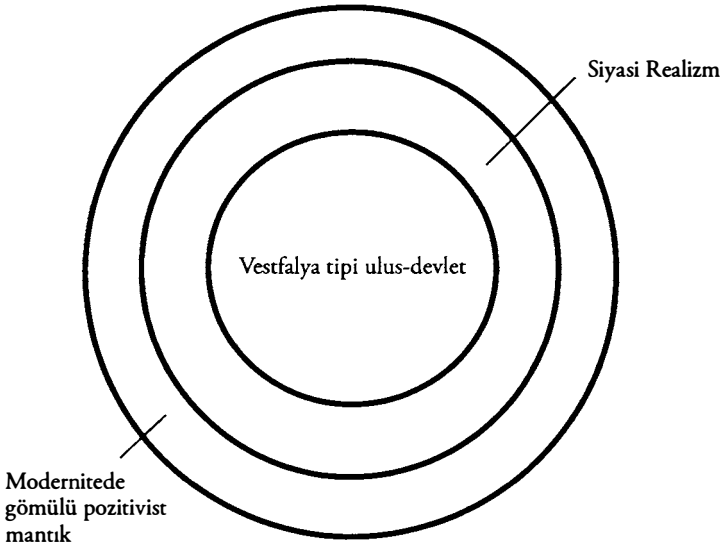
Realist paradigmanın altında yatan pozitivist mantığın, sistematik bir sorgulaması yapılmamıştır. Uluslararası ilişkilerdeki üçüncü tartışma, genel olarak Hint kökenli geleneksel uluslararası ilişkilerin gölgesinde kalmaktadır. Böylece teori üretimi, pozitivist bir girişimden ibaret kalmakta ve bilginin üretimi dört temel varsayma dayanmaktadır: bilimin birliğine olan inanç; farklı teoriler karşısında gerçeklerin tarafsızlığının korunması suretiyle gerçekler ve değerler arasında yapılan ayrım; sosyal evrenin de varlığını doğa gibi belli bir düzen içinde sürdürmesi, tüm bunların bizim ürettiğimiz teorilerle 'keşfedilebilir' olması; ve bu tarafsız gerçeklere müra-

caat etme yoluyla bu ifadelerin doğruluğunun belirlenmesi (Smith 2001: 227).

Uluslararası ilişkiler disiplini, modern bir disiplin olma iddiasındaki diğer disiplinlere kıyasla en az düşünsel / öz eleştirel disiplin olmuştur. Walker, uluslararası ilişkilerde moderniteyi, siyasi realizm teorisi bağlamında ele almış; ancak, erken dönem modern Avrupa’da ortaya çıkan siyasi topluluğa alternatif olabilecek bir siyasi topluluk tahayyül etmenin imkânsız olduğu fikrini pekiştirdiği için de sert bir şekilde eleştirmiştir (Walker 1993). Cox’un deyimiyle bu tür ‘problem çözme teorisindeki’ eksikliği, bu teorilerin, içine doğduğumuz dünyayı, süregelen sosyal ilişkileri ile güç ilişkilerini ve bunları bünyesinde örgütleyen kurumlarla beraber, eylem için verili bir çerçeve olarak almalarıdır (1986). Bu yaklaşım, mevcut düzenin somutlaştırılması ve meşrulaştırılması, böylece doğal addedilmesi sonucunu doğurmaktadır. Fay’ın söylediği gibi, teori üretmek masum bir seçim değildir: ‘sosyal bilimlere yaklaşımınız, ister pozitivist, ister yorumlamacı, ister eleştirel olsun, bu aynı zamanda politik bir seçimdir’ (1975). Geleneksel uluslararası ilişkiler, bilginin güç ilişkilerinden bağımsız olduğunu iddia eden pozitivist yaklaşımlara dayalı önkabullerinden olsa gerek, bilginin siyasi bağlamı konusundaki tartışmalara müdahil olmaktan kaçınmaktadır.

Hint kökenli uluslararası ilişkiler alanındaki teorik çabalar, Şekil 5.1’de görüldüğü gibi içiçe geçmiş eş merkezli dairelerde gösterildiği gibi üç grupta toplanabilir: Vestfalya ulus devlet modeli örnek alınarak kurulmuş Hint devleti modelinde hata payına yer verilmemesi; siyasi realizmin felsefi yapısının tümüyle içselleştirilmesi; ve modernitenin ilmi değerine olan ‘pozitif’ bir inanç. Hem bu varsayımlarla sınırlandığı hem de kuramlaştırma girişimlerine ket vurulduğu için, geleneksel uluslararası ilişkiler alanı oldukça körelmiştir. Gayatri Spivak, ideolojiyi yorumlamak için Pierre Macharey’in formülüne dayanarak, ‘bir çalışmada asıl önemli olanın, çalışmanın söylediklerinden çok söylemedikleri olduğunu’ söylemektedir. Spivak’ın dikkat çektiği nokta, sözkonusu çalışmanın bir şeyi dikkatsizce eksik bırakması değil, ‘neyi söylemeyi reddettiğidir’ (2000: 1445). ‘Varlığı kabul edilmiş olsun ya da olmasın, Hint kökenli uluslararası ilişkilerde bu sessizliği hesaba katmak’ (ibid) ufuk açıcıdır. Çünkü bu, neyin uluslararası ilişkiler alanına dâhil olup neyin olmadığına ve buna kimin, nasıl karar verdiğine dair parametreleri belirleyen rasyonel ve bilimsel ‘modernite projesinin’ muazzam söylemsel gücünü açığa çıkarmaktadır.

Şekil 5.1 Hint kökenli uluslararası ilişkiler alanındaki teorik çalışmalar

Yani, uluslararası ilişkiler, özellikle ülkeler arasındaki güç mücadeleleri ile ilgilenmektedir. Bu güç ilişkileri, açıkça ifade edilmeyen iki kritik varsayıma dayanmaktadır: uluslararası ilişkilerde teori üretmek bilimsel bilgi üretmek anlamına gelmektedir ve 'Avrupa [daha sonra Amerika] 'Hintli, Çinli, Koreli, vs.' diye adlandırdığımız tüm tarih yazımlarının teorik öznesidir (Chakrabarty 2000: 1491). Köklerini Avrupa merkezli deneyimlerden alan, alanın kurucu fikirleri ve eylemleri ile 'geleneklerin (mitos) prangalarını söküp atan usun (logos) özgürleştirici gücüne olan inanç' (Davetak 1995: 31), uluslararası ilişkiler alanını, Hindistan'ın 'geleneksel geçmişinin' bu alanda bilgi üretiminin olası bir kaynağı sayılamayacağı şekilde sınırlandırmıştır. Pozitivist bir girişim, hangi sorgulama hatlarının uluslararası ilişkiler alanına dâhil edileceği ve ulus-devlet, milliyetçilik, egemenlik, bölgeselcilik gibi anahtar kavramların nasıl farklı anlamlara geldiği konularında tartışmayı imkânsız kılmaktadır. Bu husus, milliyetçilik kavramı örnek gösterilerek kısaca açıklanabilir.

Bağımsızlık öncesi Hindistan'daki siyasi arenada Mahatma Gandhi, Jawaharlal Nehru, Rabindranath Tagore, MS Golwalkar, VD Savarkar, Bankim Chandra Chatterjee ve Sri Aurobindo Ghosh gibi figürlerin milliyetçilik kavramlaştırmaları ve eleştirileri etkindi. Bunların çoğunun bakışı, bölgesel ve yerli değildi. Modern araçsal anlamda akılcı bir biçimde yapıl-

miş kavramlaştırmalar da değillerdi. Gosh şöyle yazdı: ‘Ulus ne içindir? Bizim anavatan dediğimiz şey nedir? Bir toprak parçası değildir, mecazi bir olgu veya aklın bir kurgusu da değildir. Ulusu ulus yapan milyonlarca birimden oluşan tüm güçlerden (Shakti) oluşmuş kudretli bir güçtür’ (Singh 1967: 70–1’den alıntıdır). O, Hindistan’ı yaşayan ve kalbi atan kutsal bir varlık olarak görmüş ve milliyetçiliği, vatanın sömürge yönetiminden kurtuluşu için elzem bir manevi değer, ‘derin ve ateşli bir dini Sadhana’ olarak addetmiştir (ibid: 74). Chatterjee daha önce, bu kavramı:

Tanrı’ya bağlılık yoluyla, özellikle de Tanrıça Kali’yi – onu ilahi şarkılarda överek (Tanrıça Ana, senin önünde eğilerek seni selamlıyorum), Bharat Mata’yı (Anavatan Hindistan) uğrunda savaşılmaya değer bir varlık ilan ederek milliyetçi bir bilinç oluşturmak suretiyle’ halkın beğeneceği şekilde lanse etmiştir.

(Ahmed 1993: 199’den alıntıdır).

Savarkar, Hinduların sadece bir ulus olmadığını, aynı zamanda ortak bir ırk bilinci (race-jati) oluşturduklarını söylemektedir. Jan kökünden türeyen jati kelimesi, damarlarında aynı kan dolaşan, aynı kökenden gelen ırk, kardeşlik anlamlarına gelmektedir (1969: 84-85). Savarkar, soyut bir toplumsal sözleşmeye dayalı bir devletin idari sınırları içinde oturan, bireyleşmiş vatandaşların kurduğu bir ulus devlet fikrini reddetmiştir. Farklı bir açıdan bakıldığında, Gandhi’nin *Swaraj* (kendi kendini yönetme) ve *Ramrajya* hayallerinin kökenleri de, toplumun Budist adetlerine göre düzenlenmiş heterojenliği de, büyük ölçüde devlet otoritesini öncelemektedir ve ondan bağımsızdır. Gandhi’nin *Hind Swaraj Gujrati* metni, *Praja* olarak bilinen bir topluluk olarak tasarlanmış gerçek bir millet ile *rashtra* olarak nitelendirilen devlet gücü tarafından birarada tutulan bireylerden oluşan millet arasında bir ayrım yapmaktadır (Gier 1996: 267). Milliyetçiliğe en şiddetli eleştiri Tagore’dan gelmiştir:

Ulus nedir? Organize bir güç olarak insanların tümünden oluşan bir bedendir. Bu organizasyon, nüfusun güçlü ve verimli olması gerektiği fikrini sürekli canlı tutar. Ancak güç ve verimliliğin sürdürülmesi için harcanan bu çaba zamanla, insan doğasındaki enerjiyi, özellikle de insanın özverili ve yaratıcı olduğu biyolojik doğasına indirgenemeyecek (örneğin, erdem ve değerlerine ilişkin) yanlarını törpüler. Böylece insanın özveride bulunma gücü, ahlaki olan nihai amacından sapar ve yapısı gereği mekanik olan bu organizasyonun sürekliliğini sağlamaya adanır.

(2002)

Böylece, ulus 'bireyin yaşamını, Devletin ve Ulusun ihtiyaçlarının gerektirdiği ölçüde kontrol eder' (Fenn Jr 1929: 321, alıntıdır). Gandhi de bizi, 'devletin bireylerin özerkliklerini kutsuyor gibi görünse de aslında onları yok ettiği ve samimi geleneksel toplumsal bağları da tahrif ettiği' konusunda önceden ikaz etmiştir (Gier 1996: 263'den alıntıdır).

Geleneksel uluslararası ilişkiler, milliyetçiliğin farklı kavramlaştırmalarının felsefi temelleriyle, politik stratejileriyle ve nihai hedefleriyle ilgilenmemektedir. Hindistan'ın tarihi gelenekleri ve politik felsefe geleneği de uluslararası ilişkilerin ders programının bir parçası değildir. Bu kavramların bazılarının (örneğin, *jati*, *praja*, *rashtra*, *swaraj*, *sadhana*, *bhakti* ve *Shakti* gibi) anlamını kavramayı zorlaştıran dilbilimsel engeller vardır, ancak bunlar aşılamaz engeller değildir. Batılı bilim insanlarının gerekli kültürel duyarlılıklara sahip olmaması veya Hintlilerin düşünce biçimlerini anlamamanın gerekli olduğunu düşünmemeleri, Hindistan'daki geleneksel uluslararası ilişkilerin sessizliğini açıklamamaktadır. Bu sessizliği açıklayabilecek tek şey, bu fikirlerin uluslararası ilişkiler alanında yeri olmadığı düşüncesidir; çünkü bu fikirlerin çoğu, özellikle de milliyetçiliğin manevi/dinsel çağrışımları, uluslararası ilişkilerin rasyonel ve bilimsel dünyasında yeri olmayan, metafizik formülasyonlar oldukları gerekçesiyle gözardı edilebilir. Bu siyasi realizmin, Gayatri Spivak'ın deyiimiyle, 'epistemik şiddetinin' göstergesidir (2000: 1438–9). Spivak'ın Foucault'dan alıntıladığı üzere, 'episteme' doğruyu yanlıştan ayırmayı mümkün kılan bir 'aparat' değil, bilimsel olanı olmayandan ayıran bir araçtır (ibid: 1459). Pozitivist yaklaşımlar, Hint milliyetçiliğinin çeşitli yorumlarını uluslararası ilişkiler alanından dışlamak için kullanılan araçlardır. Pozitivist bir uluslararası ilişkilerin empirisizmi dikkate değer bir şekilde geri planda kalmaktadır. Çünkü Hintlilerin farklı milliyetçilik türlerini tarihsel gerçeklikler gereği bu şekilde kavramlaştırıp kavramlaştırmadıklarının pek bir önemi yoktur. Önemli olan şey, milliyetçiliğin manevi / dinsel tasavvurlarının realist, bilimsel bir uluslararası ilişkiler alanının bir parçası olamayacağıdır. Bu, alanda neyin dışlandığı, alana neyin dâhil edildiği anlaşılmadan tespit edilememektedir. Siyasi realizm için sadece bir tür milliyetçilik meşrudur: uluslararası ilişkiler disiplininin temellerini oluşturan, tarihi olarak modern ulus devletin inşasıyla sonuçlanan Avrupa tarzı milliyetçilik.

Nehru'nun modernist milliyetçiliği, 1947 yılında meşruiyet kazanmış ve sonrasında Hindistan'ın siyasi karakterini belirlemiştir. Milliyetçiliğin

tüm ‘eski’ kavramlaştırmaları, ‘tarih merakının’ konusuydu ve bunların tartışması tarihçilere bırakılmıştı. Bu kavramlaştırmaların, yeni bir form kazansalar da (örneğin, 1980’lerin sonlarındaki Hindu milliyetçiliği gibi) veya bunlardan Naga, Assemese, Sih ve Keşmir milliyetçilikleri gibi yeni alt-milliyetçilikler türese de; bunlar, Hint siyasetinin çalışma konusu olmuştur. Uluslararası ilişkiler alanı, bu milliyetçilik hareketleriyle mücadelelerini devlet düzleminde sürdürdükleri için, Hindistan’ın toprak bütünlüğüne karşı bir tehdit oluşturdukları durumlar hariç, onlarla pek ilgilenmemiştir. İkinci olarak, modern ve endüstrileşmiş Hindistan’a Nehru’nun perspektifinden baktığımızda, ekonominin özel bir önem kazandığını görmekteyiz. Nehru, otobiyografisinde ‘ayrıntılı planlar üzerinde düşünen ve onları hazırlayan uzmanlar istiyoruz’ yazmıştı (2004a: 608). Gerçekten de Hint devleti, çok yetkin bir ekonomistler grubu ve dünya çapında meşhur kurumlar üretmiştir. İronik bir biçimde, uluslararası ilişkilerin böyle bir şansı olmamıştır, çünkü Nehru’nun kendisi, bu alanda gerekli uzmanlığı ve ‘deneyimi’ sağlamıştır. Üçüncü olarak, bilimsel ruhun ve rasyonelliğin temel ilkeleri, devlet inşasının kurumsal temellerini desteklemiştir. Nehru’nun inanışına göre:

sömürge Hindistan’ında modernitenin eksikliğinin, Hint medeniyetine has kültürel bir başarısızlıkla herhangi bir ilgisi yoktu, , ancak belirli bir siyasi durumun sonucuydu, , ki bu durum ortadan kalktıktan sonra Hint ulusu ‘çağın ruhuyla’ uyum içinde yaşama yönünde ilk adımı atmıştır... Geçmişinde değil başka yerde, “çağın ruhu”nun evrensel temsilinde bugününü arayarak, Hint ulusu sadece “normal” gelişim seyrine geri dönmeye çalışıyordu.

(ibid: 137-138)

Ancak, ‘Büyük Anlatının’ yalnızca ‘Başka Yerde’ yazılabileceğini söylemek, Hindistan’ın ancak orada kendi yerini bulabileceğini varsayarak, kendi ‘Büyük Anlatısını’ yazma olasılığını da dışlamıştır. Nehru’nun, kendisini ‘gerekli’ olarak adlandırılan yabancı ülkelere götüren ‘Şimdiye arayışında’ (ki bu dönemde kendini izole etmek, geri kalmışlık ve çürümeyle eşanlamlıydı (Nehru 2004: 624)), Hindistan’ın geleceği de, gelecekteki düşünce süreçleri sömürgeleştirilerek ve Hindistan’ı anlamak için, sadece Batıda icat edilen kavram ve kategorileri kullanmak suretiyle ipotek altına alınıyordu.

Şu ana kadar tartışıklarımızı özetlemek gerekirse, Hint kökenli uluslararası ilişkilerin disipliner karakteri, bu disiplinin Hint devletiyle olan organik bağının ayrıntılı incelemesiyle mümkündür; çünkü her ikisi de 15 Ağustos 1947'de kurulmuştur. 'Şimdi' kavramlarını anlamak için, Hindistan'ın 'geleneksel geçmişi'ni' araştıran diğer sosyal bilimlerin aksine, Hint kökenli sosyal bilimler, tüm bilimsel çalışmaların başlangıç noktası ve meşru bir öğrenme kaynağı olarak Hint devletini referans almaktadır. Bu sosyal bilimlerin dikkatlerini yöneltecekleri bir 'geçmişleri' yoktur; çünkü bu geçmişler ya gözden düşmüş ya da gereksiz addedilmiştir. Hint kökenli uluslararası ilişkiler, kendi doğuşunun hikâyesini eleştirel bir gözle sorgulamaktan kaçınmıştır. Lakin, hem metaforik olarak hem de gerçekte, 'Asıl Yaratıcı'sının (Batı kökenli uluslararası ilişkilere bkz.) ayak izlerini takip etmiş, bu ayak izlerinde 'realist güç "kendi çizdiği sınırların tarihselliği, tarihsel olarak boşalttığı alan ve tarihsel olarak kurduğu öznelere ilişkin" sessizliği' ayinsel bir biçimde yönetmiştir (Tickner 2003: 300'de Ashley'den alıntıdır). Bunu yapmadıkça, uzun zamandır verili alınan dışlamalarla yüzleşemeyecek, kabul görmeyecek ve entelektüel alan açılmış olsa bile bilgi üretimi içselleştirilemeyecektir.

Geleneksel uluslararası ilişkilerin siyasi düşünce geleneğindeki fakirleşme, Hintli politik felsefeci Kautilya'yı, 'reelpolitik'in babası olarak tanımayan ve sahiplenmeyen siyasi realizm zemininde daha da belirgin hale gelmektedir. Kautilya, temel uluslararası ilişkiler derslerinin hiç birinde okutulmamakta ve her ne kadar *Arthashastra* (geçmişi İ.Ö. 4. yüzyıla uzanan Hint kökenli siyaset bilimi) uluslararası ilişkilerin kuramlaşmasına katkı sunabilecek potansiyele sahip olsa da, fikirlerinin evrensel olarak yaygın bir şekilde uygulanabilir olduğu kabul edilmemektedir. Kautilya'nın mandala teorisi (etki alanı / çemberi, ilgileri ve emelleri) her kralın veya *vijigeesoo*'nun (fethetmeyi arzulayan kişinin) kendi krallığını diğer krallıkların veya mandalaların oluşturduğu iç içe geçmiş eş merkezli dairelerin merkez noktasında görmesi gerektiğini şart koşmaktadır. Öyle ki, bu krallıklar ve mandalalar dönüşümlü olarak kralın doğal düşmanlarını ve olası müttefikleri olmaktadır. Her krallığın benzer özlemleri olması, onları bir varoluş mücadelesine sürüklemektedir. Kendilerini zorla kabul ettirmeye ve *vijigeesoo*'lara galip gelip dünyaya hâkim olmaya çalışmaktadırlar. Bu çabalar, *matsya-nyaya* mantığını yerleştirmektedir. Bu mantığa göre, ceza verme yetkisini elinde bulunduran bir hükümdarın yokluğunda, büyük

balık küçük balığı yutmaktadır. Mandala teorisi, sürekli savaş halinde olan devletlerin oluşturduğu bir dünyada yaşadığımızı varsaymakta ve 'sürekli olarak hazırlıklı olmanın' veya danda doktrininin (ceza, yaptırım) önemini vurgulamaktadır (Sarkar 1919: 402; 1921: 83–9). Bu siyasi geleneğin tasavvur ettiği uluslararası ilişkiler, kaynağını, gücü yegâne varlık sebebi olarak gören, bütünüyle laik bir devlet teorisinden almaktadır. Böyle bir devlet teorisinde etik veya ahlaki hususlara yer yoktur.

Böylece Kautilya, realist geleneklerin modern kurucu babalarının öncüsüdür. Tıpkı Arthashastra'nın, Hobbes'un 'doğa durumunu', Machiavelli'nin 'Prens'ini, Kenneth Waltz'ın anarşik uluslararası sistemini ve modern devletlerin 'güvenlik ikilemi'ni öncülünü oluşturduğu gibi. Sarkar, 'Hindu siyasi felsefecilerinin tasavvur ettiği başarıların, Avrupa ve Asya tarihinde, özellikle de Avr-Asya'nın sayısız millete bölündüğü eski çağlarda ve ortaçağdan sayısız örnekle, neredeyse harfi harfine doğrulanabileceğini' ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır (ibid: 407). Bu siyaset felsefesi 'ne sadece Oryantal, ne de sadece ilkel veya ortaçağa özgüdür' (ibid); buna rağmen, uluslararası ilişkiler disiplini, söz Kautilya'ya gelince sessiz kalmaktadır. Geleneksel uluslararası ilişkiler, tıpkı Hindistan'ın 'sömürge öncesi geçmişi'ne sahip çıkmadığı gibi, Kautilya'nın 'modernite öncesi' dünyasına da sahip çıkmamaktadır. Kautilya'nın ya reddedilmesi (Gowen 1929: 192) ya da uygun bir şekilde modernleştirilmesi gerekmektedir. Kautilya'yı yeniden canlandırmak, sadece ve sadece, ona modern duyarlılıkların nazarından bakmakla mümkün olur. Böylece, Kautilya bir 'Hint Machiavelli'sine indirgenmektedir. Aslında Kautilya'nın fikirlerine, Hobbes'un Leviathan'ında ya da Machiavelli'nin Prens'inde anlatılanlara yaklaşık şeyler söylediği için, değer verilmektedir. Tam tersi bir durum söz konusu olsaydı, görüşlerine rağbet edilmezdi. Arthashastra'nın modernist bir okuması, krallık ve imparatorlukların 'modernite öncesi' geçmişlerini incelerken 'dışsal' ve 'içsel' egemenlik gibi Batı kökenli kavramları kullanmaktadır. Oysa bu kavramlar, Avrupa tarihi bağlamında tümüyle farklı anlamlar taşımaktadır. Shookra-neeti, *Rasthra*'nın veya bir devletin topraklarının ve insanların özgürlüğü ile ilişkili olarak, 'büyük sefaletler başkalarına bağımlılığın sonucudur' der. 'Özerklikten' daha büyük bir mutluluk yoktur (Sarkar 1919: 400). Aynı zamanda Kautilya, yabancı bir ülkenin egemenliği altındayken 'bir ülkenin topraklarını kendisine ait olarak nitelendiremeyeceğini, fakirleşeceğini, zenginliklerinin ticari bir nesne olarak

değerlendirilip dışarı kaçırılacağını' söylemektedir (ibid). Ancak, *swarajya* doktrini ve *aparadheenatva* (bağımsızlık), Batı kökenli dışsal egemenliği otomatik olarak içselleştirmeyi gerektirmektedir. Bu açıdan bakıldığında Hint tarihi, Batı kökenli teorik çerçeveler ile, sadece Batı tarafından belirlenen şartlarda yorumlanabilir.

Eğer geçmişle ilişki kurmakta başarısız olsaydı, geleneksel uluslararası ilişkilerin devlet dışındaki realpolitik anlayışı da eksik kalırdı. Nehru ve genel olarak uluslararası ilişkiler bilimsel topluluğu, devlet-merkezli ve askeri egemenliğe dayalı bir güç siyasetiyle sınırlı bir siyasi tahayyüle sahip oldukları için, gelişmeci bir söylemin entelektüel araçlarıyla dünyanın ekonomik alandaki yeniden düzenlenmesi konusunda yetersiz kalmışlardır. Geleneksel uluslararası ilişkiler, 'Batı'nın asıl gücünün' 'siyasi ya da teknolojik gücü olmadığını, diğerlerini tanımlamadaki söylemsel gücü' olduğunu anlamalıdır (Nandy 1998: ix). O dönemin belirleyici ilkesi modernleşmeydi. Bu ilke, tüm toplumların kültürlerine 'doğal ve evrensel' olarak geçerli olan bir gelişme rotası çizmiştir. Böylece Üçüncü Dünyanın temel problemini azgelişmişlik olarak tanımlamıştır. Altmış yıl sonra bile bu ülkelerin birçoğunun, kendilerini azgelişmiş olarak tanımlaması, Batı'nın tanımlarının Üçüncü Dünyanın kolektif zihninde çok derinlere nüfuz ettiğini göstermektedir. Nehru'nun amacı, düzgün bir şekilde modernleşmiş (endüstrileşmiş) bir Hindistan yaratmaktır. Hedef belliydi, yalnızca Hint ulusunun nasıl bir rota izleyeceğine karar verilecekti. Kendi toprakları üzerinde egemen bir Hindistan devletinin kurulmasından sonra bile, 'Büyük Anlatı' 'Başka Yerlerde' yazılmış ve haksız bir biçimde eşitlik kurma çabaları içselleştirilmiş ve sürmüştür. Lakin 'modern devletler sisteminde, eşitliğin bedeli Batılı liberal moderniteye asimile olmaktır. Batılı liberal modernitede eşitlik, mutlaka "aynılığı" gerektirirken, farklılık bir ast-üst ilişkisi kapsamında değerlendiriliyordu (Inayatullah and Blaney 2004: 107– 8). Bu hegemonik çerçeve, kültürler arasında "resmi olmayan bir hiyerarşi" fikrini barındırmakta ve örtük bir diyalog fikri de 'eşit olmayanların diyalogundan' ibaret kalmaktadır (ibid). 'Evrimsel evrensellerin' yörüngesi, uluslararası ilişkiler uzmanları tarafından sistematik olarak sorgulanmamıştır. Bu iş daha ziyade sol eğilimli ekonomistlere bırakılmıştır. Bu durum, nihai olarak 'Nehru'nun dış politikasının ve ekonomi politikasının sonucudur' (1950: 201) inancına rağmen ve modernleşme okulu mensuplarının 'modernleşme mantığı iç "siyasi sistemin" ötesine geçerek

uluslararası ilişkileri kapsar ve dönüştürür' fikrine rağmen, bu şekilde gelişmiştir (Inayatullah and Blaney 2004: 108).

Özetlemek gerekirse, verili parametrelerle sınırlandırıldığı zaman geleneksel uluslararası ilişkiler, hem mecazi hem de somut olarak 'hapsolmuştur'. Niyetimiz ve amacımız realist paradigmaya dayanan Hint kökenli uluslararası ilişkiler literatürünü bütün olarak reddetmek değildir; ancak, Hindistan'ın Batı kökenli olmayan bir uluslararası ilişkiler teorisi üretemeyişinin yapısal nedenlerini de iyi analiz etmek gerekmektedir. Üretememiştir, çünkü entelektüel mücadelesini Batı'nın belirlediği bir alanda, Batı tarafından tasarlanan ve sağlanan araçlarla sürdürmüş; oyunu Batı'nın sadece askeri ve siyasi gücüyle değil, daha da önemlisi söylemsel gücüyle koyduğu kurallara göre oynamış; Batı'nın yürürlüğe koyduğu kurallara uymuştur. Bu yüzden geleneksel uluslararası ilişkiler alanındaki Hintli bilim insanları, bu büyük disiplinin kenarında kalmıştır. Yine de, geleneksel uluslararası ilişkiler, eş merkezli dairelerin boğucu sınırları içinde kaldığı sürece, durumun kasvetli görüldüğü söylenebilir. O zaman gerekli olan şey, bu kutunun dışına çıkıp, bilginin inşa edilebileceği alternatif alanlar yaratmaktır.

Yeni Uluslararası İlişkiler

Postkolonyalizm, yorumbilim (hermeneutic), gelişme kuramı, eleştirel kuram ve feminizm gibi farklı bakış açılarından uluslararası ilişkilerin merkezindeki sorunlara kafa yoran bilim insanlarına kulak verirse alternatif alanlar açabiliriz. Bu bilimsel geleneklerin sınırları belli olmayan bileşimi ancak yeni uluslararası ilişkileri oluşturan analitik bir kategori olarak biraraya gelirler. Hindistan'da bu tür çalışmalar yaygın değildir ve uluslararası ilişkiler literatürünün bir parçası olarak tanınmamaktadır. Hâlbuki ana-akım uluslararası ilişkilerde bu çalışmalar, genel olarak post-pozitivist alanda konumlandırılmaktadır. Post-pozitivistler arasında farklılaşmalar olmakla birlikte hepsi, pozitivist ideallerin metodolojik olarak işlevsiz ve normatif olarak riskli olduğunu kabul etmektedirler. Disiplinin normatif içeriğine ve yönüne önem vermekle birlikte ontolojiye daha çok önem vermektedirler. Bir sonraki bölümde, yeni uluslararası ilişkilerin bir parçası sayılabilecek bazı bakış açıları kısaca gözden geçirilecektir.

Post-kolonyal düşünce, bilinçli olarak bilgi sistemlerinin doğuşu, gelişimi ve dağıtımını incelemiş, onların nasıl bir kaç seçilmiş güç odağının elinde 'baskı' aracı olarak kullanılabileceği konusuna ışık tutmuştur. Aslında post-kolonyalizmin, uluslararası ilişkiler disiplini içinde yer edinebilmek için zamana ihtiyacı vardır; çünkü post-kolonyalizmin uluslararası bir nitelik kazanmasının sebebi, sömürgeciliği söylemsel olarak ele alış tarzıdır. Bu, bilinçli bir tercih olmamıştır ve 'uluslararası' terimi, bu söylemin dağarcığında pek yer almamaktadır (Darby 2003: 144). Bu, özellikle Hint kökenli uluslararası ilişkiler için geçerlidir. Gerçi, Hindistan'ın atom bombası yapması konusunda İbrahim'in araştırması (1998) ve Appadurai'nin küreselleşme konusundaki çalışmaları (1996) gibi bazı istisnalar mevcuttur. Appadurai'nin çalışması Bhabba'ninkiyle birlikte, post-kolonyal öznenin melez arada kalmışlığını vurgulamaktadır; böylece, 'marjinal, madun ve azınlık öznelliklerinin doğuşuna ve gelişimine alan tanımaktadır' (1994: 25).

Feministler, modern devletlerin ve uluslararası devlet sisteminin belli ölçüde, işbölümü ve güç oyunları yoluyla eşitsiz cinsiyet ilişkilerinin sürdürülmesine dayandığını açıklamak için uluslararası ilişkilerin kurgularını yeni bir çerçevede ele almak istemiştir. Tarihsel ve kavramsal olarak cinsiyet-nötr bir olgu olmayan 'vatandaşlık' kavramını, güvenlik kavramıyla eş anlamlı hale getiren devlet - merkezli güvenlik kavramını sorgulamıştır. Sınır ötesinden gelen tehditlere odaklanan neo-realistlerin aksine feministler, etnik, sınıfsal ve cinsiyetçi hiyerarşilerin yapısal şiddetine odaklanmışlardır. Hint akademisinde antropoloji, sosyoloji ve tarih disiplinleri, cinsiyet konusunda bilinçli bilimsel analizleri uluslararası ilişkiler disiplinine nazaran çok daha etkin biçimde entegre etmiştir. Kadınların çatışma ve barış süreçlerine katılımı (Manchanda 2001; Behera 2006; Butalia 2002) ile milliyetçiliğin ve devletin cinsiyetçi doğası, birçok çalışma tarafından analiz edilmiş olsa da, feministlerin teorik kurguları, uluslararası ilişkiler alanında yeni yeni yer edinmeye başlamıştır (Rajagopalan 2005; Chenoy 2002). Feminist yöntemler, teori ile pratik arasındaki pozitivist ayrımı reddetmek ve araştırmayı, insanların ve araştırma nesnesinin araştırma sürecine eşit biçimde katıldığı ortak bir faaliyet şeklinde tasarlamak suretiyle, yeni uluslararası ilişkiler literatürüne büyük katkı sağlamıştır.

Uluslararası ilişkilerde post-pozitivist bir kuramlaşma, küresel süreci anlamak için kimliğin ve kültürün önemine işaret etmektedir, çünkü:

Kültürlere özgü zamansallık ve mekân, Batı kökenli olan ve olmayan bilgi modelleri arasındaki ayrılığın önemli kaynaklarından. Batı kökenli modern inanç sistemleri, insan (özne olarak) ile doğa (nesne olarak) arasında araçsal bir ilişki olduğuna inanmaktadır. Bu inanç, bilginin araçsallaştırılmasını ve bilgiye bir meta olarak bakmayı beraberinde getirmektedir. Aksine, Batı kökenli olmayan birçok kozmogonik yaklaşım özbenliği, topluluğu ve doğayı tek bir bütünün birbirine bağlı parçaları olarak görmektedir. Dolayısıyla, bilgi ve doğal dünya arasındaki ilişki ve bilginin sosyal işlevlerini kavrayışları oldukça farklıdır.

(Behera 2003: 305).

Tagore, bu hususu insanın doğayla ilişkisi hakkında, Doğu ve Batı kökenli kavramlar bağlamında şöyle açıklamıştır:

Batı, nesnelerin dünyası ile insanın dünyası arasında bir kırılma olduğunu varsaymaktadır. Doğu ise bu iki dünya arasında akrabalık ve süreklilik ilişkisi olduğunu söylemektedir. Batılı bilim insanı, doğal olguların birbirleriyle olan etkileşimine odaklanmaktadır. Oysa Doğu'dan bakan bir göz, ezeli ve ebedi bir iradenin işlediğini ve bu olgularda tezahür ettiğini görmektedir. Batı, doğayı boyunduruk altına almak isterken Doğu ise doğayla birlik arayışında olacaktır. Birinin amacı (doğayı) fethetmek iken ötekini amacı, sonsuzluğun hayata geçirilmesidir.

(Fenn Jr 1929: 318, alıntıdır).

Geleneksel uluslararası ilişkiler, Tagore'nin görüşlerini anlamlı veya gerekli bulmayabilir. Ancak yeni uluslararası ilişkilerde eleştirel katkıları, alışlagelmiş bilgi kategorilerini alışlagelmiş bilgi üretme yöntemleriyle sorgulamaya tabi tutan yerel halklar, toplumsal hareketler ve sahadaki oyuncular yapmaktadır. Yeni toplumsal hareketler, o zamana kadar boyunduruk altında tutulmuş bilgileri 'canlandırmak ve yeniden yaratmak' için yeni alanlar açmışlardır (Parajuli 1991: 183). Ashis Nandy'nin dediği gibi, 'seçim, geleneksel bilgi ve modern bilgi arasında değil, farklı bilgi gelenekleri arasındadır' (1987). Madunlara ait bilgi, yalnızca siyasi ve ekonomik özerklik elde etmeyi değil, aynı zamanda kendisini tanımlamayı, isteklerini ifade etmeyi ve gelişme sürecini belirleme gücünü elinde tutmak istediği için, bu gelenekler arasındaki iktidar ilişkilerini değiştirmeye kalkışmaktadır. Bu tür yerel sesler, herkese iyi bir hayat vadeden, tek bir evrenselleştireci epistemoloji olduğuna inanan, genellikle Batı kökenli 'uzmanların' bilgi

üretimini tekeli elinde tuttuğu pozitivist bilginin temellerini sarsmaktadır (ibid.; Sheth 1984).

Walker, uluslararası ilişkilerin kendi 'kültürel ufku ve ideolojik işlevleri konusunda bir duyarlılık' geliştirmesi gerektiğini söylemektedir. Çünkü 'oluşmakta olan küresel düzen hakkında herhangi bir çalışmanın, dünyadaki kültürlerin çoğulluğunu tanıması gerekmektedir' (1984: 16). Aydınlanma modernitesinin disiplinler arası mahiyetteki Hint kökenli eleştirilerinden erken döneme ait olanları, *Gelişmekte Olan Toplum Çalışmaları Merkezi*'ndeki (Centre for Studies of Developing Societies) birçok bilim insanının arasından, özellikle Rajni Kothari, Ashis Nandy, Dhirubhai Seth ve Shiv Visvanathan'ın başlattığı çalışmalardır⁵. Rajni Kothari, 1960'ların sonunda Dünya Düzeni Modelleri Projesi kapsamında, dünyanın çeşitli yerlerinde popüler ve kültürel düzeyde dini, ekolojik ve estetik bilinci gözönüne alarak yapısal dönüşümü savunmuştur. 'Adil bir dünya düzeni' arayışı, Kothari'nin 'yönetici elitler oligarşisi' eliyle yürütülen 'dünya düzenine yönetsel yaklaşımı' sorgulamasına yol açmıştır (1979-80: 23).

Ashis Nandy'nin modernite eleştirisi, Aydınlanma projesi, sömürgeciliğin psikolojik etkileri ve özellikle modern devlet sisteminin doğası, yeni uluslararası ilişkilerin ilgilendiği meselelerin esasını oluşturmaktadır (Lal 2000). Nandy, Hindistan'da 'egemen sınıflar tarafından inşa edilen tüm megalomanlıklar'ın meydan okumuştur (Nagaraj 1998: xii). Bu anlatılar, modernite projesinin temsili kurumlarıydı; örneğin, ulus-devlet adı verilen bütüncül bir toplumsal örgütlenme biçimi, teknobilimin bilgi sistemleri ve sosyal yaşamın ideal biçimi: yani Batılı laiklik ile doğrusal ilerleme ve gelişme (ibid). Bunların tümünün kökeni, 'sömürgeciliğin medeniyet projesi ile Hindistan'da modernitenin eşgüdümlü ilerlemesi, birbirini yeniden üretmesi ve birbirinin devamlılığını sağlaması'dır (ibid). Onun felsefi savunusu, ulus-devletin ve ulus-devleti ayakta tutan milliyetçiliğin maliyetini göz önünde bulundururken, bu tarz 'şüphelerin modern ulus-devlet sistemine yöneltilmesi' yönündeydi. Bu savunma bizi, Gandhi ve Tagore'nin düşüncelerini yeniden gündeme getirmeye ve geleneksel uluslararası ilişkilerin pek dikkate almadığı, 'yetkilerini baskı aracı olarak kullanan bir kurum' olarak devletin imajını yeniden değerlendirmeye davet etmektedir. Nandy'nin gelecekteki düşünsel gelişmelere temel oluşturacak olan bu katkısı, 'uluslararası' kavramını başka bir açıdan ele almak isteyen, dünya çapında önde gelen bilim insanlarına ilham kaynağı olmuştur. Nandy, ge-

nellikle uluslararası kavramı üzerinde çalışan bir teorisyen olarak bilinmese de – şüphesiz, kendisi bilginin bu şekilde bölmelere ayrılmasına karşıdır- uluslararası kavramını ‘dışarıda’ veya ‘arada’ olarak kurgulayan alışılmış düşünce kalıplarına meydan okumaktadır (Darby 2003: 160). Bununla birlikte, ‘düz çizgilerin sihirli değneğini taahhüt eden’ geleneksel uluslararası ilişkilerin modern bakışına karşın, yeni uluslararası ilişkilerin akışkan ve belirsiz zeminini ‘iyice belirginleştirmek’ için Nandy’yi konumlandırmak verimli olacaktır (Inayatullah and Blaney 2004: 191).

Post-pozitivist alan, yeni uluslararası ilişkileri biçimlendirmeye daha açık bir zemin sunsa da, buradaki kısıtların farkında olunmalıdır; çünkü bu alan da, sınırın öbür ucunu – Güney’i pek önemsememektedir (Krishnan’dan alıntı, Darby 2003: 148). Ekoloji, feminizm ve kültürel çalışmaların da başarıyla sisteme entegre edilmiş ve bilgi endüstrisinde yeni uzmanlıklar olarak profesyonelleşmiş olması da öğretici olmuştur. Kothari haklı olarak post-pozitivist alanın, bu yaklaşımları bünyesine alma sürecine karşı bizi uyarmıştır. Bu süreç, derinden ilerlemektedir. Aslında bu süreç, onun tam da 1975 yılında Alternatifler isimli dergiyi yayın hayatına sokarak kaçınmaya çalıştığı şeydir. Bu dergi, o zamandan beri eleştirel bir entelektüel katalizör olduğunu kanıtlamıştır. Ayrıca Batı’dan ve Batı-dışından gelen hatırı sayılır fikir liderlerinin, uluslararası ilişkiler alanında alternatif perspektifler sağlaması için vazgeçilmez bir kurum haline gelmiştir.

Uluslararası İlişkileri Yeniden Düşünmek

Uluslararası ilişkileri yeniden düşünmek, öncelikle uluslararası ilişkilere temel oluşturan bilgiyi yeniden düşünmeyi gerektirmektedir. Bu, bizi alternatif araçlar ve kaynaklar kullanarak, bilginin inşası için alternatif alanlar yaratmaya teşvik etmektedir. Hindistan’daki uluslararası ilişkiler alanı için alternatif bir yol haritası düşünmeden önce, üç kapsamlı sorunun ele alınması gerekmektedir.

Birincisi, uluslararası ilişkilerin disiplinler sınırları ile ilgilidir. Bu sınırlar, ‘meşru temsilcilerin kimler olduğuna, disiplinin sınırlarının oyunun hangi kurallarına göz yumacağına ve geçerli disiplinler uygulamaların nelerden oluştuğuna’ karar vermektedir (Bourdieu, Tickner 2005: 8’den alıntıdır). Hint kökenli uluslararası ilişkilerin şimdiye kadar ürettiği bilgi türünü eleştirirken ve onun bilimsel topluluğunu, dışarıda kalanları – post-

kolonyalistler, gelişme teorisyenleri ve kültür eleştirmenlerini- davet etmek suretiyle disiplinler sınırları aşmaya çağırırken, pekâlâ 'kendi ayağımıza sık-makla' suçlanabiliriz. Eleştirmenler, bu önerilerin disipline yeni bir can katmaktan ziyade, disiplinin ölüm fermanını imzalamak olduğunu iddia edebilirler. Uluslararası ilişkilerin disiplinler sınırlarını yeniliklere açmak, elbette bazı riskleri beraberinde getirmektedir, ama bu riskler, almaya değer risklerdir. Ayrıca bu riskler, Hint kökenli uluslararası ilişkilerin kendini yeniden tanımlaması için geçmesi gereken sürecin ayrılmaz bir parçasıdır-lar. Disiplinin mevcut sınırları, anlamlı bir tasavvura imkân tanımayacak kadar dardır. Buna ek olarak bilgi üretim yöntemleri, yeni bir bilgi üretil-mesi, özellikle de evrensel geçerliliği olan bilginin, bugünün Hint kökenli uluslararası ilişkilerin disiplinler ortamında üretilmesi olasılığını önlemek-tedir. Bu yüzden, çeşitli sorunları yeniden tanımlamak için, uluslararası ilişkilerin disiplinler çekirdeğinden dışarı adım atmak gerekli olabilir.

İkinci mesele, bilgi inşa edilirken 'gündelik yaşam deneyimlerinin' değersizleştirilmesi pahasına, 'uzmanlığa' ayrıcalıklı bir konum atfedilme-sidir. Said 'alışılmış olandansa, geçici ve riskli olana', 'otoriter bir biçimde verili olan statükodansa, yeniliğe ve deneye' açık olmayı gerektiren 'gezgin ya da amatör rolünü benimsemek' gerektiğini savunmaktadır (1994: 64). Akademik meraklarımıza yönelteceğimiz eleştirel bir düşünümseellik,

Disiplinlerin kapı bekçilerini azletmeye, kapıları sonuna kadar açmaya, akademisyenler olarak yaptığımız şeylerden kimin çıkar sağladığını sor-gulamaya ve bizimle beraber "başkalarının" da yaşanmış deneyimlerine duyarlı olmaya ve tüm bunları yaparak, bizi bilginin, uzmanların teke-linde olduğu düşüncesini terketmeye sevk etmektedir.

(Tickner 2005: 9).

Sosyal bilginin 'uygulamalı' doğası üzerine yapılan aşırı vurgu, Hint kökenli uluslararası ilişkilerdeki teorik araştırmaları zaten baltalamıştı. Küreselleşen dünyada bu yaklaşım, giderek 'profesyonelleşmiş' ve 'piyasa dostu' bilginin üretimine ayrıcalık tanıyordu. Bu yelpazenin diğer ucunda ise 'uluslararası olanı tabana açma çağrıları, giderek daha yüksek sesle ifade edilmeye' başlanmıştır (Darby 2003: 153). İleride kısaca değineceğimiz bu çağrının, ciddiye alınması gerektiğini düşünüyoruz.

Üçüncü mesele, uluslararası ilişkilerdeki akademik söylemlerin yer-lileşmesi hakkındadır. Bu disiplinin genetik olarak etnik merkezci oldu-ğundan bahsetmişken, uluslararası ilişkileri yeniden düşünmeye dair ente-

lektüel çabanın, Batı'yı 'taklit etme' (Bhabba 1987) veya Batı'ya 'yetiştirme' çabası olmadığını da açıklığa kavuşturmak gerekmektedir. Bu, daha çok uluslararası ilişkileri, Batı'nın ötesinde bir disipline dönüştürme çabasıdır. Hint kökenli uluslararası ilişkiler, Batı'nın yörüngesini takip edecek olursa, Batı'yı asla yakalayamayacak ve 'her zaman eksik kalacak bir geçiş süreci anlatısına' takılıp kalacaktır (Chakrabarty 2000: 1510). Dolayısıyla, yerlileşme çağrısı, uluslararası ilişkilerde 'yerli' bir Hint teorisi üretme çağrısı değildir. Zira uluslararası ilişkileri yeniden düşünmek, Batı kökenli sosyal bilimleri toptan reddeden milliyetçi, atacı veya yerli bir proje olmaz (Alatas 1993: 312). Yerlililik, evrenselciliğin tam zıddıdır; her ikisi de düşünümSELLİĞİN belli biçimlerinden yoksundur. Chakrabarty haklı olarak:

Bir kimse, "Avrupa" fikrinin bir tasavvurdan ibaret olduğunu kabul ettiğinde, "Hindistan" fikrini de sorunsallaştırmaya mecburdur. "Avrupa" olarak adlandırılan coğrafya, tıpkı "Batı" gibi hayali bir coğrafyadır; ancak, bunu kanıtlamış olmak, insanların gözünde Avrupa'nın gücünü ya da çekiciliğini azaltmamaktadır. "Avrupa'yı taşralılaştırmak için başka girişimlerde bulunmak gerekmektedir: 1) Avrupa'nın modern sıfatını kazanması, – en azından kendisi için, küresel tarihin bir parçasıdır. Avrupa emperyalizmi de bu tarihin ayrılmaz bir parçasıdır. 2) belli bir Avrupa anlayışının moderniteyle eşdeğer görülmesi, sadece Avrupalıların yaptığı bir iş değildir; modernleşme ideolojileri de bu sürece eşit ortaklar olarak katılmışlardır.

(2000: 1512-1513).

Savunduğumuz fikir, uluslararası ilişkiler üzerine alternatif düşünceler üretmek için yeni alanlar açmaktır. Bu da, eleştirel bir farkındalık geliştirmeden ve pozitivist yaklaşımlardaki öncül varsayımları, usul ve değerleri sorgulamadan yapılamayacaktır. Bu durum, 'modernitenin mirasından neyi eleyip neyi saklayacağımız tespitinin, açık ve süregelen bir tartışmayı' gerektirdiği anlamına gelmektedir (Inayatullah and Blaney 2004: 201). Yerlileştirme, modern olan (Batı kökenli olan) her şeyi reddetmek veya modernite-öncesi (Hint kökenli) olan her şeyi yüceltmek anlamına gelmemektedir. Antik Hint ilimlerine göre, her çağın kendine özgü sorunları vardır ve bu sorunlarla, o çağa özgü yöntemlerle başa çıkmak gerekmektedir. Geçmiş, önemli bir ilham veya özgüven kaynağı olabilir; ancak bir model olarak alınamayacağı gibi, geleceğe dair bir plan da, geçmişe bakarak inşa edilemez. Bu nedenle, yeni uluslararası ilişkilerin hatlarını belirleyecek olan bilimsel topluluk, başka bir çağın toplumsal adetlerini (*dharma*) kendisininmiş gibi benimseyemez.

Bununla birlikte uluslararası ilişkileri yeniden ele almak isteyenler, Batı kökenli olmayan bir tarzda ve Batılı olmayan alanlardaki bilgi üretimini değerlendirirken, Batı standartlarının kullanımının örtük olmasını ve her yere nüfuz eden yapısını da sorgulamalıdır. 'Neyin "değişmez" ve "evrensel" olduğunu tanımlarken Batı, geçmiş ve gelecek üzerinde kendi doğrusal tasarılarının sürekliliğini sağlamak için 'Öteki' insanların ve kültürlerin görüşlerini susturmaktadır' (Sardar 1998: 23). Thomas Szasz'dan bir alıntı şöyledir: 'Hayvanlar âleminde kural, yemek veya yem olmaktır; insanlar âleminde ise tanımlamak veya tanımlanmaktır', Sardar, Batılı olmayan kültürlerin:

"akademik saygınlığı ölçen küresel çitin öteki tarafında kalanlar" tarafından anlaşılmaz dahi olsa, kendi geleceklerini kendi kategori ve kavramlarını kullanarak ifade etmeleri, hayallerini 'kendilerikalarak' ifade etmeleri gerektiğini söylemektedir.

(ibid).

Sorgulanması gereken bir diğer şey de Batı'nın, bilgi sistemlerinin meşruiyetine karar verme yetkisini elinde tutmasıdır. Batı, hangi bilgi üretim yöntemlerinin meşru olduğuna, belli bir bilgi inşası türünün – pozitivizmin-, kıstaslarını ve değerlerini referans alarak karar vermektedir. Bu nedenle, Nandy şunda ısrar etmektedir:

Gerçek anlamda bir alternatif, Batı'yı referans noktası olarak kabul etmez; çünkü Batı, coğrafi veya zamansal bir teşekküle indirgenemez. Batı, psikolojik bir kategoridir. [Onun alternatifi] Batı / anti-Batı ikileminin ötesinde yer almaktadır.

(Sardar 1998: 4-5).

Yerleşmeyi savunmak, yerlilik çağrısında bulunmak değildir. Ancak 'Batı kökenli olmayanların' seslerine kulak verebileceğimiz, onlardan bir şeyler öğrenebileceğimiz, öğrendiklerimizi dünyanın Batı yarım küresinden gelen bilgilerle harmanlayarak, Batı'nın ötesinde bir uluslararası ilişkiler kurabileceğimiz alternatif bir alan yaratmaktır.

Uluslararası ilişkileri yeniden düşünmek, buna temel oluşturabilecek alternatif kaynaklar yaratmayı gerektirmektedir. İki araştırma hattıyla başlanması iyi olacaktır. Başka araştırma hatları süreçte belirlenebilir. Yukarıda belirtildiği gibi ilki, teori inşasında 'yaşanmış deneyimler, kavrayışlar ve bilgi' arasındaki ilişkiyi irdeleyerek günlük deneyimin rolünü araştırır (Tickner 2005: 1-2). Bunun amacı, dünya ile ilgili bildiklerimizin nasıl

inşa edildiğini anlamak için yaşanmış deneyimlerin ne kadar önemli olduğunu göstermektir (ibid). Uluslararası ilişkilerde kuramlaşma, bilmenin ne demek olduğu, kimin meşru bilgiye sahip olduğu, bilenlerin nerede konumlandığı, neden bazı meselelerin çalışma konusu olarak ön plana çıktığı ve teorinin amacının ne olduğu hakkında temel sorular sormalıdır (Sylvester 1996). Asıl zorluk, bu seslerin tümünü uluslararası ilişkiler alanı içine çekmek ve onların uluslararası ilişkiler teorilerine nasıl kaynaklık ettiğini araştırmaktır.

İkinci bir araştırma hattı, uluslararası ilişkiler uzmanlarını, Hint tarihinin ayrıntılı bir okumasını yapmaya ve Manu, Valmiki, Buddha, Iqbal, Aurobindo Ghosh, Dadabhai Naroji and Tagore gibi birçok Hintli felsefeci ve politik düşünürler ile Gandhi, Nehru, Sardar Patel ve Maulana Azad gibi politik liderlerin siyasi düşüncelerini analiz etmeye davet eder. Kautilya'nın Arthshastra'sı hakkında yaptığımız analiz karşısında, tarihin 'nasıl' okunacağı meselesi kritik önem taşımaktadır. Madun grupların çalışmalarından ve post-kolonyal gelenekten öğrenecek çok şey vardır. Batılı olmayan toplumların uzak geçmişlerini anlamlandırmak için, Batı kökenli kategorileri ve kavramları dayatmak gibi modernist bir uygulamanın farkında olmak ve bundan kaçınmak gereklidir. Çünkü bu uygulama, yalnızca 'görmek istedikleri yapıları yeniden yaratır, böylece entelektüel projeler, rehber eşliğinde düzenlenen turlar haline dönüşür [ve] biz, yalnızca bize ne öğretiliyse onu görür ve tanırız' (Nagaraj 1998: x). Geçmişin bilimsel bir kavrayışı, sosyolojik ve jeo-kültürel düşünümSELLİĞİN eleğinden geçmelidir.

Hindistan'ın 'geçmişlerinin' veya Hintli 'bilme biçimlerinin' Batı'nın ötesinde bir uluslararası ilişkilerin kurulmasına nasıl katkıda bulunacağı, aşağıdaki örnekle açıklanabilir. Modern uluslararası ilişkilere göre devlet egemenliği savı, tüm diğer politik topluluklardan önce gelmektedir ve 'farkın', özellikle de kültürel farkın 'düzeni sağlama amacını zayıflatıcı' bir etkisi vardır (Inayatullah ve Blaney 2004: 94). Bundan ötürü, Vestfalya devletler sisteminin herkes için rol model haline gelmesi suretiyle - modernist kalkınma hedeflenirken Avrupa'nın ayak izlerini takip ederek-, devlet inşa etme sürecine kuvvetli vurgu yapmaktadır. Bu zeminde, uluslararası ilişkilere alternatif bir bakış, Hint fikir ve uygulamalarına dayanarak oluşturulabilir. Bütün bunlar farklılıkları tanıyan, anlayan ve besleyen bir siyasi tahayyülü beslemekte ve ulus devletlerin mekânsal (toprak) sınırlarını

çaprazlama kesen toplulukları, kabileler ve etnik grupların arasındaki etkileşimi sağlayacak sosyal ve politik alanlar için ontolojik olanaklar yaratmaktadır. Örneğin,

Hindu kültürü, tek bir aileyi teşkil eden çok sayıda dini ve kültürel kimlikleri yanyana getirmektedir. Bu kimliklerin herbiri, bu ailede eşit derecede saygı görmek, önemsenmek ve diğerleri tarafından hoş görülme durumundadır. Dinlerin birliği, her birinin Tanrı'ya farklı yollardan ulaştığı fikri üzerine kuruludur. Ötekinin öznelliğinin ve kimliğinin kaçınılmaz olarak yadsındığı, ben-Öteki ikilemine dayanan Batı'nın evrenselci modeline karşın, Hindu kültürünün evrenselliği, farklılığın bastırılmasını gerektirmemektedir. Lakin bu kültürü oluşturan cüz'î kimliklerin her biri, birleşik bir bütünün meşru ve eşit parçaları olarak görülmektedir. (vurgu eklenmiştir)

(Tickner 2003: 304).

Geleneksel kavrayışlar, bu kimliğin modernist kavrayışları ile karşılaştırıldığında bu durum daha da belirginleşmektedir. Modernist kimlik, ortak siyasi hedeflere ulaşmak için bireylerin ve toplulukların (soyut anlamda) çıkarlarının uyumlulaştırıldığı tarihsel-politik bir yapıdır. Kolektif bir benliğin oluşturulması, doğal olarak bir ötekine ihtiyaç duymakta ve 'bize karşı onlar' farklılaşması, her kimlik dayatmasının kökeninde yattığı için ötekine duyulan nefreti içinde barındırmaktadır. Hindistan'da sömürgecilik öncesi dönemde insanların aidiyet ve dayanışma duygusu, yaşam alanını, dini, dili paylaşmaya ve akrabalık ilişkilerine dayanmaktaydı. Bu faktörlerin her birinin, ayrı bir sosyal rolü vardı. Ama hiçbirisi, diğerlerinden daha öncelikli olmak zorunda değildi (Kaviraj 1995: 116). Bir kişi öncelikle Müslüman, Hindu veya rahip olarak nitelenmezdi. Birden fazla dini inancın ilkeleri, aynı anda takip edilebilirdi⁶. Çünkü kimlik, farklı sosyal durumlarda farklı anlamlara gelirdi. Daha da önemlisi, modernite öncesi kimliğin çoğulluğu, yatay bir düzlemde düşünüldüğü için 'ben' ve 'öteki' arasında bir ikilik yoktu. Geleneksel kimlikler, sayılan kimlikler değillerdi. Çünkü sosyal gruplar, içinde yaşadıkların alanların küresel bir görünümünü oluşturacak bilişsel araçlardan yoksunlardı. Bu sorunun üstesinden İngilizler gelmiştir. İngilizler, şekiller, haritalar ve rakamlardan oluşan tamamen yeni bir bilişsel aygıt – genel nüfus sayımı – icat etmişlerdir. 'İkili "ya bu, ya da öteki" karşıtlığını doğallaştırmak ve normatif bir düşünce düzenini dayatmak suretiyle' kimliklere bir bölgesellik duygusu

kazandırmışlardır. Hindistan'daki insanlara, 'insan ya bu, ya da ötekidir; her ikisi, 'ne bu, ne de öteki', veya tarafsız olamaz' fikrini aşılamışlardır (Miller'den alıntıdır, Kakar 1995: 196).

İkili karşıtlıklara dayanmayan bir düşünce biçiminin dinamiklerini keşfetmek, çağdaş dünyada ulusal ve uluslararası alanlarda siyasi düzenin sağlanması için önemli sonuçlar doğurabilir. Üçüncü Dünya'nın çoğulcu toplumları, çatışmalarla parçalanmıştır, çünkü bu toplumlardaki sosyo-kültürel farklılıklar modern ulus-devletin homojenleştirici güdülerini tarafından siyasi bir tehdit olarak görülmektedir. Çeşitli etnik, dilsel veya dinsel toplulukların ve / veya bu toplulukların bazılarının, devletle olan çatışmalarının altında yatan şey, siyasi liderlerin, çeşitliliği ve farklılıkları bir korku ve tehlike kaynağından ziyade, bir güç kaynağı olarak görmekteki yetersizlikleridir. Uluslararası düzlemde, milliyetçi bir kimlik inşa ederken, ötekini dışlamanın bölücü neticeleri olmaktadır. Milliyetçi bir dünya görüşü, kaçınılmaz olarak yabancı bir topluluğa ya da yabancı bir ülkeye karşı nefret üretmekte ve bu önyargılar ile taraf tutma halini, ulusal zihin haritasının bir parçası haline getirmektedir. Bu, Hindistan ve Pakistan gibi Üçüncü Dünya devletleri için de geçerlidir. Bu devletlerin birbirleriyle olan düşmanlığı, tarihsel olarak birbiriyle çekişmeli olan dini ideolojilerinden gelmektedir. Tek süper güç olan ABD'nin ebedi bir düşman arayışı, kendi ötekisini Soğuk Savaş döneminde komünist 'şer imparatorluğu' olan Sovyetler Birliği'nde bulmuştur. Daha sonra Küba, İran, Libya ve Irak, 'haydut devletler' olarak etiketlenmiş ve süregelen 'terörle savaş', 'şer eksenini' hedef almıştır. Devletçi paradigmayı aşmaya çalışan Samuel Huntington'un 'Medeniyetler Çatışması' tezi bile, farklı medeniyetlerin birlikte barış içinde var olamayacağını varsaymıştır. Ancak, bu tür düşünce ve politikaların bölücü niteliğini gözönünde bulundurursak, öteki korkusu yaratmayan ve ikili karşıtlıklara dayanmayan düşünce biçimleri, çağdaş uluslararası siyaset için etkileri geniş bir alana yayılan sonuçlar doğurur.

Uluslararası ilişkilerin kendi disipliner uygulamaları içinde, Batı kökenli uluslararası ilişkiler ile Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkilerin tüm diğer türleri, birbirlerini 'ben-öteki' ikiliği içinde tasavvur etmek zorunda değillerdir. Bilginin inşası için alternatif alanlar açmanın amacı, tam da farklı uluslararası ilişkiler geleneklerinin sağlıklı bir diyalog içinde ve birlikte var olabileceği, hegemonik olmayan alanlar oluşturmaktır. Batı kökenli olan ve olmayan uluslararası ilişkiler arasındaki hiyerarşilerin sökü-

löp atılması, bu disiplini zenginleştirecek, ancak bunun için uzun bir yol kat edilecektir. Hindistan'da uluslararası ilişkileri yeniden düşünmek, bu yönde atılan ilk adımdır. Bu mevzuyu düşünmek, bizi henüz basamakları belirgin olmayan, ama gelecek vaad eden bir yol haritası çıkarmaya davet etmektedir. Ancak Hint kökenli uluslararası ilişkilerin bu yolu takip edip etmeyeceğini görmek için daha zamana ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

- Abraham, Itty (1998) *The Making of the Indian Atom Bomb: Science, Secrecy and the Post-Colonial State*, Zed Books, London.
- (2004), 'The Changing Institutional-Intellectual Ecology of Knowledge-Production in South Asia', paper presented at the UNESCO Forum on Higher Education, Knowledge and Research, Paris, 1–3 December.
- Ahmed, Imtiaz (1993), *State and Foreign Policy in India*, Vikas Publishing House, New Delhi.
- Alatas, Syed Farid (1993), 'On the Indigenisation of Academic Discourse', *Alternatives*, vol. 18, no. 3, pp. 307–38.
- Ali, Mahmud S. (1993), *The Fearful State: Power, People and Internal War in South Asia*, Zed Books, London.
- Appadurai, Arjun (1996), *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*, University of Minnesota Press, Minnesota.
- Armstrong, H. F. (1956–7), 'Neutrality: Varying Tunes', *Foreign Affairs*, 35, pp. 57–83.
- Aydlini, Ersel and Julie Matthews (2000) 'Are the Core and Periphery Irreconcilable? The Curious World of Publishing in Contemporary International Relations', *International Studies Perspectives*, vol. 1, no. 3, pp. 289–303.
- Ayoob, Mohammed (1995), *The Third World Security Predicament: State Making, Regional Conflict and International System*, Lynne Rienner, Boulder, CO.
- Bajpai, Kanti (2003), 'Indian Conceptions of Order and Justice: Nehruvian, Gandhian, Hindutva and Neo-Liberal', in Rosemary Foot, John Lewis Gaddis and Andrew Hurrell (eds), *Order and Justice in International Relations*. Oxford University Press, New York, pp. 236–61.
- and Siddharth Mallavarapu (eds) (2004), *International Relations in India: Bringing Theory Back Home*, Orient Longman, New Delhi.
- and Harish Shukul (eds) (1995), *Interpreting World Politics*, Sage Publications, New Delhi.
- Bajpai, U. S. (1985), *Non-Alignment: Perspectives and Prospects*, New Delhi: Humanities Press Int. Inc.
- Basrur, Rajesh (2005), *Minimum Deterrence and India's Security*, Stanford University Press, Stanford.
- Behera, Navnita Chadha (2000), *State, Identity and Violence: Jammu, Kashmir and Ladakh*, Manohar, New Delhi.
- (2003), 'Engaging Tomorrow: Ford Foundation, Regional Security, Peace and Cooperation in South Asia', a report, unpublished.
- (2004), 'Meta Narratives and Subaltern Voices: Role of the Ford Foundation in South Asia', paper presented at 45th Annual Convention of International Studies Association, Montreal, March.

- (2005), 'India and the International Order: From Norms to Realpolitik', occasional paper, Department of Political Science, University of Delhi, New Delhi.
- (ed.) (2006), *Gender, Conflict and Migration*, Sage Publications, New Delhi.
- Bergsten, C. Fred in association with John A. Mathieson (1973), 'The International Economic World Order', report to the Ford Foundation, New York.
- Bhaba, Homi (1994), *The Location of Culture*, Routledge, London.
- Bhargava K. K., H. Bongartz and F. Sobhan (eds) (1995), *Shaping South Asia's Future: Role of Regional Cooperation*, Vikas Publishing House, New Delhi.
- Butalia, Urvashi (ed.) (2002), *Speaking Peace: Women's Voices from Kashmir*, Kali for Women, New Delhi.
- Chakrabarty, Dipesh (2000), 'Postcoloniality and the Artifice of History: Who Speaks for "Indian" Pasts?', in Diana Brydon (ed.), *Postcolonialism: Critical Concepts in Literary and Cultural Studies*, vol. 4, Routledge, London, pp. 1491–518.
- Chatterjee, P. (1985), *Nationalist Thought and Colonial World: A Derivative Discourse*, Zed Books, London.
- Chatterjee, Partha in collaboration with Nirmala Banerjee, Apurba K. Baruah, Satisch Deshpande, Peter Ronald de Souza, Krishna Hachhethu, B.K. Jahangir, M.S.S. Pandian, Nira Wickramasinghe, S. Akbar Zaidi and Itty Abraham (2002), *Social Science Capacity in India: A Report*, SSRC Working Paper Series, vol. 6, SSRC, New York.
- Chenoy, Anuradha M. (2002), *Militarism and Women in South Asia*, Kali for Women, New Delhi.
- Chimni, B. S. (1993), *International Law and World Order: A Critique of Contemporary Approaches*, Sage Publications, New Delhi.
- Cox, Robert (1986), 'Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory', in Robert O. Keohane (ed.), *Neo-Realism and its Critics*, Columbia University Press, New York, pp. 204–54.
- Crawford, Robert A. and Darryl S. L. Jarvis (eds) (2001), *International Relations – Still an American Social Science?: Towards Diversity in International Thought*, State University of New York Press, New York.
- Dallmayr, Fred (1996), 'Global Development? Alternative Voices From Delhi', *Alternatives*, vol. 21, no. 2, pp. 259–82.
- Darby, Phillip (2003), 'Reconfiguring "the International": Knowledge Machines, Boundaries, and Exclusions', *Alternatives*, vol. 28, no. 1, pp. 141–66.
- Davetak, Richard (1995), 'The Project of Modernity and International Relations Theory', *Millennium*, vol. 24, no. 1, pp. 27–51.
- Debrah, E. M. (1961), 'Will Uncommitted Countries Remain Uncommitted', *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 331, July, pp. 83–93.
- Dinh, Tran Van (1975), 'Non-aligned but Committed to the Hilt', *Pacific Community*, vol. 7, no. 1, October, pp. 118–31.

- Dutt, Sri Kant (1984), *India and the Third World: Altruism or Hegemony?*, Zed Books, London.
- Fay, Brian (1975), *Social Theory and Political Practice*, George Allen and Unwin, London.
- Fenn Jr, Percy Thomas (1929), 'An Indian Poet Looks at the West', *International Journal of Ethics*, vol. 39, no. 3, pp. 313–23.
- Gier, Nicholas F. (1996), 'Gandhi: Pre-Modern, Modern or Post-Modern?', *Gandhi Marg*, October–December, pp. 261–81.
- Gowen, Herbert H. (1929), 'The Indian Machiavelli or Political Theory in India Two Thousand Years Ago', *Political Science Quarterly*, vol. 44, no. 2, June.
- Gupta, Sisir (1964), *India and Regional Integration in Asia*, Asia Publishing House, Bombay.
- Gyawali, Dipak (2002), 'Defining Environmental Conflict: A Cultural Theory Perspective', in Navnita Chadha Behera (ed.), *State, People and Security: The South Asian Context*, Har Anand, New Delhi.
- Harshe, Rajen (1997), *Twentieth Century Imperialism: Shifting Contours and Changing Perceptions*, Sage Publications, New Delhi.
- (ed.) (2004), *Interpreting Globalisation: Perspectives in International Relations*, ICSSR and Rawat Publications, New Delhi.
- Hoffman, Stanley (1977), 'An American Social Science: International Relations', *Daedalus*, vol. 106, no. 3 (Summer), pp. 41–60.
- Hussain, Neelam, Samiya Mumtaz and Rubina Saigol (eds) (1997), *Engendering the Nation- State, Volume I & II*, Simorgh Women's Resource & Publication Centre, Lahore.
- Inayatullah, Naeem and David L. Blaney (2004), *International Relations and the Problem of Difference*, Routledge, New York.
- Jaipal, Rikhi (1983), *Non-Alignment: Origins, Growth and Potential for World Peace*, South Asia Books, New Delhi.
- Karnad, Bharat (2002), *Nuclear Weapons and Indian Security: The Realist Foundations of Strategy*, Macmillan, New Delhi.
- Kaviraj, Sudipto (1991), 'On State, Society and Discourse in India', in James Manor (ed.), *Rethinking Third World Politics*, Longman, London.
- (1995), 'Crisis of the Nation-State in India', in John Dunn (ed.), *Contemporary Crisis of the Nation-State*, Blackwell, Oxford.
- Khan, Rasheeduiddin (ed.) (1981), *Perspectives on Non-Alignment*, Kalamkar Prakashan, New Delhi.
- Kothari, Rajni (1978–9), 'Disarmament, Development and a Just World Order', *Alternatives*, vol. 4, no. 1, pp. 1–10.
- (1979–80) 'Towards a Just World', *Alternatives*, vol. 5, no. 1, June, pp. 1–42.
- Lal, Vinay (ed.) (2000), *Dissenting Knowledges, Open Futures: The Multiple Selves and Strange Destinations of Ashis Nandy*, Oxford University Press, New Delhi.
- Manchanda, Rita (ed.) (2001), *Women, War and Peace in South Asia: Beyond Victimhood to Agency*, Sage Publications, New Delhi.

- McCaughey, Robert A. (1979), 'The Permanent Revolution: An Assessment of the Current State of International Studies in American Universities', report to the International Division of the Ford Foundation.
- Menon, Ritu and Kamla Bhasin (1998), *Borders and Boundaries: Women in India's Partition*, Kali for Women, New Delhi.
- Misra, K. P. and R. C. Beal (eds) (1980), *International Relations Theory: Western and Non-Western Perspectives*, Vikas Publishing House, New Delhi.
- Muni, S. D. and Anuradha Muni (1984), *Regional Cooperation in South Asia*, National Publishing House, New Delhi.
- Nagaraj, R. (1998), 'Introduction', in *Exiled at Home: Ashis Nandy*, Oxford University Press, New Delhi.
- Nandy, Ashis (1987), *Traditions, Tyranny and Utopia*, Oxford University Press, New Delhi.
- (1998), 'The Savage Freud', reprinted in *Nandy: Return From Exile*, Oxford University Press, New Delhi.
- Nehru, Jawaharlal (1950), *Independence and After: A Collection of Speeches, 1946–1949*, Ayer Co, New York.
- (2004), *The Discovery of India*, Penguin Books, New Delhi.
- (2004a), *An Autobiography*, Penguin Books, New Delhi.
- Osborne, Peter (1992), 'Modernity is a Qualitative, Not a Chronological, Category', *New Left Review*, 192, pp. 65–84.
- Parajuli, Pramod (1991), 'Power and Knowledge in Development Discourse: New Social Movements and the State in India', *International Social Science Journal*, 127, pp. 173–90.
- Phadnis, Urmila (1989), *Ethnicity and Nation Building in South Asia*, Sage Publications, New Delhi.
- Rajagopalan, Swarna and Farah Faizal (eds) (2005), *Women, Security, South Asia: A Clearing in the Thicket*, Sage Publications, New Delhi.
- Rana, A. P. (1988a), *Reconstructing International Relations as a Field of Study in India: A Program for the Disciplinary Development of International Relations Studies*, Studying International Relations, The Baroda Perspective, Occasional Review-I, The Maharaja Sayajirao University, Baroda.
- (1988b), *The International Relations Study of the Political Universe: A Note on Supplementary Strategies for the Exploration of the Political Science-International Relations-Area Studies Continuum*, Studying International Relations, The Baroda Perspective, Occasional Review-II, The Maharaja Sayajirao University, Baroda.
- (1989), *The Study of International Relations in India: State of the Field Conference and Colloquia Reports*, Studying International Relations, The Baroda Perspective, Occasional Review-III, The Maharaja Sayajirao University, Baroda.
- and K. P. Misra (2004), 'Communicative Discourse and Community in International Relations Studies in India: A Critique', in Kanti Bajpai and Siddharth Mallavarapu (eds), *International Relations in India: Bringing Theory Back Home*, Orient Longman, New Delhi, pp. 71–122.

- Ray, Ashwini (2004), *Western Realism and International Relations: A Non-Western View*, Foundation Books, New Delhi.
- Ross, Dorothy (1992) *The Origins of American Social Science*, Cambridge University Press, Cambridge, MA.
- Said, Edward W. (1994), *Representations of the Intellectual*, Vintage Books, New York.
- Sardar, Ziauddin (1998), 'Introduction: The A, B, C, D (and E) of Ashis Nandy', in *Return from Exile: Ashis Nandy*, Oxford University Press, New Delhi.
- Sarkar, Benoy Kumar (1919), 'Hindu Theory of International Relations', *The American Political Science Review*, vol. 13, no. 3, August, pp. 400–14.
- (1921), 'The Hindu Theory of the State', *Political Science Quarterly*, vol. 36, no. 1, March, pp. 79–90.
- Samaddar, R. and Helmut Reifeld (eds) (2001), *Peace as Process: Reconciliation and Conflict Resolution in South Asia*, Manohar, New Delhi.
- Savarkar, V. D. (1969), *Hindutva: Who is a Hindu?* S. S. Savarkar, Bombay.
- Sheth, D. L. (1983), 'Grass Roots Stirrings and the Future of Politics', *Alternatives*, vol. 9, no. 1, pp. 1–24.
- Singh, Jasjit (1998), 'A Nuclear Strategy for India', in Jasjit Singh (ed.), *Nuclear India*, Knowledge World, New Delhi.
- Singh, Karan (1967), *Prophet of Indian Nationalism: A Study of the Political Thought of Sri Aurobindo Ghosh, 1893–1910*, Bhartiya Vidya Bhavan, New Delhi.
- Singh, K. Suresh (1994), *People of India: An Introduction, National Series, Volume I*, Anthropological Survey of India, Calcutta.
- Smith, Steve (1990), 'The Discipline of International Relations: Still an American Social Science?', *British Journal of Politics and International Relations*, vol. 2, no. 3, pp. 374–402.
- (2001), 'Reflectivist and Constructivist Approaches to International Relations Theory', in John Baylis and Steve Smith (eds), *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, 2nd edn, Oxford University Press, Oxford.
- Spivak, Gayatri Chakravorty (2000), 'Can the Subaltern Speak?', in Diana Brydon (ed.), *Postcolonialism: Critical Concepts in Literary and Cultural Studies, Volume IV*, Routledge, London, pp. 1427–77.
- Subrahmanyam, K. (1994), 'Nuclear Force Design and Minimum Deterrence Strategy for India', in Bharat Karnad (ed.), *Future Imperilled: India's Security in the 1990s and Beyond*, Penguin Viking, New Delhi.
- Sylvester, Christine (1996), 'The Contributions of Feminist Theory to International Relations', in Steve Smith, Ken Booth and Marysia Zalewski (eds), *International Theory. Positivism and Beyond*, Cambridge University Press, Cambridge, pp. 254–78.
- Tagore, Rabindranath (2002), *Nationalism*, Rupa & Co, New Delhi.
- Tellis, Ashley (2001), *India's Emerging Nuclear Posture: Between Recessed Deterrence and Ready Arsenal*, Rand, Santa Monica.

- Tickner, Arlene B. (2003), 'Seeing IR Differently: Notes from the Third World', *Millennium*, vol. 32, no. 2, pp. 295–324.
- (2005), 'Everyday Experience as IR Theory', paper presented at the ISA Annual Meeting, Honolulu, Hawaii, 2–5 March.
- Vanaik, Achin (2004), 'Globalization and International Relations', in Achin Vanaik (ed.), *Globalization and South Asia: Multidimensional Perspectives*, Manohar, New Delhi.
- Wæver, Ole (1999), 'The Sociology of a Not So International Discipline: American and European Developments in International Relations', in Peter J. Katzenstein, Stephen D.
- Krasner and Robert O. Keohane (eds), *Exploration and Contestation in the Study of World Politics*, MIT Press, Cambridge, pp. 47–87.
- Walker, R. B. J. (1984), 'East Wind, West Wind: Civilisations, Hegemonies, and World Orders', in R. B. J. Walker (ed.), *Culture, Ideology and World Order*, Westview, Boulder, CO.
- (1993), *Inside/Outside: International Relations as Political Theory*, Cambridge University Press, Cambridge.
- (1994), 'Social Movements/World Politics', *Millennium*, vol. 23, no. 3, pp. 669–700.
- Wignaraja, Ponna and Akmal Hussain (eds) (1989), *The Challenge in South Asia: Development, Democracy and Regional Cooperation*, Sage Publications, New Delhi.

SONNOTLAR

- 1 Açıkçası, Batı kökenli uluslararası ilişkiler terimi özcülüğü ima ettiği için sorunlu bir terimdir. Bu makaledeki anlamıyla, kökeni Anglo-Amerikan (tarihsel olarak uluslararası ilişkilerin doğum yeri) geleneklerinde yatan uluslararası ilişkilerin paylaşılan epistemolojik fonksiyonlarına işaret eder. Kuruluşunu takip eden evrimi sürecinde, ağırlıklı olarak bir 'Amerikan sosyal bilimi' olarak anılmıştır. Wæver 'uluslararası düşüncede kıta Avrupası ve Amerikan gelenekleri' arasındaki farklılaşmayı yeniden ele alır (1999: 80-83) ve 'çevre ve merkez' arasındaki daha geniş perspektifli bir tartışma için bakınız Aydınlı ve Matthews 2000: 298-303.
- 2 Observer Research Foundation, merkezi Delhi'de ve Chennai'da da bir ofisi bulunan bir düşünce kuruluşu, Reliance Endüstrileri tarafından desteklenmektedir. Başka bir merkez olan Delhi Politika Grubu ise Sriram Endüstri Grubu tarafından desteklenmektedir.
- 3 Yazarla e-posta görüşmesi, Ağustos-Eylül 2005.
- 4 Yazarla yüzyüze görüşme, Ocak 2006

- 5 CSDS2nin çalışması erken dönem Frankfurt Okulunun Aydınlanma Eleştirileri ile özdeşleştirilmiştir (Dallmayr 1996).
- 6 Singh'in araştırması, bugün bile, kendini birden fazla dini kimliğe (aynı anda Hindu ve Budist, Hindu ve Müslüman, veya Hindu ve Hristiyan) sahip topluluklar olarak niteleyen 600 topluluğu ve belgelenmiş Hint şirketlerinden yaklaşık yüzde 15'ini listeler (1994: 51-53).

Bölüm 6

Güneydoğu Asya

Modernleşme ve Gelenek

Arasında Teori?

Alan Chong¹

Güneydoğu Asya'nın, uluslararası ilişkiler alanına Batılı modernleşmeden ithal ettiği en önemli fikir, ilerlemedir. Üniversite öğrencileri, akademisyenler, iş adamları, siyasi liderler ve sivil toplum aktivistlerinden oluşan, uygulamalı siyaset bilimi yapan bir kitleye ulaşmayı hedefleyen bir bilim dalında, Batı kökenli olmayan bir teorinin izlerini sürmek zordur. Acharya ve Buzan'ın bu derleme için yazdıkları giriş yazısında söyledikleri gibi, Güneydoğu Asya da dâhil olmak üzere, dünyanın genelinde ulus devletler, Batı'nın, merkezî Weberci yönetimlerin yetkisi altında, sistematik ve kalıcı bir bölgecilik tarzı geliştirme fikrini benimsemiş ve buna istirak etmiştir. Eğer bu çalışma biçimi, on Güneydoğu Asya devletinin (Brunei, Burma / Myanmar, Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya, Filipinler, Singapur, Tayland ve Vietnam²) uluslararası ilişkilerinde kabul görmüş bir çalışma biçimiyse, Atlantik geleneğinden kalan bu miras, bu kuramlaşmanın sınırlarını çizmelidir.

Bu makalenin asıl amacı, Güneydoğu Asya bölgesi üzerine veya bu bölgede, Batı kökenli olmayan veya yerli kuramlaşmanın yokluğu üzerine bir ön araştırma yapmaktır. Bu makalede, her ne kadar Batılı entelektüel akımlar, Gramsci'nin kullandığı anlamda hegemonyayı elde etseler de, bu alanda hala çoğulculuğa yer olduğu savunulacak. Gramsci'ci karşı-hegemonya anlamında bir manevra savaşı yapmak için şimdi ve gelecekte, Güneydoğu Asya'nın uluslararası politikası üzerine çalışacak olan bilim insanlarının, Güneydoğu Asya'nın siyasi özerklik ve geleneklerini yorumlamak için ağır adımlarla ve çaba harcayarak ilerlemesi gerekecektir. Bu makale, modernleşmenin Güneydoğu Asya'nın uluslararası ilişkilerini kategorize ettiği ve Güneydoğu Asya'yı Batı kökenli olmayan, özgün uluslararası kuramlaşmasına yer bırakmadığı argümanlarını açıkladıktan sonra, ancak iki

bilim dalının, Batı kökenli olmayan teorinin olanaklarına ışık tutabileceğini ileri sürmektedir.

İlk olarak, Güneydoğu Asyalı uluslararası özneyi tahkik ettikten sonra, hegemonik modernleşme fikrini terkeden hem Batılı, hem yerli (Asyalı) geçiş dönemine ait melez bilim insanları vardır. ‘Batılı’ terimini, akademik meskeni Kuzey Amerika, Avrupa ve Avustralya olan bilim insanları ile onların çalışmaları için kullanmaktayım. Benzer şekilde yerli veya ‘Güneydoğu Asyalı / Asyalı’ terimleri de, akademik meskenleri Güneydoğu Asya ya da daha geniş olarak Doğu Asya olan bilim insanları için kullanılmalıdır. Gerçekten de, giriş yazısında Acharya ve Buzan’ın Batılı ve Asyalı bilim insanlarını akademik olarak birbirlerinin jeo-kültürel bölgelerine yerleştirmek konusundaki soru işaretlerini takip ederek, bu makalenin argümanı için ‘geçiş dönemine ait veya melez’ bilim ifadesini kullanacağım. Bu etiketler, değişmez değildir. Burada amacımızın, akademik ortodokslerin katı bir şekilde milliyetler üzerinden sürdürülmesi değil, sahadaki çoğulculuğu sağlayacak, Batı kökenli olmayan teorik perspektifleri teşvik etme girişimi olduğu akılda tutulmalıdır.

İkincisi, Avrupa sömürgecilikinden önceki siyasi etkileşim gelenekleri, teori-öncesi ile ilgilenen bilim insanlarına yol gösterebilir. Geçmiş, ‘modernite öncesi’ olarak etiketleme kolaycılığına kaçma yönünde bir eğilim olmasına rağmen, ‘geleneksel’ sıfatı tercih edilmektedir. Çünkü bu sıfat, modernleşmeyle gelen bilginin yanında, geleneksel kalıpların ikinci derece/aşağı bir bilgi türü olduğu önyargısının bir kenara bırakılmasını sağlamaktadır. Bir bütün olarak ele alındığında, kuramlaşmaya dair fikirler, entelektüel zihniyetlerin, dönemin egemen siyasi düzenleri ile olan etkileşiminde şekillenmektedir. Aslında teori, alışlagelmiş anlamıyla, bilgi zincirini düzeltmek suretiyle tarihsel bir blok görevi görmektedir. Acharya ve Buzan’ın giriş bölümünde tanımlandığı gibi, ‘teori... gerçekliğin basitleştirilmesidir. Oldukça temel bir anlamda, her olayın eşsiz olmadığı, bazı önemli benzerlikler ‘paylaşan başka olaylar ile birlikte kümelenebileceği’ varsayımıyla başlamaktadır. Bu bağlamda, bölgedeki ulus-devletlerin çoğunun gelişme durumu ve kendi hükümetlerinde tezahür eden bu otoriter eğilimler göz önünde bulundurulduğunda, ana akım yaklaşımlara sahip bilim insanlarının, dış politika eylemlerini siyasi gerçekliğin doğrulaması olarak görme takıntısına da dikkat etmek gerekmektedir. Acharya ve Buzan’ın giriş yazısı, teorik yenilik için gerekli bir unsur olan tarihi ve si-

yasi travmaların gerçekleşme potansiyeli veya yokluğuna dikkat çekmiştir. Batı kökenli uluslararası ilişkiler okulları, tipik olarak deneyimlerden bilgi biriktirmek suretiyle gelişmektedir.

Kolektif bir kategori olarak Güneydoğu Asya'nın uluslararası ilişkileri

Bölgenin bir 'Pasifik Yüzyılı' olma potansiyelini değerlendiren güncel yorumlar (Foot and Walter 1999; Ravenhill 2009), genelde, modernleşmenin çizdiği rotanın, sömürgeci bir tasarım tarafından kullanıma sokulduğunu ve yerel koşullara uyarlandığını gözardı etmektedirler. Güneydoğu Asya geleneksel siyasi mozaigi, Doğu Asya ve Hint etkilerinin, bölge dışı Doğu dinlerinin (Budizm ve İslam) ve animizmin çekim alanları boyunca bölünerek parçalanmıştır. Tarihçiler (Coedès 1967: bölüm 1; Ricklefs 1993: bölüm 1-2), tarih öncesi çağlardan beri, dağlık alanların iç iletişimi engellediği ve kıyı boyundaki yerleşimlerin işgal, ticaret ve din değiştirtme yoluyla okyanus ötesi etkiler aldığı konusunda hemfikirdirler. Güneydoğu Asya'nın jeopolitik birliği, ancak Batılı ticaret gemileri ve savaş gemilerinin servet edinme ve bu serveti sistematik olarak organize etme cazibesine kapılıp denkleme zorla girmelerinden sonra sağlanmıştır. Benedict Anderson'ın (1991) en ince ayrıntısına kadar ortaya koyduğu gibi, kar amaçlı sömürge yönetimi, sömürge öncesi toprakların hayali topluluklara dönüşümünü gerektirmekteydi. Yerlileri hayal etmenin ilk örneklerine, Julius Boeke ve John Furnivall gibi yeni-antropolojik ekonomik anlatılarda rastlanmaktadır. Boeke'nin ekonomik dualizmi, sömürgeci yetkililerin gerçek kapitalist olarak konumlanmasına karşın, Güneydoğu Asyalı yerlileri, kapitalist-öncesi olarak konumlandırmaktadır. Güney Asyalı yerliler, kar güdüsü olmayan yapay bir organik toplulukta, gelişmemiş bir takas sisteminde, ekonomik hareketsizliği kabullenmiş bir biçimde ve özel isteklerini mütevazı bir düzeye indirerek yaşamışlardır. Avrupa kapitalizmi bu topraklarda, ya yerlileri ıslah ederek ya da ticaret ve finansın uluslararası olarak kesiştiği ortodoks kapitalizmin, bağımsız üstyapısında faaliyet göstererek varlığını sürdürmüştür (Boeke, 1942: bölüm 1). Bu temelde Boeke, sömürgeciliğin nazikçe uygulanamayacağını ima etmektedir. Furnivall, ikili toplumu 'çok-öl toplum' olarak yorumlamasıyla tanınmaktadır. Kendi sözleriyle,

Bu toplum, bir karışımdır. Çünkü farklı gruplardan oluşmaktadır ama bu gruplar ortak bir paydada bir araya gelmemişlerdir. Her grup kendi dini, kültürü, dili ve fikirlerine bağlı kalmaktadır. Sadece pazar yerinde,

birer birey olarak bir şeyler alıp satarken bir araya gelmektedirler. Toplumun farklı kesimlerinin aynı siyasi birim içinde yanyana, ama ayrı ayrı yaşadığı çoğulcu bir toplum mevcuttur.

(Furnivall, 1956: 304).

Tüm bunların entelektüel neticesi, ‘tropikal halkların, yerli yöneticilerinin rehberliğinde, modern dünyanın vatandaşı olmanın gereklerini yerine getiremedikleri için bağımsızlıklarını kaybetmeleri’ olmuştur (Furnivall, 1956: 489). Bu bölgeler, sömürgeci efendilerinin zenginleşmesini sağlamak için kısmen eğitim görmüş ve yeterince talimli çeşitli halklardan oluşmaktaydı.

Modernleşme sürecinde, ironik olarak milliyetçiliğin uyanışı konusunda bir bilinçlenme olmuştur. Bu, karayla kuşatılmış Çin Hindi, Malay ve Filipin takımadalarındaki bayraktarlarını, ortak bir gaye bulmak için güneye gönderen sömürgecilik karşıtı bir milliyetçilikti. Milliyetçilik söylemine, haksızlıkların son bulması çağrısı da eklenmiştir. Bu çağrı Sukarno, Aung San Suu Kyi, Ho Chi Minh, Jose Rizal, Lee Kuan Yew’den, aristokrat Norodom Sihanouk, Dato Onn bin Jaafar ve Taylandlı General Pibulsongkhram’ın propagandalarına kadar açıkça görülmektedir. Aslında Tayland, 1945 öncesi dönemdeki yeni sömürgecilik dönemine özgü bir örneği temsil etmekteydi. Yine de, bazı durumlarda savrulma eğilimi göstermekle birlikte, resmi olarak, Güneydoğu Asya bölgeselci milliyetçiliğinin altına imza atmakta ve onu onaylamaktaydı. Kendine ait modern bir ulus devlette efendi olma arzusu, sömürgecilik sonrası yıllarda açığa çıkmıştı. Japonya’nın Fetret Devri (1941-1945), devrimci siyasi değişim için insanların iştahlarını fazlasıyla açmıştı. Ironik olarak, efendiliğe duyulan bu özlem, Batı çizgisinde gelişmeyi öngören materyalist bir görüşe sarılmayı da beraberinde getirmiştir. Bölge çapındaki bu siyasi ortaklık, modernleşme olarak bilinmektedir.

Modernleşme genel anlamıyla, toplumsal güçleri birleştirmek için, bilimsel bilgi birikimi aracılığıyla insanlığın yaratıcılığını, üretkenliğini ve serbest olduğu vakitleri artırma kapasitesini özgür bırakma sürecini ifade etmektedir (Apter 1965: bölüm 1–2). Batılı gözlemciler göre, milliyetçilik, demokrasi, sosyalizm, komünizm, sömürgecilik karşıtı adaletin sembolik takibi, kurumsallaşmış temsil, belli bir düzene girmiş yönetim ve ‘yeni-sömürgeci’ Batı’dan makine teknolojisi ithalatı, bağımsızlık sonrası elitlerin zihniyetinde görünüşte bağdaşmaktaydı. 1963’teki yazısında

Clifford Geertz, sömürge olmaktan yeni kurtulmuş halklar için modernleşmenin, genel olarak hem birbirine bağımlı hem de birbiriyle çelişen iki motifle kendini açığa vurduğunu ifade etmektedir: 'arzuları, eylemleri, umutları ve görüşleri önem taşıyan sorumlu aktörler olarak tanınma arzusu ile etken ve dinamik modern bir devlet inşa etme arzusu' (Geertz 1963: 108). Michael Leifer (1972) de, Güneydoğu Asyalı halkların bağıllık anlayışlarının, onların kan, ırk, dil, din, yerellik ve süregelen 'gelenek' tanımları aracılığıyla, ilkel doğalarını takdir etmek anlamına geldiği konusunda bizi uyarmaktadır. Bu bağıllıklar ulus-altı, devlet-altı, devletlerarası veya din sözkonusu olduğunda, ulus-üstü düzlemlerde tezahür etme eğilimi göstermektedir. Bu nedenle, ister Moro İslami ayaklanması, Myanmar'daki Karennisler, Güneydoğu Asya'da deniz ticaretiyle uğraşan deniz aşırı Çinli toplulukların politik uyuşmazlıkları meseleleri üzerinden; ister Jakarta'daki federal hükümete karşı Papua ve Timor kökenli isyanlar üzerinden bir azınlık ayrılıkçılığı modeli tasarlansın, uyumlu bir ulus devlete doğru modernleşme arzusuyla yapılandırılmış, altta yatan temel bir gerilim vardır.

Aynı zamanda yatırımcı-dostu yönetim, 'başiboş' sermaye hareketleri, serbest ticaret koordinasyonu, uluslararası biyolojik tehdit ve hükümetler arası çok taraflı aktörler tarafından çok taraflı olarak koordine edilen bilimsel gözetim gibi yeni gündeme gelen meseleler, modernleşme olgusuyla birlikte ortaya çıkmıştır. Modernite, toplumsal barış için uyumlu bir kimlik ile Hobbes ve Weber'i takip etmek suretiyle, sınırları çizili bir alanda düzeni sağlayacak hukuki-rasyonel bir Leviathan'a ihtiyaç duymaktadır. Aynı zamanda, devletin tekelci yasal yetkileri ile toplumu, ortak bir düşünmana karşı harekete geçirmelidir. Ticaret dengesi, sermaye hareketleri, hastalık kontrolü ve uluslararası düzenin bozulması ile ilgili olarak uluslararası politika koordinasyonu gerektiğinde, yasal-rasyonel devletin, duruma uygun uluslararası bağlayıcılığı olan kararlar alması ve uygulaması beklenmektedir. İstisnalar dışında, Güneydoğu Asyalı ulus-devletler genellikle, bu anlamda yarı-egemen olarak sınıflandırılmaktaydı. Çünkü bu devletler, ne halklarını küresel kapitalist ekonomiye ilişkin bilimsel sorunlara ne de bağlantılı ulaşım ve iletişim ağlarının ortaya çıkardığı alışılmışın dışında güvenlik tehditlerine karşı disiplinli bir biçimde tepki vermeye ikna edebilmişlerdir.

Modernleşme, bölge genelindeki sömürgecilik ve milliyetçilik süreçlerinin meyvesi olarak, Güneydoğu Asya'daki uluslararası ilişkilerde, Batı

kökenli olmayan kuramlaşmanın önündeki bir dizi engeli anlamlandırmak için son kapıyı da aralamaktadır. Bu makale tartışmaya, -iki nedenden ötürü- bu konuda derin bir ihmal olduğunu iddia ederek devam edecektir. İlk olarak, siyasi ve ekonomik gelişmede Batılı modernleşme mantığı, yerli entelektüel düşünce algısını 'modernleşme ve gelenek karşıtlığı' içinde kutuplaştırmıştır. Bunun söylemsel sonucu, sömürge döneminden önce varolan şeylerin, ancak birazının ilerlemeye uyarlanması olmuştur. Sosyal, siyasal ve ekonomik geçmişin çoğu, bilimsel çağ için geçerli olamayacağı için reddedilmelidir. Güneydoğu Asyalı uluslararası politika ile 1945 sonrasında Güneydoğu Asya'dan üretilmiş yerli ilimler de, bu söylemin sınırlarına dâhildir. Ampirik odaklı ve sıkı kurallar koyan modernleşme, hem teorik hem de başka açılardan araştırma ufkunu daraltmaktadır. Güneydoğu Asya'nın uluslararası politikası üzerinde literatürün durumu üzerine yapılmış toplu bir anket, aşağıdaki bölümlerde bunu ortaya çıkaracaktır.

Modernleşmenin entelektüel çerçevesi, yerel üniversitelerde ve Güneydoğu Asya ülkelerindeki devlet-bağlantılı araştırma enstitülerinde, ana akım bir okul olarak yeniden çizilmiştir. Güneydoğu Asya tarihi hakkında yazan Batılı bilim insanları, Güneydoğu Asya'nın bilimsel analizini yapmayı üstlenen ilk bilim insanlarıdır. Bunun kaçınılmaz bir sonucu şu olmuştur: sömürgecilik sonrası dönemin Güneydoğu Asyalı öğrencileri, lisansüstü eğitim için eski sömürgeci ülkelere gittikleri zaman, her zaman kendi tez danışmanlarının perspektiflerini yeniden üretmektedirler. Batı kökenli varsayımlar, lisansüstü programlarındaki usta-çırak ilişkisi yoluyla bölge üzerindeki 'yeni araştırma'ların örüntüsüne nüfuz etmektedir. Akabinde bu süreç, ülkelere geri dönen bilim insanlarının çalıştığı Güneydoğu Asya'daki üniversitelerin kendi doktora adaylarını yetiştirmesiyle devam etmiştir. Batı tarzı sosyalleşmenin önceki katmanlarından etkilenen Güneydoğu Asyalı yerli bilim insanları, Batı kökenli perspektiflerini kullanarak, ikamet ettikleri yerlerde kendi analizlerini yayınlamaya başlamışlardır. Bu tarz bir yeniden üretim kültürü, Batı kökenli olmayan kuramlaşmanın yokluğunu kısmen açıklamaktadır. Güneydoğu Asyalı Ulusların Birliği (ASEAN)'nın geleceği ve ikilianlaşmazlıklar realist çatışmalar olarak analiz edildiği zaman, Gramsci'ci anlamda tarihsel blok tamamlanmaktadır. Buna karşın bu görüşler, oldukça sık reddedilen liberal görüşlerdir. Dahası, Soğuk Savaş dönemi kutuplaşması nedeniyle, Asya etiketli Marksist perspektifler de, Güneydoğu Asya'nın kalkınma güvenliğindeki güçlükleri ve dış ilişkilerindeki önceden tahmin etmek suretiyle ilişki kurmuştur.

Disiplini Sınırlandırmak: Güneydoğu Asya Modernleşmesinin Uluslararası İlişkileri ve Zayıf Devletler

1946 civarındaki kuruluşundan bu yana, bugünkü 'Güneydoğu Asya'nın uluslararası ilişkiler'ine hâkim olan gündem, 'modernleşen' uluslar ve devletlerin sorunlarıdır (Fifield 1958; Jorgensen-Dahl 1982; Charrier 2001). Bölge üzerinde çalışan ana akım Batılı gözlemciler, çalışmalarını -adeta bir anlaşma içerisinde- bölgenin henüz gelişme aşamasındaki uluslararası ilişkilerini anlamak adına mantıksal bir çerçeve kurmak için, iç tutarlılığı olan devletler ve uluslar inşa etme gibi ampirik bir problem üzerine yoğunlaştırmışlardır. Bu tarz çalışmalara verilebilecek örnekler, Russell Fifield'in (1958) diplomatik skeçlerinden, Nicholas Tarling (1992; 2001) ve Clive Christie'nin (1996; 1998), son zamanlarda bölgenin çağdaş tarihini yazma girişimlerine kadar farklılık göstermektedir. Fifield, bağımsızlık hareketinin kökenlerinin 'sömürge döneminin kalıplarında' yattığını söylemektedir. Özellikle Batılı güçler, 'milliyetçiliği' yerel ortama uyarlamış, politik sınırları pekiştir ve 'arkalarında hükümetin dizginlerini elinde tutan, toplumun yüzde onundan daha az bir oranda Batılılaşmış bir elit grubu bırakmışlardır' (Fifield 1958: 16). Güneydoğu Asya devletlerinin modern tarihi, 1824 yılındaki nüfuz alanları üzerine yapılan antlaşmada zirveye ulaşan İngiltere-Hollanda rekabetiyle başlamış; sonra HindiÇini'ndeki İngiltere-Fransa rekabeti, ondan sonra da İspanyolların Filipinleri fişgali ve 1898'deki İspanyol-Amerikan savaşı ile devam etmiştir. Bundan sonra Japon işgali de dâhil olmak üzere, bu zamana dek süren sömürgeler arası sınırların tahkimi, bugünkü Güneydoğu Asya'da, on egemen devletten oluşan bölgenin sömürgecilik sonrası haritasını çizecek şekilde yapılmıştır. Bu tarz bir sürecin izlerini takip etmemiz durumunda , modern devletlerarası ilişkiler hakkındaki yazıların kökeninin, salt Batı kaynaklarında olduğunu görebiliriz. Fifield, yeni elitlerin ilk defa modernleşen devletlerin yönetimini ellerinde tuttuklarını söylemektedir. Yeni elitlerin kendi aralarındaki ilişkileri yönetme başarısı, değişikliklerden kaynaklanan siyasi istikrarsızlığı yönetme becerisine bağlıdır. Fifield, bazı devletlerde 'bağımsızlığın çok erken elde edildiği' şüphesine sahiptir. Çünkü elitler, ya 'yeterince hazırlıklı değillerdir' ya da İkinci Dünya Savaşı sırasında bazı bölgeler harap olmuştur'. Bu iki durumun bir arada olduğu durumlar da mevcuttur. Geleceğe giden yol, iki emsalden birini, yani 'ya yaygın olarak Latin Amerika'da ya

da Avrupa’da bulunan modeli’ seçmeye bağlıdır (Fifield 1958: 500). Benzer şekilde, hem Robin Jeffrey (eds. 1981) hem de Michael Leifer (1972), sınırların çizilmesi, dengesiz bir okuma-yazma oranı, yerli elitlerin yetiştirilmesi ve altyapı gelişimi gibi konularda sömürgeciliğin mirası yüzünden, Güneydoğu Asya ülkelerinin modernleşmesinin, paradoksal olarak hem zamanından ileride hem de gecikmiş olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla, Güneydoğu Asya devletleri ana akım uluslararası ilişkilere çok sınırlı bir ölçüde yaklaşabilir. Batı Avrupa’yla ekonomik bütünleşmenin aksine, Leifer,

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa’da ortaya çıkan birlik halk hareketinin önemli bir unsuru, geleneksel ulus-devletin birincil işlevini, dolayısıyla varoluş nedenini kaybettiğine olan güçlü inançtır. Bu nedenle, Batı Avrupa’daki ulus-devletin yerini, farklı bir yönetim biçiminin alması gerektiğini savunmuştur. Maalesef bu tarz bir etik anlayış, Güneydoğu Asya’da kalpleri ve beyinleri harekete geçirmemiştir. Hatta durum, bunun tam tersidir.

(Leifer 1972: 150–1)

Clive Christie’nin (1998) post-kolonyal elitlerin yerli yazından yaptıkları alıntılardan topladığı seçkilerde görüldüğü üzere, modernleşmenin, gücü eline alan yeni elitlerin siyasi görüşlerinde güçlü yansımaları olmuştur. Ho Chi Minh, Lenin’in ‘Ulus ve Sömürge Sorunları Üzerine Tezler’ine karşı, açıkça korkuyla karışık bir saygı beslemekteydi. O, ‘Leninizmin sadece bir “bilgelik kitabı” ve Vietnamlı devrimciler ile insanlar için bir pusula olmadığını, sosyalizm ve komünizme giden yolda nihai zafer için, yolu aydınlatan parlak bir güneş’ olduğunu haykırmıştır (Ho 1998: 76). 1946 yılında Sukarno’nun konuşması, Pancasila ideolojisini ayrıntılandırmak suretiyle, Ernest Renan ve Otto Bauer’dan ‘Endonezya ulusal devletinin’ inşasında rol oynayan ilham kaynakları olarak bahsetmiştir. Onun Endonezya milliyetçiliği, Renan ve Bauer tarafından önerilen psikolojik milliyetçiliği geliştirmek amaçlıdır. Bunu yaparken Sumatralıların, Makasareslilerin, Cavalıların ve Minangkabaulıların, Endonezya’nın iki okyanusu birden idare edecek toprak zihniyetine bağlılıklarını teşvik ederek yapmaktadır (Sukarno 1998: 134–5). Sukarno, Pancasila’sının dördüncü ilkesinde, takımadaların genelinde sosyal adaletin tesisi için bir danışma kurulunun kurulması çağrısında bulunmuştur. Benzer şekilde, Malezya kökenli Çin politikacı Tan Cheng, farklı ırklardan insanlar için eşit haklar

talebini, Batı'daki mevcut modellerle karşılaştırarak, Çinlilerin gelecekte kurulacak bağımsız bir ulus devletin bünyesinde nasıl yaşayacaklarını ifade etmiştir. Modernleşme, aşağıdaki koşulların varlığında memnuniyetle benimsenecektir:

Eşit muamele prensibi, hiçbir ayırım gözetmeksizin herkese karşı tarafsızlık ve herkes için adalet (örneğin, Malaya'da farklı ırklardan gelen topluluklara) öngörecektir. Böylece, herhangi bir ırka veya halka mensup olma hissini ortadan kaldırarak tüm insanlar arasında gerçek bir Malaya ruhu ve bilinci yaratarak Britanya Uluslar Topluluğu'na ve İmparatorluğu'na bir birlik hissi içinde bağlanmalarını sağlayacak... [Bunun için] karışık ırk ve toplulukları barındıran diğer bölgelerin durumunda görüldüğü üzere, anayasal ilerlemenin ve öz-yönetime doğru bir gelişmenin önünde duracak tüm engellerin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

(Tan 1998: 190-1)

Muhammed Ayoob (1986)'a göre, ırk temelli ulus ile siyasi-hukuki ayrıcalık arasındaki ayrımın belirlediği, sürekli yinelenen 'Üçüncü Dünya Sorunu'nun doğurduğu sonuçlar, uluslararası anlamda iki yöne evrilebilir. Geleneksel görüş, ulus inşasını yurtiçi bir modernizasyon projesi olarak ele alıp, tanımı gereği dış ilişkilerden bağımsız düşünmekten yanadır. Öte yandan Ayoob'a göre, ampirik olarak, gelişmekte olan ülkeler için uluslararası güvenlik sorunu, ülke sınırları içindeki bölgeler arası sorunlarla ilgili bir konudur. Üçüncü Dünya liderleri, özellikle Batı'da eğitim görmüş olanlar, uluslararası ekonomik işlemlerinde ve sınırlarında, Vestfalya dönemine ait tedbirleri yeniden üretme arzusundadırlar. Ancak bu ülkelerin yerel gerçeklikleri, bu arzuları boşa çıkartmaktadır. Güney Afrika ve komşuları gibi örneklerden çıkarsayabildiğimiz üzere, Arap-İsrail devletlerarası savaşı ile Hindistan ve Pakistan arasındaki çözümsüz durum, yerli rejimlerin meşruiyetini sağlayan araçlara dönüşmüştür. Alternatif olarak, Marksistlerin kullandığı bir anahtar cümleyi tekrarlarsak, dış politikadaki maceraperestlik, kitleler için çok kullanışlı bir uyuşturucudur. Çünkü kitlelerin eleştiri oklarını, görev başındaki hükümetin istihdam yaratma, konut politikaları, tarım ve gelir dağıtımıyla ilgili başarısızlıklarından başka noktalara yöneltmektedir. Güneydoğu Asya'da 1946 ve 1984 arasında yeni kurulan on devlet, bu kategoriye girmektedir. Borneo, Singapur, bir takım Çinhintliler ve deniz sınırları konularındaki çeşitli anlaşmazlıklar sebebiyle ulusların sınırları, devletlerin sınırlarıyla birebir örtüşmemiştir.

Bu anlaşmazlıklardan bazıları günümüze kadar gelmektedir. 1950'ler ve 1960'larda Endonezya'da Sukarno, Filipinler'de Macapagal ve Vietnam'da Ho Chi Minh, dış ilişkilerle ilgili konuları kitleleri uyutmak için birer araç olarak kullanmışlardır. Modernleşmeye hareket alanı sağlayan ideoloji, post-kolonyal sınırlar boyunca düşmanlığı açıklamak ve hatta teşvik etmek için mantıklı bir söylem izlenimi vermiştir. Bu tarz bir dış politika, daha isabetli bir biçimde, rejime has belli güvensizlikler ve hatta samimi bir şekilde, yüzyıllar süren sömürgeciliğin dayattığı adaletsizliği ortadan kaldırmak gibi normatif beklentilere hitap etmektedir. Bunun yerine, daha sonra gelen bilim insanları, tek başına bir neden-sonuç ilişkisi gibi geçiş dönemi modernitesindeki şiddet modellerine odaklanmışlardır. Bu ilişkide modernleşme, realist okulun bölge üzerine yaptığı Batı kökenli ampirik çalışmaların kurduğu bölgesel hakimiyetin ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur.

İstikrarsızlık bölgesi

Birçok Batılı bilim insanı, modernleşen bir Güneydoğu Asya'yı 'isyan bölgesi' olarak yeniden kurgulamaya çalışmıştır. Güneydoğu Asya ülkeleri, Vestfalya tarzında bir modernleşme sürecini tamamladıkları için, çatışmaya eğilimli ülkeler olarak algılanmışlardır. Bunun anlamı, hem sorun hem de çözüm olarak güç kullanımının, birer çalışma konusu olması gerektiridir. Milton Osborne (1970) örneğin, bölgedeki isyan geleneğini, Batı sömürgeciliğinden önce de var olan bir gelenek olarak nitelemiştir. Bu açıdan bakıldığında, 'Güneydoğu Asya, istisnai durumlar dışında modern değildir. Bu ülkeler ulus olmaktan çok, devlet olma niteliği taşımakta ve kendi sınırları içinde yaşayanlara nadiren vatandaşlık hakkı tanımaktadır.' (Osborne 1970: 6). Osborne, 1969-70 yılları arasındaki Çinhindi'ndeki Soğuk Savaş olaylarının bir analizini sunmuştur. Güney ve Kuzey Vietnam arasındaki çatışma, ABD, Çin ve SSCB'nin müdahaleleri de dâhil olmak üzere, 'geçmişteki bölgesel hissiyat ile Vietnamlılar'ın, sömürgeciliğe meydan okumakta aciz kalan Konfüçyüsçülük'ün yerini alacak alternatif bir dünya görüşü arayışıyla güçlü bağlantıları vardır'. Buna ek olarak, 'Kamboçya'daki bölgesel ihtilaflar, yüzyıllar boyu süregelen bir problemin yansımasıdır' (Osborne 1970: 6). Osborne, Endonezyalı Suharto rejiminin, bölgedeki askeri komutanları rotasyona tabi tutarak, ayrılıkçı eğilimleri

engelleme takıntısının sebeplerini tespit etmek için analizinin kapsamını biraz daha genişletmiştir. Ona göre, 'Avrupa'dan yeni gelenler', daha sonra sömürgeleştirecekleri Güneydoğu Asya bölgesindeki ülkelere isyan kavramını yeni getirmemişlerdir' (Osborne 1970: 22). Yabancı olan baskıcı güce karşı gelen geleneksel direncin yerini alan şey, eski ihtişamı geri getirme arzusu değil, 'geçmiş yerine, gelecek zamanın etkilerini düşünerek isyanı teşvik eden programlı ideolojilerdir' (Osborne 1970: 23).

Donald McCloud, Güneydoğu Asya bölgesinin birliğinin ironik bir biçimde, daha önce sözü edilen kategorilerin çeşitli kombinasyonları tarafından üretilmiş, birbiriyle örtüşen ve birbirini enine kesen aidiyetlerin mozaigi yanında, coğrafi (anakara ve adalar alt-ayrımı), dini (Budist, Müslüman, Hindu, Hristiyan, Taoizm, Konfüçyüsçülük, animistik ve senkretik), ve etnik (Malezya-Polinezya, Çin, Birmanya, Karennis, Vietnam, Kimer, Tayland, Lao, Shans ve sayıları 150'yi aşan başka etnik gruplar) aidiyetlerin kendi içindeki bölünmelerle nitelenebileceğini iddia etmiştir. Ancak idari ve sosyo-ekonomik düzenlemeler, siyaset bilimcilerin istikrarsızlık bölgesini çalışmak için – 'aktörleri', 'sınırları', 'çevre' ve 'etkileşimi'- Batı kökenli sistem analizi kategorilerini uygulamalarına olanak tanımıştır (McCloud 1986: 13). Mc Cloud'a göre bu durum, araştırmacının açıklama düzeyini, bölgeüstü bir düzlemde bölgealtı bir düzleme kaydırmasını mümkün kılmaktadır. Bölge içindeki aktörler arasındaki bağlantılar, bölge-dışı ve benzeri bağlantılarla ilişkilendirilebilir. McCloud'un analitik çerçevesi, açıkça Amerikan davranışsalılık okulundan alıntıdır. Ancak, onun akıllıca bir biçimde gözlemlediği üzere, 'yeni devletlerin',

yöntem ve yapılanmaları Batı'da onaylanmayabilir veya anlayışla karşılanmayabilir. Onların hükümete yönelik yeni-gelenekçi yaklaşımları, Güneydoğu Asyalıların yerli kimliğini yeniden keşfettiği ve ısrarla üzerinde durduğuna dair verdikleri beyanatlardan ibarettir. Yurt içi bağlamında, geleneksel davranış kalıplarındaki ısrar, hükümetin politik programı kadar yapısında ve işleyişinde de görünürdür.

(McCloud 1986: 156)

Ancak McCloud, kültürel şartlanma nedeniyle, yöneten elitlerin zora dayanan yöntemleri karşısında, yerli siyasi kültürün nihai kertede çok daha pasif kaldığını iddia ediyordu. Küresel bilgi akışı ile beslenen eğitim akımlarının yerli olan üzerindeki etkisi, yine de artan bir biçimde koşullara bağlıdır (McCloud 1986: 158).

McDonald'ın ülke sınırları içindeki ve dışındaki çatışma düzeylerine odaklanması, Güneydoğu Asya'daki Soğuk Savaş'a komünist bir bakış açısından yaklaşan çalışmalarla paralellik arz etmektedir. Girling'in, Güneydoğu Asya'da Maocu 'Halk Savaşı' stratejisinin uygulanması hakkında 1969 yılında yaptığı çalışma, bölgenin, 'doğal kaynakları, birbiriyle çelişen milliyetçilikleri ve istikrarsız rejimleri ile uzun zamandır dış güçlerin ilgisini çekmek ve müdahalesini sağlamak için bir cazibe merkezi olduğunu iddia etmiştir (Girling 1969: 19). Bölgeyi ulusal kurtuluş savaşlarının oynandığı bir tiyatro olarak kurgulamak için bir kez daha Batılı Marksist ve Çinli Marksist bakış açıları devreye sokulmuştur. Komünist Enternasyonel'in orijinal Marksist-Leninist kavramsallaştırması, yarı-sömürge ve sömürgeleri de içine alacak şekilde bir sınıf savaşının cephelerini tasarlamak gibi pratik bir doktrin olacak şekilde genişletilmiştir. Bazı bilim insanları bu nedenle, Güneydoğu Asya komünizminin 'yabancı' ve 'bağımlı' kökenlerine dikkat çekmiştir (Van der Kroef 1981: 58–69). Avrupa ve Kuzey Amerika'daki burjuva hegemonyasıyla mücadele, kendisinin bir uzantısı olan Güneydoğu Asya'daki Batı emperyalizmine karşı mücadeleyi de içermelidir. Bu analize göre Ho Chi Minh (Vietnam), Than Tun (Myanmar), Tan Malaka, Musso, Aidit (Endonezya), Chin Peng (Malezya) ve Saloth Sar (Kamboçya'nın Pol Pot'u) gibi yerli komünist liderlerin kişisel seyahatleri ve eğitim deneyimleri, Moskova ve Beijing'den esinlenilen devrimci bir dünya düzeni kurma stratejisinin işareti olarak ortaya çıkmıştır. Girling, anakara Çin'de Çin Komünist Partisi'nin yükselişi ve *Guomindang*'ı gölgede bırakmasının, Asya'yı Batı'ya tabi yaşamaktan kurtarma misyonu gereği, 'Güneydoğu Asya halkı'nı bir araya getirmesi için Mao Zedong ve yoldaşlarını cesaretlendirdiğine dair pek çok örnek zikretmektedir. Bunun uzantısı olarak Asya'nın geri kalanında, Çin Ekim Devrimi'nin sürekliliği, diğer toplulukların devrimleri tarafından desteklenmedikçe sağlanamayacaktır (Girling 1969; Colbert 1977: 127–31). Bu şekilde Güneydoğu Asya'da Soğuk Savaş'ın iki tarafından birinin yanında yer alan analistler, hem kendilerini hem de hükümetlerini, biri merkezi Moskova'da ya da Beijing'de olan, diğeri Londra, Paris, Lahey ve Washington'a uzanan iki ağın arasında, bir tarafın kaybederken öbür tarafın kazandığı ve her iki tarafın kazanmasının mümkün olmadığı bir mücadele içinde tasarlamışlardır. Vietnam, Malaya ormanları, Filipin kırsalı yanı sıra Jakarta'daki iktidar koridorları, Phnom Penh ve Vientiane, ideolojik çatışmanın rakip

ağlarının ulaştığı en uzak yerler olarak tarif edilmiştir. Adı geçen bu yerlerde stratejik amaçlı fiziksel savaşlar, nükleer imha yöntemine başvurmadan yapılabilir. Bu mantık çerçevesinde yerel yönetimler, uzaktaki güç merkezlerinin kuklalarıydı. Bu şekilde, Güneydoğu Asya'nın uluslararası siyaseti başka bir yere aitti.

Realist Bölgeselcilik: Neo-Realizm ve Güç Bağımlılığı

Katıksız realistler de, modernleşmeden kaynaklanan çatışma ve güç eşitsizliklerinden çeşitli sonuçlar çıkararak Güneydoğu Asya bölgeciliği üzerine yorumlar yapmışlardır. Bu grubun, ağırlıklı olarak Kuzey Amerika kökenli olması hiç de şaşırtıcı değildir. Cumings (1997) ve McCargo (2006) tarafından yapılmış Asya siyaseti hakkındaki bilimsel çalışmaların yönelik incelemeler, Ford Vakfı ve Asya Toplumu ile ilişkili araştırma projelerinin tamamının ABD hükümetinin sağladığı finans kaynakları ile 1950'ler ve 1960'ların diplomatik önceliklerinden etkilendiğini iddia etmektedirler. Cumings'in yorumuna göre akademik topluluğun, CIA (Merkezi İstihbarat Teşkilatı) ve ABD Dışişleri Bakanlığı'nın çabalarını desteklemek amacıyla, bölge çalışmalarının genişletilmesine iştirak etmesinin arkasında Soğuk Savaş ideolojisi bulunmaktadır. Bununla birlikte Cumings, bizim şimdiki çalışmamızın amaçları çerçevesinde, Lucian Pye'nin Malay ve Birmanya siyasetinde gerilla komunizmi hakkındaki çalışmalarının ABD istihbarat öncelikleri tarafından ihtiyatlı bir şekilde teşvik edildiğini belirtmektedir. Hatta Pye'nin kendisi bile bu bağlantıların farkında olmamıştır (Cumings 1997: 13). Ancak McCargo, Kuzey Amerika'da yerleşik olupta Güneydoğu Asya üzerine çalışmalar yürüten akademisyenlerin bir kısmının, 1980'lerin ilk yarısına kadar, siyasi otoritelerin önerilerine olumlu yanıt verme konusunda çekingenlik gösterdiklerini, bir kısmının ise bu önerilere daha açık olduğunu iddia etmiştir. Bağımsızlıklarını ateşli bir biçimde koruyan 'idealist' bilim insanları ile siyasi otoritenin dümen suyunakarşı çıkan Marksist bilim insanları, Washington'dan gelen fonlara bağımlı olan neo-realistlerin karşısında yer almışlardır (McCargo 2006: 106–7). Bununla birlikte bu durum, komünizmi kontrol altında tutma misyonunu üstlenmiş Amerikan süper gücünün sosyo-politik ortamının belirlediği siyasetin temellerinin evrimi sürecinde, güç konusundaki yeterlilik ve eksikliklerine ilişkin endişelerin, araştırmalara damgasını vurduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

Karakteristik olarak bu bilim insanları, yeni kurulan devletlerin coğrafi konumlarından kaynaklanan güç eksikliklerinin, hudutlarının bitişik olmasının getirdiği karşılıklı bağımlılıkları olduğunu öne sürmektedirler. Aslında Michael Brecher'in 'Güneydoğu Asya'nın alt sistemleri' üzerine yaptığı erken dönem çalışması, McCloud'un çalışmasından 20 yıl önce yapılmıştır. Ancak, bu çalışmanın analiz düzeyi, bariz bir biçimde güç siyaseti analizine bağlıdır. Brecher, iki dereceli bir devletler sistemi geliştirmiştir ve devletleri, 'Hâkim veya Uluslararası Sistem' veya 'Alt Devlet Sistemi' adlı sistemlerden hangisinde konumlandıklarına göre sınıflandırmaktadır. McCloud gibi Brecher de devletleri, sistemler içinde kategorize etme kavramı ve sistemlerin tarafsızlığının, bölge çalışmaları uzmanlarının analizlerini, herhangi bir devletin dış politika karar alma mekanizmalarının bağlamına odaklamasına yardımcı olduğuna inanmaktadır. Ayrıca sistem düzeyleri, Çin, Hindistan ve Pakistan gibi birkaç alt sistemi birden barındıran devletlerin, coğrafi olarak oynadığı kilit rollerin açıklanmasına olanak tanımaktadır. İki kutuplu ABD-Sovyet rekabeti, o zamanki egemen sisteme damgasını vurmuştur. Bu rekabet, alt sistemlerdeki sıralama üzerinde de belirleyici olmuştur. Brecher'in şeması, özellikle de 'Güneydoğu Asya'yı, önce Pakistan, Hindistan ve Nepal'i, sonra Seylan, Çinhindi'nin tümü ve Filipinleri, daha sonra da Malaya ve Endonezya'yı içine alan büyük bir alt sistem olarak gördüğü için, bilim insanları için tanıdık, alışıldık değildir. Brecher, alt sistemi tanımlamak için, sonuçta göstermelik bir Waltzçu neo-realizme ait 'yapı' ve 'doku' terimlerini kullanmaktadır. Yapı, sistemin birimleri arasındaki ilişkiler düzeninin temel özelliklerini ifade etmektedir. Doku ise geniş anlamıyla, birimlerin maddi, siyasi ve ideolojik anlamda faaliyet gösterdiği çevreyi ifade etmektedir (Brecher 1963: 218; 1964: bölüm 3, 6). Brecher'in Kuzey Amerika etkisi altındaki, Soğuk Savaş'ın şekillendirdiği neo-realist bakış açısı onun, sayısı 14'ü bulan Güney Asya ülkelerinin kaynaklarının fakir olduğu, birbirlerinin bağımsızlıklarını ve egemen sistemi çekemediklerine dair yaptığı çıkarımları pekiştirmektedir. Nihayetinde, 'Güney Asya bölgesi, egemen sistemdeki her iki güç bloğunun birbiriyle mücadele ettiği bir iktidar boşluğudur' (Brecher 1963: 234). Brecher nihai açıklamasında, Batı kökenli bir yapıyı, Güney Asya örneğine giydirdiğini açıklamıştır: bölgenin,

1914 öncesi Balkanların durumuyla çarpıcı benzerlikler taşıdığı görülmektedir. Bölge dışı güçlerle kıyaslandığında, bölgenin birimleri oldukça zayıftır. Bu güçlerden üç tanesi, bölge siyasetine aktif olarak müdahil

olmuştur: Örneğin, Almanya ve Rusya Balkanlara müdahale etmiştir. Aslında, Rusya bölgesel bir güç olarak sistemin bir üyesi sayılabilir. Güney Asya bölgesindeki çatışmalar da - örneğin, Laos ve Vietnam'da- yabancı süper güçlerin müdahalesine davetiye çıkarmaktadır.

(Brecher 1963: 234)

Yaklaşık on yıl sonra ABD Dışişleri Bakanlığı'na rapor veren Evelyn Colbert'in 1941-1956 yılları arasında *Güneydoğu Asya'da Uluslararası Politika* isimli çalışması, bölgenin neo-realist bir çerçevede ele alınmasına destek vermiştir. Esasen, Güneydoğu Asya'daki erken dönem Soğuk Savaş'ın öyküsünü anlatan bir çalışma olan Colbert'in tezi, güç siyasetini iki düzeyde ele almıştır. İlk aşamada, bölgedeki İkinci Dünya Savaşı, Batı'nın 'eski emperyalizmi' ile Japonya'nın Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı'nın 'yeni emperyalizmi' arasındaki bir güç mücadelesi olarak analiz edilmiştir (Colbert 1977: 13). Bu mücadele arkasında, 'yeni doğan milliyetçilik akımı ile Endonezya ve Çinhindi'ndeki direnişçi milliyetçilik arasında bir savaş bırakmıştır' (ibid). Bu aşamayla örtüşen ikinci aşamada, iki kutuplu Sovyet-Amerikan çekişmesi, post-kolonyal devletlerin iç savaşlarının dinamiklerine yansımaktadır. Bu durum, birçok uluslararası yan etkiye neden olmuştur. Komünist direnişçiler, kaba güç ve seçim sandıkları yoluyla var olan milliyetçi elitlerin yerini almaya çalışmışlardır. Mevcut durumda güçten düşmüş olan İngiltere, Fransa ve Hollanda gibi emperyalist devletler, komünist olmayan yerel elitlerin devlet ve ulus kurma çabalarının fitilini ateşlemekteydi. Bunu gerçekleştirmek adına Malaya, Borneo, Çinhindi ve Hollanda'ya bağlı Doğu Karayipler'deki savaş öncesi imparatorlukların dağılmasını engellemek için çeşitli düzeylerde mevcut durumu olabildiğince uzun süre sürdürmeye çalışarak yapmaktaydılar. Sömürgeciliğe en az bulaşmış Batılı güç olarak ABD bile, Avrupalı müttefiklerinin emperyal emellerini desteklemek ile Asya'da ulusal kaderi tayin etme ilkesinin uygulanmasını desteklemek arasında kararsız kalmıştı. 1949'a kadar Washington, bir yandan Vietnam'daki Fransız anti-komünist askeri operasyonlarını destekleme eğilimi gösterse de, diğer yandan yeni kurulmakta olan Endonezya Cumhuriyeti topraklarındaki Hollanda 'polis eylemleri' ile ilişkilendirilmeme konusunda dikkatli davranmıştır. İngiltere'nin, Malaya ve Singapur'daki sömürgelerinden çekilme sürecinde üslendiği rol, yürekten takdir edilmiştir. Çünkü ABD'nin bu örnekler bağlamında, komünizmle mücadelesi ve kendi kaderini tayin etme ilkesini savunması, her daim

izlediği bir siyaset olmaktan çıkıp neredeyse tümüyle tesadüfi bir hal almıştır. Colbert bu dönemdeki Filipin - Amerikan ilişkilerine, iki kutuplu belirsizlik döneminde süper güce gönüllü bağımlılık örneği gösterdiği için sempatiyle yaklaşmıştır. Benzer şekilde, Çin'deki iç savaş ve bağlantısız anti-sömürgeci ülkeleri destekleyen Sovyetlerin Üçüncü Dünya politikası, Güneydoğu Asya siyasetine hâkim olan ideolojik bir gölge olarak tasvir edilmiştir. Colbert'in yerel aktörlerin etkisini tutarlı bir biçimde reddetmesinin arkasında, moderleşme sürecindeki zayıf devletlerin, asla Vestfalya anlamında bir güç odağı olamayacağı inancı yatmaktadır. Hem Nisan 1955'te Bandung'da toplanan Afro-Asya Konferansı, hem de bu konferansın Asya İlişkileri Konferansları bünyesindeki selefleri, bağımsız bölgeselcilik hareketleri olarak görülmekten ziyade, birer sessiz sinema oyunu gibi görülerek dikkate alınmamışlardır. Colbert'in analizinde 'tarih, din ve gelenek', birleştirici olmaktan öte bölücü olmuştur. Devlet kurumlarının güvensizliği ve ulusal kimlikler, toplumu birleştirmekten öte bölmüştür. Bu nedenle, 'savaş sonrası acil çözüm bekleyen ekonomik sorunlarla başa çıkmak için önlem alındığında, genellikle dış güçlerin teşvikiyle ve onların rehberliğinde hareket edilmiştir (Colbert 1977: 111)'.

ASEAN'ın oluşumunu analiz eden sonraki realistler, Brecher - Colbert çerçevesinden pek sapmamışlardır. 1977 yılında yazar Richard Mansbach'ın gözlemlerine göre, ASEAN'ın ideallerine koşut olarak 'Güneydoğu Asya'nın bütünleşme ve tarafsızlığının' geleceği konusunda kötümser olmak için her türlü nedeni vardı. Bütün bu topluluk retoriğinin arkasında ASEAN'ın kendi bünyesindeki güvensizliğin olduğu düşünüldüğünde, Mansbach, ABD'nin geri çekilmesinin olsa olsa Çin-Sovyet rekabeti ile Japon diplomasisi için fırsatçı bir boşluk yaratacağını iddia etmiştir. ASEAN yoluyla tarafsızlık, neredeyse donkişotvari bir hareket olacaktır. Çünkü bu tür bir tarafsızlık, bölgenin izole edilebileceğini ve 'bir birlik içinde hareket etmeyen Güneydoğu Asya devletlerinin, dış güçler tarafından tek tek yağma edilebileceğini varsaymaktadır (Mansbach 1977: 40-1)' Diplomatlar bu tekniğe, "diplomat tekniği" adını vermişlerdir (ibid). Melvin Gurtov'a göre, uluslararası ilişkiler sürekli olarak büyük güçlerin etkisinde şekillense de, bölgedeki zayıf devletlerin 'bağımsızlıklarını teyit etmek ve daha fazla bölgesel özerklik ve öz - güven sağlamak için' aldığı insiyatifler, bölgenin İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki tarihiyle kıyaslanamayacak bir güven oluşturmuş ve işbirliği yapma potansiyelini teşvik

etmiştir (Gurtov 1977: 237). Ancak, realist perspektifteki bu otonominin temeli, son kertede hala her devletin askeri beklentileri karşılama kapasitesine bağlıdır (Simon, 1982).

1980'lere gelindiğinde, biraz daha ileri çalışmalar, ana akım realizmin çerçevesi dışına çıkmak suretiyle ASEAN'ı, yerel güç örüntüsünü yeniden düzenleyerek kendi kendine yeten yerli bir bölgesel topluluğun embriyonik formu olarak incelemeye çalışmışlardır. Güç siyasetiyle takıntılı bir şekilde meşgul olmayla kendini gösteren realizmin, dış ilişkilerin tartışmasına sınırlar getirdiğine de şüphe yoktur. Örneğin Jorgensen-Dahl (1982), Güneydoğu Asya ülkelerinin, kuruluşlarından sonraki ilk yirmi yıl boyunca dış ilişkilerde edindikleri deneyimlerin sonucunda, kendi yerli rakiplerine dolaylı yoldan baskı uygulamak için bu rakiplere kuvvetle karşı koyabilecek dış güçlere başvurmak gerektiğini idrak edecek kadar olgunlaştıklarını iddia etmiştir. Güneydoğu Asya Antlaşması Örgütü (SEATO), buna açık bir örnektir. Onların yerli rakipleri aynı zamanda komşularıydı – en az onlar kadar yeni kurulmakta olan, başkalarının egemenliği ve kendilerinin tasfiyesine tüm imkânlarıyla direnen devletler. Bu durum ironik olarak, bölgesel güvenlikte kendi kendine yetmeye yönelik atılan adımlarda biraz duraklamaya neden olmuştur. Jorgensen-Dahl'ın ASEAN'ın öncüleri konusunda yaptığı analizde tasvir edildiği gibi, Güneydoğu Asya Birliği (1961-6) ile Maphilindo (Malaya, Filipinler ve Endonezya için) (1963-6), komünist olmayan devletler, müdahale etmeme doktrini ve kendi aralarındaki güven artırma prensibine toplu olarak gösterilecek bir bağlılığın, ÇinHindî'nde ivme kazanan komünist tehdide karşı rejimin sağlamlaştırılması ve istikrar kazanması açısından önemli bir kazanım olacağının farkına varmıştır. Pekin, buna hız veren bir güç olarak algılanmıştır. Jorgensen-Dahl, elde ettiği sonuçları 'geniş bir teorik anlayışın / bakış açısının ilgili unsurlarıyla ilişkilendirmeden' (Jorgensen-Dahl 1982: xiv) önce, bölgedeki devletlerarası işbirliğinin arkasındaki motivasyonları hesaplamaya niyetlenmiştir. Yine de bölgesel düzeydeki bir örgütlenmenin, bölgesel düzenin devamına olan katkısını incelerken Jorgensen-Dahl, açıklamalarında klasik realizme düşmekten kaçınamamıştır. Güçlerin eşit paylaşılmadığı bir dünyada yaşadığımız düşünülürse, zayıflar 'güçlüler için kabul edilebilir olana' meyletmektedir. Böylece, Çin'deki komünist iktidara en yakın olan devletler, Pekin'e teslim olmaktadır. Komünist Çin'in gücünün menzillerinden biraz daha uzakta olanlar, ASEAN'ın yaptığı gibi, anti-komünist ve anti-Pekin bir duruş sergilemektedirler. Bu çaba, 'Amerikan şemsiyesi

altına sığınma' siyasetiyle pekiştirilmiştir (Jorgensen-Dahl 1982: 100–1). 1999-2000 yılları kadar yakın bir geçmişte, ASEAN'ın uluslararası politik ekonomisini 'Asya Pasifik' başlığı altında inceleyen bilim insanları, kendilerini hala bölgeselciliğin hegemonik temellerini meşrulaştıran bu hatta konumlandırırmaktaydılar (Gills 2000).

Bu aşama, Güneydoğu Asya'nın uluslararası ilişkileri üzerine yaptığımız literatür taramasını, realizmin kısıtlayıcı çerçevesiyle sınırlamak için biraz erkendir. Yine de, okuyucunun Gramscici hegemonyanın tespitlerini dikkate alması uğruna, bu yapılmaktadır. Acharya ve Buzan'ın yazdıkları giriş yazısında işaret ettikleri üzere, realizm Batılı olmayanları da kapsayacak şekilde evrenselleştirilmediğinde, ana akım araştırmalar, alternatif aramayı bırakmaktadır. Bu hegemonya, tablo 6.1'de belirgin bir şekilde görülmektedir. Ana akım *Çağdaş Güneydoğu Asya* dergisine yapılan teorik katkıların yüzde 9,5'i gibi çok önemsiz bir bölümü bile, realizmi zımni bir standart olarak kabul ederek Batı kökenli tartışmaların izini takip etmektedir. Modernleşme-realizmin hegemonyasının tablosu ancak, modernleşmeye çizilen Batı kökenli çerçeveyi yakından takip eden bir sonraki alt bölüm içinde tamamlanabilir.

Sınırlamaları Yeniden Üretmek: Modernleşmenin Uluslararası İlişkileri üzerine Güneydoğu Asyalılar

Daha önce de bahsettiğimiz Furnivall, Fifield, Leifer, Brecher ve Colbert gibi akademisyenler, çeşitli bilimsel çalışmalarında da görüldüğü üzere Noordin Sopiee, Kernial Sandhu, M. Rajendran, Kusuma Snitwongse, Sukhumbhand Paribatra, Dewi Fortuna Anwar ve Chia Siow Yue gibi Güneydoğu Asyalılar, bölgedeki devletlerarası ilişkiler çalışmaları konusunda ortak bir görüşe sahiptirler. Bu, problem çözme amaçlı bir araştırmadır. Buna göre, uluslararası politikada her konuda bazı teknikler vardır – ki bu teknikler, bilimsel olarak problemleri çözme yolunda pratik bir adım olarak kavranmaktadırlar. 60 yıla yayılan bu çabalar, teori inşası için yeterli olmamıştır. Bunun en basit nedeni, pratik modernleşme-realizmin hegemonik çerçevesine uyumlu olmalarıdır. Diğer taraftan, Batılı modernleşmenin Asyalı öznelere, 'pratik uygulanabilirliği olmayan' teoriler peşinde koşmanın gereksiz olduğu düşüncesini aşılmasıdır. Tablo 6.1, *Çağdaş Güneydoğu Asya* içindeki bu eğilimin boyutlarını açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Bütün teorik katkıların zaten marjinal olan küçük bir bölümü-

nün ancak yarısından daha azı, Batı kökenli olmayanların katkısıdır. Dolayısıyla, bu teorik katkıların düşük yoğunluklu ön-kuramlaştırmalar mı, yoksa tam teşekküllü kuramlaştırmalar mı olduğunu anlamak için daha derinlikli bir araştırma yapmak gerekmektedir. Ancak, şu aşamada bu soru gereksizdir. Tematik çalışmalar ve bölge çalışmalarının yüzde 90,5'i 'ana akımdır'. Teorik olmayan ana akım çalışmalara katkıda bulunanlar arasında, bu bölümde adı geçen Güneydoğu Asyalı bilim insanları da mevcuttur. Bu insanlar oldukça bariz bir biçimde, akademik ikametgâhlarının neresi olduğundan bağımsız olarak diğerlerinin peşinden gitmeyi yeğlemişlerdir.

Tablo 6.1 1979-2005 yılları arasında Contemporary Southeast Asia dergisindeki Güneydoğu Asya ile ilgili uluslararası ilişkiler 'teorisi' ve konu/bölge çalışmaları

<i>Yıl</i>	<i>Cilt/Sayı Numaraları</i>	<i>Salt bölge/konu çalışmaları şeklinde sınıflandırma*</i>	<i>Teori olarak sınıflandırma (temalar)**</i>	<i>Teorik katkıda bulunanların Batılı (B) ve Batılı Olmayan (BO) şeklinde sınıflandırması***</i>
1979	1/1-4	14	2 (modernleşme/ kalkınmacı dış politika; neo-Marksist bağımlılık; bölgeselcilik)	BO: F. E. Marcos, J. V. Abueva
1980-1	2/1-4	17	2 (kültürel bölgeselcilik; modernleşme/ kalkınmacı dış politika; neo-Marksist bağımlılık)	B: G. W. Gong; BO: L. C. Chong
1981-2	3/1-4	18	2 (neo-Marksist bağımlılık; güçler dengesi)	BO: L. C. Chong, J. J. Lim
1982-3	4/1-4	23	0	Yok
1983-4	5/1-4	14	0	Yok
1984-5	6/1-4	9	0	Yok
1985-6	7/1-4	9	2 (karşılaştırmalı dış politika; uluslararası ilişkilerde pedagoji)	B: J. Goldstein; BO: K. U. Menon
1986-7	8/1-4	13	1 (dış politika yapımcılarının inanç sistemi)	BO: Z. H. Ahmad
1987-8	9/1-4	18	0	Yok
1988-9	10/1-4	15	1 (bölgesel güvenlik kompleksi)	B: B. Buzan
1989-90	11/1-4	17	0	Yok
1990-1	12/1-4	16	0	Yok
1991-2	13/1-4	21	0	Yok
1992-3	14/1-4	15	1 (milli güvenlik; büyüme, demokrasi ve barış arasındaki bağlantılar)	B: S. Chan
1993-4	15/1-4	14	1 (dış-iç iki düzeyli analiz)	B: Z. Abuza
1994-5	16/1-4	19	1 (alt-bölgeselciliğin politik ekonomisi)	B: D. E. Weatherbee

1995-6	17/1-4	18	1 (neo-liberalizme karşı neo-realizm tartışması)	B: Z. Abuza
1996-7	18/1-4	12	4 (dış politika yapıcılarının inanç sistemi; uluslararası ilişkilerde kültür; demokratik barışı test etme; hegemonik istikrar teorisi)	B: R. Foot, L. R. Rosenberger, B. Catley; BO: M. J. Hassan
1997-8	19/1-4	15	3 (önleyici diplomasi; dış politika süreci)	B: Z. Abuza; BO: S. S. C. Tay ve O. Talib
1998	20/1-3	9	2 (realizm; işbirlikçi güvenlik; tarihsel sosyoloji)	B: P. V. Ness, P. W. Preston
1999	21/1-3	15	3 (realizm vs. liberal kurumsalcılık; dış-iç iki düzeyli analiz; karşılaştırmalı uluslararası politik ekonomi)	B: E. Solingen, J. Ravenhill; BO: A. Acharya
2000	22/1-3	18	2 (tarihsel sosyoloji; gayri resmi diplomaside devlet-dışı aktörlük)	B: P. W. Preston, P. P. Lizee
2001	23/1-3	14	3 (dış ekonomik politikaların vaka çalışmalarına göre sınıflandırması; ASEAN'ın güçler dengesine katkısı; vaka çalışmalarıyla teori-öncesi aşamaya bağlı güvenlik ve paylaşılan egemenlik)	B: C. M. Dent, R. Emmers, S. M. Makinda
2002	24/1-3	15	4 (vaka çalışmasıyla realizm ve liberalizmin sosyal inşacılıkla karşılaştırması; liberal kurumsalcılık; insan güvenliği)	B: C. M. Dent, R. Huiskens, P. P. Lizee; BO: N. V. Tung

2003	25/1-3	16	2 ('ASEAN tarzı' ve uluslararası rejimler; ampirik karşılaştırmalı bölgeselcilik aracılığıyla teori-öncesi aşama)	B: M. Beeson; BO: H. Katsumata
2004	26/1-3	16	2 (güçler dengesinde çoğunluğa uyma mantığı; çok taraflılığa güvenlikleştirme yaklaşımı)	B: S. Tow, J. F. Bradford
2005	27/1-3	17	5 (bir sosyal inşacı güven tesis etme yolu olarak ASEAN Bölgesel Forumu; neo-liberalizm karşısında Çin dış politikasını test etme; dış politika stratejisi: kuşatma ve dengeleme; geleneksel olmayan diplomaside teori-öncesi aşama; bölgeselcilige popüler kültür yaklaşımının teori-öncesi aşaması)	B: D. Heller, A. Liebman, D. Roy; BO: S. S. Tan, N. K. Otmazgin
TOPLAM		417 (% 90,5)	44 (% 9,5)	Batılı: 29; Batılı Olmayan: 15

*Bu sınıflandırma, makalelerin içeriğinde üzerinde durulan şu konulara göre yapılmıştır: politika değişimini açıklama ve siyasi kişiliklerle ilişkilendirme; ülkeye-özgü ve kurumsal tarih anlatısı; ikili meseleleri inceleme (Çin-Endonezya, ABD-Filipinler veya Çin-Vietnam); topraksal anlaşmazlıkları araştırma.

**Bu sınıflandırma, Acharya ve Buzan'ın giriş yazısından ilhamla şu temalar çerçevesinde yapılmıştır: analitik düzeylerdeki belirgin dış-iç ayrımı; birer araç olarak realizm, liberalizm, neo-Marksizm ve sosyal inşacılık; kavramsal karşılaştırmalı bölgeselcilik ve politik ekonomi; dış politika kuramlaştırması; tarihsel sosyoloji; güvenlikleştirme; ampirizme dayalı teori geliştirme; kavramsal bir nitelikte yönlendirilmiş araştırma; Uluslararası İlişkiler'de pedagoji.

***Yayın zamanındaki akademik ikametgâha (üniversite veya araştırma merkezi) göre. Sayım, katkıların sayısına göre yapılmış ve sürekli yayın yapan yazarlar da sayıma dâhil edilmiştir.

Leifer'in bölgedeki 'yeni devletlerin' tekilliğini takdir eden yazıları, modernleşmeye has realizm tarafından öne sürülen Batı kökenli önermenin bir örneğidir. Uluslararası güvenlik kavramının yeni devletler için anlamını tanımlayabilmek için, modernleşmenin öncelikle düzenin tanımlanmasına ihtiyaç duyduğu fikri, Leifer'in yaklaşımını tipik bir şekilde yansıtmaktadır. Leifer 1975 yılında, Güneydoğu Asya'nın güvenliğine ilişkin savında şöyle demektedir:

Güneydoğu Asya'nın en önemli sorunları, aslında bölgeye has sorunlardır ve bazı devletlerin belli şekillerde bir araya gelmesinden kaynaklanmaktadır. Etnik çatışma ve ekonomik mahrumiyetin sonucu olan iç gerilimler, ortak sınırlar boyunca atılan adımlarla tırmandırılabilir, ama bunun kendi içinde belirleyici olma olasılığı düşüktür.

Bölgedeki güvenlik, 'Güneydoğu Asya devletlerinin kendi iç meselelerini bir düzene koyma becerisine bağlıdır' (Leifer 1975: 26-7). Leifer bu temaya, ASEAN ve ASEAN Bölgesel Forumu (ARF) üzerine yaptığı çalışmalarda tekrar tekrar dönmüştür (Leifer 1989; 1996).

Doğal olarak, bölgedeki hükümetle ilişkili pek çok düşünce kuruluşu, araştırmalarını kendi adlarıyla düzenli olarak yayınlacak maddi imkânlarla kavuşmak için, araştırma gündemleri sipariş - destekleme modelini benimsemiştir. Malezya'nın Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü (ISIS), açıkça Leifer'i gündemine almış ve kendi internet sitesinde programının, ulusal çıkarlara ilişkin beş merkezi alana yönelik olduğunu belirtmiştir: “ (i) Savunma, Güvenlik ve Dışişleri, (ii) Ulusal ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler, (iii) Ulus İnşası Stratejileri ve Ulusal Birlik, (iv) Enerji ve Tabii Kaynaklar Politikaları ile (v) Bilim, Teknoloji ve Sanayi” (ISIS Malezya 2005). Bu kurumun son dönemlerinde başkanlığını yapan Mohamed Noordin Sopiee'nin doktora tez danışmanlığını Leifer'in üstlenmiş olması, hiç de şaşırtıcı değildir. 'Malezya bölgesinde siyasi birliği' analiz eden önde gelen çalışmalarından birinde Sopiee, nedenselliği, belli tarihsel bağlamlara özgü olaylara göre açıklama eğilimindedir. 1965 yılında Singapur'da yeni bir devletin ortaya çıkışı, Malay ve Singapur elitleri arasında 'tartışmalı meseleleri de-politize etme' ile başlayan ve bu meselelerin 'bertaraf edilmesi' ile biten, çatışma çözme aşamalarından oluşan bir süreç olarak tanımlanmıştır (Sopiee 1974: 227-9). Bu realist damar, Malezya'nın kısmi parçalanmasını kuramlaştırmanın önünü kesmektedir. Singapur merkezli Güneydoğu Asya Çalışmaları Enstitüsü'nün (ISEAS)

yöneticisi Kernial Sandhu, *ASEAN Kitabı* başlıklı kitabının ilk baskısının önsözünde, ASEAN'ın ilerlemesiyle Avrupalı modeller arasında bir karşılaştırma yapmanın gereksiz olduğunu yazmıştı. Çünkü ASEAN'ın kuruluş amacı, Avrupa Topluluğu veya benzer bir kuruluş ile ekonomik işbirliği yapmak ve siyasi bütünleşmeyi gerçekleştirmek değil, daha ziyade istikrarı ve güvenliği sağlamaktı (Sandhu 1992). Jean Monnet veya AT Başkanı Jacques Delors'un bir denginin ve hatta 'ASEAN Tek Pazar'ı yaratmanın mümkün olmadığını iddia etmiştir. Önceden kestirilebilir bir biçimde, karşılaştırmalı bölgeselcilik veya güvenlik topluluğu ile ilgili teorik araştırmaların önünü kesmiştir. Ancak ironik bir biçimde, ASEAN tüzüğünün yürürlüğe konulması konusunda, ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi (AFTA)'nin güçlendirilmesi ve topluluğun teşvik edilmesi, diğer bölgesel deneyimlere dayalı kuramlaştırma ihtiyacını beraberinde getirebilir.

M. Rajendran'ın (1985), 1975 ve 1979 yılları arasında ASEAN'ın toplu eyleme yönelmesine ilişkin açıklaması da benzer şekilde, 'bölgeye özgü' olana karşı önyargılıydı. ASEAN'ın Batı kökenli realist olmayan bölgeselcilik modellerinden farkını açıklayabilmek için, yerel nedenler ve verili jeopolitik özellikler de gözönünde bulundurulmalıdır. Vietnam ve Çin de, Soğuk Savaş'ın yerli bağlamda yeniden üretilmesi sürecinde yer alan neo-realist güçler olarak tasvir edilmektedir. ASEAN'ın ortak bir şekilde kararlaştırılmış dış güç projeksiyonu tümüyle diplomatik olmakla birlikte, ASEAN ülkelerinin, kendi içlerinde çözülmemiş etnik, ekonomik ve bölgesel konularda, birbirleriyle rekabet halindeki üyelerinin ayrı yollar izlemelerini frenleyebilmesine bağlıdır. Rajendran ilginç bir şekilde, ASEAN'ın ancak ve ancak, bir zamanlar Haas-Schmitter'in Avrupa Ekonomik Topluluğu için tanımladığı, yeni-işlevsel bütünleşme modelinden ilham aldığı sürece birliğini sürdürebileceğini iddia etmektedir (Rajendran 1985: 12). Bu model, ortak karar alma sürecinin kurumsallaşması yönünde kazanılan ivme, tedrici yaklaşım, nispeten önemsiz görülen politika alanlarında işbirliğinin 'sirayet etkisi' ve amaçlara ulaşmak için belirlenen takvime riayet etme gibi unsurları barındırmaktadır (ibid). Paradoksal olarak, bölgeselcilik teorisi üzerine mevcut çalışmaların bir literatür taramasını yapma sürecinde Rajendran, teori konusundaki düşüncelerine ancak giriş bölümünün sonuç yazısına kadar olan bölümünde yer vermektedir. Kapanış bölümünde ise tezlerini, problem-çözme tutuculuğuna sıkıca eklemekte ve ASEAN'ın gelecek umutlarının ancak pratik iç çatışma yönetimine bağlı olduğunu iddia etmektedir.

Snitwongse ve Paribatra'nın (1987) *Güneydoğu Asya'da Sürdürülebilir İstikrar* konusunu aynı anda ulusal ve uluslararası bir sorun olarak ele alan derlemesi, bu sorunun üstesinden, modernleşme-realizmin esaslarını takip eden sadece ilgili ülkeye odaklı miyopik yaklaşımdan daha iyi gelmektedir. Editörün giriş yazısı, Lucian Pye'nin 'Asya ülkelerinin ortak özelliğinin Asya kıtasının ekonomik büyümeyi gerçekleştirme, ulusal güç kazanma ve modernleşme etiketi altında toplanabilecek tüm öğeleri ulusal siyasetinin bir parçası haline getirdiği' konusundaki açıklamasına katılmaktadır (Snitwongse and Samudavanija 1987: 23'den alıntılanmıştır). Walker Connor'ın etnik-milliyetçiliğin sınır ötesi etkileri üzerine yazdığı tek bir bölüm dışında, derlemeye katkı sağlayanların geri kalanı, karşılaştırmalı siyaset ve uluslararası ilişkilerden gelen teorik katkıları gözardı eden ülke odaklı çalışmalar yapmaktadır. Örneğin, Carolina Hernandez'in Filipinler hakkında yazdığı bölüm, gazeteciliğe has bir spekülasyonla sona ermektedir: "Aquino hükümetinin toplumsal değişim taleplerini karşılayıp karşılamayacağı, Halkın Gücü Devrimi'nden bir yıl sonra bile cevaplanmayı bekleyen ucu açık bir soru olarak durmaktadır" (Hernandez 1987: 165).

Ana akım yerli bilimsel çalışmaların daha görünür bir özelliği, anlamınbaşlangıcı olarak algılanan 'küçük resme' gösterilen müsamahadır. Bu durum, evrensel bilgelik pahasına yerel gerçeğin peşinde koşmak olarak nitelenebilir. Daha önce de işaret edildiği gibi ISIS Malezya ve ISE-AS gibi düşünce kuruluşlarının ulusal siyasetin evrimini kavrama çabası, Batı'dan ithal edilen teoriye alerji geliştirmek gibi profesyonel anlamda takıntılı bir duruma da işaret edebilir. İronik bir biçimde, yerel gerçekleri açığa çıkarmakta ısrar ederken pekâlâ yerelleştirilmiş *Leiferesque* tarzı bir modernleşme-realist projeye bağlı kalınabilir. Dewi Fortuna Anwar'ın *ASEAN'da Endonezya: Dış Politika ve Bölgeselleşme* (1994/7) başlıklı çalışması, Endonezya'nın dış ilişkileri üzerine yazılmış en kolay anlaşılır eserlerden biri olmasına rağmen, bu eğilimleri barındırmaktadır. Konuya ilişkin analizler yapan Leifer, Mc Cloud ve Simon gibi Batılı bilim insanlarıyla olan entelektüel uyumlarını açıkça kabul etmekle birlikte Arwan,

Endonezya'nın ASEAN'A üyeliği ve ASEAN'daki rolüne ilişkin sorunlara çözüm bulmaya çalışmaktadır. Bu sorunlar, daha önce [Ulusal ve Kültürel Çalışmalar Enstitüsünün (Jakarta)] yıllık projeleri kapsamında ele alınmamışlardır. Çünkü bu projeler, çoğunlukla derneğin daha genel yönleriyle meşgul olmuşlardır. Bu çalışma daha çok, Endonezyalı

siyasetçilerin ASEAN'ın ülke için çok önemli işlevleri ve bu kuruluşta Endonezya'nın gerçek rolüne ilişkin görüşlerine odaklanmaktadır.

(Anwar 1997: 3-4)

Anwar'ın çalışması, kendisinin onaylayarak atıf yaptığı Batılı bilim insanları tarafından önerilen teori-öncesi aşamaya, kanıtlar tedarik eden bir diploması tarihi olmaktan ibaret kalmaktadır. Bu süreçte Anwar'ın her şeyden daha çok, Endonezya'nın siyasi pozisyonunu, ASEAN'ın en modernize olmuş formu olarak aktarma konusundakimesleki arzusu dikkate sayandır. Anwar, uluslararası ilişkilerdeki yanlış algılar ve imajlar üzerine yazılmış yerleşik literatürle ilişki kurmak konusunda herhangi bir girişimde bulunmamaktadır (Jervis 1989).

Bölgesel politik ekonomi üzerine yürütülen yerli çalışmalar da, alanın özellikleri ve siyasi karakteristiklerini, teori ışığındaki kavrayışlardan daha öncelikli görme konusundaki saplantılarından kurtulamamışlardır. 1965'ten 1967'ye kadar geçen sürede, doğrudan yabancı yatırımların akışında nitelik veya nicelik bakımından bir istikrar sağlanamasa da ASEAN ülkelerinin mikro-analizleri, bu ülkeleri doğrudan yabancı yatırıma açık olan ülkeler olarak tasvir etmektedir (Chia 1997). Bu arada, bu ülkelerin büyüme üçgeninin, Avrupa Birliği ve Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi'nde bulunan alt bölgesel gelişim bölgelerini nihai kertede taklit ederek genişleyeceği, söze dökülmemiş beklentilerle değerlendirilmektedir (Toh and Low 1993). İlginç bir şekilde, küreselleşme 'guru'su Kenichi Ohmae (1995) de, ASEAN büyüme üçgenlerini, tüketim dostu kapitalist modernleşmenin sağlamlaşmasını teşvik eden 'bölge devletleri' örnekleri olarak görmektedir. Benzer şekilde AFTA projesi, bölgenin Soğuk Savaş sonrası serbest ticaret çılgınlığına çözüm arayan, ama yine de üye ülkelerin kendilerini korumak amacıyla stratejiler izlediği, ağır aksak ilerleyen bir proje olarak görülmüştür (Ariff eds. 1996; Ariff 1997). Ticaret akışının yönünün sapması ile güney-güney bağlamında doğrudan yabancı yatırım akışında bir tarafın kazanmasının öbürünün kaybetmesi anlamına geldiği durumlardan doğan sıkıntılar, 1960'lardan beri Üçüncü Dünya ekonomik bölgeselcilikteki sorunları, sol bakış açısıyla ele alan Batılı ve Batılı olmayan bilim insanlarının geliştirdiği karşılaştırmalı bölgeselcilik teorilerine başvurularak büyük ölçüde aşılabilirdi.

Sahadaki siyasetçilerin, halkların ve kendi elitlerinin refahı için pragmatik bir seçim olarak gördükleri şeyi benimsedikleri düşünülürse,

modernleşme-realizmin kendi kendine kurallar koyan bir söylem olması çok da büyük bir sorun teşkil etmeyebilir. Ancak teorinin değeri, siyasetin sahadaki uygulayıcısının değerini aşmaktadır. Teori, açıklayıcı bilgi sunmakta ve ontolojik bilgidaki karmaşıklığı kümelendirmektedir. Düşünsel düşünceyi mümkün kılan eleştiriler sunmaktadır. Bu düzeyde, ‘genç bilim insanları’ kendilerinden yaşça büyük ‘Asyalı bilim insanlarını’ modernleşmeye uyum sağlamakla suçlamaktadırlar. IMF, Dünya Bankası ve G8’in geleneksel yaklaşım tarzına uygun bir şekilde mikro-resme odaklanmak, sosyal bilimsel çerçevenin sonunu getirerek, ‘baskın çözüm olarak modernleşme’yi körü körüne modernleşme olarak algılama riski taşımaktadır. Sosyal bilim dünyasının rolü, sahadaki siyaseti meşrulaştırmaya indirgenmektedir. Asyalı bilim insanları, gelişmeyi bir monokültür olarak reçetelendiren insanlara karşı, kuramlaştırma konusundaki ilgilerinden feragat ederlerse, ast-grup rolünü sürdürmüş olurlar. Gramsci’ci anlamda teorinin ustası, özgünlüğün denetleyicisidir. Güneydoğu Asya’daki ana akım yerli bilim insanlarının, kendilerini modernleşme-realizm söylemiyle kandırdıkları, 2000 yılında ASEAN Halk Meclisi’nde kurulan, *New Millennium* dergisindeki *Yeni ASEAN* dokümanına yaptıkları katkıda bariz bir biçimde görülmektedir. Bu sayıya katkıda bulunanlar, ASEAN’ın ekonomik bağımlılık, insanlığa ilişkin güvensizlik, çevre kirliliği ve yoksullukla başa çıkmadaki yetersizliklerini şiddetle eleştirmişlerdir. Katkıda bulunanların çok az bir kısmı Asya kökenli, ‘taze’ fikirler üretmiştir. Birçoğu, “müdahalenin” daha kabul edilebilir bir biçimde yapılabilirliğine dikkat çekmiş (Wanandi 2000: 31), ‘toplumlara göz kulak olan bir topluluk’ kurma girişiminde bulunmuşlardır (Hernandez 2000: 117). Bu, Ernst Haas’ın ‘yeni-işlevselciliği’ veya Karl Deutsch’un ‘karşılıklı etkileşimcilik’inden ne kadar farklıdır? Haas ve Deutsch’un düz bir okuması bizi, modernleşmenin uluslararası bütünleşmede Atlantik modellerine yol açan ulusaşırı siyaset etkisini ürettiği sonucuna götürmektedir. Doğru teorik araştırmalar, modernleşmenin ASEAN / Asya değerlerinin taraftarları için Batılaştırıcı etkilerine dikkati çekmekle yükümlüdür.

Modernleşme - realizm içinde Muhalifler: Batılı ve Güneydoğu Asyalı bilim insanlarından Geçiş Teorileri ve Melez teoriler

Batı kökenli olmayan uluslararası teorinin eksikliğini incelerken, geçiş teorilerini ve melez teorileri de gözönünde bulundurmak gerekmektedir.

Bunlar, modernleşmenin baskın olan tutuculuğunu gölgeleyen elverişsiz analitik kategoriler olarak görünebilir, ama yine de özgün çalışmalar üretmek konusunda ciddi girişimlerdir. ‘Geçiş’ kavramıyla, kuramlaşma ve kuramlaşma öncesi örnekleri kastediyorum. Bu örnekler bağlamında, Batılı yazarlar modernleşme-realizmin bilincindedirler ve daha bağımsız bir çerçeveye doğru bir köprü kurmaya çalışmaktadırlar. ‘Melez’ teori hala, Batı teorisinden faydalanmakta, ama realizm ve onun türevi olan temalardan kaçınmaya çalışmaktadır. Batı’dan faydalanılmakta, ancak Batı kökenli teorilerin eğitimini almış Asyalı bilim insanları veya teorik yeniliklerin peşinde koşan Batılı bilim insanlarını da içine alacak türde bir çoğulculuğa da alan tanınmaktadır. Sosyal inşacılığı ve post-modernizmi benimseyen ve devlet-dışı bölgeselciliğin farklı boyutları üzerine çalışmalar yürüten bilim insanları, buna örnek gösterilebilir.

Geçiş Çalışmaları: Yerel ‘Özerklik’ Çalışmaları Aracılığıyla Kuramlaştırma Öncesi Aşama

Realist yaklaşımların doğrudan gölgeledikleri arasında, bir bütün olarak ASEAN’ın uyumsuzluk analizi ve dış politikasına odaklanan bazı çalışmalar mevcuttur. Örneğin, Bernard Gordon’ın *Güneydoğu Asya’da Çatışmanın Boyutları* (1966), Robert Tilman’ın *Güneydoğu Asya ve Ötedeki Düşman: ASEAN’ın Dış Tehditler Algısı* (1987), Donald Weatherbee’nin *Güneydoğu Asya’da Uluslararası İlişkiler: Özerklik İçin Mücadele* (2005) başlıklı eserleri, devletlerarası siyasi modernleşme sorunlarını, Güneydoğu Asya siyasi liderlerinin perspektifinden kavramaya çalışmalarıyla bilinmektedir. Gordon, Güneydoğu Asya diye bir siyasi bölgenin reel olarak mevcut olduğunda ısrar etmektedir. Çünkü bölgenin elitleri, gelişmeye dair bir takım ortak sorunları paylaştıklarını açıkça belirtmişlerdir. Kendi aralarında bazı uyumsuzluklar olsa da, komşular arasında işbirliği yine de denenmiştir. Ayrıca komünizm deneyimi, bu fikre taraftar olan elitlerin, bölgede sürekli seyahat ederek kendi meslekdaşları ile iletişim kurmalarını güvence altına almıştır (Gordon 1966: 1–3). Nitekim Girling’in 1969 yılında yaptığı çalışmada aksettirdiği gibi, Güneydoğu Asya’nın gelecekteki Marksist kurtarıcıları birbirlerini silah arkadaşı, herbiri ayrı ayrı silahlanmış bir kardeşlik örgütü olarak görüyorlardı. Gordon, daha önceki anketimizde ele alınan modernleşmenin temel problematiğini yinelerken, Bodin’in

standart egemenlik anlayışını sorunsuz bir şekilde savunmak için ‘Batılı yasanın üstünlüğüne dayanan sistemler ve antik imparatorluklar’ın birbirleriyle örtüşmeyeceği konusundaki farkındalığını belirtmektedir. Hiç de şaşırtıcı olmayan bir şekilde, bölgenin henüz olgunlaşmamış başbakanları ve cumhurbaşkanları, belirsiz olan ya da sömürgeye ait zorunlulukların dikte ettiği Batılılaşmış bir kanun kavramını ‘dayatmak’ zorunda kalmışlardır. Gordon, Filipinlerin Kuzey Borneo (şimdiki Sabah) üzerindeki iddialarından, Kuala Lumpur ve Manila arasında fırsatçı bir sürtüşme olarak bahsetmektedir. Benzer şekilde, Vietnam ve Tayland’da Kamboçya’nın sürtüşmeleri, onikinci yüzyıla kadar uzanan güncelleştirilmiş ve ‘legalize edilmiş / yasalaştırılmış’ tarihsel anlaşmazlıklardır. 1963-1966 yılları arasında Endonezya’nın Malezya ile karşı karşıya gelmesi, görünüş itibarıyla birbirine rakip iki modernleşme vizyonunun tetiklediği bir kavgadır. Bu kavganın taraflarından Jakarta daha solcu, Kuala Lumpur ise daha sağcı ve İngiliz yanlısıdır. Gordon, bağdaştırıcı modernleşme çizgisine paralel bir şekilde, karar almanın kendine has özelliklerine değinen ‘Güneydoğu Asya Siyasetinde Kişilik’ başlıklı bir bölüm eklemiştir. Gordon aynı zamanda, Endonezya Cumhurbaşkanı Sukarno ile Kamboçya Prensi Norodom Sihanouk’un hayatlarında, karizmatik ve rastgele unsurların oynadığı rollerle ilgili yeni bir bölüm eklemiştir. Bu durum, devletlerin 1960’lardaki son derece kişilik - merkezli dış politikalarındaki hızlı dönüşüme katkıda bulunmuştur (Gordon 1966: 120–32).

Benzer şekilde Robert Tilman da, dış politika temsillerinde karar alma süreçlerine dayanarak yeni devletlerin tehdit algılarını anlamaya çalışmıştır. Tilman’ın felsefi bir şekilde ortaya koyduğu üzere,

‘Güney ve Güneydoğu Asya’da iyi bilinen bir atasözüne göre, ‘filler kavgaya tutuştuğunda, asıl ızdırabı çimenler çeker’... ASEAN ülkeleri söz konusu olduğunda, ben çimenlere sempati duyar ve bu perspektiften yazarım. Filler oldukça görünürdür, sık sık incelenirler ve kendi başlarının çaresine bakabilirler. Çok daha hassas olan çimenler, araştırma konusu olarak da daha ilginçtir.’

(Tilman 1987: 6).

Tilman’ın çalışması ve dış politika analizi – ulusal, bölgesel, sistemik ve baskın sistemik değişkenleri incelerken, hala büyük ölçüde Batı kökenli bir çerçeve kullanmaktadır. Fakat bu, en azından siyaset yapanların bakış açısından, ASEAN’in karar alma mekanizmalarını ayrıntılı bir biçim-

de açıklama çabasını göstermektedir. Tilman, ASEAN'ın beş kurucu üye ülkesini inceledikten sonra, bireylerin katkılarının önemli olduğu, ancak gruplaşma ve yapıların farklılaştığı sonucuna varmaktadır. Tayland ve Filipinler'de hızlı rejim değişikliği ve çeşitli demokratik geçiş süreçlerine uyum sağlamak için yapılan düzenlemelerle birlikte, dış siyasetin idaresi de el değiştirmiştir. Bunlar, yapıları gereği çoğulcu ancak belirsizdir. Zamanla Endonezya, Malezya ve Singapur nispeten daha seçkin, hatta yekpare bir karar alma tarzına tanıklık etmiştir. Bu tarz, hükümetlerin genellikle kişilik-merkezli olan otoriter korporatist yanından bir çok şekilde etkilenmiştir. Benzer şekilde, Weatherbee'nin 2005 derlemesi, Gordon'un modernleşmeye dayalı dış politikayı değerlendirirken yerel bağlamlara özgün bir süzgeçten geçirmeye getirdiği ihtiyatlı yaklaşım ile Tilman'ın, uluslararası sorunlarla uğraşan ve büyük güçlerin taleplerini karşılamak durumunda kalan zayıf devletler hakkında ulusal elitlerin düşüncelerine getirdiği eleştirileri kaynaştırmaya çalışmaktadır. Bu iki görüşten ikincisi – Tilman'ın, 'gerçek politik tercihler söz konusu olduğunda ulusal çıkarlardan üstün olmayan ASEAN kimliği ile ilgilidir' (Weatherbee 2005: 19). Bu açıdan, Helen Nesadurai'nin yakın geçmişte *The Pacific Review* dergisinde yayımlanan ASEAN konulu araştırması, Güneydoğu Asya içinde bölgesel topluluğun çekışmeli anlamlarına teori-öncesi aşamaya dair bir yaklaşım getirmenin önemine işaret etmiştir. Nesadurai'ye göre, ASEAN uluslararası ilişkileri çalışmalarına getirilecek yeni bir eleştirel yaklaşım, elit olmayanların devlet dışı açılımlar yaparak bölgesel düzeni nasıl bir çerçeveye oturttuklarını incelemeyi gerektirmektedir (Nesadurai 2009).

Melez Bilimsel Çalışmalar: Doğu ve Batı'dan elde edilen Güneydoğu Asya deneyimiyle Batı kökenli Teorileri Test Etmek ve Geliştirmek

Benim tanımıma göre melez bilimsel çalışmalar, hem Batı kökenli kuramsal çalışmaların arkasından giderek ilerlemekte hem de onları çeşitlendirmeye çalışmaktadır. Bu anlamda 1990'lar bir dönüm noktası olmuştur. Sheldon Simon ve Tim Huxley'in katkıları, değişen derecelerde bir belirsizliği içeren modernleşme-realizmin, aşikâr bir biçimde sorgulanmasının habercisi gibi görünmektedir. Simon'un erken dönem çalışmalarının realizm akımı içinde kendilerine bir yer edinmelerine rağmen O, Güneydoğu Asya'daki güvenlik gelişmelerine karşı realist ve neo-realist yaklaşımları

sınama görevini üslenmiştir (Simon 1995). Bilhassa, Soğuk Savaş sonrası ASEAN'ın sürekliliği, Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) ve ARF gibi birbiriyle örtüşen güvenlik kurumlarının gelişimi teşvik edilmiştir. Simon neo-liberal kurumsalcılığın, bölgeler arası etkileşimi artan miktarlarda oluşturduğu sonucuna varmıştır. Bu arada, realizm de tüm Asyalı güçlere karşı, kendi kendine yetmeye dayalı bir savunma stratejisi ve ABD ile mutabakat yoluyla bir 'sigorta poliçesi' görevi görmüştür. 2002'ye gelindiğinde Simon, bölgedeki Track II diplomatik süreci üzerine bazı teori-öncesi aşama çalışmaları yapma girişimlerine başlamıştı. Simon (2002: 168-170), Peter Haas'ın sivil toplum gruplarını ve akademik uzmanları kapsayan uluslararası epistemik topluluklar kavramının, ARF'ye üye ülkelerde Asya-Pasifik Güvenlik İşbirliği için Ulusal Konseyler (CSCAP)'nin resmi politika oluşturma süreci üzerine etkisini açıkladığını iddia etmektedir. 1996 yılında yazan Tim Huxley de, bölge dışı bilimsel çalışmalarda realizmin hâkimiyetinden şikâyetçiydi. Huxley, sömürgecilik öncesi Güneydoğu Asya'nın uluslararası etkileşim tarzının, bilimsel araştırmalarda görmezden geldiğini, ancak bunu dikkate almanın tutuculuğa karşı durmak için önemli bir araç sağlayabileceğini söylemektedir. Ayrıca, hem yerli (Ganesan ve Mahbubani) hem de Batılı bilim adamları (Higgott, Stubbs, Mack ve Evans), Güneydoğu Asya bölgesini aşan ' kapsamlı güvenlik ' ve 'Asya - Pasifik ekonomik topluluğu' gibi terimleri uygulamaya koymaya başlamışlardır. Helen Nesadurai'nin (2003) AFTA politik ekonomisi üzerine yürüttüğü çalışma, Simon ve Huxley'in küreselleşmenin yapısal kalıplarına karşı ASEAN bölgeselciliğinin ekonomik itici güçlerini yanyana getirerek ortaya koydukları yaklaşımları benimseyerek sürdürmektedir. Simon gibi Nesadurai de 'ekonomik realizm' ve 'liberal politik ekonomi'yi, AFTA'nın neoliberal bir ürün olup olmadığı konusundaki birbirine rakip argümanları araştırmak için birer çerçeve olarak kullanmaktadır. Bu eserler, modernleşme-realizmin derin bir eleştirisini yapmamış olabilirler; fakatliberal uluslararası ilişkileri, ciddi anlamda bölgesel dinamiklerin makul bir açıklaması olarak addetmişlerdir.

Melez teoride bugüne kadar , Güneydoğu Asya uluslararası araştırmalarına düşünsel bir atıf yapma yönünde bir değişim görülmüştür. Melez teorinin alt başlıkları, diplomatik tarz, kimlik politikaları ve yumuşak güç gibi konuları içermektedir. 1989 yılında yazan Michael Haas, 'Asya tarzının' kültürel görünümünün, 1940'lar ve 1950'lerin sonlarında yeni

yeni oluşmakta olan pan-Asya devletler arası konferansların, kavramsal temelleri üzerine bina edilerek evrimleştiğini öne sürmüştür. Bu, ASEAN'ın 'dış güç' müdahalesi olmadan çatışmaları hafifletmeyi makulleştirmek için Konfüçyüs, Buda ve Hz. Muhammed'den yararlanmasından kronolojik olarak önce gelmektedir. Ancak Michael Antolik (1990) bunu bir 'uzlaşma diplomasisi' olarak isimlendirirken, Alan Chong da (2004) Singapur dış politikasının yumuşak gücü olarak 'Asya tarzı' üzerine kafa yormuştur. Jürgen Haacke (2003) ise, üye ülkelerin riayet ettiği veya reddettiği şartlara tabi olan bir 'diplomatik ve güvenlik kültürü' olarak, ASEAN'ın bölge içi çalışma biçimi üzerine yoğunlaşmıştır. Haacke'nin vardığı sonuçlar, ASEAN tarzının bu anlamda kalıcı bir niteliğe sahip olmadığını göstermektedir. Bunların tümü şuna işaret etmektedir: eğer Asya kökenli bir uluslararası teori oluşturulacaksa, bu teorinin gündemini uygulamalar ve onların aksayan yönleri belirlemelidir.

Amitav Acharya (2000; 2001; 2004; 2006), sosyal inşacı bir perspektifle ASEAN'ı 'ASEAN tarzı' bir diplomasi yürüten bir güvenlik topluluğu olarak kurgulamak suretiyle, bu araştırma akımını, varabileceği en ileri noktaya taşımıştır. Acharya 'ASEAN bölgeselciliğini bir etkileşim ve sosyalleşme süreci olarak görmekte ve bu süreci destekleyen normlara odaklanmaktadır' (2001: 6). ASEAN'ın hayata geçirilebilirliğini bölgesel istikrarın bir tezahürü olarak okumak, ancak ve ancak 'kuruluşun bölgeselciliğe yaklaşımının; yaptırımlarla işbirliğine elverişli olmayan davranışları kısıtlamaktan ziyade, üyeleri sosyalleşme yoluyla işbirliğine yönelten davranışları teşvik ettiği' anlaşılırsa mümkün olur (Acharya 2001: 8). Bu anlayış, Deutche'un güvenlik topluluğu kavramından faydalanmaktadır. Bu kavram, bir grup devletin, belli bir zaman dilimi boyunca, 'barışçıl değişimin' resmi ve kurumsal güvencelerinin makul ölçüde bir kesinliğe ulaşmasıyla, topluluk alışkanlıkları kazandığı bir topluluğa işaret etmektedir. Acharya (2001: 36-7) için ASEAN bünyesinde yapı ve öznenin birbirini nasıl oluşturduğu göz önünde bulundurulursa, sosyal inşacılık, 'topluluğun' açıklayıcı değerini artırmaktadır. Ne zaman bir ASEAN üyesi başka bir devletin veya bir dış gücün varlığında uygulamalarda bulunursa, 'Asya tarzının' belli bir niteliği, Dostluk ve İşbirliği Antlaşması ve bunların dışında hem üyenin hem de topluluğun kimliği teyit edilmiş olmaktadır. Bu tür bir sosyalleşme yoluyla ASEAN devletleri, sonu gelmeyen sınır anlaşmazlıklarını süresiz olarak rafa kaldırmışlardır. Bölgeyi dış güçlerin etki-

sinden kurtarma konusunda uygulamadaki farklılıkları ortadan kaldırmış, 1978-1991 yılları arasında Kamboçya'nın Vietnam'ı işgaline karşı diplomatik yollarla meydan okuma görevini üstlenmişlerdir. Soğuk Savaş sonrası dönemde, ASEAN'ın normları yine test edilmiş ve üyelikleri genişletmek, politik ekonomi konularında müdahale etmeme, insan hakları ve demokratikleşme tartışmaları gibi konularda testi geçememiştir. Sonuç olarak Acharya'nın çalışması, bölge için stratejik kimlik siyaseti sorusunu yeniden gündeme getirmektedir: ASEAN, 'ASEAN tarzı' olarak tanımlanan ve ne olduğu tam olarak açıklığa kavuşmamış bir işleyiş prensibine bağlı kalarak günümüzde geçerliliğini koruyabilir mi? (Acharya 2001: 208).

Son zamanlardaki konuya dair literatürün de, kimlik inşası problemini ciddiye aldığı görünmektedir. Bu literatür, ASEAN'ın kazanımlarının, AB'nin giderek sorunlu bir hal alan liberal bütünleşme modeli ile karşılaştırılamayacağını iddia etmektedir. Bunun yerine ASEAN'ın normatif boyutu, sadece hükümetler arası düzeyde minimalist bir barışçı toplumu tesis etmek için değil, aynı zamanda ekonomik küreselleşmenin sosyal hayattaki yan etkileri ve bölgeler arası İslami radikalizmle başedebilecek uluslararası güven artırıcı epistemik toplulukları inşa edecek bir model olarak görülmelidir (Bellamy 2004; Stubbs 2004). Ayrıca, Caballero - Anthony (2005) ve Tan da (2005a, 2007), gelecekteki bilim insanlarının, bölgeselciliği 'ASEAN tarzının' ötesinde bir değerlendirmeye tabi tutmalarını tavsiye etmiştir. Bu değerlendirme, gayri resmi diplomasi ve ASEAN Halk Meclisi oturumları yoluyla ast-elitlerin uyumunu teşvik etmenin getirdiği zorlukları göz önünde bulundurmak suretiyle, analizleri güçlendirerek yapılmalıdır . Donald Emmerson (2005), Asya mali krizi ve terörle mücadelelenin, hem güvensizlik problemiyle ilgilenen realizmin hem de onun sosyal inşacı rakibinin pekiştirilmesi için önemli birer sarsıntı görevi gördüğünü iddia etmektedir. Tan See Seng, Leifer'in çalışmalarını daha postmodern bir okumaya tabi tutarak, ilerlemenin 'tarihteki uygulamalara eski itibarını kazandırmak' anlamına geldiğini söylemektedir (2005b: 75). Gerçekten de yerli ve yabancıların teori-öncesi aşamaya dair çabaları nereden gelirse gelsin, 'bazen çok sert bir şekilde de olsa, gerçekliği bizimle yüzleşmeye davet eden diyalojik tasavvuru sergiledikleri sürece makbuldürler (Tan 2005b: 79). Ancak o zaman 'savlarımızın düşünce ürünü olmayan nesneleştirilmesi ve cisimleştirilmesinden kaçınabiliriz' (ibid). Eğer bu diyalojik tasavvur ve tarihi diplomatik uygulamalara atfedilen önem, Batı kökenli

olmayan bir teoriyi genişletmek üzere yapıcı bir bakış açısıyla ele alınırsa, gelecekteki bilim insanları teori-öncesi aşamayı elde etme pahasına, bölgenin geleneksel uluslararası ilişkilerinin tarihsel kökenlerini de göz ardı etmemelidirler.

Önümüzdeki Zorlu Yol: özgünlük girişimi, bölgesel devletlerin teori-öncesi aşamaya dair çabaları ve tarihçilerin katkısı

Modernleşme-realizmin Gramsci'ci hegemonyasını hafifletmek için, organik entelektüel kavramına bakılabilir (Gramsci 2000: 50–1). Daha önce yürütülen araştırmaların gösterdiği üzere, bu ancak kavramın içeriğini tahrif ederek mümkün olabilir. Modernleşmenin bilimsel soykütüğü, bu okulun Batılı köklerini tümüyle inkar edemez. Geçiş çalışmaları ve melez bilimsel çalışmalar, uluslararası ilişkiler hakkındaki teorik tartışmaları demokratikleştirme çabalarını temsil etmektedirler. Daha fazla özgünlüğe sahip olduğu makul bir biçimde söylenebilecek ve birbirleriyle örtüşen iki alan vardır: toprağa bağlı milliyetçilerin fikirleri ile geleneksel devlet-öncesi yapıların Vestfalyan olmayan anlatıları.

Milliyetçi liderlerin genelelerini esas alarak özgün Güneydoğu Asya kökenli uluslararası teori yazmak, bir siyaset teorisi yaklaşımı geliştirmekle eşdeğerdir. Bu yaklaşım, modernleşmeyi belirli yerel perspektifler ışığında yorumladığı için özgünlük arayışında umut vericidir. Örneğin Endonezya'da Sukarno, enternasyonalizm ile milliyetçilik arasında köprü kurma konusundaki felsefi çabalarıyla tanınmaktadır. Sukarno, 'şovenist olmayan bir milliyetçinin, hiç taviz vermeden, dışlayıcılığa dair tüm fikirleri şiddetle reddetmesi' gerektiğini söylemektedir (Sukarno 1996: 5). Myanmar milliyetçisi Aung San da, büyük güçleri güç hiyerarşisinden ziyade, samimi bir işbirliği temelinde dost kılabilen, ilkeli bir milliyetçiliği savunanlara destek vermiştir. Hileli siyaset onun enternasyonalizmini gölgede bırakana dek, Burma / Myanmar, siyasi söyleme potansiyel bir devletlerarası tarafsızlık felsefesi sunmuştur. Kıyaslanabilir bir şekilde, Filipinli Jose Rizal ile Singapurlu Lee Kuan Yew, Asya'nın özgün değerlerine sadık kalırken, karşılıklı bağımlılığı idare etmek amacıyla, Batı'nın bilim-selliğini benimseme teması üzerine bazı çeşitlemeler sunmaktadır. Felsefi çalışmaların işlevi, dinsel mesajlar iletme değildir; fakat bu çalışmalar, bu metinlerin, gelişme konusunda Asya'nın özgünlüğünü potansiyel olarak

evrenselleştirip evrenselleştiremeyeceğimizi sorgulamamıza yardımcı olmaktadır.

Öte yandan, eğer tarihçilerin çalışmaları uluslararası ilişkiler literatüründe bir tür olarak kabul edilebilirse, geleneksel Güneydoğu Asya politikası, uluslararası ilişkileri Vestfalya egemenliği olmaksızın tahayyül edebilmek için radikal bir potansiyel sunmaktadır. Acharya (2000), Güneydoğu Asyalı siyasi topluluğu, bu topluluğun uzak geçmişinin modelleriyle düşünmenin imkanlarına işaret etmektedir. Bunun için bir başlangıç noktası, Vestfalya proto – devleti kavramıdır. Clifford Geertz'in 1980'lerdeki çalışması, on dokuzuncu yüzyılın Bali'sinde, elit gururunun ve kültürlü olma halinin kamusal mekanda sahneye uyarlanması fikrine dayanan 'tiyatro devleti' kavramına katkıda bulunmaktadır. Elit olmayanların sadakati ise kaba güçten ziyade, korku ve hayranlıkla karışık bir saygı duygusu uyandırmak suretiyle sağlanmıştır. Aile bağları, himaye ve diğer zihinsel akrabalıklar, otoriteyi mekansal olarak yaymıştır. Oliver Walters, Kamboçya, Endonezya ve Filipinlerdeki kraliyetlerin arkeolojik analizine dayanarak, geleneksel Güneydoğu Asya siyasi ilişkilerinin başlangıçta, manevi liyakat ve Tanrısal yeteneklerini sergileyerek diğer insanların gözünde birer saygı abidesi durumuna yükselmiş 'büyük adamlara' adanan akrabalık hukukuna sadakat modelinden oluştuğu konusunda bir genelleme yapmaktadır (Wolters 1999: 18–19). Lider-takipçi ilişkisi takipçinin, Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcileri aracılığı ile Tanrı'nın lütfuna erişmek için, bir Tanrı-kral veya dokuzuncu yüzyılın Kamboçya dilindeki söylenişle bir 'Devaraja' ile ilişkilendirme isteği olarak formüle edilmektedir. Krallıklar, hüküm sürdükleri bölgeler yerine ilan edilen bağımlılıkları üzerinden tanımlanmışlardır. Bu sistem içinde, 'mandala' adı verilen yönetim çevrelerinde muğlak konumlara sahip krallar, müttefikler ve vasalların hiyerarşisi içinde, 'büyük adamlar' kolayca ayırt edilmekteydi. Mandala, görünüşte güçlü Budist izleri taşıyan Hint medeniyetinden ödünç alınmış bir Sanskrit terimiydi. Wolters'in nitelediği gibi mandala, sabit olmayan ve akordeon tarzı hareket eden bir şeydi. Her biri, etraftan haraç toplayan yöneticilerden birkaç tane barındırmaktaydı. Bunlardan bazıları, fırsat bulduklarında köle statülerini inkar ederek, kendi tebaalarını oluşturmaya çalışmaktaydı (1999: 28). Elçiler kabul edileceği zaman, ancak herkes tarafından tanınan bir mandala derebeyi onları kabul etme ve karşılık olarak kendi elçilerini gönderme gücüne sahip olurdu. Wolters'in açıkladığı gibi mandala, bir ada

üzerinde birkaç mıntika / bölgeden biraz fazlasından oluşmuş olabilir veya öteki uçta, denizler ve dağların ötesine taşıp bir çok yeri ve onların halklarını kapsıyor olabilir. Özetle mandala, günümüzdeki egemen devletlerle kıyaslanabilir bir birim değildir (Wolters 1999: 28). Sınırlardaki bu muğlaklığı anlamak için Victor Lieberman (2003: 31–3), Stanley Tambiah'ın çalışmalarını yorumlarken, 'güneş yönetim biçimi' gibi alternatif bir terim kullanmayı tercih etmektedir. Yapılan analogi şudur: her gezegenin kendi uyduları olduğu gibi, kendi yerçekimi sistemi de, gitgide azalan bir ölçekte, bir bütün olarak güneş sisteminin yapısını kopyalamaktadır. Bunu dejevare konusuna uyarlırsak, 'en uzaktaki gezegenler, kalıtsal olarak devralınmış haraca bağımlı birimler olarak yönetilmekte; daha yakın ülkeler ise güçlü yerel aileler ve Yüce Kral'ın akrabaları tarafından yönetilmektedirler' (Lieberman 2003: 33).

Güneydoğu Asya'daki geleneksel siyasi birimler, toprak yerine insanların kontrol edilmesine dayalı devlet-öncesi yapılar ise, bölgesel olmayan bağılılıkların dışında kalan alanlar için rekabete dayalı yerli bir uluslararası ilişkiler modelinin özgün bir teori-öncesi aşama için muazzam olanaklar mevcuttur. Timothy Barnard, 1674 ve 1827 yılları arasındaki dönemden kalma Hollanda ve Malay kaynaklarında, Malay Yarımadası ve Sumatra'yı içine alan 'kaotik', 'korsanvari', veya Barnard'ın (2003: 5) terimleriyle 'Kacu' (karışık / muğlak) siyasi ilişkilerin izlerine rastlandığını söylemektedir. Eğer Barnard'ın bu çalışmasının geç dönem Malay toplumunun temsili olduğu varsayımına katılırsak, mandala kavramı bir baştan bir başa, Güneydoğu Asya denizlerinde tekrarlanan bir olgu olarak görülebilir. Bu durum, dışarıdan ithal edilen İslam'ın bu alanlardaki güçlü etkisine rağmen böyledir. Barnard'ın saha çalışması, bu alt-bölgede birbirine eş, üç büyük gücün-Sumatra'da nehrin üst tarafındaki bölgelerde hüküm süren Minangkabau yöneticileri; o zamanlar Melaka limanında Portekizlilerin yerine geçen Hollanda Doğu Hindistan Şirketi (VOC), ve Malay yarımadasının güney ucunun çoğunu işgal eden Johor Sultanlığı'nın uyguladığı, gün be gün değişen ticaret ve idari kontrol siyasetine odaklanmaktadır. Modern olan Hollandalılar hariç, liderlik için çekişen diğer güçler, yerli kitlenin karizmatik yöneticilere sadakat göstermesini sağlamak için efsaneler ve kutsal yazılar icat etmişlerdir. Ayrıca, James Scott'un (1985) köylü direnişinin gündelik biçimleri üzerine yaptığı çalışma, kaybettiği toprakları geri isteyenlerin ve isyancıların talepleriyle ilgili Güneydoğu Asya po-

litikalarının zayıflığı veya gücünü belirleyici bir faktör olarak, bağılıkların mekansal bir kaymasının elit olmayan bir kavrayışını sunarak Barnard'ın çalışmasına tamamlayıcı olabilir.

Bu makaleyi sonlandırırken, Batı kökenli olmayan kuramlaşmanın Batılı modernleşmenin alternatifini tanımlamak açısından zor ve zahmetli bir çalışma olacağını belirtmekte fayda vardır. Eğer Batılı modernleşme terimini, Batılı ve modernleşme olarak iki parça halinde incelersek, Güneydoğu Asya'nın Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkileri diye bir şey, tanımı gereği yoktur. Çünkü bu uluslararası ilişkilerin, Batı etkisinden muaf olduğu durumlar çok nadirdir. Ayrıca bilimsel çalışmaların durumu da, gelişmekte olan bir devletin üniversiteleri ve düşünce kuruluşlarının koşullarından bağımsız değildir. Duncan McCargo, yerli Güneydoğu Asyalıların üç tercihi olduğunu söylemektedir: otoriteye pragmatik bir şekilde hizmet etmek, idealist bir şekilde bağımsızlık istemek ve değişim için akademisyenlikle birlikte aktivistlik yapmak (McCargo 2006: 111-13). Bununla birlikte, eğer Gramsci'nin karşı-hegemonya kavramı üzerinde düşünürsek, bir organik entelektüel, daha önce bahsettiğimiz geçiş çalışmalarını ve melez çalışmaları kuşatabilir. Modernleşme, ciddi teorik araştırmaların karşısında, hem Doğu hem de Batı'daki bilim insanları üzerindeki etkisini adım adım yitirecektir. Acharya ve Buzan'ın bu derlemeye yazdıkları giriş yazısında savundukları gibi, Batılı ve Batılı olmayan bilim insanları arasında yapılan ayırım tartışmalı ve hatta ciddi teorik girişimler için yersiz ve gereksizdir. Tarihçilerin çalışmalarından yararlanarak, Batı kökenli olmayan uluslararası bir teori-öncesi aşama için bir elin parmaklarını geçmeyen olanakların araştırılması esnasında, Batılı ve Batılı olmayan terimleri güvenilirliklerini kaybetmişlerdir. Geçmiş, 'tiyatro devleti', 'mandala devleti' ve 'güneş yönetim biçimi' olarak canlandırmak için önceden var olan tarihi tezlere dayanmak gerekmektedir. Revizyonist bir sömürge öncesi tarih okuması mümkün olmadığı sürece Güneydoğu Asyalılara tekerleği yeniden icat ettirmek ukalalık olacaktır.

Son tahlilde, Güneydoğu Asya kökenli uluslararası ilişkilerde kuramcının görevi, disiplinin geniş anlamda demokratikleşmesine katkıda bulunmaktır³. 'Buradan' bir teori üretmeye kalkışarak, yerli kavramlar ve uygulamaların evrenselleştirilmesine katkıda bulunmuş oluyoruz. Yerli bir katkı bulmaya çalışarak, ana akım ve Batı kökenli uluslararası ilişkilerdeki sosyal inşacı girişime olumlu anlamıyla meyletmiş oluyoruz. Alexander

Wendt'in (1999: 371) söylediği gibi, 'sosyal inşacılar kendi içerik ve anlamlarının fikirler ve kltrler tarafından üretildiğini göstermek suretiyle gücü, maddeciliğin elinden alarak ilgiyi kendi üzerlerine çekmektedirler'. Bu bağlamda, Güneydoğu Asya zerine ve Güneydoğu Asya'dan kaynaklı Batı kökenli olmayan teori, düşünsel güçlerin rollerine işaret etmek suretiyle, Güneydoğu Asya'nın özne olması olasılığı ve son olarak Asya devletleri arasındaki topluluğa dikkat çekerek uluslararası ilişkiler disiplininin demokratikleşmesine hizmet edebilir. Bilim insanlarının bir sonraki yüzyılda bir altın ağ arayışı içinde, Çin'de ve Hindistan'da benzer örnekler bulması şaşırtıcı olmayacaktır.

KAYNAKLAR

- Acharya, Amitav (2000), *The Quest for Identity. International Relations of Southeast Asia*, Oxford University Press, Oxford.
- (2001), *Constructing a Security Community in Southeast Asia: ASEAN and the Problem of Regional Order*, Routledge, London.
- (2004), 'How Ideas Spread: Whose Norms Matter? Norm Localization and Institutional Change in Asian Regionalism', *International Organization*, vol. 58, no. 2, pp. 239–75.
- (2006), 'Do Norms and Identity Matter? Community and Power in Southeast Asia's Regional Order', in Joseph Chinyong Liow and Ralf Emmers (eds), *Order and Security in Southeast Asia: Essays in Memory of Michael Leifer*, Routledge, Abingdon, pp. 78–92.
- Anderson, Benedict (1991), *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, 2nd edn, Verso, London.
- Anwar, Dewi Fortuna (1997), *Indonesia in ASEAN: Foreign Policy and Regionalism*, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore.
- Apter, David (1965), *The Politics of Modernization*, University of Chicago Press, Chicago.
- Ariff, Mohamed (1997), 'Intra-Regional Trade Liberalization in ASEAN à la AFTA', in Chia Siow Yue and Marcello Pacini (eds), *ASEAN in the New Asia: Issues and Trends*, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore, pp. 67–91.
- Ariff, Mohamed and Tan, Joseph (eds) (1996), *AFTA in the Changing International Economy*, Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Ayoob, Mohammed (1986), 'Regional Security and the Third World', in Mohammed Ayoob (ed.), *Regional Security in the Third World. Case Studies from Southeast Asia and the Middle East*, Croom Helm, London, pp. 3–23.
- Barnard, Timothy P. (2003), *Multiple Centres of Authority: Society and Environment in Siak and Eastern Sumatra, 1674–1827*, KITLV Press, Leiden, the Netherlands.
- Bellamy, Alex J. (2004), 'The Pursuit of Security in Southeast Asia: Beyond Realism', in Mark Beeson (ed.), *Contemporary Southeast Asia: Regional Dynamics, National Differences*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, pp. 156–77.
- Boeke, Julius H. (1942), *The Structure of Netherlands Indian Economy*, Secretariat, Institute of Pacific Relations, New York.
- Brecher, Michael (1963), 'International Relations and Asian Studies: The Subordinate State System of Southern Asia', *World Politics*, vol. 15, no. 2, pp. 213–35.
- (1964), *The New States of Asia: A Political Analysis*, Oxford University Press, London, first published 1963.

- Caballero-Anthony, Mely (2005), *Regional Security in Southeast Asia: Beyond the ASEAN Way*, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore.
- Charrier, Philip (2001), 'ASEAN's Inheritance: The Regionalization of Southeast Asia, 1941–61', *The Pacific Review*, vol. 14, no. 3, pp. 313–38.
- Chia, Siow Yue (1997), 'Foreign Direct Investment in Southeast Asia', in Chia Siow Yue and Marcello Pacini (eds), *ASEAN in the New Asia: Issues and Trends*, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore, pp. 34–66.
- Chong, Alan (2004), 'Singaporean Foreign Policy and the Asian Values Debate, 1992–2000: Reflections on an Experiment in Soft Power', *The Pacific Review*, 17, pp. 95–133.
- Christie, Clive J. (1996), *A Modern History of Southeast Asia: Decolonization, Nationalism and Separatism*, Tauris Academic Studies, London.
- Christie, Clive J. (ed.) (1998), *Southeast Asia in the Twentieth Century: A Reader*, I. B. Tauris Publishers, London.
- Chong, Alan (2008), 'Asian Contributions on Democratic Dignity and Responsibility: Rizal, Sukarno and Lee on Guided Democracy', *East Asia: an International Quarterly*, vol. 25, no. 3, pp. 243–65.
- Coedès, Georges (1967), *The Making of South East Asia*, Routledge and Kegan Paul, London.
- Colbert, Evelyn (1977), *Southeast Asia in International Politics 1941–1956*, Cornell University Press, Ithaca.
- Cumings, Bruce (1997), 'Boundary Displacement: Area Studies and International Studies during and after the Cold War', *Bulletin of Concerned Asian Scholars*, vol. 29, no. 1, pp. 6–26.
- Emmerson, Donald K. (2005), 'What Do the Blind-Sided See? Reapproaching Regionalism in Southeast Asia', *The Pacific Review*, vol. 18, no. 1, pp. 1–21.
- Foot, Rosemary and Andrew Walter (1999), 'Whatever Happened to the Pacific Century?', *Review of International Studies*, 25 (special issue), pp. 245–70.
- Fifield, Russell H. (1958), *The Diplomacy of Southeast Asia: 1945–1958*, Harper and Brothers, New York.
- Furnivall, John Sydenham (1956), *Colonial Policy and Practice: A Comparative Study of Burma and Netherlands India*, New York University Press, New York.
- Geertz, Clifford (1963), 'The Integrative Revolution: Primordial Sentiments and Civil Politics in the New States', in Clifford Geertz (ed.), *Old Societies and New States: The Quest for Modernity in Asia and Africa*, Free Press of Glencoe, New York, pp. 105–57.
- (1980), *Negara: The Theatre State in Nineteenth-Century Bali*, Princeton University Press, Princeton.
- Gills, Barry K. (2000), 'The Crisis of Postwar East Asian Capitalism: American Power, Democracy and the Vicissitudes of Globalization', *Review of International Studies*, vol. 26, no. 3, pp. 381–404.
- Girling, J. L. S. (1969), *People's War. The Conditions and the Consequences in China and in South East Asia*, George Allen and Unwin, London.

- Gramsci, Antonio (2000), *The Modern Prince and Other Writings*, International Publishers, New York.
- Gunn, Geoffrey C. and Reyko Huang (2006), *New Nation: United Nations Peace-building in East Timor*, 2nd edn, Tipografia Macau Hung Heng Ltd & Geoffrey C. Gunn, Macau, self-published monograph.
- Gurtov, Melvin (1977), 'Southeast Asia in Transition', in Jae Kyu Park and Melvin Gurtov (eds), *Southeast Asia in Transition: Regional and International Politics*, Institute for Far Eastern Studies, Kyung Nam University Press, Seoul, pp. 233–8.
- Haas, Michael (1989), *The Asian Way to Peace: A Story of Regional Cooperation*, Praeger Publishers, New York.
- Hernandez, Carolina G. (2000), 'Challenges for Society and Politics', in Simon S. C. Tay, Jesus Estanislao and Hadi Soesastro (eds), *A New ASEAN in a New Millennium*, Centre for Strategic and International Studies and Singapore Institute of International Affairs, Jakarta and Singapore, pp. 105–22.
- Heryanto, Ariel (2002), 'Can There Be Southeast Asians in Southeast Asian Studies?', *Moussons*, 5, pp. 3–30.
- Hill, Hal and João M. Saldanha (eds) (2001), *East Timor: Development Challenges for the World's Newest Nation*, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore.
- Ho, Chi Minh (1998), 'The Path Which Led Me to Leninism (1960)', in Clive J. Christie (ed.), *Southeast Asia in the Twentieth Century: A Reader*, I. B. Tauris Publishers, London, pp. 74–6.
- Huxley, Tim (1996), 'Southeast Asia in the Study of International Relations: The Rise and Decline of a Region', *The Pacific Review*, vol. 9, no. 2, pp. 199–228.
- ISIS Malaysia (2005), 'Primus Inter Pares: Introducing the Institute of Strategic and International Studies (ISIS), Malaysia', accessed 16 December 2005, <<http://www.isis.org.my/welcome/about.htm>>.
- Jeffrey, Robin (1981), 'Introduction: The Setting for Independence', in Robin Jeffrey (ed.), *Asia – the Winning of Independence*, Macmillan, Basingstoke, pp. 1–17.
- Jervis, Robert (1989), *The Logic of Images in International Relations*, 2nd edn, Columbia University Press Morningside Books.
- Jorgensen-Dahl, Arnfinn (1982), *Regional Organization and Order in South-East Asia*, Macmillan, London.
- Leifer, Michael (1972), *Dilemmas of Statehood in Southeast Asia*, Asia Pacific Press, Singapore.
- (1975), 'The Security of Southeast Asia', *Pacific Community: An Asian Quarterly Review*, vol. 7, no. 1, 14–27.
- (1989), *ASEAN and the Security of South-East Asia*, Routledge, London.
- (1996), *The ASEAN Regional Forum*, International Institute for Strategic Studies, London.

- Lieberman, Victor (2003), *Strange Parallels: Southeast Asia in Global Context, c. 800–1830. Vol. 1, Integration on the Mainland*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Mansbach, Richard W. (1977), 'Southeast Asia in the Global Political System', in Jae Kyu Park and Melvin Gurtov (eds), *Southeast Asia in Transition: Regional and International Politics*, Institute for Far Eastern Studies, Kyung Nam University Press, Seoul, pp. 15–42.
- McCargo, Duncan (2006), 'Rethinking Southeast Asian Politics', in Cynthia Chou and Vincent Houben (eds), *Southeast Asian Studies: Debates and New Directions*, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore, pp. 102–22.
- Nesadurai, Helen E. S. (2003), *Globalization, Domestic Politics and Regionalism: The ASEAN Free Trade Area*, Routledge, London.
- Nesadurai, Helen E.S. (2009), 'ASEAN and Regional Governance after the Cold War: from Regional Order to Regional Community?', *The Pacific Review*, vol. 22, no. 1, pp. 91–118.
- Ohmae, Kenichi (1995), *The End of the Nation State: The Rise of Regional Economies*, Harper Collins, London.
- Osborne, Milton (1970), *Region of Revolt. Focus on Southeast Asia*, Pergamon Press, Rushcutters Bay, Australia.
- Rajendran, M. (1985), *ASEAN's Foreign Relations: The Shift to Collective Action*, Arenabuku, Kuala Lumpur.
- Ravenhill, John (2009), 'East Asian Regionalism: Much Ado about Nothing?', *Review of International Studies*, vol. 35, Special Issues: Globalising the Regional, Regionalising the Global', pp. 215–35.
- Ricklefs, Merle C. (1993), *A History of Modern Indonesia since c. 1300*, 2nd edn, Macmillan, Basingstoke.
- Sandhu, Kernial Singh (1992), 'Preface', *The ASEAN Reader*, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore, pp. xiii–xvi.
- Scott, James C. (1985), *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Peasant Resistance*, Yale University Press, New Haven, CT.
- Simon, Sheldon W. (1982), *The ASEAN States and Regional Security*, Hoover Institution Press, Stanford.
- (1995), 'Realism and Neoliberalism: International Relations Theory and Southeast Asian Security', *The Pacific Review*, vol. 8, no. 1, pp. 5–24.
- (2002), 'Evaluating Track II Approaches to Security Diplomacy in the Asia-Pacific: the CSCAP Experience', *The Pacific Review*, vol. 15, no. 2, pp. 167–200.
- Snitwongse, Kusuma and Sukhumbhand Paribatra (eds) (1987), *Durable Stability in Southeast Asia*, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore.
- Snitwongse, Kusuma and Chai-Anan Samudavanija (1987), 'Development for Security, Security for Development: Prospects for Durable Stability in Southeast Asia', in Kusuma Snitwongse and Sukhumbhand Paribatra (eds),

- Durable Stability in Southeast Asia*, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore, pp. 3–31.
- Stubbs, Richard (2004), 'ASEAN: Building Regional Cooperation', in Mark Beeson (ed.), *Contemporary Southeast Asia: Regional Dynamics, National Differences*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, pp. 216–33.
- Sukarno (1966), *Under the Banner of Revolution. Volume One*, Publication Committee, Jakarta.
- (1998), 'The Birth of Pancasila (1946)', in Clive J. Christie (ed.), *Southeast Asia in the Twentieth Century: A Reader*, I. B. Tauris Publishers, London, pp. 132–9.
- Tambiah, Stanley J. (1976), *World Conqueror and World Renouncer: A Study of Buddhism and Polity in Thailand Against a Historical Background*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Tan, Cheng Lock (1998), 'Malayan Problems from a Chinese Point of View (1947)', in Clive J. Christie (ed.), *Southeast Asia in the Twentieth Century: A Reader*, I. B. Tauris Publishers, London, pp. 189–91.
- Tan, See Seng (2005a), 'Non-official Diplomacy in Southeast Asia: "Civil Society" or "Civil Service"?', *Contemporary Southeast Asia*, vol. 27, no. 3, pp. 370–87.
- (2005b), 'Untying Leifer's Discourse on Order and Power', *The Pacific Review*, vol. 18, no. 1, pp. 71–93.
- (2007), *The Role of Knowledge Communities in Constructing Asia-Pacific Security: How Thought and Talk Make War and Peace*, The Edwin Mellen Press, Lewiston.
- Tarling, Nicholas (ed.) (1992), *The Cambridge History of Southeast Asia. Volumes One and Two*, Cambridge University Press, Cambridge.
- (2001), *Southeast Asia: A Modern History*, Oxford University Press, Melbourne.
- Tilman, Robert O. (1987), *Southeast Asia and the Enemy Beyond: ASEAN Perceptions of External Threats*, Westview Press, Boulder, CO.
- Toh, Mun Heng and Linda Low (eds) (1993), *Regional Cooperation and Growth Triangles in ASEAN*, Times Academic Press, Singapore.
- Van der Kroef, Justus M. (1981), *Communism in South-east Asia*, Macmillan, London.
- Wanandi, Jusuf (2000), 'ASEAN's Past and the Challenges Ahead: Aspects of Politics and Security', in Simon S. C. Tay, Jesus Estanislao and Hadi Soesastro (eds), *A New ASEAN in a New Millennium*, Centre for Strategic and International Studies and Singapore Institute of International Affairs, Jakarta and Singapore, pp. 25–34.
- Weatherbee, Donald (2004), 'Book Review: *East Timor – Development Challenges for the World's Newest Nation* edited by Hal Hill and João M. Saldanha (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2001); *Land Claims in East Timor* by Daniel Fitzpatrick (Canberra: Asia Pacific Press –

- Australian National University, 2002); *Peacekeeping in East Timor: The Path to Independence* by Michael G. Smith with Moreen Dee (Boulder: Lynne Rienner, 2002)', *Pacific Affairs*, vol. 77, no. 1, pp. 156–8.
- (2005), *International Relations in Southeast Asia: The Struggle for Autonomy*, with Ralf Emmers, Mari Pangestu and Leonard C. Sebastian, Rowman and Littlefield Publishers, Lanham, Maryland.
- Wendt, Alexander (1999), *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Wolters, O.W. (1999), *History, Culture and Region in Southeast Asian Perspectives*, 2nd edn, Institute of Southeast Asian Studies in association with Cornell Southeast Asia Program Publications, Singapore.

SONNOTLAR

- 1 Yazar, başlangıç aşamasında literatür toplarken verdikleri değerli araştırma desteğinden dolayı Sharon Loo ve Ma Shaohua'ya, yazının ilerlediği süreçlerde verili toplamadaki acil boşlukları toplamak için son anda yardıma koştukları için Alvin Liu and Ng Chuin Song'a, ve tatil zamanlarını kütüphane araştırmalarına adadıkları için Sylvie Widjaja ve Kay Lin Chew'a takdirlerini sunar. Ma Shaohua ve Ng Chuin Shon'un her ikisi de Tablo 6.1 için önemli veri toplamada bana yardımcı olmuşlardır. Eric Thompson ve Tim Barnard ile de, 'Güneydoğu Asya'nın tanımlanması girişiminde bazı önemli fikir alışverişlerinde bulunduk. Sonuç olarak, Amitav Acharya, Barry Buzan, Tan See Seng, Irman Lanti, Helen Nesadurai ve diğer bölümlere katkı sağlayan yazarlar Temmuz 2005'te Batı-dışı uluslararası ilişkiler teorisi konusunda düzenlenen Singapur Konferansında, bu bölümün kaba bir taslağı üzerine oldukça yararlı eleştiriler getirmişlerdi.
- 2 Henüz kurulmakta olan Timor Leste devleti potansiyel olarak Güneydoğu Asya siyasi bölgesine son anda katılmasına rağmen, Güneydoğu Asya üzerine yazılan mevcut akademik literatüre önemli bir analitik katkı sağlamamasından dolayı mevcut analizin dışında kalmıştır. Aslında bu ülke üzerine son zamanlarda yazılan yazılar da bu makalenin izlediği ve eleştirdiği modernleşme-gerçekçilik çerçevesini yeniden üretir. Bunun için Weatherbee (2004), Hill and Saldanha (2001) ve Gunn ve Huang (2006) tarafından yapılan literature taramasına bakılabilir.
- 3 Bu analiz yerli Güney Asyalıların Asyacı statüsü hakkında yapılmış geniş bir araştırma kapsamında Ariel Heryanto (2002) tarafından da dile getirilmiştir.

Bölüm 7

Uluslararası İlişkiler

Teorisine Endonezya Kökenli Yaklaşımları Algılamak¹

Leonard C. Sebastian ve Irman G. Lanti

Uluslararası ilişkiler çalışmaları, içe kapanık bir şekilde Kuzey Amerika merkezli, daha az bir ölçüde ise İngiltere ve Avrupa merkezli bir disiplin olmaya devam etmektedir. Yalnızca mevcut hoşnutsuzluklarımızı gidermek için değil, neyi neden yaptığımızı daha iyi anlamak ve şu anda bulunduğumuz yerde neden bulunduğumuza anlam verebilmek için; uluslararası ilişkilerin ‘Amerikan kökenli bir sosyal bilim’ mi, yoksa uluslararası bir disiplin mi olduğu ve bu sorunun nasıl yanıtlanacağı, kritik bir önem kazanmaktadır. ‘Soğuk Savaş’ın sonu’, ‘Yeni Dünya Düzeni’ ya da ‘Terörle Savaş’ gibi çeşitli adlarla anılan uluslararası değişimler, geçmişteki daha az önem taşıyan olaylar gibi büyük kargaşalara neden olmuş ve insanları galeyana getirmişlerdir.

Ancak günümüzde, teori, yöntem ve perspektif bakımından bu alanda teorik yeniliklere daha çok olanak bulunduğu ve bu olanakların sadece çalışma alanının şekillenmesine yardımcı olacak yenilik veya kavrayışlar olmakla sınırlı kalmayıp, insanların düşünce ve eylemleri üzerinde pratik bir etki yaratacak olanaklar olduğu inkar edilemez bir gerçektir. Uluslararası ilişkiler, 1920’ler ve 1930’larda sosyal bilimlerin bir parçası olarak belirmiş, görece yeni bir alandır. Yine de, alanın tarihini ve Asya’nın bu alandaki yerini nasıl yorumladığımız, disiplinin gelecekteki şeklini etkileyecektir. Bizim toplu evrim anlayışımız da mevcut yönümüzü belirleyecektir. Geleneklerimizin nasıl icat edildiğini anlamak, hem aydınlatıcı hem de etkilidir. Disipline katkıda bulunanların faaliyet alanları açısından tamamen uluslararası olan bir uluslararası ilişkiler geliştirme olasılığı arttıkça disiplinler anlatıyı zenginleştirmek her zamankinden daha gerekli olacaktır. Bu bağlamda Endonezya, hem yenilikçi hem de özgürlükçü olabilecek, uluslararası teoriye Batı kökenli olmayan yaklaşımları kavrayabilmek için iyi bir keşif çalışması örneği olabilir.

Endonezya'nın kendine dair nasıl bir imajı vardır ve bu imaj ne gibi sonuçlar doğurmaktadır? Endonezya örneğinde, Hollanda'ya bağlı Doğu Hint Adalarının bir parçası olan adaların oluşturduğu bir takımada ulus-devleti karşımıza çıkmaktadır. Cavalılar, bugünkü Endonezya devletinde siyasi olarak hakim konumda görülseler bile, Endonezya ulusu, her etnik grubun ulusal toplum içinde farklılaştığı ve kendi coğrafi etki alanına sahip olduğu çok-etnik yapıları bir ulus olarak tasavvur edilmektedir. Örneğin, Malezya'daki durumun tersine, bu etnik grupların bir çoğu, ulusun yerli nüfusu olmaktan hoşnuttur. Bu nedenle, Endonezya'da ulus inşa etme süreci, birden fazla etnik grubun bütünleşmesi ve bölgenin ortak bir ulusal kimliğe bürünmesini içermektedir. Bu ulusal kimlik projesi iki otoriter liderin, Sukarno ve Suharto'nun projesidir. Sukarno ve Suharto, üniter bir devlet yapısı içinde Pancasilaist normlara dayalı bir 'hayali topluluk' inşa etmek için, oybirliği ile seçime ve hatta gerekirse zor kullanmaya dayalı merkezi bir model inşa etmeye çalışmıştır.

Suharto rejiminin 1988'de yıkılmasından bu yana, Endonezya'nın kimliği çözülmeye başlamış; reform, demokratikleşme ve adem-i merkezîyetçilikten çıkma süreçlerinde etkin olan kuvvetler tarafından şekillendirilmiştir. Halihazırda var olan hassasiyetleri yeniden canlandırmışken, aktörlerin tercihleri veya kimliklerini daha kapsamlı bir analize tabi tutmaya imkan sağlayacak yerel dokuya ilişkin bir yaklaşımı gerekli kılan şey, tam da Endonezya'nın Suharto-sonrası döneminde değişen kimlik siyasetidir. Realizm ve neoliberal kurumsalcılık, milliyetçilik ve devlet içi etnik çatışmalar gibi olguları incelemek için nadiren olumlu anlamda kullanılmıştır. Bu bölümde benimsenen yaklaşım, geçmişin bugün için belirleyici olması gerektiğini savunan bir yaklaşım değildir. Fakat uluslararası düzen ile ilgili alternatif fikirler için ilham kaynağı olabilecek farklı bir Endonezya uluslararası ilişkiler geleneğinin mevcut olduğunu iddia etmektedir. Bugün Endonezya'da var olan, demokratikleşmeye borçlu olduğumuz açık, çoğulcu ortamda yeşeren rejim içinde, uluslararası ilişkiler düşüncesini şekillendirecek çoklu kimlikler mevcuttur. Bu kimliklerin içeriğini araştırmak ve dünya görüşlerinin, uluslararası ilişkiler teorisine Endonezya'ya özgü bir yaklaşıma nasıl katkıda bulunabileceği üzerine düşünmek için yararlı olabilir.

Endonezya ve Uluslararası İlişkiler Çalışmaları

Endonezya'nın genişleyen jeopolitik etki alanı içindeki stratejik algıları, bütünleşme ve bölgelerin birliğinin önemini vurgulamaktadır. Endonezya'nın öncelikli kaygısı, bu jeopolitik etki alanına dışarıdan gelebilecek askeri tehditler değildir. Daha sonra tartışılacağı üzere, Cavalı veya Endonezyalı bir yöneticinin etki alanının, komşusunun jeopolitik etki alanına dahil olup onun içinde eriyip kaybolması gibi durumlar istisnadır. Gerçi, ideolojik ya da ekonomik araçları kullanarak, sınırları dışında kalan uzaktaki bölgelerin Cava'daki siyasi merkez aleyhine dönmelerini teşvik eden dış güçler Endonezya'yı kaygılandırmaktadır. Endonezya askeri güçleri tarafından geliştirilmiş, ketahanan nasional² (ulusal esneklik) adıyla anılan ve ulusun bütün bölgelerini içine alan kapsamlı güvenlik kavramı böyle bir tehdit algısı ile başa çıkmak için geliştirilmiştir. Endonezya'nın güvenlik kavramı bütüncüdür ve ulusal esneklik kavramı, ulusal hayatın tüm yönlerini (ideoloji, siyaset, ekonomi, toplum, kültür ve askeri) kapsamaktadır. Özellikle güvenlik dilinde, güvenlik ve refah kavramları içiçe geçmiştir ve birbirlerinden ayrılmaz bir bütün oluşturmuştur. Suharto'nun 1970'de yaptığı bir açıklamaya göre,

Ulusal esneklik, bir ülkede tüm ulusun desteğini arkasına alan ulusal kimliğe dayalı ideolojik esneklik, ülkenin kendi temel ihtiyaçlarına cevap verebilecek ekonomik esneklik, halklar arasında dayanışma ve birlik ruhunu tesis eden sosyal esneklik ve dışarıdan gelen saldırılara karşı koyabilecek uygun bir askeri esnekliği içermektedir. Ulusal esneklik olmadan her daim korku içinde yaşamaya mahkum oluruz.

(Anwar, içinde Alagappa 1998: 477)

Cavalılardan söz ederken, onların Endonezya'da çok merkezi bir etnik grup olduğunu unutmamak gerekmektedir. Onların etkisi, sadece sayısal üstünlüklerine bağlı değil, aynı zamanda bir ölçüde kendi kültürlerinin gücüne de bağlıdır. Önemli açılardan, Endonezya'nın 'ulusal güvenliği' dendiği zaman bu, Cavalıların ifade ettiği şekillerde anlaşılmaktadır. Eski Hint / Cava mandala kavramını esas alan yönetim biçimine uygun olarak, devletin kendisi çevreye göre değil, merkeze göre tanımlanmaktadır. Moertono'ya göre mandala kavramı:

Yabancı ülkelerle temas kurmak için icat edilmiş, sınırlara ilişkin bir jeopolitik ilişkiler kompleksidir. Doktrin, varoluş mücadelesi, kendini

diğerlerine kabul ettirme ve dünya egemenliğine bir adım daha yaklaşmayı teşvik eden genişleme kültü ile devletler arası ilişkileri bozması hesaplanan dinamik faktörleri vurgulamaktadır. Bir devletin savaşçı güdülerini en önce yakın komşularını hedef almaktadır. Bu nedenle, düşman devletin yakınındaki devleti dost edinmek gerekmektedir. Zira dost edinilecek devlet, düşmana yakınlığından dolayı doğal olarak düşmanın düşmanı olacaktır. Ancak, ortak olan düşmanın fethedilmesi durumunda iki müttefik birbirlerine komşu olmaktadır. Bu da, yeni bir düşmanlığın tohumlarını ekmektedir. Böylece, bu uyum içinde varolma ve yabancılaşma çemberi, tek ve yüce bir yönetici (charavartin) tarafından idare edilen bir dünya devleti kurulmasıyla evrensel barış tesis edilinceye kadar genişleyerek sürüp gitmektedir.

(Moertono 1968, Anderson 1990: 44'dan alıntıdır)

Merkez tarafından yürürlüğe konan ideolojik düzene yapılan saldırılar, sınırlardan izinsiz geçişlere kıyasla ulusal egemenliği daha çok tehdit etmektedir. Merkezde vuku bulan sosyal kargaşalar, uzaktakilerden daha önemli addedilmektedir. Hiçbir siyasi sınır yoktur ve böyle 'esnek ve dalgali' sınırlar 'bir yöneticinin gücünün merkezden uzaklaştıkça azalması ve farkına bile varılmadan komşu bir egemenin yükselen gücüne dahil olup eriyip gitmesinin' yansımasıdır (Anderson 1990: 41). Sınırlar üzerine bu tür bakış açıları 'eski Güneydoğu Asya krallığı fikri ile modern devlet' arasındaki tezatları vurgulamaktadırlar (Anderson 1990: 42). Bu noktada, Cavalıların kullandıkları farklı güç kavramlarını değerlendirmeye almak gerekmektedir. Cavalıların dünya görüşüne göre, evrendeki toplam güç miktarı sürekli sabit olmalıdır. Buna göre, belirli bir yerdeki güç artışı, başka bir yerde güç azalması anlamına gelmektedir. Güç, istikrarsız ve kolayca dağılabilir olduğundan, Cavalı bir hükümdarın prestijinin, komşusunun gücünün cazibesi sebebiyle değerden düşmemesi için devletler arası düzende saldırganlık, statükoyu korumak için gerekli olmaktadır (Anderson 1990: 44). Endonezya'nın komşuları, Endonezya'nın 1960'lardaki saldırganlığı ile 1975 yılında Doğu Timor'u işgalini açıklamak için bu tür yorumları benimsemeye meyillidir. Oysa bu açıklamanın, Jakarta'nın Aceh ve Papua gibi çevresel bölgelerde güç kullanmaya bu kadar istekli olmasının nedenlerini analiz ederken de oldukça yararlı olduğunu görmekteyiz. Geleneksel Cava düşüncesinin ortaya çıkardığı ürün, uluslararası düzenin, Java ve Seberang (bu sözcük yurtdışı anlamına gelmekte, ancak yerel En-

donezya bağlamında Cavalı olmayan grupları nitelemek için kullanılmaktadır) olmak üzere iki tür devletten oluştuğu fikridir² (Anderson 1990: 42). Gerçi son kertede, güç kullanımı son çaredir. Zira rakip bir gücün yok olması, hiçbir şekilde yöneticinin gücünde bir artışa yol açmamaktadır. Aksine, başka rakipler tarafından etkisiz hale getirilerek, yok edilen rakip gücün dağılmasıyla sonuçlanmaktadır (Anderson 1990: 44). Bir rakibi alt etmek için güç kullanmak, incelişiz (kasar) bir yöntem olarak görülmektedir. Cavalılar savaşların 'doğruya ulaşmak için verilen bir mücadele'³ olduğunu kabul etse de, savaşlar yüceltilmemektedir. Çünkü savaşa girme kararı, zayıflığın itirafı olarak anlaşılabilir. Bunun yerine, rakibin gücünü kendi gücüne dahil ederek eritmenin daha dolaylı bir yöntemi, diplomatik baskı ya da daha uygar yöntemler (halus) olan üstünlüğünü tanıma ve bir devletin başka bir devlet üzerindeki yetkisini kabul etme yöntemleridir (Anderson 1990: 44).

'Cava düşüncesinin merkeziliği' ve 'nispi egemenlik' (Anderson 1990: 43) görüşlerinin iki stratejik sonucu vardır. İlk olarak, toprakları kontrol etmek yerine nüfusu kontrol etme ihtiyacı vurgulanmıştır⁴ (Anderson 1990: 44). İkinci olarak, merkezin gücü ve etkisi, sosyal refahtaki artışta tecelli etmektedir. Genellikle tarımsal üretim ve ekonomik kalkınma açısından tanımlanan bu refahın güvenliği, ulusal güvenliğin temel bir unsuru haline gelmektedir. Endonezya'nın uluslararası topluluk algıları, geçmiş tarihi ve ülkede yaşayan toplulukların sahip oldukları geleneklerin oluşturduğu iç yapı ile şekillenmektedir. Bu farklı gelenekler arasında Cava'nın devlet geleneği fikirleri, tarihsel olarak en gelişmiş ve en tutarlı fikirlerdir. Bu fikirler, belki de geleneksel yönelimlerin en etkili olanlarıdır.

Hem Sukarno hem de Suharto, benzer kültürel geleneklerden (İslam ve Hinduizm'in bileşiminden oluşan bir kültür) ilham almışlardır (Yustinianus 2005). Cavalı liderlerin zihinsel haritasında, gerçeklikle doğüstü dünya arasında fazla bir ayrım yoktu. Kendilerinin selefleri gibi, Abdurrahman Wahid (Barton 2002: 386)⁵, Megawati Soekarnoputri ve Susilo Bambang Yudhoyono da, dikkatlerini mistisizmin uygulamalarına yöneltmişlerdir. Her üçü de, çeşitli kutsal mekanları ziyaret ederken görülmüşlerdir. Cumhurbaşkanı Yudhoyono, Cava folkloründe güçlü, fakat erdemli bir savaşçı olan Bima'dan ilham almaktadır. Cavalı bir liderin siyasi güç elde etmesi için ilahi bir rehberlik (wangsit) almaya ihtiyacı vardır. Gerçi bu tarz bir mistisizm kara büyüden (klenik) farklılaşmakta ve Cavalı

liderlerin Tanrı'ya yaklaşması için takip edecekleri bir yol teşkil etmektedir (Yustinianus 2005). Hindu ve Cava sembolleri arasındaki kültürel bileşimin daha açık bir kanıtı, Sukarno ve Suharto'nun kendi fikirlerini ifade etmek için Ramayana ve Mahabarata adlı Hint destanlarından alınan *wayang* sembollerini kullanmasında görülebilir. Suma, genellikle kendisini Bima olarak tanımlamakta (Legge 2003: 33); Suharto da Semar'dan ilham almaktadır. Ancak bu tür benzerliklere rağmen, ikisi de Cava tarihinden esinlenen farklı kimlikleri benimsemiştir. Sukarno'nun ilham kaynağı Kadir Kertanegara'dır ve ulusal birliğin vücuda gelmiş hali olarak, takım adaları, Doğu Java Majapahit Krallığı'nın kontrolü altında birleştirmeye and içmiş olan Gadjah Mada ile özdeşleşmiştir (Yustinianus 2005). Ancak Suharto, Syailendra zamanında guru (resi) tarafından sıkça kullanılan yöntemleri tercih etmiştir. *Tapa brata kasunyatan* adı verilen Mataram krallıkları ise doğayla iletişim kurmak yoluyla güçlerini artırmayı tercih etmektedirler. Ayrıca Suharto, Mangkunegaran Krallığı'nın askeri geleneklerinden önemli ölçüde etkilenmiştir. Özellikle de sarayın (*kraton*) iç çemberinin bir parçası olmak isteyenlerin, Mangkunegaran lejyonunda hizmet etmesinin gerekli olduğu fikri ona cazip gelmiştir (Yustinianus 2005). Doğal olarak, 1960'ların ortalarında Suharto'nun, gücünü sağlamlaştırmak için ordunun şemsiyesi altına sığınmasının bir çok pratik nedeni vardır (Jenkins 1984)⁶. Ancak, askerleri kendi iç çemberinin bir parçası yapma isteği ve silahlı kuvvetlerin ikili işlevinin kuruluşu ya da *dwifungsi* de, ilk olarak Raden Mas Said'in halefi olan Mangkunegaran IV tarafından uygulamaya konan *Serat Tripama* adındaki askeri doktrinden etkilenmiş olurdu. Suharto'nun, Endonezya'nın silahlı kuvvetleri için öngördüğü rejimi koruma görevi, kendisinin temel olarak üç ilkeyi esas alan Mangkunegaran askeri geleneğine bağlılığının doğrudan bir sonucudur.: *Sumantri* (kralını ve insanlarını savunan bir şövalye), *Kumbakarna* (vatanseverlik) ve *Narpati Basukara* (krala hizmetin bir parçası olarak kralın tahtını savunma gerekliliği) (Yustinianus 2005). Hatta ülkenin üçüncü cumhurbaşkanı B.J. Habibie, Cava menşeli olmamakla birlikte, ortodoks İslam'la yakından özdeşleşmiş ve mistisizm ile ilgili konularda Suharto'nun rehberliğinden yararlanmaktan kaçınmamıştır. Bu, anlaşıldığı üzere, İslam'ın etkisi altındaki bir dış politika duruşunu neden benimsemediğini de açıklamaktadır.

Endonezya Kökenli Uluslararası İlişkilerin Yerli Kaynakları

Daha önce de kısaca tartıştığımız üzere, Endonezyalı bilim insanları, Endonezya kökenli bir uluslararası ilişkiler teorisi üretmek için pek çaba göstermese de, bilim insanları istedikleri takdirde kuramlaştırmaya elverişli bir çok yerli kaynaktan yararlanabilirler. Potansiyel olarak araştırmaların kaynağı olabilecek iki şey: liderlerin siyasi düşünceleri hakkında yapılan analitik çalışmalar ile takım adalarda yaşayan çeşitli etnik grupların siyasi – kültürel özelliklerinden, en azından kısmi olarak etkilenmiş siyasi düşüncenin ayrıntılı bir incelemesidir. Bu tür yaklaşımlar bizim, kararların alındığı kültürel bağlam hakkında bir fikir oluşturmamızı sağlayacak önemli bir başlangıç noktası oluşturmaktadırlar. Bu yaklaşımlar olmadan, bizim stratejik davranışlar hakkındaki görüşlerimiz eksik ve yeterince temellendirilmemiş olarak kalabilir.

Endonezya, yüzlerce etnik gruptan oluşmaktadır ve bu yerli gelenekleri keşfetmeyi amaçlayan tutarlı bir proje, kuramlaştırma için yararlı bir arka plan sağlayabilir. Bu kuramlaştırma girişimleri ile Endonezyalı bilim insanları arasında yerli kaynaklardan ilham alan yeterli literatürün yokluğunda, bizim keşif çalışmalarımızın kaynağı, etnik grupların iki büyük kümesini temsil eden siyasi kültürler hakkında temel bir fikir oluşturma çabasıdır. Fazla basitleştiriyor olabiliriz, ama yeni başlayanlar için bu etnik gruplar, Cavalılar ve dışarıdaki adaların (Seberang geleneği) politik-kültürel özelliklerini analiz ederek teori-öncesi aşama konusunda bir deney yapalım. Takım adalar genelinde, okullarda öğretilen antik Cava ve Seberang krallıklarıyla gurur duyulmaktadır. Bunların en önemlilerini saymak gerekirse, Srivijaya, Majapahit'e, Aceh Sultanlığı ve Mataram'a saygı duyulmaktadır. Seberang bölgesinde yaşayanlar, Srivijaya'yı bir altın çağ olarak görme eğilimindedirler. Cavalılar, Majapahit ve Mataram'dan miras aldıkları yüksek ve soylu medeniyetin gururunu yaşamaktadırlar. Gerçekten de Malay tarihi kayıtları, ondördüncü yüzyılda hüküm süren Cavalı Majapahit Krallığı'nın büyüklüğünü gün ışığına çıkarmıştır. Bu krallık, Gadjah Mada idaresindeyken kısa bir 'imparatorluk inşa etme' süreci yaşamıştır. Fakat Majapahit'in gücü, sadece askeri ve siyasi başarı temelinde değil, aynı zamanda üstün dini ve kültürel kazanımlar temelinde tasavvur edilmektedir. Gücün muğlaklığı, her zaman bir çekişme kaynağı olacaktır. Ancak tek meşru yaklaşım, gücü maddi olarak ölçmek midir? Gücün daha kavramsal yönlerini nasıl ele almalıyız? (Örneğin, bakınız Geertz 1983: 121-46; Milner 1982).

Cava Siyasi Kültürü

Sosyal bilimciler, Cava siyasi kültürünü Seberang'ın siyasi kültürüne göre daha kapsamlı araştırmışlardır. Bu durum, muhtemelen Cavalıların Endonezya'nın en büyük etnik grubu olmaları ve dünyanın en eski medeniyetlerinden biri olmalarından kaynaklanmaktadır (Geertz 1960: 78)⁷. Uzun bir geçmişleri olduğu göz önüne alınırsa, Cavalılar karmaşık, ince-likli ve manevi açıdan zengin bir kültür inşa etmişlerdir. Cava medeniyeti-nin beşiği merkez Cava'da, bugünkü Yogyakarta ve Surakarta şehirlerinin etrafındaki verimli tarıma elverişli topraklardır. Cava tarihsel olarak, bir tarım toplumu olmuştur. Bu tür toplumlarda olduğu gibi Cavalılar da içe kapanık, dar, cemaatçi, statü bilincine ve hiyerarşilere inanan bir zihniyete sahip bir kültür geliştirmişlerdir (Liddle 1996: 65–6). Bu tür kültürel özel-likler de, on beşinci yüzyılda İslam'ın gelişinden önce, Cava'da hakim bir inanç sistemi olan Hindu-Budizminin ağır etkisinden ötürüdür. Hindu-izmin kast sistemi, Cavalıların zihinlerinde derin izler bırakan, önemli bir sosyal farklılaşma ve tabakalaşma yaratmıştır (Koentjaraningrat 1975: 58–60). Hiyerarşiye verdiği önem nedeniyle Cava'da liderlik kavramı, lordlar⁸ (*gusti*) ile tebaa (*kawula*) arasında belirgin bir ayrım yapmaktadır (Lubis in Crouch and Hill 1992: 297; Uhlin 1997: 52).

Cava kültüründe güç fikri, oldukça özgündür. Batı'daki güç algısı-na tamamen ters düşmektedir. Anderson, Cavalılar için gücün sonlu ve somut olduğunu söylemekte ve gücü elinde tutanların, doğaüstü güçlere sahip olduğu düşünülen bazı nesneleri ellerinde tutmak suretiyle güçlerini sergilemeleri beklenmektedir⁹ (Anderson 1990: 27). Güç, aynı zamanda homojendir. Bu, farklı güç türleri arasında hiçbir ayrım olmadığı anlamı-na gelmektedir. Aynı zamanda güç, toplamda niteliği sabit bir şey olarak görülmektedir. Bu durum, bir kişinin gücündeki artışın, diğerlerinin güç-lerindeki azalma pahasına gerçekleşmesini gerekli kullmaktadır. Böylece güç arayışı, bir tarafın kazanırken öbür tarafın kaybedeceği bir oyun haline gel-mektedir. Son olarak güç, ahlaki sorulardan kopuktur. Bu ne iyi bir şeydir, ne de kötü¹⁰. Gücün nasıl elde edildiğinin de bir önemi yoktur. Önemli olan şey, birinin güce sahip olup olmadığıdır (Anderson 1990: 22-23). İktidara katılım açısından Cavalılar, gücün ya miras yoluyla geçtiğine ya da ilahi bir vahiy yoluyla edinildiğine inanmaktadırlar. Böyle bir lütfun, bir çok kargaşanın vuku bulmasından ve kan dökülmesinden sonra, nis-

peten mütevazı kökenlere sahip insanlara ihsan edileceğine inanılmaktadır (Koentjaraningrat, içinde Ibrahim eds 1985: 290; Anderson 1990: 38–9).

Cavalıların anlayışına göre güç, ‘yoğunlaşma’ ve ‘teklik’le yakından ilişkili bir kavramdır. Diğer taraftan, otoritenin dağılması, gücün saflığında, katıksızlığında bir bozulma anlamına gelmektedir ve bu nedenle tüm güç sahipleri bundan kaçınılmalıdır. Böylece Cavalı bir lider için, devlette gücün dağılımı bir zayıflık işareti olarak kabul edilmektedir. Cavalı bir lider, her zaman toplumun farklı kesimlerini kendi egemenliği altında birleştirmek için çaba sarfedecek ve farklı grupların fikirlerini – bazen bu fikirler birbirleriyle çelişse bile, herkes tarafından kabul edilebilir, tek bir fikir haline getirerek yepyeni bir kalıba dökülecektir (Anderson 1990: 22–3, 28–33).

Devlet idaresi de dahil olmak üzere, uyum arayışı Cavalıların sosyal hayatını anlamada anahtar kelimedir (Anderson 1990: 28–33). Cavalılar, yeni fikirleri benimsemek, yaşam tarzlarına uygun yeni fikirlerin bir kısmını seçmek ve bağdaştırıcı yeni bir kültür oluşturmakla beraber, eski kültürü de canlandırmak konusunda engin bir bilgi birikimi ve yeteneğe sahiptirler. Bu nedenle Cavalıların kendi sosyal yaşamlarının, bu fikirlerin merkezi varsayımlarına aykırı olmadıkça, başkalarının fikirlerine toleranslı olduğu bilinmektedir.

Cavalıların güç kavramının başka önemli bir boyutu da hükümdarın düşüşüne işaret eden *pamrih* fikridir¹¹. Eğer bir hükümdar, arkadaşlarına ya da aile üyelerine duyduğu sempati ya da empati nedeniyle devlete karşı olan görevlerini yürütmekte tereddüt eder veya bunu reddederse, onun liderliğinde *pamrih* olduğu söylenmektedir. Kendi kişisel çıkarları lehine ya da kendisine yakın ortaklarının ya da aile üyelerinin lehine belli bir harekette bulunursa (ki bu genellikle maddi çıkarları içermektedir); başka bir deyişle, rüşvete dayalı, kayırmacı uygulamaların varlığında, yine *pamrih* söz konusu olduğu söylenmektedir (Anderson 1990: 51–53). *Pamrih*, hükümdarın gücünde bir azalma olduğu ve bir güç değişikliğinin yakında vuku bulmasının kaçınılmaz olduğunun kanıtıdır.

Seberang Siyasi Kültürü

Cava siyasi kültürüne ilişkin bir çok çalışma mevcutken sınır ötesindeki adaların siyasi kültürlerine ilişkin pek fazla sayıda çalışma yoktur. Bunun

nedeni, muhtemelen, Cavalıların aksine, bu adalarda yaşayan çeşitli grupların varlığıdır ve bu grupların tümü takım adalara yayılma eğilimindedirler. Cava'dakinin aksine, bu grupların arasındaki iletişim eksikliği, bu grupların bir araya gelerek tek bir medeniyet oluşturmalarını imkansız kılmıştır. Bu nedenle, sınır ötesindeki adalarda (Seberang), bir politik kültürün varlığından söz etmek oldukça zordur.

Bununla birlikte, Cavalı olmayan etnik grupların, en azından daha büyük, iddialı ve isteklerini daha rahat ifade edebilen grupların, paylaşımları bazı ortak özellikler mevcuttur. Acehne, Sumatra'daki Batak ve Minangkabau, Sulawesi'deki Bugis ve Makassar halkları, Maluku adaları halkı bu gruplardan birkaçıdır. Cava'nın kuzey bölgelerinde, sahil kentlerinde yaşayan insanlar (*Pesisir Cava*) ve Cava adasının batı kısmında yaşayan Banten halkının çoğu bu grupta sınıflandırılabilir¹².

Koentjaraningrat'a göre, bu halkların sosyo-coğrafi özellikleri iki kategoriye ayrılmaktadır. İlk olarak, bu etnik grupların çoğunluğu kıyı bölgelerinde yaşamaktadır. Minangkabau, Aceh, Bugi, Makassar halkları, Maluku'daki pek çok grup, Pesisir Cavalıları bu gruplardan bazılarıdır. Bu kategorinin başlıca örnekleri Bataks, Toraja ve Sulawesi'nin Minahasa'sı ve Kalimantan'ın Dayaks'larıdır¹³.

Bu etnik grupların her iki kategorisi de Hint dinleri, Hinduizm ve Budizm kaynaklı etkilerin derecesi açısından benzer özellikler taşımaktadır. Java'daki yaygın Hindu-Budist etkisi (ve Bali'de Hinduizmin etkisi) ile kıyaslandığında, sınır ötesi adalardaki bu iki dinin varlığı ve etkisi azımsanacak boyutlardadır (Koentjaraningrat 1975: 57–60)¹⁴. Sonuç itibarıyla, sosyal tabakalaşma, toplumları düzenleyen temel ilke olmamıştır. Bu grupların, hepsi değilse de pek çoğunda, işlevsel bir farklılaşma söz konusuydu. Özellikle hükümdarlar ve tebaanın varlığı konusunda, genel olarak farklılaşma, Cava modelinde olduğu kadar karmaşık ve muğlak değildi. Bu etnik grupların çoğunda, özellikle kıyı topluluklarında, hükümdarlar mistisizm ve gizliliğin esrarı arkasına saklanmamış ve genel olarak daha ulaşılabilir olmuşlardır. Seberang toplumlarda karar alma süreci de genel olarak daha kamuya açık olmuş ve halk süreçlere dahil edilmiştir. Hükümdarlar istişare toplantılarında (*musyawarah*), toplumla ilgili kararlar söz konusu olduğunda, kamu ile sık sık istişare etmişlerdir (Sjamsuddin, içinde Najib 1996: 40–7; Effendi, içinde Najib 1996: 83–7; Sairin, içinde Najib 1996:142–6).

Kıyı bölgeleri ve iç bölgelerde yaşayıp Cavalı olmayan topluluklar arasındaki sosyal-coğrafi farklar, bu toplulukların devlet yönetimi hakkındaki dünya görüşlerinde önemli farklılıklar yaratmamaktadır. İç bölgelerdeki sınır ötesi adalarda yaşayan kabileler için, güç fikri etrafında oluşturulmuş önemli bir mistisizm mevcutken, Hint etkisi olmaması, nispeten daha rahat bir sosyal tabakalaşmayı beraberinde getirmiştir. Kıyı toplulukları, geleneksel olarak ticaret ve denizcilik faaliyetleriyle meşguldü. Gezgin tüccarlar olarak bireysel, doğrudan ve kültürel olarak açık olmak gibi niteliklere sahip olma eğilimindedirler. Bu durum, kendi yurtlarında nispeten az zaman geçirmeleriyle açıklanabilir. Karada bu kadar az zaman geçirmeleri, sosyal gelenek ve görenekleri ayrıntılı bir biçimde düşünmelerine ve inşa etmelerine izin vermemiştir. Sonuç olarak, insanın kaderini genellikle toplu bir çabadan ziyade bireysel bir çaba belirlemekteydi. Buna ek olarak, on altıncı ya da on yedinci yüzyıllarda, takım adalarda denizcilikle uğraşan tüccarların ortak dili Malayca idi. Oldukça karmaşık olan Cava diline kıyasla, Malay dili nispeten daha eşitlikçi ve nispeten daha az katmanlaşmıştır¹⁵. Bu özellikleri yüzünden Cavalılar, Seberang insanlarına genellikle 'kasar' gözüyle bakmışlardır¹⁶ (Koentjaraningrat 1975: 58; Anderson 1990: 50-1).

Cava ile karşılaştırıldığında Seberang topluluklarının kültürleri, daha az yapılandırılmış ve daha az detaylıdır. Bu, tarımsal üretim fazlalığı miktarının az olması ve insanların mobilitesinin yüksek olmasıyla ilgilidir (Liddle 1996: 66). Bazı durumlarda devlet memurları ve soylular sınıfı yetiştirme çabasına, sömürge yönetiminin güçlenmesi nedeniyle ket vurulmuştur. Bugilerin durumu buna örnek gösterilebilir. Hollanda sömürge yönetiminin doğrudan iktidarı, soyluluk sembollerinin kullanımında hızlı bir düşüşe neden olmuştur (Koentjaraningrat 1975: 94-5).

Deniz ticaretine dayalı oldukları için Seberang kültürleri, genellikle bireyselliği tarıma dayalı Cava kültürlerinden daha fazla teşvik etmişlerdir. Cavalıların kapsayıcı ve asimilasyoncu özelliklerine karşın, Seberang kültürleri daha dışlayıcı ve daha katı olma eğilimindedirler. 'Biz-onlar' ayrımına dayalı bir anlayış, Seberang kültürlerinde Cava kültürlerine göre daha yaygındır. Bir örnek vermek gerekirse, bir Cavalı, olası bir fikir ayrılığı durumunda farklılıkları uzlaştırarak bir orta yol veya bağdaştırıcı bir çözüm bulmaya çalışırken, tipik bir Seberanglı benzer bir durumla karşılaştığında, her bireyin konumunun korunmasını veya farklı fikirleri yarışmaya teşvik ederek farklılıkları olduğu gibi kabul etmeyi seçmektedir.

İslam'ın Etkisi

Cava ve Seberang siyasi kültürler arasındaki farklar, iki kültürün İslam'ın etkisine verdikleri farklı tepkilerde belirginleşmektedir. İslam'ı takım adalara, Güney Hindistan ve Pers İmparatorluğu'ndan gelen tüccarlar onüçüncü yüzyılda getirmişlerdir¹⁷. İslam'ın takım adalara ilk girişi yaptığı yer Aceh'tir. Burası Sumatra'nın kuzey ucunda olup, Güneydoğu Asya'da Samudera Pasai olarak bilinen ilk İslami sultanlığın kurulduğu yerdir. İslam, sonra Malacca'ya da yayılmıştır. Oldukça güçlü bir sultanlık da, Sumatra ve Malay yarımadasını birbirinden ayıran boğaza hakim olmuştur. İslam, Malacca'dan sonra, Malacca'nın etkisi altındaki Sumatra'nın sahil kentlerine yayılmıştır. Daha sonra Cava'nın kuzeydeki sahil kasabalarına yayılmış ve burada Demak Sultanlığı kurulmuştur. On beşinci yüzyılda, yükselen Demak devleti, gücünü kaybetmekte olan iç Cava Krallığı, Majapahit'e meydan okumuştur. Zor kullanma ile yerel halkı barışçıl ve uyumlu bir şekilde kendi dini inanç sistemine dahil olmaya teşvik etmeye dayalı bir dizi güç mücadelesinden sonra, Majapahit düşmüştür. Onun yerine, Cava Mataram Sultanlığı kurulmuştur.

Bir sonraki aşama, diğer adalarda yaşayan halkların İslamlaştırılması olmuştur. Bu, öncelikle İslami Sumatra, Malakka ve Cava sultanlıkları tarafından gerçekleştirilmiştir. Avrupalı tüccarların gelmesinden önce, bu bölgede hakim din İslam olmuştur. Gücü, Kuzey Sumatra'nın iç kısımları dışında tüm Sumatra, tüm Cava, Kalimantan'ın kıyı bölgeleri, güney Suwalesi'nin iç kısımları hariç tüm Suwalesi, adanın kuzey ucu, kuzey Maluku adaları ve batı Lesser Sunda adalarına yayılmıştır (Koentjaraningrat 1975: 20–219)¹⁸.

Ancak, yine de İslamın Cava'da karşılaşması ile Seberang'taki arasında önemli farklar vardır. Bu fark, Endonezya'da farklı İslami pratiklerin uygulanmasıyla sonuçlanmıştır. Cava'da İslam, öncelikle '*wali*' olarak bilinen İslami misyonerlerin kültürel yaklaşımları dolayısıyla insanlar arasında taraftar kazanmıştır¹⁹. Cava'nın kuzey sahil kasabalarında insanlar, Sumatra'lı ve Malacca'lı tüccarlar ile ticari temas yoluyla İslamiyet'i kabul ettikten sonra, iç bölgelerde yaşayan Cavalılara İslamı tanıtmaya çabası, temelde Cavalı *waliler* tarafından yürütülmüştür. Cava kitlelere İslam'ın mesajını iletme çabası içinde bu *waliler*, *wayang* ve *gamelan* gibi eski Hindu kültürünün folklorü, efsaneleri ve ritüellerini kullanmışlardır (Anderson

1972: 68). Böyle bir strateji, son derece başarılı olmuş ve nispeten de kısa bir süre sonra, Cava tümüyle İslamiyet'i kabul etmiştir.

Walilerin taşıdığı mesajların uyum yanlısı stratejisi, Cavalıların yaşam tarzlarını İslam'a uygun bulmalarına yol açmıştır. İslamın, gücün kaynağının hükümdar olduğu Güney Hindistan ve Pers İmparatorluğu'ndan gelmiş olması işi kolaylaştırmıştır²⁰ (Anderson 1972: 68–9). Bu nedenle, Cavanın iç kısımlarında İslami uygulamalar, mevcut Hint kültürel özellikleri ile birleşmişlerdir. Birçok kez Hindu pratikleri, İslam ritüellerinden daha baskın olmuştur. Cavalılar zaman zaman, kaynağının Kuran-ı Kerim olduğunu söyledikleri Arapça kelimelerle süslenerek gizlenmiş Hindu törenleri yaparlardı. Yine de pek çok Cavalı 'İslam'ın beş şartı' olarak tanımlanan ritüelleri yerine getirmese de, kendilerini Müslüman olarak tanımlarlardı²¹. Cavalıların bu isme indirgenmiş İslamını uygulayanlar, *abangan* olarak bilinirdi²². Aslında doğacı, İslami ve Hinduist unsurlar arasında dengeli bir bağdaştırıcılığı ifade eden ve iç bölgelerde yaşayan Cavalıların dini pratikleri, İslam'dan neredeyse, tümünden yeni bir din yaratacak kadar uzaktırlar (Geertz 1960: 5; Liddle 1996: 65; bu inanca 'Agama Jawi' veya 'Kejawen' adını veren Koentjaraningrat 1975: 21, 112–19²³).

Asıl Cava'nın etki alanı dışında kalmış, ama iç bölgelerde yaşayan Cavalıların değer sisteminden fazlasıyla etkilenmiş ve Cava'nın bir hinterlandı (iç bölgesi) olarak kabul edilen Doğu Cava'da İslam, daha sûfi formlarıyla gündelik yaşama dahil olmuştur. Cava'nın bu bölgesindeki İslam, *pesantren* adı verilen karmaşık bir eğitim sistemiyle yerleştirilmiştir. İslam'ın takipçileri ise *santri* olarak bilinmektedir. Tarihsel olarak, Hindu Cava krallıklarının en güçlü olduğu dönemde dini ve entelektüel iktidar, Cava kültürünün (*Yogyakarta* ve *Surakarta*) kalbi olan saraylarda (*Kraton*) ika-met eden egemen sınıfın elinde değildi. Aksine dini ve entelektüel iktidar, Cava'nın iç kısımları ve doğu kıyılarında yaşayan *kyai*'nin (öğretmenler) elindeydi. Kentsel *Kraton* egemen sınıfının yozlaşmış yaşam tarzına karşı *krai*'ler, çoğunlukla köylerde yaşamış, *pondok* adı verilen yatılı okullarda öğretim yapıp sade bir hayat sürmüşlerdir (Anderson 1990: 126–9; Feil-lard 1999: 3–5).

Cava'nın diğer bölgelerinde olduğu gibi, burada da İslam memnuniyetle karşılanmış ve genellikle Doğu Java'nın sosyal kurumlarına nüfuz etmiştir. *Kraton* gibi *Pondok* da, İslam'ı bağdaştırıcı bir biçimde benimsemiştir. Çoğunlukla *pondok*taki öğretim stilleri ve ritüelleri, kendinden önce gelen Hindu pratiklerini terk etmemişlerdir. Buna ek olarak *kyai*'nin

iktidar ve liderliğe yönelik patrimonyal dünya görüşü, Cavalı *kraton*lar tarafından benimsenen dünya görüşüne benzerdir. Fakat *Kraton*'un aksine, çoğu *pesantrende kyai* ve *santri* arasındaki ilişki oldukça gayriresmidir. Bununla birlikte *krai*'nin saygı görmesi gerektiği ve *santrinin* her zaman *krai* tarafından konmuş kuralları takip etmesi gerektiği gibi oldukça katı kurallar, bu etkileşime damgasını vurmuşlardır. *Santrinin* aynı zamanda dışarıdan gelen eleştirilere karşı *Krai*'nin onurunu ve saygınlığını koruması ve savunması bekleniyordu. Ne var ki bu durum, *pesantren* içinde eleştirilerin dile getirilmesine izin verilmediği anlamına gelmemektedir. Aslında, bazı *Pesantren*'lerde öğrenme ortamı oldukça canlı olabilir. Bu nedenle, esas olarak İslam'ın varlığı, mevcut siyasi kültürü ve Cava'daki kurumsal güç ilişkilerini değiştirmemiştir.

İslam, sınır ötesindeki adalarda en tutucu formunu korumuştur. İslam'ın bölgeye geldiği dönemde güçlü Hindu krallıklarının olmayışı, İslam'ın büyük bir direnişle karşılaşmadan benimsenmesini sağlamıştır. Sumatra ve daha sonra Malacca ve Sulawesi'deki bir çok yerel yönetici, İslam'ı tüccarların dini olarak algılamışlardır. O zamanın bölgedeki en önemli ticari gücü İslami Malacca ile gelişen ticaret nedeniyle dış kısımlardaki adaların halkları, ticaretlerini geliştirmek ve işlerini kolaylaştırmak için İslamı kabul etmişlerdir. Ayrıca bu insanların İslam'a ciddi bir kültürel itirazları da yoktu. İslam, deniz ticareti ile uğraşan toplumların yüzyıllar boyunca geliştirdikleri eşitlikçi yaşam tarzı ve sade sosyal yapıya uygun bir inanç sistemi olarak görülüyordu. Ayrıca İslam, o dönemde Cavalılar tarafından benimsenen Hinduizm'e bir alternatif olarak da görülmüştür.

İslami reformizm, yirminci yüzyılda Malaya yoluyla adalara girdiğinde, onu ilk benimseyen, Seberang halkları olmuştur. O zaman İslami reformizm, Mısırlı Muhammed Abduh tarafından yayılan yeni bir hareketti ve İslam öğretisini yerel mistik uygulamalardan arındırmayı amaçlıyordu. Reformist Müslümanlar, İslami öğretinin tek rehberi olarak Kuran-ı Kerim, hadisler ve Hz. Muhammed'in²⁴ (s.a.v.) sünnetine dönüşü savunmuşlardır. Bu öğreti, İslam'ı akla uydurmayı ve 'içtihat'²⁵ kavramı yoluyla çağdaş dönemin ihtiyaçlarına cevap verecek hale getirecek şekilde güncelleştirmeyi amaçlamıştır. Bu nedenle, buna İslami modernizm adı verilmiştir. Daha açık bakan Seberang halkları, bu hareketi gönülden kabul etmiş, çünkü bunu kendi kültürel özelliklerine uygun bulmuşlardır (Anderson 1972: 69–70; Koentjaraningrat 1975: 45; Feillard 1999: 6–7; Feith and Castles:

201). Bu nedenle, bu topluluklarda geliştirilen İslam anlayışı, Cava'daki türevlerinden farklıydı.

Teorinin Kaynağı Olarak Endonezyalı Liderlerin Siyasi Davranışları

Dünyanın en büyük Müslüman milleti olduğu için Endonezya'yı, İslami geleneği yansıtan alternatif düşünce veya davranış kaynağı olarak görmek gibi doğal bir eğilim vardır. Ama bu, böyle olmamıştır. Uluslararası ilişkiler düşünce ve uygulamalarının kayda değer bir şekilde Endonezya'dan çıkmamasının üç nedeni vardır: Birincisi, yukarıda bahsedildiği gibi tutucu İslam anlayışı, Seberang alanlarında daha çok yeşermiştir. Seberang, Endonezya siyasetinde aktif olarak yer almış ise de, genellikle Cavalıların doldurduğu ulusal liderlik pozisyonlarına sahip olamamışlardır. Dolayısıyla, Endonezya deneyimlerinden çıkarsanabilecek belirgin bir İslami pratik saptanamamaktadır. İkinci olarak, İslam dünyasında Endonezya ve Güneydoğu Asyalılar, büyük ölçüde marjinal konumları işgal eden topluluklar olarak algılanmışlardır. İleriki yıllarda Ortadoğu, İslami mükemmelliğin merkezi olarak görülecektir. Birçok Endonezyalı, eğitim için Orta Doğu'daki eğitim kurumlarını tercih etmiştir (örneğin, Kahire'de El-Ezher ya da Suudi Arabistan'da Medine İslam Üniversitesi gibi). Endonezya'da ise uluslararası üne sahip hiçbir İslami eğitim kurumu yoktur. Üçüncü ve belki de en önemlisi, Endonezya'daki İslami grupların en önemli meşgulliyeti, geleneksel olarak devlet ve devlete ilişkin meseleler olmuştur. Biraz açmak gerekirse, devletin temelleri (İslami devlet ve laik devlet karşıtlığı), otoriter kontrole karşı açık siyasi rekabet ve bölgesel özerkliğe karşı merkezi yönetim gibi sorunlarla meşgul olmuşlardır. Bu durum, aslında iki şeyi göstermektedir. İlk olarak, Endonezyalı Müslüman gruplar, İslami hilafetin yönetiminde küresel bir İslam ümmeti fikrine sıcak bakmıyorlardı. Endonezya'yı, devlete bağlılığın fiili temeli olarak yeterli görüyorlardı. Küresel bir İslam ümmeti üzerine tartışmalar yapıldığı zaman, bu tartışmalar genellikle siyasi bağlamda değil, teolojik bağlamda yürütülmekteydi. İkinci olarak, uluslararası ilişkiler, İslami grupların öncelikleri listesinde önemli bir konum işgal etmemekteydi. Birçok Endonezyalının bakışında bu, daha çok bir lükstü.

Böylece, modern Endonezya'nın yönetimine İslam'dan çok, Cava'nın siyasal kültürü hakim gibi görünüyordu. Cava'daki siyasi kültür üzerine yapılan tartışmalar, kuşkusuz Seberang üzerine yapılanlardan daha iyi araş-

tırılmış ve daha rafineydi. Bunun üç nedeni vardır. İlk olarak, Cavalılar Endonezya'daki en büyük siyasi gruptur. Bütün Endonezya nüfusunun yaklaşık yüzde 45'ini oluşturmaktadırlar. İkinci olarak, Cava uygarlığının, bir dizi güçlü ve etkili krallıkların varlığıyla pekiştirilen uzun bir geçmişi vardır. Bu, onların siyasi kültürünü geliştirmesini sağlamıştır. Üçüncü olarak, modern Endonezya liderlerinin çoğunluğu, bu etnik gruptan gelmiştir. Endonezya'nın bağımsızlığını kazanmasından bu yana, biri dışında tüm Endonezya başbakanları Cava kökenlidir. Bu nedenle, bürokrasi ve karar verme sürecine Cava kültürü hakim olmuştur.

Sukarno döneminde, ama özellikle Suharto dönemi sırasında Endonezya dış politikası, bu siyasi kültürün bir yansımasıdır. Suharto, ASEAN ülkeleri arasındaki ilişkiyi kurma ve sürdürme konusunda toplumsal uzlaşmaya dayanmayı vurgulayan, sözde 'ASEAN tarzı' ile ilgili ısrarcı olmasa da bunu desteklemiştir. Bu, Cavalıların toplumsal yaşamın temel amaçlarından biri olarak uyum sağlama ve uyumu koruma kavramının tezahürü olarak algılanabilir. Cavalılar açıktan anlaşmazlığa düşmekten kaçınırlardı ve tartışmaları kapalı kapılar ardında yaparak sorunları kamuoyunun gözlemlerinden uzakta çözmeye eğilimine sahiptiler.

Ancak bu, Cavalıların uyumu korumak için eğilip bükülmeye istekli oldukları anlamına gelmemektedir. Aslında, gücün 'bölünmez' ve 'yoğunlaşmış' olduğuna dair inanç, Cavalıların başkalarının çıkarlarını, kendi çıkarlarına tabi kılmalarını gerektirmiştir. Bu argüman, tipik realist bir argüman gibi görünse de, realist argümanlardan önemli bir noktada farklılaşır. Cavalılar, başkalarına kendi istedikleri bir şeyi yaptırmak ya da onları kendi istedikleri gibi olmaya zorlamak amacıyla güç kullanımından kaçınmak için ellerinden geleni yapmaktadırlar. Batı'nın iktidar anlayışını 'silahın namlusunun ucunda' bir 'kaşar' olarak görmekte ve bu nedenle nahoş karşılamaktadırlar. Bunun yerine Cavalılar, başkalarını etki altına almak için 'kişisel karizma'nın gücünden yararlanmaktadırlar. 'Kişisel etki'nin gücü, Batılı bilim insanlarına abartılı ve asılsız gelebilir. Ancak Cavalı liderler için bu, liderliğin özünü oluşturmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi Cavalılar, liderliğin ilahi vahiy (*wahyu*) yoluyla edinildiğini söylemektedirler. Karizma ise bunun ayrılmaz bir parçasıdır. Cavalılar için karizmaya sahip olmama hali, bir lider için tezat oluşturan bir durumdur (Leifer 1983)²⁶

Ve Yeni Düzen sırasında bir çok açıdan Suharto, bu gücünü oldukça etkili bir biçimde kullanmayı başarmıştır. Endonezya, Yeni Düzen sırasında çıkarlarını, maliyetli bir silahlanma sürecine gereksinim duymadan

korumayı başarmıştır. Bu, Sukarno'nun 1960'ların ortalarında, gelişmekte olan ülkeler arasında en iyi donanımlı silahlı kuvvetlere sahip bir ülke tarafından desteklenmiş, ancak ulusal çıkarlar açısından hemen hemen hiçbir şey elde edememiş '*Konfrontasi*'²⁷ siyasetine tam bir tezat teşkil etmektedir.

Cavalılar açısından bakıldığında, 'doğruya ulaşma mücadelesi' bağlamının dışında, zor kullanarak veya zor kullanma tehditleri savurarak istediklerini elde etmeye çalışan liderler zayıftır ve saygı değer değildirler. Cavalılar aynı zamanda, tercihlerini etkileme güçlerini kullanmaktan ziyade, şiddete başvurmaktan yana yapan liderlerin *pamrih* uyguladıklarını düşünmektedirler. Burada kilit öneme sahip olan şey, gücün nasıl kullanıldığıdır. Güç, kişisel çıkarları ön planda tutacak şekilde mi icra edilmektedir? Bu, Cavalıların Sukarno'da gördüğü eksikliklerdir. Sukarno, başkanlığı sırasında çoğunlukla karizmasının gücüne dayanmaktaydı. Cumhuriyeti uluslararası alanda tanıtmak ve kabul ettirmekte başarılı olmuştur. Endonezya Birleşik Devletleri Cumhuriyeti'ndeki federe devletleri (RUSI), kendilerini lağvetme ve üniter bir Endonezya Cumhuriyeti kurmaya ikna etmeyi başarmıştır. Ayrıca, Asya ve Afrika'da kitlesel sömürgelerden çekilme sürecine esin kaynağı olan Bandung'ta, 1955 yılında düzenlenen ilk Afro - Asya Konferansı'na ev sahipliği yapmıştır. Batı Irian'ın kurtuluşu sırasında bir miktar güç kullanılmasına rağmen, sonuçta bu toprakları Endonezya'ya geri kazandıran, diplomasi gücü olmuştur. Ancak '*Konfrontasi*' sırasında, tüm yaklaşım kökten değiştirilmiştir. Güç kullanma tehdidi, krizin başlangıcında ortaya çıkmış ve bu tehdidi, gücün kullanımı izlemiştir. Bu nedenle, Sukarno'nun *pamrih* işlediği söylenebilir. Bundan bahsetmişken, resmi siyasetin bir parçası olarak güç kullanımının, tümüyle reddedilemeyeceğini de söylemek gerekmektedir. Ancak güç, son çare olarak kullanılmalı ve sağlam bir gerekçe üzerine temellendirilmelidir. Liderler ne zaman güç kullanmaları gerektiğini bilmek zorundadırlar. Ve eğer durum, güç kullanmalarını gerektiriyorsa ve onlar bunda tereddüt etmişler ya da buna karşı çıkmışlarsa, onlar da '*pamrih*' yapmaktadırlar. Bharatayudha destanının bir bölümü – Tanrı Wisnu'nun Arjuna'ya, kötü kardeşleri Kurawa ile savaşmakta tereddüt etmemelerini tavsiye ettiği bölüm, genellikle öğretici bir başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir.

Endonezya liderleri, pratik bir yaklaşımla, dünyayı temelde düşmanca, belirsiz ve güvensiz bir ortam olarak görmüşlerdir (Weinstein 1976: 128). 1940'ların sonlarında Hollanda'nın yeni sömürgecilik girişimleri,

1958'de çıkan PRRI – Permesta bölgesel isyanına zımni ABD desteği ve 1960'ların başında Komünist Çin'in PKI'ya verdiği destek yoluyla istikrarı bozucu etkisi, Endonezya'nın kendi çıkarları için Endonezya'yı istismar etme veya ona boyun eğdirme peşinde olan dış güçlerin, böl ve yönet uygulamalarına karşı savunmasız olduğu algısını güçlendirmiştir. Bununla beraber, Endonezya ulusunun parçalanması korkusunun devamı ile birlik, siyasi istikrar ve ulusal sınırların mutlak kutsallığına yapılan vurgu, 'takımadalar prensibinin ya da Wawasan Nusantara'nın – ki, bu ilk olarak 1957 yılında gündeme getirilen toprak bütünlüğü ile milli birliğe dair bir ilkedir ve Endonezya'yı toprak ve suyun ayrılmaz bir bütünlüğü (tanah – hava veya vatan) olarak tasavvur etmektedir - yürürlüğe konmasına yol açmıştır. Endonezyalı liderler dünyaya yeni gerçekçi bir perspektiften baksa da, ilginç bir biçimde caydırıcılık ve güvenlik kavramları, sistematik olarak düşünsel ve maddi olmayan stratejilerle ifade edilmiştir.

Sukarno'nun kullandığı dilin, Endonezya'nın güvenlik açıklarına seslendiğini de unutmamak gerekmektedir. Sukarno'nun tutarlı bir biçimde birlik fikrini vurgulaması ve bu fikri ulusal ve uluslararası dayanışma ile ilgili sorularla ilişkilendirmesi, sürekli devrim ve kendi kendine yetme (*Berdiri di-atas Kaki Sendiri* veya kişinin kendi ayaklarının üzerinde durması) unsurlarına vurgu yapan siyasi düşüncesinde çarpıcı bir biçimde belirgindir. Bu düşüncenin hitap ettiği kitle, 1940'lardaki Kurtuluş Savaşından beri devrimci şevkle aşılanmış ve köydeki bir çok işin toplu olarak yerine getirildiği Cava geleneğinden alınan *gotong royong* (kendi kendine yetme) prensibine aşina olan yerli halktır. Aynı anda, Sukarno'nun anti-Batı çağrışimleri bir araya getiren milliyetçilik anlayışı, onun geliştirmekte olan dünyanın lideri konumunu pekiştirme arzusuyla beslenmiştir. Bu unsurlar, Sukarno'nun 1930'lardaki düşünsel yapısında iyice yerleşik hale gelmişlerdir. 1950'lerde, liberal demokrasinin aşırılıkları ve toplumda yarattığı bölünmelere ilişkin kaygılar, Sukarno'yu normatif bir yapıya sahip yeni bir siyasi sistem kurmaya yöneltmiştir. Bu normatif yapı, Endonezya'nın uzlaşmacı değerlerini (*musyawarah*) ve ulusal birliği koruma amacıyla müzakereye dayalı kararlar almanın önemini vurgulamaktaydı. 1960'ların başlarında Sukarno, milliyetçilik, din ve komünizmin birliğini sembolize eden NASAKOM kısaltmasını benzer motivasyonlarla oluşturmuştur. Lakin Endonezya kimliği, kurgulanması zor olan bir kimlikti. Milli birliğin kurulması ve onun korunmasındaki pratik zorluklar, onun düşüncesini

1957'den beri meşgul etmiş gibi görünüyorsa da, Sukarno yine de en çok benimsediği bağımsızlık öncesi teması olan anti-emperyalizme geri dönmek istemiştir. Ancak bu arzusu, başka bir görünüşe bürünmüştür. Onun Nekolim adını verdiği dış dünya görüşü (sömürgecilik, yeni sömürgecilik ve emperyalizm), 1920'lerden beri arkasında durduğu anti-emperyalist görüşün 1960'lardaki çeşitlemesidir. Tek fark, ekonomik tahakküm şeklinde kendini gösteren sömürge yönetiminin son izlerini taşıyan veya gelişmekte olan ülkelerde Batı'nın etkisi altında kalan son bölgelere tanıklık etmiş bir dünya görüşü olmasıdır. Bu düşünce, yeni ortaya çıkan güçler ile eski yerleşik güçler arasındaki mücadele kavramıyla ifade edilmiştir. Bu, 'bir yanda yeni emperyalizm formları ile öte yanda dünyanın uzun süredir sömürülen halkları için adalet, eşitlik ve özgürlük' arasında yapılan bir seçimden ibarettir (Legge 2003: 386–7). Bu seçim, Sukarno'nun eşi benzeri olmayan dilinde NEFO ve OLDEFO olarak kavramlaştırılmıştır²⁸. Bu aslında, onun uluslararası düzene dair geliştirdiği bir teori değildi. Ama kimin dost, kimin düşman olduğunu anlaması için Sukarno'ya yararlı bir referans noktası sunmuştur. Bu bağlamda, Batı'ya, özellikle 1958 yılında Sumatra ve Sulawesi'deki bölgesel isyanları başlatan isyancıları destekleyen Batı'ya tartışmasız düşman olmuştur. Bu akıl yürütme tarzını takiben Endonezya hükümeti, Kuzey Borneo, Malay ve Singapur üslerinde İngiliz varlığının yanı sıra Filipinler'deki ABD üslerine de karşı çıkmıştır. Sukarno'nun 'fikirleri, artık gerçekliği ifşa etme veya devrimin silahları olma çabaları değil, ancak siyasi ortamı manipüle etmenin araçlarıydı' (Legge 2003: 389). Eğer anti-emperyalizmin 1920'lerdeki çeşidi, Hollandalılarla savaşmak anlamına gelmişse, onun Bağlantısızlar Hareketi içinde birliği ve dayanışmayı sağlama çabası da 'zenginlik ve yoksulluk arasındaki anti-teze ışık tutmanın önemini vurgulamaya yönelik olmuştur – Sukarno, yeni ortaya çıkan güçlerin, varlıklı toplumları, yoksulları istismar etmeye devam edemeyecekleri konusunda uyardığını ifade etmiştir' (Legge 2003: 387). 1961'de bağlantısız devletlerin Belgrad'da düzenlediği konferansta Sukarno, NEFO ve OLDEFO kavramlarını açıklamıştır. Bunu yapmakla, Batı'nın ekonomik kalkınmasını, emperyalizmin on dokuzuncu yüzyıl uygulamalarının bir tür devamı olarak gören politik felsefeyi savunan benzer fikirdeki ulusların en önüne yerleştirmiştir. 1965 yılının Ocak ayında Endonezya'nın Birleşmiş Milletler'den çekilmesinin ardından Sukarno, Yeni Gelişmekte Olan Kuvvetler (CONEFO) Konferansı düzenlemeyi önermiştir. Bu konferans,

Endonezya'nın bağlantısız ülkelerin lideri konumunu resmi kanallardan ifade edecek ve Birleşmiş Milletler'e, uluslararası meselelere ilişkin alternatif bir görüş sunacaktır. Bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmış ve konferansın düzenlenmemesi de Sukarno'nun, hem ulusal hem de uluslararası alanda kaybettiği statünün göstergesi olmuştur.

Örneğin, bu tutarlı birlik teması ve bu temanın yeni şartlar altında yeniden gündeme getirilmesi, ulusal kendi kaderini tayin ilkesini, ulusal güvenliği ve toprak bütünlüğünü koruma ihtiyacı, 1975 yılında Doğu Timor'u işgal ve toprakları zorla Endonezya'ya dahil etme kararını meşrulaştırmıştır. Gerçekten de, Sukarno ile neredeyse aynı gerekçeler ve aynı dil, 1960'larda birbirlerinden farklı, bambaşka iki hükümet tarafından da benimsenmiş ve bunlar, Jakarta'nın günümüzde Papua olarak bilinen Irian Jaya'nın çok daha büyük ve stratejik olarak çok daha önemli bölgelerindeki hak taleplerini gerçekleştirmekte başarılı olmuşlardır. Michael Leifer'in açıkladığı gibi,

Hem Doğu Timor hem de Irian Jaya'da ilhak edilen topraklar, bazılarına göre Endonezya'nın yayılmacı eğilimlerini temsil etseler de, Endonezya Cumhuriyeti'nde aslında yaygın ve tarihsel bir gerçeklik olarak kabul gören, doğuştan gelen bir güvenlik açığı olması sorunuyla, özellikle de anlaşmazlık ve dış müdahale arasındaki konjonktürle daha çok ilgiliydi.

(Leifer 1983: 174).

Bu son nokta, Endonezya'nın dış güvenliğe yaklaşımını anlamak açısından özellikle önemlidir. Bu nokta, Endonezya'nın temel endişelerini gidermek için gerekli gördüğü her türlü önlemi almaya hazır olduğunun teyididir. Dış politikada daha az acil ve daha az önemli alanlarda zorluk ve karmaşıklıklara neden olacak olsa da, sözkonusu milletin güvenliği ve toprak bütünlüğü ise, bu önlemler alınacaktır. Doğu Timor'da idarenin ele alınması, şüphesiz Endonezya'nın Batılı ticaret ortakları ve Endonezya'ya yardım gönderenler ile arasında ek sorunlar yaratacaktır. Aynı derecede önemli başka bir şey de, Timor'un işgalinin, (en azından bazı sektörlerde) genişlemeye hevesli Endonezya'nın talihsiz siyasi yelpazesine yeniden can vermesi veya en azından en büyük ve en kalabalık eyaleti olarak üstünlüğünü ve egemenliğini ilan etmesine yardımcı olduğudur. Bu şüphe ve korkuların Endonezya'nın komşuları tarafından da paylaşılması sonucu, Endonezya'nın 1975 yılından bu yana verdiği yanıt, bölgesel diplomasiyi hızlandırmak ve ikili temasları genişletmek olmuştur. Endonezya, bu ham-

leden iki şekilde fayda görecektir. İlk olarak, ülke içinde sivrilmeye meyilli bölgeler nezdinde, Endonezya'nın pozisyonlarını takdir edecek ve ona anlayış gösterecek bir platform sağlayacaktır. İkinci olarak bu hamleler, yıllar boyu süregelen toprak güvenliğindeki açıklarını, Endonezya'nın yayılmacı hayaletini hortlatmadan gidermek için, askeri olmayan bir yaklaşımı ön plana çıkarmaktadır.

Vietnam'ın Kamboçya işgalini takiben Güneydoğu Asya bölgesinde artan gerginlikle birlikte, Endonezya'nın, kapsamlı güvenlik doktrinini ya da Ulusal Esneklik doktrinini (*Ketahanan Nasional*) bölgesel esneklik kavramına doğru bir genişletme çabası mevcuttu. Güçlü bir ulusal ve bölgesel esnekliği gerektiren temel neden, siyasi istikrarın ASEAN ülkeleri arasında bölünmez olduğu gerçeğidir. Herhangi bir devletteki siyasi istikrarsızlığın tüm diğer devletler üzerinde yansımaları olacaktır. Lakin böyle bir siyasi istikrarsızlık, devletin sınırlarından taşacaktır. Bu nedenle, 1976 yılında beş hükümet başkanı tarafından imzalanan ASEAN Anlaşması Bildirgesi şu ifadeyi kullanmıştır: 'her üye ülkenin ve ASEAN bölgesinin istikrarı, uluslararası barış ve güvenlik için önemli bir katkıdır. Her üye ülke, istikrarını bozan tehditleri ortadan kaldırmaya ve böylece ulusal esnekliği ve ASEAN'ın esnekliğini güçlendirmeye çalışmaktadır (ASEAN Sekreterliği 1978: 111).

Asıl sorun tabii ki, (ya Çin Halk Cumhuriyeti ya da Sovyetler Birliği tarafından desteklenen) komünizmin devrilmesi ve (bazı Orta Doğu ülkeleri tarafından desteklenen) radikal İslami köktencilüğün palazlanması gibi dış etkileri olan iç istikrarsızlıklardı. Bağımsızlık sonrası Endonezya'nın tarihi, iç istikrarsızlığın dış müdahaleye kapı araladığını gösteren nice örneklerle doludur. Bu, durumu ancak daha da kötüleştirmektedir. Dış müdahaleyi caydırıcı güvenilir bir savunma gücünün eksikliği, ilk olarak Endonezya'nın ulusal bütünlüğünü tehlikeye atmayacak, ikinci olarak da uygun bir bölgesel güvenlik ortamı sağlayacak etkin, fakat maddi olmayan stratejiler geliştirme ihtiyacına yol açmıştır. Bu noktada hatırlanması gereken şey, Wawasan Nusantara (Bölgesel Esneklik) gibi stratejik doktrinlerin bir boşluktan kaynaklanmadığıdır. Bunlar, anarşik bir maddi düzende neo-realizm akımının, hayatta kalma ihtiyacını bir zorunluluk olarak kurgulamasını kabul etmekle beraber, reelpolitik pratikleri dereceli bir biçimde algılayan, kültürel bilince sahip stratejik uygulamaların bir ürünüdür. Bu şartlar, maddi ve düşünsel stratejileri kullanmaktadırlar. Bu stratejiler

kapsamında hesaplamalar, güç dağılımlarının avantajlı ya da dezavantajlı olup olup olmadığına ve değerli ulusal kaynakların, bölgedeki devlet etkileşimlerinin sosyal yapısını değiştirecek avcı bir devletin ortaya çıkması tehlikesine karşı seferber edilip edilemeyeceğine göre yapılmaktadır.

Endonezya'da Uluslararası İlişkiler Çalışmaları

Endonezya'nın Hollanda sömürgesi olduğu dönemde, üniversiteler sadece belli konularda eğitim vermekteydi. Bunlar genellikle teknoloji, hukuk ve tıp gibi siyasi veya sosyolojik olmayan konulardı. Bu çalışma alanlarına, sömürge hükümetinin Holanda'ya bağlı East Indies'de hâkimiyetini kurmak ve sağlamlaştırmak amacıyla ihtiyaç duyduğu profesyonel pozisyonlara yetmiş yerli Endonezyalıları getirmek için gerek duyulmaktaydı²⁹.

Endonezya'da uluslararası ilişkiler, sosyal bilimlerin diğer birçok alanı gibi post-kolonyal bir çalışma alanıdır. Endonezya üniversitelerindeki ilk uluslararası ilişkiler bölümü, 1950 yılında Yogyakarta'daki Gadjah Mada Üniversitesi'nde, Hukuk, Sosyal ve Siyasal Bilimler Fakültesi içinde bir çalışma programı olarak kurulmuştur. Diğer üniversiteler de 1950'ler ve 1960'larda uluslararası ilişkiler bölümleri kurmaya devam etmişlerdir. Bu bölümlerin kuruldukları dönemdeki müfredat, yönelim ve araştırma gündemleri hakkında fazla bir bilgimiz yoktur. Tahminimiz, birçok programın, özellikle dış ilişkiler alanında, yeni devletin idari ve bürokratik görevlerini üstlenecek mezunlar yetiştirmeye odaklanmış olduğudur.

Endonezya üniversiteleri, siyasi aktivizmin merkezi olarak bilinmektedir. Birçok hükümet, öğrenci hareketlerinin baskısıyla başa gelmiş ve yine öğrenci hareketlerinin baskısıyla devrilmiştir. Ancak ironik bir biçimde bu hareketlerin liderleri, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler öğrencilerinin içinden çıkmamışlardır. Bağımsızlık öncesi dönemde olduğu gibi aktivistlerin çoğunluğu teknoloji, tıp ve hukuk gibi, daha geniş bir öğrenci kitlesini barındıran ve daha yerleşik çalışma alanlarının içinden çıkmıştır.

Şu anda, Endonezya'da uluslararası ilişkiler eğitimi veren 43 tane lisans programı vardır³⁰. Ancak, hükümet bu programlardan sadece 25'ine akreditasyon belgesi vermiştir. Bu sayı, fazla gibi görünebilir ancak ülke genelindeki 2600 akademi, kolej ve üniversiteye oranla çok küçük bir sayıdır. Bununla beraber, yüksek lisans programı açan sadece iki üniversite vardır. Bunlardan yalnızca birinin, Endonezya Üniversitesi'nin bölümlere

kayıtlı öğrencisi vardır. Yükseköğrenim kurumlarının hiçbirisi doktora programı açmamıştır. Aşağıdaki istatistiksel veriler, disiplinin ülke genelindeki durumu hakkında daha önemli bir gösterge olabilirler.

Mevcut başka istatistiksel veriler de Endonezya'nın, uluslararası ilişkiler eğitiminden göreceli olarak mahrum bırakılmışlığına işaret etmektedirler. Şu anda bu alandaki lisans programına kayıtlı 10.000'den fazla öğrenci vardır (bunların yüzde 52'si erkek, yüzde 48'i kadındır). Endonezya Üniversitesi'nde yüksek lisans programına devam eden sadece 77 öğrenci vardır. 514 kayıtlı üniversite öğretim görevlisi, bu öğrencilerin öğreniminden sorumludur. Bu öğretim görevlilerinin çoğunluğu (285 tanesi), yüksek lisans derecesine sahiptir; ancak yalnızca 32 tanesinin – ki, bu da tüm öğretim görevlileri sayısının yüzde 6'sından biraz fazladır –, doktora derecesi vardır. Büyük bir çoğunluğu (yüzde 38), lisans mezunudur.

Uluslararası ilişkiler dersleri verenlerin düşük eğitim düzeyleri, iki nedenle açıklanabilir. İlk neden, uluslararası ilişkiler alanındaki eğitim kurumlarının sayısının az olmasıdır. Öğretim üyelerinin çoğu, yüksek lisans diplomalarını ya yurtdışında ya da lisansüstü eğitimde uluslararası ilişkilere göre çok daha iyi durumda olan siyaset bilimi, devlet ve kamu yönetimi gibi bölümlerden almıştır. İkinci olarak üniversiteler, öğrencilere belirgin bir kariyer planı çizmemekte veya açık bir teşvikte bulunmamaktadırlar. Buna ek olarak aşırı ders yükü, anlamlı araştırma faaliyetlerine harcanan zamanı sınırlandırmaktadır. Yine de, yüksek lisansını yurtdışında yapmış birçok uluslararası ilişkiler mezunu, eğer yüksek lisanslarını bitirmeden önce tam zamanlı öğretim üyesi olarak çalışmıyorlarsa, öğretimi tam zamanlı bir iş olarak benimsememektedirler. Yabancı ülkelere gelen yüksek lisans mezunları, ya daha fazla iş güvenliği sağlayan kamu sektöründe ya da yüksek teşvik sağlayan ve araştırma yapmak için daha fazla zaman sunan özel düşünce kuruluşlarında çalışmaktadırlar. Birçoğu öğretim yap-sa bile, bu işi yarı-zamanlı olarak sürdürmektedir³¹.

Uluslararası ilişkilerin araştırma kurumları da zayıftır. Üniversite tabanlı araştırma merkezlerinin sayısı fazla değildir. Endonezya Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkileri Araştırma Merkezi (CIRES) gibi merkezlerin gelişmiş bir araştırma programları yoktur. Bunun nedeni, öğretim üyelerinin aşırı öğretim yüküdür. Endonezya, üniversitelerde ortalama lisans programı öğrencilerinin lisans derecesi almaları için 140-160 krediyi tamamlamalarını şart koşturmaktadır. Bu, bir öğretim üyesinin ge-

nellikle yılda 5-6 ders vermek zorunda olduğu anlamına gelmektedir. Bir sınıfta, ortalama 100'den fazla öğrenci vardır. Üniversite tabanlı araştırma enstitüleri, genellikle finansmanı devlet kurumlarından gelen projeler üzerinde çalışmaktadırlar. Dışişleri Bakanlığı'na (Deplu, Departemen Luar Negeri) bağlı Siyaset Araştırma ve Geliştirme Ajansı (BPPK, Badan Pengkajian dan Pengembangan Kebijakan), bu tür finansman sağlayan kurumlardan biridir. Burada yapılan araştırmalar, akademik odaklı olmaktan çok, siyaset odaklıdır. Çünkü pratikte, akademik çalışmalara ayrılan bir fon mevcut değildir.

Spesifik olarak uluslararası ilişkiler alanında çalışan pek fazla düşünce kuruluşu da yoktur. En önemli olanı, Endonezya'nın en yüksek profilli İngilizce dergisinin (Indonesian Quarterly) de yayıncısı olan Jakarta merkezli Stratejik ve Uluslararası Araştırmalar Merkezi (CSIS)'dir . Ancak bu dergi, sadece uluslararası ilişkilerle ilgili konuları yayımlamamaktadır. Bu durum aslında, CSIS'nin uluslararası ilişkilere özgü olmadığı gerçeğinin bir yansımasıdır. Aslında uluslararası ilişkiler, CSIS'nin kapsadığı üç alandan yalnızca biridir. Diğer alanlar ekonomi, siyaset ve toplumsal değişimdir. CSIS, CIDES, Habibie Merkezi, Endonezya Enstitüsü, Reform Enstitüsü, Akbar Tanjung Enstitüsü, Wahid Enstitüsü, Soegeng Sarjadi Sendikası, Endonezya Reform Merkezi gibi Endonezya'daki birçok düşünce kuruluşu, bugünün Endonezya'sında önemli ve öncelikli olan iç siyasetle ilgili meselelere odaklanmakta ve bu konular, gördükleri rağbete paralel olarak daha çok finansman çekmektedir. Endonezya'daki düşünce kuruluşları, doğaları gereği akademik girişimleri desteklememektedir. Endonezya kökenli düşünce kuruluşlarının hepsi olmasa da birçoğu, ya belli siyasi figürler tarafından kurulmuştur ya da belli bir politik yönelime sahiptir. Dünyanın pek çok yerinde böyle olsa da bu durum, kavramsal titizliği gerektiren teoriler inşa etmeyi hedefleyen salt akademik çalışmalardan genellikle kaçınıldığı anlamına gelmektedir.

Endonezya'da uluslararası ilişkiler alanında ciddi akademik girişimlerin eksikliğini derinleştiren bir diğer faktör de, uluslararası ilişkiler konusunda bir epistemik topluluğun yokluğudur. Örneğin, uluslararası ilişkiler alanında çalışan bilim insanlarının, henüz bir mesleki birliği yoktur. Bir mesleki birliğe en yakın oluşum, Siyaset Bilimi Derneğidir (AIPI, Asosiasi Ilmu Politik Endonezya). Fakat AIPI'nın uluslararası ilişkiler bileşeni, iç politikaya olan ilginin ezici gölgesinde kalmıştır. Bunun yanı sıra, uluslara-

rası ilişkiler bölüm başkanları yıllık toplantı yapmakta, ancak buradaki tartışma gündemleri, çoğunlukla müfredatları karşılaştırma ve eğitimle ilgili olan diğer konuları kapsamaktadır. Uluslararası ilişkiler çalışan akademisyenler zaman zaman Deplu tarafından düzenlenen konferanslarda bir araya gelmekte, ancak tartışılan konular, anlaşılır bir biçimde, Endonezya'nın dış politikasına ilişkin meselelerle sınırlı kalmaktadır.

Epistemik bir topluluğun yokluğuna ek olarak, bilim insanlarının teoriye ilişkin çalışmalar yapmaları konusunda hiçbir teşvik de yoktur. Nitekim pratik siyasete dâhil olmak, siyaset çevrelerinde bulunmak ve medyada görünür olmak daha caziptir. Uluslararası ilişkiler alanındaki akademik dergilerin sayısı bir elin parmaklarını geçmemektedir. Bunların en ünlüsünün, UI'nın uluslararası ilişkiler bölümü tarafından yayınlanan *Global* dergisi olduğu söylenebilir. Ne var ki, bu derginin okuyucu sayısı çok düşüktür ve sırf yayını sürdürebilmek için bile olağanüstü çaba sarfetmek zorundadır. 1997 yılında ülkeyi vuran mali ve ekonomik kriz de, akademik yazındaki eksiklik, derinleştirmiştir. Bilim insanları, maaşları yetersiz olduğu için ek gelir sağlamak amacıyla yayın yapmaya mecbur bırakılmaktadırlar. Akademik dergiler ve yazılı basında yayın yapmanın ücret olarak karşılığı hemen hemen aynı olmakla birlikte, bunun için harcanan çabanın miktarı, belirgin bir biçimde farklıdır. Sonuç olarak, ciddi akademik yazına hiçbir teşvik verilmemektedir. Endonezya'daki akademik topluluğa yöneltilen bir eleştiri şudur: bilim insanları, doktoralarının bitişini akademik kariyerlerinin başlangıcı olarak düşünmektense, doktoralarını aldıklarında yazmayı bırakmakta, siyasete girmekte ya da siyasi çevrelerde yer alıp medyatik kişiliklere dönüşmektedirler.

Yukarıdaki faktörler, Endonezyalı uluslararası ilişkiler araştırmacılarının kapsadığı temel temaları tanımlamaktadır. Araştırma temalarının çoğu, genellikle ulusal ve uluslararası finansman kuruluşlarının önceliklerine göre belirlenmiştir. 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra dünyanın dikkati, İslam ve güvenlik konularına yönelmiştir. Dünyanın en büyük Müslüman ülkesi olduğu için doğal olarak, dünyanın dikkati Endonezya'daki İslama odaklanmıştır. Bu durum, ayrıca bu konu hakkındaki proje finansmanının artış miktarına da yansımıştır. Bu artış, bu konuyu ulusal ve uluslararası boyutlarını biraraya getirmek suretiyle, Endonezya'daki ana araştırma temalarından biri yapmıştır. Bununla ilgili olarak, yasadışı ağaç kesimi, insan kaçakçılığı ve terörizm gibi konularla ilgili yurtiçi güvenlik

ve bölgesel güvenlik arasındaki bağ da en popüler konulardan biri haline gelmiştir.

Uluslararası ilişkiler alanındaki eğitim kurumlarının müfredatı, aslında son yıllarda büyük gelişme göstermiştir. 1970'lerden başlayarak, 1990'ların çoğunu kapsayacak şekilde, uluslararası ilişkiler teorisi üzerine okullarda yapılan tartışmalar, genellikle disiplindeki realizm-liberalizm; ve yasal/kurumsal yaklaşım-davranışsalcılık arasındaki birinci ve ikinci tartışmalar olarak nitelenen konular etrafında dönmektedir. 1990'lar ve 2000'lerin başında yüksek lisans araştırmaları yürüten birçok öğretim üyesinin Batı üniversitelerinden dönüşüyle, müfredat daha güncel hale gelmiştir. Bugünlerde, öğrencilerin post-modernizm ve sosyal inşacılık gibi konularda makale yazmaları veya tartışmalar yapmaları, nadir rastlanan şeyler değildir. Ancak kullanılan literatürün çoğu, Batı ders kitapları ve dergilerinden alınmadır. Uluslararası ilişkiler düşüncesinin yerli kaynaklarını tespit etmek, eğitim kurumlarının ne içinde ne de dışında pek ilgi çekiyormuş gibi görünmemektedir. UI'daki uluslararası ilişkiler bölümü, 'Uluslararası İlişkilere Giriş' dersinin tek bir haftasını, 'Endonezya'da Uluslararası İlişkiler Düşünceleri: Soekarno, Hatta, Sultan Syahrir' başlıklı tartışmaya ayırmıştır. Aynı bölümde her iki dönemde de okutulan 'Uluslararası İlişkiler Teorisi' dersinde, Batı kökenli olmayan geleneklerin tartışılmasına hiç yer verilmemiştir (Jurusan HI FISIP UI 1996)³³.

Çözülmeyi Bekleyen Bilmece: İzi Sürülebilecek Zengin Potansiyel Kaynaklar Var iken, neden Endonezya kökenli bir Uluslararası İlişkiler Teorisi Yok?

Bir ulus devlet olarak Endonezya, farklı kültürel ve siyasi bağlamlarda, hepsi de kimliğinde merkezi bir yeri olan farklı rolleri benimseyerek, kendine uluslararası toplumda bir yer edinmiştir. Endonezya'daki uluslararası ilişkiler düşüncesi üzerinde etkili olmuş yerli gelenekler, bu rollere ilham vermiş ve cismaniyet kazandırmışlardır. Ancak bu roller, Endonezya akademik topluluğu tarafından, Endonezya'daki uluslararası ilişkiler bölümlerindeki zayıf kurumsal yapı, kütüphaneler, teşvik edici uygun finansman kaynakları ve araştırmanın geçerliliğinin kabulü gibi fiziksel nedenler dolayısıyla tutarlı bir biçimde ifade edilmemiştir. Bu eksiklik, uluslararası ilişkiler alanında eğitim almış uzmanların, iç meselelerle daha alakalı konula-

ra kaymasıyla sonuçlanmıştır. Ayrıca, İngilizce dilindeki yazılı becerilerin azalması, Endonezya'nın dış politikası konusunda Batı kökenli yazarların baskın olmasını açıklayan bir etken olabilir.

Bununla beraber, bir teori-öncesi aşama elde etme konusunda yaptığımız alıştırma, uluslararası ilişkiler düşüncesinin kaynaklarını ve uluslararası ilişkiler düşüncesini etkisi altına alan çoklu kimliklerin imkânını, Endonezya çalışmaları üzerine yerleşik literatürden seçip ayırma çabamızın ürün veren ilk denemesidir. Bu alıştırma, sadece bu kitabın 'uluslararası ilişkilerin araştırma konusunu genellemeye yönelik sistematik bir girişim olması' amacına hizmet etmemektedir. Aynı zamanda bu alıştırma, Endonezya'daki uluslararası ilişkiler düşüncesinin farklı kavramsal çerçeveler içinde çalışma olasılığını da yakalamaktadır. Eğer fark yaratan tek uluslararası teori realizm olsaydı, bundan çıkacak bariz sonuç, Endonezya örneğinin dikkate alınmayacak olmasıydı. Ancak Endonezya Cumhuriyeti'nin dünyanın en kalabalık dördüncü ülkesi, İslam dünyasının en büyük demokrasisi, Güneydoğu Asya'nın jeo-stratejik olarak en önemli devleti ve dünyanın en kalıcı bölgesel kurumlarından birinin oluşumunda – ASEAN- itici güç olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu tür perspektifler pragmatik perspektifler olarak nitelenebilir mi? 'Küresel terörle mücadele'yi kuşatan riskler tarafından belirlenen pratik siyaset açısından, İslam dünyasında aklın sesi olacak bir Endonezya'ya duyulan ihtiyaç artacaktır. Bu artan ihtiyaç, Endonezya'nın 'kilit devlet' olarak rollerini yerine getirmesini sağlayacaktır. Bu görüş, ABD dış siyaseti üzerine etkili bir çalışmada teşvik edilen bir bakış açısidir (Chase eds. 1999: 6, 934)³⁴. Kimlikler, semboller, değerler, kurumlar ve normlar gibi sosyal inşacı yaklaşıma ait değişkenlerin, Endonezya'daki uluslararası ilişkiler uygulamalarında büyük bir açıklayıcı değeri varken, sosyal inşacı yaklaşımların Endonezya bağlamında bir değeri olabilmesi için, normalin dışına çıkmış davranışları açıklaması gerekmektedir. Özellikle de kültürel olarak motive edilen reelpolitik uygulamaların, örneğin güç kullanımının, neden bağımsızlıktan bu yana ulusal ve uluslararası ilişkilerde aşikâr bir hal aldığını açıklamalıdır³⁵. Bir anlamda, ya sadece akılcı ya da sadece sosyal inşacı yaklaşımlara odaklanan Batı kökenli uluslararası yaklaşımlar, tekelci bir tutum içinde, uluslararası ilişkilere Endonezya kökenli bir yaklaşımın özünü yakalayamayabilirler. Makalemizin öne sürdüğü gibi Endonezya bağlamında güç, kimlik, ilgi alanları ve normlar arasındaki karmaşık bağlantıları oluşturma sorumluluğunu tek

bir paradigmaya yüklemek akla yatkın değildir. Bu, özellikle teorilerin içi-çe geçtiği bağlamlarda, eklektik bir kuramlaşma gerektirmektedir³⁶. Doğal olarak bu, spekülative bir denemedir. Fakat uluslararası ilişkiler alanında yerli kuramlaştırmada Endonezya devlet yönetiminin dilinin, nasıl kullanılacağına dair bir dizi imkanı araştırmak üzere tasarlanmıştır. Bu, bağlamsal niteliği ön plana çıkan araştırmalar yapmaya daha uygun bir konudur. Ancak bu noktada, uluslararası ilişkiler alanında Endonezya düşüncesini şekillendirmeye devam etmesi muhemel faktörleri anlamamıza yardımcı olacak üç gözlem yeterli olmalıdır.

İlk olarak, Endonezya dünyanın en büyük Müslüman ülkesidir ve demografik olarak İslam dünyasının en büyük demokrasisidir. Bu durum, kendisini İslam ülkeleri arasında lider konumunda görmesine zemin hazırlamıştır. Bu rol, uzlaştırmak, istikrarı sağlamak, arabuluculuk görevini yerine getirmek ve aşırılığı önlemek amacıyla ilkeli tarafsızlığı benimseyen bir roldür. Ancak bu rol, İslam dünyasındaki gelişmelere paralel olarak önemli bir değişim geçirmektedir. İslami entelektüel ve sosyo-politik çevrelerde, demokratik ve çoğulcu bir devlette İslam'ın rolü üzerine süregelen bir tartışma vardır. Bu tartışma, özellikle, İslam'ı evrenselci bir ideoloji olarak gören küçük, ama sesini duyuran bir Müslüman topluluğun etkisi altındaki Cava adasında (bağdaştırıcı inançlarla kaynaşmış bir İslam anlayışına bağlılığı ile bilinen), 1980'lerin sonlarından bu yana gözlenen belirgin bir İslami direniş bağlamında şekillenmiştir. Bu gelişmelerin önemli bir sonucu, dış politikada muhtemel yeni açılımların yapılmasıdır. Endonezya'nın yeni demokрасisi içinde laik milliyetçiler ile İslami milliyetçiler arasındaki ilişki tekrar gözden geçirildiğinde, Endonezya'nın İslami kimliğinin yeniden değerlendirmesi, Jakarta Sözleşmesi'ne dair meseleler ve bunun 1945 Anayasası ile ilişkisine odaklanmaktadır. *Pancasila*'nın (ulusal ideoloji) anlamı, yeni bin yılda daha belirgin, daha söze dökülür bir hal almaktadır. İslam'a önemli ayrıcalıklar, örneğin yeni bir Eğitim Önergesi'nin sunulmasına ilişkin olarak tanınmıştır. Bu tür gelişmeler, Suharto sonrası Endonezya'yı niteleyen, gelişmekte olan demokratik ulus-devlet yapısı içinde İslam'ın artan gücünün ve etkisinin önemli göstergeleridir. Şimdiye kadar, Endonezya dış politika alanında İslami bir eğilime sahip olmaktan kaçınmıştır. Ancak Endonezya, İslam dünyasındaki önemli sorunlarda uzlaştırmacı rolünü bir kenara bırakırsa, o zaman uluslararası bakış açısındaki değişimler, iç siyasette Suharto sonrası dönemdeki devlet inşasına ilişkin etkenlerin so-

nucu olacaktır. Bu etkenler kısaca, şeriat uygulaması yönündeki adımlarla birleşen, politik elitin dini inançlarındaki değışiklik gereksinimidir.

İkinci olarak, bağımsızlığın ilanından bu yana Endonezya da, Bağlantısızlar Hareketi içinde önemli bir role talip olmuştur. Zaman içinde bu rol, Sukarno döneminin radikalizminden Suharto döneminin gelişmeci yönelimine ve *reformasi* (reform) döneminde demokrasi, anti-militarizm ve İslam'a yapılan vurguya doğru kaymıştır. ASEAN, Endonezya'nın kendisini önemli bir oyuncu ve istikrarı sağlayan bir güç olarak görmesini sağlayan bir platform sunmaktadır. Bu nedenle uluslararası toplumun algıları, rekabet halindeki ulus-devletler açısından değil, içinde az ya da çok kilit bir rol oynadığı, sınırları belirli bloklar ya da forumlar açısından ifade edilmektedir. ABD, Rusya, Japonya ve Çin gibi, bu bloklar dışında ülkelerle kurulan ilişkilerin şartları daha muğlaktır. Örneğin, Suharto döneminde Çin, kısmen rakip bir medeniyet ve ideolojiyi temsil ettiği gerekçesiyle, sıklıkla bir tehdit olarak görülmekteydi. Blokların içinde dahi Endonezya, kendi rolünü bir yere kadar, sınırları net bir şekilde çizilmiş toprak temelli ulus-devletleri anımsatan geleneksel ölçüler içinde değil; bir dönemden diğerine geçildiğinde, iktidar ve itibarını küçük veya büyük bölgelere yayan merkezi odakların ölçüleri içinde kurgulamaktadır. Endonezya'nın, İslam dünyasının merkezinde durduğu varsayılmaktadır. Ancak bu, Endonezya'nın politika üretme konusunda baskın bir konumda olacağı anlamına gelmemekte, daha ziyade merkezi rolünü onurlu bir biçimde koruduğu anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, kendi yetki alanının dışındaki ülkelerle ilişkilerinde Endonezya'nın davranışları, nispeten pragmatik görünmektedir. Malezya'nın baskın konumundan Endonezya'nın ara sıra raahtsız olması, bunun göstergesidir. Endonezya'nın İslam ülkeleri arasında arabuluculuk yapma rolünden memnun olması da aynı şekilde bir göstergedir. Endonezya, dünyanın en büyük İslam ülkesi olarak İslam ülkeleri arasında onay ve takdir beklemektedir. Bu rol, göreceli olarak tarafsızlık gerektiren bir rol olmuştur. Bu rolün gereği, çözülemeyen sorunlarla gereksiz yere uğraşmaktan kaçınmakla birlikte, aşırılığı önlemek için arabuluculuk yapmaktır. Cavalılar için mandalalar arası ilişkilerin sonucu *chakravatin* ya da Cavalıların dilinde dünya liderinin (*prabu murbeng wise-sa anyakrawati*) ortaya çıkmasıdır. Bu ideal durum, 'tüm siyasi oluşumların tutarlı bir birlik içinde birleştiği ve (bir süre için) birbirleriyle çatışmaya kilitlenmiş olan birden fazla mandalanın bulunduğu bir evrende, örtük olan

güç gelgitlerinin ve mandalalar arasındaki akışının, artık mevcut olmadığı bir dünya imparatorluğuna işaret etmektedir' (Moertono, içinde Anderson 1990: 45).

Üçüncü olarak, uluslararası ilişkiler alanında çalışan Endonezya kökenli kurum ve araştırmacılara verilebilecek desteğin yokluğu, gerekli alt yapının ve uluslararası ilişkiler eğitimini destekleyen fonların eksikliği, öğretim üyelerinin nispeten düşük eğitim düzeyi ile birlikte düşünüldüğünde Endonezya'da uluslararası ilişkiler araştırmaları için durum, kasvetli bir hal almaktadır. Ayrıca, uluslararası ilişkiler teorileri araştırmalarının eksikliği, düşünce kuruluşlarının daha fazla tanınma ve daha fazla fon olasılığını gözönünde bulundurarak iç siyaset ile ilgili meselelerle meşgul olmasından da kaynaklanmaktadır. İslam'ın bu kadar yüksek bir profil çizdiği bir dönemde, 'Küresel Terörle Mücadele'ye ilişkin küresel ve bölgesel tartışmalara yapıcı bir katkıda bulunabilecek, ilerici bir İslami geçmişe sahip Endonezyalı bilim insanlarına ne denli ihtiyaç duyulduğu düşünülürse, bu durum oldukça hazindir. Böyle bir bağlamda, uluslararası ilişkiler disiplini içinde, uluslararası ilişkilerin gelişen sistemi, bunun Endonezya için ne anlama geldiği ve Endonezya'nın bu sistem içindeki rolünün ne olacağını yorumlayabilmek amacıyla, Endonezya'nın araştırma kapasitesini güçlendirme ve yeniden inşa etmeyi hedefleyen bir projeye destek vermeye değmez mi?³⁷ Bir uluslararası ilişkiler epistemik topluluğunun yokluğu meselesine gelince, daha fazla bölge çalışmasının yardımı olmadan, Batı kökenli bir uluslararası ilişkiler paradigmasının nereye kadar böyle bir durumun sorumlusu sayılabileceğini kestirmek güçtür. Ancak Endonezya'daki uluslararası ilişkiler akademik topluluğu arasında, uluslararası ilişkilerin 'Batı' kökenli bir bilim olduğuna dair yaygın bir kanı vardır. Yerli bilim insanları da bu genel kabulü sorgulamayı gerektirecek herhangi bir neden görmemektedirler. Ne yazık ki böyle bir durum, uluslararası ilişkiler akademisyenleri arasında yabancılaşmayı da beraberinde getirmiştir. Aslında bu kadar çok sayıda Endonezyalı bilim insanının, kariyerlerinin sonraki dönemlerinde çalışmalarını iç siyasete kaydırmaları, bu yabancılaşmanın bir göstergesidir.

KAYNAKLAR

- Anderson, B. R. O'G (1990), *Language and Power: Exploring Political Cultures in Indonesia*, Cornell University Press, Ithaca.
- Anwar, D. F. (1998), 'Indonesia: Domestic Priorities define National Security', in M. Alagappa (ed.), *Asian Security Practice: Material and Ideational Influences*. Stanford University Press, Stanford.
- ASEAN Secretariat (1978), *10 Years of ASEAN*, ASEAN Secretariat, Jakarta.
- Barton, G. (2002), *Gus Dur: The Authorized Biography of Abdurrahman Wahid*, Equinox Publishing Asia Pte Ltd, Jakarta.
- Chase, R., E. Hill and P. Kennedy (eds) (1999), *The Pivotal States: A New Framework for U.S. Policy in the Developing World*, W. W. Norton, New York.
- Djalal, D. P. (1996), *The Geopolitics of Indonesia's Maritime Territorial Policy*, Centre for International and Strategic Studies, Jakarta.
- Djiwandono, J. S. (1996), *Konfrontasi Revisited: Indonesia's Foreign Policy Under Sukarno*, Centre for Strategic and International Studies, Jakarta.
- Effendi, T. N. (1996), 'Demokrasi dalam Perspektif Budaya Batak', in M. Najib (ed.), *Demokrasi dalam Perspektif Budaya Nusantara*, LKPSM, Yogyakarta.
- Feillard, A. (1999), *NU vis-à-vis Negara: Pencarian Isi, Bentuk, dan Makna*, LKIS, Yogyakarta.
- Geertz, C. (1960), *The Religion of Java*, The Free Press of Glencoe, New York.
- (ed.) (1983), *Local Knowledge: Further Essays in Interpretative Anthropology*, Basic Books, New York.
- International Relations Department of the University of Indonesia (1996), *Perkembangan Studi HI dan Tantangan Masa Depan*, Pustaka Jaya, Jakarta.
- International Relations Studies in China: A Review of Ford Foundation Past Grantmaking and Future Choices* (2002), The Ford Foundation, New York.
- Jenkins, D. (1984), *Suharto and His Generals: Indonesian Military Politics 1975–1983* (Cornell Modern Indonesia Project Monograph 64), Cornell University, Ithaca.
- Katzenstein, P. J. and N. Okawara (2001), 'Japan, Asia-Pacific Security, and the Case for Analytical Eclecticism', *International Security*, vol. 26, no. 3.
- Koentjaraningrat, R. M. (1975), *Introduction to the Peoples and Cultures of Indonesia and Malaysia*, Cummings Publishing Company, Menlo Park, CA.
- (1985), 'Javanese Terms for God and Supernatural Beings and the Idea of Power', in A. Ibrahim, S. Siddique and Y. Hussain (eds), *Readings on Islam in Southeast Asia*, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore.
- Legge, J. D. (2003), *Sukarno: A Political Biography*, Archipelago Press, Singapore.
- Leifer, M. (1983), *Indonesia's Foreign Policy*, Allen & Unwin, London.
- Liddle, R. W. (1996), *Leadership and Culture in Indonesian Politics*, Allen & Unwin, Sydney.

- Lubis, T. M. (1992), 'The Future of Human Rights in Indonesia', in. H. Crouch and H. Hill (eds), *Indonesia Assessment 1992: Political Perspectives on the 1990s (Political and Social Change Monograph 17)*, RSPAS Australian National University, Canberra.
- Milner, A. C. (1982), *Kerajaan: Malay Political Culture on the Eve of Colonial Rule*, Tucson, University of Arizona Press.
- Moertono, S. (1968), 'State and Statecraft in Old Java', *Cornell Modern Indonesia Project Monograph*, Cornell University, Ithaca.
- Sairin, S. (1996), 'Demokrasi dalam Perspektif Kebudayaan Minangkabau', in M. Najib (ed.), *Demokrasi dalam Perspektif Budaya Nusantara*, LKPSM, Yogyakarta.
- Sebastian, Leonard C. (2006), *Realpolitik Ideology: Indonesia's Use of Military Force*, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore.
- Sjamsuddin, N. (1996), 'Masyarakat Aceh dan Demokrasi', in M. Najib (ed.), *Demokrasi dalam Perspektif Budaya Nusantara*, LKPSM, Yogyakarta.
- Sukma, R. (1999), *Indonesia and China: The Politics of a Troubled Relationship*, Routledge, London.
- (2003), *Islam in Indonesian Foreign Policy*, RoutledgeCurzon, London.
- Uhlin, A. (1997), *Indonesia and the "Third Wave of Democratization": The Indonesian Pro-Democracy Movement in A Changing World*, Curzon, Surrey.
- Weatherbee, D. E. (1966), 'Ideology in Indonesia: Sukarno's Indonesian Revolution' *Southeast Asia Monograph Series 8*, Yale University, New Haven, CT.
- Weinstein, F. B. (1976), *Indonesian Foreign Policy and Dilemma of Dependence*, Cornell University Press, Ithaca.
- Yustinianus, S. I. (2005), 'The Mystic Legacy of Sukarno and Suharto', *The Jakarta Post*, 8 June.

SONNOTLAR

- 1 Yazarlar bu metinde işlenen fikirlerin oluşumuna katkıda bulundukları için adı geçen yazarlara teşekkürü bir borç bilirler: Dr Rizal Sukma (Stratejik ve Uluslararası Araştırmalar Merkezi - Centre for Strategic and International Studies (CSIS), Jakarta), Dr Makmur Keliat (Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı, Endonezya Üniversitesi, Jakarta - Department of International Relations, University of Indonesia, Jakarta), Dr Anak Agung Banyu Perwita (Sosyal ve Siyasal Bilimler Fakültesi Dekanı - Dean of the Faculty of Social and Political Sciences, Parahyangan Catholic University, Bandung), ve Dr Yanyan M. Yani (Uluslararası İlişkiler Bölümü, Department of International Relations, Padjadjaran University, Bandung). Endonezya Enstitüsünden Adinda Tenriangke Muchtar da Endonezya'daki uluslararası ilişkiler eğitimi ile ilgili materyal toplamamıza ve Uluslararası Araştırmalar Okulundan Sammy Kanadi de bölümün son redaksiyonundan yardımcı olmuştur.

- 2 Ustalıkla hazırlanmış Sanskritçe kelimelerin kullanımı aracılığı ile telaffuz edilen Ulusal Esneklik Doktrini ulusal yaşamın sekiz boyutundan oluşmaktadır (Astagatra). Bunlar iki kategoride ele alınabilir: üç doğal boyut (Trigatra) ve beş sosyal boyut (Pancagatra). doğal boyutlar coğrafya, doğal kaynaklar ve nüfus. Beş sosyal boyut ise ideoloji, siyaset, ekonomi, sosyal-kültür ve savunma-güvenliktir.
- 3 Bu ikilikler, geleneksel Cava düşüncesinde hala belirgin olduğu halde, Endonezya milliyetçiliğinin ve ulusal birliğin önemini vurgulamak için bağımsızlık sonrası Endonezya'da daha az vurgulanmıştır.
- 4 Şu Cava özdeyişini hatırlayalım: Akek wong kang wedi kahanan perang, awit hokum kang becik akeh kang ora kanggo, mula banjur wedi perang. Iku kabeh keliru, jalaran perang iku uga kepingin mbelani kabeneran. Anlamı şudur: Bir çoğu savaştan korkar; çünkü savaşta iyi kurallar gözardı edilir. Bu yanlıştır; çünkü savaşlar doğruya ulaşmak amacıyla yapılır. Bakınız (Sebastian 2006: 16).
- 5 Güneydoğu Asya'daki insanların yaklaşık yarısı Endonezyalıdır. Bir hükümdar etrafında yoğunlaşan geniş nüfus kümeleri yok sayılamaz bir iktidar göstergesidir. Bu iktidar ilahi vahyi elinde bulundurmaya devam eder. Büyük bir nüfus pirinç ekimi için daha büyük bir iş gücü anlamına gelir. Bu, ekonomik artı-üretim ve anıtlar ve ordular inşa etmek için kullanılacak iş gücünün varlığı anlamına gelir.
- 6 Abdurrahman Wahid'in büyük-büyük babası, Kyai Haji Hasyim Asy'ari'nin ailesi, onaltıncı yüzyılda İslamı Cava'nın kuzeydoğu kıyı bölgelerine getirmekle tanınan Cavalı kral Brawijaya VI. Brawijaya VI'nın oğlu Jaka Tingkit'in soyundan geldiğini iddia ederler. Jaka Tingkit'nün oğlu Prens Banawa kendini Sufizm öğretmeye adanmış bir münzevi olabilmek için kraliyet mensubu olmasının getirdiği ayrıcalıklardan vazgeçmesiyle bilinir. Bakınız (Barton 2002: 38).
- 7 Askeri elitin, özellikle de Suharto'nun etrafında bulunanların, rejimin çıkarlarını korumak için nasıl kullandıkları konusunda bakınız (Jenkins 1984).
- 8 Geertz'in sözleriyle: 'Cava İngiltere'den daha uzun süredir medenidir'.
- 9 'Gusti' kelimesi aynı zamanda Tanrıya ve liderlerine duydukları hayranlık ve hürmete işaret eder.
- 10 'Pusaka' ve kutsal şeyler olarak bilinirler. Bunlar çeşitli formlarda (kris) olabilir: oklar, at arabaları, müzik aletleri, vesaire..
- 11 Wayang Kulit'in dünyasında çatışma iyi ve kötü arasında değildir; ancak siyahla beyazın gölgesi şeklinde kendini gösterir. En belirgin olan şey manevi olarak gelişmiş olanla gelişmemiş olan arasındaki tezata yapılan vurgudur.
- 12 Yaklaşık anlamı 'örtük kişisel güdüler'dir.
- 13 Batı Cavalıların Sundanlılarının sınıflandırması oldukça güçtür. Cava krallıklarıyla olan tarihsel rekabetlerinden dolayı Sundanlılar Cavalı olmadıklarında ısrar ederler. Ancak, onları Seberang olarak sınıflandırmak ta oldukça

sorunludur; çünkü Sunda topraklarında, Doğu ve merkez Cava'da olduğu gibi, Hindu etkisi oldukça yoğundur. Özellikle de, eski Sundan krallığı Padjadjaran'ın yer aldığı doğu bölgesinde.

- 14 Bu noktada şunu belirtmek gerekir: iç bölgelerde yaşayan bazı Seberang etnik grupları hala sade, korunaklı bir hayat sürmekteydi ve hala (genellikle baskın bir tek-Tanrılı din olan Hristiyanlıkla birleşik) doğacı inançlara sahiplerdi. Bu özellikle Papua (Irian Jaya) için, Sumatra, Sulawesi ve Kalimantan için geçerliydi. Bir ülkenin sosyal ve siyasi ilişkilerinin marjlerinde yer almışken, burada Seberang siyasi kültürü olarak bilinen şeyi şekillendirmekte daha az bir rol üslenmiştir.
- 15 Bali'deki yüksek Hinduizm etkisi Cavalıların siyasi kültürüyle bir çok ortak özellik taşır. Tarihsel olarak, Bali'deki kraliyet aileleri Demak İslami Sultanlığı ile girdiği iktidar mücadelesi sırasında, Cava'dan kaçan Majapahit'in mahiyetinden gelir.
- 16 Ortak dil olarak kullanılan dilin bir varyantı Malayu Pasardı (Pazar Malay dili). Malay aristokrasisi daha katmanlı bir türü kullanırlardı. Ancak sonraki türün katmanlaşma derecesi Cavalıların dili kadar karmaşık değildir.
- 17 Sözlük anlamıyla doğrudan çevirisi 'kaba'dır. Ancak, 'medeni olmayan' olarak ta okunabilir.
- 18 Son yıllarda yapılan başka bir spekülasyonda İslam'ı Endonezya'dan Çin'e getirenlerin Müslüman Çinli sefirler olduğudur. Bunların en ünlüsü Amiral Zheng He'dir. Söylentiye göre, İslam Çin'den sonra daha sonra direk Cava'ya gelmiştir.
- 19 Daha sonra tüccarlara eşlik eden Batılı Hristiyan Katolik ve Protestan misyonerler, İslami etkinin zayıf olduğu bölgelerdeki insanların din değiştirmesine vesile oldular. Bunlar temelde Sumatra, Kalimantan, Sulawesi ve Papua'nın iç bölgelerinde yaşayan halk, Güney Maluku'nun kıyı bölgelerinde ve Lesser Sunda'nın doğu bölümünde yaşayan insanlardır. Bugüne kadar, tüm nüfusun yüzde onunu oluşturan Endonezyalı Protestanlar ve Katolikler temel olarak bu etnik gruplardan gelmiştir.
- 20 Ünü bilinen dokuz tane wali vardır. Cavalılar bu valileri 'Wali Songo' olarak bilirler. Bu walilerin her birinin doğaüstü yeteneklere sahip olduğuna inanılır. Waliler ve onların halkı kendi dini inançlarının mensubu yapma çabası mistisizm hikayeleriyle kışkırtılmıştır. Bu mitlerle dini inançların iletiminde yerel folklorün kullanımı Cava'da İslamın yaygınlaşmasını hızlandırmıştır; çünkü bu faktörler Cavalıların yeni dine kolay ısınmalarını sağlamıştır.
- 21 Geldiği kıta parçasında daha önceden kök salmış Sufizm Güneydoğu Asya'ya gelen İslam türüne ilham vermiştir. Bu durum İslamın mevcut yerel dinlerle olan uyumunu artırmışa benzer.
- 22 Bunlar tek bir Allah inancı, günde beş vakit namaz kılmak, Ramazan ayında oruç tutmak, İslam hukuku uyarınca zekat vermek, ve maddi imkanları yeterli olanlar için Mekke'ye Hacca gitmektir.

- 23 Bu 'kırmızı' anlamına gelir. Bu terim akademik çevrelere Geertz'in 'Cava'nın Dini' adlı eseriyle tanıtılmıştır. Terimin kökeni, daha dindar olan Cavalı Müslümanların (putihan) giydiği beyaz kumaşa karşın, Cavalıların giydiği kumaşın rengidir (aslında renk toprak kırmızısıdır).
- 24 1965'deki komünist darbenin başarısız olmasından sonra, dinler büyük bir çışkuyla karşılanmıştır. Bunu kısmen hükümetler teşvik etmiştir. Böylece, tüm Endonezyalılar resmi olarak tanınan beş dinden birine mensup olduklarını beyan etmek zorunda kalmıştır. Bunlar İslam, Protestanlık, Katolisizm, Hinduizm ve Budizmdir. Bir çok Cavalı kendine din olarak İslamı seçmiştir. Ancak, 1970'lerde Kejawen'in bir din olarak tanınması için bir hareket başlatılmıştır. Daha sonra Kejawen de tek bir Tanrıya inanan bir din olarak kabul edilmiştir (Kepercayaan atas Tuhan Yang Maha Esa'). Resmi bir din olarak tanımasa da, diğer dinlerle eşit bir yasal statü kazanmıştır. Kejawen ibadetlerinin kısa bir özeti için bakınız (Koentjaraningrat 1975: 112-19).
- 25 Hz. Muhammed'in sosyal ve siyasi konularla ilgili söz ve eylemleri.
- 26 İslami metinlerin 'yorumlanması' ve 'yeniden yorumlanması'
- 27 Bu açıdan, Michel Leifer'in 'bölgesel yetki verme algısı' Cavalıların liderlik kavramının doğal bir sonucudur. Her Cavalı lider bu algıya sahiptir. Bu algı olmadan etkili bir lider olması mümkün değildir.
- 28 Bu, Endonezya'nın mücadeleciliğinin bir ifadesi olan Sukarno'nun Gündümlü Demokrasisi altında değişen dış siyasetten kaynaklanır. Bu strateji, gözdağı vermenin diplomatic ve askeri yöntemlerini kullanarak Batı Irian kampanyasında Hollandalıları ve Malaya kampanyasında İngilizleri yıldırmak için tasarlanmış bir stratejiydi.
- 29 NEFO ve OLDEFO kavramlarının analizi için bakınız (Weatherbee 1996).
- 30 Tarihin de gösterdiği gibi, yerli nüfusa verilen seçici eğitim, halktaki kendi kaderini tayin arzusunun filizlenmesine engel olamamıştır. Birçok sömürge toplumunda olduğu gibi, bağımsızlık mücadelesinin öncüleri, sömürgeci hükümetin eğitim sisteminin ürünü olan aydınlardı. Sonuç olarak, Endonezya'nın kurucu babaları ya Sukarno gibi mühendisler; ya ilk milliyetçi örgüt, Boedi Oetomo'nun kurucuları olan doktorlardı; ya da Cumhuriyetin ilk Başkan Yardımcısı Hatta gibi avukatlardı.
- 31 Burada sunulan istatistikler Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü (Dirjen Dikti, Direktorat Jenderal Pendidikan TINGGI) ve Milli Eğitim Bakanlığı (Depdiknas, Departemen Pendidikan Nasional) tarafından basılan çeşitli yayınlardan elde edilmiştir. Veri toplama yıllarının değişkenlik gösterebildiğini unutmamak gerekmektedir; ancak mevcut en son veriler 2005 yılına aittir. STK'lar dış politika konularıyla ilgilenmemektedirler.
- 32 Danışmanlık sektörünü saymazsak, tamamen uluslararası ilişkiler uzmanlığına dayanan bir kariyer planlaması genellikle kötü iş beklentileriyle sonuçlanmaktadır. Akademisyenlerin temel maaşlarının önemli ölçüde düşük olduğu bir ülkede, akademisyen maaşını danışmanlıktan gelen ek gelirle tamamlar.

mak gerekmektedir. Uluslararası ilişkiler teorisi ya da dış politika analizi konusunda uzmanlaşmış olanlar, hâlihazırda yetersiz olan kazançlarını artırmak için pek fırsat bulamamaktadırlar. Böylece bu akademisyenlerin çoğu, kazancı daha bol alanlar olan iç siyaset ve kalkınma ile ilgili çalışmalara yönelmektedir. Eğer uluslararası ilişkiler alanında eğitim almış bilim insanları yayın yaparlarsa, yayınladıkları yazılar her zaman ana akım medyada (Kompas, Media Indonesia, Tempo, Sinar Harapan, Republika, English language daily ve The Jakarta Post) yer almaktadır. Bu tür medya organlarında ücret beklentileri daha iyi durumdadır. Bunun bir sonucu olarak, ana akım medyanın arşivi daha zengindir ve medyada dış ilişkiler ile ilgili konulardaki yorumlar geniş bir yelpazede yer almaktadır. Özellikle İngilizce yayın yapmak için teşvik yokluğu, akademik ürünlerin, son on yılda Endonezya merkezli bilim insanları tarafından yayınlanan bir avuç kitapla sınırlı kalmasıyla sonuçlanmıştır. Bu kitapların en önemlileri: Anwar 1994; Djiwandono 1996; Djalal 1996; and Sukma'nın 1999 and 2003 yıllarında yayınlanan iki kitabıdır. Eski bir Dışişleri Bakanlığı görevlisi ve şu anda Başkan Yudhoyono'nun uluslararası ilişkiler sözcüsü, olan Djalal istisna olmak üzere, yukarıdaki bilim insanlarının çoğu, düşünce kuruluşlarında çalışmaktadır. Bu, Endonezya'da uluslararası ilişkiler alanında üniversite merkezli araştırmanın durumu hakkında üzücü bir tespittir.

- 33 Uluslararası ilişkiler üzerine, on yıl önce Endonezya dilinde yapılan yayınlar bile, kuramlaşma için yerli kaynaklara başvurmak konusunda herhangi bir işaret vermemiştir. Bu yayındaki makaleler, sadece Batı'daki uluslararası ilişkiler disiplininin durumunu ve bu teorilerin Endonezya bağlamında uygulanması olasılığı hakkında yazılmıştır.
- 34 'Kilit devlet' 'ABD ve müttefikleri için jeo-stratejik olarak önemli' olan devlettir ve kilit devletin önemi sadece içinde bulunduğu bölgenin başarısını veya başarısızlığını belirleyen devlet olmasından değil; aynı zamanda, uluslararası istikrarı önemli ölçüde etkilemesinden gelmektedir. Bakınız (Chase eds. 1999: 6, 9)
- 35 Endonezya askeri doktrininin kaynaklarını analiz ederken akılcı ve sosyal insancı açıklamaları birarada düşünme çabası olarak bakınız (Sebastian 2006).
- 36 Eklektik kuramlaştırma konusunda detaylı bir analiz için bakınız (Katzenstein ve Okawara 2001: 153–85)
- 37 Endonezya'daki uluslararası ilişkiler disiplininin denetimi, yakın zamanda Ford Vakfı'nın Çin'de giriştiği işe benzer biçimde, bu makalenin ışık tuttuğu sorunların bazılarını ele almakta ve alanı canlı tutmak adına ileriye gitmeyi mümkün kılan bir yol açmaktadır. Bakınız Çin'de Uluslararası İlişkiler Çalışmaları: Ford Vakfı'nın Geçmişteki Finansman Toplama Yöntemlerinin ve Gelecekteki Seçimlerinin Gözden Geçirilmesi (Anon 2002).

Bölüm 8

Uluslararası İlişkiler Teorisi ve İslami Dünya Görüşü

Shahrbanou Tadjbakhsh

Giriş

1980'lerin ortalarında Holsti (1985: 127), uluslararası teorinin İngilizce konuşulan ülkelerin dışında var olmadığını iddia ettiği zaman belki de, Avrupa'nın devlet inşasına ilişkin deneyim, iktidar ve nüfuzunu ve özellikle Anglo-Amerikan geleneğin, tercihini ampirisizm (bilginin gerçekliğin gözlemlenebilir özelliklerinden çıkarsanabileceğini savunan yaklaşım) ve maddecilikten (nedenselliğin maddi koşullarda aranması gerektiğini öne süren yaklaşım) yana kullanmasını, evrensel bir gerçeklikmiş gibi göstermekle peşin hükümde bulunmaktaydı. O zamandan bu yana konuyla ilgili genişleyen literatür, Batı-merkezli uluslararası teorinin her zaman diğer mekanların gerçeklik ve deneyimlerini açıklamadığını netleştirmiştir. Bu bölümde, ampirisizm ve maddeciliğin veri düzenlemek ve işlemek için kabul edilebilir ve mümkün olan tek yöntem olup olmadığını araştıracağız. Eğer Acharya ve Buzan'ın üzerinde uzun uzun kafa yorduğu gibi, Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisi ile insan deneyiminin evrenselliği arasında bir kopukluk varsa, İslami dünya görüşü veya onun uzantısı olarak İslam dünyası, kuramlaştırma için alternatif bir bakış sağlayabilecek genellemeler için bir temel olabilir mi?

Bu soruyu cevaplandırmak için, uluslararası ilişkiler teorisi içinde, bir kültür / din / kimlik / dünya görüşü olarak İslam kurgusu ile bir bölge olarak İslam dünyasında uluslararası ilişkiler teorisi arasında bir ayrım yapmak gerekmektedir. İlk olarak soru, İslam'ın kendi uluslararası ilişkiler vizyonunu nasıl inşa ettiği ve bunun teori oluşturmaya katkıda bulunup bulunmayacağıdır. Biz bu bölümde İslam'ın, bir dünya görüşü, kültürel, dini ve düşünsel bir değişken olarak, gerçeğin ve 'iyi hayat'ın farklı temel-

lerini bulmaya çalıştığını ve bunun Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorilerine alternatif olabileceğini iddia edeceğiz. İkinci olarak, pratikte Müslüman dünyada uluslararası ilişkilerin nasıl yönetildiği, örneğin Ortadoğu’da Müslüman devletler ile elitlerin, birbirlerine ve diğerlerine karşı davranışlarının, ana akım uluslararası ilişkiler çerçevesine uyumlu mu, yoksa ondan bir sapma mı olduğunun incelenmesini gerekmektedir. Biz İslam ülkelerinin birbirlerine karşı davranışlarını anlamak için normlar, din, kültür ve kimliği gözönünde bulunduran sosyal inşacı yaklaşımın, ana akım realist ve liberal yaklaşımdan daha uygun olduğunu öne süreceğiz. Ancak, şu anda olduğu gibi, bu davranışlar İslami uluslararası ilişkiler teorisinden bir sapma sergilediği zaman, klasik İslami uluslararası ilişkiler modelinin, sömürgeleştirme ve modernizasyonun sonucunda bölgede kurulan ulus devlet modeline uygun olmadığı fikrini öne sürebiliriz. O halde şu sonuca varmalıyız: alternatif bir uluslararası ilişkiler teorisi mümkünse ve varsa, asıl zorluk onu pratiğe dökmektir. Nihai gerilim, devletin çıkarları ile İslam’ın çıkarları arasındadır.

Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisinin yaygın etkisi, Avrupa devlet modelinin küresel ölçekte dayatılması ve bu devlet modelinin kendine özgü iç/dış ilişkiler ayrımı ve İslam dünyasındaki uluslararası ilişkiler pratiğinin kendi epistemolojik ilkelerine uymaktaki acziyeti gözönünde bulundurulduğunda, en az kitaptaki diğer örnekler kadar bu örnekte de, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisi arayışının oldukça meşakkatli olacağı konusunda Acharya ve Buzan’la hemfikir olmak cazip gelebilir. Ancak, İslami düşüncenin kendi epistemolojisini, bazen taklit etmek bazen de reddetmek, ancak çoğu kez melezleştirmek yoluyla, kendi kaynaklarının çeşitliliğini ortaya çıkarmak ve onları uyarlamak suretiyle kendi epistemolojisini kurmaya çalıştığı inişli çıkışlı ve dinamik yol düşünüldüğünde, Batı kökenli olmayan bir uluslararası ilişkiler teorisi olmadığı kanısına varmak güçleşmektedir. Bu kanı aynı zamanda, vaktinden önce verilmiş bir hüküm olacaktır.

Bağlam: Çoklu Yüzleşmeler

İslam örneğinde, kuramlaştırmının yapıldığı bağlam gözardı edilemez. Müslümanların kendi aralarındaki ve Müslümanlarla ‘Batı’ arasındaki güncel tartışmalar, siyasi dünyada, teori inşasında dikkate alınması gereken bir dizi sınırlamalarla şekillenmiştir.

Avrupalılarla karşılaşmanın ulus-devletin sürekliliğinin kabulünü beraberinde getirmesinden bu yana, moderniteyi tanımlayan şey, laiklik ve laik kurumların getirdiği zorluklardır. Laik modernizm, Müslümanların günlük yaşamında ekonomik ve siyasi bir proje olarak başarısız olmuşsa da, onun söz dizimi ebedileşmiştir ve alternatif tartışmalar için bir çerçeve oluşturmaya devam etmektedir. İkinci zorluk ise Batı kültürel bölgesi dışındaki liberal modernist projenin küreselleşmesidir. Demokrasi, gelişme ve modernlik gibi kavramların varlığı, yeni küresel liberal düzende laikliği ön şart koştuğu için, 'liberal laikliğin teolojisi' (Paşa 2003: 120) sadece devletlerarası ilişkiler yoluyla değil, aynı zamanda ulusal düzende de meşruiyet istemektedir. İslam'ın kimliği zaten Batı modernitesinin 'Öteki'si olarak kusurlu ve eksik görülmektedir. Dolayısıyla İslam inancının kabulü, kaçınılmaz olarak din, inanç ve ahlak temelli alternatif kimliklerin benimsenmesiyle değil, direnişle ilişkilendirilmektedir. Bu tartışma zaten Huntington ve Fukuyama'nın (1992) Avrupa merkezli dünya görüşünün izin verdiği dar bir alanda gerçekleşmektedir. Bu tartışmalarda İslam'ın, belirli, gerekli ve değişmez bir düşünce ve inanç sistemine sahip olduğu ve bu özelliği ile de Batı (ya da Hristiyan) sisteminden üstün ya da aşağı olduğu farzedilmektedir (Arkoun 2003: 19).

Bu görüşler, tüm perspektifler tarafından eleştirilmişse de Huntington'ın tezine verilen tepkiler, genellikle İslam'ı kültürel anlayışın bir nesnesi olmak yerine jeopolitik bir alana yerleştirmiştir (Pasha 2003: 111). Bu, sadece Batılı akademisyenlerin İslam'ı anlama isteğini artırmakla kalmamış, aynı zamanda 'açıklama yapmaları' için Müslüman bilim insanları üzerinde doğal olmayan baskılara yol açmıştır. Böyle bir ortamda, açık kuramlaştırma alıştırmaları ve ihtiyaç duyulan karşılıklı saygı, eşitlik ve çoğulculuğa dayalı diyaloglar, siyaset ve devlet gücüyle ilişkili uzmanların 'İslami evcilleştirme' (Pasha 2003: 112) eğilimleri tarafından teslim alınmıştır.

Böylece, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisinin, hem evrensel olarak kabul edilmiş bilgi sistemlerinin Gramsci'ci hegemonyası bağlamını hem de mevcut uluslararası siyasal düzen ve onun Vestfalya Barışı'ndan 11 Eylülsonrası dünyaya kadar olan zaman diliminde doğurduğu söylemleri kabullenmesi gerekmektedir. Yine de, klasik metinlerde savunulduğu ve geçen yüzyıldan beri birçok Müslüman düşünür tarafından dile getirildiği gibi, İslami bir uluslararası ilişkiler teorisinin varlığı

tamamen göz ardı edilemez. Siyasi olaylardan ziyade düşünce tarihi gibi araçlara sahip olan; güç ve maddecilik yerine adalet, bütünlük, dayanışma ve kurtuluş gibi ilkelere odaklanan; ve İslam'ı sadece sosyo-tarihsel bir alandan ibaret görmeyip, bir din ve dünya görüşü olarak kullanan yeni bir epistemolojik proje, oluşum halindedir.

İslami bir Uluslararası İlişkiler Teorisinin Kaynakları Neler Olabilir?

Eğer Batı kökenli olmayan bir uluslararası ilişkiler teorisinin alternatifinin, İslam'da olmadığını söylemek erken verilmiş bir hüküm ise bunun nedeni, bir din olarak İslam'ın, Müslümanlar ile Müslüman olmayanlar arasındaki ilişkilerin nasıl olduğu ve olması gerektiği ile ilgili kendi perspektiflerini, bir bölge olarak İslam dünyasından daha iyi bir şekilde sunmasıdır. Mirbagheri'nin (2006) tartıştığı gibi İslam, insanı anladığını ve onun ihtiyaçlarına ve arzularına en iyi şekilde cevap verdiğini iddia ederek zaten bir teori gibi işlev görmektedir. Tıpkı Batı kökenli siyaset felsefesinin, insanı ve onun eylemlerini kuramlaştırması gibi.

Biz, uluslararası ilişkilerdeki tartışmaları bir çerçeveye oturtmak ve İslam'ın diğerleriyle nasıl ilişki kurması gerektiğini anlamak için üç farklı kaynak önermekteyiz. Acharya ve Buzan'ın bu kitapta, uluslararası ilişkiler teorisinin 'yumuşak kavramlarına' katkısı olan aktörler ve kaynakların genel kategorileri arasında, uluslararası ilişkiler kuramlaştırma çabalarına 'geç gelenlerin' nasıl dahil olabileceği konusunda sunulan tercihlere bir cevap niteliğinde olması açısından bu kaynakları seçtik.

1. İslam'da uluslararası ilişkilerin klasik kavrayışının temeli Kuran-ı Kerim, hadis (Hz. Muhammed'in sözleri), sünnet (Hz. Muhammed'in eylemleri) veya içtihat (yorumlar)'tır. Bu kaynaklar, Acharya ve Buzan'ın klasik fikirler, gelenekler ve düşünceler olarak adlandırdıkları 'yerelci istisnacılaş' katkıda bulunan şeylerle karşılık gelmektedir.
2. Acharya ve Buzan'ın 'yaygın geleneklere karşı isyan' olarak adlandırdıkları şeye doğrudan karşılık gelen ve ulusal liderler önderliğinde yürütülen ikinci bir tartışma, Batı ile yüzleşme sonucu ortaya çıkan taklit / tepki çerçevesinde incelenmektedir. Biz, hem modernist bir proje olarak İslam'ın akılcılaştırılmasının hem de modernizme verilen köktenci tepkinin aynı madalyonun iki yüzü

olduğunu iddia etmekteyiz. Çünkü bunlar, Batı'nın hegemonyasını kabul eden ve hatta teyit eden savunmacı ve gerici mekanizmalardır.

3. Üçüncü bir uzlaşma girişimi, sosyal bilimlerin yeniden kavramsallaştırılması ve uluslararası ilişkilerin uzantısı olarak, bilginin İslamileştirilmesi hareketi etrafında örgütlenmiştir. Bu yaratıcı yöntem, dünyayı kavramsallaştırmak için alternatif yollar sunarak, mevcut teorilerin yerine yeni teoriler koymaya çalışmaktadır. Bu haliyle, Acharya ve Buzan'ın 'yerli bilim insanlarının, bölgeler arası ya da evrensel uygulanabilirliği olan yerel deneyimlerden bağımsız genellemeler çıkarsamadaki katkısı' olarak gördükleri bir yöntemdir. Biz, bütün sınırlılıklarına rağmen oldukça iddialı olan bu girişimi, uluslararası ilişkiler ve kuramlaştırma hakkında yürütülen İslami tartışmaların doruk noktası olarak tartışacağız.

Klasik Kaynaklar

Acharya ve Buzan bize, klasik gelenekler ile Asya'daki siyasi figürlerin dini düşüncelerinin, uluslararası düşüncenin temeli olarak işlev gördüğünü hatırlatmaktadırlar. Benzer şekilde, Batı kökenli olmayan alternatif teoriler arayışında yararlanılması gereken otantik bir kaynak da, Kuran-ı Kerim'in klasik mirası, Sünnet (gelenekler), Hadis (Peygamberin sözleri) ve Şeriat'tır (İslam hukuku). Bunlar, uluslararası ilişkilerin genel hatlarını önceden çizen orijinal kaynaklardır. Ancak, ileriki bölümlerde tartışacağımız gibi, burada bile bu kaynaklar, teori inşasında işlevselciliğe kaçmamışlardır.

İslami uluslararası ilişkiler teorisine hukuk biliminin perspektifinden bakan bir yaklaşım, Kuran-ı Kerim'in içinde cihad kavramı üzerine yapılan tartışmalarda su yüzüne çıkmaktadır. Cihad, İslam'daki en karmaşık terimlerden biridir. Birbirleriyle çelişir gibi görünen birden çok tanımı vardır. Özünde cihad, savaş değilse de, mücadele, bir şey için çaba harcamak anlamlarına gelmektedir. Rajae'e göre (1999), cihad sözcüğü Kuran-ı Kerim'de iki şekilde kullanılmaktadır. Büyük cihad, insanın kendisiyle mücadelesidir. Kuran-ı Kerim'i anlamayı ve Allah'a yakınlaşmayı amaçlamaktadır. Küçük cihad ise Allah'a giden yoldaki engelleri kaldırmak için mücadele etmeyi veya en azından bunu istemeyi amaçlamakta ve inançsızlarla bu uğurda mücadele etmeyi içermektedir. İslam hukuk-

çuları, İslam'da dış ilişkileri bu iki ayrıma dayalı olarak kurgulamışlardır. Bu ayrıma göre, dünya ikiye bölünebilir: Dar'ül İslam (İslam ülkeleri veya İslam'ın ikametgâhları) ve Dar'ül Harp (savaş alanı) (Khadduri 1955). Dar'ül İslam, İslam'ın ve Allah'a teslimiyetin hâkim olduğu, barış ve huzurun sağlandığı coğrafi mekânlardır. Buna karşılık, Dar'ül Harp ise İslam'ın hâkim olmadığı, bölgelerin kâfirlerin hegemonyası altında yaşadığı, Dar'ül İslam'ın tehdidi altında yaşayan ve muhtemelen kendi bölgelerinde yaşayan Müslümanlara düşmanlık beslenen topraklardır. Ayrım, Müslümanların hayat, mal ve inançlarını koruması beklenen İslam hukukunun, Şeria-tın üstünlüğü temelinde yapılmaktadır (Abo- Kazleh 2006: 43).

İslam'da uluslararası ilişkiler teorisinin kökenini araştırmak için klasik kaynaklar kullanıldığında, gözönünde bulundurulması gereken birkaç şey vardır. İlk olarak, ikili ayrımların, Kuran-ı Kerim'e hukuksal yaklaşımlar olduğu netleştirilmelidir. Dar'ül İslam ve Dar'ül Harp sözcükleri aslında, Kuran-ı Kerim'de veya sünnette açıkça ifade edilmiş kavramlar değildir. Daha çok, İslam'ın kanunlaştırılması sürecinde Müslüman hukukçular / bilim insanları tarafından icat edilmişlerdir. Dış ilişkilerin İslami yorumu, İslamın yasallığı ve evrenselliğini bir varsayım olarak alan, din temelli bir iç hukuk tarafından yönlendirilmektedir. Daha sonra, bunun uzantısı olarak Dar'ül Harp, eşit bir zeminde yasal veya egemen olarak kabul edilemez. O halde ayrım, teolojik olmaktan ziyade yasal ve normatiftir. Bu durum, ayrımı daha sonra yapılacak hukuksal değerlendirmelere açık kılmaktadır.

İkinci olarak, bu ayrıma dayalı varsayım, sadece İslami devletler ile İslami olmayan devletlerarasındaki ilişkileri düzenlemektedir. Bunun sebebi, bu teorisinin savaşı öncelmesi değildir. İslam hukuk teorisine göre, birden fazla İslam devletinin varlığının, tanımı gereği yasa dışı olmasındandır (Bouzenita 2007: 36). Bu nedenle İslam hukuku, devlet teşekkülleri arasındaki ilişkileri düzenlemek amacıyla yasal kurallar koymamıştır.

Üçüncü olarak, dünyanın ikiye ayrılmasına dayalı devletler hukuku, Peygamber'in ölümünden sonra İslam topraklarının genişleme döneminde, Arapların İspanya'dan Hindistan'a kadar geniş toprakları fethettiği beş yüzyıl bağlamında ortaya çıkmıştır. İslami devletlerin fethettiği veya onlara rakip olan diğer devletlerle ilişki kurma ihtiyacını harekete geçiren şey, bu fetihlerdi. İslam dünyasının, ilk imparatorluğunu kurduğu Abbasi döneminden (750-1258), İslam medeniyetinin zirvesi olan Osmanlı dönemine (1281-1923) kadar, İslami uluslararası ilişkilerin temel kavramını Dar'ül

İslam ve Dar'ül Harp ayrımı oluşturmıştır. Bu görüşe göre İslamın nihai hedefi, şeriatın hüküm sürdüğü ve Müslümanların görevlerini tanımladığı ümmeti kurmaktır. Mirbagheri'ye (2006) göre iktidar kavramı, İslamın bu yorumunun tam merkezindedir. Bu durum, bu yorumu uluslararası ilişkilerde savaş ve barışı bir siyasi araç olarak kullanan realist ve neo-realist yaklaşımlara yakınlaştırmaktadır. Bazı bilim insanları, dünyayı iki kutuptan ibaret gören bu yaklaşımın bir benzerinin 1648'deki Vestfalya barışında da mevcut olduğunu söylemektedir. Bu iki alan, Almanya'daki Otuz Yıl Savaşları ile İspanya ve Hollanda arasındaki seksen yıl savaşlarını sona erdirerek, Protestan ve Katolik siyasi oluşumlar arasındaki savaşın sonunu getiren, Avrupa prensliklerinin yaptığı barış anlaşmalarında yansımaları bulmaktadır (Bouzenita 2007: 26). Benzer şekilde Vestfalya Barış Antlaşması, yeni bir Hristiyan devletler topluluğunun oluşumunun başlangıcı olarak görülebilir. Bu topluluk, o dönem Osmanlı'nın egemenliği altında olan öteki alana karşı düşmanca bir tavır almıştır.

Dördüncü olarak, İslami devletler hukuku, dünyanın güce ve savaşa dayalı realist bir ayrımını öngörmektedir. Bu ayrım, Kuran-ı Kerim'deki bazı ayetlerin belirli bir şekilde yorumlanması, belli bir dönemin deneyimleri ve Şeriatın üstünlüğünden türemiştir. Bunun sonucu olarak bilim insanları, aynı ayetlerin ve Peygamber'e dayandırılan geleneklerin alternatif bir okumasının, Müslümanların Müslüman olmayanlarla dış ilişkilerini düzenleyen bir ilke olarak savaşı değil, barışı koyacak şekilde yeniden yorumlanıp yorumlanamayacağı üzerine çok kafa yormuşlardır (Abo-Kazleh 2006: 46). Kuran-ı Kerim, Müslümanlara kendileriyle savaşmayanlarla savaşmamalarını emretmektedir. Savaş, Müslümanlara sadece kendi inançlarını savunmak ve mallarını korumak gerekçeleriyle meşru kılınmıştır veya Müslümanlar, savaşı sadece ve sadece bu gerekçelerle kendilerine görev addedebilirler. Güç toplamak, sadece caydırıcılık ve kendini koruma amaçlı teşvik edilmiştir. Bu nedenle alternatif bir okuma, barışı sadece devletlerarası etkileşimin temel prensibi olarak kurmakla kalmamakta, onu aynı zamanda, bu etkileşimin en önemli ve başat amacı kılmaktadır. Savaş ise sadece, devletlerin kendilerini savunmalarını gerektiren durumlarda meşrudur.

Aşağıdaki bölümde, İslam'ın içindeki güncel tartışmaların bir parçası olarak bu ikili yapıyı tekrar gözden geçireceğiz.

Savunmacı Birer Tepki Olarak Kabullenme ve Reddetme

İslam dünyasında uluslararası ilişkiler hakkında düşüncenin ikinci bir kaynağı, doğrudan modernite ve Avrupa imparatorlukları ile yüzleşmenin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İktidarın, siyasetin nihai hedefi olarak erdemliliğin yerini aldığı laik dünya görüşü, ‘insan varlığının düzenli doğası’nı (Rajaei 1999) varsayan kozmolojik bakışa meydan okumuştur. Yeni uluslararası düzen, ‘ayrılıkçı olmayan sınır çizgileri, tüm siyasi birimlerin eşitliği ve kalıcı bir norm olarak uluslararası barış fikri’ üzerine inşa edilmiştir (Piscatori 1984: 319).

İslam dünyasının, modernite sürecinin itici gücüyle ilk yüzleşmesinin verdiği tepkilerin fitilini ateşleyen gelişmeler, Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılması, sömürgeleştirme ve ulus-devletlerin ganimeti paylaşmaları olmuştur. On dokuzuncu yüzyılın sonuna kadar Osmanlı sadece, ‘Avrupa’nın hasta adamı’ (Rajaei 1999) olmakla kalmamış, aynı zamanda İslam dünyasının kalbi olan Ortadoğu, günümüz dünyasında en çok ‘içine nüfuz edilmiş uluslararası ilişkiler alt sistemi’ haline gelmiştir (Brown 1984: 7). On dokuzuncu ve yirminci yüzyılların büyük bölümünde, içine iyice nüfuz edilmiş İslam dünyasındaki güven kaybı, birbirlerinden farklı (savunmacı ve tepkisel) iki tepkiye yol açmıştır. Biri, modernizasyon projesine entegrasyonu savunurken öteki, modernite ve İslam’ın buluşmasını mutlak olarak reddetmiştir. Mutlak uyum ve mutlak red pozisyonları, birbirlerine karşı pozisyonlar olmaktan çok, aslında yeni dinamiklerin kurulması sürecini kontrol altında tutmak ve yeni gelişmeleri dizginlemek kaygılarıyla şekillenmiş savunmacı çabalardır. Rajaei göre (1999) her ikisi de gerçekte, oyunun ortaya çıkan yeni kuralları içinde alternatif bir İslami katılım olasılığını dışlamıştır. Ve her ikisi de herhangi bir yerli tepki geliştirilmesi girişimlerini engellemiştir.

Her iki grup da, Batı kökenli entelektüel gelenekleri ya hiçe sayan ya da onlarla diyalog kuran fikir ve yaklaşımları olan İslami liderler tarafından yönetilmekteydi. Acharya ve Buzan’ın bu kitapta ele aldığı liderler arasındaki ortak düşünce, onların milliyetçilikten Asya birliğini ve bölgeselciliği savunmasıdır. Mısırlı Nasır gibi siyasi liderler, bölgenin belirleyici birliğini sağlamak için pan-Arabizmi canlandırmaya çalışırken, İslami düşünür ve liderler aksine, ulus-devletler etrafında örülmüş siyasi kurgular alanında değilse de, fikirler ve prensipler alanında ‘İslami alan’ın farklılığı-

nı savunan idealistlerdi. İleriki bölümlerde, Ayetullah Humeyni bir siyasi lider olmasına rağmen, İslami idealler hakkındaki düşünceleri bağlamında değerlendirilecektir. Yine de, İslami liderlerin 'ilkeli fikirlerle' uluslararası düzenin örgütlenmesine katkısı, Acharya ve Buzan tarafından incelenen Asya örneklerinde olduğu gibi, uluslararası ilişkiler açısından yeterince yorumlanmamıştır.

İslami Reform: İslam'ın Modernist bir Proje Olarak Akılcılaştırılması

'Öteki'nin içeri sızmasına verilen bir tepki, hem Batının tecavüzüne karşı hem de ulusal düzlemde açılım yapmak amacıyla İslamı canlandırmak, reform sürecinden geçirmek ve güçlendirmektir. Bu süreç, Arap Dünyasında Asr-al Nahda (Rönesans Çağı) olarak bilinmektedir. Bu hareketi en iyi temsil eden yazılar el-Afgani (1839-97) olarak bilinen Jamal-al-Din Asadabadi ile onun öğrencisi ve meslektaşı, Mısırlı Muhammed Abduh (1.849-1.905) gibi modernistlere aitti. Onların görüşlerine göre, Avrupa'nın yükselişi karşısında İslam ümmetinin hayatta kalması, İslam ve aklın uyumlu birlikteliğinin kabul edilmesine bağlıydı (Euben 2002: 29).

Bu yazarlar kendi eserlerinde, 'akılcı din' olarak 'hakiki İslam' ile çürümüş ve görkemli temellerinden uzak kalmış 'niteliği bozulmuş İslam' ayrımını yapmaktadırlar. Afgani'ye göre 'hakiki İslam', insanın eylemlerine ışık tutmak amacıyla kutsal metni yorumlarken bile, aklın kullanımını teşvik etmektedir. Abduh, İslam'ın 'akla, inancın devamlılığını sağlamak dışında herhangi bir koşul' dayatmadığını iddi etmiştir (Abduh 1966: 176). Aslında Kur'an ve gelenekler, hayatta kalmak ve refahın sürekliliğini sağlamak amacıyla maddi dünyanın bilgisinin peşinde koşmayı teşvik etmiş ve dünya hakkında hâlihazırda var olan gerçekleri ya bünyesinde barındırmış ya da bu gerçekleri önceden tasarlamıştır. Bu gerçekler, bugün modern bilimin bulguları ile ilişkilendirilmektedir (Nasr 1968). Sonuç itibarıyla, Allah'ın hediyeleri arasında akıl, vahiyden daha az önemli bir hediye değildir. Dünyayı açıklarken akla dayanmak, duyuşal kanıtların net ağırlığına karşı, geleneğin otoritesi hakkındaki dogmanın (taklit ya da kör taklit) körü körüne kabul edilmesinin önüne geçmiştir. Afgani ve Abduh'un mücadeleleri de böylece, hem Avrupalı akılcıları hem de İslamcı gelenekçileri hedef almıştır. Doğru anlaşıldığı zaman İslam, moderniteye karşı değildir. Hatta akılcılık gibi gerçeklerin, büyük ölçüde kurucusu olduğu söylenebi-

lir. Bu nedenle akılcılık, İslami olmayan çıkarlara hizmet etmek için Batı, modernite ve Batılılaşmayla özdeşleştirilemez.

Modernistler, akılcılığın Batı'nın tekelinde olmadığını iddia etmek dışında, uluslararası ilişkiler konusunda iyi tanımlanmış bir pozisyon önermekte başarılı olmasalar da, şimdiye kadar kabul edilemez ilan edilen içtihat (dini kaynakların yeniden yorumlanmasında aklın kullanımı) ve tecdîd (yenilenme, reform) aracılığıyla tartışmayı yeniden açmayı başarmışlardır.

İslami Tepki

İslami modernizm projesi, çağdaş İslam gelenekçileri / tutucuları tarafından memnuniyetle karşılanmamıştır. Bunun nedeni, Batı'yla diyalog veya Batı'ya tepki bağlamında içtihadı kapı aralanması değildir. İslami reformların reddedilmesi, İslam dünyasındaki sosyal ve siyasi hayatın canlanması ile çakışmıştır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, eski sömürgeler olan Afrika ve Asya'daki kurtuluş hareketleri Batı-dışı dünyada güven tesis etmiştir. Çeşitli Müslüman ülkelerde, insanların refahını artırmayı amaçlayan liberal milliyetçilik ve pan-Arabizm gibi egemen seküler ideolojilerin başarısızlıkları üzerine İslamcılık, yeniden eski gücüne kavuşmuştur. Rajae (1999), bu döneme İslami hareketlerin ve İslami ideolojilerin siyaset ve uluslararası ilişkiler üzerinde düşünmeyi sağladığı 'İslamcılık' dönemi ismini vermektedir.

Yeniden dirilişçi tartışmalar, Iraklı Şii İslam Dava Partisi'nin ideolojik kurucusu Muhammed Bekir Sadr (1935-1980), Pakistan'daki Cemaat-i İslami İslami Diriliş Partisi'nin kurucusu Ebu'l Âlâ El-Mevdûdi (1903-1979), Mısırlı Müslüman Kardeşler'in önde gelen entelektüeli Seyyid Kutub (1906-1966), bir dereceye kadar İranlı sosyolog ve devrimci Ali Şeriatî (1933-1977) ve özellikle Ayetullah Ruhullah Humeyni (1902-1989) gibi düşünürler tarafından yürütülmekteydi. Bu İslamcılar için modernitenin açmazı şudur: 'akılcı epistemoloji, ilahi otoriteyi aşındırmakta, Batı'nın gücünü temsil etmekte ve artırmakta ve meşru bir İslami sosyal sistemin kurulmasını engellemektedir' (Euben 2002: 34). Modernistlerin, istemeyerek de olsa tartışmanın verili çerçevesine sessiz bir muvafakat göstermesi, dolaylı olarak İslam'ı sınamaları anlamına gelmektedir. Böylece, bir meşruyet ihtiyacı içinde, İslam'ın Batılı güçlere boyun eğmesine göz yummuş, hatta var olan bu durumu alevlendirmiştir (Qutb 1962: 17-20). 'Özellikle

Abduh, akli arka kapıdan sokarak Batılılaşmaya boyun eğen savunmacı konumda biri olarak damgalanmıştır' (Euben 2002: 34). Örneğin Zubaida, reformların dinin sekülerleşmesi unsurlarını barındırdığını ve reformcuların içtihat kavramının, fıkıh (İslam hukuku) ve dolayısıyla otoritenin geleneklerinin tarihsel birikimlerini göz ardı eden 'özgür bir entelektüel merak' olduğunu söylemektedir (Zubaida 2005: 438–48). Akılcılıkla uğraşmak, sadece belirli bir dil ve yöntemle yenik düşmek değil, aynı zamanda neyin bilinmeye değer olduğunu – muhtemelen sadece maddi olguları- tanımlamaktır. Ancak Humeyni ve Kutub için ahlaki yargılar, varoluşun hikmeti ve ilahi otorite gibi metafizik sorularla karşı karşıya kaldığında akıl, sınırlı kalmaktadır. Böylece her ikisi de insan sezgilerinin ve inancın gerçekliğinin, akla üstünlüğünü vurgulamışlardır.

Modernistlerin aksine Kutub ve Humeyni, İslam'ın varlığını sürdürmesi ve bütünlüğünü korumasının ön koşulunun, onun dış etkilere arındırılması olduğunu söylemektedirler. İslam'ın dış etkilere açık olduğu dönemi Humeyni 'Batı tarafından zehirlendiği dönem', Kutub da 'cahiliye dönemi' (ilahi rehberlikten habersiz olmak) olarak nitelemektedir. Bu kötülüklerle, sadece Allah'a teslimiyetle ve İslam'da dini ve siyasi otoritenin tek ve bir olduğunun kabul ederek mücadele edilebilir. İslamcıların, devletin niteliği ve uluslararası ilişkiler hakkındaki fikirlerinin, modernistlere kıyasla daha net bir şekilde tanımlanmış olduğu görülmekteydi. Humeyni örneğin, İslami uluslararası ilişkiler teorisindeki ikiliği, İslam'ın hüküm sürdüğü ülkeler ve savaş alanları olarak değil, ezilen (*mustadafun*) ve ezenler (kibirli ve güçlü *mustakbirun*) olarak ifade etmiştir. Her iki terim de, Kuran-ı Kerim'den alınmadır ve ahlak zemininde anlam kazanmaktadırlar. Humeyni'nin görüşüne göre bir İslam devletinin vatandaşları, bu devletin vatandaşı olmak ve Allah'ın kanunlarına gündelik temelde riayet etmekten dolayı ahlaklı addedilirdi (Euben 2002: 37). Buna karşılık, insanın otoritesi üzerine inşa edilen bir toplum ise insanı tanrılaştırmış ve insanların ahlaki ve hukuki kuralları tanımlayabileceğini varsayarak Tanrı'nın otoritesinden sapmıştır. Çağdaş toplumsal örgütlenmelerde, Tanrısal olmayan bir dünyada yaşamaktan kaçınmanın tek yolu, şeriat yasasında somutlaşan İslam'a teslimiyettir. Bütüncül ve kapsayıcı, dolayısıyla kendi kendine yeterli olan şeriatın, diyaloga veya başka yerlerden ödünç almaya ihtiyacı yoktur.

Tüm gerici söylemlerine rağmen, Abrahamian (1993) ve Fischer (1980) gibi bilim insanları, Humeyni'nin argümanlarında adalet, siyaset teorisi, milliyetçilik, devlet ve değişimin öznesi olan insan fikrinin sosyal boyutlarına dair modern bir kavrayış çıkarsanabileceğini iddia etmişlerdir. Fischer (1980: 99) örneğin, 'Humeyni'nin söyleminin, geleneksel bir İslami anlatımdan ibaret olmadığını, aynı zamanda ulusal ve uluslararası düzlemde çağdaş anlamlar ve talepleri de bünyesinde barındırdığını' iddia etmektedir. Örnek vermek gerekirse bunlar, 'alt sınıfların refahına ilişkin popülist kaygılar, bağımlılık karşıtı ticari ilişkiler ve bağlantısız dış politika' gibi unsurlardır. Euben'e (2002: 40) göre böyle bir söylem, Batı siyasal düşüncesinin etkisinin, o etkiyi reddedip yok sayanların bile görmezden gelemeyeceği ölçüde tartışmanın çerçevesini belirlediğini göstermektedir (ibid). Ancak, çoğunlukla İranlı bilim insanları (Mirbagheri 2006) tarafından tercih edilen başka bir okuma da, Humeyni'nin yazılarında gnostisizmin, ya da mistisizmin etkilerini vurgulayacaktır. Bu etkiler, kurumsallaşmış dine fıkhi yaklaşımın aksine, insanın özneliği, dinin ruhu ve, İslam'ın epistemi (bilme yöntemi) gibi kavramları içselleştirmekte ve analizin bir parçası olarak sunmaktadır.

Uzlaşma için Yaratıcı bir Yöntem

İslam'ın modernleşmesi sadece bir taklit, İslamcılık ise sadece bir itiraz olarak görüldüyse, yirminci yüzyılın son çeyreğinde, moderniteyi 'İslamlaştırma' çabasıdaki çeşitli eğilimler üzerine inşa edilen, daha yaratıcı bir yöntemin keşfi için yeni bir kapı açılmıştır. İslam dünyasındaki bu üçüncü tartışma, fikirlerin küreselleşmesine postmodern bir tepki olarak kabul edilebilir.

Bu, hala bir oluşum aşamasıdır, ancak İslami uluslararası ilişkiler teorisinin yenilenmesi için itici bir güç olabilir. Bu bölümün amacına uygun biçimde, bu hareketin önemi, İslam'ın 'iyi' anlayışı ölçülerinde ahlak ve etik açısından nihai bir 'iyi yaşam' hedefine olan vurgusu ile bilginin ilkelere olarak akılcılık ve maddeciliğin yanında inancı da saymasından anlaşılmaktadır. Uzlaşmacı söylem, modernist ve İslamcı seçenekler arasında bir yolu müzakere etmeye çalışan epistemolojik bir girişimdir. İslami amaçları dikkate almakla beraber, Batı'nın siyasi ve sosyal teorisinin dil ve araçlarını kullanan bir 'üçüncü yoldur'. Bu düşünsel çaba, hem Müslüman dünyada

hem de dış dünyadaki Müslüman düşünürler tarafından ileriye taşınmasına rağmen, yazı üretimi açısından bu hareketin en üretken kutbu, Virginia İslam Düşüncesi (IIIT) Uluslararası Enstitüsü'nde üslenen bilginin İslamlaşması projesinde ortaya çıkmıştır (örneğin, bakınız Furlow 1996: 259-71). Bazı kaynaklara göre (Ragab 1998) bilginin İslamlaşması, 1982 yılında İsmail El-Faruki tarafından modern bilgi ve İslami mirasın sentezini aramak için bilgi üretim alanına sokulmuştur. Faruki için İslamlaşma, Verileri yeniden tanımlamak ve yeniden sıralamak; yapılan muhakemenin doğruluğunu yeniden ele almak ve verileri bu muhakemeyle ilişkilendirmek; sonuçları yeniden değerlendirmek; hedefleri yeniden planlamak ve bütün bunları disiplinleri zenginleştirmek ve İslam davasına hizmet etmek için yapmaktır.

(Al Faruqi 1988: 15)

Diğer bir deyişle, normatiflik ve ahlaki sosyal bilimlere sokmakta ve ona nihai bir hedef belirlemektedir. Bu bağlamda, Mahbub ul-Hak (1996) ve Amartya Sen'in (1999), insani gelişim hareketiyle mukayese edilebilir. Bu hareket, etiği ekonomiye (maddeciliğe karşı, kalkınmanın nihai hedefi olan özgürlük ve insanların seçimleri) ve hatta insani güvenlik yaklaşımına da (güvenliğin sadece devletlerin değil, insanların da hayatta kalması, refahını sürdürmesi ve onurunu korumasına ilişkin bir kavram 'olması gerektiği') sokmuştur (Tadjbakhsh and Chenoy 2006). Benzer şekilde bilginin İslamlaşması da, nihai hedefler mantığına odaklanmakta ve bu şekilde İslam davasına hizmet etmektedir. 'Hiçbir araştırma alanı, değerlerden azade değildir ve olmamalıdır' diyen Ebu'l Fadl (1991: 27), Müslüman sosyal bilimcilerin görevinin, sosyal bilimlerde 'mevcut post-pozitivist aşamanın' ötesine geçen bir yöntem-bilim inşa etmek olduğunu söylemektedir. Bunun amacı, bilgi arayışını 'Yaradan'ın yaratılış için öngördüğü yüksek hedeflerle birleştirmektir (bakınız al-'Alwani 1995: 93).

Proje, Müslüman ümmete eziyet eden çok boyutlu entelektüel ve ahlaki sıkıntıların 'epistemolojik emperyalizm' kaynaklı olduğu varsayımından hareket etmektedir. (Al - Masseri 1994: 403). Etnik merkezcilik temelli bu emperyalizmin en temel özelliği, bilginin soyutlanmasına olan sadakat ile bilgiyi, ona şekil veren metafizik ve etik değerlerden ayırmasıdır (ibid.; Abul-Fadl 1993: 33). Yaratıcı'yı görmezden gelenlerin, bilginin aşırı derecede sonlarla (dünyanın, medeniyetin, ıerlemenin, modernitenin veya insanlığın sonu) meşgul olan, salt pozitivist bir kavrayışını yeniden

ürettikleri söylenmektedir (Al-'Alwani 1995: 88, Euben 2002: 41–2'den alıntıdır). Tümüyle vahye dayanıp bilimi dışlayanlar, 'dini, insanlığa ve doğaya değer vermeyen, neden-sonuç ilişkisini reddeden, toplum, tarih, psikoloji ve ekonominin kullanımlarını görmezden gelen mistik bir olguya' dönüştürdükleri için sorumludurlar (ibid: 41). Sonuç olarak, bilginin İslamlaştırılması perspektifi bizi, Foucault'cu bir egzersiz yapmaya davet etmektedir. Bunun amacı ilerleme, modernleşme ve rasyonelleşme dilinin gizlediği çelişkiler, karmaşıklıklar, süreksizlikler ve kaçırılmış fırsatları su yüzüne çıkarmak için hâkim paradigmaları yapıbozuma uğratmak için çaba sarfetmektir (Abul Fadl 1993: 111, Euben 2002: 44'den alıntıdır). Ama özgünlük, köken ve temel iddialarını sorgulayan post-yapısalcılık ve yapı-bozumun aksine, bilginin İslamlaşması projesi, dini bilginin otoritesini yeniden canlandırmak için yapıbozumu kullanmaktadır.

Ragab (1998 1996), bu hareketin içinde akıl (rasyonellik), inanç (sezgi), ve duyuları (ampirisizm) yeni bir sosyal bilim paradigması yaratmaya yönelik olarak birleştirmeye çalışmaktadır. Ragab, çalışmasını sosyolog Pitrim Sorokin'in (1985) bu konuda yaptığı çalışmalar üzerine temellendirmektedir. Sorokin'e göre, bilginin gerçeği şekillendiren değerler sistemi, kültürün a) düşünsel, b) duyularla algılanan ve c) idealist süper sistemlerini içermektedir (Sorokin: 226–83). Düşünsel gerçek, Allah ve onun habercileri tarafından vahyedilen gerçek, neyin duyularla algılanabildiği temelinde inşa edilen doğruya dayalı duyular ve böylece akıl tarafından biraraya getirilen her ikisinin sentezi, ampirisizm ve idealistik olanla ilgilidir. Ragab (1998) asıl zor olanın, bilginin üç kaynağını -vahiy / inanç / sezgi, akıl ve duyuları, birleşik bir paradigmada biraraya getirmek olduğunu söylemektedir.

Dünyadaki Bölünmeleri Yeniden Ele Almak

Şu ana kadar bilginin İslamlaşması ya da sosyal bilimlerin İslamlaşması hakkında yazılan yazıların çoğu, bu epistemin gelişmesi için gerekli olan yöntem-bilimsel adımlarla ilgilidir. Postmodern bir perspektifle uluslararası ilişkileri ele alan yazıların sayısı, şimdiye kadar oldukça azdır. Yazılmış olanlar, klasik kaynakların yeni yorumlarına, özellikle de İslam topraklarının kuralları ve fiziki kapsamını tanımlamak için sadece zamanın koşullarına cevap vermiş Dar'ül İslam ve Dar'ül Harp ayırımına geri dönmekte-

dirler. Ebu Süleyman (1994) örneğin, klasik Müslüman yöntem-biliminin dar bir uygulamasının, katılık ve dışlayıcılığa neden olduğunu iddia etmekteydi. El-Elvani (1998: vii) ayrıca, dünyanın savaş ve barış bölgelerine bölünmesinin medeniyetler arasında gerçek bir diyalog imkânını ortadan kaldırdığını iddia etmektedir. Onlar, dünyanın farklı bölgelere ayrılmasının Kuran-ı Kerim ve sünnette yeri olmadığını, ancak devletlerarası ilişkileri düzenlemek adına yapılmış insani girişimler olduğu gerçeğini başlangıç noktası olarak kabul etmektedirler. Bilginin İslamlaşması hareketinin bir parçası olmayan, ama Avrupa'da yaşayan Müslüman bir düşünür olan Tarık Ramazan, 'bu kavramları korumamız hiç de zorunlu değil' (1999: 30) demektedir.

Yine de, maddeciliğin yanında ahlak ve sezgiye dayalı yeni bir uluslararası ilişkiler teorisinin kuramlaştırılması, bugüne kadar pek denenmemiştir. Bunun yerine revizyonist bilim insanları, küreselleşme ve göçler sonucunda, Müslümanlar ile içinde yaşadıkları ulus devletler arasındaki ilişkileri anlamlandırmak için ampirisizm ve pozitivizmden yararlanmaktaydılar. Küreselleşme ve onun beraberinde getirdiği zorunlu ya da gönüllü nüfus hareketleri, açık sınırlar ve akışlar, Müslümanların dünyanın her yerinde yerleşmesine yol açmıştır. Müslümanların kaderi, içinde yaşadıkları topluma bağlıdır. Bu durum, Müslümanlarla Müslüman olmayanlar arasında salt mekân olgusunu gözönüne alarak bir ayırım yapmamızı zorlaştırmaktadır. Asıl zorluk, Müslümanların azınlık olarak yaşadıkları Batı ülkelerini, özellikle de Dar'ül Harb kavramı bu ortamı tanımlamaya yetmediğinde, nasıl adlandıracağımızdır. Bu ülkelerde Müslümanların hakları korunduğun vedağrudan milletler arasında ya da Birleşmiş Milletler aracılığıyla imzalanan anlaşmalar yürürlükte olduğundan, Ramazan, bu tür Batı ülkelerini tanımlamak için *Dar al-Ahd* (müzakere mekânı) veya *Dar al-Emn* (güvenlik mekânı) kavramlarını kullanmaktadır (Ramadan 1999: 125-7).

Eğer mekân olarak tanımlanmış iki farklı 'ikametgâh' arasındaki ilişkiler uygun bir ikili oluşturmuyorsa, o halde farklı medeniyet, kültür, etik ve dinlere mensup varlıklar olarak insanların arasındaki ilişkiler ve bunun yanı sıra vatandaşların yaşadıkları mekânların sosyal, hukuki, ekonomik ve siyasi çerçevesiyle sürekli etkileşimi arasındaki ilişkileri sınıflandırmak gereklidir (Ramadan 2005: 75-6). Sabet (2003: 185-6), ikiliğin kuvvetler ve değerlerin dinamik akışları boyunca revizyonunun gerekli olduğunu söyle-

mehtedir. Bir yanda normlar ve değerler arasındaki ilişki, öte yanda çıkarlar ve etkileşimler arasındaki ilişkinin yeni bir kavramlaştırmasını yanyana getirmek için yeni bir neo-klasik İşlami çerçeve gereklidir. Bu şekilde güncelleştirilmiş bir İşlami uluslar teorisi, devletin dini-siyasi bir kavramlaştırılmasına dayalı olmalıdır. Bu tür bir dayanaklandırma, mutlak gereklilik olmaktan ziyade koşullar gerektiriyorsa yapılmalıdır.

Böylece, yeni bir İşlami uluslararası ilişkiler teorisinin inşa edilmesindeki amaç, ‘yerel miras, modern talepler ve İşlam’ın emirlerini’ (Rajae 1999) kapsayıcı ve medeniyetler arasındaki diyaloga saygılı bir şekilde dengelemektir (Abu Sulayman 1994).

Seçeneklerin ve Farklılıkların Analizi

Yukarıda tarif edilen çeşitli girişimlerden anladığımız üzere, Batı kökenli olmayan bir uluslararası ilişkiler arayışı, mekân ve fikirler arasındaki gerilimle yüzleşmek zorunda kalmaktadır. İşlam dünyasının, uluslararası ilişkilerin sahneye konduğu bir ‘bölge’ olarak değil, bilgiyi, ‘iyi yaşamı’ ve onun nihai hedefini neyin oluşturduğu üzerinde düşünöldüğü bir kültürel bölge olarak incelenmesi gerekmektedir. Buna ilişkin bir dizi gözlem yapılabilir:

Potansiyel bir İşlami Uluslararası İlişkiler Teorisi Batı Kökenli Yaklaşımlardan Özünde Farklılaşır

Uluslararası ilişkiler üzerine İşlami teorisinin doğası, kesinlikle normatiftir. Bilimlerin Aristoteles’çi anlamda ne olduğunun bir yansıması olarak değil, ne olması ya da ne yapılması gerektiğine istinaden normatiftir. İşlami teori, devletlerin birbirlerine olan davranışlarının ampirik gözlemleri veya bu davranışların nasıl olacağı hakkında yapılan tahminler temelinde değil, ancak kurumların, bir fikrin özünü, bir normu ya da bir ahlaki değeri nasıl yansıttıkları temelinde inşa edilmektedir.

Mirbagheri’ye göre (2006), Hobbes ve Kant, barışın daha iyi bir yaşam tarzı olduğuna ve barış durumunun ilerleme ve istikrarı daha kolay elde edebileceğine inanırken, İşlam’da barış, ‘eski ikametgâhımız olan cennetteki saadetimizi’ geri kazanmak için takip edilecek aşkın bir rehber ve ilahi bir nitelik olarak kabul edilmektedir. İşlam geleneğinde barış, adalete dayanmaktadır ve erdemin niteliği ile ilişkilidir. İşlamda siyasi topluluğu

yapılandıran nihai etik itici güç adalettir (Barazangi et al. 1996). ‘Adalete dayalı bir barış, herkesin haklarının korunması ve işlerin dengeli, adil ve huzurlu bir şekilde idare edilmesiyle mümkündür’ (Mirbagheri 2006: 3). Bu tür bir barış kavramı, realist yaklaşımın, düzenin adaleti önceliklediği ve adaletin kaos koşullarında aranamayacağı veya uygulanamayacağı hükmüyle çelişmektedir. Adaletin İslami tanımı, yanlış bir düzenin bizzat kendisinin adaletsizliği yarattığını savunmaktadır. Bu nedenle, istikrar ve düzen adaleti önceleyemez. Çünkü İslami bir düzenin kendisi, haksız düzenleri yıkmaya ve yerine yenilerini koymayı gerektirmektedir. İslam’ın içinde ahlak ve etiğin sesi ile birlikte insan, Tanrı ve doğa arasındaki karşılıklı bağımlılığın, bireysel mutluluğun peşinde koşma ve devlet fikrinin yerini alması beklenmektedir.

Tartışma, salt tepkisel bir tartışmadan ziyade dinamik bir tartışmadır

İlk okuma, potansiyel bir bağımsız düşünme idealizminin maskesini düşürebilir. Çağdaş dünyada uluslararası ilişkiler alanında teori, Öteki – bu durumda Batı- temel alınarak yapılmaktadır. Ana akım uluslararası ilişkiler teorilerini reddetmek veya benimsemek değilse de, yapılan gözlemlerin temelini oluşturabilecek davranışların deneyimi, hala en iyi olasılıkla diyalog, diğer durumlarda da çelişki veya yerine ikame etme bağlamlarında kurulmaktadır. Nitekim Acharya ve Buzan’ın iddia ettikleri gibi Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisi, Gramsci’nin kullandığı anlamıyla, hegemonya kurmayı başarmıştır. Ya uluslararası ilişkiler teorisini belli bir bölgenin gerçekliğine ‘uyumlu hale getirmek’ ya da teoriyi tamamen reddetmek için teori arayışı, yeni teorinin kendini mevcut duruma göre değerlendireceği şekilde kurgulanmıştır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, teoriyi kabul etmek veya reddetmek, aynı tepkinin bir parçasıdır. Alternatifin, mevcut modelleri taklit ederek veya onları reddederek yaratılması gerekmektedir. Ancak, yukarıda belirttiğimiz üzere kabul veya red, aynı tepkinin birer parçasıdır. Dolayısıyla, gerçek bir yaratım olmaktan ziyadesiyle uzak ve sonuçta yaratıcı bir alıştırma olarak anlamsızdır. Çünkü her iki durum da Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisinin egemenliğine yenik düşmüştür. Tepki vermek, ancak alternatiflerin zayıflıklarını beyan etmek anlamına gelmektedir.

Ama daha yakından yapılacak bir okuma, diyalog ve bakış açılarının çokluğuna işaret etmektedir. Tek bir Müslüman teoridense, uluslararası ilişkiler alanında Müslüman teorilerden söz etmek daha uygundur. Aslında alternatif vizyonlar, İslami bakış açısı içinde mevcuttur. İslami bakış açısı, devlet-toplum ve birey-toplum arasındaki ilişkiler, ahlak, adalet ve özgürleşme gibi konularda alternatif vizyonlara sahiptir. Bilindik vizyonlardan farklı olsalar da bu vizyonlar, bir arada düşünüldüğünde maneviyat olmadan bilimsel akıl yürütmenin meşruiyeti (Nasr 1997, Pasha 2003: 117'dan alıntıdır), egemen bireyin üstünlüğü, 'insanın özneliği ve varlık amacı kavramını' (Nasr 1975, Pasha 2003: 117'dan alıntıdır) sorgulayan gelenekler üzerine inşa edilmişlerdir.

Böylece kuramlaştırma, modernite üzerine yapılan tartışmalar ile paralel olarak yürütülmektedir. Euben'e (2002: 46) göre modernite, Batı ve kendi geçmişi arasında kurulan diyalog yoluyla kendini yeniden tanımlama sürecinde ortaya çıkmıştır. İslam düşünürleri aynı anda iki diyalogu birden yürütmektedirler: birinci diyalog, modernitenin tarihsel doğuşu ile aklın yeri ve işlevinin incelenmesiyle beraber İslami düşünce ve ilahi bilginin oluştuğu zaman kesitinde yürütülmektedir. İkincisi ise, Batı'nın kendisi ve diğerleri için bilginin, gerçeğin ve nedenlerin arayışını nasıl çözdüğü ile kaçınılmaz olarak ilgilenen kültürler arası bir düzlemde yürütülmektedir. O halde, İslami modern kuramlaştırma, hem geçmişteki hem de günümüzdeki diyaloglarla ve hem Batı kökenli hem de İslami geleneklerle eşzamanlı bir angajman içinde yürütülmektedir. Tüm bunlar, İslam'ı ve İslami düşünce dünyasını heterojen, dinamik ve bölünmüş kılmaktadır (Pasha 2003).

İslam içindeki diyalogların çokluğu, kaynağını, özünde birbirinden tümüyle farklı iki yaklaşımdan almaktadır

Mirbagheri (2006) haklı olarak, İslami düşünce içinde iki temel ve potansiyel olarak çelişkili kategoriye dikkat çekmektedir: içtihadi yaklaşım ve epistemik yaklaşım. Fıkıh ve şeriata dayalı içtihadi çerçeve, insanlığı mutlak ve tarihdışı olarak kurgulamaktadır. Tanrı'nın sözü, mükemmelliyet gerektirmemektedir. İhtiyaç olan tek şey, Kur'an'ın ve Peygamberin amel ve sözlerinin bildirdiği İlahi Talimatlar'ın düzgün bir şekilde uygulanmasıdır. Öte yandan modernistler, bilginin İslamlaşması hareketi, gnostikler

ve Sufi geleneklerin takip ettiği epistemik yaklaşım, insanlık ile tarih arasındaki etkileşim ve değişimde bir erdem görmektedir. Dini bilgi, akıl ve insana dair bilgi üreten diğer branşlarla sürekli bir diyalog halinde gelişebilir. Din, dini yaklaşımdan bağımsız düşünüldüğü zaman, Allah'ın sözleri mükemmeldir ve tarihsellikten muaftır. Ancak bu sözlerin nasıl anlaşıldığı, tümüyle insanların yorumlarına bağlıdır, değişmeye ve yeniden yorumlanmaya açıktır (ibid). Zaman, mekân ve tarihsel gelişmeler, insanların kavrama yeteneğini etkileyebilir. Fıkhi İslam, insanların görevleri sorusuyla meşgul olurken, epistemik İslam, 'İslamın ruhuyla ilgilenmekte, çevresiyle etkileşime girmekte ve hem insanın hem de insanın dini yorumlayışının tarihselliğini kabul etmektedir' (ibid). Uluslararası ilişkiler düşüncesinin neyle ilgilendiğine gelince, fıkhi bakış açısı tartışmayı, cihadın anlamları üzerinde hüküm veren ve bununla ilgili hükümleri takipçilerine bildiren ruhban sınıfına bırakmaktadır. Öte yandan epistemik yaklaşım, içtihat kapısını yeniden yorumlanmaya açık bırakmaktadır. Bu konu, Müslümanlar arasında sürekli yapılan tartışmaların merkezinde yer almaktadır.

Kuramlaştırma en iyi UİT'deki sosyal inşacı ve eleştirel yaklaşımlar yoluyla anlaşılabilir

İslami dünya görüşü içinde, bu tartışmaların ulusal ve uluslararası düzlemde etkili olan düşünsel ve maddi faktörlerin karmaşık bir etkileşim oluşturduğunu kabul edebilmek için, sosyal inşacı bir yöntem izlenmesi gerekmektedir. Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisindeki realist ve liberal tutucu yaklaşımlar, içlerine etnisite, toplumsal cinsiyet, kültür ve din sokulmak suretiyle hâlihazırda dönüştürülmüşlerdir. Normlar, değerler ve düşünsel bakış açıları / boyutları bilgi üretim alanına girmek suretiyle, faydacı devlet teorileri ve iktidar odaklı teorilerle mücadele etmektedir. Potansiyel bir İslami uluslararası ilişkiler teorisi anlayışı, uluslararası ilişkilerde dini meşruiyet ve etiğin rolünü ele alarak başlamalıdır. Bu, uluslararası ilişkilerde normatif gücün rolü (Spruyt 2000; Wilmer 1993) ve başka bir deyişle, 'ahlaki açıdan doğru olarak algılanmanın, uluslararası sahnede nasıl bir güç kaynağı haline geldiği' (Fox 2001: 67) üzerine yazılmış ve giderek genişleyen bir literatür üzerine bina edilmektedir. Ana akım uluslararası ilişkiler teorilerine sosyal inşacı bir tepki açısından bakıldığında, potansiyel bir İslami uluslararası ilişkiler teorisini ilgilendiren üç değişken vardır: din, kültür ve kimlik.

Din, uluslararası ilişkiler teorisinde ihmal edilen bir faktör olmuştur. Fox ve Sandler'e (2004) göre, dünya siyasetinde aktörlerin davranışları ve bunların sonuçlarını açıklayıcı bir faktör olan dinin görmezden gelinme eğilimi, uluslararası ilişkiler teorisinin Batı merkezli yöneliminden –daha spesifik bir biçimde ifade edersek, bu teorinin, Aydınlanmanın laiklik ve rasyonellik normlarını içselleştirmesinden- kaynaklanmaktadır. Realist bir perspektiften Vestfalya Barışı, dinlerin savaşıya yol açtığı bir dönemin bitişi fikrine dayalıdır (Laustsen and Wæver 2000: 706). Benzer şekilde klasik liberalizm, devlet ve dinin ayrılmasını savunmuştur.

Fox (2001: 54) bu kayıtsızlığı, sosyal bilimlerin kökeninin, insan davranışlarını anlamlandırmak için teokratik açıklamaların yerine geçecek rasyonel açıklamalar ve prensipler ararken, dinin tümünden reddinde yattığı gerçeğiyle ilişkilendirmektedir. Yirminci yüzyılın siyaset bilimcileri, modernleşmenin etnik ve din gibi ilkel olguların siyasi önemini azaltacağına inanmışlardır (Haynes 1994; Fox 1997, 2001). Voltaire'den Auguste Comte'a, Emil Durkheim, Max Weber ve Karl Marx'a hemen herkes, teorilerini hurafen ve otoriter dinin yok oluşu üzerine bina etmiştir. Sonuç olarak din, özel alana havale edilmiş ve 'bu deneyin uygulanmadığı diğer toplumlar ve kültürlerin siyasi hükümleri, değerlendirmeleri (ve iddialarının) temelini oluşturan kamusal hayattan' sürgün edilmiştir (Pasha 2003: 115). Öyleyse dinin diğer mekânlardaki görünümü, 'ilkel bir kalıntı', bir 'geriye dönüş' (Lewis 1976) veya kamu kurumlarına nüfuz ettiği zaman bir ideoloji olarak etiketlenmektedir. Oysa dine bakanlar, örneğin Clifford Geertz gibi, dinin sadece davranışları etkileyen bir inanç sistemi olmadığını ve çoğu insanın, özellikle de kötü şeylerle karşılaştıklarında, çevrelerindeki dünyayı yorumlamak için dini gerekli gördüğü sonucuna varmaktadırlar (Geertz 1973). Yukarıda belirtildiği gibi bir din olarak İslam, inananlara, Allah'a hizmet ekseninde hayatın amacına yön veren ahlaki bir dava ile bunun uzantısı olarak Müslümanların inanç, can ve mallarını koruma ekseninde bir ulusal çıkar sunmaktadır.

1990'lardan beri kültür de, uluslararası teoride bir etken olarak yerini almıştır (Lapid ve Kratochwil 1996). Robinson gibi bazı bilim insanları küreselleşmenin, birikim, tüketicilik ve bireyciliğe dayalı, 'ulusal olarak tanımlanmış coğrafi kimliği' aşındıran yeni bir uluslar-üstü kültür yarattığını söylemektedirler (Robinson 1998: 578, 581). Ama Pasha (2005: 548), bu tür bir ekonomik determinizme karşı çıkmaktadır. Bu tür bir

ekonomik determinizm, küresel hegemonyanın sağlamlaştırılması ve çevreden merkeze yayılması ile ilgilenen neo-Gramsciciler tarafından da benimsenmiştir. Pasha'ya göre neo-Gramsciciler, kültüre çok nominalist ve biçimci bir perspektiften -egemen ideolojinin alanına hapsolmuş bir öz-nelerarasılık olarak kültür – bakmaktadırlar (Cox 1987). Bu görüşe göre, neo – Gramsciciler Batı merkezli liberal düzenin homojenleştirici güçleri ile asimilasyona karşı direnen ve karşı-hegemonya mücadeleleri yürüten, 'bitmemiş bir modernitenin atavistik kalıntısı' (Pasha 2005: 555) olan, özelleştirilmiş bir İslam arasındaki çatışma ile meşguldür. Böylece Pasha, neo-Gramscicilerin kültüre bakışını bir tür 'Yumuşak Oryantalizm' olarak nitelendirmektedir. Böylece kültür, ideoloji olarak görünmektedir. Karşı-hegemonik bir 'direniş, yerli, yerel ve cüz'i' kültür kavramı, Batı-merkezli küresel hegemonyanın kurulmasına potansiyel bir engel teşkil etmektedir (ibid: 548). Oysa bu, Gramsci'nin, materyalist, sembolik ve yorumsal uygulamaların karmaşık bir bileşimi olan kültür anlayışından belirgin bir farklılaşmadır (Gramsci 1992, 1996). Bu farklılaşma, İslam'ın uluslararası ilişkilere olan katkısı anlayışına daha iyi uymaktadır.

Vahdet (2003), İslam dünyasında kültür, ekonomik kalkınma ve siyasal demokrasi arasındaki ilişkiyi incelemek için eleştirel teorinin kullanımını savunmaktadır. İnsanın öznelliği ilkesi, ilk bakışta özellikle İslam kültürüne taban tabana zıt görünse de, eleştirel kuramcılarının, modernitenin önemli bir özelliği olarak öznelliğe bakışı ile Habermas'ın öznellik ve evrensellik arasındaki sentezi analiz etme girişimleri, İslam dünyasını anlamak için yararlı çerçevelerdir. Ancak Vahdet, çağdaş İslami söylemler içinde, özellikle de İslami mistik geleneklerin takipçileri ve İslam felsefecileri için, 'modern öznelliğin teomorfik ontolojik temelleri'nin (Vahdat 2003) sorgulandığını iddia etmektedir. Özneleştirilme, toplumun bir üyesi olarak bireyin, yetkilerini Tanrı'dan alması ve O'nun otoritesine tabi olmanın verdiği yetkiye dayanarak, O'nun vekili olması kavramından türetilmiştir. Egemenliğin İlahi Özne'ye ait olduğunu kabul ederek ve İlahi otoriteden başka bir otoriteye boyun eğmeyerek birey, diğer dünyevi varlıklara karşı dolaylı bir öznellik kazanmaktadır (ibid). Ancak toplumcu ve tarihselci bir düzende modernitenin çeşitli dolayımardan geçmiş öznesi, liberalizm içinde atomize olarak cisimleşmiş özne kavramı ile aynı olmayabilir. Vahdet için, çağdaş eleştirel kuramcılar tarafından incelenmesi gereken soru, bu farktır.

1980'lerin sonlarından beri sosyal inşacı bilim insanları, kimliğin rolünü irdelemekle meşgul olmuşlardır. Böylece, maddeci ve yapısalcı neo-faydacı yaklaşımların baskın olduğu uluslararası ilişkiler literatürünün eksikliklerini ortaya koymuşlardır. Hinnebusch'un (2005), uluslararası ilişkilerde sosyal inşacılık ve yeni-faydacılık yaklaşımlarında kimliğin rolü üzerine yaptığı çalışmada gösterdiği gibi, belli bir kimliğin inşası ve baskın olması, düşünsel ve nesnel faktörlerin karmaşık etkileşiminin ürünüdür. İslam dünyasını oluşturanlara göre sosyal inşacılık, liderliğin karar alma mekanizmalarının hem nedeni hem de bu mekanizmaları sınırlayan bir etken olarak Arapçılık ve İslamcılık gibi kimliklerin düşünsel boyutlarının, özcü olmayan bir analizine katkıda bulunabilir (Teti 2007: 135). Sosyal inşacılar, maddi çıkar peşinde koşmanın devlet elitlerini motive edebileceğini kabul etmektedirler. Ancak bunu, normlar ve kendi halklarıyla paylaştıkları, ister İslami ister Arap kimlikleri açısından meşrulaştırma gereği, onların siyaset yapma seçeneklerini sınırlandırmaktadır (Barnett 1998).

Vestfalya modelinde devletlerin meşruiyeti, kimlik / millet ve egemenlik / devlet arasındaki uyuma dayanmaktadır. Bunun aksine Ortadoğu'da, devlet içinde güçlü alt kimliklerin ve etkili devletler üstü kimliklerin varlığı, devlete sadakatin önündeki engeller olarak addedilmektedir (Hinnebusch 2005). Bu devletlerin, Vestfalyan modelinden sapma göstermelerinin sebebi, tarihsel olarak ulus devletten ziyade, kabileler, toplum veya İslami Ümmet gibi birimler ile özdeşleşmeleridir. Ortadoğu'da devletler, savaşımlardan sonra kendiliğinden oluşmuş değildirler. Devlet yapısı, bölgede yaşayan halklara Batılı emperyal güçler aracılığıyla dayatılmıştır. Bu nedenle, İslam dünyasını ümmet adına yönetmiş imparatorlukların temelini oluşturan ve hâlihazırda var olan kültürel birlik potansiyelinin açığa çıkmasına engel teşkil etmektedirler.

Arap milliyetçiliği gibi devletlerüstü kimlikler, I. Dünya Savaşı sonrası Batı emperyalizmine karşı verilen mücadele bağlamında, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün yarattığı boşluğun sonucu olarak ortaya çıkmışlardır. Pan-Arap kimliği, kazanılan zaferler ve maruz kalınan aşağılamalara dair paylaşılan ortak hatıralar dolayısıyla, Arap âlemine belirgin bir aidiyet kazandırmıştır. 1967 Arap yenilgisinden sonra düşüşe geçince, İran devrimiyle birlikte, muhafazakâr İslami devletleri zenginleştiren 1973'teki petrol fiyatlarındaki yükseliş, pan-İslamizm alternatifini ortaya çıkarmıştır. Pan-İslamizm, bir zamanlar alt sınıfların memnuniyetsizliklerini ifade ettiği düşünülen seküler ideolojilerin yerini almıştır.

İran'daki İslami rejim, İslam dünyası ve Üçüncü Dünya'nın ezilenleri (*mustadafun*) adına, dünyadaki mevcut kibire karşı savaştacak benzer İslami devletler inşa etmeyi amaçlayan pan-İslamist bir devrimi ihraç etmek istemiştir.

Yine, İran örneği, Ortadoğu'daki hiçbir seküler rejimin devrilmesine yol açmamıştır. Bu arada, Suudilerin teşvik ettiği İslam Konferansı Teşkilatı, pan-İslamizmin birleştirici bir kurum olacak kadar olgunlaşmadığı izlenimini vermektedir (Hinnebusch 2005: 168; Sheikh 2003). Bu kurumun ortak bir eylem koordine edecek gücü olmamasının yanında, geçmişte Müslüman devletlerarasında uzlaşma yaratmışlığı veya Müslümanlar arası anlaşmazlıkları çözmüşlüğü de yoktur. Devlet yapıları, anarşik devlet sistemi, Müslüman devletler arasında karşılıklı ekonomik bağımlılığın yokluğu ve son olarak, Müslüman devletlerin merkeze bağımlılığının, pan-İslamizm ve Pan-Arabizm gibi uluslarüstü kimlikleri, etkili ortak eylem için kullanılacak kimlikler olmasını engellediği konusunda mutabık olabiliriz. Ve yine, İslami de olsa, Arap kabileleri ya da akrabalık ilişkilerine duyulan sadakat şeklinde de olsa, karşılıklı olarak kapsayıcı ve çok katmanlı kimliklerin varlığı, devletlerin iç meşruiyetinin önünde engeller teşkil etmektedir. Geleneksel uluslararası ilişkilerin Ortadoğu siyaseti üzerine yürüttüğü tahminlerden sapma gösteren şey, tam da bu kimliklerdeki bölünmüşlikle dış bağımlılığın yapısı arasındaki gerilimdir.

Örneğin bir hareket olarak siyasal İslam, devlet, kamusal yaşam, eğitim, medya ve yasaların İslamlaşmasını talep ederek bize, devletin meşruiyetinin sadece dış egemenlik kaynaklı olmayıp, aynı zamanda çoğunluğu Müslüman olan nüfusun iç işleyişinin 'kuralları'na uymaktan geçtiğini hatırlatmaktadır. Bu durum, İslam dünyasındaki yönetimin iç/dış dinamiklerine özgü bazı zorluklara neden olmaktadır. Devletler, hayatta kalmak için devlet mantığına göre hareket etmek ve kendi meşruiyetlerini korumak için de İslam'ın öngördüğü kurallara göre hareket etmek zorundadırlar. Hinnebusch (2005: 159), devletlerin bu zorluğu, devletler üstü bir kimliği resmi ideoloji olarak benimseyerek aştıklarını söylemektedir. Tıpkı Mısır'ın pan-Arabizm ve Suudi Arabistan'ın, İslam'ı resmi ideoloji ilan etmeleri örneklerinde olduğu gibi. İslam dünyasındaki devletlerle kitlesel kimliklerin uyumunun özgüllüğünü anlamak, maddi yapı ile normların, çıkarlar ile kimliklerin etkileşimine odaklanan bir uluslararası yaklaşımı gereki kılmaktadır.

Sabet'e göre, İslam'ın hüküm sürdüğü topraklarda modern ulus-devlet, 'kurucu bir özne değil, kendisi kurgulanmış bir nesnedir' (Sabet 2003: 187). 'Bu haliyle, sadece ve sadece iç dinamiklere has prensiplerin emaresi olarak ortaya çıkmış bir olgu değildir. Daha ziyade, dışarıdaki oluşumların rastlantısal bir yan ürünü olarak ortaya çıkmıştır' (ibid). Buna rağmen ulus-devletler, inançların siyaseti etkilediği ve belirlediği bir çerçevede hareket etmektedirler. Bu yönüyle de iç ve dış çevreyi inşa eden kurucu unsurlar olma potansiyeline sahiptirler.

Klasik İslam fıkıhı, İslam devletinin rolünü, uluslararası ilişkilerdeki ikili ayrım çerçevesinde anlamlandırmaktadır. Bu ikili ayrımın arasındaki ilişkiyi belirleyen şeyin savaş mı, yoksa barış mı olduğunu incelemektedir. İslam hukukunun üstünlüğüne saygılı olma zorunluluğu, devletin iç işle-yişinde İslam'ı yaymayı, müminlerin canları, malları ve inançlarını koru-mayı, dış işlerinde İslam'ın evrensel bir din olduğu önkabulüyle, insanları İslam'a davet etmeyi gerektirmektedir (Abo-Kazleh 2006: 43). Sünni ge-leneğinde bu ikili görev, tarihsel olarak doğrudan halifelere düşmektedir. Şii mezhebinde ise Hz. Muhammed'den sonra İslam'ın manevi ve siyasi hâkimiyetinin meşruiyeti, seçilmiş halifeler yoluyla değil, Peygamberin so-yundan gelen ve İmamlar olarak bilinen 12 kişi yoluyla sağlanmaktadır. Ancak, MS 939 yılında son İmam'ın ortaldan kaybolmasından sonra, hükümetin dinî yasadan bağımsızlaştığı Şii geleneğinde bile, Müslüman nüfusu idare eden herhangi bir devlet, rejim ya da monarşi, bu ikili görevi üstlenmek zorunda kalmıştır. Bu, onbeşinci yüzyılda Şii inancını resmi ideoloji olarak kabul eden ilk hanedan olan Safevi Hanedanı'nın veya yir-minci yüzyılda İslam hukukçuları (Velayet-i Fıkıh) vesayeti altındaki İran teokrasisinin de içine düştüğü bir çıkmazdır.

O halde, İslam fıkıhı teorisinin farklı bir devlet anlayışı vardır. Buna göre, devlet kendi içinde bir amaç değil, İslami değerleri yaymak ve İslami bir yaşam tarzını, 'iyi yaşamı' güvence altına almayı sağlayan bir araçtır. Bu bağlamda Sabet (2003), İslam fıkıhındaki devlet kavramının, aynı küresel-leşme tartışmalarında kavramlaştırılan devlet kavramına benzediğini söyle-mektedir. Şöyle ki, küreselleşme teorileri de devleti kendi içinde bir amaç olarak görmemekte, uluslararası sermaye, mal ve bilgi akışının hizmetinde bir araç olarak tasavvur etmektedir. Ondördüncü yüzyılda yaşamış İslam bilgini İbn Haldun'a (1332 - 1406) göre devlet, anarşinin sonucu ortata çıkmamıştır. Aksine, insanlar arası rasyonel temelleri olan bir işbirliği ile

grup bilinci ve sosyal uyuma vurgu yapan sosyal dayanışmanın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İbn Haldun bunu, *asabiyye* olarak nitelendirmektedir. Mukaddime (1958) adlı eserinde İbn Haldun, geniş anlamda üç tip rejim ve üç liderlik türünden söz etmektedir: 1) sadece doğal, sosyal dayanışmaya dayalı bir hükümet ve liderlik, 2) akla ve doğal hukuka dayalı liderlik ve 3) ilahi hukuka (şariat) dayalı liderlik (Sabet, 2003: 183–4). *Assabiyye*’nin amacı, yalnızca yöneticiler ve onların tebaasının dünyevi ve maddi iyiliği ile ilgilenmek olsaydı, o zaman bu tür siyaset, İbn Haldun’un akılcı rejimler olarak adlandırdığı kategoriye denk düşerdi. Ancak liderler, tebaanın ahiretteki iyiliği ile alakadar olmaya başladıklarında, şariat rejimi hayata geçiriliyor demektir. İbn Haldun’a göre bu rejim, diğerlerinden üstündür. Çünkü amacı, yaşamın iki boyutu, dünya ve ahiret arasındaki denge ile aşırı maddeciliğe karşı ölçülü bir yaşam imkânı sağlamaktır. Allah’ın nimetleri ve zevklerinin, ümmete ihsan edildiği bir topluluğu yansıtmaktadır (Sabet 1994: 587). Sabet, böyle bir sınıflandırmanın uluslararası ilişkiler teorisi alanında yapılırsa, realizm ve neo-realizmin akılcı rejimler kategorisinde, klasik (Fıkhi) İslam teorisinin ise Hukuk Rejimi altında sınıflandırılacağını söylemektedir.

Böylelikle İslami devletler hukuku, dünyadaki işleyişe yeni bir bakış açısı getirmektedir. Akılcı temelli teorilerden tamamen farklı varsayımlar ve öncellere dayanan bir ‘düzen’ anlayışı kurgulamaktadır. Eğer güç ve yetenek, realizm ve neo-realizmin lokomotifleri ise, İslam teorisi, ahlaki bir ‘iyi’ anlayışına ulaşmak için sosyal uyum ve toplumsal birliğe dayanmaktadır. Bu nedenle, Batı kökenli ana akım uluslararası ilişkiler teorisi (realizm, neo-realizm ve neo-liberalizm) ‘kavramları ve eylemleri etkileyen ve yapılandıran belirgin felsefi ve dini söylemleri’ temsil etmektedir (Sabet 2003: 183).

Sonuçlar

İslami dünya görüşlerinin içinde, uluslararası ilişkiler hakkında üretilen bilgiyi düzenlemenin alternatif yolları bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu alternatifler, maddi çıkarlar ve güç peşinde koşmak gibi fikirlerin aksine, inanç, adalet ve dinî ahlakın getirdiği ‘iyi yaşam’ı elde etmeye çabalamak fikri üzerine inşa edilmişlerdir. Oysa bir bölge olarak İslam dünyasının, pratikte İslami teorileri uygulamaya koyma kabiliyeti tartışmalıdır. Bunun nedeni, sadece İslam dünyasının alternatif bir dünya görüşü sunmak ve

bunu elde etmeye çalışmak için yeterli maddi bağımsızlığa sebep olmaması olmayabilir. Bu aynı zamanda, İslam dünyasındaki söylemlerin dinamik oldukları oranda parçalanmış olmasından da kaynaklanmaktadır.

O halde biz sonuç yerine, Acharya ve Buzan'ın, Batı kökenli olmayan bir uluslararası ilişkiler teorisinin çıplak gözle görülmemesinin nedenleri olarak öne sürdüğü beş hipotezi tartışmaya açacağız:

1. Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisi, uluslararası ilişkileri anlamanın doğru yolunu keşfetmiştir

Kitapta incelenen diğer örnekler gibi İslam örneği de, ana akım Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisinin, Müslüman dünya görüşünü yansıtmadığını göstermektedir. Bu teoriler, Müslüman dünyadaki devletler ve elitlerin davranışlarını da yansıtmamaktadır. Yöntem, epistemoloji ve ontolojileri genel kabul gördüğü için Batı kökenli uluslararası ilişkilerin kuralları da, İslam dünyasında da genel kabul görmektedir. Bunun kanıtı, İslam âlimlerinin bunlarla meşgul olmaları -sahiplenmeleri, reddetmeleri ve melezliğini açıklamaya çalışmalarıdır. Bununla birlikte, seçim, Müslüman dünyanın belli bir bağlamına uygulandığı haliyle, teorileri açıklamak ya da bu teorilerin açıklayamadığı şeyleri gözler önüne sermek arasında yapılan bir seçim değildir. Bunun yerine, İslam âlimleri, diğer dünya görüşlerinin mümkün olup olmadığını görmek için Kur'an, hadis ve sünnet gibi orijinal kaynaklara dönmeyi arzu etmektedirler. Bu uygulamada adalet, ahlak ve özgürlük gibi değerler, sezgi ve inanç gibi değişkenler, teorisinin temellerini oluşturan ampirisizm, faydacılık, akılcılık ve materyalizm gibi yaklaşımlarla bir arada var olmaya çalışmaktadır.

2. Batı kökenli uluslararası ilişkiler Gramsci'nin kullandığı anlamda egemen bir statü elde etmiştir

Acharya ve Buzan'ın ikinci hipotezi, incelenmekte olan mesele ile uyumludur. Bunun sebebi, sadece Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisinin, kendinden menkul bir biçimde egemen bir duruş sergilemesi değildir. Bu uyumun sebebi daha çok, İslam dünyasında alternatiflerin arandığı koşullar ve ortamdır. İslami dünya görüşü, tam da bu kitapta verilen Çin örneğinin tersi nedenlerden dolayı bu hegemonyanın üstesinden gelememektedir. Çin'in gelişmekte olan ve durdurulamayan konumu, Marksist ve Maoist

ideoloji ve dünya görüşünün saygın bir rakip olarak rekabet edebilmesine olanak tanırken, Müslüman dünyanın bugün maruz kaldığı saldırı – yapay olarak kurulmuş devletlerin zayıflıkları, merkeze olan maddi bağımlılık ve kendi içlerinde kurdukları diyaloglardaki bölünmüşlük- İslami uluslararası ilişkiler teorisini, alternatif olmak üzere kolay kabul görmeyen bir aday konumuna düşürmektedir.

3. Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorileri mevcut, ancak bunlar bir köşede gizli saklı kalmıştır

Biz bu bölümde, uluslararası ilişkiler teorisinin İslami vizyonunun, iki diyalog arasında sıkışmış dinamik bir çerçeve olarak ortaya çıktığını savunduk. Bu diyaloglardan birini, Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisi, diğerini ise kendi geçmişi, tarihsel mirası ve klasik kaynakları ile yürütmektedir. Bu süreç, hem canlı ve dinamik hem de tepkisel ve yaratıcıdır. O halde buradaki soru, bu sürecin var olup olmaması değildir. Müslüman dünya içindeki çoklu tartışmalar – İslam ve diğer dinler / kültürel bölgeler ile Batı toplumlarındaki Müslümanlar arasında varlığını sürdürüp sürdürememesidir. Akılcılık, devlet gücü ve faydacılık perspektifinden bakıldığında ise İslam dünyasından gelen adalet, inanç ve kurtuluş fikirlerine dayalı, Batı kökenli olmayan alternatifler, görüldükleri zaman bile kolayca ayırt edilememektedir.

4. Yerel koşullar, uluslararası ilişkiler teorisinin üretimine engel teşkil etmektedir.

Bu bölüm, uluslararası ilişkiler teorisinin Müslüman dünyadaki yayınlar, araştırmalar ve pedagojik kurumlar aracılığıyla gerçekleştirdiği kurumsal üretimle ilgilenmemesine rağmen, İslam dünyasının geçmişteki genişlemesi ve dıştan gelen zorluklara verdiği tepkileri içine almak ve Acharya ile Buzan'ın 'yerel koşullar' anlayışınınövatesine geçmek amacıyla, İslami uluslararası ilişkilerle ilgili düşünce veya kuramlaştırmanın, yerel koşulların ortaya çıkardığı bir şey olduğunu ileri sürmüştür. Böylece biz bu durumu, Müslüman fetihleri sırasında İslam hukukunun Müslümanlar ve gayrimüslimler arasındaki ilişkiyi belli kurallara bağlaması bağlamında inceledik. Avrupa imparatorluklarıyla yüzleşmelerin bir sonucu olarak gelişen kabullenme ve tepkiler ile küreselleşme ve

İslam epistemine duyulan ilginin canlanmasının teşvik ettiği bir süreç olan klasik kaynakların yeniden yorumlanması gibi konular, incelememizin konusu olmuştur. Gerek bölgede, gerekse de Batı'daki Müslüman entelektüeller, hem teoride hem de pratikte, bu teorilerin modernleşme bağlamındaki gerekliliği üzerine aktif bir diyalog başlatmışlardır.

5. Batı zaten öndedir, bizim tanık olduğumuz süreç, Batı'ya yetiştirme sürecidir

Bugünkü haliyle İslam dünyası, gerçekten de modern ulus-devletlerin kurulmasıyla birlikte Vestfalya temelli bir uluslararası ilişkiler teorisi inşasının beraberinde getirdiği post-kolonyal uluslararası politik ekonominin saldırısıyla da uğraşmak zorundadır. Ancak İslami dünya görüşü içinde, pratikte olmasa da teoride, 'iyi yaşam' ve bu nihai amaca ulaşmak için gerekli olan devlet ve uluslararası sistem gibi araçlar için başka 'gerçeklerin' imkân dâhilinde olduğunu savunduk.

KAYNAKLAR

- 'Abduh, M. (1966), *Risalat al-Tawhid (The Theology of Unity)*, Ishaq Musa'ad and Kenneth Cragg (trans.), Allen & Unwin, London.
- Abo-Kazleh, M. (2006), 'Rethinking International Relations Theory in Islam: Toward a More Adequate Approach', *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, vol. 5, no. 4, pp. 41–56.
- Abrahamian, E. (1993), *Khomeinism: Essays on the Islamic Republic*, I. B. Tauris, New York.
- Abul Fadl, M. (1990), 'The Enlightenment Revisited: A Review Essay', *American Journal of Islamic Social Sciences*, vol. 7, no. 3, p. 430.
- (1991), *Where East Meets West: The West on the Agenda of the Islamic Revival*, International Institute of Islamic Thought, Herndon, WV.
- (1993), 'The Vision from the West: Recovering the Center', in Abul Fadl (ed.), *Proceedings, the 21st Annual Conference of the Association of Muslim Social Scientists*, International Institute of Islamic Thought and the Association of Muslim Social Scientists, Herndon, WV.
- Abu Sulayman, A. (1994), *Toward an Islamic Theory of International Relations: New Directions for Methodology and Thought*, International Institute of Islamic Thought, Herndon, WV.
- Ajami, F. (1981), *The Arab Predicament: Arab Political Thought and Practice Since 1967*, Cambridge University Press, New York.
- Al Afghani, Jamal al-Din (1968), 'Lecture on Teaching and Learning', in N. Keddie (trans.), *An Islamic Response to Imperialism, a Collection of Afghani's Works*, University of California Press, Berkeley, pp. 102–3.
- Al-'Alwani, T. J. (1995), 'The Islamization of Knowledge', *American Journal of the Islamic Social Sciences*, vol. 2, no. 1.
- (1998), 'Globalization: Centralization not Globalism', *American Journal of Islamic Social Sciences*, vol. 15, no. 3.
- Al Faruqi, I. R. (1988), 'Islamization of Knowledge: Problems, Principles and Prospective', in *Proceeding of the Second International Conference of Islamic Thought, Islam: Source and Purpose of Knowledge*, International Institute of Islamic Thought, Herndon, WV, pp. 18–22.
- Al-Masser, A. (1994), 'The Imperialist Epistemological Vision', *American Journal of the Islamic Social Sciences*, vol. 11, no. 3, pp. 403–15.
- Arkoun, M. (2003), 'Rethinking Islam Today', *Annals of the American Academy of Political and Social Science: Islam: Enduring Myths and Changing Realities*, 588 (July), pp. 18–39.
- Barazangi, N. H, R. Zaman and O. Afzal (eds) (1996), *Islamic Identity and the Struggle for Justice*, University of Florida Press, Gainesville, FL.
- Barnett, M. (1998), *Dialogues in Arab Politics: Negotiations in Regional Order*, Columbia University Press, New York.

- Bouzenita, A. I. (2007), 'The Siyar – an Islamic Law of Nations?', *Asian Journal of Social Science*, 35, pp. 19–46.
- Cox, R. W. (1987), *Production, Power and World Order: Social Forces in the Making of History*, Columbia University Press, New York.
- Daniel, N. (1960), *Islam and the West: The Making of an Image*, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Euben, R. (2002), 'Contingent Borders, Syncretic Perspectives: Globalization, Political Theory, and Islamizing Knowledge', *International Studies Review*, vol. 4, no. 1, pp. 23–48.
- Fawcett, L. (2005), 'Alliances, Cooperation and Regionalism in the Middle East', in Fawcett, L. (ed.), *International Relations of the Middle East*, Oxford University Press, Oxford, pp. 173–95.
- Fischer, M. (1980), 'Becoming Mollah: Reflections on Iranian Clerics in a Revolutionary Age', *Iranian Studies*, vol. 13, nos 3–4, pp. 83–117.
- Fox, J. (1997), 'The Salience of Religious Issues in Ethnic Conflicts: A large-N study', *Nationalism and Ethnic Politics*, vol. 3, no. 3, pp. 1–19.
- (2001), 'Religion as an Overlooked Element of International Relations', *International Studies Review*, vol. 3, no. 3, pp. 53–73.
- Fox, J. and S. Sandler (2004), *Bringing Religion into International Relations*, Palgrave Macmillan, New York.
- Fukuyama, F. (1992), *The End of History and the Last Man*, Free Press, New York.
- Furlow, C. (1996), 'The Islamization of Knowledge: Philosophy, Legitimization and Politics', *Social Epistemology*, vol. 10, nos 3–4, pp. 259–71.
- Geertz, C. (1973), 'Religion as a Cultural System', in Banton (ed.), *Anthropological Approaches to the Study of Religion, and the Interpretation of Culture*, Basic Books, New York.
- Gramsci, A. (1992), *Prison Notebooks*, vol. 1, J. A. Buttigieg (ed.), J. A. Buttigieg and A. Callari (trans.), Columbia University Press, New York.
- (1996), *Prison Notebooks*, vol. 2, J. A. Buttigieg (ed.), J. A. Buttigieg and A. Callari (trans.), Columbia University Press, New York.
- Haynes, J. (1994), *Religion in Third World Politics*, Lynne Rienner Press, Boulder, CO.
- Hinnebusch, R. (2005), 'The Politics of Identity in Middle East International Relations', in Fawcett (ed.), *International Relations of the Middle East*, Oxford University Press, Oxford, pp. 151–73.
- Holsti, K. J. (1985), *The Dividing Discipline: Hegemony and Diversity in International Theory*, Allen, Boston.
- Huntington, S. P. (1996), *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, New York.
- Ibn Khaldun, A. al-R. (1958), *The Muqaddimah: An Introduction to History*, Franz Rosenthal (trans.), Princeton University Press, Princeton.
- Khadduri, M. (1955), *War and Peace in the Law of Islam*, Johns Hopkins University Press, Baltimore.

- Kramer, M. (1993), 'Arab Nationalism: Mistaken Identity', *Daedalus*, 122 (Summer), pp. 171–206.
- Lapid, Y. and F. Kratochwil (eds) (1996), *The Return of Culture and Identity in IR Theory*, Lynne Rienner, Boulder and London.
- Laustsen, C. B. and O. Wæver (2000), 'In Defence of Religion: Sacred Referent Objects for Securitization', *Millennium*, vol. 29, no. 3, p. 706.
- Lewis, B. (1976), 'The Return of Islam', *Commentary*, vol. 61, pp. 39–49.
- Mirbagheri, F. (2006), 'Islam and Liberal Peace', unpublished paper found at <http://www.st-andrews.ac.uk/intrel/media/Mirbagheri_Islam_and_liberal_peace.pdf>.
- Nasr, S. H. (1968), *Science and Civilization in Islam*, Harvard University Press, Cambridge, MA.
- (1975), *Islam and the Plight of Modern Man*, Longman, London and New York.
- (1997), *Man and Nature: The Spiritual Crisis in Modern Man*, ABC International Group, Chicago.
- (1997), 'Ibn Khaldun and World Order', in S. Gill and J. H. Mittelman (eds), *Innovation and Transformation in International Studies*, Cambridge University Press, Cambridge, pp. 56–70.
- (2003), 'Fractured Worlds: Islam, Identity, and International Relations', *Global Society*, vol. 17, no. 2, pp. 111–20.
- (2005), 'Islam, 'Soft' Orientalism and Hegemony: A Gramscian Rereading', *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, vol. 8, no. 4, pp. 543–58.
- Piscatori, J. (1984), 'Islam in the International Order', in H. Bull and A. Watson (eds), *The Expansion of International Society*, Clarendon Press, Oxford, pp. 318–21.
- Qutb, S. (1962), *Al-Khasa 'is al-Tasawwur al-Islami wa Muqawwamatih* (*The Islamic conception and its characteristics*), Dar Ihya al-Kutub al-'Arabiyya, Cairo.
- Ragab, I. (1996), 'Towards a New Paradigm for Social Science Research', paper submitted to the Fourth International Social Science Methodology Conference at the University of Essex, Colchester, 1–5 July.
- Ragab, I. A. (1998), 'On the Methodology of the Islamization of the Social Sciences', *International Conference on Islamization of Sociology and Anthropology*, International Islamic University of Malaysia.
- Rajae, F. (1999), 'Paradigm Shifts in Muslim International Relations Discourse', *Studies in Contemporary Islam*, vol. 1, no. 1, pp. 1–13.
- Ramadan, T. (1999), *To Be a European Muslim: A Study of Islamic Sources in the European Context*, Islamic Foundation, Leicester.
- (2005), *Western Muslims and the Future of Islam*, Oxford University Press, New York.
- Robinson, W. I. (1998), 'Beyond Nation-State Paradigms: Globalisation, Sociology and the Challenge of Transnational Studies', *Sociological Forum*, vol. 13, no. 4, pp. 561–94.

- Sabet, A. G. E. (1994), 'Welayat al-Faqih: An Islamic Theory of Elite Hegemony or Assabiyyat al – Khawass', *Orient*, vol. 35, no. 4, pp. 583–605.
- (2003), 'The Islamic Paradigm of Nations: Toward a Neoclassical Approach', *Religion, State & Society*, vol. 31, no. 2, pp. 23–50.
- Salvatore, A. (1997), *Islam and the Political Discourse of Modernity*, Ithaca Press, Reading.
- Sen, A. (1999), *Development as Freedom*, Oxford University Press, Oxford.
- Sheikh, N. S. (2003), *The New Politics of Islam: Pan-Islamic Foreign Policy in a World of States*, Routledge, London.
- Sorokin, P. (1985), *Social and Cultural Dynamics: A Study of Change in Major Systems of Art, Truth, Ethics, Law, and Social Relationships*, Transaction Publishers, New Brunswick, NJ and London.
- Spruyt, H. (2000), 'The End of Empire and the Extension of the Westphalian System: The Normative Basis of the Modern State Order', *International Studies Review*, vol. 2, no. 1, pp. 65–92.
- Tadjbakhsh, S. and A. Chenoy (2006), *Human Security: Concepts and Implications*, Routledge, London.
- Teti, A. (2007), 'Bridging the Gap: IR, Middle East Studies and the Disciplinary Politics of the Area Studies Controversy', *European Journal of International Relations*, vol. 13, no. 1, pp. 117–45.
- Ul-Haq, M. (1996), *Reflections on Human Development*, Oxford University Press, Oxford.
- Vahdat, F. (2003), 'Critical Theory and the Islamic Encounter with Modernity', in M. J. Thomson (ed.), *Islam and the West: Critical Perspectives on Modernity*, Rowan and Littlefield, Lanham, MD, pp. 123–39.
- Wilmer, F. (1993), *The Indigenous Voice in World Politics*, Sage Publications, Newbury Park, CA.
- Zubaida, S. (2005), 'Islam and Secularization', *Asian Journal of Social Science*, vol. 33, no. 3, pp. 438–48.

SONNOTLAR

- 1 Bu İngilizce literatürün çoğu iki ana konferansdaki bildirilerden kaynaklanmaktadır: 1982'de Pakistan'd düzenlenen biri *Islam: Source and Purpose of Knowledge* (Herndon, Virginia: International Institute of Islamic Thought 1988), diğeri de *Toward Islamization of Disciplines* (Herndon, Virginia: International Institute of Islamic Thought 1989) adıyla yayınlanmıştır.
- 2 Kendi web sitesinde Ragab'ın çalışmasına bakınız www.ibrahimragab.com (Erişim 16 Kasım 2008).

Bölüm 9

Dünya Tarihi ve Batı Kökenli Olmayan Uluslararası İlişkiler Teorisinin Gelişimi

Barry Buzan ve Richard Little¹

Uluslararası ilişkiler teorisyenlerinin çalışmalarında ilerleme sağlamaları için, bir dünya tarihi perspektifine ihtiyaçları olduğunu tartışmaya başlamamızın üzerinden on yıldan fazla bir zaman geçmiştir. Bu öneriyi destekleyen şey, ana akım uluslararası ilişkiler teorisi veya bu kitapta Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisi olarak nitelenen şeyin, özellikle de bu teorinin uluslararası sistem kavramı gözönüne alındığında, kronik olarak gelişmemiş olduğu iddiasıdır. Bu azgelişmişlik, öncelikle yöntem-bilimsel olarak teorilerini son derece kısıtlamış olanteorisyenlerin ürünüdür. Bu kısıtlama, bu teorisyenlerin uluslararası ilişkileri anlama ve açıklama potansiyellerini ciddi şekilde sınırlandıran beş temel ve birbirine bağımlı eksiklikten kurtulmalarını zorlaştırmaktadır. Bu eksiklikler, *şimdiki-zaman-cılık* (*presentism*) veya geçmiş, şimdiki zaman açısından görme eğilimi; *tarihdışılık* (*ahistoricism*) veya evrensel düzenlilikleri tanımlamamıza izin veren tarih ötesi kavramların varlığı konusunda ısrarcılık; *Batı-merkezcilik* veya uluslararası ilişkiler anlayışımızda Avrupa'nın deneyimine ayrıcalık tanınması; *anarşi takıntısı* (*anarcophilia*) veya uluslararası ilişkileri anarşik sisteminin varlığı ile eş tutmak; ve devlet-merkezcilik veya diğer uluslararası aktörleri göz ardı etmek pahasına devlet ile fazlasıyla meşgul olmaktır (Buzan and Little 1996; 2000). Şu anda Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisinde sosyal inşacılığın ortaya çıkması, teorisyenleri bu eksiklikleri gidermeleri için yöntem-bilimsel araçlar geliştirmeye teşvik etse de, pratikte Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorilerinin üzerinde kafa yorduğu birçok düşünceyi etkilemeye devam etmektedir.

Bu nedenle bu bölümün amacı, herşeyden önce, bir uluslararası ilişkiler teorisi geliştirmek amacıyla dünya tarihini kabul etmek, sonra, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisyenlerinin, uluslararası ilişkiler teorisinde dünya tarihi perspektifini geliştirmede önemli ve belirleyici bir

rol oynadığını önermektir. Böyle bir perspektif, bizim, modern Avrupa tarihinin uluslararası ilişkilerin en mükemmel örneğini ihtiva ettiği varsayımından uzaklaşmamızı gerektirmektedir. Sonuç olarak, dikkatimizi Avrupa'dan başka bir yöne çevirdiğimizde, uluslararası ilişkiler teorisindeki uzun zamandır yerleşik, genel kabul gören önermeler, hızlı bir biçimde sorgulanır hale gelmektedir. Bir yandan, örneğin, anarşik sistemlerin dünya tarihinin seyri boyunca çok farklı şekiller aldığı, öte yandan, anarşik sistemlerin düzenli olarak parçalandığı ve yerilerini, hiyerarşik olarak yapılandırılmış uluslararası sistemlere bıraktığı açığa çıkmaktadır. Sonuç olarak güçler dengesi, herhangi bir anarşik mücadele alanının daimi olarak varlığını sürdürmesini sağlamak için güvenilir bir mekanizma olarak kabul edilemez. Benzer şekilde güçler dengesi, uluslararası ilişkiler evrensel hukuku için de bir temel oluşturamaz. Son zamanlarda yapılan örnek olay incelemelerinin (Kaufman, Little ve Wohlforth 2007; Wohlforth eds. 2007) gösterdiği gibi, güç dengesinin dünya tarihinin seyri boyunca istikrarlı bir anarşi üretmekte başarılı olduğu hiçbir yer yoktur. Bu nedenle, güçler dengesi teorisinin geçerliliğini sürdürmek için tek yolun, bu kavramı genişletmek ya da uygulama alanını büyük ölçüde sınırlamak olduğunu söyleyebiliriz.

Uluslararası ilişkilerin kapsamlı bir teorik analizini yapmak üzere delil sağlamada, sadece modern Avrupa tarihine dayanmanın yetersiz olduğu kabul edildiğinde, uluslararası ilişkiler teorisinin gelişimine yardımcı olmak için Batı kökenli olmayan teorisyenlere müracaat etmek yararlıdır. Fakat bu teorisyenler, dünyanın kendi bölgelerine ilişkin teorilerini uygularken ve formüle ederken, genellikle karşılaştırmalı olarak önemli bir üstünlüğe sahip olacaklardır. Bu deneyimden yararlanmak, uluslararası ilişkiler üzerine dünya tarihi perspektifini teşvik etmeye yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda potansiyel olarak, dünya tarihçilerinin yararlı bir şekilde kullandığı teorik perspektifi kurmaya da yardımcı olabilir. Şimdiye kadar uluslararası ilişkiler teorisini, dünya tarihçilerinin çalışmaları üzerinde fazla bir etki bırakmamıştır². İlk bakışta, uluslararası ilişkiler teorisinin dünya tarihçileri için yararlı olabilecek fikirler için kaynak sağlayacağı apaçık olsa da pratikte, bu tarihçiler teorik çerçeve kurmak için başka yerlere müracaat etmişlerdir. Bununla birlikte geçmişte bu çerçeve, dünya tarihçilerinin uluslararası ilişkiler teorisini kuşatmış olan Avrupa-merkezcilik tehlikesinden kurtulmalarına izin vermemiştir. Ancak Batı kökenli olmayan tarih-

çiler, dünya tarihinin uzun süredir yerleşik olan Avrupa-merkezci düşünceden kurtulmasında önemli roller üstlenmişlerdir. Aynı şekilde, alandaki teori inşasını sınırlayan diğer noksanlıkların yanı sıra Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisyenlerinin uluslararası ilişkiler teorisine Avrupa-merkezcilikten kurtulması konusundavyardım etmesi için yeterli fırsat vardır. Aynı zamanda alana, yerleşik uluslararası ilişkiler teorisinden, dünya tarihçilerine daha yararlı olacak bir çerçeve inşa etmesi için bir fırsat tanımaktadır.

Bu bölüm iki kısımdan oluşmaktadır. İlki, dünya tarihinin kuramlaşması konusunda Batı'nın, özellikle ABD'nin süregelen hâkimiyetine odaklanmaktadır. Bu ilk kısım aynı zamanda, dünya tarihi teorisinin gelişiminde, Batı kökenli olmayan dünya tarihçilerinin artan etkisini de dikkate almaktadır. Şüphesiz bu etki, geçmişte dünya tarihçileri tarafından benimsenen yönelimlerde, Avrupa-merkezciliğin doğası ve sonuçlarına karşı artan bir duyarlılığı açıklamaya yardımcı olmaktadır. Şu anda dünya tarihçileri, Avrupamerkezciliğin, hem Batı hem de Doğu'daki gelişmeler konusundaki algılarımızı çarpıttığının daha bilincindedirler. Bu çarpık algıların üstesinden gelmek için karşılaştırmalı ve birbiriyle bağlantılı dünya tarihleri vurgulanmıştır. Sonuç olarak, dünya tarihinin yerleşik dönemselleştirilmesi ve bizim çağdaş coğrafi mekân algımızın, Avrupa-merkezcilikten derinden etkilendiği konusunda yeni yeni oluşan bir bilinç mevcuttur. Bu noktaların her biri, erken modern dönemde dünya tarihçileri arasında artan ilgiye odaklanarak örneklenmiş ve Avrupa kökenli bir perspektiftense Avrasya kökenli bir perspektif açısından tanımlanmıştır.

İkinci bölüm, Avrupa-merkezciliğin yerleşik uluslararası ilişkiler teorisi üzerindeki etkisini sürdürdüğünü savunmaktadır. Böylece örneğin, geleneksel Avrupa-merkezci bilgelikle bireysel düzeyde mücadele eden teorisyenler olsa da, temel teorik çerçeveler, hala Avrupa-merkezci bir perspektifin hâkimiyeti altındadır³. Ancak başka bir yerde, bunun aksine, İngiliz Okulunun dünya tarihi perspektifindençalışmak konusunda ciddi bir girişimde bulunduğunu tartışmıştık (Buzan ve Little 2000; Little 2004). Ancak, İngiliz Okulunun uluslararası toplumun genişlemesi hakkındaki yaklaşımına bakarsak, analiz tekrar kararlı bir biçimde Avrupa-merkezci olmaktadır. Dahası, bu bakış açısı, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisyenleri tarafından ciddi itirazlara maruz kalmamıştır. Ancak dünya tarihi perspektifi, İngiliz Okulunun değerlendirmesinin, derin bir bi-

çimde şüpheli olduğunu ve gerçekten on dokuzuncu yüzyılda kurulmuş ve yirminci yüzyılda pekiştirilmiş olan güçlü Avrupa-merkezci mitin yeniden üretilmesine hizmet ettiğini ortaya çıkarmaktadır. Bunun sonucu olarak ortaya çıkan İngiliz Okulu miyopluğu, İngiliz Okulunun dünya tarihine gösterdiği hassasiyet, birinci nesil teorisyenlerinin bir alternatifin varlığının farkında olduğu ve Avrupa'nın dünyanın geri kalanıyla olan ilişkileri konusunda tarihsel olarak daha incelikli bir yaklaşım sergilediği gözönünde bulundurulduğunda, şaşırtıcıdır. Bu nedenle İngiliz Okulu teorisinin bu yanına odaklanmak, tüm uluslararası ilişkiler teorisyenlerinin dünya tarihi perspektifini benimsemeden önce daha yapacakları çok iş olduğunu vurgulamaktadır. Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisyenleri, bu zorluğu üzerlerine alacak konumdadırlar.

Dünya Tarihi

Tarih çalışmalarında, mevcut birincil kanıtların mikro ölçekli okumalarına dayanarak geçmişin detaylandırılmış bir analizini yapma çabası ile aynı zamanda bu analizlerin daha büyük mekânsal, zamansal ve açıklayıcı bir çerçeveye oturmalarını sağlayacak daha makro ölçekli bir perspektif geliştirme arzusu arasında belirgin bir gerilim vardır. Dünya tarihçileri, olaylara makro ölçekli perspektiften bakmaktadırlar. Ancak onların yaklaşımları, hala çoğu kez kendilerini tarihsel araştırmanın tam merkezinde gören tarihçiler tarafından şüpheyile karşılanmaktadır. Ancak, birbirinden farklılaştığı farzedilen bu yaklaşımlardan birini, ötekine tercih etmenin imkânsızlığı konusunda artan bir farkındalık mevcuttur. Bunun yanı sıra, her iki cephede de devam etmek gerektiği fikri genel kabul görmekle birlikte, bu iki yaklaşım arasındaki sürekli bir etkileşimi güvenceye almanın gerekliliği konusunda da genel bir kabul vardır. Bu nedenle, dünya tarihi perspektifinden bakıldığında, tarih çalışmalarındaki mevcut yaklaşımlarda iki büyük sorun vardır: ilk olarak, artan uzmanlaşma nedeniyle tarihsel bilgi, çok parçalı hale gelmektedir. Şöyle ki, ilk olarak büyük resme dair genel bir algı ortadan kalkmakta, ikinci olarak, ayrıntılı araştırmaların yer aldığı geniş bağlamsal çerçeve olarak hala ulus devletin referans gösterilmesi tehlikesi mevcuttur. Dünya tarihçileri için ulusal devletler üzerine süregelen vurgu, dünya tarihinin evrensel bir anlayışının gelişmesini etkili bir biçimde önlemektedir. Bayly'nin (2004: 469) dediği gibi, 'tüm tarihçiler, aslında dünya tarihçileridir, ancak çoğu, bunun henüz farkında değildir'.

Profesyonel tarihçiler arasında dünya tarihine olan ilgiyi canlandırdığı görülen McNeill (1986: 71), dünya tarihinin bir zamanlar 'geçmiş anlamlandırmak için tek mantıklı temel' olarak görüldüğünü iddia etmektedir. Bu nedenle örneğin, on dördüncü yüzyılın başında önce Tebriz'de, sonra gelmiş geçmiş en büyük kara imparatorluğu olan Moğol İmparatorluğu'nun başkentinde mahkeme tarihçisi olan Raşidüddin Tabib, tüm Avrasya'yı içine alan bir dünya tarihi yazmıştır (Rice 1976). Çağdaş tarihçiler, tarihin böyle geniş bir zamanşal ve mekânsal perspektiften yazılmasına genellikle şüpheyle yaklaştıkları için, yirminci yüzyılda dünya tarihini şekillendirme çabaları, genelde amatör tarihçilerden gelmiştir. Örneğin, Dünya Savaşı sonrasında, romancı ve gelecek bilimci H. G. Wells, savaşıla ilgili trajik olayları anlamlandırmanın tek yolunun, onları çok uzun bir dünya tarihi perspektifinden görmek olduğunda karar kılmıştır. Ancak Wells (1925: 2), kendi geçmişini yazma sürecinde Avrupalı tarihçilerin, 'insanlığın dramında' Avrupa kökenli tarihçilerin rolünü olağanüstü bir biçimde 'mimimalize' ettiğinin farkına varmıştır. Başka bir deyişle Wells, tarihin zamansal ve mekânsal etki alanını artırma ihtiyacını kabul etmiştir.

Ancak son zamanlarda, ABD'de dünya tarihine olan ilginin artmasının gösterdiği gibi bu iki boyutu aynı anda ele almak, yararlı bir dünya tarihi yaklaşımı üretmek için yeterli değildir. Northrup (2005: 259), 'dünya tarihinin, bir Amerikan tutkusu olmasının tesadüf olmadığını' söylemektedir. Ona göre öğrenciler ve tarihçiler, ABD'nin egemen bir küresel güç olarak ortaya çıktığı süreç ile bu sürecin kendi lehine çalışmaya devam edip etmeyeceğini tespit etmek ve anlamak istemektedirler. Bu bakış açısının sorunu, dünya tarihi çalışmalarını belirli bir amaç-bilim ile ilişkilendirme riski taşımasıdır. Örneğin Bentley (2005), ABD'deki bazı muhafazakârların, tarihi, dünya tarihi perspektifinden çalışmak adına gösterilen çabaları sahiplenme yönünde kararlı bir çaba içinde olduklarını iddia etmektedir. Ancak Bentley'e (ibid: 63) göre, 'dünya tarihinin bayrağını taşıırken asıl amaçları', 'Amerikan değerlerini gurur okşayıcı bir biçimde gözler önüne sermektir'⁴. Ancak, gerçek dünya tarihçileri de aynı sorunla karşılaşabilirler. Örneğin, dünya tarihi hakkında kendi görüşünü yeniden değerlendirirken McNeill (1991: xvi), Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'de süregelen 'emperyal ruhtan' farkında olmadan etkilendiğini kabul etmektedir. Dolayısıyla, onun dünya tarihinin başlığı, 'Batı'nın Yükselişi'dir. Ancak benzer şekilde Bentley, sol görüşlü entelektüellerin, kapitalizmin çöküşünün kaçınılmaz olduğunu is-

patlamak için dünya tarihini sebep göstermelerinden rahatsızdır. Ciddi bir girişim olarak görüp saygı duyduğu, Wallerstein'ın geliştirmeye çalıştığı dünya tarihi perspektifini bu temelde eleştirmektedir.

Bununla birlikte bu tartışma çizgisi, uluslararası ilişkiler çalışmaları ve dünya tarihi çalışmaları arasında önemli bir ortaklığa işaret etmektedir. Çünkü her ikisi de, sadece Amerikalı akademisyenlerin kontrolünde olan yaklaşımlar değil, ama özünde Batılı bir perspektifin egemen olduğu yaklaşımlar olarak görülebilir. Dolayısıyla örneğin Sachsenmaier (2007: 472), 'Batı kökenli dünya tarihçilerinin, Batı kökenli olmayan araştırmaları mesleki itibarlarına zarar vermeden görmezden gelebileceklerini, ancak Batı dışındaki araştırmacıların, bu tavrın bir dengini sergilemelerinin imkânsız olduğunu' gözlemlemektedir. Bu nedenle Sachsenmaier, bu ayrıcalıklı pozisyonun 'kökleri, eşitsiz ve Avrupa-merkezci bir geçmişe uzansa da, dünya tarihi alanındaki Batı kökenli bilimsel araştırmaların 'teorinin ithalatçısı değil, ihracaatçısı olduğu' gerçeğinin hala geçerliliğini koruduğunu iddia etmektedir. Dahası, Batı ve Batı dışı dünyalar arasında bazı akademik bağlantılar olsa da, "çevre" akademik bölgelerde araştırmaya yaklaşımların, birbirleriyle bağlantılı olmadığı gerçeği hala geçerliliğini korumaktadır (ibid: 473).

Ama Sachsenmaier aynı zamanda, uzun zamandır Avrupa-merkezci düşünceye karşı akımların da mevcut olduğunu ve 'Batı kökenli teorilerden ayrışma çabalarının, birçok ulusal platformda kimlik politikalarının önemli bir parçası olduğunu' ileri sürmüştür (2007: 474-5). Stucktey ve Fuchs (2003: 21-2) da aynı noktayı, 'Batılı olmayan ülkelerin, kendilerinin 1945 sonrasındaki tarihlerini yeniden ele alışlarında bir artış deneyimlediklerini ve tarihin Batılı yorumlarından kendilerini özenle ayırttıklarını' ileri sürmektedirler. Aynı şekilde Thornton (1998: 3), 1970'lerden itibaren 'Avrupa-merkezciliğin', yeni oluşan Batı dışı dünya tarihçilerinin meydan okumalarıyla karşılaştıklarını belirtmektedir. Bu gelişmelerin bilincinde olarak dünya tarihçileri, Avrupa-merkezciliğin doğası ve etkisine karşı çok daha duyarlı hale gelmişlerdir. Böylece örneğin, dünya tarihi perspektifinden Avrupa-merkezciliği eleştiren ve Batı kökenli bir girişim olan dünya sistemleri teorisinin, 'ezilenleri', 'alternatif anlatıların merkezi haline getirmektense', onları 'öznelliklerinden mahrum bırakmak' gibi bir etkisi olmuştur (Sachsenmaier 2007: 476). Daha spesifik bir şey söylemek gerekirse, Hintli entelektüeller, tarihe milliyetçi ve Marksist yaklaşımların

‘dış kaynaklı, Batı kökenli kavramların deli gömleğini Hindistan’ın geçmi-
şine giydirdiklerini’, böylece, ‘jeopolitik alanda Avrupa’nın üstünlüğünü
destekleyen entelektüel çizgileri pekiştirdiği’ konusunda ısrarlıdırlar (ibid.:
478)⁵. Ancak bu karşı-akımlar, sadece akademik olarak çevre olan yerler-
deki bağımsız merkezlerde ortaya çıkmamaktadırlar. Çünkü Amerikan
üniversitelerindeki fakültelerde çeşitlilik son yıllarda iyice artmış, çevre
bölgelerden akademisyenler işe alınmış, ‘diaspora ağları’ kurulmuş ve bun-
lar önemli ve sesi duyulur hale gelmişlerdir. Sachsenmaier, bu eğilimlerin
sürmesi halinde Véliz’in, (1994) ‘Anglo-Amerikan uygarlığının Helenistik
Dönemi olarak adlandırdığı dönemin’ sonuna gelindiğini tasavvur etme-
nin mümkün olacağı sonucuna varmaktadır (age, 480-1).

Sachsenmaier, dünya tarihini ‘evrensel tarihe’ dönüştürmenin kolay
ya da basit bir iş olmadığını elbette kabul etmektedir. Bununla birlikte,
uluslararası ilişkiler teorisyenlerinin aksine dünya tarihçileri, bu hamleyi
yapmanın gerekli olduğu konusunda daha bilinçlidirler. Genellikle far-
kında olunmayan ve böylece özelleştirilmiş bir Avrupa-merkezcilik, li-
beralizmden Marksizm’e, tarih ve sosyal bilim üzerinde önde gelen Batı
kökenli bakış açılarına derinden nüfuz etmiştir. Bunun bir sonucu olarak,
Bentley’e göre, (2005: 77) büyük ölçekli deneysel anlatılara gerek olsa da,
Lyotard’ın meta-anlatılar adını verdiği hem tarih ötesi, hem bütünleştirici
hem de ‘belirli ideolojik pozisyonlardan’ türeyen anlatıların ötesine geçmek
gerekmektedir. Bu meta-anlatılar, Avrupa Aydınlanmasının ürünü olduğu
için dünya tarihini Avrupa perspektifinden gören, ‘Batının yükselişi’ni
anlamlandırmak amacıyla tasarlanmış açıklamalar üretmektedirler. Tabii
ki bu bakış açısının neden bu kadar esnek olduğunu kanıtlayan, pratik
ve ampirik nedenler vardır. Braudel’in söylediği gibi tarihçileri yetiştiren,
Avrupa’nın kendisi olduğu için, kendi tarihi de özellikle iyi ‘aydınlatılmış-
tır’⁶ (O’Brien 2003: 72’den alıntı). Hem Marksist hem de Weberci kamp-
lara mensup sosyal bilimciler, yüzyıllar boyunca geliştirilen, siyasi, kurum-
sal ve kültürel çerçevelerin, Batı’nın Asya’nın önüne geçmesine nasıl zemin
hazırladığını gösterebilmek için bu tarihçilerin çalışmalarından faydalan-
mışlardır. O’Brien’in (age: 73) ısrar ettiği gibi, modern tarih çalışmaları,
‘Marksist ve Weberci yorumlardan oluşan tüm külliyatı gereksiz’ kılmıştır.
Bununla birlikte Avrupa-merkezciliğin sürmesinin başka bir nedeni de,
Avrupa’nın, dünya tarihi üzerinde önemli ve belirgin bir etkisi olduğu-
nu kimsenin inkâr etmemesidir. Ama dünya tarihçilerinin ileri sürmeye

başladıkları sav, bu dönemin Avrupa-merkezci açıklamaların iddia ettiğinden çok daha kısa ve önemsiz olduğudur. Elbette Batı'da geliştirilen siyasi, ekonomik ve kültürel sistemlerin Doğu'dakilerden daha dinamik olduğu varsayımı şimdilerde kabul görmemektedir⁷.

Ama Stokes (2001: 524), dünya tarihçilerinin yaklaşımlarının, gidecek daha gelişmiş hale gelmesi nedeniyle, şimdilerde Avrupa-merkezciliğe karşı anti-Avrupa merkezilik polemiklerinden uzaklaştıklarını öne sürmektedir⁸. Dünya tarihçilerinin asıl görevinin, özellikle belli zamansal dönemler ve belirli coğrafi alanlar içinde çalışan tarihçiler tarafından inşa edilen yapay engelleri yıkmak olduğu konusunda belli bir farkındalık gelişmiştir. Karşılaştırmalı yöntem ve özellikle ötekinin beklentileri açısından bakıldığında, birini sürekli norm olarak kabul etmek yerine, karşılaştırmanın her iki yanını "sapmalar" olarak gören 'karşılıklı karşılaştırma' prensibine daha yoğun bir ilgi vardır (Pomeranz 2000: 8)⁹. Pomeranz, bu yöntemi kullanarak, 1800'den önce Avrupa ve Çin arasında birinin hâkim olup diğerinin çürüyüp gitmesine neden olacak bir fark bulunmadığını gösterebilir. Benzer şekilde Lieberman (1997, 1997a, 2003), on beşinci ve on dokuzyüzyıllar arasında hem Avrupa hem de Güneydoğu Asya'da bölgesel birleşme ve idari merkezileşme, kültürel ya da etnik bütünleşme ve ticari yoğunlaşmaya doğru sürekli ve senkronize hareketlerin varolduğunu iddia etmektedir. Sonuç olarak Lieberman da, bu ortak gelişmeleri anlamlandırmak için altı bölgeyi (günümüz Myanmar, Tayland, Vietnam, Fransa, Çarlık Rusya'sı ve Japonya) karşılaştırmalı olarak incelemeye almaktadır. Aynı yolu takiben Moore da (1997: 600), Batı Avrupa'nın doğuşunu, benzersiz bir olay olarak görmek yerine, 'antik imparatorlukların çöküşünün ardından Avrasya'daki medeniyetin karmaşık bir boyutu olarak' görülmesi gerektiğinin ileri sürmektedir.

Lieberman'a verdiği oldukça sert yanıtta Subrahmanyam (1997), dünya tarihi çalışmalarında birleşik tarih ya da Fransızların *histoire croisé* olarak nitelendirdikleri şeye odaklanan yeni bir tarih türüne dikkat çekmektedir. Kočka'ya (2003: 42-3) göre bu perspektiften bakıldığında, karşılaştırmalı yöntem de oldukça 'analitik'tir, çünkü analiz birimleri kurarak çalışmaktadır. Oysa ki, bu birimleri birleştiren bir 'düzen ağı' tanımlamak gereklidir. Karşılaştırmalı yöntem aynı zamanda, 'fikirlerin yolculuğu, göç eden insanlar ve uluslararası ticaret' gibi birçok faktörle tanımlanmaktadır. McNeill bu yaklaşımı, dünya tarihine tanıtmakta önemli bir rol oynamış-

tır. Dünya tarihinin esas olarak dört bağımsız medeniyetten oluştuğu önvaryasını tekrar ele alarak McNeill, şimdi insanları birbirine bağlayan 'iletişim ağlarını' yeterince dikkate almak konusunda başarısız olduğunu iddia etmektedir. Ve bu faktörü dikkate aldıkça onun ilgi odağı, 'medeniyet' fikrinden 'dünya sistemi' (1991: xii) fikrine kaymıştır. Bunun yanında, medeniyet-ötesi bağlantıların varlığına daha fazla önem verilmesi gerekmektedir (1998; McNeill and McNeill 2003). İlk etapta McNeill, medeniyetlerin özerk olduğunu, ama İ.Ö. 1700 ve 500 yılları arasında sınırsız bir dünya sisteminin, birbiri ardına hüküm süren büyük imparatorlukların sürekli genişleyen sınırları temelinde ortaya çıktığını iddia etmektedir.

Karşılaştırmalı ve birleşik tarih arasında potansiyel bir gerginlik olmasına rağmen Kocka, (2003) bu yaklaşımların uyumsuz olmadığı ve bunları birleştirmek için çaba gösterilmesi gerektiğinde ısrar etmektedir¹⁰. Ancak, Subrahmanyam'ın bakış açısından böyle bir gelişme, Lieberman gibi karşılaştırmacılar için bir sorun teşkil etmektedir. Çünkü Lieberman, devletler ve bölgelerin çağdaş bölge araştırmaları tarafından tanımlanan sınırlarını kabul edebileceğimizi varsaymaktadır¹¹. Subrahmanyam (1997: 743), birleşik tarih dikkate alınırsa, bu yerleşik sınırların sorunsal haline geleceği konusunda ısrarlıdır. O, örneğin Güneydoğu Asya'nın 'özerk bir tarih' hakkı olan, 'sınırları iyi çizilmiş bir bölgeyi' temsil ettiği fikrine karşı çıkmaktadır. Subrahmanyam, Lieberman'ın odaklandığı dönem boyunca en önemli dinamiğin, 'bölgesel' ve 'bölgeler-üstü' arasındaki kesişimden sağlandığı konusunda ısrar etmektedir. Ayrıca, 'kendi kaynaklarının yüzeyde görünen kısımlarının altını biraz eşeleyen tarihçiler için, hiçbir şeyin 'sabitlik ve yerel kökleşmişlik' açısından görüldüğü gibi olmadığını' iddia etmektedir. Subrahmanyam (age: 745-6) savını, on altıncı ve on yedinci yüzyıllardaki Bengal Körfezi'ne odaklanarak ispat etmeye çalışmaktadır. Bune ek olarak o dönemde, körfezin kıyı alanlarının askeri elitler, saraylılar ve din uzmanlarının düzenli olarak körfezden geçtiği önemli ticaret bağlantılarıyla birlikte, 'bu dönemde Hint Okyanusu'nun bütününden' çok daha sıkı örülmüş bir etkileşim birimi kurduğunu iddia etmektedir. Bu bağlantılar temelinde örneğin, Ayutthaya üzerindeki Pers etkisini anlamak mümkün olmuştur (1351-1767 yılları arasında hüküm süren Taylandlı bir krallık)¹².

Aynı şekilde Subrahmanyam (1997:737), birleşik tarihin dönemleştirme anlayışımız üzerinde önemli etkileri olduğunu varsaymaktadır. Ay-

rica birçok dünya tarihçisi gibi o da, 'belli bir Avrupa merkezli yörüngede' faaliyet gösteren dönemleştirme fikrinden uzak durmak istemektedir. Subrahmanyam burada, Bentley'nin (1996) çizdiği rotayı takip etmektedir. Bentley, dünya tarihinin farklı bir dönemleştirmesini yapmak için 'kültürlerarası etkileşim' fikrinden esinlenmiştir. Bentley'nin bakış açısından bakıldığında, yalnızca dünya tarihi boyunca kültürlerarası etkileşimin düzeyinin artıp azaldığını değil, aynı zamanda kültürlerarası etkileşimin niteliğinin, çeşitli değişikliklere uğradığını da kabul etmek gerekmektedir. Örneğin bu temelde Bentley, şu iki dönem arasında bir ayrım yapmaktadır: 1) M.S. 1000 ile 1500 arasında, birbirlerinden Avrupa ve Çin kadar uzak yerlerdeki bireyler arasında doğrudan etkileşime imkân tanımış bölgelerarası göçebe imparatorluklar dönemi ve 2) Avrupalılar tarafından başlatılan ve küresel kültürel etkileşimlere zemin oluşturan modern çağ. Bu yaklaşımı geniş anlamda desteklemekle birlikte Manning (1996), bu yaklaşımın kaçınılmaz olarak gelecek ampirik araştırmalar ve kavramsal geliştirme çabalarından etkileneneğini öne sürmektedir. Bu bağlamda Bentley'in, özellikle kültür ve etkileşim anlayışlarının sorunsallaştırılması gerekmektedir.

Subrahmanyam muhtemelen bu değerlendirmeye katılmakta ve dahası, belki de hiç şaşırtıcı olmayacak bir biçimde, Avrupa'da başlayan gelişmelere çok yakından bağlı modern çağın doğuşunu görmek istemektedir. Böylece Lieberman'ı izleyerek, 'erken modern çağı tanımlama' gereğini kabul etmekte ve dünyadaki bölge uzmanlarının şimdi bu dönemleştirmeyi, artan bir 'rahatlık ve güvenle' kabul ettiklerini söylemektedir. O, bu dönemin, Avrasya ve Afrika bağlamında 'geçici' fakat 'verimli' bir şekilde, ondördüncü yüzyıldan on sekizinci yüzyılın ortalarına kadar sürdüğünü söylemekte ve 'az çok küresel kaymayı' temsil eden bir dönem olarak görmektedir. Subrahmanyam'a göre, yaklaşık 1350'den itibaren, karada ve denizde 'dünyanın sınırlarını geri itme' girişimleri mevcuttu. Bu girişimler, 'mekan algısında önemli değişikliklerin' yanı sıra 'küresel oranlarda ekolojik bir dönüşüme' neden olmaktaydı¹³.

Bu erken modern çağı simgeleyen başka bir çok faktör vardı. Örneğin Subrahmanyam, Afrika, Avrupa ve Asya'da rastlanılan 'evrensel imparatorluk' fikrine atfedilen öneme işaret etmektedir. Aynı zamanda erken modern dönemde, geleneksel olarak külçe akışı, ateşli silahlar ve 'Askeri Devrim'e verilen öneme de dikkat çekmiştir. Ancak esas ilgi alanı, erken modern dönemde, Lieberman'ın Avrasya genelinde devlet kurmaya olan ilgisi ve

bazı seçilmiş ulusal varlıkları somutlaştırmak için 'erken modern dönemin küresel ve ilişkisel karakterini hafife alma eğilimidir' (1997: 740). Bunun yanı sıra, bu dönemde genellikle 'kapalı kültürel alanlar' olduğu varsayılan alanların geçirgenliği ile 'siyasi sınırların ötesindeki elit hareketlerinin doğası ve ölçeğindeki değişime' verilmesi gereken önemi vurgulamaktadır. Subrahmanyam, Afrika ve Avrasya'nın önemli bölgesel farklılıkları olduğunu tabii ki kabul etmektedir. Yine de erken modern dönemde 'dünyayı birbirine bağlayan kırılğan bağları da arayıp bulmamız gerektiği' (age, 762) ve ulus-devletlerin ya da Bölge Çalışmalarının bizim için geriye dönük olarak tanımladığı sınırların ötesine geçtiği konusunda ısrarlıdır (age, 759).

Ama Subrahmanyam, ulusalcılık ve tarihsel etnografyanın, farka yaptıkları vurguyla bizi, 'ilişki kurma olasılığına karşı körleştirdiğini' söylemektedir (1997: 761). Üstelik etnografyanın kendisinin, 'seyahatin yoğunlaşması, dünyanın bütününün haritasını çıkarma ve her insan türünü kendi mekânında yerleştirme arzusu' gibi erken modern dönemi tanımlayan faktörlerin ürünü olduğunu iddia etmektedir. Daha spesifik olarak etnografya, 'medeni olanı medeniyetsiz olandan' ayırt etmeyi ve 'medeniyetleri derecelendirmeyi' mümkün kılmaktadır (age, 761). Ancak bu sonuç, çok daha uzun ve karmaşık bir sürecin aşırı derecede basitleştirilmesi olarak görülebilir. İlk olarak, bu tür etnografik ayrımların çok daha önceden yapıldığı ve Çin ile Antik Yunan örneklerinde kayda alındığı, bilinen bir şeydi¹⁴. Aynı zamanda, uluslararası ilişkiler çalışmalarında Avrupalıların on dokuzuncu yüzyıl boyunca uygar ve medeniyetsiz devletlerarasında yaptığı ayrımı yeni yeni kurumsallaştırmaya başladığı ve bu sürecin uluslararası toplumun genişlemesiyle yakından ilişkili olduğu da tartışılmıştır (Gong 1984; Bull ve Watson 1984).

Dünya tarihçileri için sorun, bu farklılaşma sürecinin on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda sosyal bilimlerin kurulması ve sağlamlaşması üzerinde çok önemli bir etkisinin olmasıdır. Sadece son zamanlarda Goody (1996: 226-7) gibi sosyal bilimciler, 'Avrasya'nın büyük toplumlarının aynı sınava tabi tutulduklarını' ve 'Batılıların kendi ülkeleri ve kıtalarına özgü olduğunu düşündükleri genel avantajların birçoğunun, hayal ürünü olduğunun kolaylıkla ispatlanabileceği' konusunda ısrarcıdır. Goody (age: 229), bu gerçeğin uzmanlar tarafından bilinmesine rağmen, 'Doğu'yu ilkel bir mekan olarak kurgulamaya devam eden tarihçi, sosyolog ve antropologların yaklaşımlarına nadiren dâhil olmuştur. Batı'nın 'farklılığı', diğ-

rinin ilkelliği pahasına abartılmıştır ve bu durum, sadece ‘Doğu’yu değil, ‘Batı’yı da algılamayı daha zor bir hale getirmektedir (age, 226). Bu nedenle ironik olarak, ‘modern’ olarak nitelenen dönem, ‘modernleşmenin’ sosyal bilimsel anlayışının sistematik olarak çarpıtıldığı etno-merkezci bir süreçle ilişkilendirilmiştir. Ancak dünya tarihçileri şimdi, durumun düzeltilmesi için çok önemli bir rol oynamaya başlamışlardır. Ve sonuç olarak, erken modern dönemin, modern döneme yol açtığı zaman dilimini, on dokuzuncu yüzyılın başlangıcı, belki de yirminci yüzyıla ötelemek gerektiği konusunda artan bir farkındalık mevcuttur (Bayly 2004).

Subrahmanyam (1997), erken modern dönemden modern döneme geçişin on sekizinci yüzyılın ortalarında gerçekleştiğini düşünmektedir. Ancak onun ilgi alanı, erken modern dönemin başlangıcı olduğu için bu dönemi sona erdiren faktörlerin sistematik bir incelemesinden kaçınmıştır. Yukarıda belirtildiği gibi, olaya ekonomik bir perspektiften bakan dünya tarihçileri, Doğu ve Batı arasındaki ‘geçici’ mesafenin 1800’lere kadar henüz oluşmamış olduğunu iddia etmektedirler. Dünya tarihçileri şimdi, ‘Büyük Farklılaşma’nın neden bu dönemde gerçekleştiğini açıklamak için karşılaştırmalı ve ilişkisel tarihten faydalanmaktadırlar¹⁵. Ancak bu tarih, yine bu dönemde başlayan başka bir önemli gelişmenin olduğu tarih ile çakışmaktadır. Bu durum, Doğu ve Batı arasındaki ilişki ile ilgilenen tarihçiler tarafından açıkça tespit edilmiştir. Lack’in de (1965: xiii) gözlemlediği üzere, ‘Doğu ve Batı arasındaki ilişkiler, 1500’den 1800’e kadar Asya ülkelerinin çizdiği çerçeve içinde ve onların belirlediği şartlarda yürütülmüştür¹⁶. Daha yakın bir dönemde Northrup (2005: 262), benzer bir argüman geliştirmiştir. Ona göre 1500’lerden itibaren,

Atlantik’teki Afrikalı, Güney Asyalı ve Doğu Asyalılar, ilk Avrupalı denizcilerle özgürce ve güçlü konumlarda ticari ilişkilerde bulunmuşlardır. Çin ve Japonya’da merkezi devletler, ne kadar müdahil olacakları konusunda sınırları kendileri belirlerlerken, Hindistan ve Afrika’da katılımı genişletmek isteyen yerel çıkar grupları, kendilerini sınırlamak isteyenlere karşı genellikle galip gelmişlerdir.

Ancak, 1800’den sonra güç dengesi, büyük ölçüde değişmiştir ve bu tarihten sonra küresel ilişkilerin, Batı’nın çizdiği çerçevede yürütüldüğüne hiç kuşku yoktur. Uluslararası ilişkiler uzmanları, bu dönüşüme daha iyi ışık tutabilirler. Bu makalenin ikinci bölümünde tartışacağımız üzere bu

dönüşümden anladıkları, algılarını şekillendiren Avrupa-merkezcilik tarafından ciddi biçimde sınırlandırılmıştır.

Uluslararası İlişkiler

Biz uluslararası sistemin analizini, dünya tarihi perspektifinden yapmaya çalışırken 4000 yıllık dünya tarihini, kaçınılmaz olarak olağanüstü genel bir perspektiften, fazla detaylandırmadan ele aldık (Buzan ve Little 2000). Üstelik bu işin büyüklüğünden dolayı, dünya tarihini, çalışma kapsamında geleneksel aklın kurduğu parametreler içinde çalışmaya istekliydik. Tabii ki parametreler arasında, bizim etrafından dolaşmamızı gerektiren önemli farklılıklar vardı, ancak birçok önemli noktada da uzlaşıyorlardı. Bu nedenle, her ne kadar ilham kaynaklarını farklı bakış açılarından alsalar da, örneğin McNeill ve Wallerstein, modern dönemin M.S. 1500'e kadar uzanabileceğini söylemektedirler.

Şüphesiz bizim düşüncelerimizin, *Dünya Tarihinde Uluslararası Sistemler*'i yazdığımızdan beri gelişmesi ve değişmesine rağmen, uluslararası ilişkiler analizi hakkında dünya tarihi çalışmalarımızdan çıkan temel teorik sonuçların geçerliliğini, genel anlamda kabul ediyoruz (bakınız Buzan ve Little 2000: 385)¹⁷. Bununla birlikte, bizim M.S. 1500 sonrası dönem için analizimizin genel yönelimi, dünya tarihi hakkında yapmış olduğumuz okumaya büyük ölçüde tekabül eden Avrupa-merkezci ve hatta bir ölçüde maddeci önyargıları bünyesinde barındırmaktadır. Özellikle, kabataslak yaptığımız bu analiz, önceki bölümün sonunda, analizin geçirdiği dönüşümün önemini gözardı etmektedir. Bunun yerine geleneksel dünya tarihi çerçevesinde yaptığımız açıklamalara sadık kalarak, modern dönemin başlangıcını M.S. 1500 olarak kabul ediyoruz. Küresel uluslararası sistemin, bu dönemde oluşmaya başladığını iddia ediyoruz. İkinci dönüm noktasını 1648 olarak alıyor ve bu tarihte de modern Avrupa uluslararası toplumunun oluştuğunu, onun bileşenlerinin belirginleştiğini ve 1850 civarında Çin ve Japonya üzerindeki Batı hâkimiyetinin, küresel uluslararası sistemi tahkim ettiği ve coğrafi bir kapanmayı beraberinde getirdiğini iddia ediyoruz¹⁸. Ancak bu yönelim, 1800'den önce diğer uluslararası toplumların var olduğu fikrine mesafeyle yaklaşmaktadır.

Bu nedenle hala geçerli olan dünya tarihi perspektifinden bakıldığında dönemleştirmeye yaklaşımımız, değiştirilemez bir biçimde Avrupa-

merkezcidir. Çünkü bu yaklaşım, modern dönemi, Avrupa'nın oluşumu ve küresel genişlemesi ile sıkı sıkıya ilişkilendirmektedir. Ancak bizim yaklaşımımız, McNeill ve Wallerstein'in izleğini takip etmiş ve 1990'ları, dünya tarihinde önde gelen yaklaşımların ortaya çıktığı yıllar olarak nitelemektedir (Sanderson 1995). Fakat dünya tarihçileri, küresel bir uluslararası ilişkiler hakkında düşünmek için alternatif perspektifler sunmaktadırlar. Bu perspektifler, Avrupa-merkezcilikten arınmamızı sağlamakla birlikte bizim, teori inşası konusunda şu ana kadar tercih etmiş olduğumuz yapısalcı yaklaşımlarla yüzleşen oldukça tanıdık ikilikleri de aşmamıza yardımcı olmaktadır. Bu ikilikler, yerel süreç ile küresel yapı, yapı ile özne ve son olarak, kültür ile ekonomi arasında, tümüyle yapısalcı yaklaşımları açığa vuran boşluğu içermektedir. Bu noktada önemli bir müdahalede bulunan Benton (2002: 4), bu boşluklar arasında bir köprü kurmaya çalışarak küresel yapı ve düzeni, verili şekillerde tanımlamaya devam etmek yerine 'küresel yapıyı, uygulamanın içinden çıkmış ve çatışmalar içinde şekil almış kurumsal bir kalıp olarak yeniden tahayyül etmek' gerektiğini söylemektedir¹⁹. Dolayısıyla onun bakış açısından, geniş anlamıyla küresel kurumlar, kültürel uygulamaların ortaya çıkardığı 'yaygın bir biçimde tekrarlanan ve model oluşturabilecek etkileşimleri' bünyesinde barındırmaktadır.

Bu bakış açısı, Bull'un (2004) küresel düzen anlayışından oldukça farklıdır. Bull, düzeni oldukça işlevsel bir perspektiften görmekte ve model oluşturan etkileşimlerin, sadece ve sadece onun, toplumun temel hedefleri olarak tanımladığı şeyleri teşvik ettikleri sürece bir düzen oluşturabileceğini söylemektedir²⁰. Bull'un, düzeni tasarımın bir ürünü olarak gören yaklaşımına karşın, Benton'un düzene çok daha doğal bir yaklaşımı vardır. Bu fark önemlidir, çünkü Benton'un yaklaşımı, uluslararası bir toplumun nasıl oluştuğu sorusuna daha çok önem vermektedir. Aynı zamanda, Avrupa uluslararası toplumunun küresel yayılımının, İngiliz Okulu mensuplarının söylediği gibi on dokuzuncu yüzyılda mı gerçekleştiği, yoksa hâlihazırda mevcut küresel uluslararası toplumun, on dokuzuncu yüzyılda mı dönüştüğü sorusuna cevap bulmamıza yardımcı olmaktadır.

Genel olarak uluslararası ilişkiler teorisyenleri, küresel uluslararası sistem/ toplumun oluşumu ve genişlemesine çok az ilgi göstermişlerdir. Gerçekten de neo-realistler ve neo-liberaller, böyle bir sistem/ toplumun varlığını verili almaktadırlar²¹. Ancak sosyal inşacılar, Avrupa uluslararası sistemi / toplumunun gelişimini çok ciddi bir biçimde araştırmalarına

rağmen, konu hakkında küresel bir perspektif oluşturmaları için daha çok zamana ihtiyaçları vardır²². Buna karşın İngiliz Okulu uluslararası ilişkiler çalışmalarında, her zaman karşılaştırmalı ve dünya tarihi perspektifini tercih etmişlerdir (Wight 1977; Watson 1992). Ancak eninde sonunda, dünya ekonomisine olan ilginin eksikliği ile birlikte bir devletler sistemi fikri ile meşgul olmaları yüzünden yüzünden bu okulun kurucuları, farklı devlet sistemleri arasındaki bağları araştırmakta başarısız olmuşlardır²³. Onlar, karşılaştırmalı tarihle ilgilenmekte, fakat birleşik tarihle ilgilenmemektedirler. Bizim doldurmaya çalıştığımız boşluklardan birisi de budur (Buzan ve Little 2000).

Ancak bu değerlendirme, küçük bir yoruma gereksinim duymaktadır. Çünkü İngiliz Okulunun birinci nesil temsilcileri arasında merkezi figürler olan Bull ve Watson (1984), gerek bireysel gerek toplu olarak Uluslararası Toplumun genişlemesine yaptıkları katkılar dâhilinde, uluslararası ilişkiler ve dünya tarihi perspektifinden bir 'büyük anlatı' kurmaya çabalarken küresel bağlantılar sorununu da dikkate almalarını gerektiğinin farkındadırlar. Ancak onların bakış açıları, oldukça Avrupa-merkezcidir ve çağdaş uluslararası politik sistemin temel özelliklerinin Avrupa kökenli olduğunu söylemektedirler. Üstelik dünyaya ilk hâkim olan ve dolayısıyla birleştiren Asya, Afrika veya Amerika değil, Avrupa olduğu için Avrupa-merkezcı sayılabilecek olan bizim perspektifimiz değil, tarihsel kayıtların kendileridir (Bull ve Watson 1984a: 2).

Dolayısıyla Bull ve Watson'un, çağdaş uluslararası toplumun nasıl ortaya çıktığı hakkındaki 'standart' Avrupalı görüş olarak betimlediği görüşe neden bu kadar prim verdiklerini anlamak şaşırtıcı değildir. Bu görüşe göre, 'Avrupalı olmayan devletler, kurucu devletler tarafından belirlenen kabul kriterlerini karşıladıkları takdirde ve zamanda Avrupalı devletler kulübüne girmişlerdir'. On dokuzuncu yüzyılda bu kıstaslar, 'medeniyet standartları' ile ilişkilendirilmekteydi (Gong 1984). Ancak Bull, bu ön-kabulü sorgulamanın zamanının geldiğini söylemektedir. Çünkü on dokuzuncu yüzyıla gelene kadar, Avrupalı devlet adamları uluslararası toplumun sadece Avrupa'dan ibaret olduğunu düşünmezlerdi. Gerçekten de doğal hukuk teorisyenleri, onaltıncı yüzyıldan onsekizinci yüzyıla kadar, küresel bir uluslararası toplumun var olduğu varsayımıyla çalışmışlardır. Bundan daha da belirleyici olan şey, bu dönemde Avrupa devletlerinin Asyalı güçler ile ticari, askeri ve diplomatik ilişkiler içine girmiş olmalarıdır.

Ama Bull (1984: 123), bu açıklamada önemli bir sorun olduğunu iddia etmektedir. Çünkü

Çin, Mısır, ya da Pers İmparatorluğu gibi Avrupa kıtasında henüz devletler oluşmadan yüzyıllar önce var olan devletlerin, ancak ondokuzuncu yüzyılda Avrupalılar tarafından geliştirilen bir testi geçince tam bağımsızlığa hak kazanıyorlarmış gibi düşünmek, kendi içinde bir çelişki barındırmaktadır.

Bull'un konumu hakkında ilginç olan şey, bütün bunların farkında olması ve küresel bir uluslararası sistemin on dokuzuncu yüzyılın başından itibaren var olduğunu kabul etmeye istekli olmasına rağmen, uluslararası sistemin, uluslararası bir toplum olarak inşa edilebileceğini kabul etmeye istekli olmamasıdır. Bunu söylerken akıl yürütme şekli çok nettir: küresel olarak tanımlanmış ortak çıkar algısı, üzerinde uzlaşmaya varılmış bir kurallar sistemi ve ortak kurumlar mevcut değildi²⁴. Başka bir deyişle Avrupa devletleri, küresel bir uluslararası toplumda faaliyet gösterdiklerini sanmalarına rağmen, Bull'a göre durum böyle değildi. Çünkü uluslararası toplumun varlığını sağlayacak önkoşullar henüz oluşmamıştı. Bu nedenle uluslararası toplumun genişlemesini tahayyül ederken Bull ve Watson, ilk olarak, uluslararası sistem tarafından ilişkilendirilmiş bölgesel uluslararası toplumların olduğunu varsaymışlardı. Ama küresel bir uluslararası toplum, ancak on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda oluşmuştu.

Bull ve Watson, kendilerini bu pozisyonda konumlarlarken, Avrupalıların on altıncı ve on sekizinci yüzyıllar arasında Asya ülkeleri ile on dokuzuncu yüzyılda ise Afrika ülkeleri ile imzaladıkları anlaşmalar hakkında, Alexandrowicz'in yaptığı araştırmalar sonucunda (1967, 1973) geliştirdiği argümandan pekâlâ haberdarlardı²⁵. Alexandrowicz'e göre Avrupalılar, Asyalılar ile temas ettikçe, sadece gelişmiş bir uluslararası toplumun varlığından haberdar olmakla kalmamış, aynı zamanda kullandıkları bazı prensiplerin, kendilerinininkine benzer olduğunu da farkına varmışlardır. Alexandrowicz'in (1967: 2) geliştirdiği argüman şuydu: on sekizinci yüzyılın sonuna kadar Avrupalılar ile Asyalıların girdikleri etkileşimin sonucunda devletler hukuku, 'bütün pratik amaçlar için kullanıma açık, tam bir disiplindi'. Fakat o dönemde, doğal hukuk doktrinine dayanan köklü ve evrensel gelenek, yavaş yavaş yerini, pozitif hukuka dayalı yeni bir sisteme bırakırken kapsamı daralmaya başlamış ve salt bir Avrupa hukuk sistemine dönüşmüştür. Diğer bir deyişle, bütün devletlerin doğal hukuk temelinde bağlantılı olduğu fikri, kanunların sadece ve sadece karşılıklı rızaya dayalı

olursa geçerli olacağı fikrine yol açmıştır. Ancak pozitif hukuk hakkında yeni ortaya atılan bu kavram, 'Avrupa-dışı bir münasebet' için yeterli bir zemin oluşturmamıştır ve Alexandrowicz'e göre (1962: 508), on sekizinci yüzyıl sonundaki bazı hukuk teorisyenleri, bu boşluğun Avrupa'nın dış dünya ile ilişkilerinde bir problem yarattığının farkındalardı. Hukuk teorisindeki dönüşüm, eskiden Avrupalılar tarafından uluslararası ailede hukuki bir statüsü olduğu düşünülen Avrupalı olmayan devletlerin şimdi, 'Avrupalı Devletler Dairesine girmeye aday olan devletler statüsüne indirildiği ve onların girip giremeyeceğine karar verme yetkisinin Avrupalı devletlere ait' olduğu bir duruma işaret etmişti.

Bu nedenle Alexandrowicz'in perspektifinden bakıldığında, on sekizinci yüzyılın sonunda uluslararası ilişkilerin doğası bariz bir biçimde değişmiştir. Ancak, İngiliz Okulunun mensupları bunu kabul etmek istememektedirler. Örneğin Gong (1984: 12), evrensel bir uluslararası aile kavramının ondokuzuncu yüzyıldan önce herhangi bir pratik öneminin olduğu ve uluslararası hukukun kapsamının tohumlarının on dokuzuncu yüzyılın başında atıldığını öne sürmenin geçerli bir argüman olduğu fikrini reddetmektedir. Bull ise bu pozisyonu savunmaktadır²⁶. Ancak Keene'e göre (2002: 27-8), Bull'un pozisyonu oldukça zayıftır. Çünkü ilk olarak doğal hukukun uluslararası topluma bakış açısının, tamamen 'varsayımsal' olduğunu savunmaya kalkışmakta ama sonra doğal hukukun, kolonilerde yerleşmeyi meşrulaştırmak için Avrupalılar tarafından kullanıldığını iddia etmektedir. Keene'nin ima ettiği gibi ikinci argüman bize, uluslararası toplumun genişlemesini düşünürken, 'dikkatimizin çoğunu, Avrupalıların kendi sömürgeci ve emperyalist sistemlerinde oluşturdukları uluslararası yönetim biçimlerine yöneltmemiz gerektiğini' salık vermektedir.

Buzan'ın (2004: 215-16) vurguladığı gibi İngiliz Okuluna mensup birinci nesil, sömürgecilik fikrini, teorik çerçevelerine bir uluslararası yönetim kurumu veya formu gibi eklemek için donanımlı olsalar da, bu konuda istisnasız olarak başarısız olmuşlardır²⁷. Ancak dünya tarihçileri, boşluğu doldurmaya başlamışlardır. Örneğin Benton (2002), erken modern ve modern dönemde sömürgeciliğin gelişimini incelemiştir. Bunu yaparken, bu zaman zarfında İslami ve Avrupalı sömürgecilikler arasındaki farklılıkları abartmak konusundaki genel eğilimi reddetmektedir. Böylece dünyadaki Avrupa sömürgeciliği örneklerini incelerken aynı zamanda, Osmanlı'nın Güneybatı Asya ve Kuzey Afrika'yı nasıl fethettiğini incele-

mekte ve Avrupa sömürgeciliği ile önemli benzerlikler tespit etmektedir²⁸. Bunun sonucunda ortaya çıkan Amerika, Afrika, Hint Okyanusu'nun yanı sıra Osmanlı'nın Avrupa'yı sömürgeleştirmesi gibi ortak uygulamalara binaen sömürgeciliği, 'hukuki bir rejim' olarak tanımlamaktadır²⁹.

Bu nedenle Benton'un başlangıç noktası, imparatorlukların merkezlerinden uzak bölgelerde faaliyet gösterdikleri zaman karşılaştıkları kurumsal sorunlarla başa çıkma yöntemleridir. O, emperyal merkezin sömürgeci kurumları dayattığı yayılcı modeli reddetmektedir. Çünkü emperyal güçler, her ne kadar sömürgelerinde ortak bir kurumsal yapının oluşturulmasını diledilerse de, aslında pratikte, sahada karşılaştıkları karmaşık rakip güçleri alt etmeleri pek mümkün olmamaktaydı. Bu rakip güçler, sadece yerli nüfusu benimsemekle kalmamış, çoğu zaman da Avrupa devletlerinden gelen diğer yerleşimcileri de bünyelerine almışlardır. Bu nedenle hâkim eğilim, 'yasal çoğulculuk' oluşturmaktır -devletin, birçok hukuki otoriteden sadece biri olduğu çok merkezli yasal bir düzen. Benton'un perspektifinden bakıldığında Hristiyan ve ve İslam devletlerinin bölgesel sömürgeci gelişimi, 'sömürgeci bir proje olarak yasal çoğulculuğa dönüşü' beraberinde getirmiştir (2002: 253). Birkaç yüzyıl boyunca bu, sömürgelerdeki egemen hukuk düzeni olmuştur. Çünkü bu düzen, dünyadaki tüm sömürgelerde var olan sosyal farklılıklarla başa çıkmak için en etkili yapı olduğunu kanıtlamıştır.

Sonuç olarak Benton (2002: 3), bir sömürgeci birbirleriyle rekabet eden otoriteler ile sömürgeleşen toplumdaki gruplar arasında 'yetki elde etmek için her yol mübah görüldüğü için 'yasal çoğulculuğun', aynı anda hem 'sömürge yönetiminin inşasında merkezi bir rol oynayan hem de küresel yapılanma modelinin oluşumunda anahtar olan' çok taraflı yasal çekişmeler tarafından tanımlandığını söylemektedir. Ancak Benton, yasanın 'imparatorluğun her iki yakasını birbirine bağlamaya ve siyasi ve kültürel olarak birbirinden ayrı emperyal veya sömürgeci güçler arasında her türlü değiş-tokuş için zemin hazırlamaya' çalışmasına rağmen, bu modelleri araştırmak için pek girişimde bulunulmadığını iddia etmektedir (age). Ama o, aynı zamanda yasal çoğulculuğun 'dünya tarihi ve küresel ekonomik değişimi açıklamak için geliştirilen yaklaşımların çoğunun önerdiğinden çok daha karmaşık ve kurumsal olarak çok daha az istikrarlı bir küresel düzene' zemin hazırladığını öne sürmektedir (age).

Benton'un küresel rejimin doğasını anlamamıza önemli bir katkıda bulunduğu aşikârdır. Benton, bir sömürge'deki yasal çoğulcu düzenin, kültürel farklılıkların tanım ve işaretleri üzerinde sürekli bir mücadeleye yol açtığını söylemektedir. Aynı zamanda iç ve dış güçler hakkında bilgi üretmek suretiyle ekonomik ve siyasi etkileşimleri şekillendirip sınırlandırmaya yardımcı olan önemli bir yapısal rol oynamıştır. Üstelik Benton'a göre, sömürgeciliğin erken dönemlerinde sömürgeci devletler, varlıklarını birer devlet olarak kurgulamadılar. Çünkü ne yasal otorite üzerinde ne de siyasi ve yasal kimlik üzerinde bir tekel kurmaya çabaladılar (2002: 59). Ancak yasal çoğulculuk, yeni bir devlet-merkezli hukuk düzenine yol açtıkça sömürgeler dönüştü. Benton, koloniler dönüştükçe on dokuzuncu yüzyıl boyunca yeni bir küresel rejimin oluştuğu ve sömürge yönetiminde önemli bir tarihsel dönüş olduğunu tespit etmek suretiyle argümanının çerçevesini genişletti. Bu gelişme ile sömürgeler, daha devlet-benzeri bir yapı ile tanımlanmıştır.

Benton'a (2002: 261) göre en çarpıcı olan şey, ondokuzuncu yüzyılın ortasında dünya çapında sömürgelerin yapısındaki dönüşümdeki 'eşzamanlılık'tır. Ancak o, bu dönüşümün, Avrupa devletlerinin artan gücü ile doğru orantılı olmadığına ısrarlıdır. Aksine yeni kurulan sömürgeci devletin faaliyet alanı, yerel süreçler tarafından belirlenmektedir. Birçok örnekte bu alan, emperyal güçler 'yenilgiyi kabullenmeden veya böyle bir dönüşümü bilinçli olarak sürdürmeden ve sömürgeci elitler bunu savunmaya hazır ve istekli olduklarını göstermeden onyıllar önce ortaya çıkmıştır' (age, 263). Herhangi bir sömürge'deki yasal otoriteler arasındaki çatışmalar sebebiyle sürekli araçlara ihtiyaç duyulmakta ve merkezi devlet olgusu artan bir talep görmekteydi. Sonuç olarak bu devletler, daha yoğun bir egemenlik kurmaktan kaçınma arzusu pahasına da olsa, sömürgelerde mülkiyet ve statü gibi konulardaki çekişmelerin içine çekilmekteydiler. Benton bu süreci çok etkili bir biçimde gösterse bile, çerçevesi Alexandrowicz tarafından çizilen yasal düşüncedeki genel dönüşümünün sonucu olarak sömürge yetkililerinin, on dokuzuncu yüzyıl boyunca müdahalede bulunmaya ne kadar istekli hale geldiklerini hafife almaktadır. McKeown'un da (2003: 261) çıkardığı sonuç budur. McKeown, yeni sömürgeci rejimin oluşumunun, evrensel doğal hukuktan daha gelişmiş medeniyetlerin sahip olduğu düşünülen daha pozitivist ve inşa edilen bir hukuka teorik bir kaymaya işaret etmektedir. Bu, sömürgeci devletin varsayımlarıyla daha ilgili

bir dönüşümdür. Bu nedenle bu gözlem, uluslararası ilişkiler ve dünya tarihi teorisyenleri arasında önemli bir sinerjik ilişki geliştirme potansiyeli olduğunu savunmaktadır.

Ancak bu derleme açısından bu bölümdeki analiz, Batı kökenli olmayan teorisyenlerin küresel bir uluslararası toplumun nasıl ortaya çıktığı hakkında daha derli toplu ve daha az Avrupa-merkezci bir açıklama geliştirmek için daha uygun bir donanımına sahip olduklarını iddia etmektedir. Alexandrowicz'i izleyerek, erken modern dönemde var olan uluslararası toplumlar hakkında daha incelikli bir anlayış geliştirmemiz gerektiği aşikârdır. İngiliz Okulu bu yönde bazı hamleler yapmış olsa da (Wight 1977, Watson 1992; Buzan ve Little 2000) çok daha fazla iş yapılması ve Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisyenlerinin de bunu yapmak için uygun donanımına sahip olması gerekmektedir. Aynı şekilde bu gelişmenin hem merkez ülkelerde hem de sömürgelerin kurulduğu bölgelerdeki muazzam etkilerine rağmen Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisyenleri de, erken modern dönemdeki karmaşık sömürgeleşme sürecine gereken önemi vermemişlerdir. Böyle bir meydan okuma, Avrupa'nın sınırlarının ötesindeki gelişmelerin tekrar kavramsallaştırılması ve tekrar öncelenmesini sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda Avrupa içindeki gelişmelerin de tekrar değerlendirilmesini hızlandırma potansiyelini barındırmaktadır.

Sonuç

İlk bakışta, dünya tarihi ve uluslararası ilişkiler arasında verimli bir örtüşme varmış gibi görünmektedir. Ancak uygulamada, bu iki alan arasında çok az ilişki vardır ve bir yakınsamadaysa bir ayrışmanın gerçekleştiği söylenebilir. Bunun ilk nedeni, dünya tarihçilerinin Avrupa-merkezci bir bakış açısından uzaklaşmasıdır. Uluslararası ilişkiler üzerine çalışanlar ise hala ne kadar Avrupa merkezli bir çerçeveye hapsoldüklerinden habersizdirler. Üstelik birçok uluslararası ilişkiler teorisyeninin, Bull'un, Avrupa-merkezci olanın kendileri değil, incelemeye tabi tuttıkları gerçeklikler olduğu argümanını kabul edeceklerine şüphe yoktur. Bu nedenle bu bölümde yapmaya çalıştığım şey, dünya tarihinin yönünü belirlemek ve Bull'un Avrupa-merkezcilik savunmasındaki bazı sorunları açığa çıkarmak için İngiliz Okulunun düşünce sisteminden yararlanmaktır. Sonuç bölümünde yapmak istediğim şey ise, bu sorunları kısaca yinelemek ve onların etkileri konusunda gerekeni yapmaktır.

Uluslararası toplumun genişlemesine dünya tarihi perspektifinden bakarsak, İngiliz Okulu teorisyenlerinin ilk nesli, son derece tartışmalı iki hamle yapmıştır. Bir yandan, Avrupa'nın denizaşırı ülkeler ve Avrasya steplerinde genişlerken, 'Avrupa sisteminin devletlerinin de, deneme ve yanılma ile oldukça başarılı bir uluslararası toplum kurmaya başladığını' iddia etmektedirler (Watson 1984: 23). Öte yandan, ondokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda bu toplumun sınırları, yavaş yavaş ama istikrarlı bir şekilde dünya çapında genişlemiştir. Bu formülasyondaki en bariz sorun, Avrupa'nın denizaşırı genişlemesinin uluslararası bir toplum kurma işleminin dışında bırakılmasıdır.

Buradan şöyle bir sonuç çıkarılabilir: İngiliz Okulu, Avrupa uluslararası toplumundaki genişlemeyi, ancak sömürgelerden çekilme sürecinin ilk dalgası, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılın sonlarında gerçekleştiği zaman tespit edebilmiştir. Bunun bir sonucu olarak gelişme, Avrupa uluslararası toplumunun içinde evrim geçirdiği, süregelen 'deneme yanılma' sürecinin bir parçası olarak görülmemekte, sadece genişleme açısından tanımlanmaktadır. Buna karşın on dokuzuncu yüzyılın başında Alexandrowicz (1959), Avrupa'daki hanedanlıklardan oluşan uluslararası politikanın çöküşünün, nasıl devletlerin tanınmasına ilişkin kuralların belirlenmesine yol açtığını gösterebilir. Bu gelişmenin, sadece Avrupa içinde değil, aynı zamanda eşzamanlı olarak gelişen sömürgelerden çekilme süreci üzerinde de önemli etkileri vardır. Amerika Birleşik Devletleri, yeni devletlerin tanınmasını düzenleyen kuralları değiştirme konusunda lider bir rol oynamıştır³⁰.

Sömürgeleri, Avrupa devlet sisteminin kurumsal yapısından dışlamanın, uluslararası toplumda bir kurum olarak sömürgeciliğin değişen doğasını inceleme ihtiyacını ortadan kaldırma gibi bir etkisi vardır. Yukarıda da gördüğümüz gibi sömürgeciliğin kurumsal karakteri, On dokuzuncu yüzyıl boyunca dramatik bir biçimde değişmiş (Keal 2003) ve yeni bir Avrupa sömürgeciliği dalgası, buna eşlik etmiştir. Ancak hem sömürgelerin yapısındaki dönüşüm hem de sayılarındaki artış, İngiliz Okulunun anlatılarının dışında kalmıştır.

Ancak sömürgecilik uluslararası toplumun bir özelliği olarak kabul edildiği zaman Avrupalı ve Avrupalı olmayan devletlerarasındaki ilişki, sömürgeciliğin bir boyutu olarak gündeme gelir. İngiliz Okulunun birinci nesil teorisyenleri, bu ilişkinin farkında olmalarına rağmen bu bilgiyi ana-

lizlerinde çok kullanmamışlardır. Bu yüzden Watson (1984: 127), ‘Avrupa devletlerinin Asya ülkeleri ile (ve bir nebze de Asyalı olmayan devletler ile) ilişkilerini etkin bir biçimde idare etmek amacıyla, genişledikçe Avrupa sisteminde yapılan bir dizi değişikliği’ tanımlamaktadır. Aynı zamanda Bull (1984: 119), ‘Avrasya sistemi içinde’, Avrupa ve Güney Asya devletleri arasında on dokuzuncu yüzyıldan önce de çeşitli bağlantılar olduğunu kabul etmekte ve bu bağlantıların ‘uluslararası toplumun bir benzerini oluşturmakta yetersiz kalsa bile, ona en yakın şey’ olduğunu teslim etmektedir. Aynı şekilde Bull ve Watson (1984a: 5-6), 1500 ve 1800 yılları arasında Avrupalı devletlerin, Asya ülkeleri ile ahlaki ve hukuki eşitlik temelinde ilişki kurmak istedikleri gevşek bir Avrasya sistemi veya yarı – sistemi oluşturdıklarını kabul etmektedirler. Ayrıca ‘Avrupa devletlerarası ilişkiler sisteminin evrimi ve Avrupa’nın dünya genelinde genişlemesinin, birbirini şekillendiren ve etkileyen eşzamanlı süreçler’ olduğunu savunmaktadırlar.

Ancak Avrupa’nın sömürgeleri, Avrupa’dan coğrafi olarak uzak oldukları için uluslararası toplumun kurumları tarafından kapsandığı zaman, bu ayrımın geçerliliğinde ısrar etmenin pek makul bir yanı kalmamaktadır. Bu durum, Avrupa’nın sömürgeleri arasındaki ilişki ile sömürgelerin Avrupa metropollerindeki ilişkilere olan etkisi hakkında birçok soru işareti barındırmaktadır. Dünya tarihçileri, örneğin altıncı yüzyıldan itibaren Afrika, Avrupa ve Amerika kıtasını içine alan karmaşık bir bölge olarak Atlantik’in farkında vardıkça, bu ilişkilerle çok daha yakından ilgilenmişlerdir. Uzun yıllar boyunca bu bölgenin sadece Avrupalıların hâkimiyeti altında olduğu ve Avrupa-merkezci bir bakış açısıyla anlaşılabilceği kanısındaydı. Ama şimdi bu pozisyonun, Afrikalıların bir dönem Avrupalılardan bile sayıca fazla olduğu Afrika ve Amerika’daki rolünün yanlış bir biçimde temsil edilmesine dayandığı kabul edilmektedir. Örneğin Thornton (1998: 7), on dokuzuncu yüzyıla kadar Avrupalıların Afrika’da ast grup olduğu ve Afrikalıların ‘Avrupalılar ile etkileşimlerinin doğasını kontrol altında tuttuğu’ ve ‘Afrika’nın köle ticareti de dâhil olmak üzere Atlantik ile yaptığı tüm ticaretin gönüllü olması gerektiği’ sonucuna varmaktadır. Atlantik dünyasının Afrika ucunun siyaset ve uluslararası ilişkilerine dair algımız, Afrikalıların Avrupalılar ile ilişkilerinde oynadığı bağımsız rolü gözardı etmemiz nedeniyle az gelişmiştir. Ancak Thornton (1999: 15–16), Afrika’nın bu bölgesindeki siyasal merkezlerin doğasının genellikle yanlış kurgulandığını, bu birimlerin devlet - merkezli doğası ve bu devletlerarasındaki ilişkilerin karmaşık doğasının tanınmadığını iddia etmektedir.

Thornton'un bize gösterdiği şey, köleliğin Atlantik dünyasının kurumsal özelliği haline gelmeden önce, Afrika'nın bu bölgesindeki savaşın önemli bir boyutu haline geldiğidir.

Bull (1984a), Afrika'da kölelik olgusunun belirleyiciliği ile beraber bazı devlet - benzeri kuruluşların varlığının önemini kabul etmesine rağmen, Afrika'da bir uluslararası toplumun varlığı veya Atlantik dünyasının uluslararası toplumsal açıdan kurgulanabileceğine dair bir işaret yoktur. Bununla birlikte Bull ve Watson (1984: 2), gelişmekte olan Avrupa uluslararası toplumunun diğer önemli bölgesel uluslararası sistemlerle birarada varolduğunu kabul etmektedirler. Watson (1992), bu sistemlerin bazılarını incelemeye devam etmiştir. Ancak uygulamada uluslararası ilişkiler toplumunun, bu bölgeler veya Subrahmanyam'ın analizini takip edersek, aralarındaki sınırların zaman içinde nasıl değiştiği hakkında neredeyse hiçbir fikri yoktur. Sorun, Avrupa-merkezciliğin çok yaygın olmasıdır. Tanaka'nın söylediği gibi çoğu Japon örneğin, Japonya'nın, Edo döneminde Batı'yla ilişkilerini kestiği zaman kapalı bir toplum haline geldiğini ve Meiji rejimiyle ilişkilerini iyi uttuğu dönemde tekrar dışa açıldığı gibi oldukça Avrupa-merkezcisi olan bir fikri sorgulamadan kabul etmektedir. Watson'a göre Japonlar, 'diğer Asya ülkelerinin kültürlerini takdir etmeye pek alışık olmadıkları için' 'Japonya'nın gelişiminin, bu ülkelerdeki dinamiklerden etkilendiğini' hayal etmekte zorlanmaktadırlar (Subrahmanyam 1997: 735'dan alıntıdır). Toby'nin (1991: xvi) ısrar ettiği gibi bu dönemi anlamak için, Japonya'nın aktif bir dış politikası olduğunu kabul etmek ve devleti, Çin merkezli bir dünyanın çevresinde veya Avrupa merkezli bir dünyanın ötesinde değil, Japonların algıladığı gibi dünyanın merkezinde görmek esastır.

İngiliz Okulu kuramcılarının ilk neslinin, uluslararası ilişkiler kuramlarına daha tarihsel ve coğrafi bir alan sağlamasına rağmen, çağdaş uluslararası arenayı göz önünde bulundururken yaptıkları gibi zamanı, on dokuzuncu yüzyılın başından başlatmaları sorunlu bir yaklaşımdır. Avrupalıların, dünyada ilk defa bazı girişimlerde bulunduklarında köklü uluslararası kural ve gelenekler ile temas ettiklerini unutmamak gerekmektedir. Nitekim Alexandrowicz'in (1967: 65) dediği gibi Grotius, açık denizlerin, Avrupalıların söylediği gibi belirli bir ülkenin hâkimiyeti altına girebileceği fikrine karşı çıktığı ve bu denizlerin uluslararası bölgenin bir parçası olduğu gibi alternatif bir fikir oluşturduğu zaman, 'Avrupa'daki denizcilik

uygulamalarının aksine, Hint Okyanusu'ndaki rejimin denizlerde sunduğu özgürlüğün olağanüstü bir örneğini' dikkate almıştır³¹. Uluslararası toplumun onsekizinci yüzyılın sonundan itibaren oluştuğunu kabul etmek yerine bu dönemi, önceki yüzyıllarda deneme yanılma ile kurulmuş küresel bağlantıların dönüşümü açısından değerlendirmek için yeterli teorik neden mevcuttur. Nitekim bu perspektifi benimsemekte bir noksanlık, bu hareketin anlamını çarpıtmakta ve on dokuzuncu yüzyılda gerçekleşen güç dağılımındaki değişikliği hafife alır görünmektedir. Uluslararası toplumun dönüşümünde ABD'nin oynadığı rolü kabul etmek gerekmektedir. Avrupa merkezli bakış açısı da, olayın bu boyutunu hafife alma eğilimindedir.

Ancak özellikle on dokuzuncu yüzyılda, Batı'nın hâkimiyetinin boyutlarını abartmak hiç de zor değildir. Daha önce de belirtildiği gibi sömürgelerin doğasındaki kurumsal değişiklikler, güç dengesindeki değişiklikler yerine yerel faktörlere atfedilebilir. Aynı şekilde, 'medeniyet standardı' fikri ile ilişkili olarak ortaya çıkan ve önemli sonuçlar doğuran tanınmaya ilişkin kurallar, sömürgelerin Avrupa'nın egemenliğinden kurtulması bağlamında formüle edilmiştir. Bu değerlendirme doğrultusunda Bayly (2004: 476), 'erken modern dünyada küreselleşmenin çok-merkezli doğası ve on dokuzuncu yüzyılda, yüzeyde Batı hegemonyası görüntüsünün altındaki sürekliliğini' vurgulamaktadır. Dünya tarihindeki değişimin kökeninin, her daim çok-merkezli kaldığında ısrar etmektedir. Bu durum Bayly'i, 'bizim dünya tarihini bir merkezden idare edilebilecek bir süreç olmaktan çıkarmamız için yeniden yönlendirmemiz gerekmediği' sonucuna ulaştırmaktadır³². Aynı sonuç, uluslararası ilişkilerin çalışma prensipleri için de geçerlidir. *Dünya Tarihindeki Uluslararası Sistemler*'i yazarken biz de bu yönde hareket etmeye çalıştık. Ancak, on yıl sonra dünya tarihi literatürünü yeniden değerlendirmeye aldığımızda, bizim de bir ölçüde Avrupa-merkezciliğin pençesine düştüğümüz aşikârdır. İlerleme sağlamak için Batı-dışı dünyanın farklı bölgelerinde uluslararası ilişkilerin gelişimi hakkında bilinmesi gereken çok fazla şey vardır. Bu yüzden, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisyenlerinin, Batı kökenli olmayan dünya tarihi teorisyenleri tarafından çizilen rotayı takip etmeleri ve bu zorlukları üstlenmeleri şarttır. Bu, sadece Batı-dışı dünyadaki uluslararası ilişkiler anlayışımızı dönüştürmekle kalmamakta, aynı zamanda Batı dünyasındaki gelişmeleri yeniden kurgulamamızı gerektirmektedir.

KAYNAKLAR

- Abdulafia, David (2008), *The Discovery of Mankind: Atlantic Encounters in the Age of Columbus*, Yale University Press, New Haven, CT and London.
- Acharya, Amitav (2004), 'Will Asia's Past Be Its Future?', *International Security*, vol. 28, no. 3, pp. 149–64.
- Adler, Emanuel and Vincent Pouliot (2008), 'The Practice Turn in International Relations: Introduction and Framework', paper presented at the International Studies Association 49th Annual Convention, San Francisco, 26–29 March.
- Alexandrowicz, C. H. (1959), 'The Theory of Recognition In Fieri', *The British Year Book of International Law 1958*, Oxford University Press, London.
- (1962), 'Doctrinal Aspects of the Universality of the Law of Nations', *British Yearbook of International Law*, pp. 506–15.
- (1967), *An Introduction to the History of the Law of Nations in the East Indies: 16th, 17th, and 18th Centuries*, Clarendon Press, Oxford.
- (1973), *The European-African Connection: A Study in Treaty Making*, A. E. Sijthoff, Leiden, the Netherlands.
- Austin, Gareth (2007), 'Reciprocal Comparison and African History: Tackling Conceptual Eurocentrism in the Study of Africa's Economic Past', *African Studies Review*, December.
- Bayly, C. J. (2004), *The Birth of the Modern World, 1780–1914: Global Connections and Comparisons*, Blackwell, Oxford.
- (2005), 'Reply', *Victorian Studies*, Autumn, pp. 134–45.
- Bentley, Jerry H. (1996), 'Cross-Cultural Interaction and Periodization in World History', *The American Historical Review*, vol. 101, no. 3, 749–70.
- (2005), 'Myths, Wagers, and Some Moral Implications of World History', *Journal of World History*, vol. 16, no. 1, pp. 51–82.
- Benton, Lauren (2002), *Law and Colonial Cultures: Legal Regimes in World History*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Bull, Hedley (1984), 'The Emergence of a Universal International Society', in Hedley Bull and Adam Watson (eds), *The Expansion of International Society*, Oxford University Press, Oxford.
- (1984a), 'European States and African Political Communities', in Hedley Bull and Adam Watson (eds), *The Expansion of International Society*, Oxford University Press, Oxford.
- Bull, Hedley and Adam Watson (eds) (1984), *The Expansion of International Society*, Oxford University Press, Oxford.
- (1984a), 'Introduction', in Hedley Bull and Adam Watson (eds), *The Expansion of International Society*, Oxford University Press, Oxford.
- Buzan, Barry (2004), *From International to World Society: English School Theory and the Social Structure of Globalization*, Cambridge University Press, Cambridge.

- Buzan, Barry and Richard Little (2000), *International Systems in World History: Remaking the Study of International Relations*, Oxford University Press, Oxford.
- Chakrabarty, Dipesh (2000), *Provincializing Europe: Postcolonial Thought and Historical Difference*, Princeton University Press, Princeton.
- Crosby, Alfred W. (1986), *Ecological Imperialism: The Biological Expansion of Europe, 900–1900*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Dale, Stephen Frederic (1994), *Indian Merchants and Eurasian Trade 1600–1750*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Fabry, Mikulas (forthcoming), *Recognizing States: International Society and the Establishment of New States Since 1776*.
- Frank, A. G. (1998), *ReORIENT: Global Economy in the Asian Age*, University of California Press, Berkeley.
- Goody, Jack (1996), *The East in the West*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Gong, Gerrit W. (1984), *The Standard of 'Civilisation' in International Society*, Clarendon Press, Oxford.
- Grove, Richard (1995), *Green Imperialism: Colonial Expansion, Tropical Edens and the Origins of Environmentalism 1600–1860*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Heeren, A. H. L. (1857), *History of the Political System of Europe: From Its Formation at the Close of the Fifteenth Century to its Re-Establishment Upon the Fall of Napoleon*, trans. from the 5th German edn, Henry G. Bohn, London.
- Hobson, John M. (2004), *The Eastern Origins of Western Civilisation*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Hui, Victoria Tin-bor (2004), 'Toward a Dynamic Theory of International Politics,' *International Organization*, vol. 58, no. 1, pp. 175–205.
- (2005), *War and State Formation in Ancient China and Early Modern Europe*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Kang, David (2003), 'Getting Asia Wrong: The Need for New Analytical Frameworks,' *International Security*, vol. 27, no. 4, pp. 57–85.
- (2004), 'Hierarchy, Balancing and Empirical Puzzles in Asian International Relations,' *International Security*, vol. 28, no. 3, pp. 165–80.
- Kaufman, Stuart J., Richard Little and William C. Wohlforth (eds) (2007), *The Balance of Power in World History*, Palgrave Macmillan, London.
- Keal, Paul (2003), *European Conquest and the Rights of Indigenous Peoples: The Moral Backwardness of International Society*, Cambridge Studies in International Relations, Cambridge University Press, Cambridge.
- Keene, Edward (2002), *Beyond the Anarchical Society: Grotius, Colonialism and Order in World Politics*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Kocka, Jurgen (2003), 'Comparison and Beyond,' *History and Theory*, vol. 42, no. 1, pp. 39–44.
- Lach, Donald (1965), *Asia in the Making of Europe: The Century of Discovery*, vol. 1, Chicago University Press, Chicago.

- Lewis, Martin W. and Karen Wigen (1999), 'A Maritime Response to the Crisis in Area Studies', *The Geographical Review*, vol. 89, no. 2, pp. 161–8.
- Lieberman, Victor (1997), 'Introduction', Special Issue: The Eurasian Context of the Early Modern History of Mainland South East Asia, 1400–1800, *Modern Asian Studies*, vol. 31, no. 3, pp. 449–61.
- (1997a), 'Transcending East-West Dichotomies: State and Culture Formation in Six Ostensibly Disparate Areas', *Modern Asian Studies*, vol. 31, no. 3, pp. 463–546.
- (2003), *Strange Parallels: Southeast Asia in Global Context, c. 800–1830, Volume I: Integration on the Mainland*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Little, Richard (2004), 'The English School and World History', in Alex J. Bellamy (ed.), *International Society and its Critics*, Oxford University Press, Oxford, pp. 45–63.
- (2008), 'The Expansion of the International Society in Heeren's Account of the European States-System', paper presented at the International Studies Association 49th Annual Convention, San Francisco, 26–29 March.
- Mancke, Elizabeth (1999), 'Early Modern Expansion and the Politicization of Oceanic Space' *Geographical Review*, 89(2): 225–36.
- Manning, Patrick (1996) 'The Problem of Interaction in World History', *The American Historical Review*, vol. 101, no. 3, pp. 771–82.
- McNeill, John Robert and William Hardy McNeill (2003), *The Human Web: A Bird's-Eye View of World History*, W. W. Norton and Co., New York.
- McNeill, William H. (1986), *Mythohistory and Other Essays*, University of Chicago Press, Chicago and London.
- (1991), 'The Rise of the West after Twenty-Five Years', *The Rise of the West: A History of the Human Community*, 2nd edn, University of Chicago Press, Chicago, pp. xv–xxx.
- (1994), 'The Fall of Great Powers: An Historical Commentary', *Review*, vol. 17, no. 2, pp. 123–43.
- (1998), 'The Changing Shape of World History', in P. Pomper, R. H. Elphick and R. T. Vann, *World History: Ideologies, Structures and Identity*, Blackwell Publishers, Oxford.
- McKeown, Adam (2003), 'Review of Lauren Benton *Law and Colonial Cultures*', *Journal of World History*, vol. 14, no. 2, pp. 259–61.
- Moore, R. I. (1997), 'The Birth of Europe as a Eurasian Phenomenon', *Modern Asian Studies*, vol. 31, no. 3, pp. 583–601.
- Nexon, Daniel (forthcoming), *Religions Conflict, International Change, and the Struggle for Power in Early Modern Europe*, Princeton University Press, Princeton.
- Northrup, David (2005), 'Globalization and the Great Convergence: Rethinking World History ion the Long Term', *Journal of World History*, vol. 16, no. 3, pp. 249–67.

- O'Brien, Patrick Karl (2003), 'The Deconstruction of Myths and Reconstruction of Metanarratives in Global Histories of Material Progress', in Benedikt Stuchtey and Eckhardt Fuchs, *Writing World History: 1800–2000*, Oxford University Press, Oxford.
- Pieterse, Jan Nederveen (2005), 'The Long Nineteenth Century is too Short', *Victorian Studies*, Autumn, pp. 114–23.
- Pomeranz, Kenneth (2000), *The Great Divergence: China, Europe, and the Making of the Modern World Economy*, Princeton University Press, Princeton.
- Rice, David Talbot (1976), *The Illustrations to the World History of Rashid al-Din*, Edinburgh UP, Edinburgh.
- Ringmar, Erik (2006), 'Audience for a Giraffe: European Expansion and the Quest for the Exotic', *Journal of World History*, vol. 17, no. 4, pp. 375–97.
- Sachsenmaier, Dominic (2007), 'World History as Ecumenical History?', *Journal of World History*, vol. 18, no. 4, pp. 465–89.
- Sanderson, Stephen K. (ed.) (1995), *Civilizations and World Systems: Studying World- Historical Change*, AltaMira Press, Walnut Creek, CA and London.
- Steinberg, Philip E. (1999), 'Lines of Division, Lines of Connection: Stewardship in the World Ocean', *Geographical Review*, vol. 89, no. 2, pp. 254–64.
- Stokes, Gale (2001), 'The Fate of Human Societies: A Review of Recent Macrohistories', *The American Historical Review*, vol. 106, no. 2, pp. 508–25.
- Stuurman, Siep (2008), 'Herodotus and Sima Qian: History and the Anthropological Turn in Ancient Greece and Han China', *Journal of World History*, vol. 19, no. 1, pp. 1–40.
- Subrahmanyam, Sanjay (1997), 'Connected Histories: Notes Toward a Reconfiguration of Early Modern Eurasia', *Modern Asian Studies*, vol. 31, no. 3, pp. 735–62.
- Thornton, John (1998), *Africa and Africans in the Making of the Atlantic World, 1400–1800*, Cambridge University Press, Cambridge.
- (1999), *Warfare in Atlantic Africa 1500–1800*, Routledge, London.
- Toby, Ronald P. (1984), *State and Diplomacy in Early Modern Japan: Asia in the Development of the Tokugawa Bakufu*, Stanford University Press, Stanford.
- Véliz, Claudio (1994), *The New World of the Gothic Fox: Culture and Economy in English and Spanish America*, University of California Press, Berkeley.
- Watson, Adam (1984), 'European International Society and Its Expansion', in Hedley Bull and Adam Watson (eds), *The Expansion of International Society*, Oxford University Press, Oxford.
- (1992), *The Evolution of International Society*, Routledge, London.
- Wells, H. G. (1925), *The Outline of History: Being a Plain History of Life and Mankind*, with maps and plans by J. F. Horrabin, rev. edn, Cassell, London.
- Wight, Martin (1977), *Systems of States*, Leicester University Press, Leicester.
- Wohlforth, William C., R. Little, S. J. Kaufman, D. Kang, Charles A. Jones, V. Tin-bor Hui, A. Eckstein, D. Deudney and W. L. Brenner (2007), 'Testing Balance-of-Power Theory in World History', *European Journal of International Relations*, 13, pp. 155–85.

SONNOTLAR

- 1 Bu bölümün ilk taslağı, Richard Little tarafından yazılmıştır.
- 2 Ancak, bu yavaş yavaş değişmektedir. Örneğin, bakınız, küresel teori geliştirme yaklaşımının uluslararası ilişkilerdeki yapısalcı yaklaşımla çok ortak noktası olduğunu ileri süren Benton (2002: 5)
- 3 Örneğin, her ne kadar sosyal inşacı gelenekten gelen Acharya'nın (2004) Kang ile Avrupa-merkezcilikten kaçınmanın ne anlama geldiği ile ilgili görüş ayrılıkları olsa da, Kang (2003, 2004) ve Hui (2004, 2005), Avrupa-merkezcilikten uzaklaşmak için Çin tarihinin farklı safhalarına odaklanırlar.
- 4 Bentley aynı zamanda, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Hıristiyan muhafazakarların dünya tarihini nasıl da benzer bir şekilde yorumladığını gösterir.
- 5 Güney Asyalıların azılı itaatsizliklerine ve diğer insanların model kurması için önde gitmekteki isteksizliklerine referans veren Subrahmanyam'ı da (1997: 736) dikkate almalıyız.
- 6 Bu genellemeleri yapmak bile, bazı ehliyetleri beraberinde getirir. Stuurman (2008), örneğin, antik Yunan hakkında yazan Herodot'tan ve bundan üç yüz yıl sonra antik Çin hakkında yazan Sima Qian'ın ulaştığı benzer tarihsel sonuçlarla büyüleyici bir karşılaştırma yapar.
- 7 Örneğin, bakınız, 'Avrupa'yı taşralılaştırmak ihtiyacından bahseden Chakrabarty (2000). Avrupa'nın yükselişi hakkında dünya tarihçileri arasında tartışmaların yararlı bir incelemesi için bakınız Stokes (2001) ve O'Brien (2003). Thornton'un 'erken modern çağda gerçekleşen Avrupalıların sözde 'askeri devriminin' modern çağın 'norm ve gerekliliği' olarak kabul edildiği için, bu dönemdeki Afrika ordusunun 'ilkel' ya da gelişmemiş olması gerektiği varsayılır' argümanına bakınız. Ama o, on altıncı yüzyılın sonunda, Angola'da, Avrupalıların başarılı olmaması ve Avrupa'daki organizasyon ve teknik modelleri takip etmeyen Afrika kökenli organizasyon ve teknikleri benimsemesi gerçeği, Avrupa'daki modelleri takip etmeyen Afrikalı modellerin daha az etkili olduğu fikrini desteklemez.
- 8 Mckeown'un (2003: 261) söylediği gibi, erken modern dünya ekonomisi ile ilgili son tartışmaların en büyük gücü, Avrupa sanayi gücünün yükselişinin gözden düşmesi değil, Avrupa'daki yerel ekonomik dönüşümlerin giderek küresel yapılar ve şartların bağlamında gerçekleşmesidir. Ama polemikler devam etmektedir. Bakınız Pieterse'nin (2005) Bayly (2004) dünya tarihi hakkındaki incelemesinin değerlendirmesine bakınız. Pieterse, bu değerlendirmede Bayly'nin tanıdık bir Avrupa merkezli yaklaşımdan 'öteye geçemediğini' söyler. Bayly'nin (2005: 137) buna cevaben 'dünya tarihinin günümüz merkezli revizyonlarına' karşı çıkmıştır.
- 19 Bu, Adler ve Pouliot'nun (2008) 'uluslararası ilişkilerde uygulamaya dönüş' olarak adlandırdıkları şeyi yansıtır.

- 20 Bull, herhangi bir toplumun öncelikli hedeflerini, üyelerinin güvenliği, vatandaşların yerine getirilmesi ve muhtemelen mülkiyetten statüye kadar bir çok şeyin sahipliğinde bir derece istikrar olarak tanımlar.
- 21 Buna karşılık, uluslararası ekonominin 1500'den itibaren genişlemesi, dünya sistemi teorisinde önemli bir rol oynar, ancak bir önceki bölümde belirtildiği gibi, bu modelin yerini erken modern dönem ekonomisine daha karmaşık bir yaklaşım alır. Örneğin, bakınız Benton (1996).
- 22 Örneğin, Daniel Nexon'ın (2008) dini çatışmanın modern devletin ortaya çıkması üzerindeki etkisi ile ilgili önemli çalışmasına bakınız. Nexon geleceksel Vestfalya tezine önemli itirazlarda bulunur.
- 23 Wight ve Watson'ın da imparatorluklarla ilgilendiğini belirtmek gerekir. Örneğin, Watson (1992: 125) 'emperyal olarak örgütlenmiş devletler topluluğuna' referans verir.
- 24 Keene (2002: 27) uluslararası toplumun Avrupa'nın ötesine geçmediğinin 'ampirik olarak son derece tartışmalı' olduğu fikrini savunur.
- 25 İncelediği Asya bölgesi, Hint Yarımadası'nı, Seylan'ı, Burma'yı, Siam'ı ve kısaca Doğu Hint Adaları' olarak tanımlanan Endonezya Adalarını kapsar.
- 26 Aksine, Wight (1977:118), Alexandrowicz'in 'dikkatli ve uygun bir incelemeyi' gerektirdiğini savunur. 'Oluşan devletlerin' 'yeni' devletler mi, yoksa 'eski egemenliklerini yeniden kuran' devletler mi olduğunu sorarak, meselelerin pratik sonuçlarını kabul eder.
- 27 Sömürge anayasaları ile ilgili geniş bir çalışma yapmış olan Martin Wight'a bakınız. Bakınız Yasama Konseyinin Gelişimi (1946), Gold Coast Yasama Konseyi (1947) ve İngiliz Sömürgeleri Anayasaları (1952). Ve uygulama düzeyinde, Adam Watson önce Mali Federasyonu Büyükelçisi (1960-1961), sonra Senegal, Moritanya ve Togo Büyükelçisi (1960-2) idi. İngiliz Okulunun düşüncesinde önemli bir rol oynayan Heeren'da kolonilere (1857) atfedilen önem gözönünde bulundurulduğunda, ön plandaki kolonilerin başarısızlığı özellikle önemlidir.
- 28 Benzer şekilde, Abulafia (2008), İspanyolların, İberya'yı yenden fethettikleri dönemde, Müslüman köylüler üzerinde denedikleri sistemi temel alarak haraca dayalı sistemi Amerika kıtasına yaymıştır. Bu sistemin kendisi de İslami modelden türemiştir.
- 29 Benton'un 'rejim' kelimesini kullanımı, kavramın uluslararası ilişkilerde tanımlandığı şekilden oldukça farklıdır.
- 30 İngiliz Okuluna mensup yeni nesil bilim insanları, tanınmanın uygulaması düşüncesine Alexandrowicz'in katkılarının önemini yeni yeni kabul ederler (yeni çıkacak kitaplarda mevcut).
- 31 Okyanusların siyasileşmesi üzerine, bakınız Manke (1999) ve Steinberg (1999).
- 32 Burada muhtemelen Frank (1998) ve Hobson (2004) tarafından geliştirilen argümanlara itiraz eder.

Bölüm 10

Sonuç

Batı Kökenli Olmayan Bir Uluslararası İlişkilerin İmkanları Üzerine

Amitav Acharya ve Barry Buzan

Sonuç bölümünde, bu derlemede yöneltilen temel soruyu ele alacağız: Batı kökenli olmayan bir uluslararası ilişkiler teorisinin eksikliği ve bunun nedenlerine dair muhtemel açıklamalar. Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisi olgusunun, anlamlı bir soru oluşturup oluşturmadığı ve bu derlemenin, bu soruya yaklaşım biçiminin uluslararası ilişkiler disiplini ileriye taşıyacak bir tartışmaya katkıda bulunup bulunmayacağı hakkında düşüncelerimizi ifade edeceğiz. Her ne kadar bizim ampirik inceleme konumuz Asya olsa da, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkilerle ilgili bazı açıklamalar getirmeye çalışacağız. Bu amaçla, Batı kökenli olmayan bir uluslararası ilişkiler disiplini kurmanın imkânlarını artırmak için İslam dünyasına ait kavrayışlar ile dünya tarihi perspektiflerinin önemini vurgulayan fikirleri karşılaştırıp çalışmamızın kapsamına alacağız.

Neden Batı kökenli olmayan bir uluslararası ilişkiler disiplini yok?

Bu soru, birkaç alanı birden incelememizi gerektirdi. İlk olarak, farklı ülkeler ve bölgelerde uluslararası ilişkiler teorisinden ne kastedilmektedir? İkincisi, bu bölgelerde Batı, ne derece egemendir: bazı ülkeler diğerlerine göre daha çok Batı egemenliği altında mıdır? Bununla ilişkili olarak araştırılması gereken başka bir olgu da Batı'dan etkilenmiş teorilerin, bazı ülkelerde diğerlerine göre daha popüler olup olmadığıdır. Üçüncü bir soru, çizdiğimiz dört ayaklı şablonu takip etmek suretiyle uluslararası ilişkiler teorisinin Batı kökenli olmayan kaynaklarını araştırmaktır: klasik fikirler, modern liderler ve seçkinlerin fikirleri, uluslararası ilişkiler alanında çalışan bilim insanlarının Batı teorilerini yerel bağlama (dışarıdan içeriye bakarak) uyarlama çabaları, bilim insanlarının yerel deneyimleri genelleyerek daha

geniş bir kitleye kendi açılarından ulaştırma yönünde benzer çabaları (bu defa içeriden dışarıya bakarak). Bu bölümde, öne süreceğimiz beş hipotezle uyumlu olarak Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisinin eksikliğinin nedenleri hakkında bazı genellemeler sunacağız:

1. Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorileri, uluslararası ilişkileri anlamak için doğru yolu keşfetmiştir.
2. Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorileri, Gramsci'nin kullandığı anlamıyla hegemonik bir statü kazanmıştır.
3. Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorileri mevcuttur, ancak saklı kalmıştır.
4. Yerel koşullar, uluslararası ilişkiler teorisinin üretimi için engel oluşturmaktadır.
5. Batı, yarışa önde başlamıştır. Ancak şu anda tanık olduğumuz zaman dilimi, Batı'ya yetişme dönemidir.

İlk vurgulamamız gereken şey, bizi motive eden sorunun meşru bir soru olmasıdır. Giriş bölümünde uluslararası ilişkilerin geniş anlamda yapılan tanımı ve teorisi referans alınsa bile, Asya'da fazla bir uluslararası ilişkiler teorisi mevcut değildir. Asya'da kuram öncesi kaynaklar noktasında bir bolluk vardır. Ancak bunlardan fazla bir şey elde edilmemiş, var olanlar da ya unutulmuş ya da marjinalleşmiştir. Ülkeleri veya alt-bölgeleri bu şekilde sıraya koymanın imkansızlığına rağmen, Batı hakimiyetinin her durumda geçerli bir faktör olduğunu gözlemlemekteyiz (Güney Kore istisnai bir örnektir, zira 'birçok uluslararası ilişkiler teorisi Batı'dan, özellikle de Amerika'dan ithal edilmiştir'). Gerçek ayrım, teorik çalışmalara ne derece ilgi duyulduğuna göre veya alternatif olarak, teorik veya teorik olmayan çalışmalar arasında yapılmaktadır. Asya'daki uluslararası ilişkiler çalışmalarının büyük bir bölümünü, ikinci ayrıma göre sınıflandırabiliriz. Gerçi, Asya ülkelerindeki ekonomik ve kurumsal koşullar iyileştikçe bu da değişmektedir. Ancak bu, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorilerine otomatik olarak alan açmamaktadır. Aslında durum, tam tersidir. Bilim insanları, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorilerinin kaynak ve imkânlarını keşfetmeden önce, Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorilerine müracaat etmeye daha meyillidirler. Vaka çalışmalarının neyi açığa çıkardığını görmek için, öne sürdüğümüz beş nedensel hipotezlere odaklanmak isabetli olacaktır.

Kitaptaki bölümlerin hiçbirinde, Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorilerinin, uluslararası ilişkileri doğru kavradığı için tartışılmaz olduğu

öne sürülmemiştir. Kore, sözkonusu hipotezimizi geçersiz kılmaya yine en yakın istisnayı teşkil etmektedir. Burada, Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorileri, ‘özellikle realizm ve güvenlik çalışmaları... Kore kökenli uluslararası ilişkilerin gerçeğini açıklamada çok yardımcı olmuşlardır’ (Chun, Bölüm 4). Ama genellikle uluslararası ilişkiler teorisi, Batı’da geliştirilen doğa bilimleri ile aynı konuma sahip değildir. Onların yetkinliği, yöntemlerinin kabulü, kullandıkları epistemoloji üzerinde varılan uzlaşma, ürettikleri bilginin ya doğru olarak kabul edilmesi ya da açıklamalar sunmaya ve tahminler yürütmeye elverişli olması ya da en azından mevcut yaklaşımlar arasında en iyi yaklaşım olmasından kaynaklanmaktadır. Asya’da uluslararası ilişkiler teorisine karşı ilgisizlik ve memnuniyetsizlik, kısmi olarak Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisinin, Asya’daki koşulları açıklamadığı ve Asya’nın ihtiyaçlarına cevap vermediği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Batı kökenli uluslararası ilişkiler ile yerel çevre arasındaki uyumsuzluk konusundaki farkındalık ve memnuniyetsizlik artmaktadır. Bu da, Badie’nin (1992), Batı devlet sisteminin Üçüncü Dünya’ya dayatıldığı, ancak uygulanabilirliğinin olmadığı argümanı ile doğrudan bağlantılıdır. Batı kökenli uluslararası ilişkilerin kapsamının dar olduğu ve bunun sadece Asyalı bilim insanlarının değil, aynı zamanda ülkelerinin de marjinalleşmesine katkıda bulunduğuna dair bir farkındalık da yavaş yavaş gelişmektedir. İlginç bir şekilde bunun bir tezahürü, ‘yabancılaşma’ hissidir (Acharya 2000). Yabancılaşma, kendini Asya’da uluslararası ilişkilere karşı ilgi eksikliğinde göstermektedir. Muhtemelen bu durum, Asya’ya ilişkin uluslararası ilişkiler çalışmalarının teorik olmayan niteliğini kısmi olarak açıklayabilir. Çünkü şu anki haliyle uluslararası ilişkilerin Asya’ya uygulanabilirliği çok sınırlıdır. Bunun bir algı meselesi mi, yoksa bir gerçeklik mi olduğu tartışılır. Bir dereceye kadar algı meselesidir (özellikle okullarda uluslararası ilişkiler teorisi literatürünü öğrenmek gibi zor bir işi yapmamak için de mükemmel bir mazerettir). Ama aynı zamanda, çalışılan tüm ülkelerde bir gerçekliğe de karşılık gelmektedir. Batılı bilim insanlarının çalışmalarında ve yerel bilim insanlarının kendi ülkeleri hakkında araştırmalar yürütürken kullandıkları uluslararası ilişkiler teorisinin, hem yerel araştırmaların hem de o araştırmalara konu olan ülkenin marjinalleşmesine katkıda bulunduğu hissi, Hindistan’da daha güçlüdür. Benzer bir his Güney Kore, Güneydoğu Asya ve Çin’de de mevcuttur.

Vaka çalışmaları, Asya'da Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisinin eksikliğini açıklayabilecek bir başka faktörün, Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisinin egemen konumu olduğunu göstermektedir. Gerçekten de, muhtemelen Çin istisna olmak üzere bu hegemonya, Asya'da genişleyen bir uluslararası ilişkiler disiplininin daha az değil, daha çok Batı hâkimiyetine yol açacağını göstermektedir. Ancak Çin'in istisna teşkil etmesi de, en azından burada incelenen dört örnekte, Marksist ve Maoist ideoloji ve dünya görüşünün hâkimiyeti nedeniyledir. Ancak Çin, reform sürecini başlatıp dünyaya açıldığı zaman uluslararası ilişkiler topluluğu da doğal olarak ve hızlı bir biçimde, yüzlerini Batı kökenli teori ve metinlere çevirmiştir. Ne zaman ki Çinliler 'durdurulamaz' bir süper güç olmaya başladıklarının farkına vardılar, işte o zaman Çin'deki Uİ topluluğu, Çin kökenli bir uluslararası ilişkiler teorisi veya Çin'den bazı nitelikler taşıyan bir uluslararası ilişkiler teorisi arayışına girmiştir. Her ne kadar Asya'daki uluslararası ilişkiler disiplininde, Batı kökenli uluslararası ilişkilerin küresel düzeydeki uluslararası ilişkileri şekillendirmesine denk bir Çin hâkimiyeti görmesek de, iktidar ve fikirler arasındaki bağlantının sadece Batı'da değil, Çin'de de geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Daha sonra görüleceği gibi uluslararası ilişkiler teorisinin gelişimine getirilen ulusal yaklaşımlar (Çin'deki uluslararası ilişkiler teorisi üzerine Qin'in denemesinin gösterdiği gibi) hala önemini korusa da, Doğu Asya'da Çin düşünsel egemenliği hem geçmiş hem de gelecekte, özellikle de Asya'nın haraca dayalı sisteminin güç yapılanmasına geri dönüşü hayal edenler tarafından, abartılmış olabilir (Kang 2003; Acharya 2004). İleriki bölümlerde güç ve uluslararası ilişkiler teorisi arasındaki bağlantıya geri döneceğiz. Büyük bir güç olmak gibi bir iddiası olmayan ve uluslararası ilişkilerin pek ilgi görmediği (veya uluslararası ilişkiler hakkında yazılanların Kuzeydoğu Asya'dakilerle kıyaslandığında teoriye dayanmayan çalışmalar olduğu) Güneydoğu Asya istisna olmak üzere, akademik topluluk arasında, Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisinin bölgesel dinamikleri yakalamakta yetersiz olduğu konusunda artan bir farkındalık mevcuttur. Bu bölgesel dinamikler, zayıf devletlerin oluşturduğu bir grubun, mevcut uluslararası sistemin büyük güçlerini bağlayıcı bölgesel bir düzen oluşturmak için gösterdikleri çabalar etrafında örülmektedir. Bu, Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisini hâkimiyeti altına alan yukarıdan aşağı nitelikli güç politikası ve çok taraflılık kavramlarına karşı çıkmaktadır. Ayrıca 'modernleşme' perspektifi, Batı kökenli uluslararası ilişkiler te-

orisinin güç meyli ile Güneydoğu Asya'nın bölgesel dinamikleri arasındaki kopmaya pek önem vermemektedir. Alan Chong'un makalesinde gösterdiği gibi 'modernleşme' perspektifi, Güneydoğu Asya siyaseti ve uluslararası ilişkilerini araştıran savaş sonrası teorik çerçevelerin sıkça kullandığı bir perspektiftir.

Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorilerinin var olduğu, ancak saklı kaldığı varsayımı, bizim (uluslararası ilişkiler bilim insanları küresel topluluğu) genel sorumuz için birincil önemde değildir. Eğer yerel bazlı vaka çalışması yapan yazarlardan dahi saklanacak ölçüde iyi saklanmamışsa, hiç keşfedilmemiş uluslararası ilişkiler teorilerinin Asya'da bir yerlerde gizli saklı kaldığını iddia etmek makul değildir. Dil, ne Asya içinde ne de Asya ile Batı arasındaki ilişkilerde şüphesiz bir engel değildir. Fransızca ve Almanca uluslararası ilişkiler söylemlerinin (ve daha az bir ölçüde diğer dillerdeki söylemlerin) ana akım İngiliz diline entegre olmadığı Avrupa deneyimi (Friedrichs 2004), dil engeli sorununu aşmanın zor olacağını göstermektedir. Avrupa örneğinde olduğu gibi Asya'da da, yerel bir ortak dil yoktur. Ortak bir zemin oluşturması, ama aynı zamanda da Batı hegemonyasını pekiştirmesi en muhtemel dil İngilizce'dir. Halen, uluslararası ilişkiler teorileriyle ilgili materyal, uluslararası ilişkiler teorilerinin egemen formunun bizim bakmamızı önermediği yerlerde gizlenmiş olabilir. Ancak, Batı kökenli uluslararası ilişkiler söylemine dışarıdan nüfuz etmenin önünde belirgin kültürel engeller olmakla birlikte, gizli kalmış olanların, uluslararası ilişkilerin tam teşekküllü 'Asyalı' kavrayışlarından ziyade, teori-öncesi kaynaklar olduğunu tahmin ediyoruz.

Yerel koşulların uluslararası ilişkiler teorilerinin gelişimini engellediğine dair dördüncü hipotezimiz de, bölgeden bölgeye farklılıklar göstermesine rağmen güçlü bir hipotezdir.

Kurumlar, dergiler, araştırma kültürü, kariyer teşvikleri, araştırma kaynakları ve eğitim tesislerinin yetersizliği, Güneydoğu Asya'da (Singapur hariç) ve aynı zamanda Hindistan'da büyük bir sorundur. Bu, yakın zamana kadar Çin için de söylenebilirdi. Ancak günümüzde, Çin'de uluslararası ilişkilerin kurumsal yönü hızla gelişmektedir. Uluslararası ilişkilerin belirli ülkelerdeki farklı gelişme şekillerinin yarattığı etki de - özellikle de hangi disiplinin (örneğin siyaset bilimi, tarih, hukuk, sosyoloji, bölge çalışmaları) uluslararası ilişkilerin taşıyıcısı olarak görev yaptığı açısından bakıldığında- kayda değerdir. Japonya, uluslararası ilişkiler söyleminin mevcut

olduğu yerel koşullara, içe dönük olmakla birlikte oldukça farklı bir cevap vermektedir. Yerel koşulların etkisi, uluslararası ilişkiler bilim insanlarının ekonomik açmazlarını da kapsamaktadır. Bu açmazlar, onları politika odaklı araştırma ve yazmaya yönlendirmektedir. Endonezya, bunun en bariz örneğidir. Burada bilim insanları, yalnızca politika odaklı ve medya görünürlüğüne endeksli işleri teorik çalışmalara tercih etmekle kalmamakta, aynı zamanda aktif olarak siyasete de girmektedirler.

Müslüman Ortadoğu'dan edindiğimiz bulgular, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorilerinin eksikliğine ilişkin yukarıda bahsettiğimiz varsayımları güçlendirmektedir. Burada da, Batı kökenli uluslararası ilişkilerin doğru yolu keşfettiğine kimsenin inanmadığı, ancak yine de hegemonik bir konum kazandığı çelişkili bir durum içindeyiz. Ancak Çin örneğinden farklı olarak İslam dünyası, zayıf ve bölünmüş olduğundan, henüz bu hegemonyanın üstesinden gelmeyi hayal edebilecek bir konumda değildir. Dışsal olaylara verilen yerel tepkilerin, kavramsal yenilik ve düşünsel değişimlere yol açtığı durumlar, yerel koşulların Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorilerinin gelişimine engel olduğu gözlemine bir istisna teşkil etmektedir. Bunların örnekleri, Müslüman fetihleri zamanında Müslüman olanlar ve Müslüman olmayanlar arasındaki ilişkilerin hukuki bir zemine oturtulmasıyla küreselleşmenin harekete geçirdiği klasik kaynakların canlandırılması ve yeniden yorumlanması dalgasında bulunabilir.

Batı'nın yarışa önde başladığı hipotezi de, oldukça güçlü bir hipotezdir. Belki de buradaki esas test, Çin üzerine yazılan makalede uluslararası ilişkiler alanında bir 'Çin Okulu'nun yükselişinin kaçınılmazlığına ilişkin öne sürülen hipotezin beraberinde getirdiği soru işaretleridir. Batı'ya yetiştirme hali, gerek uluslararası ilişkiler teorileri geliştirme konusunda, gerekse uygulamalardan teoriler geliştirme konusunda, Asya'nın Batı'yı sadece kopyaladığı anlamına gelmemektedir. Kopyalama, özellikle erken evrelerde sürecin önemli bir parçasıdır, ama farklı gelişmelere de alan tanınmaktadır. Bir sonraki bölümde bu konu, daha detaylı olarak ele alınacaktır.

Burada değineceğimiz son nokta, başlangıçta öne sürdüğümüz, Batı kökenli uluslararası ilişkilerin, Batılı olmayan devlet ve toplumların deneyimlerini açıklamakta yetersiz kaldığı yönünde artan bir farkındalık ve bu konuda bir memnuniyetsizlik olduğuna ilişkin varsayımla ilgilidir. Bu varsayım, en azından bu projenin bulguları bakımından tartışmalı olmasına rağmen, çeşitli uluslararası ilişkiler teorilerinin bu soruya verdiği

cevaplar arasında farklılıklar vardır. Şüphesiz bu proje realizm, liberalizm, sosyal inşacılık ve analitik eklektizmin görece değerleri hakkında bir proje değildir (Katzenstein ve Okawara 2001). Fakat bu projenin, uluslararası ilişkiler teorileri hakkındaki büyük tartışmalarla ilgilenenler için ilgi çekici olabilecek bazı açıklamaları mevcuttur. İslam örneğinde sosyal inşacılık, İslami devletler ve toplumlardan yola çıkarak teorik söylemler ve kavramlar geliştirmek için önemlidir. Özellikle de bu yaklaşımın din, kültür ve kimliğin rolünü açıklamaktaki yetkinliği hakkında öne sürülmüş net bir argüman mevcuttur (Tadjbakhsh, Bölüm 8). Çin ve Batı kökenli uluslararası ilişkiler düşüncelerindeki bütün uyumsuzluğa rağmen, hala ikisi arasında benzerlikler bulmak mümkündür. Böylece, beş ana ilişki (baba - oğul, imparator - bakan, büyük kardeş - küçük kardeş, karı-koca, arkadaş - arkadaş,) ile dört sosyal bağdan (terbiye, doğruluk, dürüstlük, utanma duygusu) müteşekkil Konfüçyüsçü yönetim, 'uygunluk mantığına' benzetilebilir (Qin, Bölüm 2). Japonya örneğinde, Nishida, Tabata ve Hirano'nın katkıları, Inoguchi'nin (Bölüm 3) 'Japon özelliklerine sahip sosyal inşacı teori' olarak adlandırdığı şeyi tanımlamak için kullanılabilir. Güney Kore örneğinde 'güçler dengesi sistemi ve güvenlik rekabeti, güç dengesi hakkındaki teoriler, güvenlik ikilemi, gücün dönüşümü gibi kavramlar', güvenlik ortamı ve davranışlarını açıklamakta özellikle yardımcı olmasına rağmen, konu Kuzey Kore ile olan çatışmayı açıklamaya geldiği zaman Chun, sosyal inşacılığın hala çok önemli bir rol oynadığını düşünmektedir. Kuzey Kore örneğini açıklamada, sosyal inşacılıkla ilgili olan 'çoklu kimlikler, örtüşen kimlikler ve çoklu örgütleyici prensipler' hakkındaki meseleler özel bir önem arz etmektedir. Benzer şekilde Endonezya örneği, sosyal inşacılığın gerekliliğini tümüyle olmasa da, en azından, kimlik, semboller, değerler, kurumlar ve normlar gibi sosyal inşacı değişkenlerin, 'kültürel olarak motive edilen reel politika uygulamaları'na dayanak oluşturduğu ve şekillendirdiği analitik bir eklektizmin parçası olarak doğrulamaktadır (Sebastian ve Lanti, Bölüm 7).

Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorilerinin kökenleri

Giriş bölümünde, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorilerinin kaynaklarına dair bir dizi hipotez öne sürmüştük. Bunlardan bazıları, klasik gelenekler, dini, askeri, siyasi ve askeri figürlerin düşünceleri (örneğin

Sun Tzu, Kautilya), liderlerin düşünce ve dış politika yaklaşımları, Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorilerini referans alan Batı kökenli olmayan bilim insanlarının çalışmaları ve Batılı olmayan ülkelerin politikaları ve uygulamalarıdır. Bütün bunların, farklı ulusal ortamlarda Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorileri için yararlı kaynaklar olabileceğine dair birçok kanıt mevcuttur. Böylece tarihsel gelenek ve felsefe, Çin'de uluslararası ilişkiler teorilerinin güçlü kaynakları olarak belirlemektedirler. Japonya örneğinde, özellikle tarihsel-kurumsal bir arka plana sahip olan hükümet ile ilişkili düşünce kuruluşlarının izlediği, olayları ve kişilikleri açıklayan Staatslehre geleneği ile Nishida Kitaro, Tabata Shigejiro ve Hirano Yoshitaro gibi Batı etkisinde kalan yerel akademisyenlerin çalışmaları, uluslararası ilişkiler teorilerinin kaynağı olmak için benzer bir potansiyele sahiptir. Hindistan bağlamında, klasik gelenek ve milliyetçi liderlerin düşünceleri önemlidir. Bir bütün olarak Güneydoğu Asya içinse siyasetin sömürgecilik öncesi formları ile Batı'dan etkilenmiş, ama yine de açıkça farklı modeller bulan ve anomaliler tespit eden çağdaş bilim insanlarının çalışmaları, uluslararası ilişkiler teorilerinin zengin kaynakları olmaya adaydır. Endonezya'nın, belirgin ama tümüyle homojen olmayan kültürel gelenekleri ve hem Batı'nın hem de Doğu'nun (Hindistan ve Çin) fikirlerinden etkilenen milliyetçi düşüncesi, potansiyel kaynaklardır. Ve son olarak Arap-Fars İslam dünyasında, klasik hukuk / kutsal kitap / gelenekler, modernist özlem, dirilişçi dürtü ve gelenek ve modernlik arasında bağdaştırıcı mutabakat, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorilerinin potansiyel kaynaklarını temsil etmektedirler.

Japonya örneği, hem Batı etkisini hem de yerel yenilikleri gösteren bir örnektir. Japonya'da Batı teorileri veya ithal teorilerin etkisi, hem ana akım Amerikan geleneklerinde hem de eleştirel Marksist geleneklerde oldukça belirgindir. Eleştirel Marksist gelenekler, Amerikan geleneklerinden daha uzun süredir kullanımdadır ve daha uzun vadeli etkileri vardır. Oysa Nishida'nın, uluslararası ilişkilerde Japon 'kimliğini' (Doğu ve Batı arasında) inşa etmese bile sorunsallaştırma ve kavramsallaştırma çabası, otantik bir sapma oluşturmuştur ve daha sonra uluslararası ilişkilerde kimlik söyleminin de habercisi olacaktır. Kimlik sorununa değilse bile, modern sosyal inşacılığın cemaatçi unsuruna hitap eden daha tartışmalı bir Japon katkısının izlerini, Hirano'nun bölgesel bütünleşme hakkındaki çalışmalarında bulmak mümkündür. Bu çalışma, 'egemen emperyal güçler ara-

sındaki mücadele yerine, cemaatçi ilkeyi koruma amacının sonunda hayata geçirilebileceğini' söyleyerek, 'Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanını' meşrulaştırmıştır (Inoguchi, Bölüm 3).

Kyoto Okulu'nun 'post-Beyaz güç' hakkındaki düşüncesi ile Japonya'nın Batı hegemonyasından uzaklaşarak dünya siyasetini yeniden dengeleme konusunda nasıl öncülük edeceği de başka bir tartışmalı konudur (Williams 2004). Irksal çerçevesi açısından siyaseten doğru olmamakla birlikte, altta yatan kavramsallaştırma açısından bu düşünce şekli, Buzan ve Little'ninkilerden (2000) çok da farklı değildir. Onlar, Batılı olmayan güçlerin şimdiki yükselişinin, Batı egemenliğinin birkaç yüzyıllık sapmasından sonra antik ve klasik dönemde olduğu gibi, birkaç güçlü uygarlık merkezinin olduğu çok-kültürlü bir dünyaya geri dönüşün işareti olduğunu söylemektedirler. Bu iki görüş arasında bir yerlerde ise yerel bağlama uygun olmaları için Batılı kavramları uyarlayan Tabata gibi teorisyenlerin çalışmaları vardır. Hirano'nun aksine, Tabata'nın halk egemenliği ve devletlerin eşitliği kavramına ilişkin çalışmaları, 'Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı'na (bu alanın çekirdeğini devletlerin eşitsizliği fikri oluşturmaktadır) karşı çıkmak için kullanılmıştır. Bütün bunlar, Japon uluslararası düşüncesinin tutucu özgünlüğünün değilse bile, en azından çeşitliliğinin kanıtıdır. Japonların katkıları, Batı kökenli teorilerin geleceğini önceden sezmiş ve bu teorilerden uyarlama yapmıştır.

Çin örneği ilginçtir, çünkü bu örnek, uluslararası ilişkiler teorisindeki birçok merkezi Batı kökenli kavramla dirsek temasında olmuştur. Konfüçyüsçü *Tianxia* dünya görüşü (Batı'nın rekabeti vurgulayan dışa dönük bakış açısı yerine içe dönük perspektifini vurgulayan) ile Çin'deki haraca dayalı sistem (bu dünya görüşünü kurumsallaştıran ve akla uyduran), modern Vestfalya ve Avrupa kaynaklı egemen devletlerin eşitliği ilkesine açıkça karşı çıkmaktadır. *Tianxia*, 'ilişkilerin eşit ve düşmanca' olduğu Hobbes'un doğa durumu, Locke'çu toplumun eşitlik ve rekabeti ve Kant'ın eşitlik ve dostluk fikirlerine karşılık gelmemektedir. Bunun yerine Konfüçyüs'ün aile kavramında baba ve oğulları arasındaki ilişkide olduğu gibi, 'eşitsiz ama müşfik', hiyerarşik ama düzenli bir ilişki varsaymaktadır. (Qin, bölüm 2; bakınız Song 2001: 70; Yan 2001: 37–8; Zhao 2006; Callahan 2004, 2008; Li 2008: 292).

Japonya'nın modernist dönüşü ve Çin'in klasik geleneğe yaptığı vurgu ile kıyaslandığında, Hindistan'daki uluslararası ilişkiler teorilerinin kö-

kenleri, her iki yaklaşımı da biraraya getirmektedir. Kautilya'nın mandala fikri, tarihçiler tarafından Güneydoğu Asya'nın politikalarını tanımlamak için kullanılmıştır. Bu fikir, klasik Hint kavramlarının evrenselleşmesi, yaygınlaştırılması ve daha geniş alanlara uygulanabilirliğini önermektedir. Aynı zamanda Mahatma Gandhi, Rabindranath Tagore, Bankim Chandra Chatterjee ve Sri Aurobindo Ghosh gibi Hint milliyetçi liderlerinin, Batılı milliyetçilik anlayışlarına yönelttikleri modernist eleştiri de kayda değerdir. Çünkü bu eleştiriler, bölgesel, akılcı olmayan/araçsal ve bünyesine manevi güç kavramı aşıl原因mış bir milliyetçilik kavramını benimsemektedir. Bu yazarlara göre ulus-devletlerin toprak sınırlarını aşan sosyal, etnik ve kabilesele çeşitliliği içinde barındıran Hint kültürü, evrenselleştirilmiş Vestfalya devlet modeline güçlü bir alternatif olabilir (Behera, Bölüm 5).

Japonya, Çin ve Hindistan'ın, Batı Kökenli Olmayan Uluslararası İlişkiler Teorisinin gelişebileceği önemli merkezler olarak görülmesi, kaçınılmaz olarak iktidar ve teori arasında yakın bir bağlantı kuranlar için önemlidir. Inoguchi'nin dediği gibi (Bölüm 3), uluslararası ilişkiler teorilerini genellikle büyük güçler üretirler'. Eğer bu, Batı için geçerliyse, neden Batılı olmayan ülkeler için de geçerli olmasın? Qin (Bölüm 2), eğer Çin kökenli bir uluslararası ilişkiler okulu gelişecekse, bu okulun Çin-merkezcilikten tümüyle arındırılmayacağını öne sürmüştür. Kabaca bir ifadeyle, Çinli uluslararası ilişkiler bilim insanları, Batı'nın etnik merkezçiliğine, kendilerinin geliştirdiği Çin-merkezli bir paradigma ile yanıt verebilirler. Bu eğilim, Çin'in son dönemde geçirdiği ekonomik ve stratejik (politik değilse bile) dönüşümler ile güçlendirilmiştir. Bu dönüşümler, büyük ve çok yönlüdür. Uluslararası ilişkiler teorileri, gerçek dünyadaki gelişmeleri takiben geliştiği için statükoda ne kadar büyük bir dönüşüm olursa, yerli bir uluslararası ilişkiler teorisinin gelişmesinin, o kadar imkân dâhilinde olduğunu düşünebiliriz. Aynı zamanda, yerli gelenek ve onun taşıyıcıları ne kadar güçlü olursa, yeni bir uluslararası ilişkiler teorisine temel oluşturması da o kadar mümkündür. Bu görüş, tarihin daha erken evrelerinde, İslam'ın yayılması ile pekişmiştir. İslam'ın yayılması, İslam fıkında Müslümanlar ve Müslüman olmayanlar arasındaki ilişkilerin hukuki bir zemine oturtulmasına yol açmıştır. Bu hukuki zeminin kendisi zaten, İslami bir uluslararası ilişkiler teorisinin potansiyel kaynağıdır.

Bu bakış açısı aynı zamanda, yukarıda belirttiğimiz antik ve klasik dönemlerdeki çok merkezli uygarlığın, salt bir yeniden yaratımı olmasa da,

dünyanın bu dönemini anımsatan kültürel ve siyasi açıdan çok merkezli bir medeniyet formunda örgütlendiği fikriyle de uyumludur. Günümüzde tabii ki bu medeniyetler, Batı'nın yayılmasından önceki döneme kıyasla, birbirlerinden çok daha fazla haberdarlardır. Gerçi, Batılı olmayan toplumların Batı'dan, Batı'nın onların farkında olduğundan çok daha fazla farkında oldukları da söylenebilir. Batı'nın, Batılı olmayana güçlü, sürekli ve derinden müdahalesi, aynı zamanda Batılı olmayanın bozulmadan kalmadığını da göstermektedir. Bu toplumların hemen hemen hepsi, Batı ile yüzleşmeleri ve daha az bir ölçüde, birbirleriyle Batı'nın aracılığıyla ilişki kurmaları sonucunda değişime uğramıştır. Batı tarafından evrenselleştirilen fikirlerin önemli olanlarından biri, milliyetçilik olmuştur. Milliyetçilik, kültürlerin kimliklerini kendi tarihlerine referansla kurdukları ve tarih ile kimliği, siyasi amaçlar için kullandıkları bir doktrindir. Yukarıda belirtildiği gibi bu durum, Batı dışında gelişen uluslararası ilişkiler teorisinin türü için bir ölçüde belirleyicidir. Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisinin büyük çoğunluğunun, tarihi kullanım biçimi yüzünden Avrupa-merkezci olduğu söylenebilir. Çoğunlukla bu etnik merkezcilik, henüz kabul görme- se de evrenselliğin altta yatan varsayımlarından biridir. Dolayısıyla, kısmen buna karşı bir tepki olarak, kısmen de Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisi belli ihtiyaçlara cevap verecek şekilde geliştiği için, bilinç- li bir şekilde milliyetçi bir karaktere bürünmesini bekleyebiliriz. Örneğin Çin'de, 'teorinin her zaman birisi için veya bir amaca yönelik olduğu'na dair Cox'çu söylemle karşılaşmak, hiç de zor değildir. Bu görüşe göre neo-realizm ile neo-liberalizm, ABD içindir ve onu bir numaralı güç olarak tutmaya odaklanmaktadır. İngiliz Okulu'nun düşünceleri, İngiltere'ye yöneliktir. Gücü azalan bir ülkenin, kendi gücünün üzerinde etki göstermesi için kurumlarının kullanılmasını önermektedir. Çin Okulu da, Çin içindir ve Çin'in barışçıl yükselişini nasıl kolaylaştıracağıyla ilgilenmektedir. Latin Amerikan bağımlılık teorisi ile Mao'nun 'üç dünya' teorisi de benzer bir şekilde algılanabilir. Milliyetçi dürtü, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisinin gelişimini iki türlü etkilemektedir. Biri, Batı ile karşılaş- ma öncesi medeniyetsel geçmişlerini kurtarma ve Avrupamerkezci Vestfal- yan modele alternatifler bulmaya yönelik bir çabadır. Diğeri, mevcut siyasi amaçlara hizmet etmek için bilinçli ve politik bir biçimde, tarihi yeniden kurgulamaktır. Muhtemelen ikisi de gerçekleşecektir. Ve her ikisi de farklı şekillerde Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisinin evrenselci varsayımlarına saldıracaklardır.

Ancak bizim çalışmalarımız aynı zamanda, Batı kökenli olsun ya da olmasın, uluslararası ilişkiler teorisinin mutlak surette sadece gücünün telinde olmadığını gösterir niteliktedir. Nasıl ki İskandinav ülkeleri, kendilerini Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorilerinde belirleyici ve önemli oyuncular kılmışlardır, Güneydoğu Asya da, zayıf devletlerin oluşturduğu bir bölge ve Batı'nın temsilinde bir 'isyan bölgesi' olduğu için, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisi için verimli bir kaynak olarak görülebilir. Bazı tarihçiler (Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisine alternatifler geliştirirken, siyaset biliminin ötesine gitme ihtiyacına dikkat çekenler) tarafından mandala sistemi olarak kavramsallaştırılan Güneydoğu Asya'nın geleneksel yönetim biçimi (resmi bölgesel egemenlik olmadan ve otoritenin sembolik ve törensel temsiliyle bilinen idari yapıların oluşturduğu eşmerkezli çemberlerin Sanskritçesi), 'uluslararası ilişkileri, Vestfalyan egemenliği olmadan tahayyül etmek için radikal bir potansiyel' sunmaktadır (Chong, Bölüm 6). Güneydoğu Asya'da oldukça iyi bilinen bir tarihçi olan O.W. Wolters, Güneydoğu Asya'daki mandala sisteminin, Avrupa'nın uzun yıllar süren ve her iki tarafı da yok eden savaşlara tanık olan tarihiyle, ulus-devlet modelinden daha barışçıl olduğunu iddia etmektedir. Clifford Geertz ve Stanley Thambiah gibi antropologların, sırasıyla Bali'de ('tiyatro devlet') ve anakara Güneydoğu Asya'da ('galaktik yönetim biçimi') gibi benzer kurguları, Avrupa'nın toprak egemenliği kavramı ve onunla yakından bağlantılı düzen idaresinin güçler dengesi sistemi ile ilginç karşıtlıklar barındırmaktadır (Acharya 2000).

Dolayısıyla, geleneksel tarihsel-kültürel kavramlar açısından, yerli bir uluslararası ilişkiler teorisi hakkında düşünme çabasının, büyük güçler veya Çin ve Hindistan gibi klasik medeniyet merkezlerine özgü olması gerekmediğini iddia etmekteyiz. Bu bölümde Endonezya hakkında yazılan kısım, bu görüşü desteklemektedir. Bu bölüm, geçmiş krallıklar ile ilişkili geleneksel Cava düşüncesi ve devlet yönetiminin, Endonezya'da yerli bir uluslararası ilişkiler teorisinin geliştirilmesinde önemli bir platform sunduğunu göstermektedir. Ayrıca Endonezya'da geleneksel Cava kültürü de, yerli seçkinlerin siyasal davranışının kaynağı haline gelmektedir (1967-1989 Endonezya yöneten Suharto rejimi gibi). Bu da, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisinin başka bir potansiyel kaynağıdır.

İslam örneği, bu bağlamda ilginçtir. Bir zamanlar güçlü olanama şu anda İslam'ın öğretileri ve uygulamalarını temel alarak bir uluslararası iliş-

kiler teorisi geliştirme amacını güdenler için bile İslam, evrensel düzlemde düşüşte olan bir sistem olarak algılanmaktadır. Ancak düşüş, uluslararası ilişkiler teorisi üretme potansiyeli açısından yükseliş kadar verimli olabilir. Örneğin, İslam içinde uluslararası ilişkiler teorisine kaynaklık edecek birçok potansiyel vardır: Kur'an, Hadis (Peygamberin sözleri), Sünnet (Peygamberin davranışları) ve içtihat (yorum). İslam'da uluslararası ilişkiler teorilerinin diğer kaynakları, milliyetçi aydınlar ve liderlerin fikirleridir. Bu aydın ve liderler, sadece güç konumunda olanları değil, aynı zamanda, Batı sömürgeciliği ve sömürgecilik sonrası egemenliğe karşı verilen mücadeleler ile Batı'da ikamet eden bilim insanlarının entelektüel fikirlerinden (Amerika Birleşik Devletleri'nde bilginin İslamlaşması projesiyle meşgul olanlar gibi) esinlenenleri de kapsamaktadır (Tadibakhsh, Bölüm 8). Uluslararası ilişkiler teorisinin potansiyel kaynakları hakkında ilginç olan şey, bunların birkaçının, İslam'ın dünya düzenindeki konumunun düşüşü veya en azından algılanan düşüşüne verilen tepkiler olmasıdır. Uluslararası ilişkiler teorisindeki Batı tutuculuğuna meydan okuyabilecek kaynaklar hakkında sabit bir bakış açısı oluşturmak zordur. Hindistan'da bile Kautilya genellikle, 'Batı tarzı' realizmin aslı öncüsü olarak görülmektedir. Tagore veya Ghosh ise milliyetçilik düşüncesinin Batı kökenli kaynaklarına meydan okuyan figürler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bunların arasında bir yerde, egemenlik ve müdahale etmeme gibi Batı kökenli fikir ve kavramları yerelleştiren Nehru gibi düşünürler yer almaktadır. Benzer şekilde klasik Güneydoğu Asya yönetim biçimleri de, modern ulusdevlete meydan okuma olarak kabul edilebilir. Belki de, Avrupa'daki Vestfalya öncesi yönetim biçimlerine daha düşük seviyede (bu husus, daha fazla araştırılmaya muhtaçtır) bir meydan okumadır.

Batı Kökenli Olmayan bir Uluslararası İlişkiler Teorisi Mümkün müdür?

Projemiz, Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisinin görünür bir biçimde egemen olduğu bir durumda, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisi üretmenin olasılığına ilişkin bir dizi meseleyi gündeme getirmektedir. Aşağıdaki bölümlerde, eğer Asya ya da İslami deneyimlerden yola çıkarak Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisi genellenecekse, bir dizi kavramsal ve pratik meselenin tartışılması gerektiğine dikkat çeki-

lecektir. Aşağıdaki bölümde netlik kazanacak birçok sebep yüzünden, Asya kökenli bir uluslararası ilişkiler okulu tanımlama veya bunu savunmakla ilgilenmiyoruz. Bu bizi, Asya değerleri, Asya demokrasisi ve Asya yolu gibi kurgulara (ve onları çevreleyen tartışmalara) bağlayacaktır. Biz, bu tür somutlaştırmalardan uzak durmak istiyoruz. Çünkü bunlar, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisi üretme konusunda yararlı olsalar da, yaptıkları genellemeler ile elitlerin öncülüğünü yaptığı ve politik olarak yönlendirilen aktiviteler oldukları yönündeki şüpheler ölçüsünde sorunludur. Buradaki en önemli meselemiz şudur: Asya ya da İslam (Asya'daki İslam dâhil olmak üzere), uluslararası ilişkiler teorisi ve insan deneyiminin evrenselliği arasındaki uyumsuzluğu, anlamlı bir şekilde ele alacak bir genellemeye temel oluşturabilir mi?

Birinci mesele, Batılı olan ve olmayan arasındaki ayrımın, her iki kampın içinde var olan çeşitlilik göz önünde bulundurulduğunda, eski moda, çatışmacı ve yanıltıcı olarak nitelenerek bazı tedirginliklere neden olmasıdır. Batılı olmayanın ne anlama geldiği konusunda somut veya kesin bir tanım yapmak zordur. Çünkü bu, 'Batı'nın ne olduğu hakkında yargıda bulunmayı gerektirmektedir. Ayrıca şu anda, Batılı olan ve olmayan şeklinde ikiye ayırmanın mümkün olmadığı tek bir küresel diyalog (bazı görüşlere göre ise çatışma) olduğu iddia edilebilir. Bu çekinceyi kabul etmekle beraber, Batılı olmayanın deneyimlerinin kapladığı marjinal yeri aydınlatacak eleştirel bir uluslararası ilişkiler teorisi, söylemler ve kişilerin mümkün olduğuna inanıyoruz. Ve belli bir noktaya kadar, bunların savunulabilir ve önemli olduğunu düşünüyoruz. Bunun nedeni, sadece farklı geçmişlerin var olması değil, aynı zamanda uluslararası ilişkilerin düşünsel ve pratik dünyasında çok önemli olan Kuzey-Güney farklarının devam etmesidir. Bu farklılıklar, sadece siyasi (Avrupalı anlamdaki devletin, dünyanın geri kalanına çok dengesiz bir şekilde aktarılması), ekonomik (liberal uluslararası ekonomik düzenin merkez-çevre yapılarındaki konumlar) veya kültürel (düşünce şekilleri, farklı iç ve dış anlayışları) değildir.

Uluslararası ilişkilerin akademik öğretim ve araştırmada giderek küreselleşen bir konu olması – özellikle, uluslararası ilişkiler derslerinin farklı ülkelerde ve ülke içindeki farklı üniversitelerde okutulması açısından (Bölüm 2'de Çin hakkındaki makalede söylendiği gibi)-, bu konunun evrenselleştiği anlamına gelmemektedir. Bu konunun evrenselleşmesi, Batı dışından gelen fikirler ile yerel bakış açılarından bakan Batı kökenli olmayan

bilim insanlarının fikirlerinin, daha çok özümsemesini gerektirmektedir. Bu, genel olarak gerçekleşmemiştir. Gerçi, Japonya üzerine yazılan makalenin iddia ettiği gibi yerelliğin de bir kuşatılmışlığı söz konusudur. ‘Tek bir küresel diyalogdan’ kastettiğimiz, insanların artık Kuzey-Güney veya Batı-öteki ayrımları çizgisinde düşünmemesi ise bu, başarılı olmaktan oldukça uzak bir projedir. Uluslararası ilişkilerde postkolonyal çalışmalar, Hindistan’daki madunluk çalışmaları (örn. Spivak 1988), ve Mohammed Ayoob’un (1998) ‘madun realizmi’ fikri, Güney’i müstakil bir siyasi ve entelektüel alan olarak temsil etmek için sürekli bir çabaya işaret etmektedir.

Ayrıca, uluslararası ilişkiler teorisinin ‘tek bir küresel diyalogdan’ ziyade, daha çok bölgesel ya da alt-bölgesel çizgide geliştiğini görmekteyiz. Dolayısıyla, kıta Avrupa’sında, ABD’nin alandaki hâkimiyetine meydan okuyan düşünsel ve sosyal inşacı bir dönüş vardır. Bu bağlamda Asya’ya odaklanmamız, Batı-dışını homojen bir kategori olarak varsaymadığımızı göstermektedir. Asya bölgeselciliği hakkındaki son tartışmalar, bu bölgeselciliğin yörüngesini, Avrupa bölgesel kuruluşların yörüngesiyle kıyasladığımızda, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisinin bir alt kümesi olarak bölgesel odağın önemini altını çizmektedir. Peter Katzenstein’in (2005) son kitabı ‘Bölgelerin Dünyası’, Asya ve Avrupa’daki bölgesel düzenleri incelemektedir. Bu kitap, bu iki bölge dünyadaki en önemli bölgeler olduğunu varsaymaktadır. Ayrıca bu kitap, uluslararası ilişkiler düşüncesi ile uygulamasında ‘bölgeselleştirilmiş’ Batı ve Batı-dışı farklılıklarının incelenmesine iyi bir örnektir. Benzer şekilde Buzan ve Waever’in *Bölgeler ve Güçler* (2003) başlıklı kitabı, farklı bölgelerde uluslararası güvenliğin şartlarının ne kadar farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Ve giriş makalemizde belirttiğimiz gibi, Batı kökenli uluslararası ilişkiler çalışmaları, ABD ve Avrupa arasında önemli ayrımlar yapmaktadır. (örneğin, Buzan ve Hansen 2009 bakınız). Bu temelde, uluslararası ilişkilere henüz oluşmakta olan Asya ve Batı kökenli olmayan yaklaşımlardan yüksek beklentiler içinde olmamalıyız. Uluslararası ilişkiler hakkındaki küresel tartışmalara, Asya deneyimi ve düşüncesinin nüfuzu, çok daha parçalı ve muhtemelen milliyetçi biçimlerde olmaktadır. Çin ve Japonya üzerine yazılan makalelerde, bunların doğasına ilişkin bazı tespitlerde bulunulmuştur.

Uluslararası ilişkilerde Batı ve Batı dışı ayrımına, modern ve modern öncesi arasında yapılan basit ayrım açısından bakmak ve hatta (göz ardı etmek) mümkündür. Bu bağlamda, Batı kökenli olmayan uluslararası iliş-

kiler teorisi modernist bir girişimken diğeri, modernite öncesi söylem ve uygulamalara saplanıp kalmıştır. Bu ikilikten derin bir rahatsızlık duymaktayız. Bu derlemede Alan Chong'un makalesinin gösterdiği gibi, Batı'da, Güneydoğu Asya'yı modernite öncesi bir varlık ve modernleşme sürecinde tembel ve haylaz bir öğrenci olarak görme eğilimi biraz abartılıdır. Bölgedeki uluslararası ilişkiler, gelişmekte olan başka ülkelerde olduğu gibi basit ve eski etiketlerin ima ettiğinden daha karmaşık ve çok yönlüdür. Örneğin, Behera'nın makalesinde tartışılan ve Soğuk Savaş sırasında Hindistan'da çok popüler olan bağlantısızlık doktrinindemodern-öncesi olan şey nedir? Qin'in burada yazdığı makalede tartıştığı, Çin'in Vestfalya egemenliğine ödün vermez bağlılığı, modern-öncesi bir özellik sayılabilir mi? Belki de burada ele aldığımız şey, Modern ve post-modern arasındaki kopuştur. Ancak bu ayrımlar bile sorunludur: ABD'nin devlet egemenliğine yaklaşımı, özellikle de kendi iç işlerine dışarıdan bir müdahale söz konusu olduğunda, nasıl post-modern olabilir? (Spiro 2000).

Ayoob'un argümanını (2005) izleyerek, özellikle devlet inşası deneyimi açısından Batı ile Batı-dışı dünyanın uluslararası ilişkileri arasında belli bir 'zaman aralığı' olduğunu kabul ediyoruz. Ancak bizim görüşümüze göre bu, Asyalı ya da gelişmekte olan ülkelerin sadece Batı'ya 'yetiştirme çabası' içinde olan ülkeler' olduğu anlamına gelmemektedir. Tüm vaka çalışmalarında dile getirdiğimiz gibi bu ülkeler, Batı'nın izlediği çizgiden çok daha farklı bir gelişme çizgisinde ilerleyebilir ve tamamen farklı sonuçlara ulaşabilirler. Veya Batı'da yerleşik hale gelen uluslararası ilişkiler çalışmalarının izleğini, bu çalışmalara belirgin yerel unsurları aşılayacak şekilde takip edebilirler. Bu da, eğer gerçekten evrensel bir disiplin olacaksa uluslararası ilişkiler teorisinin, Batı kökenli olmayan unsurları da içine alacak şekilde genişlemesini gerektirmektedir.

Asya devletlerinin, kendi klasik entelektüel kaynaklarından koptuğu ve onları yeniden keşfetmesi ve onlarla yeniden ilişki kurması gerektiği görüşüne bir ölçüde katılıyoruz (bu görüş, bu derlemede Qin ve Chun tarafından dile getirilmiştir). Bu, biraz geriye bakma ve kişinin geçmişini yeniden keşfetmesi anlamına gelmektedir. İslami uluslararası ilişkiler teorisinin gelişme olasılığı hakkında da aynı şeyi söyleyebiliriz. Bu nedenle, klasik fikir ve deneyimleri, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisinin potansiyel kaynaklarından biri olarak görebiliriz. Ancak bu durum, sadece Asya ya da Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkilere özgü bir

durum değildir. Batı'da geliştiği haliyle uluslararası ilişkiler teorisi, Greko - Roma dönemine kadar uzanan klasik figürlerin düşünceleri ve Batı tarihinin modern öncesi dönemlerdeki devletlerarası ilişkilerin modellerinden esinlenmektedir. Aynı şey, neden Batı dışı dünyada da olmasın? Örneğin, Asya'da sömürgecilik sonrası dönemin başlangıcında, bölgede Asya'nın kendi geçmişini yeniden keşfetmesi gerektiğine dair artan bir farkındalık vardı. Son zamanlarda Çin ve Hindistan'ın dünya güçleri olarak yeniden ortaya çıkması, akademisyenler arasında, kendi tarihsel kimlikleri ve uygulamalarını çağdaş uluslararası ilişkiler hakkında düşünmek için temel alma yönünde bir eğilime sebep olmuştur. Bunların bazıları, oldukça tartışmalı veya kendine hizmet ediyor görüntüsü verebilir. Hindistan'ın nükleer güç olma iddiasını, Vediklerin nihai silah fikri Brahmastra kavramıyla meşrulaştırma veya Çinli bilim insanlarının, Çin'in barışçıl yükselişi için bir metafor olan ünlü onbeşinci yüzyıl Ming hanedanı Amiral Zheng He'nin 'barışçıl seferlerini' canlandırma çabaları buna örnektir. Batı'da da dengi olan bu çabalar, Asya'daki klasik devlet geleneğinin varlığının altını önemle çizmektedir. Bu da, hem güç siyasetine hem de işbirliğine dayalı / cemaatçi siyasete destek vererek uluslararası ilişkiler teorilerinin temelini oluşturabilir.

Bizim, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler hakkındaki endişelerimize getirilebilecek olası bir itiraz, bizim teori-öncesi aşamanın kaynakları olarak referans verdiğimiz birçok ismin, Batı'da eğitim almış olması veya Batılı fikirlerden ziyadesiyle etkilenmiş olmasıyla ilgilidir. Bu nedenle onların katkıları, meşru bir biçimde Batı kökenli olmayan katkılar olarak kabul edilemez. Bu, bir ölçüde doğrudur, ama bizim yaklaşımımızı veya ilgimizi geçersiz kılmamaktadır. Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisinin, sadece Batılı öznelerin desteklediği Batı kökenli fikirler ve yaklaşımlara karşı değil, aynı zamanda Batı'da eğitim görmüş ve Batı'dan etkilenmiş öznelere muhalif olarak gelişebileceğinin farkındayız. Dolayısıyla biz, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisinin, Batı-dışındaki yerel elitler ve hükümetler tarafından desteklenen Batılı ideolojilere karşı bir direnç içermesi gerektiğini de hesaba katıyoruz. Ayrıca, Batı-dışındaki anti-sömürgeci ve çağdaş liderlerin fikirleri ile yaklaşımlarını, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisinin birçok kaynağından biri olarak mercek altına aldık. Bu genelleme, tüm milliyetçi liderler için geçerli değildir. Myanmar'lı Aung San, Japonya'ya gitmiştir. Bazen Batılı bir ortamda

bulunmak, kişinin yerel entelektüel köklerine geri dönüş özlemini tetikleyebilir. Bu durum, Batı'da yaşayan köktendinci Müslümanlar örneğinde oldukça sapkın bir biçimde görülmektedir.

Daha da önemlisi, yönetim ya da uluslararası ilişkiler hakkında Batılı fikirleri eleştirmeden kabul etmeyenler, çoğu durumda, yurtdışında öğrenilen fikirlerin önemli uyarlamalarını yapmaktadırlar. Burada bir örnek, Mahatma Gandhi'nin 'şiddetten kaçınma' (toplumsal değişimi barışçıl gösterilerle sağlama) kavramıdır. Bu, Batı'nın 'pasif direniş' kavramından ödünç alınmış bir fikirdir. Bu fikir, zamanla sömürge karşıtı direnişin ve *satyagraha* olarak yeniden şekillendikten sonra uluslararası ilişkilerin temelini oluşturmuştur. Bunu yaparken Gandhi, 'pasif direniş' 'şiddetsiz direniş' geleneği ve siyasi tavsiyelerde bulunan azizlerin geleneği'ni, kendi memleketi olan Kathiawar, Gujrat, Hindistan'da birleştirmiştir (Green 1998)¹. Böylece, Batı kökenli olmayan milliyetçi liderler veya aydınların öğrendiği soyut Batılı fikirler, kendi içinde önemli değildir. Önemli olan, bunların nasıl yer edindiği (Acharya 2004) ve Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkilerin daha özgün bir kaynağını oluşturan uygulamalar içinde nasıl geliştiğidir.

Bu bizi, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisinin gelişimi için açılan yeni bir yol üzerinde düşünmeye sevk etmektedir. Bu yol, Batıya karşı dünyanın geri kalanı ikiliğini pekiştirme konusunda bizi endişeye sevk etmektedir. Endonezya'da İslam örneği, Acharya'nın 'kurucu yerelleştirme' (Acharya 2004, 2009) kavramının canlı bir örneğini teşkil etmektedir. Kurucu yerelleştirme 'yabancı fikirlerin yerel aktörler tarafından aktif olarak inşası (söylem, çerçeveleme, aşılama ve kültürel seçim yoluyla)' olarak tanımlanmaktadır. Bu, yabancı fikirlerin 'yerel inanç ve uygulamalarla' belirgin bir uyum geliştirmesiyle sonuçlanmaktadır (Acharya 2009). Yerelleştirme, uluslararası ilişkiler teorisinin gelişiminde sürücü koltuğunda oturan ve fikir alışverişinde alıcı konumda olanları, fikirleri seçici olarak ödünç alan ve kendi bağlamlarına ve ihtiyaçlarına göre uyarlayan aktörler olarak kurgulamaktadır. Sebastian ve Lanti'nin (Bölüm 7) gözlemlediği gibi,

Cava'nın iç kısımlarında İslami uygulamalar, mevcut Hindu kültürel özellikleriyle karışmıştır. Birçok durumda Hindu uygulamaları, İslami ibadetlerden daha hâkimdir. Zaman zaman Cavalılar, Kur'an'dan elde edildiği söylenen Arapça kelimelerle süslenen Hindu seremonileri düzenlerlerdi. Ancak birçok Cavalı, İslami ibadetleri nadiren uygulasalar da, Müslüman olduklarını iddia edecektir.

Bu durum, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisinin gelişiminin, saf yerli fikirleri projelendirme meselesi olması gerektiğini göstermektedir. Aynı zamanda, yabancı fikirlerin ödünç alınması ve toptan benimsenmesi anlamına da gelmemektedir. Ancak bu teorilerin gelişimi, en azından erken evrelerde, her ikisi arasında yerel bileşeni baskın konumda tutan, karşılıklı uyarılma ve yerelleştirmeler yoluyla ilerlemektedir.

Tadjbakhsh, İslam üzerine yazdığı bölümde ‘melezlikten’ aynı şekilde bahsetmektedir. İslamın Modernleşmesi projesinin amacı, ‘modern bilgiyle İslam mirasını sentezlemektir’ ve bu proje, ‘dini bilginin otoritesini yeniden canlandıracak yapıbozumu’ benimsemektedir (Tadjbakhsh, Bölüm 8). Yerelin üstünlüğü teyit edildiği ve yabancı bir fikir olan yapıbozum ödünç alınarak önceden mevcut olan dini bilgiyi canlandırmak için kullanıldığından bu, yerelleştirmedir. Ve Güneydoğu Asya, kurucu yerleşmenin başka bir örneğini teşkil etmektedir. Örneğin Sukarno ve Aung San gibi milliyetçi liderlerin, ‘modernleşmeyi, özellikle yerel perspektifleri kullanarak yorumlama açısından özgünlük vaat eden’ düşünceleri bunlara örnek gösterilebilir (Chong, Bölüm 6).

Batılı fikirlerin belli bir bağlama oturtulması ve uygulamanın önemi, Marksist uluslararası ilişkiler teorisinde çarpıcı bir biçimde belirgindir. Batılılar, Batılı olmayanların, Batı hegemonyasına ilk anda verdiği tepkinin, Marksizmin bazı çeşitlemeleri içinde çerçevelendiğini iddia etmektedir. Bunu yaparken, Batı’nın entelektüel kaynaklarını Batı’ya karşı kullanarak Batı’ya muhalif bir tavır almaktadır². Her ne kadar Marksizm bazı yerlerde çok popüler olmuşsa da, Marksist ideolojinin içindeki Mao’nun köylü mücadelesi ile bazı açılardan bundan türeyen üç dünya teorisi örnekleri gibi yerel çeşitlemeler kuşkusuz önemliydi. Aynı şey, milliyetçilik için de geçerlidir. Milliyetçilik, sadece Üçüncü Dünya’nın Batı hegemonyasına verdiği ilk tepki değil, aynı zamanda Batı-dışının, uluslararası ilişkilere yaklaşımının (bağlantısızlık gibi) ilk temellerini belli bir çerçeveye oturtan bir fikirdir. Milliyetçilik (her ne kadar Vietnam örneğinde Marksizmle birleşse de, Marksist çağrışımları olmadan), Batı hâkimiyetine verilen popüler tepkilerden biridir. Çünkü yabancı işgalciler ve her türlü işgalcilere karşı verilen mücadelenin tarihsel anıları da dâhil olmak üzere, yerel tarihsel gelenek ve yönetimlerle daha kolay irtibatlanabilmektedir. Hindistan ve Endonezya gibi yerlerde milliyetçiliğin Marksizme karşı kazandığı zaferin sebebi, milliyetçiliğin yerel bilince nüfuz etmesinin daha kolay olmasındandı. Böy-

lece milliyetçilik, sadece emperyalizme değil, Marksizm'e de galip gelmişti. Üstelik Batı hegemonyasına karşı direnç gösteren yaklaşımlar arasında Marksizmin yenilgisi, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisinin neden Asya'da pek ilgi görmediğini ve şu anda, yerel tarihler, deneyimler ve ihtiyaçlardan yararlanarak başka alternatifler üretmek için bir arayış olduğunu açıklamaktadır. Asya da dâhil olmak üzere Üçüncü Dünya, çok ciddi bir biçimde çifte yenilgi ve aşağılamaya maruz kalmıştır. Bu çifte yenilgi, sadece modernlik-öncesi gelenekler ile kültürel ve siyasi meşruiyetin buruşturulup bir kenara atılması değil, aynı zamanda sömürgecilik sonrası bağımsız bir direniş ve meşruiyet sağlayacak, ilk tercihi olan fikirlerin de (Marksizm) yenilgisidir. Bu çifte yenilgi ve Batılı fikirlerin hegemonyasına karşı çıkmadaki zayıflık, Batı-dışında, Batı kökenli uluslararası ilişkilere karşı oluşan memnuniyetsizliğin altını çizen güçlü bir faktördür. Buna Japonya da dâhildir. Bu derlemede Inoguchi'nin yazdığı bölümde gösterdiği gibi Marksizm, savaş sonrası dönemde Japonya'daki uluslararası ilişkiler teorisinde popüler bir öge olmuştur.

Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisinin yarışa önde başlaması ve süregelen etkisi ve bununla beraber Avrupa devlet modeli ve onun iç / dış ilişkilerinin kendine özgü biçiminin küresel ölçekte dayatılması gözönüne alındığında, Batı kökenli olmayan bir uluslararası ilişkiler teorisi mümkün müdür? Hem evet, hem hayır. Vaka çalışmaları, böyle bir gelişimi desteklemek için önemli Batı kökenli olmayan entelektüel ve tarihi kaynakların mevcut olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda çekirdek Batı'nın dışında kalan ülkelerin farklı pozisyon, ihtiyaç ve kültürlerinde böyle bir gelişme için yeterli saik olduğunu söylemektedirler. Burada vaka çalışmaları, temel olarak Asya'dan olduğu için onların içerikleri, Doğu ve Güney Asya dışında Batı-dışı dünyanın başka yerlerinde de benzer kaynaklar ve saiklerin bulunabileceğini iddia etmektedirler. Bu çalışmalarda, Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisinin tüm cevapları bulduğuna dair herhangi bir iddia olmasa da, Batı'nın bu alandaki entelektüel hegemonyası ile öncü rolünün etkilerinin aşındığını tasavvur etmek mümkündür. Japon sanayileşmesinin gösterdiği gibi, insan girişiminin herhangi bir alanında öncülük edenlerin tüm cevaplara sahip olduğu veya sonsuza kadar öncülük edeceklerine inanmak için herhangi bir neden yoktur. Sonuç olarak, prensipte, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisi, buna duyulan ihtiyaç ve bunun kaynakları için yeterli alan vardır.

Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisi inşa etmenin imkânlarını düşünürken yerel ile evrensel arasındaki ilişki, belirgin bir önem kazanmaktadır. Soru kısaca şudur: teori, her bölge için ayrı ayrı mı geliştirilmelidir, yoksa Batı ya da Batı-dışı için geliştirilmiş, fakat evrensel uygulanabilirliği olan bir teori mi olmalıdır? Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisinin kaynaklarının mevcut olması, ulusal bir uluslararası ilişkiler okulu kurulabileceği anlamına gelmemektedir. Bu ikisi, farklı şeylerdir. Ulusal bakış açıları geliştirmek için büyük fırsatlar çıkmasına rağmen, uluslararası ilişkiler teorisinde bir 'Asya ekolünün' gelişmesi için büyük bir olasılık görmüyoruz. Ancak bu noktada bile bu olasılık, doğrudan ulaşılabilecek bir olasılık değildir. Uluslararası ilişkiler alanında bir Hint ekolünün gelişmesi olasılığının oldukça az olduğunu söylemiştiik (Behera, Bölüm 5). Bir Çin ekolünün gelişmesi, daha olasıdır. En azından böyle bir ekolün Çin içinde ortaya çıkması üzerine geliştirilen söylemler, Asya'nın diğer yerlerine kıyasla daha gelişmiş durumdadır. Ancak burada bile, Qin'in de mensubu olduğu Çin ekolünün savunucuları ile uluslararası ilişkiler teorisinin evrensel olarak uygulanabilir olması gerektiğini düşünenler arasında bir ihtilaf vardır (Acharya 2008). Hatta alt-bölgesel bir birlik bile uygulanabilir değildir. Kuzeydoğu Asya örneğinde,

akademiyeenler arasındaki diyalog, oldukça düşük bir seviyededir. Kore, Çin ve Japonya'daki bilim insanlarının birbirlerinden farklı yaklaşımları, Batı teorilerinin kullanışlılığı hakkında farklı kavrayış ve farklı normatif anlayışları vardır. Aynı bölgedeki akademiyeenler arasında sistematik bir diyalog olmadan, bölgesel olarak tutarlı olan uluslararası ilişkiler teorileri üretmek çok zordur (Chun, Bölüm 4).

Asya ekolüne ilişkin sorulması gereken soru, bir Asya ekolü olmasının mümkün olup olmadığı değil, olmasının gerekli olup olmadığıdır. Chun'a göre,

Aynı anda hem gelişmiş hem de az gelişmiş dünya ile başa çıkmak için, coğrafi ve tarihsel olarak kapsamlı bir boyutu olan bir teorisinin olması kolay olmayacaktır. Ancak bu dünyalar birbirlerine bağlıdır ve birbirlerinden etkilenmektedirler. Bu durumda kısmi teori, kaçınılmaz olarak eksik kalmaktadır. Batılı olmayan akademi için asıl zorluk, post-modern küresel politik teori ya da post-modern uluslararası ilişkiler teorisi yapımına katkıda bulunmaktır (Chun, Bölüm 4).

İslam örneğinde, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisi geliştirmeye kalkıştığımızda birçok zorlukla karşılaşmaktayız. Batı kökenli olmayan bir uluslararası ilişkiler teorisi geliştirmenin mümkün olması için İslam'a özel bir önem vermek gerekmektedir. Bunun nedeni, sadece bulgularımızı Doğu Asya ve Güney Asya dışındaki coğrafyalarda test etme imkânı vermesi değil, aynı zamanda Müslüman nüfusun dünya nüfusun-daki payının hızla artması ve İslami ülkelerin sayısının hızla artmasıdır. Bir başka nedeni de, bugün birçok kişi tarafından çağdaş dünya düzenindeki Batı egemenliğine meydan okuyan esas güç (diğer aday Çin olmak üzere) olarak görülmesidir. Biz bu kitapta, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorilerinin potansiyel bir kaynağı olarak İslam'a özel bir önem verdik. Ancak, İslam'ı kuramlaşmanın bir kaynağı olarak analiz etmekten doğan belli yükümlülükler mevcuttur. İlk akla gelen ve en belirgin olan, İslam'ın bir düşünce ve uygulama sistemi olarak yekpare olmamasıdır. İslam'ın kendisi, devletlerin kendi içlerinde ve devletlerarasındaki uluslararası ilişkiler konusunda, özellikle de önceden varolan geleneksel yerel kültürlerle etkileşime girdiği zaman, çelişkili bakış açılarını barındıran bir zemin haline gelmektedir. Bir örnek, Cava ve Sebarang kültürleri arasında belirgin farklılıkların varolduğu Endonezya'dır. Bu kültürler, sadece birbirlerinden farklı olmakla kalmamakta, aynı zamanda her iki kültür de, Hindu inanç ve uygulamalar da dâhil olmak üzere, önceki dini ve kültürel geleneklerden tam bir özerklik talep edememektedir. Arap - Fars dünyasında İslami düşüncenin parçalı dünyası, İslami uluslararası ilişkiler teorilerinin gelişimine ket vurmaktadır. İslami bir dünya görüşü, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorilerinin temelini oluştururken İslam içindeki bölünmeler ve bunun sonucu olarak İslami teorileri uygulamaya geçirmenin imkânsızlığı, bu dünya görüşünü zora sokmaktadır. Üstelik İslam'ın en temel fikirlerinin, uluslararası ilişkiler teorilerinin imkân dâhilinde oluşunu yadsıdığı da söylenebilir. Şöyle ki, uluslararası ilişkilerden bahsetmek, devletlerin varlığını varsaymayı gerektirmektedir, ancak İslam için hiçbir devlet, ilelebet kalıcı bir siyasi form olarak kabul edilemez. Dahası ve belki de yukarıdaki argümanı da yadsıyarak, İslam değişmeyen bir olgu olmamıştır. Bu nedenle dikkat çekici olan şey, klasik hukuk, Kur'an, Sünnet (gelenekler), Hadis (Peygamber'in sözleri) ve Şeriat (İslam hukuku)'tan, doğruluğun yerini gücün aldığı ve İslam ile akılcılık arasında herhangi bir zıtlık olduğunu reddeden sekülerizm-odaklı modernizme yapılan tarihsel

geçştir (Tadjbakhsh, Bölüm 8). Bu geçiş, Batı sömürgeciliği, İslamcılık, dini uyanış (Kutub, İslam Kardeşliği, Cemaat-ı İslami ve Ayetullah Humeyni), (sömürge yönetiminden) kurtuluş ve uzlaşmacı yol olarak modernliği İslâmlaştırmaya karşı, Batı'nın, akılcılığın tek sahibi olma iddiasına meydan okumaktadır. Böyle geniş tarihsel değişim ve dönüşümleri dikate almak, İslam medeniyeti ve ideolojisinin, basit Huntingtoncu algısına (İslam'ı Batı'nın düşmanı olarak tasarlayan) güçlü itirazlarda bulunsa da, İslami uluslararası ilişkiler teorisini daha az makul bir hale getirmektedir.

İslam'dan gelen bu anlayışlar, dünyada kendi uluslararası ilişkiler teorisi 'okullarını' geliştirmeye talip olan bölge ve kültürlerle uyartılabilir. Bunlara ek olarak öncü olmanın avantajları veya öncü olanın karşılaştığı zorlukları gözardı etmemek gerekmektedir. Batı kökenli uluslararası ilişkiler, sadece sahneyi kurup, oyunu yazmamıştır. Aynı zamanda, uluslararası ilişkiler ve uluslararası ilişkiler teorisinin seyircisini tanımlamış ve kurumsallaştırmıştır. Daha sonra gelenler, sadece post-kolonyal uluslararası politik ekonomi kaba gerçeğiyle yüzleşmekle kalmamakta aynı zamanda uluslararası ilişkiler teorisinin gömülü yapısıyla yüzleşmektedirler. Hem bu kaba gerçek hem de bu gerçeğin inşası, birçoğuna derinden nüfuz etmiştir. Birçoğu, bu işe temiz bir sayfa ile başlamamıştır. İkinci ve üçüncü evre endüstriciler gibi uluslararası ilişkiler teorisi alanına yeni girenler de, bir dizi seçenekle karşı karşıya kalmaktadırlar. Yukarıda belirtildiği gibi onlar, varolan oyuna yeni renkler katma ve varolan teorileri doğrulayacak yeni örnekler bulmayı amaçlamaktadırlar. Belki de, Asya'da şimdiye kadarki esas tepki, böyle olmuştur. Biraz daha iddialı olarak onlar, 'Asya'nın değerleri' veya diplomaside 'ASEAN tarzı'dolayısıyla yerel istisnacılık için gayret etmektedirler. Buradaki temel lokomotif, uluslararası toplum içinde ayırt edici yerel uygulama ile bunun hakkında bir düşünce biçimi olarak uluslararası ilişkiler teorisinin yerel gelişimi (veya gelişmemesi) arasındaki ilişkidir. Oysa daha iddialı bir biçimde kendilerini, bir zamanlar bağımlılık okulunun yapmak istediği gibi, süregelen geleneklere karşı isyan olarak (en belirgin akımlar realizm ve liberalizm olmak üzere) inşa edebilirler. Bunu yapmak, zaten oldukça fazla sayıda çeşitliliği içinde barındıran bir alanın çeşitliliğinin daha da çok artması demektir. Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisi, statik bir hedef değildir. Kendi bünyesindeki ana akım geleneklere karşı, hâlihazırda eleştirel akımları bünyesinde barındırmaktadır.

Burası, belki de gelişmekte olan bir ‘Çin ekolü’ ve Cox’çu ahlaki görev anlayışı tarafından yönlendirilen (teorinin belli bir amaca yönelik ve belli bir çıkar için yapıyor olması) herhangi bir teorinin kendilerini konumlandıracakları yerdir.

Hepsinden daha da iddialısı, geriden gelenler, dünya politik ekonomisini kavramsallaştırmanın alternatif yollarını bulmak suretiyle Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisini başka bir şeyle ikame etmek isteyebilirler. Bu, oldukça zor görünmektedir. Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisi, kesinlikle tüm cevaplara sahip değildir, fakat oldukça geniş bir yelpazeye yayılmış yaklaşımları bünyesinde barındırmaktadır. Bu durum, özellikle de, Batı tarzı uluslararası politik ekonominin kaba gerçekliği varolan uluslararası ilişkilere üstün gelirken, onun yeni bir şeyin peşine takılıp gitmesini zorlaştırmaktadır. Burada, Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisinin iç dinamizmi de oldukça önemlidir. Realist ve liberal tutuculuğa çok güçlü itirazlar mevcuttur. Giriş makalesinde belirtildiği gibi küreselleşme perspektifi, dünya politik ekonomisinde bölgeselci ve yersiz yurtsuzlaştıran dinamikler arasında artan bir gerilimin olduğunu varsaymakta ve dünya politik ekonomisinin iç / dış inşasında esaslı bir dönüşüm arayışındadır. Bu perspektif, Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisinin üstüne bina edildiği ulusal ve uluslararası ayırımına, daha az bölücü bir bakış açısıyla yaklaşan Asya modellerinin tarihsel kaynaklarını uluslararası ilişkiler teorisine eklemlemeye çalışanlar için doğal bir yuvadır. Eğer uluslararası ilişkiler teorisi toptan dönüşecekse, bu dönüşümün, Batı’nın dışında kalan ve yeni gelişen katkıların zaferinden ziyade, Batı’daki tartışmaların Batılı olmayan girdiler üzerinde etkisi olan iç dinamiklerinden kaynaklanması daha olasıdır.

Bazıları bunun tersini söylese de bizim görüşümüze göre, Batı kökenli uluslararası ilişkiler teorisinin başka bir şey ile ikame edilmesi gerekmektedir. Bu teoriler, sadece dünya tarihinde değil, aynı zamanda sürekli gelişen küresel politik ekonomi içindeki merkez ve çevre perspektiflerdeki bilinçli görünümelerde daha çok sese ve daha derin köklere ihtiyaç duymaktadırlar. En eski uluslararası ilişkiler teorisine müracaat edersek, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisinin muhtemel rolü, bu tartışmalardaki güç dengesini değiştirmek ve bunu yaparken de, bu tartışmaların somutlaştırdığı öncelik, bakış açıları ve çıkarları değiştirmektir. Ana akım uluslararası ilişkiler teorisi, Batı ve onun çıkarları için tasarlanmış olabilir ve hiç şüphesiz, bu çarpıklığın diğer seslere daha çok alan açarak

düzeltilmesi gerekmektedir. Ancak, eğer uluslararası ilişkiler teorisi kuruluş misyonunu tamamlayacaksa (savaş ve barışın nedenlerini açıklığa kavuşturmak), bunu hepimiz için ve barışçıl ve müreffeh olan bir ilerleme konusundaki ortak çıkarımıza hizmet edecek şekilde yapması gerektiğine hiç kuşku yoktur.

KAYNAKLAR

- Acharya, Amitav (2000), 'Ethnocentrism and Emancipatory IR Theory', in Samantha Arnold and J. Marshall Bier (eds), *(Dis)placing Security: Critical Re-evaluations of the Boundaries of Security Studies*, York University, Centre for International and Strategic Studies, Toronto, pp. 1–18.
- (2003–4), 'Will Asia's Past Be Its Future?', *International Security*, vol. 28, no. 3 (Winter), pp. 149–64.
- (2004), 'How Ideas Spread: Whose Norms Matter? Norm Localization and Institutional Change in Asian Regionalism', *International Organization*, vol. 58, no. 2 (Spring), pp. 239–75.
- (2008), 'Theoretical Perspectives on International Relations in Asia', in David Shambaugh and Michael Yahuda (eds), *International Relations of Asia*, Rowman and Littlefield, Lanham, MD.
- (2009), *Whose Ideas Matter: Agency and Power in Asian Regionalism*, Cornell University Press, Ithaca.
- Ayoob, Mohammed (1995), *The Third World Security Predicament: State Making, Regional Order and the International System*, Lynne Rienner, Boulder, CO.
- (1998), 'Subaltern Realism: International Relations Theory Meets the Third World', in Stephanie G. Neuman (ed.), *International Relations Theory and the Third World*, St Martin's Press, New York, pp. 31–54.
- Badie, Bertrand (1992), *The Imported State: The Westernization of the Political Order*, Stanford University Press, Stanford.
- Buzan, Barry and Richard Little (2000), *International Systems in World History*, Oxford University Press, Oxford.
- (2001), 'Why International Relations has Failed as an Intellectual Project and What to do about It', *Millennium*, vol. 30, no. 1, pp. 19–39.
- Buzan, Barry and Lene Hansen (2009), *The Evolution of International Security Studies*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Buzan, Barry and Ole Wæver (2003), *Regions and Powers*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Callahan, William A. (2004), 'Remembering the Future – Utopia, Empire, and Harmony in 21st Century International Theory', *European Journal of International Relations*, vol. 10, no. 4, pp. 569–601.
- (2008), 'Chinese Visions of World Order: Post-Hegemonic or a New Hegemony?', *International Studies Review*, vol. 10, no. 4, pp. 749–61.
- Cox, Robert (1986), 'Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory', in Robert O. Keohane (ed.), *Neorealism and its Critics*, Columbia University Press, New York, pp. 204–54.
- Friedrichs, Jörg (2004), *European Approaches to International Relations Theory: A House with Many Mansions*, Routledge, London.
- Green, Martin (1998), *The Origins of Nonviolence: Tolstoy and Gandhi in their Historical Setting*, HarperCollins Publishers, New Delhi.

- Kang, David C. (2003), 'Getting Asia Wrong: The Need for New Analytical Frameworks', *International Security*, vol. 27, no. 4 (Spring), pp. 57–85.
- Karnad, Bharat (2002), *Nuclear Weapons and Indian Security: The Realist Foundations of Strategy*, Macmillan, Delhi.
- Katzenstein, Peter (2005), *A World of Regions: Asia and Europe in the American Imperium*, Cornell University Press, Ithaca.
- Katzenstein, P. J. and N. Okawara (2001), 'Japan, Asia-Pacific Security, and the Case for Analytical Eclecticism', *International Security*, vol. 26, no. 3, pp. 153–85.
- Li, Mingjiang (2008), 'China Debates Soft Power', *Chinese Journal of International Politics*, vol. 2, no. 2, pp. 287–308.
- Song, Xinning (2001), 'Building International Relations Theory with Chinese Characteristics', *Journal of Contemporary China*, vol. 10, no. 26, pp. 61–74.
- Spiro, Peter J. (2000), 'The New Sovereignists: American Exceptionalism and Its False Prophets', *Foreign Affairs*, vol. 79, no. 6, pp. 9–15.
- Spivak, Gayatri (1988), 'Can the Subaltern Speak?', in Cary Nelson and Larry Grossberg (eds), *Marxism and the interpretation of Culture*, University of Illinois Press, Chicago, pp. 271–313.
- Williams, David (2004), *Defending Japan's Pacific War: The Kyoto School of Philosophers and Post-White Power*, RoutledgeCurzon, London.
- Yan, Xuetong (2001), 'The Rise of China in Chinese Eyes', *Journal of Contemporary China*, vol. 10, no. 26, pp. 33–39.
- Zhao, Tingyang (2006), 'Rethinking Empire from a Chinese Concept "All-Under Heaven" (Tian-xia)', *Social Identities*, vol. 12, no. 1, pp. 29–41.

SONNOTLAR

- 1 Gandhi'nin, bu yerelleşme hakkındaki tanımı oldukça açıklayıcıdır. Hiçbirimiz bu hareketi nasıl adlandıracığımızı bilmiyorduk. Ben o zaman, hareketi tasvir etmek için 'pasif direniş' terimini kullanmıştım. Kendi adlandırdığım haliyle pasif direnişin ne anlama geldiğini tam olarak kavrayamıştım. Tek bildiğim yeni bir prensibin oluşmakta olduğuydu. Mücadele ilerledikçe, pasif direniş kelimesi kafa karışıklığına yol açtı ve bu büyük mücadelenin yalnızca İngilizce bir isimle anılması da oldukça utanç verici idi. Yabancı dilde ifade edilmiş bu söz topluluk içinde geçerli akçe değildi. Böylece, Indian Opinion dergisinde, mücadelemizi en iyi şekilde adlandıran küçük bir ödül verileceği duyuruldu. Bir kaç öneriyle karşılaştık. Bu zamana kadar, mücadelenin anlamı bu dergide tüm detaylarıyla tartışılmıştı ve bu ödül için rekabet edenler keşiflerine temel oluşturacak yeterli malzemeye sahiptilerdi. Shri Maganlal Gandhi yarışmacılardan biriydi ve 'Sadahraba' ismini önerdi. Bu sözcük iyi bir amaçta dik durmak anlamını taşıyordu. Bu sözcüğü beğenmiştim ama aktarmak istediğim fikri tümüyle temsil etmiyordu.

Bu yüzden, bu sözcüğü ‘Satyagraha’ olarak değiştirdim. Gerçek (Satya) aşk anlamına gelir ve dayanıklılık (agraha) güç ile eş anlamlıdır. Böylece, Hint hareketini ‘Satyagraha’ olarak adlandırmaya başladım. Anlamı, güç ve aşktan ve şiddetten kaçınma prensibinden doğan Güçtür. ‘Pasif direniş’ sözünden vazgeçtim. O kadar ki, İngiliz yazınında da bu sözcüğü kullanmaktan kaçındık ve bunun yerine ‘Satyagraha’yı ve bunun eşanlamlısı olan başka bir İngilizce sözü kullandık. O halde, bu ‘Satyagraha’ olarak bilinen hareketin doğuşunu simgeler. Tarihimizde biraz ilerleme kaydetmeden önce, ‘pasif direniş’ ve ‘Satyagraha’ arasındaki farkları tespit etmeden önce çok çalışacağız. M. K. Gandhi (2003), Güney Afrika’da Satyagraha. Çeviren Valji Govindji Desai, Navajivan Yayın evi, Ahmedabad, s. 102.

- 2 Gerçekten de, Doğu Asya’nın bazı kısımlarında, Marx’ın liberalizm ve (kapitalizme) muhalifliğinin, Marx’ı Batı dışında konumlandırmaya yettiğini düşünen bazı bilim insanları mevcuttur. Batı felsefesi ve sosyolojisi ile Marx kadar haşır neşir olmuş birinin, Batı-dışı dünyadan bir bilim insanı olarak algılanması Batılıları çok şaşırtır. Bu, Batı ve Batı-dışı ayrımını yapmayı da zorlaştırır.

4 Mayıs Hareketi, 66

A

Afrika, 17, 33, 149, 150, 187, 239,
300, 301, 302, 305, 306, 307,
308, 312, 313, 319, 348

ASEAN, 18, 35, 127, 184, 194, 195,
196, 199, 200, 201, 202, 203,
204, 205, 206, 207, 208, 209,
210, 211, 238, 243, 249, 251,
343

Avrupa çalışmaları, 21

Avrupa merkezcilik, 298

Aydınlanma, 62, 67, 69, 71, 163, 178

Bağlantısızlar Hareketi, 241

B

Budizm, 181, 232

Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı,
98, 99, 100, 193, 329

Ç

Çin Dünya Düzeni, 21, 35

Çin Ulusal Uluslararası Araştırmalar
Derneği (CNAIS), 55

D

Datong, 69, 72, 73

Deng Xiaoping, 54, 75

Doğu Timor, 226, 242

Dünya tarihi, 299, 314

E

Ekoloji, 164

Eleştirel teori, 135

F

Filipinler, 30, 179, 188, 195, 200, 203,
208, 241

G

Güç siyaseti, 195

H

Hinduizm, 227, 232, 236, 256, 257

Hirano Yoshitaro, 86, 101

Ho Chi Minh, 182, 186, 188, 190

İ

İngiliz okulu, 52

İnsan hakları, 98

İran, 170, 280, 281, 282

İslamcılık, 268, 270, 280, 343

K

Kamboçya, 179, 190, 207, 211, 213,
243

Kautilya, 29, 157, 158, 168, 328, 330,
333

Konfüçyüsçülük, 66, 73, 120, 188,
189

Kyoto Okulu, 329

L

Lenin, 30, 54, 125, 186
Liang Qichao, 66, 76

M

Malezya, 33, 102, 179, 186, 189, 190,
201, 203, 207, 208, 224, 251
mistisizm, 227, 228, 232, 233, 256
Myanmar, 29, 30, 31, 32, 48, 179,
183, 190, 212, 298, 337

N

Nehru, Jawaharla, 50
Normatif teori, 20

P

Pamrih, 231
Pan-Arabizm, 281
Pancasila, 186, 221, 250
Pozitivizm, 86

S

Seberang, 226, 229, 230, 231, 232,
233, 234, 236, 237, 255, 256
Singapur, 11, 13, 34, 36, 50, 102, 187,
193, 201, 208, 210, 222, 241,
325
Singapur Atölyesi, 34, 36
Siyaset teorisi, 15
Soğuk Savaş, 24, 32, 56, 70, 78, 88,
93, 111, 112, 114, 117, 125, 126,
127, 128, 129, 130, 133, 142,
145, 170, 184, 188, 190, 191,
192, 193, 202, 204, 209, 211,
223, 336

Sosyal teori, 39, 51, 67, 71

Sömürgecilik, 102, 133

Spivak, Gayatri, 347

Staatslehre geleneği, 87, 328

Sufizm, 255, 256

Suharto, 188, 224, 225, 227, 228, 238,
250, 251, 253, 254, 255, 332

Sukarno, 30, 49, 186, 188, 207, 212,
218, 221, 224, 227, 228, 238,
239, 240, 241, 242, 251, 253,
254, 257, 339

Sun Tzu, 25, 29, 328

Sun Yat-sen, 66

Suudi Arabistan, 237, 281

Ş

Şeriat, 283, 342

T

Tabata Shigejiro, 86, 97, 328

Tagore, Rabindranath, 50

Tarihsel Sosyoloji, 27

Tayland, 179, 182, 189, 207, 208, 298

Terörle Mücadele, 252

Tianxia, 71, 72, 73, 74, 329

U

Uçan kaz modeli, 85

Uluslararası güvenlik, 201

V

Vietnam, 95, 103, 109, 179, 188, 189,
190, 193, 200, 202, 207, 211,
243, 298, 339

BATI KÖKENLİ OLMAYAN ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİSİ

**Asya Üzerine ve Asya'nın Ötesinde
Çeşitli Perspektifler**

AMITAV ACHARYA VE BARRY BUZAN

Bu kitapta, Acharya ve Buzan, Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler geleneklerini Batılı uluslararası ilişkiler camiasına tanıtmakta ve uluslararası ilişkiler alanındaki Batı egemenliğine belli itirazlar geliştirmektedirler. Bu alandaki uzmanlardan oluşan uluslararası bir ekip, uluslararası ilişkiler disiplininin Batı'ya odaklanmış olduğunu ve bu nedenle, uluslararası ilişkilerin kavramsallaştırılması için önem arzeden Batılı olmayan toplumların geleneklerini, edebiyatlarını ve tarihlerini okuyucuya aktarmak suretiyle, dünya tarihinin çoğunu yanlış anlamlandırdığına ve temsil ettiğine dair mevcut eleştirileri pekiştirmektedir.

Bu kitapta, Çin, Japon, Güney Kore, Güneydoğu Asya, Hindistan ve İslami uluslararası ilişkiler üzerine yapılan alan çalışmaları bu dengesizliği yeniden ele almakta ve uluslararası ilişkiler düşüncesinin nasıl ve neden bu şekilde geliştiğine dair karşılaştırmalı kültürler arası bir perspektif sunmaktadır. Bu perspektifin uluslararası ilişkiler teorisi ile ilgilenen Batı kökenli ve Asyalı okuyucular için paha biçilmez değerde bir okuma olduğuna inanıyoruz.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
KÜLTÜR YAYINLARI